

SİVAS
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

AHMED HÂLİS DEDE
TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ-
MENKABETİ HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

DOKTORA TEZİ

ARİF EDİP AKSOY

SİVAS
Temmuz 2018

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

AHMED HÂLİS DEDE
TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ-MENKABETİ
HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

DOKTORA TEZİ

Arif Edip AKSOY

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA

Sivas
Temmuz 2018

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Tezin Başlığı : Ahmed Hâlis Dede, Tufeylü Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevi (İnceleme-Tenkitli Metin)
Savunma Tarihi : 25.06.2018
Danışmanı : Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA

Üye : Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Üye : Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Üye : Doç. Dr. Mehtap ERDOĞAN TAŞ

Üye : Doç. Dr. Rifat KÜTÜK

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Arif Edip AKSOY tarafından hazırlanan "Ahmed Hâlis Dede, Tufeylü Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevi (İnceleme-Tenkitli Metin)" başlıklı tez, kabul edilmiştir.

/ /2018

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Doktora tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

16/07/2018

Arif Edip AKSOY

ÖN SÖZ

Tarihî Arap yarımadasında ortaya çıkan İslam dini, çok kısa bir zaman diliminde Arabistan sınırlarını aşmış; başta Suriye, Mısır ve İran olmak üzere çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Doğu batı ekseninde Orta Asya içlerinden Atlas Okyanusu'na kadar uzanan topraklarda yaşayan farklı din ve etnik kökenden pek çok millet İslam dinini benimseyip bu yeni dinin prensiplerini hayat ilkesi hâline getirmişlerdir. İslam dininin yayıldığı ülkelerde bu dinin kahramanlarının veya ermişlerinin hayatları zaman içerisinde efsaneleşmiş, bunun sonucunda onların hayatları çevresinde anlatılan olağanüstü olaylar menâkıbnâme adı verilen yeni bir edebî türün oluşmasına zemin hazırlamıştır. İlk önce Arap edebiyatında ortaya çıkan, oradan Fars edebiyatına geçen menâkıbnâme türü X. yüzyılda Karahanlılar Dönemi'nde Türk edebiyatına girmiştir.

İslam dinini yeni kabul eden Türkler arasında menâkıbnâme türü çok sevilmiştir. Türk edebiyatında menâkıbnâme türünde yazılan ilk eser Karahanlı hükümdar Satuk Buğra Han adına kaleme alınmıştır. Türkler İslâm dinini kabul ederek Türk illerinde yayılmasına vesile olan Satuk Buğra Han adına ilk menâkıbı oluşturarak kitap hâline getirmişlerdir.

Türklerin İslam dinini kabul etmesinde tasavvufun ve onun kurumlaşmış şekli sayılabilecek tarikatların rolü büyüktür. Bu da din büyüklerinin ve evliyaların menkabevi hayatlarını konu alan menâkıbnâme türünün Türk edebiyatında çok yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur. Tasavvuf ve tarikatların büyük bir hızla Türk illerinde yayılması Türk edebiyatında menâkıbnâme yazıcılığının temel sebeplerinden biridir.

Bir tarikata intisap eden münevverlerden eli kalem tutan bazıları, kendi tarikatına mensup büyük zatların hayat hikâyelerini anlatma gayreti içinde olmuşlardır. Farklı farklı tarikat çevrelerinde oluşan menkabevî eserler zamanla çoğalmış; Türk edebiyatında Bektaşî menkabeleri, Halvetî menkabeleri, Mevlevî menkabeleri denilebilecek zengin bir külliyat vücut

bulmuştur. Bunlar arasında Mevlevî menâkıbnâmeleri Türk kültür tarihi açısından mühim bir yer tutar.

Mevlevî menâkıbnâme geleneği Feridun bin Ahmed-i Sipehsâlâr'ın *Risâle-i Sipehsâlâr der-Menâkıb-ı Hüdâvendigâr*'ı ve Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l Ârifîn*'i gibi iki önemli eserle başlamıştır denilebilir. Yukarıda adı geçen iki eserden sonra Sâkıb Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ı ve oğlu Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî'si* bu halkanın iki önemli eseridir. Ahmed Hâlis Dede'nin eseri babası Sâkıb Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ının zeyli sayılabilir. *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'de, zaman zaman *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ın bıraktığı yerden devam eden zaman zaman ondan bağımsız olan Mevlevî biyografileri ile Kütahya'da ve Osmanlı Devletinin çeşitli bürokratik kademelerinde muhtelif makamlarda görev alan askerî, siyasi, dinî, adli kimliklere mensup kişilerin hayat hikâyeleri verilmiştir.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin ve onun fikirleri etrafında gelişen Mevlevî kültürünün yüzyıllardan beri Türk edebiyatı üzerinde devam eden etkisi bizi bu alanda çalışmaya sevk etti. Konya ve Afyonkarahisar Mevlevîhânelerinden sonra en önemli üçüncü Mevlevîhane olarak kabul edilen Kütahya Arguniyye Mevlevîhanesi'nde uzun yıllar şeyhlik yapan Mustafa Sâkıb Dede ve onun oğlu Ahmed Hâlis Dede'nin eserleri üzerinde çalışmalar yaptık. Bu çalışmalar sonucunda *Sefîne* müellifinin oğlu Ahmed Hâlis Dede'nin babasının eserine zeyl olarak yazmış olduğu *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî* isimli eserini doktora tez konusu olarak seçtik.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde menkabenin tanımı, menâkıbnâme edebiyatının ortaya çıkışı ve Türk edebiyatındaki oluşum süreciyle birlikte Mevlevî menâkıbnâmeleri tanıtılmıştır. Mustafa Sâkıb Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* isimli üç ciltlik Mevlevî menâkıbnamesi ve çalışmamıza söz

konusu olan oğlu Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî* isimli eserleri Mevlevî menâkıbnâmeleri arasındaki yerleri bakımından değerlendirilmiştir.

İkinci bölüm kendi içinde iki kısımdan oluşmaktadır. İkinci bölümün birinci kısmında Ahmed Hâlis Dede'nin ve Sâkıb Dede âilesinin hayatı, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, *Sâkıb Dede Divanı* ve *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî* gibi kaynaklarla birlikte şair tezkirelerinden ve biyografi kitaplarından istifadeyle geniş bir şekilde anlatılmaya çalışılmış, bu kaynaklar arasındaki farklar ortaya konulmaya gayret edilmiştir. İkinci kısımda ise Ahmed Hâlis Dede'nin eserine kısaca temas edilmiş, *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'nin incelenmesi üçüncü bölüme bırakılmıştır. Ahmed Hâlis Dede'nin divanı ya da divançesinin olup olmadığı konusu üzerinde tartışılarak Ahmed Hâlis'in *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'deki şiirleriyle –varsa- divanı arasındaki bağlantılar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin şekil ve muhteva özellikleri incelenmiştir. Eserin adı, yazılma sebebi, ana ve yan bölümleri, eser içindeki hacimli şiir iktibasları ve bu iktibasların hangi şairin hangi eserinden yapıldığı konuları üzerinde durulmuş ortaya çıkan veriler tablolar hâlinde sunulmuştur. Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'nin muhteva özellikleri üzerinde geniş bir çalışma yapmaya gayret edilmiştir. Bu kısımda Sâkıb Dede âilesinin kökleri ve aile üyelerinin hayatları hakkında geniş bilgiler verilmiştir. Mustafa Sâkıb Dede ve Ahmed Hâlis Dede'nin yetiştirdiği Mevlevî dervişlerinin ve dedelerinin hayat hikâyeleri verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Mustafa Sâkıb Dede'nin Kütahya Mevlevîhanesi şeyhliği yaptığı dönemde içli dışlı olduğu otuz beşe yakın vezir hakkında bilgiler sunulmuştur. *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'de rastladığımız sosyolojik, tarihî, psikolojik, dinî, felsefî unsurlar Sâkıb Dede âilesinin hayat hikâyesi içerisinde ayrı başlıklarla aktarılmıştır.

Dördüncü bölümde *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin beş nüshasının tavsifi yapılarak metne esas alınan asıl nüshanın seçilme sebebi açıklanmıştır.

Beşinci bölümde ise *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'nin dört nüshası karşılaştırılarak oluşturulan tenkitli metni verilmiştir.

Bu çalışmayla elde edilen bilgiler değerlendirilerek *Sonuç* başlığı altında bir araya getirilmiştir.

Arapça ve Farsça beyitlerle ve ibarelerle örülü olan böyle bir eserin içinden tek başımıza çıkmamız elbette mümkün değildi. Bu çalışmadaki Arapça unsurların okunmasında yardımlarını gördüğüm Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ali BİNOL'a, Farsça beyitlerin ve ibarelerin okunmasında ve okuyamadığım kelimelerde sürekli müracaat ettiğim ana dili Farsça olan Sayın hocam ve dostum Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İbrahim YILDIRIM'a, teknik işlerle ilgili sorunlarımı çözen arkadaşım Sayın Arş. Gör. Mehmet YAKAN'a en samimi duygularıyla teşekkür ederim.

Hocalarım Sayın Prof. Dr. Mehmet ARSLAN'a, Sayın Prof. Dr. Recep TOPARLI ve Sayın Prof. Dr. Bilâl YÜCEL'e ayrı ayrı teşekkür ederim. Tezim bu hâle gelirken sürekli beni yönlendiren, metin kısmını titizlikle okuyan yüksek lisansımdan bu yana yaklaşık on yıldır ilminden, birikiminden ve karakterinden sürekli beslendiğim Sayın Hocam Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA'ya en kalbî, en samimi şekilde şükranlarımı arz ederim.

Sivas 2018
Arif Edip AKSOY

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	xiii
ABSTRACT	xv
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1. MENÂKİBNÂME GELENEĞİ ve TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L- MEVLEVÎ'NİN MENÂKİBNÂME GELENEĞİNDEKİ YERİ	1
1.1. Menkabe Nedir?	1
1.1.1. Sözlüklerde Menkabe ve Menâkıbnâme	1
1.1.2. Kur'ân-ı Kerîm'de Menkabe	2
1.1.3. Hadis Kitaplarında Menkabe	2
1.1.4. Edebiyat Terimi Olarak Menkabe.....	5
1.2. Menâkıbların Ortaya Çıkışı.....	6
1.2.1 Türk Edebiyatında Menâkıbnâmeler.....	8
1.2.2. Cumhuriyet Döneminde Menâkıbnâme Edebiyatına Dair Çalışmalar	12
1.2.2.1.Yüksek Lisans Tezleri.....	15
1.2.2.2. Doktora Tezleri	17
1.2.3. Mevlevî Menkabeleri ve Tufeylü Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî'nin Bu Menkabeler İçindeki Yeri.....	17
1.2.3.1 Risâle-i Sipehsâlâr der-Menâkıb-i Hazret-i Hüdavendigâr ve Menâkıbü'l- Ârifîn.....	17
1.2.3.2. Menâkıb-ı Mevlânâ (Lokmânî Dede)	21

1.2.3.3. Sefîne-i Nefise-i Mevlevîyân'dan Tufeylü Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî'ye	21
1.2.4. Tufeylü Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî'nin Menkabe Yönü	25
1.2.4.1 Tufeylü Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî'deki Motifler.....	29
İKİNCİ BÖLÜM.....	33
2. AHMED HÂLİS DEDE'NİN HAYATI ve ESERLERİ	33
2.1. AHMED HÂLİS DEDE'NİN HAYATI	33
2.1.1. Kaynaklarda Ahmed Hâlis Dede	33
2.1.2. Doğum Yeri ve Ailesi.....	43
2.1.3. Tahsili ve Görevi	47
2.1.4. Ölümü.....	51
2.2. ESERİ	54
2.2.1. Tufeylü Menâkıbî'l-Kibârîl-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazretî'ş-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî	54
2.2.2. Dîvân/Dîvânçe.....	54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	61
3.TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ-MENKABETİ HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ	61
3.1. Eserin Adı Meselesi.....	61
3.2. Menâkıbın Yazılma Sebebi	62
3.3. Eserin Şekil Özellikleri.....	65
3.3.1. Eserin Ana ve Yan Bölümleri	65
3.3.2. Alıntı Özellikleri.....	68
3.3.2.1. Türkçe Şiirler.....	70

3.3.2.2. Farsça Şiirler	72
3.3.2.3. Arapça Şiirler	76
3.4. Menâkıbın Muhteva Özellikleri	77
3.4.1. Ahmed Hâlis Dede'nin Ailesi	77
3.4.1.1. Ahmed Hâlis Dede'nin Babaannesi Halime Hatun'un Soy ve Memleketi	77
3.4.1.2. Ahmed Hâlis Dede'nin Dedesi	80
3.4.1.3. Ahmed Hâlis Dede'nin Amcası İbrahim Ağa	80
3.4.1.4. Ahmed Hâlis Dede'nin Diğer Amcası Hacı Mehmed	81
3.4.1.5. Ahmed Hâlis Dede'nin Annesi	81
3.4.1.6. Ahmed Hâlis Dede'nin Kız Kardeşi Âişe	82
3.4.1.7. Ahmed Hâlis Dede'nin Ağabeyi Mehmed Muhlis	82
3.4.1.8. Ahmed Hâlis Dede'nin Kız kardeşi Halîme Hanım	83
3.4.1.9. Ahmed Hâlis Dede'nin Erkek Kardeşi Şeyh Mahmûd Hâmid... ..	83
3.4.1.10. Ahmed Hâlis Dede'nin Erkek Kardeşi Şeyh Ali Şâkir	83
3.4.1.11. Ahmed Hâlis Dede'nin Kız Kardeşi Fâtıma Hanım	84
3.4.1.12. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Annesi Nesîbe	84
3.4.1.13. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Hasan	84
3.4.1.14. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Hüseyin	85
3.4.1.15. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Abdürrahim	85
3.4.1.16. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Fâtıma Kûçek	85
3.4.1.17. Ahmed Hâlis Dede'nin İkinci Üvey Annesi Ümmühânî	86
3.4.1.18. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Abdüsselâm	86
3.4.1.19. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kız Kardeşi Râbia	87

3.4.1.20. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kız Kardeşi Selîme	87
3.4.1.21. Ahmed Hâlis Dede'nin Eşi ve Çocukları	87
3.4.2. Mustafa Sâkîb Dede ile İlgili Konular	90
3.4.2.1. Mustafa Sâkîb Dede'nin Eğitimi	90
3.4.2.2. Mustafa Sâkîb Dede'nin Mevlânâ Yoluna Girişi ve Konya Yolculuğu	92
3.4.2.3. Sâkîb Dede'nin Sefîne-i Nefîse fi'l-Menâkıbi'l-Mevlevîyye'yi Yazmaya Başlaması.....	98
3.4.2.4. Sâkîb Dede'nin Manevi Annesi Mevlânâ Soyundan Hâce Fâtîma Hanım ve Sâkîb Dede'nin Kütahya Mevlevîhanesine Şeyh Olması	104
3.4.2.5. Sâkîb Dede'nin Ahlâkı.....	112
3.4.2.6. Sâkîb Dede'nin Kerametleri	114
3.4.2.7. Sâkîb Dede'nin Giyim Kuşamı.....	115
3.4.2.8. Sâkîb Dede'nin Yeme İçme Âdeti	117
3.4.2.9. Sâkîb Dede'nin Tütün Kullanımı.....	117
3.4.2.10. Sâkîb Dede'nin Çeşitli İhtiyaçları.....	119
3.4.2.11. Sâkîb Dede'nin Harcamaları.....	119
3.4.3. Sâkîb Dede'nin İlişki Kurduğu Devlet Adamları	119
3.4.3.1. Hacıkıran Hasan Paşa.....	122
3.4.3.2. Abdi Paşa.....	122
3.4.3.3. Çerkes Mehmed Paşa (Şehsüvaroğlu).....	124
3.4.3.4. Menlikli Hacı Ali Paşa	125
3.4.3.5. Osman Paşa	130
3.4.3.6. Muşkaralı Damat İbrahim Paşa	132

3.4.3.7. Türk Ahmed Paşa.....	133
3.4.3.8. Tamgacı Ali Paşa (Serezli)	133
3.4.3.9. İzzet Ali Paşa	134
3.4.3.10. Sadrazam Hekimbaşı-zâde Ali Paşa	134
3.4.3.11. Sultan III. Ahmed Han.....	136
3.4.3.12. Şeyhülislam İshak Efendi	136
3.4.3.13. Vezir Ârifî.....	137
3.4.3.14. Çelik Mehmed Paşa	138
3.4.3.15. Yahyâ Paşa.....	138
3.4.3.16. Mütesellim	138
3.4.3.17. Mütesellim Hacı Ali.....	139
3.4.3.18. Mütesellim Tilki Mûsâ.....	139
3.4.3.19. Kaymakam Nakîbi Abdülbâkî Emîr Şeyh-zâde.....	140
3.4.3.20. Mütevellî Germiyân-zâde	141
3.4.3.20.1 İkinci Suikast	142
3.4.4. Sâkıb Dede'nin İlişki Kurduğu Din Adamları.....	143
3.4.4.1. Kütahya Müftüsü Muslihüddîn	143
3.4.4.2. Kütahya Müftüsü Hasan	143
3.4.4.3. Kütahya Müftüsü Kürd İbrâhîm.....	144
3.4.4.4. Kütahya Müftüsü Ahmed (Ma'ni)	144
3.4.5. Sâkıb Dede'nin İlişki Kurduğu Yargı Mensupları	145
3.4.5.1. Kadı İlmî Ahmed Efendi.....	145
3.4.6. Sâkıb Dede'nin Yetiştirdiği Dervişler	146
3.4.6.1. Suci Dede	147

3.4.6.2. Derviş Sâlih	149
3.4.6.3. Emîr Şeyh-zâde Abdülhalîm	149
3.4.6.4. Derviş Mustafa	150
3.4.6.5. Taşcı-zâde Mustafa Efendi Oğlu Derviş Mehmed Ali.....	150
3.4.6.6. Derviş Ali	152
3.4.6.7. Şeyh Mehmed Sıdkî (Esîf)	152
3.4.6.8. Şeyh Ebubekr	153
3.4.6.9. Kandilci-zâde Rûmî.....	153
3.4.6.10. Şeyh Mehmed Muhlis	154
3.4.6.11. Derviş İbrahim.....	154
3.4.6.12. Derviş Kara Mustafa	154
3.4.7. Eserde Geçen Menâkıb Sâhibleri	155
3.4.7.1. Menâkıbü'l-Ârifin ve Şeyh Ahmed Eflâkî	155
3.4.7.2. Şarih İsmâîl Rusuhî Efendi.....	156
3.4.7.3. Akşemseddîn Hazretleri	157
3.4.7.4. Ebû Hasan Harakânî.....	157
3.4.8. Eserde Geçen Askerî Sınıftan Kişiler.....	158
3.4.8.1. Bölükbaşı Haydar	158
3.4.8.2. Başbüyük Muhammed Ağa.....	159
3.4.8.3. Çavuşlar Emîni Türkmen-zâde Ali.....	159
3.4.8.4. Alaybeyi	160
3.4.8.5. Sırtlan Halil Ağa.....	160
3.4.9. Sâkıb Dede'nin Vefatı.....	161

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	169
4. NÜSHA TAVSİFLERİ	169
4.1. S: Süleymaniye Ktp., Nazif Paşa Bl., No. 1186.....	169
4.2. K: İstanbul Ü Nadir Eserler Ktp., No. 2509.....	171
4.3. L: İstanbul Ü Nadir Eserler Ktp., No. 4099.	173
4.4. M: İstanbul Ü Nadir Eserler Ktp., No. 10145.	174
4.5. E: Kütahya İlkay Ergun Kütüphanesi, Murad Sabri Ergun Nüshası.....	176
4.6. Nüshaların Değerlendirilmesi ve Nüsha Şeceresi.....	178
4.7. Transkripsiyon Alfabetesi.....	179
BEŞİNCİ BÖLÜM	181
5. TENKİTLİ METİN	181
SONUÇ	491
ŞAHİS, ESER, YAZAR VE YER ADLARI DİZİNİ	495
(TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ'DE GEÇEN)	495
KAYNAKÇA	504
ÖZ GEÇMİŞ	512

KISALTMALAR

a. : Arapça

Age. : Adı geçen eser.

AK : *Mesnevî*'nin Adnan Karaismailoğlu tercümesi.

Bl. : Bölüm, bölümü.

b. : Birleşik

bk. : Bakınız.

C : Cilt.

c. : Cem⁶, Çoğul.

çev. : Çeviren.

E : *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin İlkay Ergun'un özel kütüphanesindeki nüshası.

f. : Farsça

G : Gazel.

H : Hicrî.

haz. : Hazırlayan.

i. : İsim

K : *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi Halis Efendi Bölümü 2509 numarada kayıtlı nüshası.

K : Kaside.

KANAR: *Mesnevî*'nin Mehmet Kanar tercümesi.

- Ktp.** : Kütüphane, Kütüphanesi.
- L** : *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü 4099 numarada kayıtlı nüshası.
- M** : Miladî.
- M** : *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü 10145 numarada kayıtlı nüshası.
- No.** : Numara.
- öl.** : Ölüm, ölümü.
- R** : Rubâî
- S** : Sayı.
- S** : *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Nazif Paşa Bölümü 1186 numarada kayıtlı nüshası.
- s.** : Sayfa.
- s.a.v** : Sallalhü aleyhi ve sellem.
- T** : Tarih.
- T.C.** : Türkiye Cumhuriyeti.
- TDK** : Türk Dil Kurumu.
- Ü** : Üniversite, Üniversitesi.
- vb.** : Ve benzeri, ve başkaları.

vd. : Ve diğerleri, ve devamı.

vr. : Varak, varak numarası.

Yay. : Yayını, Yayınları, Yayıncılık.

ÖZET

Mevlevî tarikatı muhitinde oluşan edebî mahsuller Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Mevlevî gelenek içinde oluşan edebiyat genellikle Mevlevîhaneler etrafında teşekkül etmiştir. Kütahya Mevlevî Asitanesi de Osmanlı coğrafyasına yayılmış doksan civarındaki Mevlevîhane içerisinde en önemli Mevlevîhanelerden biridir.

17. yüzyılın sonlarından 18. yüzyılın ortalarına kadar Kütahya Arguniyye Mevlevîhanesinde şeyhlik yapmış olan Mustafa Sâkîb Dede ile babasının bıraktığı yerden 18. yüzyılın sonuna kadar aynı Mevlevîhanede şeyhlik yapan Ahmed Hâlis Dede, Mevlevîlik tarihi açısından iki büyük esere imza atmışlardır. Mustafa Sâkîb Dede *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, oğlu Ahmed Hâlis Dede ise babasının eserine zeyl olarak *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkîbi'l-Ma'nevî* isimli eserleri yazmışlardır. Bu iki eserin konusu da Mevlevî çelebileri, dedeleri ve dervişlerinin hayat hikâyeleri olmakla birlikte her iki eser içinde sosyal bilimlerin hemen hemen bütün alanlarına ait birçok malumat mevcuttur.

Bizim çalışmamızın amacı Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkîbi'l-Ma'nevî* isimli eserinin tenkitli ve transkripsiyonlu metnini ortaya koymak, şekil ve muhteva yönüyle incelemesini yapmak, bunun yanı sıra metinde yapılan şiir iktibaslarının müelliflerini ve kaynağını tespit etmek, bu suretle kendinden önce Arap, Fars ve Türk edebiyatında yazılan manzum eserlerin *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibârî'l-Mevlevî*'ye ne ölçüde tesir ettiğini açığa çıkarmaktır. Bunların yanı sıra çalışmamızda Ahmed Hâlis Dede'nin hayatına dair teferruatlı bilgi verilmiş, divanının olup olmadığı konusu geniş ölçüde tartışılmıştır. Türk edebiyatında menâkıbnâme türünün teşekkülü ve bu teşekkül esnasında Mevlevî

menâkıbnâmelerinin konumu, Mevlevî menkabeleri içerisinde ise *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* ve *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'nin önemine genişçe yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ahmed Hâlis Dede, *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*, Menâkıbnâme, Mevlevî menâkıbı, Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, Kütahya, Kütahya Mevlevîhanesi, Mevlana, *Mesnevî*.

ABSTRACT

In Turkish literature, Mevlevî tradition literature has a very important place. Mevlevî tradition literature formed usually around Mevlevihane. Mevlevihane is a kind of İslamic/mystic convent. The big convent of Kütahya is one of the most important Mevlevihane from the ninety around the world.

Mustafa Sâkîb Dede who had done sheikdom from the latest years of 17th Century to middle of 18th Century, and Ahmed Hâlis Dede, who had done sheikdom from his father to the latest years of 18th century, have two big works in the way of Mevlevî history. Mustafa Sâkîb Dede wrote *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* and his son Ahmed Hâlis Dede wrote *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkîbi'l-Ma'nevî* continuation of his father work. Also the topics of these two works are Mevlevî Çelebi, Mevlevî sheikhes and Mevlevî dervishes' lives. As well as, inclusive of this two books have a lot of information from social sciences.

The aim of our study is to prepare *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkîbi'l-Ma'nevî*'s critical edition text. Besides this we investigate work's form and content. However we transformed work's content to present-day Turkish. Poem Quotations of Arabian, Persian and Turkish were established in the *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*. And influence of this quotations were established to *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*. In our study the life of Ahmed Hâlis Dede is focused on. We debated Ahmed Hâlis Dede's Divan. Is it present or absent? We studied Turkish legends' creation and Mevlevî legends' formation. We mentioned *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* and *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî* within the Mevlevî legends.

Key Words: Ahmed Hâlis Dede, *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*, Menâkıbnâme/legend, menâkıb of Mevlevî, Mustafa Sâkıb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, Kütahya, Mevlevîhane of Kütahya, Rumi, *Masnavi*.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MENÂKİBNÂME GELENEĞİ ve TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ'NİN MENÂKİBNÂME GELENEĞİNDEKİ YERİ

1.1. Menkabe Nedir?

1.1.1. Sözlüklerde Menkabe ve Menâkıbnâme

Arapça bir kelime olan menkabe ne-ka-be kökünden gelmektedir. Ne-ka-be Arapçada 1. Duvarı delmek 2. Yerde çukur kazmak 3. Etek yapmak 4. Yama vurmak 5. Gezip yürümek 6. Dağ yoluna girmek 7. Koşarken ayaklarını toplamak 8. Araştırmak, haber araştırmak manalarını taşımaktadır. Menkabe (el-menkabetü c. menâkıb) ise aynı dilde, iki ev arasında pek dar yol, övülmeye layık iyi iş anlamlarına gelmektedir (*el-Mevârid* 1982: 1547).

Menkabe, Türkçe sözlüklerde şu şekilde anlamlandırılmaktadır:

Menkabe veya menkabet, c. menâkıb. “Bir zâtın fazl ve meziyyetine delâlet eden fikra ve bundan bahs eden makâle ve risâle. Medhiye. Menkabe-i cenâb-ı risâlet-penâhî, menâkıb-ı cihâryâr” (*Kâmûs-ı Türkî* 2004: 1420).

Menkabe (a.i.c. : menâkıb). “Çoğu tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin ahvâline (durumuna) ait fıkralar, hikâyeler” (*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* 2010: 713).

Menkabe *bk.* menkıbe. (a.i.) “Bir kahramanın veya ermişin olağanüstülükler taşıyan hikâyesi, destan” (*Büyük Türkçe Sözlük* 1990: 762).

Menâkıbnâme a.f.b.i. “İslam edebiyatlarında bir velînin hayatı çevresinde oluşmuş menkıbe yahut kerametleri anlatan dinî-tasavvufi eser (*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* 1989: 330).

Ahmet Yaşar Ocak ise menkabe ile ilgili şunları demektedir:

“Arapça neḳabe (isabet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak yahut haber vermek) kökünden türeyen menkabe (çoğulu menâkıb), sözlükte, "öğünülecek güzel iş, hareket ve davranış" manalarına gelmektedir. Menkabe kelimesi Türkçede galat olarak *menkıbe* tarzında söylenmekte, hatta birçok ilmi eserde bile böyle yazılmaktadır. Kelime bu şekliyle sözlükte mevcut değildir ve doğrusu *menkabedir*” (Ocak 2016: 21).

1.1.2. Kur'ân-ı Kerîm'de Menkabe

Menkabe kelimesinin çoğulu olan menâkıb bu anlamıyla ilk defa H III/M IX. yüzyıldan itibaren yazılan hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in ashabının faziletlerine dair hadisleri ihtiva eden “bölümlerin adı olarak” (Kitâbü'l-Menâkıb) kullanılmaya başlanmıştır (Şahin 2004: 112). *Kur'ân-ı Kerîm*'de menkabe ve menâkıb ifadelerine rastlanmaz. Bununla birlikte *Kur'ân-ı Kerîm* menkabelerin ana kaynaklarından biri olmuştur. *Kur'ân-ı Kerîm*'deki kıssaların (kasas) menkabelerin birincil şeklini içerdiği düşünülebilir. Menkabelerdeki motiflerin bir kısmı *Kur'ân-ı Kerîm* ve hadis kaynaklıdır. Bu iki ana kaynaktan nakledilen peygamber mucizeleri veya hadislerde bazı sahabe hakkında anlatılan fevkalade olayların ya aynen ya da biraz değiştirilerek Türk menâkıbnâmelerinde kullanıldığı görülür (Ocak 2016: 111).

1.1.3. Hadis Kitaplarında Menkabe¹

Kur'ân-ı Kerîm'de yer almayan menkabe/menâkıb kelimeleri, hadis kitaplarında kendine oldukça geniş ölçüde yer bulmaktadır. En önemli hadis kaynaklarından kabul edilen *Sahîh-i Buhârî*, “kitâb” ismi verilen doksan sekiz ana

---

¹ Bu bölüm genelinde aşağıdaki eser kaynak olarak kullanılmıştır: bk. Muhammed İbn İsmâil el-Buhârî, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* (mütercim Mehmed Sofuoğlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat. 1987.

bölümden oluşmaktadır. Bu “kitâb”lar, “bâb” adı altında alt bölümlere ayrılmıştır. *Sahîh-i Buhârî*, kitâblarının en kısa olanları üçer bâbla *Kitâbü’ş-Şuf’a* ve *Kitâbü’l-Havâlât*, en hacimli olanı ise üç yüz altmış beş bâb ile *Kitâbü’t-Tefsîr*’dir.

Menâkıb konularına genellikle *Sahîh-i Buhârî*’nin 60., 61., 62., 63. ve 64. kitâblarında rastlanmaktadır. 60. kitâb olan *Kitâbü’l-Enbiyâ*’da 53. ve 55. bâblarda açık bir şekilde menâkıb özellikleri görülür. Bunlardan 53. bâb “İsrailoğullarından Derisi Hasta Kimse ile Kelin ve Körün Hadisi” başlığını taşır, bu hadise göre vücut derisinde çeşitli hastalıklar bulunan kişi, kel ve kör kişiler; kendilerindeki bu hastalıkların giderilmesi için Allah’a dua ederler. Allah bir meleği vasıtasıyla abraşa şifa bunun yanında bir deve, kele saç ve bir sığır, köre göz nuru ve kuzulu bir koyun verir. Bir müddet sonra birincinin bir sürü devesi, ikincinin bir sürü sığır, körlükten kurtulmanın da bir vadi dolusu koyunu olur. Allah daha önce gönderdiği aynı meleği tekrar bu üç kişiye gönderir. Melek abraştan bir deve, kellikten kurtulandan bir sığır, körlükten şifa bulandan da bir koyun ister. İlk ikisi bu isteğe olumlu cevap vermezken körlükten kurtulup zenginliğe ulaşan kişi meleğe: “Hakikaten ben kör idim, Allah gözlerimin nurunu bana geri verdi. Fakir idim, Allah beni zengin etti. İşte koyunlarım dilediğin kadar al.” der. Bu olaydan sonra körlükten kurtulan kişi Allah’ın rahmetine abraşlıktan ve kellikten kurtulan kişiler ise onun gazabına uğramışlardır.

Kitâbü’l-Enbiyâ’da 55. bâb “Hadîsü’l-Gâr (Mağara Hadisi)” başlığını taşır. Bu hadis-i şerifte bir mağarada mahsur kalan üç kişinin hikâyesi anlatılır. Bu üç kişinin çeşitli dualarından sonra mağara girişindeki taş, yavaş yavaş açılır. Bu mağara hadisi, kendinden sonraki dönemlerde yazılan menâkıbnamelelerdeki “mağara motifi”ne kaynaklık etmesi açısından önem taşır.

Sahîh-i Buhârî’de isminde menâkıb kelimesini barındıran iki ana bölümden ilki *Kitâbü’l-Menâkıb*’tır. 61 numaralı kitâb olan *Kitâbü’l-Menâkıb*,

yirmi sekiz bâbtan müteşekkildir. Bu kitâbda menâkıb kelimesini bünyesinde barındıran tek bâb, 3. bâb olan “Kureyş Kabilesinin Menkabeleri” bölümüdür. Geriye kalan 27 bâb, başlıklarında menkabe/menâkıb kelimelerini barındırmaları da muhteva itibarıyla menkabe özelliğine yaklaşır. *Kitâbü’l-Menâkıb*’ta “Peygamberlik Mührü Bâbı”, “Peygamberin Vefatı Bâbı” gibi bölümler içerik yönüyle menâkıbnâme özelliği taşıyan önemli bölümlerdir. *Sahîh-i Buhârî*’de 61. kitâb olan *Kitâbü’l-Menâkıb*’ta 19. bâbta işlenen “Peygamberin Vefatı Bâbı” 64. kitâb olan *Kitâbü’l-Megâzî*’nin 87. bâbında da aynı başlık altında işlenmiştir. “Vefat olgusu” hemen hemen bütün menkabelerin ana bölümlerinden biri olagelmıştır. Kendine tabi olunan velînin vefatındaki harikulade hâller müritleri tarafından kendi tarikatlarının ve pirlерinin kutsallığını ortaya koyan deliller olarak kabul edilmiş ve bu delillere sıkı sıkıya bağlanılmıştır. Esasen Hazret-i Muhammed’in vefatından önceye tarihlenen Hazret-i İdris, Hazret-i İsa gibi peygamberlerin vefâtındaki olağanüstü hâller hem *Kur’ân-ı Kerîm*’de hem de İslam kaynaklarında geniş ölçüde anlatılmıştır. Peygamberlerini (s.a.v.) nebilerin sonuncusu ve manevi yönden en büyüğü olarak kabul eden Müslümanlar önce peygamberlerinin vefatını daha sonra da peygamberlerin varisleri olarak gördükleri şeyhlerinin ölümünü kutsayarak yazılı hâle getirmişlerdir, böylelikle menâkıbların vefât bölümleri ortaya çıkmıştır.

Sahîh-i Buhârî’nin 62. bölümü *Kitâbu Fedâili Ashâbi’n-Nebî* başlığını taşısa da bu bölümde yer alan toplam otuz iki bâbtan on sekizinin başlığında “menkabe” kelimesi yer almaktadır. Geriye kalan on dört bâb ise başlığında “menkabe” sözcüğü bulunmasa da muhteva yönüyle menâkıbnâmelere yaklaşır. *Kitâbu Fedâili Ashâbi’n-Nebî*, genel itibarıyla Peygamberin (s.a.v) Mekke’den Medine’ye göç eden arkadaşlarının menkabelerini, faziletlerini ve büyüklüklerini anlatmaktadır. *Kitâbu Fedâili Ashâbi’n-Nebî*’nin 1. bâbında Hazret-i Ebubekir’in, 6. bâbında Hazret-i Ömer’in, 7. bâbında Hazret-i Osman’ın, 9. bâbında Hazret-i

Ali'nin menkabeleri anlatılmıştır. Dört halifenin menâkıbına ayrı ayrı yer verilmesi, *Sahîh-i Buhârî*'nin “Çâr Yâr-i Güzîn” menkabelerine kaynaklık ettiğini göstermektedir.

Sahîh-i Buhârî'nin 63. bölümü *Kitâbu Menâkıbi'l-Ensâr*'dır. Bu kitâbda yer alan elli iki bâbın sekizinin başlığında “menâkıb” kelimesi bulunmaktadır. 11. bâb Ensar'ın büyüklerinden Sad bin Muaz'ın, 14. bâb Sad bin Ubade'nin menakıbı başlığını taşımaktadır. *Kitâbu Menâkıbi'l-Ensâr*'ın içindeki üç *Kur'ânî* bâbın/konunun menâkıb başlığı içine alınmış olması, ilk menâkıbnâmelere *Kur'ân-ı Kerîm* ile hadislerin birlikte kaynaklık ettiklerini göstermektedir. Bu üç bâb, 35. bâb “Ayın İkiye Bölünmesi”, 40. bâb “İsra suresi birinci ayet (Miraçla ilgili)”, ve 41. bâb “Mirac Kıssası Bâbı”dır.

Sahîh-i Buhârî'nin 64. bölümü *Kitâbu Megazî*'nin bâblarının başlıklarında menkabe/menâkıb sözcüklerine rastlanmasa da bu kitâb genel olarak Hazret-i Muhammed (s.a.v)'in savaşlarını ve sahabelerinin bu savaşlardaki kahramanlıklarını anlatmaktadır. 91 bâbtan oluşan *Kitâbu Megazî*'nin 24. bâbı “Hamza bin Abdülmuttalib'in öldürülmesi”dir. Hamzanâmeler ismi verilen menâkıb türüne *Sahîh-i Buhârî*'deki bu ve benzeri bâbların bir yönüyle kaynaklık ettiği açıktır.

1.1.4. Edebiyat Terimi Olarak Menkabe

Sözlüklerden de anlaşılacağı gibi menkabe ve menâkıb çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmış birbiriyle mezc olmuş iki kelimedir. Bunlara menkabenin galatı olan menkıbe sözcüğünü de eklersek bu üç sözcük genelde hemen hemen aynı manayı karşılayan özeldir küçük farkları olan kelimelerdir. Bununla birlikte edebiyat terimi ve türü olarak menkabeden daha çok menâkıb tercih edilmiştir *Menâkıbü'l-Ârifîn*, *Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî*, *Menâkıb-ı Ahmed er-Rifâî* gibi. Birden fazla velînin fevkalade hâllerinin anlatıldığı eserlerde

kelimenin çoğul şekli olan menâkıb kullanılırken isminden tek bir velî için yazılmış olduğu izlenimi veren *Menâkıb-ı Mevlânâ*, *Menâkıb-ı Cemâleddîn-i Sâvî* gibi eserlerde de kelimenin çoğul şekli olan menâkıb tercih edilmiştir. Bunun sebebi eser içinde bir velînin, şeyhin vs. sadece bir menkabesinin verilmemesi birden çok menkabesinin anlatılması ya da yine aynı eser içinde birden çok velînin birden çok menkabesinin yer almasıdır. Dolayısıyla bir velînin başından geçen her bir olağanüstü olay ve hâle menkabe, bu menkabelerin bir eser içinde birleşip yekûn oluşturmalarına menâkıb, sonuçta ortaya çıkan esere de *menâkıb* ismi verilmiştir. Böylelikle menkabe/menkıbe veya menâkıbın anlatıldığı eserlere menâkıbnâme ismi verilerek menâkıbnâme türü oluşturulmuştur. Bununla birlikte bir eserin menâkıbnâme türünde olabilmesi için illa ki isminde menkabe/menkıbe, menâkıb sözcüklerinin yer alması gerekmez. Attar'ın *Tezkiretü'l Evliya* 'sı, Molla Abdurrahman Cami'nin *Nefahatü'l-Ünsü*, Safi'nin *Reşehât-ı Aynü'l-Hayât* 'ı menâkıbnâme türünde olan; fakat isminde menâkıb sözcüğü bulunmayan eserlerdir. Tezkire türünün ve isminin sadece şairleri kapsamadığı; hattatlar, tabipler, velîler tezkireleri de bulunduğu gibi menâkıbnâme ismi de sadece velîlerin olağan üstü hâllerinin anlatıldığı eserler olmamış, Osmanlı döneminde padişah, sadrazam, vezirlerin hayatlarına ve kahramanlıklarına dair yazılan eserlere de menâkıb adı verilmiştir. *Menâkıb-ı Mahmûd Paşa-i Velî*, *Menâkıb-ı Sultân Süleymân*, *Mecmûa-i Menâkıb-ı Vüzerâ* bunlardandır. Bununla birlikte menâkıbnâme özelliği taşıyan kerâmât ve vilâyetnâme isimleri de medeniyetimizde menâkıbnâme yerine kullanılagelmiştir (Şahin 2004: 112).

1.2. Menâkıbların Ortaya Çıkışı

Ameldeki dört hak mezhep, Maturidîlik, Eş'ârîlik gibi kelim mezhepleri, bâtinîlik ve gulat-ı şîa vb. heterodoks akımların ortaya çıkması H III-IV./M IX-X. asırlarda olmuştur. Bu iki asır çeşitli kavim ve kabilelerin ve kültürlerin birbiriyle tanıştığı ve kaynaştığı asırlardır (Yılmaz 2015: 109).

İslam dünyasında IX. yüzyılda tasavvuf ve evliyalık kavramlarının ortaya çıkmasının ardından, en yukarıda kâinatı âdetâ Allah adına idare eden kutb/aktâb yahut gavs veya insan-ı kâmil denilen insanlığın en yüce mertebesini simgeleyen en büyük velî olmak üzere aşağı doğru nüceba, evtad, abdal vs. isimleri verilen en düşük rütbeli velîye kadar farazî bir piramit oluşmuştur. Bu velîlik teorisi, Allah'ın sıfatlarını ve kudretini onun adına kullanan insanüstü fevkalade vasıflarla donanmış bir "yarı tanrılar panteonu" ile karşı karşıya olduğumuz izlenimi verir. Bu anlayışa göre velîler, insanların zihinlerinden geçeni, gelecekte olacakları vs. bilebilir. Velîlerin sahip olduklarına inanılan bu manevi kabiliyetler tasavvufta keramet diye adlandırılır. Bu keramet telakkisi Müslüman halklar arasında hâlâ yaşayan bir "velî (evliyâ) kültü" oluşmasına yol açmıştır. Bu kült belli toplum kesimlerinde İslam'ın kitabî çerçevesinden daha güçlüdür (Ocak 2006: 591).

Keramet; ikram, kerem, lütuf ve ihsan demektir. Peygamberlerdeki olağanüstü hâller mucize, Müslüman evliyalardaki keramet, Müslüman olmayan azizlerdeki ise istidrac, mekr veya sihir olarak isimlendirilmiştir (Yılmaz 2015: 313). Menkabe yahut menâkıb tasavvuf tarihinde sufilerin izhar ettikleri harikulade olaylar demek olan kerametleri nakleden küçük hikâyeler manasında tahminen IX. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Pek yaygın olmamakla beraber bu sebeple, keramet kelimesinin çoğulu olan kerâmât da menkabe veya menâkıb yerine kullanılmıştır. XI. yüzyıla gelindiğinde velîlerin kerametlerine inanma durumu çok yaygınlaşmıştır. Bu dönemde Ünlü filozof İbn Sînâ (öl. 1037) bile *e-İşârât* isimli eserinde kerametleri kabullenmek gerektiğini anlayarak bunun psikolojik açıdan açıklanmasının olabileceğini izah etmeye çalışmıştır (Ocak 2016: 22). Menâkıbnâmelerin ortaya çıkışında İslamiyetten başka, Budizm ve *Tevrat*, *Zebur*, *İncil* gibi kitaplar, Arap ve Fars mitolojisi temel kaynak özelliği taşır. Türk efsane, destan ve masalları, Budizmdeki olağanüstü güçlere sahip aziz telakkîsi, İranlı mutasavvıfların tasavvuf kaynaklarındaki menkabeleri yeni

Müslüman olan Türklerde evliya menkabelerinin teşekkülünde ve yaygınlaşmasında etkili olmuştur (Şahin 2004: 112-113). Genellikle kendini himaye eden hükümdarın isteğiyle bir tarih yazan eski tarihçilerin verdikleri bilgiyi denetlemeye ve onları tamamlamaya yarayan menâkıbnâmeler, bazı yönleriyle eski tarihlerden daha güvenilir sayılırlar. Menâkıbnâme yazarları toplum içinde yaşadığı ve çağının olaylarını aktardığı için bir tür tarihçilik yapmaktadır. Menâkıbnâme müellifi menkabelerini kaleme aldığı bir evliya hakkında yazdıklarının arasına kendi gördüğü, tanık olduğu, başından geçen olayları da katarsa eseri tarih bakımından bir derece daha önemli olur (Yazıcı 2012: 34).

1.2.1 Türk Edebiyatında Menâkıbnâmeler

IX. yüzyılda Arap edebiyatında ortaya çıkan XI. yüzyılda Fars edebiyatında yaygınlaşarak genişleyen menâkıbnâme türü, Budist Uygurlar arasında “cakatâ” adıyla anılıyordu. İslamiyetten önce Uygur bakışları bu cakatâları çalgı eşliğinde halka aktarıyorlardı. İslamiyetin kabulü ve tasavvufun yaygınlaşmasıyla bu bakışların yerini ata veya baba isimli şeyhler aldı. Bu ata/babalar eski destan ve efsaneleri, şamanların hikâyelerini, Budist menkabelerinin malzemelerini kullanarak Türkler arasında evliya menkabelerini yaygınlaştırmışlardır (Ocak 2016: 59). Türkler içinde İranlı mutasavvıflar da İslamiyeti yayıyorlardı. İranlı mutasavvıflar XI. yüzyıla kadar zenginleşmiş sufi kaynaklı menkabeleri Türklere aktarmışlardır. Böylelikle Müslüman Türkler arasında evliya menkabeleri, İslamî; eski Türk geleneklerine dayanan ananevî; Budist ve İranî olmak üzere dört ana koldan doğup gelişmiştir (Ocak 2016: 59). Türk edebiyatında Karahanlılarla birlikte ilk menkabe örnekleri X. yüzyılda meydana gelmiştir. X. yüzyılda Hakîm-i Tirmizî (Ağcakaya 2002) XII. yüzyılda Ahmed-i Yesevî bu dönemde iz bırakan en önemli iki sufidir. Menâkıbnâme

edebiyatında X. yüzyıldan XIX. yüzyılın ortalarına kadar eser verilmiştir. 1935'ten sonra telif eser verilmemiştir (Yardım 1999: 254).

Türk menâkıbnâme edebiyatının ilk örneği *Kutadgu Bilig*'de yazdığına göre Karahanlı sahasına ait olan *Tezkire-i Satuk Buğra Han*'dır. Menâkıbnâme ismini taşımayan bu eserin kahramanı da bir velî/şeyh değil hükümdardır. Eserin kahramanı olan Satuk Buğra Han'ın kerametler göstermesi ve eserde mevcut olan menkabelerin evliya menkabesi özelliği taşıması sebebiyle bu eser ilk Türk menâkıbnâmesi sayılmaktadır (Ocak 2016: 73). Hazinî tarafından yazılıp Osmanlı hükümdarı III. Murad Han'a sunulan *Cevâhiru'l-Ebrâr min Emvâci'l-Bihâr*, Ahmed-i Yesevî'nin menkabelerini ihtiva etmesi yönüyle Orta Asya geleneğindeki ikinci menâkıbnâmedir (Köprülü 2007: 336).

Anadolu Selçukluları devrinde birçok menâkıbnâme kaleme alındığı tahmin edilse de bu menâkıbnâmelerden çok azı günümüze ulaşmıştır. Bunlardan günümüze ulaşanlar *Menâkıb-ı Seyyid Hârûn-ı Velî* ve *Menâkıb-ı Sadruddîn-i Konevî*, *Risâle-i Sipehsâlâr der Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr*, *Menâkıbü'l-Ârifîn* ve Gülşehrî'nin *Menâkıb-ı Ahi Evran*'dır. Bu döneme ait sadece isimlerini bildiğimiz; fakat yazmaları günümüze ulaşamayan menâkıbnâmeler *Menâkıb-ı Seyyid Mahmud Hayranî*, *Menâkıb-ı Seyyid Ahmed Kûçek-i Rifâî*, *Menâkıb-ı Hâce Ahmed-i Yesevî*, *Menâkıb-ı Lokman-ı Perende*, Gülşehrî'nin eserinden farklı bir *Menâkıb-ı Ahi Evran*'dır (Bayram 1995).

Beylikler Döneminde *Abdâlân-ı Rûm* denilen savaşçı şeyh ve dervişler Osmanlı ve Mentеше Beyliği gibi sınır beyliklerinde yoğun faaliyet içindeydiler. Aslında sınır boylarında ribat adı verilen yarı askerî yarı tasavvufî tekke/hankahların kurulması beylikler döneminden çok önce büyük sufilerden Ebu İshak Kezerunî (öl. 426/1034) dönemlerine rastlar. Ebu İshak İran'da yaklaşık 65 kadar ribat inşa ettirmiştir. Bu tekkelerde kalan dervişler Anadolu ve

Filistin’de Haçlı ordularına, Hindistan’da da gayr-ı müslimlere karşı cihad etmişlerdir (Yılmaz 2015: 267).

Beylikler döneminde yazılmış tek bir menâkıbnâme bugün elimizdedir. O da Elvan Çelebi'nin *Menâkıbü'l-Kudsiyye Fî-Menâsibi'l-Ünsiyye*'sidir. Ahmet Yaşar Ocak bu eserin tam anlamıyla bir şeyh ailesi tarihi olduğunu ve şimdilik bu türün tek örneği olduğunu söylemektedir (Ocak 2016: 80). Çalışmış olduğumuz *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'yi bu yönüyle Elvan Çelebi Menâkıbıyla karşılaştırabiliriz. Bu dönemde Anadolu’da kaleme alınmamış olmakla birlikte 1348’de yazılmaya başlanan *Menâkıb-ı Cemâleddîn-i Sâvî* Kalenderîlik hakkındaki nadir kaynaklardandır (Ocak 2016: 80-81). Anadoluda yazıldığı tespit edilen Türkçe en eski şiirin XIII. yüzyıl sonlarında Gelibolulu Muhyiddîn tarafından Farsçadan tercüme edilen *Tercüme-i Menâkıb-ı Şeyh Evhaduddîn-i Kirmânî* isimli menâkıbnâme içindeki Farsça-Türkçe mülemma bir gazel olması da ayrıca ilgi çekicidir. (İsen 2005: 64)

Osmanlının kuruluş döneminde Şeyh Edebalı, Abdal Musa, Kumral Abdal, Abdal Murad, Geyikli Baba gibi şeyhler fetihlere katkı sağlayarak geniş çevreler edindiler. Bahsi geçen velîlerin menkabeleri ilk Osmanlı vekayinâmeleri olan *Âşıkpaşazâde Tarihi, Kitab-ı Cihannümâ* gibi eserlere konu olmuştur.

XV. yüzyılda *Vilâyetnâme-i Hacım Sultan, Menâkıb-ı Hacı Beştaş-ı Velî, Vilâyetnâme-i Abdal Mûsâ, Menâkıb-ı Kaygusuz Baba, Vilâyetnâme-i Seyyid Ali Sultan, Vilâyetnâme-i Sultan Şucâuddîn, Vilâyetnâme-i Otman Baba, Menâkıb-ı Koyun Baba, Menâkıb-ı Pîrî Baba* isimli Kalenderîliğin Bektaşîliğe evrilmiş şekliyle tezahür eden menâkıbnâmeler ortaya çıkmıştır. Bu yüzyılda *Menâkıb-ı Emir Sultan* ve *Menâkıb-ı Kemâl-i Ümmî* önemli Halvetî menâkıblarıdır (Ocak 2016: 81-90).

XVI. yüzyıl Osmanlıda tarikatların en yoğun faaliyet gösterdiği, menâkıbnâme türünün en fazla eser verdiği dönemdir. Bu dönemde yazılan menâkıbnâmelerin bir kısmı daha önceki yüzyıllarda yaşamış velilere aittir. Yine bu yüzyılda daha önce Arapça ve Farsça yazılmış büyük mutasavvıf menâkıbnâmelerinin de Türkçeye çevrildiği görülür. Ait olduğu tarikata göre bu yüzyıldaki önemli menâkıbnâmeler şunlardır: Halvetîlikte Zeynelâbidîn, Nîmetullah Efendi, Mehmed Şevkî, Senâyî Çelebî'ye ait dört farklı *Menâkıb-ı Emîr Sultan* bulunmaktadır. Halvetîliğin Gülşenîlik koluna ait *Menâkıb-ı İbrâhîm Gülşenî*, Bayramîlik tarikatına ait *Menâkıb-ı Şeyh Safiyüddîn-i Erdebîlî*, *Menâkıb-ı Hacı Bayram-ı Velî* ve *Menâkıb-ı Akşemseddîn* XVI. yüzyılın en önemli menâkıblarındandır. Bektaşîliğe ait *Menâkıb-ı Kaygusuz Baba*, *Menâkıb-ı Pîrî Baba* bir önceki yüzyılda olduğu gibi bu yüzyılda da yazılmış telif eserlerdir. Vahidî'nin *Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân* isimli menâkıbnâmesi genel menâkıbnâme geleneğinin dışında Haydarîler, Bektaşîler, Mevlevîler gibi çeşitli tarikat mensubu toplulukların inanç, adet ve geleneklerini anlatan âdeta tarikat mensuplarının karşılaştırılması eseridir (Akça 2008; Karabey vd. 2015).

XVII. yüzyılda da pek çok menâkıbnâme kaleme alınmıştır. Halvetîlikte *Menâkıb-ı Şeyh Üftade*, *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî* ve Celvetîlikte Nev'izâde Atâyî'nin *Menâkıb-ı Şeyh Mahmûd el-Üsküdârî'si*, dikkat çeken menâkıblardır.

XVIII. yüzyılda *Tuhfetü'l-Asrî Menâkıb-ı'l-Mısrî* Halvetî mühitinde, *Menâkıb-ı Şeyh Vefâ (Tuhfetü'l-Ahbâb)*, Zeynî tarikatında, *Menâkıb-ı Eşrefzâde Rûmî Kâdirî* çevrelerindeki önemli menâkıblardır. Nakşibendilik tarikatında *Menâkıb-ı Emîr Buhârî (Hediyetü'l-Asdîka)* ve *Menâkıb-ı Şeyh Mahmud Murad Buhârî* menâkıbnâmeleri dikkat çeker. Lâlîzâde Şeyh Abdülbâkî Efendi'nin *Menâkıb-ı Melâmiyye-i Bayrâmiyye* isimli eseri yine Müstakîmzâde Süleymân Saadeddîn Efendi'nin aynı ismi taşıyan *Menâkıb-ı Melâmiyye-i Bayrâmiyye'si* Bayramîlik tarikatının Melâmiyye şûbesi içinde oluşturulmuştur. Yazarı belli

olmayan *Menâkıb-ı Şerîf ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-ı Tarikat-ı Aliyye-i Halvetiyye* adından da anlaşılacağı üzere Halvetiyye tarikatına ait menâkıbnâmedir. Bu yüzyıldaki en önemli Mevlevî menâkıbı tezimize de konu olan Kütahya Mevlevîhanesi Şeyhi Mustafa Sâkîb'in yazmış olduğu *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*'dır. Üç ciltlik bu eser Mevlevî tarihi, edebiyatı, musikîsi, ananesi, hakkında eşsiz bir eserdir (Sâkîb Dede 1283/1866).

XIX. yüzyıl menâkıbnâmelerinde zikre değer yeni özellikler taşıyan bir ürün bulunmadığı için Ahmet Yaşar Ocak bu yüzyıl örneklerinden hiç bahsetmez (Ocak 2016: 97). Menâkıbnâme edebiyatı XIX. yüzyıldan ve özellikle 1935'ten sonra telif eser vermemiştir (Yardım 1999: 235).

1.2.2. Cumhuriyet Döneminde Menâkıbnâme Edebiyatına Dair Çalışmalar²

XX. yüzyılda (1928-1998) konusu menâkıb olan 250 eser tespit edilmiştir. Bunların 162'si kitap 42'si İstanbul'daki üniversitelerde 46'sı İstanbul dışındaki üniversitelerde hazırlanmış tezlerdir. Bahsi geçen tezlerin birçoğu lisans bitirme tezidir. Bunlardan ilk iki sınıftakiler olan 204'ü Emine Seval Yardım'ın yüksek lisans tezinde teker teker incelenip tanıtılmıştır. Bir velînin menâkıbını içeren 73, sufi tabakatı hakkında 35, sufi tabakatı tarzında ansiklopedik çalışma olarak 7, bir tarikatın şeyhlerine ve halifelerine yer veren 10, derleme olarak 16 ve genel değerlendirme eseri olarak 14 kitap bu tezde tanıtılmıştır. Buna göre 1945 yılında yayımlanan *Battal Gazi Yahut Alparslan'ın Cenk Hikayeleri* ilk kitap, 1935 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde hazırlanan Abdullah Recep Baysun'un *Türk Edebiyatında Evliya Menkabeleri* ve

---

² Bu bölüm genel olarak Emine Seval Yardım'ın *Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)*, isimli yüksek lisans tezinin sonuç bölümünden istifadeyle yazılmıştır. bk. Emine Seval Yardım *Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 1999. s. 249-255.

Nedim Belkıs'ın hazırladığı *Danışmendnâme* ilk tezlerdir. *Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Birtakım Ünvanların Men ve İlgasına Dair Kanun*'ün çıktığı 1925 ve Harf İnkılabı'nın yapıldığı 1928 yılından 1945 yılına kadar menâkıbnâmeler konusunda herhangi bir yayın yapılmamıştır. 1935-1939 yılları arasında yapılan 4 tezin Fuad Köprülü önderliğinde (daha önceden) yaptırıldığı belirtilmektedir. 1946'da çok partili hayata geçişle birlikte 1950'den sonra menâkıbnâmeler konusunda yapılan neşriyatta büyük bir sıçrama olmuştur. Emine Seval Yardım, 1948 yılında Mustafa Ertuğrul tarafından hazırlanan *Büyük Mutasavvıf Abdülkadir Geylânî* isimli eserin MEB tarafından yayınlandığını, devletin menâkıbnâmeler konusundaki 1945 öncesi tavrına sahip olmadığını ifade etmektedir (Yardım 1999: 251).

1928-1998 yılları arasında ansiklopedik tarzda hazırlanan evliya tezkireleri haricinde, Ahmed er-Rifâî, Abdülkâdir-i Geylânî, Muhyiddîn-i Arabî, İmam-ı Rabbânî, Hallac-ı Mansur, Bahaeddîn Nakşibend, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hacı Bektaş-ı Velî, Ahmed-i Yesevî, Bâyezid-i Bistâmî, İbrâhîm-i Düssûkî, Ahmed-i Bedevî, Veysel-i Karanî, Muhammed Masûm-ı Fârukî, İbrâhîm Edhem, Hacı Bayram-ı Velî, Akşemseddîn, Seyyid Burhâneddîn, Aziz Mahmûd Hüdâyî, Emir Sultan, İbrâhîm-i Gülşenî, Niyâzî-i Mısrî, Beşiktaşî Yahyâ Efendi, Hamîdüddîn-i Aksarayî (Somuncu Baba), Eşrefoğlu Rûmî, Sünbül Efendi, Merkez Efendi, Hazret-i Üftâde, Şeyh Şabân-ı Velî, Şeyh Aliyü's-Semerkindî, Kemâl Ümmî, Şerafeddîn Hazretleri, Mustafa Devatî, Şeyh Bedreddîn, Cemaleddîn Savî, Abdal Musa Sultan, Baba İlyâs-ı Horasanî, Demir Baba, Şeyh Dede Seyyid Demir, Veli Baba, Muhammed Es'ad Erdebîlî, Mustafa Çerkeşî, Seyyid Osman Hulûsî Efendi, Garip Hâfız, Zahid Kotku hakkında kitap şeklinde menâkıbnâmeler yayımlanmıştır. Bu dönemde adına en çok kitap neşredilen velî 9 kitapla Abdülkâdir-i Geylânî'dir. Onları 6'şar eserle Bahaeddîn Nakşibend, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve 5 eserle Hacı Bektaş-ı Velî takip eder.

Tezlerdeyse 9 tez Emir Sultan'la, 3'er tez de İbrahim bin Edhem ve Şeyh Şaban-ı Velî ile ilgilidir. Sûfî tabakatına dair eserlerde Attar'ın *Tezkiretü'l Evliya'sına* dair 7, Molla Abdurrahman-ı Câmî'nin *Nefehatü'l-Üns'üne* dair 3 Kuşeyrî'nin *Risale'sine* dair 2 kitap basılmıştır. Tezlerde Attar'ın *Tezkiretü'l Evliya'sı* hakkında en çok çalışma yapılan eserdir. 1998 yılına kadar bu konuda 21 tez yapıldığı tespit edilmiştir.

1928-1998 yılları arasında menâkıbnâmelerle ilgili yazılan yaklaşık 160 kitaptan yalnızca 21'inde menâkıbnâme metni verilmiştir. Bu dönemde yapılan yaklaşık 90 tezin hemen hemen tamamında menâkıbnâme metni yer almıştır. Menâkıbnâmelerle ilgili kitap neşreden isimler arasında Fuad Köprülü, Ahmet Yaşar Ocak, Tahsin Yazıcı, Süleyman Uludağ, Bedri Noyan, Abdülbaki Gölpınarlı, Abdülkadir Akçiçek, Mustafa Ertuğrul Kaan, Mustafa Özdamar, Mustafa Necati Bursalı, Kemaleddin Şenocak, Ali İhsan Yurt dikkat çekmektedir.

Emine Seval Yardım'ın çalışmasında,

“Bibliyografyada bulunan kitaplara yayınları dikkate alarak bakıldığında daha çok, hazırlayan, tercüme eden, inceleyen, derleyen ifadeleri ile karşılaşılır. Çünkü menâkıbnâme edebiyatı XIX. asırdan ve bilhassa 1935'ten sonra telif eser vermemiştir” (Yardım 1999: 254).

ifadeleri yer almaktadır; fakat Seyyid Osman Hulûsî Efendi, Garip Hâfız, Zahid Kotku hakkında menkabe veya menâkıbnâme yayınlanmış kişiler arasında gösterilmiştir. (bk. Yardım 1999: 251) Buna göre XX. Yüzyılın sonlarında vefat eden bu üç mutasavvıf hakkında yazılan eserler geleneksel menâkıbnâme telakkîsinin dışında değerlendirilmiş olabilir.

1998 yılından sonra menâkıbnâme türüyle ilgili tez.yok.gov.tr adresinde “Menkabe-menkıbe-menâkıb-menâkıbnâme-velayet-vilayet-keramat-keramet”

kelimelerinin taranması sonucunda 32 yüksek lisans, 4 doktora tezine rastladık. Bu yüksek lisans ve doktora tezlerinin çoğunda menâkıbnâme metni verilmiştir.

1.2.2.1.Yüksek Lisans Tezleri³

Menakıb-ı Ahmed Ziyaeddin (Güzel 2009).

Ebu'l Vefâ Menâkıbnâmesi (Kaçmaz 2006).

Tacü'l Arifîn Ebü'l-Vefâ'nın Menakıbı (Özkul 2008).

Menkıbe-i Fahr-i Kâinat (Çakır 2016).

Halebî'nin Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam Tercümesi (Acar 2007).

Menâkıb-ı İslâm Şeyh (Samur 2010).

Menâkıb-ı Mükeyyifât-ı Âlem (Öztürk 2006).

Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netice-i Cân (Akça 2008).

Ubûdî'nin Menâkıb-ı Evliyâ-yı Mısır'ı (Soytürk 2009).

Otman Baba ve Velâyetnâmesi (Yurtoğlu 2012).

İmam Şerrubînin Tabakatü'l-Evliya Adlı Eserinde Keramet ve Sufiler (Abdullayev 2011).

Hacı Bektaş-ı Velî'nin Vilâyetnamesindeki İslam Öncesi ve İslamî Motiflerin Değerlendirilmesi (Yavaş 2006).

Vilayetname-i Hünkar Hacı Bektaş-ı Velî (Dündar 2002).

Hacı Bektaş-ı Velî'nin Vilayetnamesine Göre Dinî İnanç Adap ve Erkanlar (Akar 2003).

---

³ Bu bölümde verilen tez isimleri tez.yok.gov.tr adresinde, menkabe-menkıbe-menâkıb-menâkıbnâme-velâyet-vilâyet-keramat-keramet, sözcüklerinin taranması sonucunda elde edilmiştir. Tez isimleri sitedeki orijinal şekilleriyle verilmiştir. "02-02-2018"

Rizede Evliya Menkıbeleri ve Türbeler Etrafında Oluşan Ritüeller (Çal 2017).

Balkanlar'da Dinî Şahsiyetlerle İlgili Menkıbeler (Shasivari 2017).

Evliya Çelebi Seyahatnamesindeki Menkıbeler: Anadolu Sahası (Atasever 2012).

Ariflerin Menkıbelerindeki "Kul ve Mürid Olma" İle İlgili Rivayetlerin Tahlili (Çelik 2011).

Muşta Yatırlar ve Yatırlarla İlgili Anlatılan Menkıbeler (Yalçınkaya 2008).

Hakkâri Folklorunda Yatırlar ve Yatırlara Bağlı Anlatılan Menkıbeler (Akın 2008).

Gaziantep Evliya Menkıbeleri ve Kaynakları (Yavuz 2003).

Ahmed Hâlis'in Tufeylü Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevîsi ve Eserin Nesir Üslubu Açısından İncelenmesi (İmamoğlu 2014).

Melami ve Bayrami Menakıbnamelerinin Tarihsel Bir Analizi (Erken 2009).

Menakıbnamelerin Yapısalcı Yöntemler İle İncelenmesi (Boran 2017).

Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998) (Yardım 1999).

Sevakıb-ı Menakıb Minyatürlerinde Kompozisyon Düzeni ve Yeni Tasarımlar (Duran 2016).

Tarih Öğretiminde Menkıbe ve Olağanüstü Olayların Yeri ve Kullanımı (Sarıköse 2002).

Tarih Öğretiminde Menkıbe ve Olağanüstü Olayların Yeri ve Kullanımı (Sarıçelik 2002).

15. yüzyıl Bektaşî Nefeslerinde ve Menakıbnamelerinde Tarihi Olaylar (Turgut 2000).

Erken Dönem Osmanlı Toplum ve Siyasetinde Dervişler: Velayetnamelerin Tarih Kaynağı Olarak Kullanımı Üzerine Bir Çalışma (Yıldırım 2001).

Hakim et-Tirmizi'nin Nübüvvet ve Velayet Teorisi (Ağcakaya 2002).

Dinî Hikaye ve Menkıbelerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı (Karabela 2014).

1.2.2.2. Doktora Tezleri

Amasya Efsane Menkabe ve Memoratları (Balaban 2013).

Veysel Karanî İle İlgili Menkıbeler ve Romanlar Üzerine Metinler Arası Bir İnceleme (Bars 2013).

Osmanlı Minyatüründe Mevlana'nın Yaşam Öyküsü: Menakıbü'l-Arifin ve Tercüme-i Sevakıb-ı Menakıb Nüshaları (Haral 2014).

Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi (Kardaş 2016).

1.2.3. Mevlevî Menkabeleri ve Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî'nin Bu Menkabeler İçindeki Yeri

1.2.3.1 Risâle-i Sipehsâlâr der-Menâkıb-i Hazret-i Hüdavendigâr ve Menâkıbü'l-Ârifin

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed 1273 yılında vefat ettiğinde başta oğlu Sultân Veled olmak üzere tarikatının ileri gelenleri Mevlevîliği kurumsal hâle getirmek için ellerinde hatırı sayılır miktarda malzeme buldular. Celâleddîn

Muhammed'in özellikle *Mesnevî*, *Dîvân-ı Kebîr* gibi eserleri, İslâm ve Doğu edebiyatının yüzyıllardır akıp gelen birikimi, Mevlevîliğin dolayısıyla Mevlânâ soyunun tarihini yazmak için eşsiz bir kaynak oluşturdu. Bu yazma teşebbüsüne ilk girişen Feridûn bin Ahmed-i Sipehsâlâr oldu, Feridûn bin Ahmed; *Sipehsâlâr Risâlesi*, *Risâle-i Sipehsâlâr* ya da kâfiyeli tam adıyla *Risâle-i Sipehsâlâr der-Menâkıb-i Hazret-i Hüdavendigâr* isimleriyle anılan eserini Sultân Veled'in (öl. 1312) ölümünden sonra oluşturdu. *Sipehsâlâr Risâlesi*'nin büyük bir kısmı ifadeleri değiştirilerek ve üslubu akıcı hâle getirilerek Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-Ârifîn* adlı eserine aktarılmıştır (Yazıcı 2011: 7).

Menâkıbü'l-Ârifîn için 56 sayfalık uzunca bir önsöz yazan ve burada *Risâle-i Sipehsâlâr* ile *Menâkıbü'l-Ârifîn*'i metinleriyle (34 metin) birlikte karşılaştırmaya tabi tutan Tahsin Yazıcı kendini tekrar etmemek için olsa gerektir ki *Risâle-i Sipehsâlâr*'a iki sayfayı bulmayan çok kısa bir önsöz yazıp hemen eserin tercümesine geçmiştir. Çevirileri değerlendirildiğinde *Menâkıbü'l-Ârifîn* 656 sayfalık metin kısmıyla, 167 sayfalık *Sipehsâlâr Risâlesi*'nin yaklaşık dört katı hacimdedir. Ahmed Eflâkî *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de, *Risâle-i Sipehsâlâr*'daki kişilerin yaklaşık dörtte üçünün hayat öyküsünü alıp bunları tarihsel sıraya dizerek düzenli hâle getirmiştir (Yazıcı 2012: 12). *Menâkıbü'l-Ârifîn* müellifi Ahmed Eflâkî-i Ârifî, Mevlânâ'nın torunu Ulu Ârif Çelebi'yle (öl. 1319) çağdaş olması ve eserinin önemli kısmını bu çelebiyle yaptığı seyahatlar oluşturması (1291) yönüyle Mevlânâ'nın yaşadığı tarihlere en yakın ilk iki menâkıbdan birini yazmıştır.

Menâkıbü'l-Ârifîn'in Tahsin Yazıcı çevirisine kadar Fransızca çevirisi olan *Les Saints des Derviches Tourneustan* yararlanılmıştır. Eserin kaynaklarını *Sipehsâlâr Risâlesi*, *Velednâme (İbtidanâme)*, *Rebâbnâme*, *İntihânâme*, *Ma'ârif*, *Makâlât-ı Şemseddîn-i Tebrizî*, *Ma'ârif-i Sultânü'l-Ulemâ Bahâeddîn Veled*, *Fîhi mâ fih*, *Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddîn*, *Mesnevî* ve *Dîvân-ı Kebîr* oluşturmaktadır. Çalışmamıza konu olan *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-*

Mevlevî'deki bir beyte hem Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde hem de *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de⁴ rastlamış olmamız Ahmed Eflâkî-i Ârifî'nin *Mesnevî*'den yapmış olduğu iktibaslara küçük bir örnektir. Yazıcı *Menâkıbü'l-Ârifîn*'e yazmış olduğu önsözün büyük bir kısmını eserin kaynaklarına ayırdıktan sonra *Eserin eleştirisine* geçmiştir. Bu bölümde Kira, Kirake, Kiramana, Despina ve Efendipula isimlerinin etimolojisine dair geniş açıklamalar yapmıştır.

Menâkıbü'l-Ârifîn evliyâ menâkıbnâmeleri içinde en çok incelenip üzerinde durulan eserlerden biridir. Mevlânâ hakkında yazı yazan herkes doğrudan ya da dolaylı olarak bu eserden faydalanmıştır. Çok zengin bilgilerin yanında gerçekte bağdaşmayan birçok söylentiye de kapsamı bakımından bu eserden yararlanırken dikkatli olmak gerekir. (Yazıcı 2012: 11) Şeyhini her şeyin üstünde hatta Tanrıyla bir tutan bir tarikat üyesinin (Ahmed Eflâkî), kendi mürşidi ve onun ailesi hakkında yazdıklarında gerçeği saptırmadan yazması düşünülemez. Bu duruma menâkıbnâmelerin hemen hemen tamamında rastlanır. Bu sebeple menâkıbnâmeler her zaman pozitif bilimin ışığıyla okunmalı ve değerlendirilmelidir. Bir menâkıbnâmede gerçek üstü olan şeyler ise kerametlerdir. Aslında menâkıbnâmeyi diğer türlerden ayıran özellik de bu gerçek üstü anlatım ve *keramet* dediğimiz olağanüstü hâllerdir. Menâkıbnâme yazarları

---

⁴ Mevlânâ, *Mesnevî*, (Türkçesi Adnan Karaismailoğlu), Ankara: Akçağ Yay., 2011, s. 785.

6/2026., *Sıradan kişinin aynada gördüğünü pîr, ham kerpiçte görür.*

Tahsin Yazıcı (çev), *Ahmed Eflâkî Ariflerin Menkıbeleri*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2012, s. 95.

*Gencin aynada gördüğünden daha fazlasını,
ihtiyar bir tuğla parçasında görür.*

Ahmed Hâlis Dede, *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, No. 1186. vr. 60b.

*Ender âyîne çi bîned merd-i âm
Ki bibîned pîr ender hîşt-i hâm*

ya anlattığı konuyu çok abartır ya da başka menkabelere ait olayları ve durumları kendi şeyhi için uyarlar. Bir tür büyü sayılan bu kerametlere Mevlânâ ve bazı velîlerin inanmadığını Tahsin Yazıcı bildirmektedir (2012: 33). bununla beraber keramete inanmadıklarını söyleyen kerameti *hayz-ı ricâle* benzeten bazı mistiklerin ve Mevlevîlerin eserleri kerametlerle ve fevkalade hâllerle doludur. Sultan Veled'in *İbtidânâme*'sinde Mevlânâ'nın kerametlerine yer verilmediği hâlde *Risâle-i Sipehsâlâr*'da onun kerametlerine yer verildiği ve bu kerametlerin oldukça abartılarak *Menâkıbü'l-Ârifîn*'e aktarıldığı görülmektedir. Tahsin Yazıcı'ya göre bu kerametler ve menkabeler Sipehsâlâr ve Ahmed Eflâkî'nin eserlerini Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ'sına* benzetme gayretlerinden ortaya çıkmıştır (2012: 33).

Menâkıbü'l-Ârifîn birçok kez Türkçeye bir kez de Fransızcaya çevrilmiştir. İlki H 803/M 1400'de yapılan *Mahzenü'l-Esrâr* isimli tercümedir. İkinci tercüme Seyyid Ebû Bekir Dede'nin oğlu Abdülbâkî Dede tarafından yapılan çeviridir. H 1208/M 1797 yılında tamamlanmıştır. Üçüncü tercüme Gevrekzâde Hâfız Hasan (öl. 1216/1801) tarafından yapılan çeviridir. Dördüncü tercüme Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Ahmed Kemâl Dede tarafından yapılan manzum çeviridir (Sinan Nizam: 2010). Beşinci tercüme önce Dervîş Senâî Halîl sonra Dervîş Mahmûd Mesnevîhan tarafından yapılan çeviridir. Altıncı tercüme Naci Fikret Baştağ tarafından üçüncü bölüme kadar yapılan çeviridir, 1942'den sonra devam etmemiştir. Yedinci tercüme aslının Abdülvehhâb-ı Hemedânî tarafından kısaltılarak Sevâkıbü'l Menâkıb ismiyle yeniden kaleme alınması şeklinde oluşan metin üzerinde yapılan çevirilerdir. Sekizinci tercüme eserin Fransızcaya çevirisidir. Clement Huart tarafından 1918 ve 1922 yıllarında iki cilt olarak hazırlanmış ve *Dönen Dervişlerin Velîleri* manasında *Les Saints des derviches Tourneurs* adı verilmiştir. Çevirisinde bazı noksanlıklar bulunan bu eser bu kusurlarına ve Fuad Köprülü'nün değindiği bazı büyük hatalara sahip olsa da şimdiye kadar yapılan çevirilerin en tam olanıdır (Yazıcı 2012: 51).

1.2.3.2. Menâkıb-ı Mevlânâ (Lokmânî Dede)

14. yüzyılda yazılan iki temel Mevlevî biyografi kaynağı olan *Risâle-i Sipehsâlâr* ve *Menâkıbü'l-Ârifin*den sonra 15. yüzyılın hemen sonunda Lokmânî Dede *Menâkıb-ı Mevlânâyı* yazmıştır. Mevlânâ'nın *Mesnevî'sinden* ilham alan Lokmânî Dede, kendi eserini de mesnevî şekliyle Ahmed Eflâkî ve Sipehsâlâr'ın menâkıbnâmelerinin manzum Türkçe çevirisi mahiyetinde kaleme almıştır. Eser H 910/M 1504 yılında Sultan II. Bayezid'e sunulmuştur. 4428 beyitten oluşan *Menâkıb-ı Mevlânâ*da hemen hemen bütün Mevlevî eserlerinde olduğu gibi Mevlânâ'nın *Mesnevî'sinden* iktibaslar yapılmıştır. Eserin Halil Ersoy'lunun neşre esas aldığı Ayasofya nüshası başta olmak üzere birçok nüshası mevcuttur. Ersoy lu esere 7 sayfalık bir giriş yazdıktan sonra metinle beraber dil incelemesini yapmıştır (Halil Ersoy lu 2001).

1.2.3.3. Sefîne-i Nefise-i Mevlevîyân'dan Tufeylû Menâkıbî'l-Kibâri'l-Mevlevî'ye

Kütahya Arguniyye Mevlevîhanesi şeyhi Mustafa Sâkıb Dede, (öl. 1148/1735) hacimli divânının yanında en önemli Mevlevî kaynakları arasında gösterilen (Saylan 2013: vii) üç ciltlik *Sefîne-i Nefise-i Mevlevîyân* isimli eserin müellifidir. Mustafa Sâkıb Dede, Edirne Hankahı'ndan seyahat etme ve büyük şahısları görme isteği ile Siroz'a, Siroz'dan Filibe'ye, sırasıyla Selanik ve Bosna'ya ve Rumelindeki diğer Mevlevîhanelerin bulunduğu beldelere seyahat etmiştir. Mevlevî kimliğini kendinde tam anlamıyla tanımlayan Dervîş Sâkıb, bu gezisinde uğradığı kasaba, belde ve şehirlerde Mevlevî tarikatı için önemli dervîş ve dedelerin menâkıbılarını hayatta olan tarikat mensuplarından bizzat toplamış ve *Sefîne-i Nefise fi'l-Menâkıbî'l-Mevlevîyye*'yi yazmaya başlamıştır (Ahmed Hâlis Dede: 26a). Eserin Kütahya Mevlevîhanesi'nde tamamlandığı (H 1140-41/M 1727-28) düşünülse de Mustafa Sâkıb Dede, eserin yazmasında bazı bölümleri boş bırakmıştır. Boş bırakılan varaklar daha sonra oğlu Ahmed Hâlis Dede

tarafından tamamlanmıştır.⁵ Ahmed Hâlis Dede'nin babasının eserlerine müdahalesi *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'la sınırlı değildir, oğlu, babasının *Dîvânı*'na tarihini koyacak kadar kendini yetkili görmektedir (*bk.* Arı 2003: 545). Bu durum Sâkîb Dede'nin vefatından önce Kütahya Mevlevîhanesinde oğlu Ahmed Hâlis Dede'yi vasiyetnâme ile her işine vekil ve halife yapmasıyla ilgili olmalıdır (Ahmed Hâlis Dede: 142b-147a).

Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân'ın Kütahya Mevlevîhanesinin kitaplarının bulunduğu Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesinde birçok yazma nüshasına rastladık. Bununla birlikte eserin Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesinde, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde ve Topkapı Sarayı Kütüphanesinde birçok yazması mevcuttur. Eser üç cilt hâlinde Mısır'da Matbaa-i Vehbiyye'de H 1283 Şevval ayının başında (M 1866) basılmıştır.

Sâkîb Dede ve oğlu Ahmed Hâlis Dede *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ın *Risâle-i Sipehsâlâr*, *Menâkibü'l-Ârifîn* ve *Sevâkibü'l-Menâkîb*'in zeylleri olduğunu eserlerinin mukaddimelerinde şöyle açıklamaktadırlar:

“Şîb-i uşûl-i ‘aşere-i kâmilenuñ rüsûm-ı izhâr-ı kemâlât ve nuķûş-ı eşmâr-ı kerâmâtıyla meşhûne menķabe-i menî‘atü'l-tertibî zeyl-i Menâķibü'l-Ârifîn ve tekmîle-i Şevâķibü'l-Menâķîb olmak ümmîdiyle yâdgâr-ı ihvân-ı şafâ ve destâvîz-i hüllân-ı vefâ ve mevsûm-ı *Sefîne-i Nefîse* idüp

(Sâkîb Dede 1866: 4).

---

⁵ H 1144/M 1731 tarihinde genç yaşta vefat eden Şeyh Mehmed Sıdkî (Esîf)'nin hayat hikâyesinin anlatıldığı bölüme dair Ahmed Hâlis Dede şunları kaydetmektedir:

Sâkîb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ı Mehmed Sıdkî'nin vefatından üç dört yıl önce tamamlamıştır. Sâkîb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'da Mehmed Sıdkî maddesini yazdıktan sonra iki sayfa boş kağıt bırakmıştır. Babasının vefatından sonra Ahmed Hâlis Dede, babasının Mehmed Sıdkî hakkında boş bıraktığı iki sayfayı yazmıştır. Ahmed Hâlis Dede, babasının, müridinin hâllerini kerametle bildiği için bu 2 sayfayı boş bırakmış olduğunu belirtmektedir. *bk.* Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 113b, 123b-124a.

II. Abdurrahman Çelebi oğlu IV. Muhammed Ârif Çelebi (öl. H 1159/M 1746)'nin biyografisinin de Sâkîb Dede'nin oğlu Ahmed Hâlis Dede tarafından tamamlandığı anlaşılmaktadır. *bk.* *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* C I, s. 202-203.

muşannefât-ı hazret-i vâlid-i mâcid -nevverallâhü merķadehü-
hazretlerinüñ se mücelled *Sefîne-i Nefîse*'sin tettebbu' kılup tarîķa-i
Mevleviyye-i evleviyyeden güzerân iden Şeyh Aħmed Eflâķî ve Sipeh-
sâlâr ve 'Abdü'l-vehhâb-ı Hemedânî -ķadde'sallâhü ervâhahüm-
Menķabe'lerinde olan 'aşere-i kâmileden bu âna gelince hazerat-ı
ķelebiyân-ı bâ-ķirâm ve meşâyıķ-ı şevâmiķü'l-merâtib-i zevi'l-iķtirâm ve
dervîşân-ı bâ-maķâm yek-â-yek aķvâl ü evzâ' u kerâmetleriyle zıķr idüp
ezyâl-ı kirâma teşebbüş ile hem tevessül ve hem yâd-gâr-ı nâdire vaz'ı ile
verâ-yı perde-i hafâya şitâbân olup..."

(Ahmed Hâlis Dede: 2a).

Hem Ahmed Hâlis Dede hem de Mustafa Sâķıb Dede *Sefîne-i Nefîse-i
Mevlevîyân*'ın üç bölümünden oluştuğunu -nitekim yıllar sonra basıldığında üç cilt
olarak basılacaktır- bunlardan birinci bölümde makam sahibi ķelebilerin, ikinci
bölümde Mevlevî şeyhlerinin üçüncü bölümdeyse Mevlevî dervîşlerinin hayat
hikâyelerinin anlatıldığını ifade etmektedirler. *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ın
Mevlevîlik tarihini menkabeler şeklinde anlatması sebebiyle değeri çok büyüktür.
Eserin birinci bölümünde Konya, Afyonkarahisar ve Kütahya Mevlevîhanelerinde
görev yapmış olan Mevlânâ soyundan *Āelebilerin* hayat hikâyeleri 268 sayfada
anlatılmıştır, bu bölümün son 8 sayfasında Sâķıb Dede kendi ailesini ve
çocuklarını anlatır. Üç Mevlevî Āelebisi haricinde *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*,
Menâķibü'l-Ārifin'ın bıraktığı yerden ķelebilerin menkabelerinden bahsetmiştir.
Menâķibü'l-Ārifin'de yer almayan bu üç ķelebiyi Sâķıb Dede de eserine
almamıştır.(Saylan 2013: 13) Bu durum *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ın ana
kaynağının *Menâķibü'l-Ārifin* olduğunu göstermektedir. *Sefîne-i Nefîse-i
Mevlevîyân* bu bölümde dolaylı olarak anlattığı Germiyân arazisinin Osmanlı'ya
ķeyiz olarak verilmesi ve Osmanlı hanedanıyla Mevlânâ hanedanı arasındaki
akrabalığın teşekkülü, "Osmanlılarda erkek hanedan üyesi bulunmazsa Mevlevî

Çelebisi hükümdar olur" nazariyesinin dolaylı izahı yönüyle ayrıca önem kazanmaktadır. Bu yanıyla *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* bir cihette Osmanlı tarih kitaplarına yaklaşmaktadır.

Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân'ın ikinci bölümünde Sâkîb Mustafa Dede İslâm coğrafyasındaki Mevlevîhanelerde şeyhlik yapmış büyük Mevlevî dedelerinden bahsetmektedir. Bunlar İsmâîl Rusûhî, Gavsî Ahmed, Nutkî gibi dedelerdir. Bu şeyhlerin Mevlânâ ile akrabalık bağları bulunmamaktadır. Bu bölüm 233 sayfadan oluşmaktadır ve sonunda temmet kaydı vardır. Sâkîb Mustafa Dede ikinci bölümde bahsettiği Mevlevîlerin *dede* ünvanlı olanları veya dedelik yapmış olanlarının hayat hikâyelerini yazmıştır.

Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân'ın üçüncü bölümünün başında diğer iki bölümde bulunmayan fihrist mevcuttur. Bu bölümde *dervîş* sıfatına sahip Mevlevîlerin hayat öykülerine yer verilmiştir. 144 sayfa olması sebebiyle eserin en kısa bölümü bu bölümdür. Bu bölümde uzun uzun *Risâle-i Sipehsâlâr* müellifinden bahsedilmiştir (Sâkîb Dede 1866: C III 3-5). *Menâkibü'l-Ârifîn* (Sâkîb Dede 1866: C III 5-8) ve *Sevâkibü'l-Menâkîb* (Sâkîb Dede 1866: C III 8-9) müelliflerinden *dervîş* sıfatıyla bahsedilmesi ayrıca ilgi çekicidir. Sâkîb Dede'nin Kütahya Mevlevîhanesi şeyhliği yaptığı dönemde kethüdası olan Sucî Dede'ye bu bölümde (Sâkîb Dede 1866: C III, 113-118) kayda değer bir yer ayrılmıştır. Nitekim Ahmed Hâlis Dede de Sucî Dede'ye eserinin değişik yerlerinde sıklıkla yer vermektedir. Dervîş Mehmed Sıdkî, Dervîş Nûh gibi dervîşler de Ahmed Hâlis Dede'nin eserinde yoğun olarak kendilerine yer bulan dervîşlerdir. (bk. 3. Bölüm, *Tufeylû Menâkîbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*)

Ahmed Hâlis Dede, *Tufeylû Menâkîbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'de 2a, 17a, 26a (2 defa), 34a, 37a, 38b (2 defa), 42a, 45a, 45b, 48a, 83a, 84b, 94b, 102b, 113b (2 defa), 123b, 129b, 133a, 153a varaklarında tam 22 defa ismen *Sefîne-i Nefîse-i*

Mevlevîyânî kaynak ve delil olarak göstermekte kendi eserinin babasının eserine bir zeyl olduğunu ifade etmektedir. *Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî*'nin K nüshasının başına yazılan *Zeyl-i Sefîne* başlığı da eserin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyânî*'nin zeyli olduğunun bir başka delilidir. (bk. Eserin İsmi; Nüsha Tavsifleri)

1.2.4. Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî'nin Menkabe Yönü

Sipehsâlâr ve Ahmed Eflâkî ile başlayan Mevlevî menâkıbnâme geleneği *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in özeti sayılan *Sevâkıbü'l-Menâkıb*'la devam ederek Sâkıb Dede'nin (öl. 1148/1735) *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyânî*'na erişti, Sâkıb Dede Mevlevî çelebileri, dedeleri, dervişlerini anlattığı eseriyle bu alandaki en hacimli eserlerden birini verdi. Ahmed Hâlis Dede de babasının ve kendinden önce köklü Mevlevî menâkıbnâmeleri yazmış olan üç büyük Mevlevî dervişi Sipehsâlâr, Ahmed Eflâkî ve Abdülvehhâb-ı Hemedânî'nin yolundan giderek *Sefîne-i Nefîse*'ye zeyl olarak *Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî*'yi oluşturdu. Eserin adında iki yerde bunun bir Mevlevî menâkıbnâmesi olduğu vurgulanmıştır. *Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî* nin ismini, “Mevlevî Büyüklerinin Menâkıbı'nın Yavrusu ve Hazret-i Şeyh Sâkıb-ı Manevî'nin Menâkıbı” şeklinde günümüz Türkçesine aktarabiliriz. Eser adının hem birinci kısmında hem de ikinci kısmında eserin “Mevlevî Büyüklerinin Menâkıbıyla Birlikte Sâkıb Dede Menâkıbı” olduğu belirtilmiştir.

Ahmed Hâlis Dede, *Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî* nin içerisinde çeşitli yerlerde eserinin bir menâkıbnâme olduğunu menkabe-i münîfe, menkabe-i latîfe gibi isimlendirmelerle bildirmiştir; bununla birlikte Ahmed Eflâkî'nin eserinden

bahsederken ya da Hasan Harakanî vb. şeyhlerin kerametlerinden bahsederken de menkabe ismini kullanmıştır:

“Ve bu **menkabe-i münîfeyi** üç faşl ve altı bâb bir hâtıme üzerine binâ eyledüm tâ ki müte‘attıñın-i zülâl-i ma‘arifleri olan ihvânü’ş-şafâ ve hullânü’l-vefâya sehlü’l-me‘haz olsun için edâ-yı sâde ile işlâhât ü ‘ibârâtdan mu‘arrâ ve müberrâ kılup nâm-ı sa‘adet-encâmın *Tufeylî Menâkıbi’l-Kibârî’l-Mevlevî fî-Menkabeti Hazreti’ş-Şeyhi’s-Sâkıbi’l-Ma‘nevî* diyü tesmiye kıldum“ (Ahmed Hâlis Dede: 2b).

“Ol berķ-i hâtıf gibi ta‘allüm-i ‘ilmiyyeleri ve sa‘ir etvâr u evzâ‘ları ki ibtidâ-i **menkabe-i celîlelerinde** bu vaķte gelince ma‘lûm oldu ise tarîķat-ı Mevleviyye-i evleviyyede dağı o çille-i ma‘hûde beyne’l-fuķarâ biñ bir günden ‘ibâretdür” (Ahmed Hâlis Dede: 20a).

“Müşhilü’l-umûr her aĥvâllerinde kerem-i mâ-lâ-nihâye buyurduķları ulü'n-nühâye **menkabelerinden** tetebbu‘ kılduķça ma‘lûm olur” (Ahmed Hâlis Dede: 21a).

“Bu maĥalde bir ma‘nâ hâtıra ĥuťür ider ki İmâsı sâlikîn-i tarîķat-ı ‘aliyyeye ĝâyet müfiddür. Eger ĥüsn-i kabûl ile im‘ân olunur ise eyyühe’l-ihvân şüret-i **menkabe** ile tefevvüh ve firifte olmayıñuz belki me‘ânisine duĥûl ile fâ‘iz olasuz” (31b).

“Dervîşân ve fuķarâ-i zevi’l-hâlden **menkabe ve kerâmetlerin** cem‘ ve ba‘zen ‘ilm-i taşavvufda yegâne-i e‘izze-i kirâma dūçâr olup istifâdede bezl ü cehd idüp ve vaķt-i seyâhatlerinde her ķankı ĥânķâha vardılar ise ķudemâdan cem‘-i aĥvâl-i **kerâmet**-i mâziye idüp” (34a).

“Maķâm-ı Hazret-i Hızır ‘aleyhi’s-selâm’da münzevî Hâcî Muhammed Dede **menkabesi** budur ki Dîvân-ı Mıñriyye’de zâviye-i maķâm-ı Hazret-i Hızır’a bir şaĝ para ‘ulûfe-i İrâd var imiş” (34b).

“Bir **menkabeleri** dağı budur ki mübârek peyker-i lağiflerine meges pâ-nihâde olmayup ĥâzret-i vâlid buyururlar idi” (35b).

“Anlaruğ dağı **menkabe-i celileri** *Sefîne*'de mezkûrdur” (38b).

“Sûret-i zâhire-i **menkabeleriyle** firîfte olup ĥalmayasın keyfiyyet-i ma‘âşları ĥuşuşı münfehem ola” (40a).

“Eger cā-yı şübhe olsa tağvîl-i mefâĥir-i **menkabelerinde** bezl-i mağdûr olunur idi lâkin; übüvvet ü bünüvvet ‘inân-keşide-i tağrîr olmamuza bâ‘îşdür” (77b)

“Fikr-i mübtediyâne ile ‘aqlımız muĥît olduğı miğdâr bunuğ iskâtını mütezammın suĥan-rân olduğumuzda bu faĥîre terbiyye-i keşireyi müfid bir **menkabe-i celile** ve selefüñ ne ĥadar bürdbâr olduğların irâ'e buyurdılar” (108a)

“**Menkabe-i** Şeyĥ Aĥmed Eflâkî'de meşûrdur ki ĥâzret-i pîr *kuddise sırrihü'l-münîr* ĥâzretlerinüñ “Men ĥalebîr kerdem”⁶buyurmaları” (117b).

“Bu dağı ma‘lumuğ ola ki bu zıkr olınan **menkabeden** bir fikr zuhûr itmesün ki cümle nâ-şâyeste ĥarekât-ı dervîşâna iĥmâz-ı ‘ayn buyururlar imiş” (117b).

“Zamân-ı kerâmet ‘unvânlarında bir zâlim vâlî ya bir câbir ĥâkim olsa senei tekmił idemeyüp ‘azlile hem-‘inân-ı cezâsın bulup ekşeriyyâ üç ay ĥükümet idemez idi. Bu **menkabe** mükerrer vâkı‘ olmuşdur” (121b).

“Dünyâyı terk itmek ne gûne olur bilmek murâduğ ise *Sefîne*'de Aĥa-zâde Efendi **menkabesinde** tefahĥuş eyle” (133a).

“Şeb-i Cum‘a beden-i metruĥları müsâfir-i ĥâne olup cümle cânlar ‘ale‘ş-şabâĥ kırâ‘at ve **menkabe-i** lağîfin tezekkür ü yâd iderken” (146a).

---

⁶ Ben eledim.

“Nefs-i Һazret-i mürebbî üzre mekş olduğça rüĥanî neler zühür idecekdür.
Ez'zâhiru 'unvânü'l-bâtin ile kıyâs eyle. *Eger der-ĥâne kes est, yek ĥarf bes est.*⁷ maзмünü bu **menkâbede** çok maĥall-i i'tibâr vardur” (152a).

“Duvâz-deh beyt daĥı merşiyye olmak üzere Şikeste-beste mütetmim-i
menkâbe-i laţifeleri olmak için rişte-keş-i silk-i taĥrîr kılınmışdur” (153a).

Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî ile *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*, birbirinin devamı mahiyetinde eserler olmaları, aradaki baba oğul iliŐkisi bakımından Sultan Veled'in *İbtidânâme* isimli mesnevîsinde babası Mevlânâ'yı ve Mevlânâ'nın *Mesnevî* sini anlatması gibidir. İçeriğin tekrar etmesi, benzeŐmesi, bir diğerinden alıntılama yönüyle de *Sipehsâlâr Risâlesi*'yle *Menâkıbü'l-Ârifîn* arasındaki ilişkiye sahiptir. *Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî*'de tam 232 beyit ve 1 mısra Mevlânâ'nın *Mesnevî* si ile *Dîvân-ı Kebîr*'den iktibas edilerek metnin başından sonuna kadar aralara serpiştirilmiştir. Ahmed Eflâkî *Menâkıbü'l-Ârifîn*'deki beyitlerin yüzde doksan beŐini *Mesnevî* den almıştır. *Dîvân-ı Kebîr*'den ise bazen birkaç beyit bazen de tam bir gazeli iktibas etmiştir (Yazıcı 2012: 32). Mevlânâ'dan yapılan alıntılar yönüyle incelendiğinde *Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî*'yle *Menâkıbü'l-Ârifîn* büyük paralellik arzeder.

Tahsin Yazıcı *Risâle-i Sipehsâlâr der-Menâkıb-i Hazret-i Hüdavendigâr'a* yeni bir isim vererek *Mevlânâ ve Etrafindakiler* diye adlandırmıŐtır. Tahsin Yazıcı'nın adlandırması gibi *Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'Ő-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî* için günümüz Türkçesine daha yakın yahut daha kısa bir isimlendirme yapılmak istense bu eserin ismi *Sâkıb Dede Menâkıbı* olmalıdır.

---

⁷ Anlayana sivrisinek saz.

A. Naci Tokmak, *Telaţfüzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Simurg Yayıncılık, 2001, s. 126.

Deyimin "eger" sözcüğünün yer değiştirmiş Şekli Şu Şekildedir:

Der-ĥâne eger kes est, yek ĥarf bes est.

1.2.4.1 Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî'deki Motifler⁸

BEKTAŞÎ MENÂKIBNÂMELE RİN DEKİ MOTİFLER	SÜNNÎ MENÂKIBNÂMELERİNDEKİ MOTİFLER	<i>Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî</i> <i>Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-</i> <i>Sâkıbi'l- Ma'nevî</i> deki Motifler ve Menkabedeki Yeri
Doğum sırasında fevkalade hâller	Doğum sırasında fevkalade hâller	Doğum sırasında fevkalade hâller. 5a.
Mekân aşma	Mekân aşma	Mekân aşma. 5a, 29b.
Yemeden içmeden uyumadan uzun süre durabilme	Yemeden içmeden uyumadan uzun süre durabilme	Yemeden içmeden uyumadan uzun süre durabilme. 86a, 86b, 88a.
Öleceği zamanı ve yeri önceden bildirme	Öleceği zamanı ve yeri önceden bildirme	Öleceği zamanı ve yeri önceden bildirme. 125b, 126a, 144a-144b, 145b, 147b.
Ölüm sırasında fevkalade hâller	Ölüm sırasında fevkalade hâller	Ölüm sırasında fevkalade hâller. 145b, 146a, 146b.
Vahşi ve yabanî hayvanları itaat altına alma	Vahşi ve yabanî hayvanları itaat altına alma	Vahşi ve yabanî hayvanları itaat altına alma. 38a, 77b.
Akıldan geçenleri bilme	Akıldan geçenleri bilme	Akıldan geçenleri bilme. 16b, 108b, 109b.
Gaipte cereyan eden olayları görme, gösterme	Gaipte cereyan eden olayları görme, gösterme	Gaipte cereyan eden olayları görme, gösterme. 12b, 19b, 70a, 70b, 71a, 71b.
Geçmişte olanları haber verme	Geçmişte olanları haber verme	Geçmişte olanları haber verme. 5a, 5b.
Gelecekte olacakları haber verme	Gelecekte olacakları haber verme	Gelecekte olacakları haber verme. 10b, 113a, 64b, 113b,

⁸ Bu tablo Ahmet Yaşar Ocak'ın *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler* isimli eserindeki tablo esas alınarak oluşturulmuştur. bk. Ahmet Yaşar Ocak *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, İstanbul: Timaş Yay., 2016, s. 134.

		114a, 115a, 116a, 126b, 127a, 127b, 128b.
Hastalıkları iyileştirme	Hastalıkları iyileştirme	Hastalıkları iyileştirme. 120b.
Bereket getirme	Bereket getirme	Bereket getirme 27a, 69a.
Az yiyeceklerle çok kişiyi doyurma	Az yiyeceklerle çok kişiyi doyurma	Az yiyeceklerle çok kişiyi doyurma. 26b, 27a.
Yakınlarını tehlike ve felaketlere karşı ikaz etme	Yakınlarını tehlike ve felaketlere karşı ikaz etme	Yakınlarını tehlike ve felaketlere karşı ikaz etme. 59b, 128a.
Tehlike ve felâkete mâruz kalanları kurtarma	Tehlike ve felâkete mâruz kalanları kurtarma	Tehlike ve felâkete mâruz kalanları kurtarma. 21a, 59b, 63b.
Tabiat kuvvetlerine hükmetme	Tabiat kuvvetlerine hükmetme	Tabiat kuvvetlerine hükmetme. 33a, 114b, 125a.
Hasımlarını muhtelif şekillerde cezalandırma	Hasımlarını muhtelif şekillerde cezalandırma (nâdiren)	Hasımlarını muhtelif şekillerde cezalandırma. 31a, 53a, 55a, 55b, 57b, 71a, 91a, 93a, 93b, 96b, 96a, 97b, 99a, 112b, 114a, 122a, 123a, 124b, 139a, 140b.
Göklerde uçma		Göklerde uçma. 5a.
Kısır veya yaşlı kadın veya erkeği çocuk sahibi yapma		Kısır veya yaşlı kadın veya erkeği çocuk sahibi yapma. 9a, 9b.
		Kayıp eşyaların yerini söyleme. 6b.
		Mehdi olduğu düşünülme. 15b.
		Ruhanî/hayalî/farazî kişilerle konuşma. 17b, 145b.
		Az zamanda çok ilim öğrenme. 20a, 22a, 102b.
		Dilsizlerin konuşması. 22b.
		Düşmanları tarafından yakılmak

		istenmesi. 23a.
		Mürşidinin emrine koşulsuz itaat ve karşılığında mükafat alma. 25a.
		Altın/para bulma. 27b.
		Az yeme. 27b, 86a.
		Bir anda Kabe'yi görme, gösterme ve Kabe'ye gitme. 29b.
		İlmî münazaraları kazanma. 31a, 31b, 32a.
		Başka bir şeyhle ruhanî hâller. 32b, 39b.
		Suikasten kurtulma 52b, 53a, 90b.
		Günaha ve günah sayılabilecek şeylere bulaşmama. 74a, 74b.
		Rüyaları gerçek çıkma. 113a, 123a, 125b, 126a, 126b.
		Rüyada ders alma 33b.
		Öldükten sonra kerametlerinin devam etmesi. 113b, 123b, 143b, 148b, 149a, 149b, 150a.
		İhtiyaç hâlinde çeşitli gıdalara ulaşma. 116b.
		Abdest suyunun ve idrarının şifalı kabul edilmesi 121a.
		Kerametle şifa bulma, buldurma 17b.
		Kerametle ölümden kurtulma 21a-21b.
		Hristiyanların ve Yahudilerin görüş ve kerametlerini boşa çıkarma 32a.
		Semâ vasıtasıyla keramet gösterme, muhatabını semâ cezbesine kaptırma 32b, 37b.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AHMED HÂLİS DEDE’NİN HAYATI ve ESERLERİ

2.1. AHMED HÂLİS DEDE’NİN HAYATI

2.1.1. Kaynaklarda Ahmed Hâlis Dede

Kaynaklarda Ahmed Hâlis Dede ile ilgili verilen bilgiler aslı şekli ile şöyledir:⁹

“Hâliş Ahmed Dede:

Hzret-i Şâkıb-ı mezkûrî’l menâkıbuñ ferzend-i ercemend ve hayru’l-halef-i dil-pesenderi olup ‘unfuvân-ı şebâblarında:

‘Arabiyye: *Fe evvelü mâ yekûnü’l-leysü şiblün ve evvelü tal’ati’l-bedri’l-hilâli*¹⁰

müdde‘asınca nâşiyye-i isti‘dâtlarında pertev-i mihr ü zekâ hemçü mihr-i zekâ şa‘şa‘a-perdâz kılup ‘ârifân ve nür-efgen-i ‘uyûn-ı ‘âşıkân olup mu‘addemât-ı ‘ulûmı nesh-i mütedâvileye varınca cenâb-ı vâlid-i mâcidlerinden telemmüz ü istikşâ ve menâzil ü ma‘ârif-i Mevleviyye’de hüsni nazar-ı kimyâ-eşerleri berekâtiyle vâşıl-ı derece-i aqşâ olup pederleri aqîbinde ki biñ yüz kırk sekiz târihinde hanqâh-ı Ergüniyye’de isti‘hlâf olunup meşgul-i irşâd-ı erbâb-ı isti‘dâd olmuşlardır. Hâkkâ ki ma‘ârif-i külliyye vü cüz’iyye ve me‘âlib-i dîniyye vü ledünniyyede nazîrleri nâ-yâb ve qarîb zamânda mâ-bihi’l-iftihâr-ı fuqarâ vü ahlâb olup ‘âlim u fâzıl ve müteverri‘ u şâ‘ir ve lebîb ü edîb ve faqîh u zâhid her vech ile müstecmi‘ haşâ’îl-i müstahsene ve mażhar-ı ekmel-i celâl ü cemâl-i Hzret-i Pîr-i vâcibü’t-tevķîr kâddesena’l-lâhü bi-sırrıhi’l-münîr olmak üzere meşhûr-ı beyne’l-ihvân bir zât-ı ‘adîmü’l-akrân idiler. Kırk beş seneden mütecâviz

⁹ “Kaynaklarda Ahmed Hâlis Dede” bölümünde verilen bilgilerin kaynaklardaki aslı şekillerine müdahale edilmemiş, metin tamiri yoluna gidilmemiştir. Bu sebeple bu bölümdeki Ahmed Hâlis Dede’nin şiirlerinin farklı kaynaklarda değişik şekillerde okunduğu görülür.

¹⁰ Arslanın küçüğü yavru arslandır. Ayın ilki de hilâldir.

mesned-ārā-yı meşîhat-i seriyye vü şüriyye olup biñ yüz toksân bir senesi
hudūdında intikāl-i dār-ı beķā buyurmışlar. Hattâ Dede Efendimiz cenâb-ı
ma‘arif-nisâblarınñ ser-zede-i gencîne-i tab‘ları olan târih-i gevher bahānuñ çend
beyti inşâ olunur.

Târih:

[Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün]

Hâliş Aḥmed Dede ol kâmil-i Şâķıb-zāde

Çıldı bu mesnedi çil sâlden efzün me’men

Püte-i ‘aşķda ķāl eyledi cism-i şâfin

Pederinden olup iksîr-i nazâr tâb-efgen

Nuķre-i ķalbi ‘alâyıķla degüldi mağşüş

Kân-ı ihşân idi ‘irfândı ma‘den ma‘den

Şeş cihetden gelür âvâz-ı te’essüf Ğâlib

Naķd-i Hâliş gibi Aḥmed Dede çıķdı elden

Hâlişü’l-‘ayârından bu gazel-i hoş-reftâr ve bu kıt‘a-i gevher-nisârlar şebt-kerde-i
cerâyid-i âşârdur.

Kıt‘a:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Mevlevîler şubḥa dek şeb zinde-dâr olmaķdadur

Girye vü sūzişle maḥviyyetleri hep maʿnevî

Maḥv ider şemʿi fitîl-i aşk ile sūzân idüp

Oldıgıyçün şuʿlesi şekl-i külâh-ı Mevlevî

Gazel:

[Mefâʿilün Mefâʿilün Mefâʿilün Mefâʿilün]

Gören kūyında cūş-ı mevc-i giryem yem kıyâs eyler

O gül ruḥsâr ise mânend-i şebnem nem kıyâs eyler

Eger zehr olsa nūş eyler raḳîbüñ sundıgı cāmı

Ben ana âb-ı hayvân daḫi virsem sem kıyâs eyler

Dil istibʿâd ider ol deñlu neyl-i devlet-i vaşlı

Eger râm olsa ol âhū-yı maḥrem rem kıyâs eyler

Ġam-ı laʿli ile ḫūn-âbe-i pâş-ı miḥnet olduqça

Sirişk-i çeşümümi seyr iden âdem dem kıyâs eyler

Senüñ her bir sözüñ bir gevher-i sencidedür Ḥâliş

Velî kej-tâbʿ olan yārân-ı ebkem kem kıyâs eyler”

(Esrar Dede Tezkiresi 1211/1797: 154-157)

“Velâdet-i Şeyh Ahmed Hâlis

Ve hicret-i nebeviyyenin 1113 sâlinde, medîne-i Kütahya’da Çelebi Sultân Ergun Efendi Mevlevîhânesi’nde Şeyh Sâkîb Mustafa Dede cenâbının zevcesi Sultân Dîvânî Mehmed Efendi’nin nesl-i pâkinden Havvâ Hânım cenâbından zuhûr-ı velâdet, büyük oğlu Şeyh Ahmed Hâlis Efendi vücûda geldi.”

(Mecmûatü’t-Tevârihi’l-Mevleviyye 321)

“İntikâl-i Şeyh Hâlis Dede

Ve hicret-i nebeviyyenin 1191 sâlinde, Kütahya Mevlevîhânesi’nde Çelebi Sultân Ergun Efendi Türbesinde medfûn Şeyh Sâkîb Dede merhûmun büyük oğlu, Şeyh Ahmed Hâlis Efendi 43 sene mesned-i meşihatta muammer olup, 78 aşında idi, mâh-ı Ramazân-ı şerîfin evsâtında vefât eyledi. Türbe-i şerîfenin hâricinde ittisâline defn olundu.

Meşihat-ı Seyyid Abdurrahîm Dede be-Kütahya

Vefâtından 45 gün evvel, Dervîş Seyyid Saîh Ahmed Dede huzûr-ı âlîsinde ve hîdmet-i şerîfnde oldu. Ve makâm-ı saâdetlerine oğlu Seyyid Abdurrahîm Dede, Çelebi Ebû Bekr Efendi’nin meşihat-nâmesiyle şeyh oldu.

[Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün]

Şeş cihetden gelür âvâz-ı te’essüf Gâlib

Nakd-i Hâlis gibi Ahmed Dede çıkdı elden

intikal tarihidir.”

(Mecmûatü’t-Tevârihi’l-Mevleviyye 338-339)

“Gazel

[*Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün*]

Gören kûyında cûş-ı mevc-i giryem yem kıyâs eyler

O gül ruhsâr ise mânend-i şebnem nem kıyâs eyler

Eger zehr olsa nûş eyler rakîbin sunduğu câmı

Ben ana âb-ı hayvân dahi virsem sem kıyâs eyler

Dil istib‘âd ider ol denli neyl-i devlet-i vaslı

Eger râm olsa ol âhû-yı mahrem rem kıyâs eyler

Gam-ı la‘li ile hûnâbe-pâş-ı mihnet oldukça

Sirişk-i çeşmi seyir iden âdem dem kıyâs eyler

Senin her bir sözün bir gevher-i sencîdedir Hâlis

Velî kesr-tab‘ olan yârân-ı ebkem kem kıyâs eyler

Nâzım-ı mûmâ-ileyh Şeyh Ahmed Hâlis Efendi sâlifü’t-terceme Sâkîb Efendi

merhûmun ferzend-i ercümendi ve hayrû’l-halef-i dil-pesendi olup *el-veledi sırrı ebihi* sırrı kalb-i latîflerinde rû-nümâ olarak tarîkat-ı aliyye-i Mevleviyyede behremend-i feyz-i Mevlânâ ve pederleri mûmâ-ileyhin irtihâlinden sonra Kütahya’da kâin Arguniye hân-kahı meşîhatine revnak-bahş-ı i‘tilâ olup kırk beş sene müddet meşîhat-i mezkûrede imrâr-ı vakt u saat eyleyerek bin yüz doksan bir senesi âzim-i kurbgâh-ı Mevlâ olmuştur.

Mûmâ-ileyh adîmü'lakrân bir şâir-i mu'ciz-beyân olup eş'âr u güftârı bî-ayb u noksân vâki olmuştur.”

(Fatin Tezkiresi 1834: 121-122)

“Hâlis

Şeyh Hâlis Efendi'dir. Sâlifü't-terceme Sâkıb Efendi merhûmun oğludur. *El-veledü sırrı ebîh*¹¹ sırrı sâhib-i tercemede dahi rû-nümâ ve pederleri misilli târik-ı feyz-refik-i Mevleviyye'den behremend-i feyz-i Mevlânâ ve pederleri irtihâlinde Kütahiyye'de Erganûniyye [Arguniyye] hânkâhı meşîhatine revnâk-pîrâ olmuşlardır. Kırk beş sene hânkâh-ı mezkûrda post-nişin-i irşâd olup 1191 senesi târik-i semâ'hâne-i fenâ olduğu ba'zı tezkirelerde görüldü.

Şîrde hüsn-i edâsı müselleme bir şâir-i mu'ciz-demdir. Gazel-i âfî sâhib-i tercemenindir:

Gazel

[*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*]

Gören kûyunda cûş-ı mevc-i giryem yem kıyâs eyler

O gül-ruhsâr ise mânend-i şebnem nem kıyâs eyler

Eger zehr olsa nûş eyler rakîbin sundugu câmı

Ben ana Âb-ı hayvân dahi versem sem kıyâs eyler

Dil istib'âd eder ol denli neyl-i devlet-i vaslı

Eger râm olsa ol âhû-yı mahrem rem kıyâs eyler

---

¹¹ "Çocuk babanın sırrıdır." (hadis)

Gam-ı la'li ile hûn-âbe pâş-ı mihnet oldukca
Sirişk-i çeşmimi seyr iden âdem dem kıyâs eyler

Senin her bir sözün bir gevher-i sencîdedir Hâlis
Velî kec-tâb' olan yârân-ı ebkem kem kıyâs eyler”

(Kâfile-i Şu‘arâ 2017: 286)

“Hâlis

Ahmed Hâlis Dede Efendi, meşhur Sâkîb Hazretleri’nin oğludur. Onun yüksek değerini belirtmek için *inne hâzâ li şebli min zâke'l-esed*¹² darb-ı meselini söylemek yeterli olur. Çünkü o babasının sırrına mazhar olmuş, çok hünerli bir oğul olup çocukluğu tamamen Arapça ilim ve ledünnî maarifi öğrenmekle geçmiş, gerçek bir kâmil olmuş ve Hicrî 1148 tarihinde babası vefat edince yerine geçmeyi hakketmiştir. Kırk beş seneden fazla, tarikatın muhlislerine hâlis niyetle seyr ü sülûk telkin edip Hicrî 1191 senesinde, öbür tarafa geçmiş olan ihlâslı evliyâlara katılmıştır. (M. 1735)¹³

Şeyh Galip Dede Hazretlerinin şu gönül alıcı tarihi, her üçünün büyük değerini hakkıyla ilan ediyor:

[*Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün*]

Hâliş Ahmed Dede ol kâmil-i Şâkıb-zâde

Çıldı bu mesnedi çil sâlden efzûn me’men

Püte-i ‘aşqda kâl eyledi cism-i şâfın

¹² İşte bu yavru, o aslanın yavrusudur.

¹³ Ahmed Hâlis Dede’nin vefat tarihi M 1777’dir. Burada sehven babasının vefat tarihi verilmiştir.

Pederinden olup iksîr-i nazar tâb-efgen

Şâh-ı nev-sikke-i iklîm-i maḥabbet oldu

Meşnevî nûrî idüp naḳş-ı revânın rûşen

Nuḳre-i ḳalbi ‘alâyıḳla degüldi maḡşüş

Kân-ı iḥsân idi ‘irfân idi ma‘den ma‘den

Şeş cihetden gelür âvâz-ı te‘essüf Ğâlib

Naḳd-i ḫâliş gibi Aḫmed Dede çıḳdı elden

Şu gazel Hâlis Dede’nindir:

[Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün]

Gören kûyunda cûş-ı mevc-i giryem yem kıyâs eyler

O gül-ruhsâr ise mânend-i şebnem nem kıyâs eyler

Eger zehr olsa nûş eyler rakîbin virdiği câmı

Ana ben âb-ı hayvân versem dahi sem kıyâs eyler

Dil istib’âd eder ol denli neyl-i devlet-i vaslı

Eger râm olsa ol âhû-yı mahrem rem kıyâs eyler

Gam-ı la'li ile hûn-âbe pâş-ı mihnet oldukca
Sirişk-i çeşmimi seyr iden âdem dem kıyâs eyler

Senin her bir sözün bir gevher-i sencîdedir Hâlis
Velî kec-tâb' olan yârân-ı ebkem kem kıyâs eyler

Kendisinin basılmamış dîvânçesi, babasının hâl tercümelerini ihtivâ eden Tufeylî adlı eseri vardır.”

(Semâhâne-i Edeb 2010: 91-92)

“Hâliş (Şeyh Ahmed Efendi) müteehhirîn-i şu'arâ-yı 'Osmaniyye'den olup sâlifü't-tercüme Şeyh Şâkıb Efendi'nin oğludur. Pederiniñ vefâtında Kütahya Mevlevîhânesi meşîhatine geçüp kırk beş sene kadar post-nişîn bulunmuş ve 1191 senesi vefât itmişdir. Şu beyt cümle-i eş'arındandır:

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün]

Ġam-ı la'li ile hûnâba pâş-ı miñnet oldukca
Sirişk-i çeşümü seyr iden âdem dem kıyâs eyler”

(Kâmüsül-A'lâm 1996: 2018)

“Hâlis Ahmed Dede Şeyh Sâkıb Mustafa Dede'nin oğlu olup vefâtında Kütahya Mevlevîhanesi şeyhi oldu. 1191'de (1777) vefat eyledi. Şairdir.(II.268; II. 62)”

(Sicill-i Osmanî 1996: 589)

“Aḥmed Ḥālîş Efendi, Şeyḥ-i Mevlevî Şākıb Muştafā Dede'nin oğludur. Kütahya Mevlevîḥānesi şeyḥi, vefātı Ramazān 1191 M 1777, Kütahya Mevlevîḥanesinde Çelebi Argun Türbesi yanında medfündür. Şeyḥ-i Mevlevî Ğālib Dede'nin

[Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

Şeş cihetden gelür āvāz-ı te‘essüf Ğālib

Naḫd-i ḥālîş gibi Aḥmed Dede çıkdı elden

Ta‘miyeli beyti vefātına tāriḥdir.

[Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün]

Gören kūyında cūş-ı mevc-i giryem yem kıyās eyler

O gül ruḥsār ise mānend-i şebnem nem kıyās eyler

Faḫın 81; Sicill-i ‘Oşmānî C 2 s. 62, 268; Ḳāmusü'l-A‘lām C 3 s. 2018; Esrār Dede 92.”

(Tuhfe-i Nâilî Divân Şâirlerinin

Muhtasar Biyografileri 2001: 243)

2.1.2. Doğum Yeri ve Ailesi

Ahmed Hâlis Dede'nin babası Kütahya Mevlevîhanesi Şeyhi Mustafa Sâkıb Dede, annesi Mevlânâ soyundan Havvâ Hanım'dır.¹⁴ Kütahya Mevlevîhanesi Şeyhi Mustafa Sâkıb, *Dîvânı*'nda oğlunun adının Ahmed, mahlasının Hâliş, doğum tarihinin H 1113/M 1701, doğum yerinin Afyonkarahisar Sultan Divanî Mevlevîhanesi olduğunu aşağıdaki tarih manzumesiyle belirtmektedir.

TĀRĪḤ-İ VELĀDET-İ ŐEYḤ AHMED ḤĀLĪS MEVLEVĪ
[Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün]

Bi-ḥamdillāh idüp tevḥîḳ yârı
Vücûda geldi bir pâkize gevher

Nihân idi teh-i baḥr-ı 'ademde
'Ayân oldu zihî Allāhü ekber

Odur der-güş-ı mâhî-i dü-çeşme
Olan gevher-firûz-ı ḥüsn-i manzar

Hemişe maḥlas u nâmin iden yâd
Zebânın bu 'azîmetle ter eyler

¹⁴ Ahmed Hâlis Dede'nin ve babası Mustafa Sâkıb Dede'nin hayatları ve âile bireyleri *Tufeylû Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî*'nin incelemesi olan üçüncü bölümde oldukça geniş ölçüde verilmiştir. (bk. Üçüncü Bölüm).

Ṭarīḳ-ı ḥazret-i ceddinde olsun

Merām-ı Aḥmed-i Ḥālīs müyesser

N'ola Sulṭān-ı Dīvānī derinde

Olursa bende-i iḥsān-ı perver

Ki yümn-i himmet-i der-yüzesinde

Dü-çeşm-i cānın itmiş ḥalka-i der

Nemed ber-düş-ı tecrīd olduğınca

Olup esrār-ı Mevlānāya mazhar

Külāh itsün serin āsūde ğamdan

Ser-i mū olmasun vaḳti mükedder

Kerīmā her ḳadem ḥüsn-i sülūkin

Dem-i aḥsenetle eyle mübeşşer

Olup Rüşen çerāĝ-ı çeşm-i ṢĀḲİB

Didi tāriḥ ola Ḥālīs mu'ammer

"ola Ḥālīs mu'ammer" H 1113/M 1701¹⁵

---

¹⁵ Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dīvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003, s. 530.

Bu tarih manzumesindeki

[Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün]

Hemîşe maḥlas u nâmin iden yâd

Zebânın bu 'azîmetle ter eyler

Ṭarîḳ-ı ḥazret-i ceddinde olsun

Merâm-ı Aḥmed-i Ḥâlis müyesser

ifadeleri onun adının Aḥmed, mahlasının ise Ḥâlis olduğunu göstermektedir.

[Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün]

Olup Rûşen çerâğ-ı çeşm-i SÂKİB

Didi târîḫ ola Ḥâlis mu'ammer

beytindeki "ola Ḥâlis mu'ammer" ifadesi doğum tarihinin H 1113/M 1701 olduğunu,

[Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün]

N'ola Sulṭân-ı Dîvânî derinde

Olursa bende-i iḥsân-ı perver

Ki yümni-i himmet-i der-yüzesinde

Dü-çeşm-i cânın itmiş halka-i der

Nemed ber-düş-ı tecrîd olduğınca

Olup esrâr-ı Mevlânâyâ mazhar

Külâh itsün serin âsûde gamdan

Ser-i mû olmasun vaqti mükedder

beyitleri doğum yerinin Afyonkarahisar Sultan Divanî Mevlevîhanesi olduğunu belirtmektedir. Zira Hankah-ı Sultan Divanî, Afyonkarahisar Mevlevîhanesinin özel ismidir. Hem Sâkıb Dede hem de oğlu Ahmed Hâlis Dede eserlerinde Afyonkarahisar Mevlevîhanesi'ni Sultan Divanî Hankahı olarak nitelemektedirler.

Ahmed Hâlis Dede'nin doğum tarihini babası Mustafa Sâkıb Dede, H 1113/M 1701 olarak belirtmiştir. Abdurrahman Doğan H 1113/M 1700,¹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı da H 1112/M 1700 olarak kaydetmiştir.¹⁷

Mustafa Sâkıb Dede *Dîvân*'ında, *Târîh-i Sûr-ı Hitân-ı Çâr-Birâderân-ı Sıddîka-i Mevlevîyye* isimli 20. tarih manzumesinde oğlunun ismini söylemeden sadece mahlası olan Hâliš'i şiirinde kullanır.

Kalb-i saf-ı ihvânı idi Muhlis ü Hâliš

Âyîneleri jeng-i tekellüfden açıldı¹⁸

¹⁶ Abdurrahman Doğan, *Kütahya Ergüniyye Mevlevîhânesi*, İstanbul: Sır Yay., 2016, s. 72.

¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Bizans ve Selçukîlerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*, İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası, 1932, s. 239.

Adının Ahmed, mahlasının Hâliš olduğunu babasının yazdığı tarih manzumelerinden anladığımız Ahmed Hâlis Dede, kendi eserinde kendi isminden, *Dervîş Aḥmed Hâliš-i Meşnevî-ḥvân*¹⁹, bu ḥaḳîr-i keşîrû't-taḳsîr Aḥmed Hâliš Dede,²⁰ şekillerinde bahsetmektedir.

*Târîḥ-i İrtihâl-i Mü'ellif-i Īn Menâkıb Şeyḥ Aḥmed Hâliš Efendi Ḳuddise Sırrıḥü*²¹ başlıklı vefatı için yazılan tarih manzumesinden anlaşıldığına göre geride kalan Mevlevîlerin ondan “Şeyḥ Aḥmed Hâliš Efendi”, diye bahsettiklerini anlıyoruz.²²

Şeyh Gâlib kendinden *Hâlis Ahmed Dede Ḥazretlerinin Dâr-ı Cemâle Teşriflerine Târîḥdir* başlıklı aynı tarih manzumesinde “Hâlis Ahmed Dede Ḥazretleri” ismiyle bahsetmektedir.

Ahmed Hâlis Dede, eserinde “Râbî'an bu ḥaḳîr-i keşîrû't-taḳsîr Aḥmed Hâliš Dede zuḥûr itmişüm.”²³ diyerek kendinin Havvâ Hanım'la Sâkıb Dede'nin dördüncü çocukları olduğunu belirtmiştir.

2.1.3. Tahsili ve Görevi

Ahmed Hâlis Dede, eğitiminin hemen hemen tamamını babası Sâkıb Dede'den almıştır.²⁴ Babasının eğitim anlayışının bütün dervişlerle teker teker ilgilenmek şeklinde olduğunu belirtir. Sâkıb Dede, bir talebeyi başka bir hocaya yönlendirmez bizzat kendisi ilgilenir. Onun eğitim şekli eşsizdir. Mîr Hüseyin bin

¹⁸ Ahmet Arı, *Age.*, s. 557.

¹⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 1b.

²⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104a.

²¹ Şeyh Gâlib'e ait bu târiḥ manzumesi *Şeyḥ Gâlib Dîvânı*'nda "Hâlis Ahmed Dede Ḥazretlerinin Dâr-ı Cemâle Teşriflerine Târîḥdir" başlığı ile verilmiştir. Birkaç kelime ve tamlama haricinde *Tufeylî Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî*'nin L ve M nüshalarının sonundaki târiḥ manzumesi ile *Şeyḥ Gâlib Dîvânı*'ndaki târiḥ manzumesi aynıdır. bk. Muhsin Kalkışım, *Şeyḥ Gâlib Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2013, s. 132, T/49.

²² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. L 121a-121b; M 153a.

²³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104a.

²⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 78a, 129a-129b; Doğan, *Age.*, s. 72; Uzunçarşılı, *Age.*, s. 239.

Muhammed Şîrâzî-i Nişâbûrî'nin esma-yı hüsna muammalarından *be ism-i cân-ı baba* muammasını okurken Ahmed Hâlis Dede, terkibi "cân baba" şeklinde okumuştur. Sâkîb Dede, "cân-ı baba" biçiminde düzeltmiştir. Ahmed Hâlis Dede, derste babasının bunun gibi binlerce uyarı yaptığını ve kendilerinin eğitime azamî dikkat ettiğini belirtir. Yalnız bu uyarıların aklında kalmadığını, unutkanlık örümceğinin perde çektiğini yazar.²⁵ Buradan Ahmed Hâlis Dede'nin asıl eğitimini babası Sâkîb Dede'den aldığını anlıyoruz. Bu çırak, kalfa, usta eğitimi şeklinde olduğu gibi usta öğreticiliği biçiminde tekâmül etmiştir. Ahmed Hâlis Dede eğitimi konusunda şunları söylemektedir:

Ḥattâ bu bende-i derd-mend efkende-i ḥasret-keşîde vü hicrân-dîdelerine yevmen
[S84a] mine'l-eyyâm bir zîlle şudûriyla ta'zîr buyurdukları bu gûne olmuşdur ki
bu faķîr dâ'imâ muķâbele-i cemâl-i tâb-nâklarında bi-ķadri'l-vüş' müţâla'a-i kütüb
ve ba'zan resâ'il kitâbetiyle ve gâhî müţâla'a-i ders üzre iken bir varaķ-pâreye bu
beyti taḥrîr buyurdılar. Ve faķîre işâret aḥzıyla virdiler derûnunda muḥarrer bu ki:

Beyt:

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün]

Çü ez-ķavmî yekî bî-dânişî kerd

Ne mih rā menzilet mâned ne kih rā²⁶

²⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 78a, 129a-129b.

²⁶

Cahillik ederse topluluktan biri,
Ne büyükte onur kalır ne küçükte.

Sa'dî-i Şîrâzî, *Gülistân* (çev. Mehmet Kanar), İstanbul: Şule Yay., 2010, s. 74. II. Bâb Dervişlerin Ahlakı, Hikâye 5.

Beyit Ganjoor net'te şu şekildedir:<https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab2/sh5/>

Çü ez-ķavmî yekî bî-dânişî kerd

Kaçan beytün ma'nāsına vāşıl olduqda ol kadar hacālet çekdüm ki ta'biri mümkin degül. Ta'zīrāt-ı lisāniyye kâbiliyyāta kıyās eyle. Ol kadar kâr-gerdür ki hâkķında 'Arab daķı dimişdür.

Beyt:

Cerāhātü'l-lisān lehā iltiyām

Velā yeltāmü mā ceraħa'l-lisār²⁷

Ahmed Hâlis Dede, eğitim aldığı konularda karşılaştığı soru ve sorunları babası Mustafa Sâkīb Dede'ye iletmek için babasının yanına vardığında babasına soru sormadan o sorunun cevabı aklına gelmektedir:

“Bir 'aceb tecrübemüz [S109b] daķı budur ki dersimüzde bir müşkil maħallün su'ālī ile huzūr-ı ālilerine duħūl ile bilā-su'āl o müşkilün ħalli ħāṭıra ħuṭūr iderdi. Bu nev' çok vāķı' olmuşdur. Şāḫib-i şafā-yı ehl-i ħâlde āyīne mişāl 'aks-endāz olup muķābelede olan muḫliş olduķı taķdīrce 'aksden ol daķı şafā-yāb olur.²⁸”

Kütahya Mevlevīhanesi Şeyhi Sâkīb Dede'nin öğrencilerinin arasından birçok şair çıkmıştır. Bunlardan biri de Ahmed Hâlis Dede'dir. Ahmed Hâlis Dede Farsçayı ve Mevlevî tarikatının adab ve erkânını babasından öğrendiğini ifade etmektedir. *Tufeylü Menâkibi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkibi'l-Ma'nevî* üzerinde yaptığımız incelemelerde Ahmed Hâlis Dede'nin 37 beyit ve 1 mısra Türkçe, 42 beyit ve 1 mısra Farsça 2 Beyit Arapça şiiriyle

---

Ne kih rā menzilet māned ne mih rā

²⁷ “Dilin yarası iyileşir. Dilin yaraladığı iyileşmez.” Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 84a.

²⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 109b.

karşılaştık. Buradan hareketle Ahmed Hâlis Dede'nin Arapça ve Farsçayı şiir yazacak kadar iyi bildiğini söyleyebiliriz. Ahmed Hâlis Dede babasının yetiştirmiş olduğu şairlere şöyle temas etmektedir:

“Ve ʿarîḳ ü âyîn-i Mevleviyye tekmîli ile icrâ ve ekşer ʿulûm-ı ʿaḳliyye ve naḳliyye zât-ı sûtûde-şifâtlarından münteşir olma ve ʿilm-i Fârisî ḥod nesiyen mensiyyen ḳâbilinden iken zamân-ı saʿâdetlerinde telâmizeden nice şuʿarâ peydâ olma dervîşân-ı Mevlevîye ve ʿarîḳat-ı ʿaliyyeye [S121b] raġabât-ı münḳaṭıʿa iken merġub-ı küll olmaḳ bizüm gibi ve hezâr nüfus-ı zâyiʿanuñ iḳyâsı bunuñ emşâli fevâʿid-i cemme *ekşeru min-en-yuḫşâdur*.²⁹”

Esrar Dede de Ahmed Hâlis Dede'nin bütün eğitimini babası Şeyh Sâkîb'dan aldığını belirtir:

“...muḳaddemât-ı ʿulûmı nesh-i mütedâvileye varınca cenâb-ı vâlid-i mâcidlerinden telemmüz ü istiḳşâ ve menâzil ü maʿârif-i Mevleviyye'de ḥüsn-i naẓar-ı ḳimyâ-eşerleri berekâtiyle vâsıl-ı derece-i aḳşâ olup”³⁰

Kütahya Mevlevîhanesi şeyhi Mustafa Sâkîb'ın H 1148/M 1735 yılında vefat etmesinden sonra Ahmed Hâlis Dede, Kütahya Mevlevîhanesi şeyhi olmuş ve vefat ettiği H 1191/M 1777 yılına kadar bu görevde kalmıştır. Her ne kadar Esrar Dede, 45 yılı aşkın Kütahya Mevlevîhanesi şeyhliğinde kaldığını söylese de bu süre Hicrî 43; Miladî 42 yıldır. Esrar Dede bu konuya dair şunları yazmıştır:

“Biñ yüz kırık sekiz târiḳinde ḥanḳâh-ı Ergüniyye'de istiḳlâf olunup meşgul-i irşâd-ı erbâb-ı istiʿdâd olmuşlardır. Ḥaḳḳâ ki maʿârif-i külliyye vü cüzʿiyye ve meṯâlib-i dîniyye vü ledünniyyede naẓırları nâ-yâb ve ḳarîb zamânda mâ-bihî'l-iftihâr-ı fuḳarâ vü aḥbâb olup ʿâlim u fâzıl ve müteverriʿ u şâʿir ve lebîb ü edîb ve faḳîh u zâhid her vech ile müstecmiʿ ḥaşâʿil-i müstaḫsene ve mazhar-ı ekmel-i celâl ü cemâl-i Ḥazret-i Pîr-i vâcibü't-

²⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 121a-121b.

³⁰ Esrar Dede, *Tezkire-i Şuʿarâ-yı Mevleviyye*, (haz. İlhan Genç), Ankara: AKMB Yayınları, 2000, s. 155.

tevķir *ķaddesena'l-lāhü bi-sırrıhi'l-münir* olmak üzere meşhür-ı beyne'l-ihvān bir zāt-ı ‘adimü'l-aķrān idiler. Kıırķ beş seneden mütecāviz mesned-ārā-yı meşīhat-i seriyye vü şūriyye olup biñ yüz ıokşān bir senesi ĥudūdında intikāl-i dār-ı beķā buyurmuşlar.”³¹

Ahmed Hālis Dede babasına ev ve Mevlevīhane işlerinin çokluğundan ve zorluğundan dert yanmıştır. Mustafa Sākıb Dede, oğluna, müteessir olmaması gerektiğini ruhanî imdatla yanında olacağını söylemiştir. Mustafa Sākıb Dede, kendi el yazısıyla Ahmed Hālis Dede'nin her işine vasiy olduğuna dair bir vasiyetnāme yazmıştır. Daha sonra bütün dervişlere ve hazır bulunanlara veda ettiği vakitte, benim vefatımla sakın dağılmayın, oğlum Ahmed Hālis Dede'yi benim gibi bilin, diye nasihat ve hayır dua etmiştir.³² Buradan Şeyh Mustafa Sākıb'ın vefat etmeden önce oğlu Ahmed Hālis'i yerine vekil bıraktığı anlaşılmaktadır.

2.1.4. Ölümü

1735 yılından 1777 yılına kadar Kütahya Mevlevīhanesi şeyhliği görevini ifa eden Ahmed Hālis Dede, H 1191/M 1777 yılında Kütahya'da vefat etmiştir. Mezarı Kütahya Mevlevīhanesi/Dönenler Camii haziresindedir. Esrār Dede vefatıyla ilgili Şeyh Gālib'in yazmış olduğu yedi beyitlik tarih manzumesinden dört beyti eserine almıştır.

“Kıırķ beş seneden mütecāviz mesned-ārā-yı meşīhat-i seriyye vü şūriyye olup biñ yüz ıokşān bir senesi ĥudūdında intikāl-i dār-ı beķā buyurmuşlar. Ĥattā Dede Efendimüz [Şeyh Gālib] cenāb-ı ma‘ārif-nişāblarınun serzede-i gencine-i řab‘ları olan tārīķ-i gevher-bahānuñ çend beyti inşā olunur.”³³

³¹ Esrar Dede, *Age.*, s. 155.

³² Ahmed Hālis Dede, *Age.*, vr. 142a-147b.

³³ Esrar Dede, *Age.*, s. 155-156.

Şeyh Gâlib Dede'nin Ahmed Hâlis Dede'nin vefatına dair yazmış olduğu *tarih manzumesi* aynı zamanda *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin L ve M nüshalarının sonuna eklenmiştir.

Târîh-i İrtihâl-i Mü'ellif-i İn Menâkıb Şeyh Ahmed Hâliş Efendi *Ḳuddise Sırrhü*³⁴

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]

Hâliş Ahmed Dede ol kâmil-i Şâkıb-zâde
Kıldı bu mesnedi çil sâldan efzûn me'men
Püte-i 'aşkda kâl eyledi cism-i şâfin
Pederinden olup iksîr-i nazar tâb-efgen

Şâh-ı nev-sikke-i iklîm-i maḥabbet oldı
Meşnevî nûrı idüp naḳş-ı revânın rûşen
Nuḳre-i ḳalbi 'alâyıḳla degüldi maḡşüş
Kân-ı ihşân idi 'irfân idi ma'den ma'den

Kîmyâ gibi 'adîm idi cihânda mişli
Ya'nî hem fâzıl [u]³⁵ hem şâ'ir-i sencîde-sühân

³⁴ Bu Tarih Şeyh Gâlib Dîvânı'nda "Hâlis Ahmed Dede Ḥazretlerinin Dâr-ı Cemâle Teşriflerine Târihtir." Başlığı ile verilmiştir. Birkaç kelime ve tamlama haricinde L ve M nüshalarının sonundaki târih manzumesi ile Şeyh Gâlib Dîvânı'ndaki târih manzumesi aynıdır. *bk.* Muhsin Kalkışım, *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2013, s. 132, T/49.

Sürh-ı rûyı mihek-i tecrübe-i mevt oldı
Tâm mi'yar idi pür-ıqadr idi ol³⁶ nâdire-fen
Şeş cihetden gelür âvâz-ı te'essüf Ğâlib
Nağd-i Hâliş gibi Aħmed Dede çıqdı elden
1191

Ahmed Hâlis Dede'nin mezarının,

“baş taşı mermer malzemeden oluşmakta ve 31x119x16 cm. ölçülerindedir. Ayak taşı mermer malzemeden oluşur ve ebadı 27x70x14 cm.dir. Tepelik kısmında destarlı sikke yer almaktadır.”³⁷

Mezar taşının kitabesi şu şekildedir:

Hüve'l-Ĥayyü'l-Bâķī.

Merhûm ve mağfûrunleh eş-Şeyh Aħmed

Hâliş Efendi ibnü's-Şeyh Ĥazreti

Şâķıb el-Mevlevî mette'anallâhü bi-inâyâtihim

el-Celîl ğufıra lehümâ 'an hümâ. Rûh-ı

Şerîfleriçün Fâtihâ.

Sene 1191.

³⁵ u L ve M'de yazılmamıştır. *Şeyh Ğâlib Divânı*'nda yazılmıştır.

³⁶ ol L ve M: hem *Şeyh Ğâlib Divânı*.

³⁷ Ahmet Çaycı-Latife Durmuş, *Kütahya Erguniyye Mevlevihanesi (Dönenler Camii) Haziresindeki Mezar Taşları*, İstem Yıl: 5, Sayı: 10, 2007, s. 205-221, s. 209.

2.2. ESERİ

2.2.1. Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâril-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî

Ahmed Hâlis Dede'nin bilinen ve elimizde olan tek eseri vardır. Bu da tezimize konu olan beş nüshasına ulaşabildiğimiz *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'dir. Eserle ilgili geniş inceleme üçüncü bölümde verilecektir.

2.2.2. Dîvân/Dîvânçe

Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî'de, *Esrar Dede Tezkiresi*'nde, *Bizans ve Selçukîlerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*'nde, *Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi*'nde ve incelediğimiz diğer kaynaklarda Ahmed Hâlis Dede'nin herhangi bir dîvâna ya da dîvânçeye sahip olduğuna dair kayıt yoktur; sadece *Semâhâne-i Edeb*'te “kendisinin basılmamış dîvânçesi vardır.” bilgisi yer almaktadır (Ali Enver 1891: 92).

Ahmed Hâlis Dede'nin şiirleri ve dîvânı konusundaki bilgilerimiz *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin bize bildirdikleriyle sınırlıdır. Ahmed Hâlis Dede'nin şairliği konusunda otuz beş yaşına kadar gazel, kıta, tarih şekil-türlerinin hiçbirinde şiir yazmadığını H 1148/M 1735 yılından sonra şiire başladığını biliyoruz. Dede'nin H 1191/M 1777 senesinde vefat ettiği ve *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'deki yüklü miktarda diyebileceğimiz şiirleri göz önüne alınırsa 42 yıllık süre içinde bir dîvân ya da dîvânçe oluşturabileceği anlaşılır. Babası Şeyh Sâkıb oğlu Ahmed Hâlis Dede'ye zaman zaman şiir yazma çalışmaları yapması konusunda telkinlerde bulunur; fakat Ahmed Hâlis Dede babasına "Şiir söylemek inci dizmek gibidir. Ancak anlamak söylemekten iyi olur." cevabını verir:

“...ammā Hudā-yı Mütē‘āl ‘Ālim'dür, o vakte gelince ne ğazel ne kıt‘a ne târîh söylenmemiş; hattâ, hâl-i hayâtlarında gâhî emr buyururlardı ki sen dağı meşķ eyleseñ bu faķîr dağı bu beyt ile muķâbele iderdüm.

Beyt:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Şi‘r goften gerçi dürr soften buved

Lîk fehmiiden be ez goften buved³⁸

Tufeylü Menâkıbi'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî'yi incelediğimizde Ahmed Hâlis Dede'ye ait Türkçe, Farsça ve Arapça şiirlerle karşılaşmaktayız. Bu şiirlerin tamamı otuz beş yaşından sonra yazdığı şiirlerdir. Ahmed Hâlis Dede'nin şiire başlaması babasının vefatı sebebiyledir. Dönemin kadı naibi, Şeyh Sâkıb vefat ettikten bir müddet sonra Ahmed Hâlis Dede'yi yanına çağırır. Naip, Ahmed Hâlis Dede'nin "hezeyan" diye nitelendirdiği bir mısra yazmıştır. Ahmed Hâlis Dede'den bu mısrayı tamamlayıp bir şiir yapmasını ister. Şiirin konusu Şeyh Sâkıb'ın vefatı ve vefatına düşürülecek tarihtir. Kadı naibinin bu tavrı Ahmed Hâlis Dede'nin ağırına gider ve neticede babasının vefatına dair kendisi bir tarih düşürmeye karar verir. Dolayısıyla Ahmed Hâlis Dede'nin ilk şiirinin babasının vefatına dair yazdığı tarih manzumesi olduğunu söyleyebiliriz. Dede babasının vefatına dair biri Türkçe biri Farsça olmak üzere iki tarih yazmıştır. Bunun haricinde bir de beş beyitlik "reft reft"

---

³⁸ Şiir söylemek inci dizmek gibidir. Ancak anlamak söylemekten iyi olur. Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 152b.

redifli küçük mersiyesi vardır. Vefatına dair yazmış olduğu kendinin ilk şiiri aşağıdadır.

“...nā’ib-i vaqt bizi maḥkemeye da‘vet idüp bize ‘arz ider ki bir mıṣra‘ yapdum tāriḥ-i intikāl-i peder olmak üzere hem ziyāde ve hem hezeyān-ı maḥmūme müşābih ve hem bize teklif ider ki bu mıṣra‘ı besleyesin bize daḥı bu teklif girān gelüp mütefekkir oldum gūyā bir nidā-yı ḥafı geldi ki sen maḥşūş tāriḥ [S152b] yapsañ olmaz mı mütevekkilen ‘ale’llāhi şürū‘ olundu.”³⁹

“Tāriḥ li-mü’ellifihī:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Cām-ı pür-zehr-i firākuñ ey dil-ārām-ı cihān

Neş’e-baḥş-ı merd ü zendür belki eyyām-ı şuhūr

Dideler ḥün-bār u sine dāğ-ber-dāğ olmada

Nāzeninüm neylesün çün müttekā āğuş-ı ḥūr

Āh gūyān sine kūpān zümre-i erbāb-ı dil

Beyt-i aḥzān içre ğarḳ-ı baḥr ism-i Yā Şabūr

Şeb-çerāğ-ı bezm-i cem‘-i Mevlevîdür ol güher

Ḳadr-i faẓlın ‘āleme ifhām için itdi ‘ubūr

³⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 152b.

Ḥvān-ı yağma idi ʿilm ü fazlı zāt-ı pākinüñ [K136a]

Bu'l-ʿaceb ğadr eyledi bu rūzgār-ı kār-ı zūr

Cümle-i evzāʿ u eṭvārı ʿadīmü'l-miṣldür

Ṭāʿinen inkāra ḥācet ne hüveydā hem-çü nūr

Ḳuṭb-ı ʿālem ğavṣ-ı ādem Şeyḥ Şāḳıb vālidüm

Nevvera'llāh ḳabrahū ṣāra ilā dāri's-sürü⁴⁰

Sırr-ı aḳdes dest-ġiri Ḥāliṣā tāriḥine

Ḳaddesallāh sırrahū mā-dāme züvvāru'l-ḳubūr⁴¹

Sene 1148⁴²

Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî üzerinde yaptığımız incelemelerde Ahmed Hâlis Dede'nin 37 beyit ve 1 mısra Türkçe, 42 beyit ve 1 mısra Farsça 2 Beyit Arapça şiiriyle karşılaştık. Toplamda 82 beyit şiirini tespit ettiğimiz Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin yaklaşık 5 varağını kendi şiirlerine ayırdığını görmekteyiz. Bu şiirler eserin genelinde aralara serpiştirilmiştir. Bu 82 beytin haricinde müellifini tespit edemediğimiz, içlerinden bazılarının Ahmed Hâlis Dede'ye ait olabileceğini

⁴⁰ Allah onun kabrini nurlandırın. O sevinç yurduna gitti.

⁴¹ Kabir ziyaretçileri devam ettiği müddetçe Allah onun sırrını mukaddes kılsın.

⁴² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 152b.

düşündüğümüz 28 beyit vardır. Ahmed Hâlis Dede'ye ait olduğunu belirttiğimiz 82 beytin 4 beytinin ve 1 mısrasının yanında soru işareti (?) vardır. Bu beyitler Ahmed Hâlis Dede'ye ait olduğunu düşündüğümüz; fakat metin içinde müellifi belirtilmeyen beyitlerdir. *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'de mellife/Ahmed Hâlis Dede'ye ait olan beyitler veya musammatlar, *li-muḥarririhî beyt*, *li-muḥarririhî'l-mü'ellifihî*, *li-mü'ellifihî*, *beyt li-mü'ellifihî*, *kıt'a-i ez-ân mü'ellif* gibi başlıklarla genellikle belirtilmekle birlikte özellikle tekrar edilen beyitlerde başlık tercih edilmediği de görülmüştür.

Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'de rastlamadığımız bir gazelinin bazı beyitlere ve aynı gazelinin tamamına muhtelif tezkirelerde rastlamaktayız. Aşağıda metnini verdiğimiz bu gazel Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'deki şiirlerinden çok farklıdır; zira menâkıbdaki şiirlerinin hemen hemen tamamı öğretici ve bilgi verme niteliği taşıyan tezkirelere alınan bu şiiri rindânedir. Aşağıya tamamını aldığımız bu gazel dîvân şairlerinin şûhâne gazellerini hatırlatmaktadır.

Gazel:

[*Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün*]

Gören kûyunda cûş-ı mevc-i giryem yem kıyâs eyler

O gül-ruhsâr ise mânend-i şebnem nem kıyâs eyler

Eger zehr olsa nûş eyler rakîbin sundugu câmi

Ben ana Âb-ı hayvân dahi versem sem kıyâs eyler

Dil istib'ād eder ol denli neyl-i devlet-i vaslı
Eger râm olsa ol âhû-yı mahrem rem kıyâs eyler

Gam-ı la'li ile hûn-âbe pâş-ı mihnet oldukca
Sirişk-i çeşmimi seyr iden âdem dem kıyâs eyler

Senin her bir sözün bir gevher-i sencîdedir Hâlis
Velî kec-tâb' olan yârân-ı ebkem kem kıyâs eyler

(Kâfile-i Şu'arâ 2017: 286)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ-MENKABETİ HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ

3.1. Eserin Adı Meselesi

Ahmed Hâlis Dede, eserinin sebab-i telifinden hemen sonra kitabının ismini izah etmektedir. Babasının Ahmed Eflakî, Sipehsalar ve Abdülvehhâb-ı Hemedânî'nin *Menkabe*lerine bir zeyl olarak *Sefîne-i Nefîse fî'l-Menâkıbi'l-Mevleviyye*yi yazdığını belirtmekte, kendinin de babasının hayatını anlatmak için bu **menkabe-i münife**yi telif ettiğini ifade etmektedir. Ahmed Hâlis Dede,

“Nâm-ı sa‘âdet-encâmın *Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî-Menķabeti Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Sâķibi'l-Ma'nevî*⁴³ diyü tesmiye ķıldum.”⁴⁴

Cümlesi ile eserinin isminin: *Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî-Menķabeti Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Sâķibi'l-Ma'nevî* olduğunu açıklamaktadır.

Menkabenin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesindeki üç nüshasında (K, L, M) ismi de *Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî-Menķabeti Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Sâķibi'l-Ma'nevî* olarak yazılmış iken Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, nüshasındaki S ismi, *Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menķabeti Ḥazreti Şeyh Sâķibi'l-Ma'nevî* olarak kaydedilmiştir.

Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî'nin K nüshasının zahriyesinde eserin ismi *Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menķabeti Sâķibi'l-Ma'nevî veyâ Sefîne-i Mevleviyye Zeyli* şeklinde Arap harfleri ile sonradan yazılmıştır.

⁴³ Ḥazreti Şeyh Sâķibi'l-Ma'nevî S: Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Sâķibi'l-Ma'nevî K, L ve M.

⁴⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 2b.

M nüshasının başındaki [1b'den önce] fihristte eserin adı *Ṭufeylū Menākıbi'l-Kibāri'l-Mevlevī fī-Menkabeti eş-Şeyhi's-Sākıbi'l-Ma'nevī* şeklinde *Hazreti* kelimesi çıkartılarak tahrir edilmiştir.

S nüshasında ve S nüshasının her yönü ile birebir kopyası hükmünde olan E nüshasında, eserin başında besmelenin hemen üstünde kırmızı mürekkep ile eserin adı başlık şeklinde *Kitāb-ı Ṭufeyl* olarak yazılmıştır.⁴⁵

3.2. Menākıbın Yazılma Sebebi

Ahmed Hâlis Dede, mukaddime başlığı olmayan menākıbının ilk varlığında, babasının Ahmed Eflakî, Sipehsalar ve Abdülvehhâb-ı Hemedânî'nin menkabelerine âdeta bir zeyl olmak üzere *Sefîne-i Nefîse'yi* yazmış olduğunu ifade ile, babasının vefatından duyduğu teessürü dile getirmektedir. Babası gibi binde bir gelecek nadir bir kişiliğin unutulmaya yüz tuttuğunu belirterek kendi zayıflığına rağmen babasının menākıbını yazmaya başladığını ifade etmekte, Allah'a eserini hayırlı bir şekilde neticelendirmesi için dua etmektedir. Eserinin telif sebebini menākıbın hemen başında, günümüz Türkçesiyle şu şekilde açıklamaktadır:

Bir vakitte, ben kusurlarla dolu, fakir ve hakir olan *Mesnevî* okuyucusu Derviş Ahmed Hâlis, babam hazretlerinin –Allah onun kabrini nurlandırın- üç cilt *Sefîne-i Nefîse'sini* derinlikli bir şekilde inceledim. [Babam], evla olan Mevlevî tarikatından Şeyh Ahmed Eflakî, Sipehsalar ve Abdülvehhâb-ı Hemedânî'nin -Allah onların sırlarını kutsasın- menkabelerinde olan on adet kâmil şahıstan zamanımıza kadar yaşamış olan kerem sahibi **çelebileri**, büyük hürmete layık **şeyhleri** ve makam sahibi **dervişleri** teker teker durumları, hâlleri ve kerametleriyle yazmıştır. [Babam], [*Sefîne-i Nefîse'yi*] büyük zeyllere başvurarak nadir bir yadigar ortaya koymak amacıyla yazıp gizlilik perdesinin ardına

⁴⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 1b. E nüshası s. 1.

gitmiştir. İşte bu durumda cömertlik bahçesinin bülbülü, naziklik yolunun akıcı papağanı olan babamın uğurlu hâl ve hareketlerinin devrin geçmesi ve zamanın fena buldurmasıyla unutulacağı durumu ortaya çıkmıştır. Ben fakir ve hakir de binlerce aczim ve kusurum ile o evla olan Mevlevî tarikatının yadigarının -ki o binde birdir- baştan sona kadar hâllerini ve tavırlarını, ilim ve amellerini, övgüye layık ahlakını ve deniz gibi olan kerametlerini -büyük bir su birikintisinden bir avuç kadar da olsa- beyan ettim. [Babamın menâkıbına], [babamdan] ayrılmanın ateşine teselli suyu olur kasdıyla başladım. Ancak bu güçsüz karıncada Hazret-i Süleyman'ın cevherini anlama ve onu bütün vasıflarıyla anlatma gücü olabilir mi? Böylelikle duam odur ki Samed olan Allah'ın yardımı ve Ahmed'in (sav) menbainin suyunun [babamın] ruhanî, uğurlu yardımlarıyla bu eser özenle hazırlanıp tamamlanabilsin. Günümüz Türkçesiyle verdiğimiz bu kısım Ahmed Hâlis Dede'nin ifadesiyle şöyledir:

“Vaqtâ ki bu faķîr-i ĥakîr-i pür-taķşîr Dervîş Aĥmed Ĥâlîş-i *Meşnevî*-ĥvân muşannefât-ı ĥazret-i vâlid-i [S2a] mâcid -*nevverallâhü merķadehü*- ĥazretlerinüñ se mücelled *Sefîne-i Nefîse*'sin tetebbu' kılpup ĥarîķa-i Mevleviyye-i evleviyyeden güzerân iden Şeyĥ Aĥmed Eflâķî ve Sipeh-sâlâr ve 'Abdü'l-vehhâb-ı Hemedânî -*ķaddesa'llâhü ervâĥahüm*- menķabelerinde olan 'aşere-i kâmileden bu âna gelince ĥazerât-ı ķelebiyân-ı bā-ķirâm ve meşâyıķ-ı şevâmiķü'l-merâtib-i zevi'l-iĥtirâm ve dervîşân-ı bā-maķâm yek-â-yek aĥvâl ü evzâ' u kerâmetleriyle zıkr idüp ezyâl-ı kirâma teşebbüş ile hem tevessül ve hem yâd-gâr-ı nâdire vaz'ı ile verâ-yı perde-i ĥafâya şitâbân olup ĥâliyâ ol 'andelîb-i güyâ-yı bāġ-ı kerâmetüñ ve tûĥî-i cüyâ-yı ĥarz-ı nezâketüñ aĥvâl-i ĥuceste- me'alleri inķizâ-i devrân ve müf[n]î-i zamân ile perde-ķeş-i 'anâķib-i nisyân olması bedîdâr olmaķ ĥasebiyle bu faķîr-i ĥakîr daĥı hezâr 'acz ü taķşîr ile ol yâd-gâr-ı ĥarîķa-i Mevleviyye-i evleviyye ki vâĥidu ke-elf mişilli zuhûr itmişdür. Mine'l-evveli ile'l-âĥir ser-ber-âver olan aĥvâl ü eķvâr ve 'ilm ü 'amel ve ĥîsâl-i

hamide vü kerâmât-ı bâhirelerinden gurfetü min-e'd-deym tebyîn ile âteş-i hicrânuma âb-ı tesellî-bâş olmak kaçdıyla şürû' eyledüm. Ne ân ki bu mür-ı nâ-tevânda Hâzret-i Süleymân-ı haķıķatüñ künhünü derk ve anı haķķ-ı vaşf ile tavşîf ola lâkin mütezarrı' ve mütevaķķı'dur ki yine ol mażhar-ı 'inâyet-i Şamedî ve menba'-ı yenâbî'-i zülâl-i Aħmedî -şalla'llâhü 'aleyhi ve sellem-olan [S2b] vücüd-ı bihbüd-ı 'ayn-ı sūd, yümn-i himmet-i rühâniyyesiyle tetmîm ü ihtitâm-pezîr olması naşîb ola âmîn. *Bi-ħürmeti seyyidi'l-mürselîn ve'l-ħamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn.*

Li-müellifihî kıt'a:

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

Âteş-i hecrüñ efendim gün-be-gün müzdâd olur

Ĥâlîş-i hicrân-keşüñ bu derdile berbâd olur

Gâh u bî-geh bu ġarîbüñ ġâtır-ı meksürını

Yek işâretle tefâķķud şad hezerân yâd olur”⁴⁶

Ahmed Hâlis Dede, babasına duymuş olduġu özlemden dolayı bu menâkıbı yazmaya başladığını sebep-i telifin içinde mensur olarak ifade ettikten sonra, sebep-i telifin sonunda da yukarıdaki kıtayı yazarak ifadelerini kuvvetlendirme yoluna gitmiştir. Aslında onun şiire başlaması dahi babasının ölümünden duyduġu acı ve özlem üzerinedir:

⁴⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Ĥufeylû Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menķabeti Ĥâzreti's-Şeyhi's-Sâķıbi'l-Ma'nevî*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, nu. 1186, vr. 1b-2b.

“Bu fakîre olan imdād-ı rūḥāniyyeleri daḥı istiḡrāb olunacak mu‘āyenedendür nā’ib-i vaḳt bizi maḥkemeye da‘vet idüp bize ‘arz ider ki bir mıṣra‘ yapdum tāriḥ-i intikāl-i peder olmaḳ üzere hem ziyāde ve hem hezeyān-ı maḥmūme müṣābih ve hem bize teklif ider ki bu mıṣra‘ı besleyesin bize daḥı bu teklif girān gelüp mütefekkir oldum gūyā bir nidā-yı ḥafı geldi ki sen maḥşūş tāriḥ [S152b] yapsañ olmaz mı mütevekkilen ‘ale’llāhi şürū‘ olundu ammā Ḥudā-yı Müte‘āl ‘Ālim'dür. O vaḳte gelince ne ḡazel ne kıṭ‘a ne tāriḥ söylenmemiş; ḥattā, ḥāl-i ḥayātlarında ḡāhī emr buyururlardı ki sen daḥı meşḳ eylesenḅ bu fakîr daḥı bu beyt ile muḳābele iderdüm.

Beyt:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Şi‘r goften gerçi dürr soften buved

Lik fehmīden be ez goften buved⁴⁷

İmdād-ı kudsiyyeleri manzūr-ı ḥāşş u ‘ām olsun için taḥrīr olundu.”⁴⁸

3.3. Eserin Şekil Özellikleri

3.3.1. Eserin Ana ve Yan Bölümleri

Ahmed Hâlis Dede, babasını sevenlere ve özleyenlere kolaylık olması için bu yüce menkabeyi üç fasıl, altı bab ve bir hatime üzerine şekillendirdiğini, sade bir dil ile ıstılahlardan ve ibarelerden arındırılmış bir tarzda yazdığını belirtmektedir.⁴⁹

⁴⁷ Şiir söylemek inci dizmek gibidir. Ancak anlamak söylemekten iyi olur.

⁴⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 152a-152b.

⁴⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 2b.

Birinci fasılda, babasının soyunu, çocukluğundan gençliğine kadarki hayatını anlatmıştır. Birinci faslın birinci babında, Sâkıb Mustafa Dede'nin teşrifat ve kerametlerini, birinci faslın ikinci babında, Sâkıb Mustafa Dede'nin Mevlânâ'nın cezbesine kapılmasını beyan etmiştir. İkinci fasılda, *Sefîne-i Nefîse fî'l-Menâkıbi'l-Mevleviyye* müellifi babasının gençliğinden ihtiyarlığının başlangıcına kadarki seyahatleri, ikamet ettiği yerler, seyahatlerinde ve ikamet ettiği yerlerdeki olaylar, kerametleri ve acayip hâlleri anlatılmıştır. İkinci fasıl üçüncü bapta Sâkıb Mustafa Dede'nin övgüye layık ahlâkı, ikinci fasıl dördüncü bapta giyim tarzı ve kıyafetleri, yeme ve içme alışkanlıklarındaki güzellikler anlatılmıştır. Üçüncü fasılda Şeyh Sâkıb Mustafa'nın ihtiyarlığının başlangıcından vefatına kadar olan yaşantısındaki olay ve durumlar anlatılmıştır. Üçüncü faslın beşinci babında, Ahmed Hâlis Dede, babası Kütahya Mevlevîhanesi Şeyhi Sâkıb Mustafa'nın Mevlevîhane dervişleri ile olan ilişkileri, onlara yaptığı latifeleri ve merhametle davranışını, halka karşı olan güzel mukabelelerini anlatmıştır. Üçüncü faslın altıncı babında Sâkıb Mustafa Dede'nin kudsî tasarrufla olan nadir hâlleri beyan edilmiştir. Hatime bölümünde ise Sâkıb Mustafa Dede'nin kerametleri, ince davranışları, zarif hâlleri anlatılmıştır. Bu bölüm Şeyh Sâkıb Mustafa'nın vasiyetinin anlatıldığı bölümdür. Ayrıca hatime bölümünde Ahmed Hâlis Dede'nin, babası Kütahya Mevlevîhanesi Şeyhi Sâkıb Mustafa için kaleme aldığı bir Türkçe tarih ve iki adet Farsça mersiye bulunmaktadır.

M nüshasının başında 1b varağından önce tablo şeklinde bir fihrist verilmiştir. K, L ve S nüshalarında bulunmayan fihristin Ahmed Hâlis Dede'nin 2b'de yaptığı izahlardan yola çıkarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Buna göre (S nüshasına göre) eserde birinci fasıl 3a, birinci bâb 9b, ikinci bâb 12a, ikinci fasıl 50a, üçüncü bâb 73b, dördüncü bâb 84b, üçüncü fasıl 88a, beşinci bâb 107a, altıncı bâb 119a, hatime ise 137b varaklarında başlamakta ve kendinden bir sonraki fasıl veya bâba kadar devam etmektedir. Buna göre eserin en uzun

bölümü 38 varakla bab-ı sanî, en kısa bölümüyse 3'er varakla bab-ı evvel ve bab-ı hamistir.

M nüshası ile birebir aynı olmasa da eserin bölümlerini tablo ile şu şekilde gösterebiliriz.⁵⁰

---

⁵⁰ Tablo tenkitli metne esas alınan S nüshasına göre hazırlanmıştır.

Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî

Fasl-ı Evvel	Fasl-ı Sâni	Fasl-ı Sâlis	Hâtime
Sâkıb Mustafa Dede'nin çocukluğundan gençliğine kadarki yaşamı. İzmir'den İstanbul'a gidişi ve Köprülüzade Mustafa Paşa'nın sarayına girişi. Başlangıç: vr. S 3a. Toplam: 6 varak.	Sâkıb Mustafa Dede'nin gençliğinden ihtiyarlığının başlangıcına kadarki yaşamı. Seyahetleri ve ikametleri. Başlangıç: vr. S 50a. Toplam: 23 varak.	Sâkıb Mustafa Dede'nin ihtiyarlığının başından vefatına kadar olan yaşamı. Başlangıç: vr. S 88a. Toplam: 19 varak.	Sâkıb Mustafa Dede'nin kerametleri, zarif davranışları ve vasiyeti. Başlangıç: vr. S 137b. Toplam: 17 varak.
Bâb-ı Evvel Sâkıb Mustafa Dede'nin kerametleri, Köprülüzade Mustafa Paşa'nın sarayındaki yaşantısı. Başlangıç: vr. S 9b. Toplam: 3 varak.	Bâb-ı Sâlis Sâkıb Mustafa Dede'nin güzel ahlâkı. Başlangıç: vr. S 73b. Toplam: 11 varak.	Bâb-ı Hâmis Dervişlerle ve halkla olan güzel münasebetleri. Başlangıç: vr. S 107a. Toplam: 3 varak.	
Bâb-ı Sâni Sâkıb Mustafa Dede'nin Mevlânâ yoluna girişi. Köprülüzade Mustafa Paşa ile beraber Çehrin Seferine katılması. Başlangıç: vr. S 12a. Toplam: 38 varak.	Bâb-ı Râbi Sâkıb Mustafa Dede'nin yeme içme, giyim kuşam âdetleri. Başlangıç: vr. S 84b. Toplam: 4 varak.	Bâb-ı Sâdis Sâkıb Mustafa Dede'nin Allah'ın yardımıyla zuhur eden nadir hâlleri. Başlangıç: vr. S 119a. Toplam: 18 varak.	

3.3.2. Alıntı Özellikleri

*Tufeylü Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî*deki iktibaslar yapıldığı dillere göre değerlendirildiğinde, Türkçe şiirlerde müellifin kendi haricinde, Aziz Mahmud

Hüdayî, Sâkıb Dede, Cemal-i Halvetî, Fazlî, Mehmed Muhlis, Bursalı Tâlib, Şâhidî Efendi, Necâtî Bey olmak üzere 8 şairden iktibas yapılmıştır. Bunlardan Cemal-i Halvetî, Fazlî, Bursalı Tâlib, Şâhidî Efendi, Necâtî Bey'den birer iktibas yapılmış iken Aziz Mahmud Hüdayî ve Mehmed Muhlis'ten ikişer iktibas, Sâkıb Dede'den ise 13 iktibas yapılmıştır.

Farsça şiirlerde, müellifin kendisi/ Ahmed Hâlis haricinde Feridüddîn Attâr, Mevlânâ, Ebû Saîd Ebu'l Hayr, Ömer Hayyâm, Sa'dî-i Şirâzî, Hâfız, Alî Şir Nevâyî, Sâib-i İsfehânî/Tebrîzî, Mehmed Muhlis olmak üzere 9 şairden iktibas yapılmıştır. Bu şairlerden Feridüddîn-i Attâr, Ömer Hayyâm, ve Mehmed Muhlis'ten birer iktibas, Ebû Saîd Ebu'l Hayr'dan iki iktibas, Alî Şir Nevâyî ve Sa'dî-i Şirâzî'den üçer iktibas, Hâfız ile Sâib-i İsfehânî/Tebrîzî'den dörder iktibas, Mevlânâ'dan ise toplam 54 iktibas yapılmıştır. Bütün şairler için yapılan iktibas sayısı bir defada 1 mısradan 15 beyite kadar değişiklik göstermektedir. Bir defada en fazla beyit sayısına 15 beyitlik iktibasla Mevlânâ'dan yapılan iktibasla ulaşılmıştır.

Arapça şiirlerde ise toplam 6 iktibas yapılmıştır. Bu iktibaslardan 2'si Ahmed Hâlis Dede'ye aitken 4'ünün müellifi belli değildir.

3.3.2.1. Türkçe Şiirler

Müellifi	Beyit Sayısı	Şekli	Yazmadaki Yeri [S]	Alıntılıdığı Yer
Ahmed Hâlis	2	Kıta	2b	
Aziz Mahmud Hüdayî	1/2	Mısra	4a	Aziz Mahmud Hüdayî Divanı
Ahmed Hâlis	1	Beyit	4a	
Ahmed Hâlis (?)	1/2	Mısra	5b	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	10b	
(müellifi olabilir)	1/2	Mısra	12a	
Ahmed Hâlis (?)	1	Beyit/Ferd	20a	
Sâkıb Dede	1	Mısra/Kaside	25a	Divan
Ahmed Hâlis (?)	1/2	Mısra	26b	
Ahmed Hâlis (?)	1/2	Mısra	28a	
Sâkıb Dede	1/2	Mısra/Gazel	31b	Divan
	1	Beyit/Ferd	34a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit	35b	
	1	Beyit/Ferd	37a	
(Mükerrer)	1	Beyit	39a	
Cemal-i Halvetî	1/2	Mısra/Gazel	44a	
Fazlî	1	Beyit/Ferd	46a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	46b	
	1	Beyit/Ferd	48b	
	1/2	Mısra	48b	
	1	Beyit/Ferd	49b	
Sâkıb Dede	1	Beyit/Kaside	49b	Divan
Mehmed Muhlis	1	Beyit/Gazel	50a	
	1	Beyit	52a	
Sâkıb Dede	2	Kaside	53a	Divan
Bursalı Tâlib	1	Beyit/Ferd	54a	
Sâkıb Dede	1	Beyit/Tahmis	56b	Divan
Sâkıb Dede	1	Beyit/Kaside	62b	Divan

	1/2	Mısra	72b	
Necâti Bey	1/2	Mısra/Gazel	77a	Divan
	1/2	Mısra	79a	
Sâkıb Dede	1/2	Mısra	79b	?
Sâkıb Dede?	2	Kıta	82a	?
Sâkıb Dede	3	Gazel/Menâkıbda Kaside	82b	Divan
Şâhidî Efendi	1/2	Mısra	83b	
	1/2	Mısra	86a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	86a	
	1/2	Mısra	86b	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	88a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	89b	
	1	Mısra	90a	
Sâkıb Dede ?	2	Kıta	91a	
	1	Mısra	93a	
Sâkıb Dede	2	Kaside	96a	Divan
Mehmed Muhlis	5	Gazel	102a	
	1	Müfred/Beyit	108b	
	1/2	Mısra	109a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit	111a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	113a	
	1/2	Mısra	113b	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	115b	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	116b	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	117a	
Sâkıb Dede ?	2	Kıta	118a	
	1/2	Mısra	118b	
	1/2	Mısra	123a	
	1	Müfred/Beyit	123b	
	1	Beyit/Ferd	129a	
Aziz Mahmud Hüdayî	1/2	Mısra	129b	Aziz Mahmud Hüdayî Divanı

Ahmed Hâlis	5	Mesnevî	129a-130b	
	1/2	Mısra	133b	
	1	Beyit (Menâkıbda Mısra)	133b	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	141a	
	2	Mesnevî	141b	
Ahmed Hâlis	3	Mesnevî	142a-142b	
Ahmed Hâlis	2 (3.Arapça)	Mesnevî	142b-143a	
Sâkıb Dede	1	Kaside	146b	Divan
Ahmed Hâlis	2	Kıta	147b	
	1/2	Mısra	151b	
Ahmed Hâlis	8	Kıta	152b	
Şeyh Gâlib	7	Kıta	L 121b, M 153a	

3.3.2.2. Farsça Şiirler

Müellifî	Beyit Sayısı	Şekli	Yazmadaki Yeri [S]	Alıntılıdığı Yer
Mevlânâ	1	Mesnevî	3b	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyit	4b	
Mevlânâ	3	Mesnevî	6a	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyit	6b	
Mevlânâ	1/2	Mesnevî	12a	Mesnevî
Mevlânâ	1/2	Mısra/Gazel	19a	Divan-ı Kebir
Ahmed Hâlis	1	Beyit	20a	
Ahmed Hâlis (?)	1	Beyit/Ferd	21b	
Mevlânâ	1	Mesnevî	23b	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyit	27a	
	1	Beyit	28b	
Mevlânâ	7	Mesnevî	28b	Mesnevî
Mevlânâ	10	Mesnevî	30a-30b	Mesnevî

Mevlânâ	1	Mesnevî	33a	Mesnevî
Mevlânâ	4	Mesnevî	33b	Mesnevî
Mevlânâ	2	Mesnevî	36b	Mesnevî
Ahmed Hâlis	2	Kıta	37b	
Mevlânâ	4	Mesnevî	41a	Mesnevî
Hâfız	1	Gazel	42a	Divan
Mevlânâ	8	Mesnevî	42a-42b	Mesnevî
Mevlânâ	8	Mesnevî	43b	Mesnevî
Mevlânâ	8	Mesnevî	43b-44a	Mesnevî
Mevlânâ	1	Mesnevî	44b	Mesnevî
Mevlânâ	1/2	Mesnevî	47a	Mesnevî
Ebû Saïd Ebu'l Hayr	1	Beyit (Tikke)	49a	Ebyât-ı Perâkende
Mevlânâ	1	Mesnevî	51b	Mesnevî
Mevlânâ	1	Mesnevî	52b	Mesnevî
	1/2	Mısra	56b	
	1	Beyit	56b	
Mevlânâ	1/2	Mesnevî	57a	Mesnevî
Mevlânâ	1/2	Mesnevî	59a	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyt	59a	
Mevlânâ	3	Mesnevî	60b	Mesnevî
Sâib-i İsfehânî/Tebrîzî	1	Beyt	62a	
Ahmed Hâlis	3	Mesnevî	62a-62b	
Hâfız	1/2	Gazel	66b	Divan
	1	Beyit (Menâkıbda Mısra)	67a	
Alî Şir Nevâyî	1	Beyit	69a	Molla Câmi Methiyesi
Mevlânâ	1	Mesnevî	71b	Mesnevî
	1	Beyit	72a	
Mevlânâ	6	Mesnevî	73b	Mesnevî

	1/2	Mısra	73b	
Sâib-i İsfehânî/ Tebrîzî	1	Beyt	74b	
Mevlânâ	4	Mesnevî	78b	Mesnevî
Mevlânâ	9	Mesnevî	80a-80b	Mesnevî
Ömer Hayyâm	2 (1 Bent)	Rubai	81a	Rubâiyyât-1 Hayyâm
Mevlânâ	11	Mesnevî	81b-82a	Mesnevî
Mevlânâ	1	Mesnevî	82b	Mesnevî
Hâfız	1	Gazel	83a	Divan
Sa'âdî-i Şîrâzî	1	Beyit/Ferd	84a	Gülistân
Mevlânâ	2	Mesnevî	84b	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	84b	
Mevlânâ	1/2	Mesnevî	87a	Mesnevî
Mevlânâ	5	Mesnevî	87b	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	87b	
Mevlânâ	1	Mesnevî	89a	Mesnevî
	1	Beyit	90a	
Ebû Sa'îd Ebu'l-Hayr	1	Beyit (Tikke)	90a	Ebyât-1 Perâkende
Mevlânâ	1/2	Mesnevî	91a	Mesnevî
Mevlânâ	1	Mesnevî	92b	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyit	93b	
Sa'âdî-i Şîrâzî	1	Beyit	94a	Gülistân
	1/2	Mısra	94a	
Mevlânâ	1	Gazel	94a	Divan-ı Kebir
Alî Şîr Nevâyî	1	Beyit	94b	Molla Câmi Methiyesi
Sâib-i İsfehânî/ Tebrîzî	1/2	Mısra	95a	Divan
Ahmed Hâlis	1	Beyit	97b	
Feridüddîn-i Attâr	5	Mesnevî	98b	Esrârname
Ahmed Hâlis	1	Beyit	99a	

	1	Beyit	100b	
Mehmed Muhlis	7	Gazel	102a	
Alî Şîr Nevâyî	1	Beyit	104a	Molla Câmi Methiyesi
Sâib-i İsfehânî/ Tebrîzî	1	Beyt	109a	
Mevlânâ	15	Mesnevî	109b-110a	Mesnevî
Mevlânâ	1	Mesnevî	112b	Mesnevî
Mevlânâ	1	Mesnevî	112b	Mesnevî
Mevlânâ	6	Mesnevî	114a	Mesnevî
	1/2	Mısra	114b	
Mevlânâ	8	Mesnevî	114b-115a	Mesnevî
Ahmed Hâlis	2	Kıta	116a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit	116b	
Mevlânâ	1/2	Gazel	117b	Divan-ı Kebir
Mevlânâ	8	Mesnevî	118b-119a	Mesnevî
	1/2	Mısra	119b	
Mevlânâ	1/2	Mesnevî (Mısra yazmış mesneviden olduğunu belirtmemiş)	119b	Mesnevî
Mevlânâ	7	Mesnevî	121b	Mesnevî
Mevlânâ	9	Mesnevî	124a-124b	Mesnevî
Mevlânâ	1	Mesnevî	124b	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyit	125a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit	125a	
Hâfız	1	Gazel	128a	Divan
Mevlânâ	11	Mesnevî	131b	Mesnevî
Mevlânâ	6	Mesnevî	132a	Mesnevî
Mevlânâ	1/2	Gazel	134a	Divan-ı Kebir
Mevlânâ	13	Mesnevî	134a-134b	Mesnevî
Mevlânâ	12	Mesnevî	136a-136b	Mesnevî

Ahmed Hâlis	1/2	Mısra	137b	
Mevlânâ	8	Mesnevî	137b	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyit	138b	
Mevlânâ	6	Mesnevî	139b	Mesnevî
Hâfız	1/2	Gazel	142b	Divan
Mevlânâ	6	Mesnevî	146b	Mesnevî
Ahmed Hâlis	1	Beyit	147b	
Ahmed Hâlis	1	Beyit	147b	
Sa'îd-i Şirâzî	1	Beyit/Ferd	150a	Gülistân
Ahmed Hâlis	5	Kaside	150b-151a	
Mevlânâ	8	Mesnevî	152a	Mesnevî
Ahmed Hâlis ?	1	Beyit	152b	
Ahmed Hâlis	12	Kıta	153a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit/Ferd	153b	

3.3.2.3. Arapça Şiirler

Müellifi	Beyit Sayısı	Şekli	Yazmadaki Yeri [S]	Alıntılıdığı Yer
	1	Beyit	43a	
	1	Beyit	55a	
	1/2	Mısra	58b	
	1	Beyit/Ferd	84a	
Ahmed Hâlis	1 (ilk 2'si Türkçe)	Mesnevî	142b-143a	
Ahmed Hâlis	1	Beyit	147b	

3.4. Menâkıbnı Muhteva Özellikleri

3.4.1. Ahmed Hâlis Dede'nin Ailesi

Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî'nin konularının çoğunu Mustafa Sâkıb Dede'nin âilesi ile ilgili doğumlar, evlenmeler, hastalanmalar, vefatlar, seyahatlar vb. oluşturmaktadır.

3.4.1.1. Ahmed Hâlis Dede'nin Babaannesi Halime Hatun'un Soyu ve Memleketi

Sâkıb Mustafa Dede'nin annesinin isminin Halime olduğu belirtilmektedir.⁵¹ Halime Hatun'un büyük babası tasavvufta makam sahibi bir şeyhtir. Endülüs'ün Franklar tarafından istila edilmesinden önce Muhyiddin-i Arabî'nin ruhaniyeti ile Endülüs'ten İzmir'e taşınmıştır.⁵² Halime Hatun'un soyunun Peygamber (s.a.v) soyundan gelme ihtimalinin yüksek olduğunu Ahmed Hâlis Dede bildirmektedir. Halime Hatun'un şeyh olan babası uzun süre İzmir'de tasavvufla ilgilenmiş, ardında birçok mal, mülk bırakarak vefat etmiştir. Babası vefat ettiğinde Halime Hatun 5 yaşındadır. Bu durumu Ahmed Hâlis Dede eserinde şöyle anlatır.:

“...meskat-ı re'sleri olan belde-i İzmir hevâsı ile keştî-süvâr olup⁵³

Hzret-i Çelebi bu üslûb üzere cârî olmuş ki bu İzmirî Dede beş altı ay muqaddem maţbağdan üç beş nefer cân, cüdâ idüp sırr olan degül midür⁵⁴”

---

⁵¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 3a, 3b, 4b.

⁵² Endülüs Emevî Devleti'nin yıkılışın 1492 olduğu düşünülürse Sâkıb Dede'nin anne tarafının bu tarihten önce İzmire gelmiş olduğu anlaşılır.

⁵³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 31a.

⁵⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 41b.

Yetim kalan Halime Hatun evlilik çağı geldiğinde evlenmiştir ve Sâkıb Dede doğmadan önce bir rüya ile Sâkıb Dede'nin geleceği kendine haber verilmiştir. Bu bilgi Ahmed Hâlis Dede'nin dilinden şöyle ifade edilmiştir:

“Halîme Hâtuna cāy-gîr olmağla sürûr-ı vâfirden nâşî bîdâr olup ‘ale’s-seher bu vâkı‘a-i ğarîbeyi ba‘zî mu‘abbirîne iħbâr ile cevâb-dih olurlar ki bu vâkı‘ayı gören *el-ilmü inde’llâh* bir dürr-i nâ-yâba şadef olsa gerekdir. İktizâ-yı ta‘bîr budur diyü tesellî-dih olmalarıyla yine qarîb-i hamld e ‘âlem-i hayâlde kenâr-ı hâtun-ı merķûma Necm-i Şâkıb vuķû‘ıyla şâhidîn-i ‘âdilîn süķû‘-ı ħazret-i [S4a] şâhbâz-ı bülend-pervâz-ı ķudsî-mekân vücûd-ı bihbûdları olmuşdur. *Mette‘na’llâhü bi-rûĥâniyyetihi* bunuñ emşâli ol ‘affe-i mestüreden ‘alâyîm ü vâkı‘ât eger der-ĥâtır olup taħrîr olunmaķ lâzım gelse bir mücelled daĥı olmaķ lâzım gelürdi.”

Mısrâ‘:

[Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün]

Kâmil olurmuş ehl-i Ħaķ doğmazdan evvel anası

Mâ-şadaķı muķaddem şudür iden tenbîhât u ‘alâyîm böyle bir vücûd-ı fâ‘izü'l-cüduñ ĥaber-i maķdemi olduğı *eżheru mine ‘ş-şemsdür*.⁵⁵

Sâkıb Dede'nin annesinden daha çok Sâkıb Dede'nin doğumu ve çocukluğu münasebetiyle bahsedilmektedir. Sâkıb Dede henüz çocuk iken olağanüstü hâl ve hareketlere sahiptir. Ahmed Hâlis Dede bu olağan üstü hâlleri şöyle anlatmaktadır:

⁵⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 3b-4a.

“...henüz çile-i erba‘inden kimâṭ-endâz-ı ḥamsîn olmadan bir yevm-i mübârekde vâlide-i şâlihaları bir umûr-ı mühimme iktizâsıyla revzen kenârında o tıfl-ı çend-rûzeyi birağup meşgûl-i kâri olduḡda nâ-gâh bir pîr-i rûşen-zamîr, rû-nümâ olup zebân-ı tıflâne ile âşinâlık idüp "Ben senüñ ceddüñüm" diyüp ḡundağı kenârına alup ber-hevâ nice maḡamât-ı evliyâ ve maḡall-i aşfiyâ emkine-i müteberrikleri gezdürüp ve herbirini nâm ü şâniyla tavşif idüp ba‘dehû vâlide-i müşfiḡa tecessüs-i tıfl-ı pâkîze itmezden muḡaddem yine maḡalline ḡomağla gûyâ gelüp giden nâ-ma‘lûm olup vaḡtâ ki ḡazret-i vâlide kuvvet-i nâṡıḡa gelüp kuvvâ-yı müdrike ve müfekkireyi isti‘mâle şurû‘ında bir gün vâlide-i müşfiḡalarına îrâd-ı mâ-fi‘z-zamîr idüp "Bizüm şu şüretde ve bu heykelde ceddimiz olup vaḡt-i ḡayâtlarına yetişüp mübârek lehceleri ḡâṡırda mıdur?" didükde vâlideleri ta‘accüb-künân ve engüşt-ber-dehân "Sen o ceddüñi neden bilürsün" didüklerinde vâlid-i mâcid ḡazretleri dağı mâcerâyı naḡl ve ber-hevâ kenâr-ı ceddünde ba‘zı ḡâneler ve emkine-i müteberrikleri ziyâret itdürdüklerini ve ba‘dehû "Ben senüñ ceddüñüm" didüğini bi'l-cümle şekkerîn-güftâr ile tafşil itdükde ḡayret-i vâlideleri ziyâde olup bir tıfl henüz on beş yigirmi günlük iken bu ḡadar söz aṡlaya ve ceddî ‘âlem-i ma‘nâdan [S5b] gelüp bu ḡadar mihribânlık ide.”⁵⁶

Ahmed Hâlis Dede babaannesinden ḡazret-i ḡalîme-i Şâliḡa, ‘âkile-i kâmile-i vâlide-i müşfiḡa, hayru'n-nisâ gibi ifadelerle bahsetmektedir.

Ahmed Hâlis Dede'nin, babaanesi Halime Hatun, Şeyh Sâkîb'ın 2. Mısır seyahati esnasında hacca gitmek kasdıyla dedesi İsmâil Efendi ile İzmir'den Mısır'a kadar geldiye de Mısır'da (Yüksek ihtimalle Kahire'de) vefat etmiştir.⁵⁷

⁵⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 5a-5b.

⁵⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 36a.

3.4.1.2. Ahmed Hâlis Dede'nin Dedesi

Şeyh Sâkîb Mustafa'nın babası el-Hacc İsmâîl Efendi Mısır ile ticaret yapmaktadır ve hayatının belirli bölümlerini Mısır'da geçirmiştir.⁵⁸ el-Hacc İsmâîl Efendi, Mısır'da ticaretle yıllarca meşgul olmuştur, Mısır'da kaldığı dönemde ailesi ondan haber alamamıştır ve yazılan mektuplar da cevapsız kalmıştır. Bunun neticesinde Sâkîb Dede'nin evinde yoksulluk baş göstermiştir. Halime Hatun bu durumda çocuklarına bakma noktasında çok sıkıntılar çekmiştir.⁵⁹ İsmâîl Efendi, Sâkîb Dede'nin 2. Mısır seyahati esnasında henüz hacı değildir. Sâkîb Dede, Mısır'da bulunduğu esnada annesi ve babası hacca gitmek kastıyla İzmir'den Mısır'a gelmişlerdir. Sâkîb Dede'nin annesi burada vefat etmiştir. Sâkîb Dede annesinden kendine kalan mirastan çok az bir miktar alıp geri kalan parayı gönlünü hoş etmek için babası İsmâîl Efendi'ye bırakmıştır. Babası oğlu Sâkîb'in ulema sınıfına katılmasını, kazasker yahut şeyhülislam olmasını arzulamaktadır.⁶⁰

3.4.1.3. Ahmed Hâlis Dede'nin Amcası İbrahim Ağa

Şeyh Ahmed Hâlis'in iki amcasından biri olan Hacı İbrahim Ağa, Sâkîb Mustafa Dede ile baba bir kardeştir. Sâkîb Mustafa Dede, İstanbul'a ilk gelişinde ağabeyi Hacı İbrahim Ağa'nın evinde kalmıştır. Hacı İbrahim Ağa da kardeşi için iyi bir hoca arayışı içerisindeydi. Sâkîb Mustafa Dede, Köprülüzade Mustafa Paşa sarayında eğitime başladığında ağabeyi Hacı İbrahim Ağa, kardeşini aramaya koyulmuştur. Sâkîb Mustafa Dede, ağabeyine haber vermeyi unutmuştur. Hacı İbrahim Ağa, kardeşini araştırdığında Köprülüzade Mustafa Paşa sarayında olduğu haberini almış, Köprülüzade Mustafa Paşa'nın kardeşini evlatlık aldığını

⁵⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 4a, 6a, 35b.

⁵⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 6a.

⁶⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 36a.

öğrenmiş, kardeşinin eğitim ve barınmasının mükemmel olduğunu görünce çok memnun olmuştur.⁶¹

Sâkıb Mustafa Dede'nin dördüncü defa İstanbul'a geldiği ve Galata Mevlevîhanesi'nde *Mesnevî* dersleri aldığı dönemde ağabeyi Hacı İbrahim Ağa, kardeşinin bütün ihtiyaçlarını görmek istese de Sâkıb Mustafa Dede buna razı olmamıştır.⁶²

3.4.1.4. Ahmed Hâlis Dede'nin Diğer Amcası Hacı Mehmed

Şeyh Ahmed Hâlis'in Diğer Amcasıdır. Hacı Mehmed Mısır'a yerleşmiştir. Sâkıb Mustafa Dede Mısır'a geldiğinde kardeşi Hacı Mehmed onu tevafuken tanımıştır.⁶³ Hacı Mehmed kardeşi Sâkıb Mustafa Mısır'a vardığında düğün hazırlığındadır. Sâkıb Mustafa Kahire'de kardeşinin düğününe katılmıştır. Kardeşi Sâkıb Mustafa Dede için riyaziyata dair malzeme ve hoca tedarikinde bulunarak onu Kahire Mevlevîhanesine yerleştirmiştir.⁶⁴

3.4.1.5. Ahmed Hâlis Dede'nin Annesi

Sâkıb Mustafa Dede Kütahya Hankahına vardığı ilk bir hafta içinde Hâce Fâtıma Hanım, kendini evlendirmek ister, bunun için Kütahya'nın ileri gelenlerinden birçok kızı Sâkıb Mustafa Dede'ye teklif eder fakat; Sâkıb Dede hiçbirini kabul etmez. Hâce Fâtıma Hanım, kardeşi Hüseyin Ağa'nın kızı kendi yanında yetiştirdiği Havvâ Hanım'ı en sonunda Sâkıb Mustafa Dede ile nişanlar.⁶⁵ Sâkıb Mustafa Dede ile Havvâ Hanım evlendiklerinde Havvâ Hanım 12 yaşındadır. 22 yıl güzel bir şekilde evli kalmışlardır. Havvâ Hanım vefat edince

---

⁶¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 8a-8b.

⁶² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 20b.

⁶³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 22a.

⁶⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 22a-22b.

⁶⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 47b.

Sâkıb Mustafa Dede, Sırtlan (Hacı) Halil'in kızı Nesîbe isimli bakire ile evlenmiştir.⁶⁶

3.4.1.6. Ahmed Hâlis Dede'nin Kız Kardeşi Âişe

Âişe'nin annesi Havva Hanım, babası Sâkıb Dede'dir. Bir yaşına varmadan Kütahya'da vefat etmiştir. Havva Hanım ile Sâkıb Dede'nin ilk çocuklarıdır.⁶⁷ Sâkıb Dede, düşürdüğü tarihte kızının doğduktan hemen sonra vefat ettiğini söylemekle beraber, Âişe'nin diğer isminin Sıddîka olduğunu belirtmektedir.⁶⁸

3.4.1.7. Ahmed Hâlis Dede'nin Ağabeyi Mehmed Muhlis

Mehmed Muhlis H 1107/M 1695'te Kütahya'da doğmuştur.⁶⁹ Şeyh Mehmed Muhlis genç yaşında çeşitli ilimler tahsil etmiştir. Şiirleri akranlarının şiirlerine göre oldukça ileri seviyededir. Havvâ Hanım ile Sâkıb Dede'nin ikinci çocuklarıdır. H 1124/M 1712'de⁷⁰ 17 yaşında Kütahya'da vefat etmiştir. Ahmed Hâlis Dede ağabeyinin Mevlevî meşreb ve Celâlî neseb olduğunu ifade ederek soylarının Mevlânâ'ya dayandığını belirtmektedir. Ona göre Şeyh Mehmed Muhlis vefat etmeden önce vefat zamanının yaklaştığını kerametle bir gazelinde ima etmiştir.⁷¹

---

⁶⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 103b, 104b.

⁶⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 49b, 104a. Ahmed Hâlis Dede, iki farklı yerde Sâkıb Dede'nin ilk çocuğunun Aişe olduğunu söylemesine rağmen, Sâkıb Dede'nin *Divanı*'nda Aişe'nin vefatına dair düşürdüğü tarihin H 1110/M 1698'i göstermesi ilginçtir. Sâkıb Dede'nin düşürdüğü tarihlerle Ahmed Hâlis Dede'nin verdiği tarihler diğer kardeşi Ali Şakir'in vefatı konusunda da uymamaktadır. *bk.* Ahmet Arı, *Age.*, s. 556. *Sâkıb Dede Divanı*'nda "Târih-i Sûr-ı Hitân-ı Çar-Birederân-ı Sıddîka-i Mevleviyye" başlıklı 9 beyitlik tarih manzumesinden Âişe-i Sıddîka'nın Sâkıb Dede'nin ilk çocuğu olduğu anlaşılmaktadır. *bk.* Ahmet Arı, *Age.*, s. 557.

⁶⁸ Ahmet Arı, *Age.*, s. 556.

⁶⁹ Ahmet Arı, *Age.*, s. 528-529.

⁷⁰ Ahmet Arı, *Age.*, s. 544,545,547,548.

⁷¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 50a, 104a.

3.4.1.8 Ahmed Hâlis Dede'nin Kız kardeşi Halîme Hanım

Havvâ Hanım ile Sâkıb Dede'nin üçüncü çocuklarıdır. H 1111/M 1699'da Kütahya'da doğmuştur.⁷² Mürâhika olunca yani 9 yaşını bitirip bülüğ çağına yaklaşınca vefat etmiştir.⁷³ Vefat tarihi H 1122/1123/M 1710/1711'dir.⁷⁴

3.4.1.9. Ahmed Hâlis Dede'nin Erkek Kardeşi Şeyh Mahmûd Hâmid

Havvâ Hanım ile Sâkıb Dede'nin beşinci çocuklarıdır. H 1117/M 1705'te Kütahya'da doğmuştur.⁷⁵ Ahmed Hâlis Dede'nin bir küçüğüdür. Eğitimini, babası Sâkıb Dede'den tamamlamıştır. Kırk yaşını aşkın bir yaşayken İstanbul'dan Kütahya'ya gelirken Domaniç Dağı'nda Hammamlı isimli köyde vefat etmiştir. Öldüğünde 3 oğlu 1 kızı yetim kalmıştır.⁷⁶

3.4.1.10. Ahmed Hâlis Dede'nin Erkek Kardeşi Şeyh Ali Şâkir

Şeyh Ali Şâkir H 1119/M 1707'de Kütahya'da doğmuştur.⁷⁷ Sâkıb Dede'nin düşürdüğü tarihe göre ağabeyleri Mehmed Muhlis, Ahmed Hâlis, Mahmûd Hâmid'le beraber H 1123/M 1711'de sünnet olmuşlardır ve sünnet düğünleri yapılmıştır. Havvâ Hanım ile Sâkıb Dede'nin altıncı çocuklarıdır. 12 yaşında vefat etmiştir.⁷⁸

---

⁷² Ahmet Arı, *Age.*, s. 537.

⁷³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104a.

⁷⁴ Ahmet Arı, *Age.*, s. 550.

⁷⁵ Ahmet Arı, *Age.*, s. 532.

⁷⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104a-104b.

⁷⁷ Ahmet Arı, *Age.*, s. 534.

⁷⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104b.

Ahmed Hâlis Dede 12 yaşında vefat ettiğini söylese de, Sâkıb Dede'nin doğumuna ve vefatına dair yazdığı iki tarih manzumesi karşılaştırıldığında 4 yaşındayken H 1123/M 1711'de vefat ettiği ortaya çıkar. *bk.* Ahmet Arı, *Age.*, s. 534, 552.

3.4.1.11. Ahmed Hâlis Dede'nin Kız Kardeşi Fâtıma Hanım

Havvâ Hanım ile Sâkıb Dede'nin yedinci çocuklarıdır. H 1121/M 1709'da Kütahya'da doğmuştur.⁷⁹ Ahmed Hâlis Dede'nin teşbihi ile Mevlevîlik bahçesinin yeni yetişmiş bir fidanyken ecel rüzgarı 4 yaşına değmeden bu fidanı kökünden sökmüştür.⁸⁰ Ölüm tarihi H 1123/M 1711'dir.

3.4.1.12. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Annesi Nesîbe

Ahmed Hâlis Dede, babasının bütün evliliklerinin gizli işaretlerle olduğunu belirtmektedir. Ahmed Hâlis Dede'nin annesi Havvâ Hanım'ın vefatından sonra Sâkıb Dede bir yıl dul kalmıştır. Maksadı oğlu Mehmed Muhlis'i evlendirip Mevlevîhanede tecrit içinde yaşamaktır; fakat Mehmed Muhlis 17 yaşında vefat edince hem tekyede hem de evlerinde perişanlık başgöstermiştir. Sâkıb Dede bu hâl üzere bir gece rüyasında Ahmed Hâlis Dede'nin annesi Havvâ Hanım'ı görür. Havvâ Hanım, Sâkıb Dede'ye niçin evlenmediğini sorar daha sonra ona layık eşin Nesîbe Hanım olduğunu belirtir. Bu rüyanın neticesinde Sâkıb Dede evlenmeye karar vermiştir.⁸¹

Havvâ Hanım'ın vefatından sonra Sâkıb Dede Sırtlan (Hacı) Halil Ağa'nın kızı Nesîbe ile evlenmiştir. Nesîbe Hanım ile Sâkıb Dede 17 yıl evli kalmışlardır. Nesîbe Hanım vefat edince Sâkıb Dede Ümmühânî isimli bir muteka/azatlı ile evlenmiştir. Nesîbe Hanım ile Sâkıb Dede'nin 4 çocuğu olmuştur.⁸²

3.4.1.13. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Hasan

H 1126/M 1714'te Kütahyada dünyaya gelmiştir.⁸³ Nesîbe Hanım ile Sâkıb Dede'nin ilk çocuklarıdır. Sâkıb Dede'nin doğumuna dair düşürdüğü

---

⁷⁹ Ahmet Arı, *Age.*, s. 539.

⁸⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104b.

⁸¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 106a.

⁸² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104b-105a.

⁸³ Ahmet Arı, *Age.*, s. 559.

tarihten mahlasının/lakabının Muhsin olduğunu anlıyoruz.⁸⁴ Hasan, Sâkıb Dede vefat etmeden iki yıl önce (1733) dervişane hac yapmak için hicaza gitmiştir. İki yıl sonra Kütahya'ya dönüp babasının vefat ettiğini öğrenince yine Beytülharam'a gitmiş, ve Mekke'ye yerleşmiştir.⁸⁵ Hasan babası Sâkıb Dede'den izin alarak Kabe'ye gitmiş ve birkaç yıl Kabe civarında ikamet etmiştir. Bir gece rüyasında, Sâkıb Dede'nin içinde bulunduğu evin bacasının yıkıldığını görür. Sabahleyin orada bulunan tabircilere rüyasını tabir ettirir. Rüya tabircileri kendine babasının öldüğünü söylerler. Nitekim o gece Sâkıb Dede vefat etmiştir.⁸⁶

3.4.1.14. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Hüseyin

Nesîbe Hanım ile Sâkıb Dede'nin ikinci çocuklarıdır. 5 yaşına gelince vefat etmiştir. Sâkıb Dede, Ahmed Hâlis Dede'ye iki kardeşe Hasan ve Hüseyin isimlerinin verilmemesi gerektiğini kendinin yanlışlıkla böyle davrandığını Hasan ve Hüseyin isimli kardeşlerin hayattan nasip alamayacaklarını söylemiştir. Ahmed Hâlis Dede bu bilgiyi herkese lazım olduğu için yazdığını ifade etmektedir.⁸⁷

3.4.1.15. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Abdürrahim

H 1130/M 1718'de Kütahya'da doğmuştur.⁸⁸ Nesîbe Hanım ile Sâkıb Dede'nin üçüncü çocuklarıdır. 15 yaşına geldiğinde vefat etmiştir.⁸⁹

3.4.1.16. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Fâtıma Kûçek

Nesîbe Hanım ile Sâkıb Dede'nin dördüncü çocuklarıdır. Havvâ Hanım ile Sâkıb Dede'nin yedinci çocukları olan Fâtıma'nın 4 yaşında vefat ettiği gibi, bu da 5 yaşında vefat etmiştir.⁹⁰

---

⁸⁴ Ahmet Arı, *Age.*, s. 559.

⁸⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104b-105a.

⁸⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 147a.

⁸⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104b.

⁸⁸ Ahmet Arı, *Age.*, s. 561.

⁸⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104b.

3.4.1.17. Ahmed Hâlis Dede'nin İkinci Üvey Annesi Ümmühânî

Sâkıb Dede'nin üçüncü eşidir. Nesîbe Hanım vefat ettikten sonra evlenmişlerdir. Ahmed Hâlis Dede'nin kızının dadısıdır. Ümmühânî dul bir muteka/azatlıdır. 6-7 yıl evli kalmışlardır. Üç çocukları olmuştur.⁹¹ Nesîbe Hanım vefat ettikten sonra Sâkıb Dede 18 gün dul yaşamıştır.

Daha sonra oğlu Ahmed Hâlis Dede'ye kendisi için bir eş bulması görevini vermiştir. Bu sırada eski Sofya yeni Kütahya Valisi Menlikli Hacı Ali Paşa'nın Gülbuy isminde azatlı bir cariyesi vardır; fakat Gülbuy evliliğe rağbet etmemektedir. Ahmed Hâlis Dede, Gülbuy ile Sâkıb Dede'yi evlendirmek ister. Ahmed Hâlis Dede, Gülbuy'a babasıyla evlenmesi için dünür gittiğinde Gülbuy hasta olduğunu beyan ederek özür dilemiştir. Ahmed Hâlis Dede, Gülbuy'un haricinde başka kadınlarla da babasıyla evlenmeleri için görüşmüştür; ancak onlarla da babasının izdivacı gerçekleşmemiştir. Ahmed Hâlis Dede, rüyasında babasının gecelikleriyle kendi evine geldiğini, orada da durmayıp yakındaki bir eve girdiğini görür. Bu rüyadan sonra Ahmed Hâlis Dede, babasını kendi kızının dadısı Ümmühânî'yle evlendirmeye karar verir. Babasıyla Ümmühânî'nin 6-7 yıl evli kaldıklarını daha önce söyleyen Ahmed Hâlis Dede, aynı bölümde 5-6 sene evli kaldıklarını yazmaktadır.⁹² Sâkıb Dede, oğlu Ahmed Hâlis Dede'ye karısı Ümmühânî'yi kendinden sonra başka biriyle evlendirmesini vasiyet etmiştir.

3.4.1.18. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kardeşi Abdüsselâm

Ümmühânî Hanım ile Sâkıb Dede'nin ilk çocuklarıdır. H 1143/M 1730'da Kütahya'da doğmuştur.⁹³ Henüz süt emerken vefat etmiştir.⁹⁴

---

⁹⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 105a.

⁹¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 105a-105b.

⁹² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 106a-106b.

⁹³ Ahmet Arı, *Age.*, s. 535.

⁹⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 105a.

3.4.1.19. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kız Kardeşi Râbia

Ümmühânî Hanım ile Sâkıb Dede'nin ikinci çocuklarıdır. Sâkıb Dede'nin vefatından 4 yıl sonra vefat etmiştir.⁹⁵

3.4.1.20. Ahmed Hâlis Dede'nin Üvey Kız Kardeşi Selîme

Ümmühânî Hanım ile Sâkıb Dede'nin üçüncü çocuklarıdır. Sâkıb Dede'nin vefatından 4 yıl sonra ablası Râbia ile birer hafta arayla vefat etmiştir.⁹⁶

Sâkıb Dede, evlerinde bir bebek doğunca çok mutlu olur o bebek hakkında, âlem-i itlaktan “âlem-i kuyuda düşmüş, asıl vatanından gurbete gelmiştir” der. Sâkıb Dede, bu bebeğin doğumundan dolayı hediyeler dağıtır. Ahmed Hâlis Dede, her bir kardeşinin dünyaya geldiğinde babalarının tarih düşürdüğünü, herbirine isim ve mahlas tayin ettiğini, bunun büyük bir lütuf olduğunu belirtip⁹⁷ bu konuda babasının *Divanı*'nı⁹⁸ kaynak gösterir.

3.4.1.21. Ahmed Hâlis Dede'nin Eşi ve Çocukları

Ahmed Hâlis Dede Menlikli Hacı Ali Paşa'nın ümmü veled cariyesi Rukiyye ile evlenmiş, bu cariyeden tam on adet kız ve oğlan çocukları olmuştur. Yirmi bir yıl evli kalmışlardır. Ahmed Hâlis Dede'nin babası Şeyh Sâkıb "Cariyeler bereketli rahim sahipleridir" diyerek bu evliliği güzel görmüştür. Şeyh Sâkıb, Rukiyye isimli gelininden oldukça memnundur, dolayısıyla Ahmed Hâlis Dede de memnundur. Rukiyye vefat ettiğinde Şeyh Sâkıb'ın tavsiyesi üzerine Ahmed Hâlis Dede'nin annesi Havva Hanım'ın kabrinin yanına defnedilmiştir. Ahmed Hâlis Dede bu konuda şunları söylemektedir:

“Paşa-yı merhûm u merkûmuñ farṭ-ı muḥabbetinden nâşî ümmü veledi
olan Ruḳıyye nâm cāriyesini bu faḳîre nikâh idüp ‘aşere-i kāmîle mâde vü

⁹⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 105a.

⁹⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 105a.

⁹⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 80a.

⁹⁸ *bk.* Ahmet Arı, *Age.*, s. 525-561.

ner evlādımız olup yigirmi bir sene hoş zindegānī dest-dāde olmuşdur. Hāzret-i vālid ekşer evkāt *el-cevāriyyü mübārekātü'l-erhāmi*⁹⁹ buyururlar idi. Ve enzār-ı hasenelerine dūçār olduğı sebeble zindegānisi ‘iş-i hoş üzre güzērān ve fevtinde hāzret-i vālidūñ bu faķire tavşie buyurdukları vālide-i müşfiķa merķaddi ittişālinde defn olunması merķūmeye naşib olup āsūde-i ‘afv u gufrān olmuşdur.¹⁰⁰

Ahmed Hālis Dede'nin beş çocuğunun ismini bilmekteyiz bunlar Hatice, Abdullah, Zeynep, Şemse ve Abdurrahīm Dede'dir. Hatice henüz beşikteyken ümmü's-sıbyan denilen rahatsızlığa benzeyen bir hastalık geçirir. Sürekli kendinden geçer. Ahmed Hālis Dede ve eşi bu rahatsızlığın bir çaresini bulamazlar. Ahmed Hālis Dede'nin babası Şeyh Mustafa Sâkib Dede sağ omzundaki şalı Hatice'nin üzerine örter. O zamandan sonra Hatice bir daha öyle hastalanmaz. Zeynep ise Ahmed Hālis Dede'nin 12 yaşındaki kızıdır. Dedesi Şeyh Sâkib kendisi vefat etmeden önce Zeynep'ten şefaaf ister. Zeynep'in annesi bu durumu anlayamaz. Şeyh Sâkib vefat ettikten dört ay sonra Zeynep de vefat eder. Meğer Şeyh Sâkib o sebeple Zeynep'ten şefaaf istemiştir. Abdullah da henüz 2 yaşını doldurmadan Sâkib Dede'nin vefatından sonra öbür dünyaya göçmüştür. Çocuklarının bu hāllerini Ahmed Hālis Dede eserinin farklı farklı varaklarında şöyle anlatmaktadır:

“Mu‘āyenemüzdür ki: Hādice nām bir evlādımız günūde-i kehvāre iken ümmü’s-şıbyān ta‘alluķı gibi bir nesne olup piç ü tāb ile mağşī ‘aleyhā olmağla vālid ü vālideye perişānī hāşıl olup hāzret-i vālid-i mācide ceze‘-i mihribānī-i evlād ile varduğumda keremen hānemüzi teşrif buyurup dūş-ı mübāreklerinden şāl-ı meymenet eşerlerin selb ü gehvārede olan ma‘şūmeye

⁹⁹ Cariyeler mübarek rahim sahipleridir.

¹⁰⁰ Ahmed Hālis Dede, *Age*, vr. 69a.

tağatî itdikleri sâ'at, ma'sûme ceza' ve feza'dan münka'tı' ve bir dağı ol hâl
'avdet itmemişdür."¹⁰¹

"...ammâ benât içinde bu bî-çârenüñ bir şulbî kızum var idi. Nâmına Zeyneb
tesmiye itmiş idüm. Tahmînen on iki yaşına varmışdı. Aña hayr du'â
buyurmuşlar ki kızum bizi şefâ'atden unutmayasın bu maħalde vâlidesi
yağîn bulunur mütefekkir olup bir kılıbâ ifrâğ idemez. Şâm-ı garîbânda
hâneye geldüm. Şâhibe ahvâl-i fecî'adan nakl iderken Zeyneb haqqında olan
güftârı dağı nakl idince derünümde bir âteş-i uhrâyî dağı müşte'ıl oldu
ammâ ifşâ itmeyüp te'vîl-i müstahsen eyledüm. İrtihâllerinden dört ay soñra
merkûme dağı peyrevleri olmuşdur."¹⁰²

"...şehrimüzde çiçek marazı eñfâle müstevlî idi. 'Abdu'llâh nâm bir ferzend-
i dil-bendüm var idi. On yedi gün mezbûr hastelikden şâhib-i firâş olup
âşinâ-yı rûhâniyyeti ve kırb-ı infikâkı hasebiyle on tokuz aylık iken
dünyâdan seyr ve niyâ-yı rûh-perverine cân atmışdur."¹⁰³

Şeyh Sâkıb'ın üçüncü eşi Ümmühânî, kendi hizmetçisi Ayşe'yi Ahmed
Hâlis Dede ile evlendirmek ister. Sâkıb Dede bu konuda sessiz kalır. Ahmed Hâlis
Dede de bunu acelesi olmayan bir konu olarak düşünür. Sâkıb Dede'nin
vefatından iki ay sonra Ayşe de vefat eder. Ahmed Hâlis Dede babasının bu
konudaki suskunluğunu Ayşe'nin vefat edecek olmasına bağlar.

"Şâhibeleri olan Ümmühânî nâm Hâtûn hıdmetinde Kıravîyyü'l-aşl 'Āyşe
nâm bir hâdimesi var idi. Bunı dağı oğluñuza tavsiye buyursañuz bir ara
çirâğ eylese diyü mirâren söylemiş. Hâzret-i vâlid *kuddise sırrıhü* sükût
iderler imiş. Bakmışlar ki mücâb olmaz bu faķîri ihzâr eylediler ve rû-be-rû
olduğda buyurdılar ki bak şâhibe ne söyler ol dağı didi ki şu 'Āyşe'yi
söylerüm oğluñuza tavsiye itseñüz ba'dehü çirâğ eylese sükût ile mu'amele

¹⁰¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 120b.

¹⁰² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 144b.

¹⁰³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 150b.

iderler. Bu faķır cevābında didüm ki böyle vaķt-i nāzikde niķün iz‘āc idersiz evāşıl-ı umūr-ı cüz‘iyeyi bize tavşiyeye mi muhtāc inşāallāh vaķti gelsün ol daķı Һuşul-pezīr olur diyüp iskāt eyledüm. Merķūme daķı ba‘de’l-irtihāl iki māh mūrūrunda ğunūde-i hāk ve peyrevleri olmada çālāk olmuşdur. Faķır didüm ki merķūme hādime haķķında sükūt ile mu‘āmeleleri bir budur ki eger ifşā-yı hāl itseler merķūme ve şāhibeleri müte‘ellim olacaķ şifāhen tavşiyeye ecell müsem mā ķurbı ma‘lūmları olduķdan soņra tenbīh beyhūdedür. Bir ma‘nā-yı müfid daķı budur ki merķūmenüñ ğāyet hizmeti şīrīn idi. Vaķt-i āhīrlerde maķbūl-i taḅ‘-ı kerīmleri olmağla derūnlarında [S145b] bu mużmer ola ki bunuñ hizmetine mükāfāt bizler bunu ‘adn iķre şübbān-ı cennete inkāh idelüm fikri ola.’”¹⁰⁴

3.4.2. Mustafa Sākıb Dede ile İlgili Konular

Tufeylü Menākıbi’l-Kibāri’l-Mevlevî, bir evliyā menākıbnāmesi olduğu için eserin hemen hemen tamamında menkabesi anlatılan Mustafa Sākıb Dede ile ilgili konulardan bahsedilmektedir. Yazmış olduğu üç ciltlik *Sefīne-i Nefīse-i Mevlevîyān* ve hacimli *Dîvān*’ıyla Mevlevî tarikatında diğer tarikat mensuplarının taktir ve saygısını kazanan Sākıb Dede’nin hayat hikāyesine/menākıbının önemli noktalarına aşığıda temas edilmeye çalışılmıştır.

3.4.2.1. Mustafa Sākıb Dede'nin Eğitimi

Ahmed Hālis Dede, Sākıb Mustafa Dede'nin 7-8 yaşlarında iken ilim öğrenmeye çok düşkün olduğunu, ilim noktasında büyük bir zekaya ve ferasete sahip olduğunu, çocuk yaşıta geceleri sabaha kadar mütalaa ettiğini belirtmektedir. Mustafa Sākıb Dede'nin ilim öğrenirken ibadetlerini de aksatmadığını, o yaşlarda namazlarını tam kıldığını ve oruçlarını tuttuğunu beyan eder.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Ahmed Hālis Dede, *Age.*, vr. 145a-145b.

¹⁰⁵ Ahmed Hālis Dede, *Age.*, vr. 6b.

Sâkîb Mustafa Dede 7-8 yaşlarından bir müddet daha sonra muallime verilmiştir. Birkaç yıl yıl süren bu eğitiminde sarf ve nahiv derslerini bitirmekle beraber bazı ezberler yapmıştır. Sorduğu sorulara hocalarının ve öğrenci arkadaşlarının zaman zaman cevap veremediklerini görmüş, bunun üzerine İstanbul'a gitmeye karar vermiştir. İstanbul'a gidince önce camileri, medreseleri, eğitim ve öğretim mekanlarını araştırmıştır. Sultan Mehmed Camii'ndeki ders halkasına katılmış sarf, nahiv, mantık ve meanî dersleri almıştır. Buradaki öğrencilik yıllarında henüz yaşı küçük olmasına rağmen şöhret kazanmıştır. Sultan Mehmed Camii'indeki eğitiminin ardından Hızır karakterli bir kişi Köprülüzade Mustafa Paşa'nın, aradığı hoca olduğunu Sâkîb Mustafa Dede'ye bildirmiştir.¹⁰⁶

Köprülüzade Mustafa Paşa, Süleymaniye Camii yakınındaki sarayında mütalaa yaparken Sâkîb Mustafa Dede huzuruna varır. Sâkîb Mustafa Dede'nin bu buluşma esnasında "tıfl-ı nev-resîde" olduğu belirtilmektedir. Sâkîb Mustafa Dede'nin İzmir'den ayrıldığında *Kâfiye* okuduğu ve Köprülüzade Mustafa Paşa'nın onu bu derslerden ve o güne kadar okuduğu bazı derslerden imtihan ettiği anlaşılmaktadır. Köprülüzade Mustafa Paşa birkaç defa Sâkîb Mustafa Dede'yi başka hocalara yönlendirmek istese de Sâkîb Mustafa Dede'nin ısrarları ve ağlamaları neticesinde musahibi Fevzî Efendi'ye Sâkîb Mustafa Dede'yi saraya almasını emretmiş, Sâkîb Mustafa Dede'yi oğlu mesabesinde gördüğünü belirtmiştir. Sanatkar ve usta bir şair olan Fevzî Efendi ile Sâkîb Mustafa Dede sarayda oda arkadaşı olmuşlardır. Köprülüzade Mustafa Paşa, o zamana kadar çocuğu olmadığı ve evlat hasreti çektiği için Sâkîb Mustafa Dede'yi sürekli yanında tutmuş ve onu bizzat okutmuştur. Sâkîb Mustafa Dede bu dönemde *Celâl ve Halhâlî* derslerini tedris etmiştir.

---

¹⁰⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 7a.

Sâkîb Mustafa Dede 14-15 yaşlarında iken Köprülüzade Mustafa Paşa'nın Civan Kapıcıbaşı kızından olma oğlu Abdullah dünyaya gelmiştir. Bu doğumdan hemen sonra Köprülüzade Mustafa Paşa İran seferine çıkmıştır. Bu tarihte henüz Köprülüzade Numan Paşa doğmamıştır. Sâkîb Mustafa Dede, yanına geldikten 5-6 sene sonra Köprülüzade Mustafa Paşa sadrazam olmuştur.¹⁰⁷

Köprülüzade Mustafa Paşa'nın sarayına sahafların Sâkîb Mustafa Dede için hususi olarak kitaplar getirdiğini Ahmed Hâlis Dede nakletmektedir. Ahmed Hâlis Dede Yine Köprülüzade Mustafa Paşa'nın müşkil konuları Sâkîb Dede ile istişare ettiğini, Paşa'nın Sâkîb Mustafa Dede'nin rüyalarına çok önem verdiğini ifade etmektedir. Bu dönemde Sâkîb Mustafa Dede'nin yaşı 15-16'dır. Köprülüzade Mustafa Paşa, Sâkîb Dede gibi birçok öğrenci okutmuştur. Sâkîb Dede tahsilinin sonuna yaklaştığında Köprülüzade Mustafa Paşa, Çehrin Seferi için yola çıkmıştır. Sâkîb Dede 1-2 sene daha eğitim görse eğitimi tamam olacaktır.¹⁰⁸

3.4.2.2. Mustafa Sâkîb Dede'nin Mevlânâ Yoluna Girişi ve Konya Yolculuğu

Köprülüzade Mustafa Paşa, Çehrin seferi'ne çıktığında musahibi Fevzî Efendi ve Şeyh Sâkîb Dede de beraberinde gitmişlerdir. Üç ay süren muhasara sonunda Çehrin Kalesi fethedilemeyince yeniçeriler arasında dedikodular ve homurdanmalar başlamıştır. Bu esnada Köprülüzade Mustafa Paşa'nın çadırına Mevlevî kıyafetleriyle bir derviş gelmiş ve Mevlânâ ve dervişlerinin kalenin fethi noktasında yardım etmek için geldiklerini, ertesi gün ikindi vaktinde kalenin alınacağını paşaya iletmiştir. Bu haberi getiren Dervîş Hâcc Muhammed Mevlevî'dir. Sâkîb Dede bu açık kerameti gördükten sonra cezbeye kapılmıştır ve Fevzî Efendi'ye, Mevlânâ'yı ve Mevlevî tarikatını sormuştur. Fevzî Efendi, Sâkîb Dede'ye Mevlevî tarikatının on iki tarikatın en seçkini olduğunu, Mevlânâ'nın

¹⁰⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 9a-9b.

¹⁰⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 11b-12a.

menâkıbını, kendi şiirlerinden Hazret-i Mevlânâ, Hazret-i Şemseddîn-i Tebrîzî, Konya, Mevlânâ soyu ve Mevlânâ dergâhı övgülerini anlatmıştır.

ula 'âşık olurmuş gözden öñdin

mısrasının gereğince Sâkıb Dede'de Mevlevî tarikatının sevgisi yerleşmiştir. 15-16 yaşlarında olan genç Sâkıb o yaşına kadar tarikatın ne olduğunu bilmemektedir. Tarikat ehlinen bir kişi ile arkadaş olmamıştır.

ehrin Kalesi'nin fethindeki açık kerametten sonra Sâkıb Dede'de Mevlevî tarikatına olan ilgi gün geçtikçe artmıştır. Bu süreçte Sâkıb Dede rüyasında ehrin Kalesi'nin üstünde bir kubbe görür, bu kubbe velilerin defnedilği yerdir. Bu mekandan bir Mevlevî pîr çıkar. Bu şahıs Sâkıb Dede'ye "Sen benim seçkin oğlumsun, Hazret-i Mevlânâ seni kabul etti" der ve Mevlevî külahını başına geçirdikten sonra yeşil derviş lebacesini de omzuna atar. Daha sonra "Sana dünya işleri yoktur" der.

Sâkıb Dede, rüyasını Fevzî Efendi'ye anlatır. Fevzî Efendi ona "Bundan sonra sen Mevlevî tarikatından oldun" der. Bu konuşmaların Farsça cereyan etmesi Mevlânâ'nın dilinin Farsça olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁹

Köprülüzade Mustafa Paşa Farsça bilmediği için ehrin'den İstanbul'a döndüklerinde Sâkıb Dede için acilen Farsça hocası aranır. İstanbul'da aradıkları hocayı bulamayınca Köprülüzade Mustafa Paşa'nın izni ile Bursa'da Acem Ahmed Efendi'den Farsça öğrenmek için Sâkıb Dede yola çıkar. Bursa'da kısa sürede Farsçayı öğrenir ve şöhret sahibi olur. Bursa'dan Konya'ya ulaşmak kastıyla yola çıktığında yanında beraber ders gördüğü arkadaşlarından 5-6 molla da vardır. Yol

¹⁰⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 13a-13b.

üzerindeki durakları teker teker geçerek önce Uşak'a oradan Muğla ve Hamid Sancağına, oradan Isparta'ya bu bölgelerdeki camilerde vaaz vererek Yalvaç'a, Yalvaç'tan evliyalar şehri Konya'ya varırlar. Sâkıb Dede Konya'da Elmalılı Halil Efendi ismindeki bir mutasavvıftan tasavvuf dersleri almıştır.¹¹⁰

Sâkıb Dede Konya'ya vardığında eğitimine devam etmekle beraber camilerde vaaz vermiş, zikir çekmiştir. Bu esnada halk arasında "Türlü türlü ilimlere sahip 13-14 yaşlarında bir faziletli kişi Konya'ya gelmiş." şeklinde konuşmalar cereyan etmiştir. Sâkıb Dede Konya'da Şerafü'ddîn Câmi-i şerîfnde vaaz vermek için bir cuma günü camiye vardığında kadınlar, çocuklar ve diğer cemaatten büyük bir kalabalık kendini karşılamıştır. Sâkıb Dede için "Şeyh" sıfatının ilk defa burada kullanıldığını görüyoruz. Sâkıb Dede'nin ilmî derecesinin yüksekliğinden dolayı Konya halkından bazıları kendinin Kabe'den geldiğini ve Mehdî olduğunu iddia etmiştir. Ahmed Hâlis Dede bu durumu şu cümlelerde anlatmaktadır:

“Şerafü'd-dîn Câmi'-i şerîfnde va'z u tezkîre bir yevm-i cum'a varduğda câmi'-i şerîfün derûn u bîrünü gâyet izdihâmdan şoñra esvâğda 'avratlar ve şıbyân mahşerden nişân virüp ol gün bir germiyyet-i va'z olmuş ki şakala du'â itdüren niceler şeyh elinde tâ'ib ü müstağfir olup ve niceleri bükâ-i hây hây idüp bu kadar nuzûr ve şadâkât-ı nisvândan mühâdât virilmesi keşret-i iştihâr-ı halk va'z u nuşlalarına kâni' olmayup ba'de'l-va'z hücre-i hâşlarına ric'atde gürüh-a-gürüh der-pey olup her biri dânişi miğdârı bir söz söyleyüp o yevm-i merkûmda güft ü gû-yı halka gûş-endâz oldıgumda bir gürüh bunu tefevvüt iderler ki bu kadar sinn ü sâlde bu miğdâr 'ilm tahşil olur mı? [S15b] Siz bunu bilmezsiniz bu Hâzret-i Mehdî imiş Ka'be'den hüruc itmege gider imiş diyü sâ'ir halka tebşir ider.”¹¹¹

¹¹⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 14a-14b.

¹¹¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 15a-15b.

Halkın kendi hakkında Mehdî gibi sıfatlar kullanmasından rahatsız olan Şeyh Sâkîb, İlâhî ilham ile Konya'lı öğrenci arkadaşlarından Elmalılı Halîl Efendi'yi sorar. Arkadaşları Elmalılı Halîl Efendi'ye itibar etmemesi gerektiğini onun cahil bir şeyh olan Şeyh Ahmed Kûsec'e intisap etmiş bir sufi olduğunu söylerler. Bu uyarılara rağmen Şeyh Sâkîb, tasavvuf derslerini ve yolunu Elmalılı Halîl Efendi'den öğreneceğine kanaat getirerek “Elbise-i fâhirelerin dağı nağd idüp ziyi-i şeyhânelerin hal”¹¹² ettikten sonra Halvetî tarikatına uygun siyah sarık ve siyah aba giyerek Halvetî Tekyesi'ne gider kalan parasını da tekyenin şeyhi Şeyh Ahmed Kûsec'e verir. Şeyh Ahmed Kûsec, kendinden esma zikri alan Şeyh Sâkîb'ı okutması için Elmalılı Halîl Efendi'ye emir verir. Şeyh Sâkîb, Elmalılı Halîl Efendi'den tasavvufa dair çok eserler okuduktan sonra *Fusûs*'a başlamıştır. Şeyh Sâkîb, *Fusûs*'u gece sabahlara kadar hem okumuştur hem de nüshalarını yazmıştır. Bu eseri bitirmesine çok az bir süre kala, Şeyh Ahmed Kûsec, Şeyh Sâkîb'a "Sen Mevlevî karakterlisin eğer oraya intisabın olmasaydı seni bırakmazdım" der. Sâkîb Dede, daha sonra *Sefîne-i Nefîse*'sinde Şeyh Ahmed Kûsec'ten Dervîş Alî Lâ-mekân'ı anlatırken bahsetmiştir.¹¹³ Elmalılı Halîl Efendi'yi ise Çelebî Bûstân-ı Sâni başlığı içerisinde tahrir etmiştir.¹¹⁴

Şeyh Sâkîb, Şeyh Ahmed Kûsec Tekyesi'nden *Fusûs*'u bitirmeden ayrılıp İstanbul'a gitmek maksadıyla yola çıkmıştır. Akşehir'de kendine birkaç talebe yoldaş olmuştur. Bu öğrenciler ile beraber şehir şehir geçerek İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da 6 ay Sultan Mehmed Câmii'nde dersiamlık yapıktan sonra hastalanmış ve 4 ay hasta yatmıştır.¹¹⁵ İstanbul'da hastalığına çare bulamayan Şeyh Sâkîb Bolu

---

¹¹² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 15b.

¹¹³ Sâkîb Mustafa Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, Kahire: Matbaa-i vehbiyye, 1283. C III s. 35-36.

¹¹⁴ Sâkîb Mustafa Dede, *Age.*, C I, s. 183-197.

¹¹⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 17a-17b.

kaplıcalarına şifalı suda tedavi olmak ve hava değişimi için gitmiştir. Bolu'da kan aldıldıktan sonra iyileşmiş, talip olanlara ilim öğretmeye ve öğrenmeye devam etmiştir. Bolu'da da 6 ay kadar kaldığı süre içinde şöhreti artınca İstanbul'a dönmüştür.¹¹⁶

Şeyh Sâkıb'ın Konya seyahatinde Mevlânâ dergahını ziyaret edip etmediğinden Ahmed Hâlis Dede bahsetmemektedir. Bu, Mevlânâ dergahını ziyaret kastıyla İstanbul'dan ayrılan Şeyh Sâkıb için şaşılacak bir durumdur. Ahmed Hâlis Dede babasının Konya seyahatinde Mevlânâ yoluyla ilgili şu izlenimlerini nakletmektedir:

İstanbul'a geri dönmüş olan Şeyh Sâkıb Konya'da Mevlânâ dergahını merkez olarak düşünmüş diğer beldelerde ve şehirlerdeki Mevlevîhaneleri görmüş, yolculuk esnasında karşılaştığı Mevlevî dervişlerinden etkilenmiştir.¹¹⁷

Konya seyahatinde Halvetî Tekyesi'ne intisabı Şerafü'ddîn Camiindeki vaazları Elmalılı Halîl Efendi'den tasavvuf derslerini uzun süre almasından anlaşılıyor ki Şeyh Sâkıb Dede Konya'da Mevlevîler ile içli dışlı olmamıştır. Özellikle Halvetî Tekyesi'nde uzun süre geçirmesi onun hangi tarikate intisap etmesi gerektiği sorusunu henüz cevaplayamadığını göstermektedir.

Bolu'da şifa bulan Şeyh Sâkıb'ta İstanbul'a döndükten sonra tekrar Mevlevî cezbesi uyanmıştır. Kendine İstanbul'da kâmil bir mürşit aramıştır. Bu istek ile Edirne Hankahı seccade-nişini olan merd-i kâmil-i mükemmel Şeyh Mehmed Siyâhî'ye intisap etmek için Edirneye gelmiştir. Şeyh Mehmed Siyâhî elinden külah giymiştir. Binbir gün olan Mevlevî çilesini tamamlamaya gayret göstermiştir.¹¹⁸Bu süre içinde Mevlevîlik yolunun inceliklerini, edeb ve erkânını ve kurallarını öğrenmiştir. Çilesini tamamlayan Şeyh Sâkıb karakterinin gereği

---

¹¹⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 18a.

¹¹⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 18b.

¹¹⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 19a.

olarak Edirne'de de fazla duramayıp Galata Hankahında Şeyh-i Ekrem Gavsî Dede hizmetine girmiştir. Bir yıl boyunca Gavsî Dede'den *Mesnevî* dersleri almış ve Mevlevîlik yolunda kendine lazım olan malzemeyi tedarik etmiştir. Burada geçmişte yaşamış şeyhlerin hayatları ve kerametleri hakkında incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemelerin daha sonra yazacağı *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*'ın ilk tohumları olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁹

Galata Mevlevîhanesinde 1 yıl kadar kalan Şeyh Sâkîb riyâziye ilminde eksik olduğunu düşünerek riyâziye öğrenmek maksadıyla Mısır'a yola çıkar.¹²⁰ İstanbul'dan ayrılırken binmiş olduğu gemi Şeyh Sâkîb gemiden ayrılıp Çeşme'ye geçtikten hemen sonra içindekilerle beraber Sakız adasında batmıştır. Şeyh Sâkîb bir kalyon ile İskenderiye'ye varmıştır. Oradan Kahire'ye geçmiştir. Kahire Mevlevîhanesine yerleşen Mustafa Sâkîb burada riyaziye dersleri almıştır. Sâkîb Dede bütün tarikatları bir gördüğü için Kahire'de Bektaşîlere mahsus Kaygusuz Baba Tekyesi'ne gitmiştir. Burada tekye mensupları tarafından yakılmak istenmesi onun ve oğlu Ahmed Hâlis Dede'nin tarikatlarla ilgili bakış açısını değiştirmiştir.¹²¹ Anadolu'da çıkartılan Şah İsmail merkezli isyanlar ve bu isyanlarda birçok kişinin hayatını kaybetmesi sebebiyle Ahmed Hâlis ve babası İran Bektaşîliğinin zındıklık olduğunu düşünmektedirler.¹²² Şeyh Sâkîb, Kütahya Mevlevîhanesi şeyhi olduğu dönemde de bozulmuş olan Bektaşî tarikatının mensuplarına itibar etmemiştir.¹²³ Ahmed Hâlis Dede Kütahya'da cereyan eden bu olayları bizzat müşahede etmiştir.

Kahire'de birkaç ay kalan Şeyh Sâkîb Dede birden çok hocadan hadis, cifir ve vefk ilimleri tahsil edip İstanbul'a 5'inci kez dönmüştür. Galata Hankahı'nda

---

¹¹⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 20a.

¹²⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 20a.

¹²¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 22b-23a.

¹²² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 23b.

¹²³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 24a.

birkaç ay kalmıştır. Galata Mevlevîhanesi şeyhi Gavsî Ahmed Dede, Dervîş Sâkîb Mustafa'nın gayretlerini görerek onu yetiştirmek için büyük çaba sarfetmiştir. Münecim Ahmed Dede'nin kendi hakkındaki olumsuz çalışmaları neticesinde Dervîş Sâkîb Mustafa, Edirne Mevlevîhanesine gitmek zorunda kalmıştır. Burada boş durmayan Dervîş Sâkîb Mustafa 1 yıl içinde Mevlevîlikle ilgili eksiklerini tamamlamıştır.¹²⁴

3.4.2.3. Sâkîb Dede'nin Sefîne-i Nefise fi'l-Menâkıbi'l-Mevleviyye'yi Yazmaya Başlaması

Dervîş Sâkîb Mustafa Edirne Hankahı'ndan seyahat ve büyük şahısları görme isteği ile Siroz'a, Siroz'dan Filibe'ye, sırasıyla Selanik ve Bosna'ya ve Rumelindeki diğer Mevlevîhanelerin bulunduğu beldelere seyahat etmiştir. Mevlevî kimliğini kendinde tam anlamıyla tanımlayan Dervîş Sâkîb, bu gezisinde uğradığı kasaba, belde ve şehirlerde Mevlevî tarikatı için önemli dervîş ve dedelerin menâkıblarını hayatta olan tarikat mensuplarından bizzat toplamış ve *Sefîne-i Nefise fi'l-Menâkıbi'l-Mevleviyye'yi* yazmaya başlamıştır.¹²⁵ Rumelideki birçok yerleşim yerini gezen Dervîş Sâkîb, artık eser sahibi bir müellif olma yoluna girmiş, geze geze Gelibolu Hankahı'na dönmüştür. Gelibolu'da aşpezlik vazifesi yaptığını Ahmed Hâlis Dede belirtmektedir.¹²⁶ Gelibolu'da Isparta, Antalya ve Eğirdir bölgesinde daha önce görüştüğü gezgin dervîş arkadaşları ile karşılaşır ve bu arkadaşları Dervîş Sâkîb'a yüklü miktarda para verirler Dervîş Sâkîb bu parayı Gelibolu Hankahı'ndaki dervîşlere ziyafet vermek için kullanır.¹²⁷ Dervîş Sâkîb Gelibolu Tekyesi'ne vardığında tekyenin durumu içler acısı olmakla beraber tekyede iaşe sıkıntısı yaşanmaktadır. Kendisi tekyeyi düzene koymuştur.

¹²⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 26a.

¹²⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 26a.

¹²⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 27a.

¹²⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 26a-27a.

Şehrin ileri gelenleri çocuklarını okutması için Dervîş Sâkıb'a getirmişlerdir. Bu sayede olsa gerek tekyenin iâşesine bereket gelmiştir.¹²⁸

Dervîş Sâkıb Gelibolu'da, doğum yeri olan İzmir'i özlemiş, Sultan Mehmed Camii'nde, Köprülüzade Mustafa Paşa yanında, Galata ve Edirne Mevlevîhanelerinde, Konya Halvetî Tekyesi'nde, Mısır'da aldığı eğitimlerle gemiye binerek İzmir'e ulaşmıştır. Burada bazı alimlerle münazara yapmış ve bu münazaralarda galip gelmiştir. Kadızadeliler anlayışına sahip alimlerin görüşlerini bu münazaradaki konuşmalarında reddetmiştir.¹²⁹

İzmir'de fazla kalmayan Dervîş Sâkıb, Kahire'ye ulaşmak için gemiye binmiştir. Asıl maksadı Limye (Limni) adasında sürgünde olan Niyazî-i Mısırî'yi görmektir. İlk önce Aynaroz adasına varmıştır. Aynaroz'da fazla kişinin uğramadığı bir manastırda rahiplerle münazara yapmıştır. Rahipler, Dervîş Sâkıb'ın kendilerini Müslüman yapacağından korkmuşlardır. Aynaroz'dan ayrılan Dervîş Sâkıb Limye (Limni) adasına geçip orada Niyazî-i Mısırî'yi aramaya koyulmuştur. Niyazî-i Mısırî o vakitte Câmi-i Kebîr'de vaazlar vermektedir ve yaşantısını bu camide kendisi için bina edilen bir hücrede geçirmektedir. Caminin kapıcılığını da Niyazî-i Mısırî'nin kardeşi yapmaktadır. Dervîş Sâkıb, Niyazî-i Mısırî ile karşılaşacağı esnada semaya durmuştur. Ahmed Hâlis Dede babasının "semâ"sından ilk defa burada bahsetmektedir.¹³⁰ Dervîş Sâkıb, Limye'de Niyazî-i Mısırî'nin yanında birkaç ay kaldıktan sonra Kahire yoluna koyulmuştur.¹³¹ Kahire'de, Mevlevîhane'de bulunan dervişleri, daha önce görev yapmış olan şeyhleri, Mevlevîhanelerin bina edilme sebepleri ve banileri, dervişlerin ve şeyhlerin keramet ve menkabelerini toplamıştır. Daha sonra Kütahya Mevlevîhanesine şeyh olduğunda bu bilgileri *Sefîne-i Nefîse'ye* yazmıştır. Mısır

¹²⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 27b.

¹²⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 31b.

¹³⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 33a.

¹³¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 33b.

seyahatlerinden birinde Kıbrıs'a gitmiş, Kıbrıs'ta Siyâhî Dede ile görüşmüş daha sonra İçel üzerinden Asitane-i saadete (Konya'ya) ulaşmıştır.¹³² Mısır üzerinden Antalya'ya gittiği de anlaşılan Sâkîb Dede'nin Mersin'den Antalya'ya geçtiği anlaşılmaktadır ki bu ikinci Mısır seyahatinin dönüşü zamanına tekabül eder. Antalya camilerinde vaazlar ve dersler veren Sâkîb Dede Antalya Mevlevîhanesi'ndeki dervişlere de dersler vermiştir. Antalya'dan Isparta'ya geçen Sâkîb Dede oradan Mevlânâ'nın kenti Konya'ya ulaşmıştır. Bu Konya'ya ikinci gelişidir. Sâkîb Dede Mevlânâ Dergahı'na vardığı vakit cem ayini günü olduğu için bütün dervişler Meram nüzhetgahındadırlar. Sadece Kazganî Ahmed Dede dergahta kalmıştır ileriki yıllarda Sâkîb Dede, Kazganî Ahmed Dede'yi *Sefîne-i Nefîse fî'l-Menâkıbi'l-Mevlevîyye*'nin 3. cildinde yazmıştır.¹³³

Sâkîb Dede Mevlânâ Dergahında birkaç ay Kazganî Ahmed Dede'nin yanında mutfakta çalıştıktan sonra Karaman'da Mevlânâ Hazretlerinin annesinin kabrini ziyaret etmek için Karaman'a doğru yola çıkar; fakat yolda bir rüya görür bu rüyanın neticesinde 5 ay daha Mevlânâ Dergahı'nda hizmet eder. Bu süre zarfında Mevlânâ Dergahındaki yeni talebeleri okutur.

Sâkîb Dede'nin adeti topluluk hâlinde seyahat etmek olduğu için birkaç Mevlevî dervîşle Akşehir'e varır. Ahmed Hâlis Dede babasının âdeta yürüyen bir Mevlevîhane olduğunu ifade etmekte vardığı her beldede vaazlar, nasihatler ve dersler yaptığını belirtmektedir. Ahmed Hâlis Dede bu konudan şöyle bahsetmektedir:

“Akşehre teveccüh buyurmuşlardır. Yine kemâ-fî's-sâbık her şehirde teşeyyuh-ı tarîki üzre va'z u tezkîr ve müste'iddîn-i tullâba dağı ifade ile her ân fütühât-ı gaybiyye-i bî-şümâr ile gūyâ bir tekye-i revândur.”¹³⁴

¹³² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 33b.

¹³³ Sâkîb Dede *Age.*, C III, s. 77-81.

¹³⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 38a.

Akşehir'den yola çıkan Sâkîb Dede ve beraberindeki dervişler Karahisar-ı Sahib'e (Afyonkarahisar) Sultan Divanî Asitanesi'ne ulaşırlar. Ahmed Hâlis Dede, babasının *Sefîne-i Nefîse*'de anlattığı menâkıbın çoğunu, Sultan Divanî Asitanesi Şeyhi Mustafa Dede'den duyduğunu aşağıdaki cümlelerle belirtmektedir:

“Hâzret-i Sultân Dîvânî *kuddise sırrihü'n-nûrânî* âsitâne-i sa'âdet-âşiyânesine [S38b] rû-mâl olmuşdur. **Telaqqîkerdedür ki:** Ol vakt-i meymenet-encâmında şeyh-i hânkâh Muştafâ Dede bulunup bir pîr-i rûşen-zamîr-i tarîkat-ı 'aliyye-i Mevleviyye olup ekşer-i *Sefîne-i Nefîse*'de olan menâkıb-ı mefâhir anlardan şifâhen telaqqîkerdedür.”¹³⁵

Sâkîb Dede ve yanındaki dervişler Afyonkarahisardan, Uşak'a, Uşak'tan Kula'ya Kula'dan İstanbul'a gelmişlerdir. Sâkîb Dede İstanbul'a gelir gelmez Gavsî Dede'yi bulup ondan Mevlevî tarikatının inceliklerini öğrenmeyi tamamlamıştır. Babasının bu eğitimini oğlu Hâlis Dede “Galağa hânkâhına varup tetimme-i hürde-i tarîki Gavşî Dede'den istikmâl buyurmuşlar.”¹³⁶ cümlesiyle anlatmıştır.

İstanbul'da bir süre kalan Sâkîb Dede yanına bir derviş arkadaşını da alarak Tekirdağ'da Halvetî şeyhlerinden Şeyh Muslihüddîn Efendi'nin yanına gelir burada birkaç ay kalır. Ahmed Hâlis Dede, babasının bu tekyede kalışını Limye'de Niyâzî-i Mısırî'nin yanında kalışına benzetir.¹³⁷

İlk Konya seyahatinde Ahmed Kûsec'in, Limye'de Niyâzî-i Mısırî'nin, Tekirdağ'da Şeyh Muslihüddin Efendi'nin yanında kalmasına bakılırsa Sâkîb

¹³⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 38a-38b.

¹³⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 39a.

¹³⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 39a-39b.

Dede, Halvetî tarikatını Mevlevî tarikatına çok yakın bulmaktadır. Bu durum Derviş Sâkîb'in henüz Şeyh/Dede vasfına sahip olmamasıyla da ilişkilendirilebilir.

Şeyh Muslihüddîn Efendi'nin muska yazıcılığı ile geçindiği ve bu işten yüklü paralar kazandığı anlaşılmaktadır. Ahmed Hâlis Dede'nin uzun uzun anlattığına göre Mısır'da vefk ve cifir dersleri alan Sâkîb Dede Tekirdağ'da bu Halvetî Tekyesi'nde Şeyh Muslihüddîn efendiden muska yazıcılığını öğrenmiştir; fakat uygulayıp uygulamadığını bilemiyoruz.¹³⁸

Tekirdağ'dan ayrılan Sâkîb Dede, Konya Mevlânâ Dergahının cezbesine kapılarak tekrar Konya'ya dönmüştür. Burada Mevlânâ Dergahı Şeyhi Mevlevîlerin o dönemdeki önderi Abdülhalim Çelebi oğlu II. Bostan Çelebi'yle görüşmüştür. II. Bostan Çelebi'nin bu görüşme öncesinde Sâkîb Dede'yi tanımış olduğu anlaşılmaktadır. Ahmed Hâlis Dede Arapça ifadelerle bu görüşmenin H 1090 ile 1100 arasında olduğunu ifade etmektedir.¹³⁹ Abdülhalim Çelebi oğlu II. Bostan Çelebi'nin 1090'dan 1117 yılına kadar Konya Mevlânâ Dergahı Şeyhi olduğu bilinmektedir.

Bu görüşmede Abdülhalim Çelebi oğlu II. Bostan Çelebi, Sâkîb Dede'nin matbaha götürülüp kazan karaları ile yüzünün karalanması gerektiğini ifade eder. Sâkîb Dede, cevabında yüzünün kendi günahlarından ve ayıplarından kapkara olduğunu belirtir. Bu cevap sayesinde II. Bostan Çelebi'nin maiyetine girmeye nail olur.

O dönemde Abdülhalim Çelebi oğlu II. Bostan Çelebi'nin maiyetinde - Hüseyin Baykara'nın maiyetinde olduğu gibi- Nesîb Dede, Vehbî Dede, Siyâhî

---

¹³⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 40a-41b.

¹³⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 41b.

Dede, Elmalılı Halil Efendi, Sâkıb Dede gibi fazıl kişiler vardır. Bu meclisle ve II. Bostan Çelebi'yle ilgili düşüncelerini Sâkıb Dede *Sefîne*'de yazmıştır.¹⁴⁰

Sâkıb Dede, II. Bostan Çelebi'nin meclisinde 6 ay kalmıştır. Daha sonra Eskişehir üzerinden İstanbul'a Galata Mevlevîhanesine dönmüştür. Burada Gavsî Dede'nin şeyhliği altında Sucı Dede'yle hücredaş olmuştur. Buradayken sadece Mevlevî dervişlerle görüşmüştür.

Ahmed Hâlis Dede İstanbul Tekyelerine dervişlerin rağbet etmesini ayın, mukabele günlerinde halkla yapılan sohbetlere, eğlencelere, kahve meclislerine bağlamakta babasının bu şekilde hareket etmediğini belirtmektedir.¹⁴¹ Buradaki kahve sohbetlerinden kasıt mukabeleyi bir yana bırakıp derviş hücrelerinde yapılan özel sohbetlerdir.

Sâkıb Dede'nin 3. kez Galata Mevlevîhanesinde kaldığı zamanlar, İslam/Osmanlı ordularının birçok yerde hezimete uğradığı Sultan IV. Mehmed'in saltanatının 40. yılına yaklaştığı vakitlerdir. 1687 yılında tahttan indirildiğini bildiğimiz Avcı Mehmed 39 yıl Osmanlı tahtında oturmuştur.

Ahmed Hâlis Dede, Avcı Mehmed'in Beşiktaş Hankahı'nda mukabelelere katıldığını ve bu mukabelelerde ağladığını,

*Münkir inkârın bıraktı eyledi ikrâr hû*¹⁴²

¹⁴⁰ Sâkıb Mustafa Dede, *Age.*, C I, s. 183-197.

¹⁴¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 42b.

¹⁴² Cemâl-i Halvetî'ye ait olan bu mısra Cemâl-i Halvetî *Dîvânçe*'sinin başında 5 beyitlik bir gazel içinde yer almaktadır. *Dîvânçe* Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2709 numarada kayıtlı mecmuanın 179b-185b varakları arasında yer aldığına göre hacim yönü ile küçük bir eserdir. Bu nüsha Cemâl-i Halvetî'nin şiirlerinden bir şecki izlenimini vermektedir. Cemâl-i Halvetî *Dîvânçe*'sinin bir diğer nüshasının da Millet Kütüphanesi Manzum 463'te kayıtlı olduğunu,

Münkir inkârın bıraktı eyledi ikrâr hû

ilahisinin kendi hakkında yazılmış olduğunu söylediğini, nakletmektedir.¹⁴³

3.4.2.4. Sâkıb Dede'nin Manevi Annesi Mevlânâ Soyundan Hâce Fâtıma Hanım ve Sâkıb Dede'nin Kütahya Mevlevîhanesine Şeyh Olması

Sâkıb Dede, gittiği bir şehirde şöhreti artınca orada fazla durmaz oradan ayrılır. İstanbul'da da şöhreti artınca Sâkıb Dede, büyük imamların kabirlerini ziyaret etmek arzusuyla Bağdat'a doğru yola çıkmak için niyetlenir. Bu sırada misal aleminde Yenikapı Mevlevîhanesi'nin şeyhinin vefat ettiğini görür. Kendini Yenikapı Mevlevîhanesi'ne şeyh yapacaklarını düşünerek buraya şeyh olmak istemediği için yanlarına başka iki derviş daha alarak Sucı Dede'yle beraber yola koyulur. Sâkıb Dede, daha önce defalarca Konya-İstanbul arasında seyahat etmiştir; yalnız Kütahya'ya uğramamıştır. Bu seyahatinde Kütahya'yı da görmek kastıyla yolunu Kütahya'dan geçirmeye karar verir. O zamanda Kütahya Mevlevîhanesinden Mevlânâ'nın torunlarından Ârif-i Kûçek'in Kızı Kâmile Hanım'ın Kızı Hâce Fâtıma Hanım sorumludur.

---

mısrasını da içine alan gazel şeklindeki manzumeyle başladığını, Muharrem Çakmak bildirmektedir. Gazelin iktibas edilen mısramın da içinde bulunduğu son iki beyti şu şekildedir:

Sûfî mest olub safâdan devr ider yâ hû deyu,
Münkir inkârın bıraktı eyledi ikrâr hû

Ravza-i hûdâ makâm it ey Cemâl-i Halvetî,
Tâ vücûdun mülküne keşf ola bu esrâr-ı hû.

Muharrem ÇAKMAK, *Cemâl-i Halvetî, Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Düşüncesi ve Cemâliyye Kolu*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Doktora Tezi, Erzurum: 2000, s. 108.

Cemâl-i Halvetî'nin bu gazelinin, Cihângîrî Dede (Ahmed Efendi) bestelemiştir. Makamı Hüseyinî, usulü sofyandır. Eser TRT repertuarında 14352 numarada kayıtlıdır. www.yedinota.com/beste/safha-isadrında-daim-asikin-efkari-hu-14546. Erişim tarihi 13-02-2017.

¹⁴³ Ahmed Hâlis Dede, *Age*, vr. 44a.

Babası Üftedli-zâde, Hâce Fâtıma Hanım'ı kızkardeşinin oğlu Ahmed Paşa'nın kardeşi Mahmud Bey ile evlendirmiştir. Mahmud Bey'den bir kızları olmuştur fakat bu kız fazla yaşamamıştır. Çocuklarından sonra Mahmud Bey de vefat etmiştir. Bundan sonra Hâce Fâtıma Hanım Kabe'ye gitmek için yola koyulmuştur. Önce Konya Mevlânâ Dergahını ve II. Bostan Çelebiyi ziyaret etmiş, bu degahta bulunan bütün dervişlere birer gömlek, abdest havlusu, küçük el havlusu, ve bahşişler hediye etmiştir. Bu hediye verme esnasında kalbinden Kütahya Mevlevîhanesine kendi yerine şeyh olacak nitelikli bir kişinin gelmesi için dua etmiştir. Konya'dan ayrılıp Şam Hankahı, Medine-i Münevvere Zaviyesi ve Mekke-i Mükerreme Zaviyelerindeki dervişleri ziyaret ederek hac vazifesini yerine getirmiştir.¹⁴⁴ Fâtıma Hanım'ın geçtiği her yerde ve Kütahya'da dervişlere ve halka çeşitli ihsanlarda bulunması onun varlıklı olduğunun göstergesidir.

Fâtıma Hanım çocuğu olmadığı için üzüntü içerisindeydi. Bu esnada alem-i misalde Sultân Dîvânî-i Semâ'î Mehmed Efendi Hazretlerini görür, Sultân Dîvânî-i Semâ'î, kendine "Ey kızım, hüzünlenme biz sana dünyada eşi olmayan bir evlat getirdik" müjdesini verir ve gelecek kişinin fiziki ve manevi özelliklerini ona anlatır. Hâce Fâtıma Hanım böylelikle Kütahya Hankahına gelecek olan şeyhi beklemeye koyulur.

Sâkıb Dede, Bağdat seyahati için çıktığı yolda duraklarından bir durak olan Kütahya'ya vardığında birkaç gün dinlenir ve yola çıkacağı gün Kütahya Mevlevîhanesinin karşısındaki çarşıda bir kalabalık oluşur. Bu kalabalıkta bir Bektâşî derviş, Kütahya'ya yakın Porsuk nehrinin yakınında yol kesen Kürt eşkıyaların üzerindeki derviş kıyafetini çaldıklarını haykırır. Sâkıb Dede, bir Bektâşî dervîşi bu şekilde soyan eşkıyanın 4 kişiden oluşan kendi kfilesinin elbiselerini, kitaplarını ve yol malzemelerini de çalacağını düşünerek birkaç gün

---

¹⁴⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 44b-46a.

daha Kütahya Hankahında kalmaya karar verir. Ahmed Hâlis Dede babası Sâkîb Dede'nin Kütahya'ya ilk gelişini şöyle anlatmaktadır:

“...dâ'imâ kalben h'vâhişleri bu imiş ki eger ʔarîkat-ı 'aliyyede ser-nüvişt-i emr-i meşîhat zuhûr iderse bir vaqfı olmayan hânkâhda fütühât-ı gaybiyye ile ber-hûr-dâr olalum diyü sırran niyâzları bu imiş. Fi'l-vâki' 'âkıbet-i kâr öyle zuhûr idüp dergeh-i Hâzret-i Argun *kuddise sırrihü'l-meknûnda* çil ü heşt sene müreffehü'l-hâl ve maqziyyü'l-âmâl zindegânî buyurduklarından sonra isticâbete ed'iyeye-i hayriyyeleri bu fakîr-i pür-takşîr üzre dahı cârî olup ba'dehû cā-nişîn-i bî-istiḥkâkları olduğumda kerem-i mā-lā-nihâyelerinden [S31a] nâşî şâh u emîrâne zindegânî ve elṭâf-ı 'aliyye-i rûhâniyyelerinden zevk-yâb-ı vicdânî olduğum *gani' ani'l-beyândur*.”^{145 146}

“**Telaqqî-kerdedür ki:** Evân-ı seyâhatlerinde derûnî niyâzları bu imiş ki şeyḥ olmak dâ'iyesi kalb-i şerîflerinde olmayup lâkin eger rûzgâr-ı zür-kâr h'vâh u nâ-h'vâh bizüm teşeyyühümüzi murâd iderse bir tekye olsa ki aşlâ vaqf u îradı olmasa fi'l-vâki' tîr-i niyâzları hedef-i icâbete qarîn olup hâliyâ olduğumuz âsitânenüñ sedd-i ramaḥ [S49b] vaqfı olmayup lâkin hüsn-i zindegânîsi sâ'ir evkâf-ı vâfiyesi olan hân-kaḥlardan ezyed ve me'kulât ve meşrûbât ve levâzımı dahı ekşerdür ve 'îş-i rağadı ve sürür u şafâsı lâ-yü'ad velâ yūtaḥarrar olduğun ihvân-ı zamânımızuñ ma'lûmlarıdır ve ḥâzret-i vâlid kırk sekiz sene meşîhat itmişler. Buyururlar idi ki: Bizüm sâye-i evliyâda itdügümüz zevk u şafâ 'îş-ı rağad hiç bir şeyḥe naşîb olmamışdır. Diyü dâ'imâ şükr-i firāvân ve ḥamd-i bî-pâyân üzre idiler ve bir iki def'a Bâb-ı Cedîd meşîḥati teveccüh idüp isti'fâ buyurmuşlardır.”¹⁴⁷

¹⁴⁵ Açıklamaya ihtiyac olmayan.

¹⁴⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 30b, 31a.

¹⁴⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 49a, 49b.

Mukabele günü Kütahya halkının isteği üzerine Sâkıb Dede, kürsüde vaaza başlar. Sâkıb Dede, usulüne göre hadisten sonra *Mesnevî*'den beyitler okur ve açıklar. Fâtıma Hanım, Sâkıb Dede'nin dersini çok beğenir, Sultan Divanî'nin rüyasında müjdelediği manevi oğlun Sâkıb Dede olduğunu anlar. Fâtıma Hanım, Sucı Dede vasıtasıyla Sâkıb Dede'yi evladlık almak istediğini, tüm mal varlığını Sâkıb Dede'ye bağışlayacağını ve onu evlendireceğini bildirir. Sâkıb Dede'nin ilk cevabı red yönünde olur. Daha sonra Fâtıma Hanım'ın Sâkıb Dede'yi ikna ettiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁸

Hâce Fâtıma Hanım'ın "neyim varsa oğulluğum Şeyh Mustafa'ya hibe ettim" diyerek bütün mal varlığını Sâkıb Dede'ye vermesi Kütahya şehir halkının ve Mevlevîhanede bulunan dervişlerin çok dikkatini çekmiştir. Sâkıb Dede'nin bu iltifata mazhar olması hasetçi ve fitneci olanların dedikodusuna sebep olmuştur. Mevlevîhanenin öğrencileri ve gelip gidenleri bu sebeple azalmıştır.¹⁴⁹

Fâtıma Hanım'ın Sâkıb Dede'ye hediye ettiği mülklerden biri Şengül Hamamı'dır. Bu hamam daha sonra Durmuş Çelebi Vakfı varisleriyle Mevlevîhane arasında mahkeme konusu olmuştur.¹⁵⁰

Sâkıb Dede'nin Kütahya Hankahı şeyhi olması için Fâtıma Hanım, bir mektup ve bir destmal, Sâkıb Dede de bir arzihâl ile Konya Mevlânâ Dergahına, I. Abdülhalim Çelebi oğlu II. Hacı Bostan Çelebi'ye göndermişlerdir. II. Hacı Bostan Çelebi, mektup yazıcısı Nesîb Dede'ye olumlu yönde bir cevap yazdırmış ve Fâtıma Hanım'ın gönderdiği destmali Nesîb Dede'ye hediye etmiştir.¹⁵¹

Sâkıb Dede Kütahya Hankahı şeyhi olduktan sonra 2-3 yıl boyunca şehrin ileri gelenlerinin çocuklarını okutmuş, Mevlevîhanede büyük kalabalıklara dersler

---

¹⁴⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 47a-48a.

¹⁴⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 82a, 90a.

¹⁵⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 53b.

¹⁵¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 48b.

yapmış, büyük sohbet meclisleri oluşturmuştur. 3 yıl sonunda bu kalabalık dağılmıştır.¹⁵²

Hâce Fâtıma Hanım'ın Sâkıb Dede'yi evlatlık alması, Kütahya Hankahına şeyh yapması, halkın bu ikisine teveccühleri, bazı hasetçi ve fitnecilerin Sâkıb Dede aleyhinde çalışmasına sebep olmuştur.¹⁵³ Ahmed Hâlis Dede, *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî* de 50b-56b arasını tamamen babasının bu fitnecilerle mücadelesine ayırmıştır.

Sâkıb Dede'nin evliliği, ev ve hankahın masrafları kendine 500-600 guruş miktarı borç açmıştır. Bu borçtan Hâce Fâtıma Hanım'ın baba bir kardeşi Süleyman Ağa'dan kalan eşya ve akar ile kurtulmuştur.¹⁵⁴

Sekiz-on yıl geçtikten sonra Sâkıb Dede tekrar maddi buhrana girmiştir. Bu dönemde evinde bulunan 4 cariye ayrılmış veya vefat etmiştir. Evin masrafları da azalmamıştır. Bu borçlar Sâkıb Dede'yi ağlayacak duruma sokmuştur; çünkü Sâkıb Dede seyahat zamanlarında bile böyle bir darlık çekmemiştir. Bu borçlardan Afyonkarahisar Mevlevîhanesi mütevelliliği sayesinde kurtulmuştur. II. Bostan Çelebi, Derviş Nuh'u Karahisar-ı Sahib Mevlevihanesinin tevliyeti vekaleti için Sâkıb Dede'ye göndermiştir. Sâkıb Dede 3-4 yıl vekaleten Afyonkarahisar Mevlevîhanesinde bulunmuştur. Bu dönemde borçlarını ödediği gibi 1-2 cariye de satın almıştır.¹⁵⁵ Sâkıb Dede'nin Karahisar-ı Sahib Mevlevîhanesi vekaletine getirilmesi H 1118/M 1706'dır. Ahmed Hâlis Dede 1118'in 18'ini Mevlevîlikte kutsal kabul edilen 18 sayısı ile yorumlamaktadır.¹⁵⁶

---

¹⁵² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 48b.

¹⁵³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 50a- 50b.

¹⁵⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 56b.

¹⁵⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 57b, 89a.

¹⁵⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 58b.

Ahmed Hâlis Dede, diğ er bir yerde bu vekaletin 3 yıla yakın olduğunu ve ayrılırken vekaleti Sucı Dede'ye bıraktığını ifade eder.¹⁵⁷

Sâkıb Dede'nin vekaleti esnasında Sultan Divanî Hankahında 18 derviş bulunmaktadır. Bu sayı evli olan dervişler de sayıldığında 30'u aşkın 40'a yakındır. Yine aynı vekalet esnasında II. Bostan Çelebi'ye çeşitli hediyeler gönderilmiştir.¹⁵⁸

Sâkıb Dede Kütahya'ya döndükten sonra 4-5 yıl içerisinde tekrar borçları çoğalmıştır. Bu esnada Bostancıbaşı İki Tuğlu Mustafa Paşa Isparta Beylerbeyi olmuştur. Sâkıb Dede'nin eski dostu olan Mustafa Paşa, Sâkıb Dede'yi beraberinde Isparta'ya götürmüştür. Sâkıb Dede, Mustafa Paşa'nın azline yakın zamana kadar 6 ay Isparta'da kalmış, Mustafa Paşa'ya *Mesnevî* dersi ve halka vaazlar vermiştir. Isparta'dan getirdiği paralarla borçlarını kapatmıştır.¹⁵⁹

Sâkıb Dede, Galata Hankahından Bağdat'a ulaşmak kastıyla yola çıktığında yanında üç derviş vardır. Bunlardan birisi Sucı Dede'dir. Diğ er ikisinin isimleri hakkında Ahmed Hâlis Dede herhangi bir bilgi vermemektedir. Bu iki derviş Kütahya'da bir süre kaldıktan sonra seyahat etme arzusuyla şehirden ayrılmışlardır. Sâkıb Dede, Sucı Dede ve diğ er iki arkadaşları Kütahya Mevlevîhanesine geldiklerinde tekyede şeyh ve derviş göremezler, tekyeye çeki düzen verip tekyeyi temizlerler. Cuma günleri ayin yaparlar. Mukabelelere Kütahya şehri halkından küçük büyük kadın erkek birçok kişi katılır. Mevlevihanenin o dönemki şeyhi bu süreçte Germiyan köylerinde vakfa ait gelirleri toplamakla meşguldür; geri döndüğünde "Sahipsiz tekyede mukabele ve ayin yapılır mı?" diye kızar. Sucı Dede bu şeyhe: "Mevlevî şeyhi köylerde gelir mi toplar ya da Mevlevîhaneyi böyle mezbele gibi mi bırakır?" diye cevap verir.

¹⁵⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 58b.

¹⁵⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 58a.

¹⁵⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 59a, 89b.

Bu şeyh valiye ve hakime gideceği Sâkîb Dede ve arkadaşlarını tekyeden attıracağını söyledikten sonra Mevlevîhaneden ayrılır. Amed Hâlis Dede, bu şikayetin yapılıp yapılmadığını belirtmemektedir. Sâkîb Dede'den önceki Mevlevihâne şeyhi bu karşılaşmadan sonra evinden çıkamamıştır. Bu şeyh vefatı yaklaştığında cenaze namazının Sâkîb Dede tarafından kıldırılmasını çocuklarına vasiyet etmiştir. Ayağında çiban çıktığı için Sâkîb Dede bu namazı kıldırمامıştır.¹⁶⁰

Kendinden önceki şeyhin Sâkîb Dede'den cenaze namazını kıldırmasını talep etmesi, bu ikisinin arasının tartışmadandan sonra düzeldiğini göstermektedir.

Oğlu Ahmed Hâlis Dede'nin eserinde “-*Şerefü'l-mekân bi'l-mekân*- fehvâsınca bu buğ'a-i mübârekde kırk sekiz sene meşîhat itmişler. Şafâ-yı vaqtile müsterîh zevk u şafâları hasretü'l-meşâyîh olmuş idi.¹⁶¹ cümleleriyle ifade edildiği gibi Mustafa Sâkîb Dede, 48 yıl Kütahya Mevlevîhanesi şeyhliğinde bulunmuştur.

Mustafa Sâkîb Dede, bir ziyafetten veya ziyaretten Mevlevihaneye dönünce aşırı derecede mutlu olur ve Allah'a hadsiz şükürler eder. Ahmed Hâlis Dede, babasının bu davranışını garip karşılar. "Davet olunduğumuz yer gayet güzel düzenlenmiş ve süslenmiş davet sahipleri de gayet iyi insanlar. Tekyemizin hâli ise ortada, bu durumda tekyeye gelince bu sevinç nedendir" şeklinde düşünür. İşin aslının düşüncesinin tam tersi olduğunu Ahmed Hâlis Dede şu ifadelerle açıklar: Dünya ehlinin evleri ne kadar mefruş ve süslü olsa, yiyecek ve içeceklerle dopdolu olsa da fakirlerin ve dervişlerin meskenlerinde olan iç açıcılık ve huzur bulunmaz. Akl-ı selim sahipleri bilirler ki ulu tarikatlardan nasibi olmayanlara tekyeler sıkıcı gelir.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 88b-89a.

¹⁶¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 110b-131a.

¹⁶² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 110b-131b.

Anadolu valisi olan vezirlerden kimi Mevlevîhaneyi tamir ettirmek kimi ise tekyenin vakıflarını çoğaltmak istemişlerdir. Mustafa Sâkıb Dede, bu duruma razı olmaz. Bizim bu tekyede bulduğumuz huzur, vakfı ve gelirleri çok olan tekyelerde yoktur; çünkü gelirleri fazla olan tekyelerde vakıf gelirlerinden dolayı dedeler ve şeyhler sürekli tartışma içindedirler, demiştir. Ahmed Hâlis Dede de babası gibi düşünmektedir. Ona göre vakıfları ve gelirleri çok olan tekyelerde dervişlerle şeyh arasında mütevellîsi var ise mütevellîsi ile çekişmeler, kavgalar, edepsizlikler, insanlara rezil olma gibi ayıplı durumlar ortaya çıkmaktadır.¹⁶³ Manevi yolun yolcusu olan hakikî derviş, bir tekyeye dahil olmak istediğinde o tekyenin gelirlerini ve vakıflarını araştırmamalıdır. İkinci olarak "Dünya terki nasıl olur?" Bu konuda tam bir araştırma yapmalı. Üçüncü olarak dünya sevgisini kalbinden çıkarmalı. Dördüncü olarak geçici ömrün kıymetini bilmeli hayatı boş işlerde geçirmemelidir. Beşinci olarak da dervişliğe niyetlenen yeni mürit tevbe sabunu ile yıkanmalıdır.¹⁶⁴

Vezirlerden ve Şeyhülislamlardan birçok kişi Mustafa Sâkıb Dede'nin İstanbul Hankahlarından birine şeyh olarak gelmesini arzu etmişlerdir. Mustafa Sâkıb Dede, bu kişileri güzel bir dille reddetmiştir.

Ebe-zâde Abdullah Efendi Şeyhülislam olduğu vakitte Yenikapı Hankahı şeyhliği boş olduğu için Mustafa Sâkıb Dede'ye hususî mektup yazarak kendini bahsi geçen tekyenin şeyhliğine davet etmiştir; fakat Sâkıb Dede bu teklifi kabul etmeyerek Şeyhülislam Ebe-zâde Abdullah Efendi'ye cevap mahiyetinde bir özür mektubu yazmıştır. Ahmed Hâlis Dede, babasına İstanbul'a gitmesi hâlinde bunun Şârih İsmâîl Efendi dönemine benzeyeceğini söylediğinde, Sâkıb Dede cevaben İstanbul'un suyu ve havası vahimdir, orada sağlıklı bir ömür sürülmez, çeşitli çeşitli hastalıklara yakalanılır. İkinci olarak İstanbul'daki et, yağ ve diğer

---

¹⁶³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 132a-132b.

¹⁶⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 132b-133b.

yiyecekler kıyaslandığında Kütahya'daki daha temizdir. Üçüncü olarak zamanın ricaliyle geliş gidiş hâlinde olmak tarikata hâle verir. Zamanımızda devlet ricalinden söz anlayan ve söz tartabilenler çok azdır. Bunların çoğu gıybete ve kötü davranışlara mübteladır. Dördüncü olarak devlet ricalinden birçok kişi kendilerine ikbal olacağı ümidiyle tekyelere girip çıkar bunların yükünü taşımak güçtür. Beşinci olarak İstanbul'da devlet büyükleri çoktur bunların bazılarını ziyaret etsen bazılarını etmesen ziyaret etmediklerin sana düşmanlık ederler. Eğer hepsinden uzaklaşıp uzlet içinde yaşayayım düşüncesine sahıpsen bu da çok zordur. Altıncı olarak devlete yakın olan bir şeyh riyadan kurtulamaz, bukalemuna döner. Tarikata olan bağlılığını da kaybeder, demiştir. Ahmed Hâlis Dede, babasının birçok nasihatini ve tavsiyesini sonradan anlayıp ona hak verdiği gibi bu düşüncelerine de İstanbul'a yaptığı seyahatlerinden sonra hak vermiştir.¹⁶⁵

Ahmed Hâlis Dede, babasının İstanbul'da bir Mevlevîhaneye şeyh olmaktan çokca çekindiğini ve bunu hiç istemediğini belirtir. Buna rağmen İstanbul hankahlarındaki şeyhler, Şeyh Sâkıb'ın İstanbul'a gelebilecek olmasından büyük endişe duyarlar; çünkü Sâkıb Dede'nin İstanbul tekyelerinden birine şeyh olması oradaki şeyhleri yerinden edecektir.¹⁶⁶

3.4.2.5. Sâkıb Dede'nin Ahlâkı

Sâkıb Dede ömrü boyunca hiç yemin ve küfür etmemiştir. Sâkıb Dede daha çok ıstılahlarla, zarafetle ve latifelerle konuşur. Yüzü daima güler, tebessüm eder. Asık suratlı olduğu zamanlar görülmemiştir. Mizahla karışık sözleri nasihat içeren konuşmaları vardır. Ömründe bir defa olsun çengi oyunu gibi oyunlara bakmamıştır.

---

¹⁶⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 134b-135b.

¹⁶⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 136a.

Mevlevî külahının kadrini çok iyi bilirdi. *Divanı*'nda *Külâh-ı Şerîf* isimli bir kasidesi vardır.¹⁶⁷

Cebine altın ve gümüş koymaz yerde serili postun altından harcama yapar.¹⁶⁸ Çocuklarla çocuk dilinde konuşur. Tekyede kimseye emretmez. Evinde veya tekyede canının çektiği bir yemeği yaptırmaz ne hazırlanmışsa onu yer.¹⁶⁹ Tek başına yemek yemez.¹⁷⁰

Evinde ya da tekyede edebe uygun olmayan bir hareketle karşılaşınca onu görmezden gelir. Eğer dervişlerden veya çocuklarından biri hata yaparsa diğer dervişlerin ve çocukların anlamayacağı şekilde hata yapan kişinin ismini söylemeden onu nükteli bir şekilde uyarır.

Çocuklarından biri çocukluğun gerektirdiği hareket yapsa ya da ağlasa Necâtî Bey'in,

*Necâtî sen de oğlân olmaduñ mı?*¹⁷¹

mısraını terennüm ederek çocuklardan rahatsız olan ev halkını uyarır. Ahmed Hâlis Dede, babasının güzel ahlakını ve keramete dair hâllerini uzun uzun anlatabileceğini; fakat aralarındaki baba-oğul ilişkisinin buna mani olduğunu belirtir.¹⁷² Ev halkından, dervişlerden veya bunların dışındaki insanlardan biri

---

¹⁶⁷ bk. Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003, s. 122-123, K 14.

¹⁶⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 73b-75a.

¹⁶⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 76b.

¹⁷⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 107b.

¹⁷¹ Mısra *Necâtî Bey Dîvânı*'nda şu şekildedir:

Cefâdan men' edermişüñ habîbi
Be hey şüfî sen oğlân olmaduñ mı?

Ali Nihad Tarlan (haz.), *Necâtî Bey Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 1992. s. 415, G 594/3.

¹⁷² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 77a-77b, 107b, 117b.

edebe aykırı bir hareket yapsa, Sâkıb Dede, başka bir kişiye hitap ediyormuş gibi konuyu açar, asla o kişiyi yüzüne karşı kötülemez ve kırmaz.

Ahmed Hâlis Dede, babasının güzel ahlakından sadece binde birini yazdığını, güneşten bir zerreyi tahrir ettiğini söyler.¹⁷³

Mevlevîhaneden veya ev halkından biri vefat ettiğinde Sâkıb Dede, cenaze işlerini bizzat görür. Cenaze namazını kendi kıldırır ve bütün halka nasihatlerde bulunur.¹⁷⁴

Asla "ben" kelimesini kullanmaz. Hiç kimseye ekşi yüz ile bakmaz. Kötü söz kullanmaz.¹⁷⁵ Dirhem ve denayir sıkıntısı olsa veya hanenin ve tekyenin zahiresinde killet baş gösterse, borçları çoğalsa bunlar için dertlenmez.¹⁷⁶ Mahallelerindeki muhtaçlara, yetimlere ve dullara ihtiyaçları olan gıdayı gönderir. Tasadduk ettikten sonra evde geriye kalan gıdaları teftiş etmez.

3.4.2.6. Sâkıb Dede'nin Kerametleri

Sâkıb Dede, Kütahya'ya 4 saat mesafede olan Eylice şifalı kaplıcalarına bütün dervişlerle beraber gider. Burada 15 gün kalırlar. Burada bir akşam namazında Sâkıb Dede, imamlık yaparken, ayağından küçük bir yılan girer ve yukarı doğru hareketle dedenin uçkuruna yaklaşır. Sâkıb Dede, namazı bozmaz namazın bitişinde buldukları çadırdan dışarı çıkar ve yılanı oraya silker. Yılanı öldürmez ve öldürülmesine izin vermez. İmamın arkasında namaz kılan dervişler dedenin ayağından yılan girdiğini görünce namazlarını bozup kaçmışlardır. Ahmed Hâlis Dede, bu olayın babasının ruhanî yönünün gücünü ve kuvvetini gösterdiğini belirtir. Bu şartlar altında namazını bozmamasının büyük bir keramet

¹⁷³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 79a.

¹⁷⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 79b.

¹⁷⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 80a.

¹⁷⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 83a.

olduğunu ifade eder. Bu olayı Kadızadeli tayfasından biri görse insafa gelir; fakat bu tayfa ahmaktır, mucize bile görse inanmaz.¹⁷⁷

Ahmed Hâlis Dede, babasının anasır-ı erbaaya nüfuzu olduğunu, kış günlerinin çetin geçtiği ve bu sebeple halkın sıkıntıya düştüğü dönemde Sâkıb Dede, rüzgara "yâ lodos" diye seslenir rüzgar hemen durur.¹⁷⁸

3.4.2.7. Sâkıb Dede'nin Giyim Kuşamı

Sâkıb Dede, Mevlevîhanede gündelik külah takar ve sade giyinir. Zahire bakan birçokları şeyhliğin uzun ve büyük külah olan imameyle olacağını sanır; fakat işin hakikati cübbe, destar ve imamede değildir, manevi şeyhlik gerekir. Müritlerin ve muhiblerin çokluğuyla da şeyhliğin bir alakası yoktur.¹⁷⁹ Sâkıb Dede, şeyhlik vazifesinde orta boylu imame takar, bunun haricindeki günlerde sade külah giyinir.¹⁸⁰

Biri yazlık biri kışlık olmak üzere iki hırkası vardır. Kışlık olan açık yeşil çuhadandır. Yaşlılık zamanında bu hırkanın içine pamuk koydurup nemed/keçe gibi yapmıştır. Yazlık olan hırka bazen yeşil yünden bazen yeşil çuhadan olur. Ömürlerinde aynı anda üç adet hırkası olmamıştır. Sâkıb Dede, vefat ettiğinde oğlu Ahmed Hâlis Dede yün hırkasını sandukasına puşide olarak örtmüştür. Deste kuçek ya da nimten adı verilen sevb/kaftanı ise pamuklu yeşil boğasidan/astarlık ince bezden yapılmıştır. Sâkıb Dede, yaz ve kış bu kaftanı giyer. Bu kaftanın içine de yine yeşil boğasidan pamuklu kaplama yaptırmıştır. Sâkıb Dede kıyafetlerinin ehl-i dünya giysilerinden farklı olmasına özen gösterir. Kaftanının eteği devirlidir. Yenleri kaz ayağı denilen kaytan ile sarılıdır, bu kaftanda ilik ve düğme yoktur.¹⁸¹

¹⁷⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 77b. Sâkıb Dede'nin bütün kerametleri I. Bölümde *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî'deki Motifler* başlığı altında işlenmiştir.

¹⁷⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 114b, 125a.

¹⁷⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 78b.

¹⁸⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 84b.

¹⁸¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 85a, 118a.

Mustafa Sâkib Dede'nin kıyafetleri her yıl yenilenir. Yaz kış kaftanını giyer, bunun haricinde iki adet zıbını vardır. Yeşil boğasından entari giymez. Çakşur yani pantolona benzeyen içlik giymez. Tomak denilen yumuşak meşinden, uzun konçlu, kopçalı, ökçesiz ayakkabı giyer. Karısı hangi gömlek ve şalvarı alırsa onları giyer. Biri yumuşak biri sert olmak üzere Mısır şalından iki beyaz şalı vardır. Bunları dönüşümlü olarak giyer. Bütün hayatında postin giymez ev ve Mevlevîhane halkına postin giymeyi yasaklar. Postinin bedeni dışarıdan çürüttüğüne, keyif verici maddelerin de içeriden çürüttüğüne inanır.¹⁸² Ahmed Hâlis Dede babasının bu düşüncelerini şöyle aktarmaktadır:

“...bir nebze libās-ı fakriyyelerinden beyân olunmuş idi ki bir şâbûn çulunuñ ortasın delüp boğazına geçürme üzerlerine bir hırka-i ‘abâ ol dağı yektâdur. *Dîvân*-ı laîflerinde bu mazmûn îmâ olunmuşdur, buyururlar:

Mısrâ:

[Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün]

*Safâ-yı sırr ile çul-püş olan abdâla ‘aşk olsun*¹⁸³

Bu muharrer üzre şehri İzmir'de geşt ü güzâr ibtidâ cünûna haml idenler mebâhiş-i ‘ilmiyyesin görince a‘kal u a‘lem-i rûzgâr idüğünde şübhe itmez bu mazmûnı dağı i‘mâl eyle ki naşş-ı kerîmde enbiyâ-yı ‘izâm hakkında süfehâ-yı kefare cünûna nisbet itmişlerdür.”¹⁸⁴

¹⁸² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 85b.

¹⁸³ Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkib Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003. s. 459, G 133/1.

¹⁸⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 31b.

3.4.2.8. Sâkıb Dede'nin Yeme İçme Âdeti

Sâkıb Dede'nin dolayısıyla Ahmed Hâlis Dede'nin evlerinde kahvaltıda (çaşt) çorba ve hoşaf yenir. Çorbasız yemek yemezler. Sâkıb Dede erişte ve pirinç çorbası sever. Hoşaf olmadan da yemek yemez. Akşam yemeğinde üç çeşitten fazla yemek hazırlatmaz. Kahveyi suyu çok kahvesi az şekilde içer. Günlük üç kahve içer. Bunları yemekten sonra ve uykusundan sonra içer. Limon bol olduğunda ve evinde pekmez bulunduğunda limonlu pekmez şerbeti içer. Sıcak günlerde dahi çok su içmez, bir iki yudum su içer. Küçük bir çocuğun yiyeceği kadar az yerdı.¹⁸⁵ Herhangi bir vezirin veya halktan birinin ziyafetine gitmeden önce biraz yemek yer. Gittiği ziyafette en az Sâkıb Dede yer ki maksadı haram bir şey yememektir.¹⁸⁶

3.4.2.9. Sâkıb Dede'nin Tütün Kullanımı

Sâkıb Dede bir gün hamamın iç bölümünde tütün içerken tıraşsız ağalardan biri tütünden nefret ettiği için Sâkıb Dede'ye tekebbürle emrederek elindeki tütün çubuğunu bırakmasını söyler. Ahmed Hâlis Dede bu kişinin hayvan tabiatlı olduğunu söyler.¹⁸⁷ Sâkıb Dede başüstüne deyip elindeki tütün çubuğunu bırakır. Hamamın tellağı bu kişiyi dövmek istediğinde Sâkıb Dede izin vermez. Hamamda bulunan diğer kişiler bu şahsa muhatap olduğu kişinin Mevlevîhane Şeyhi olduğunu söylerler. Bunun üzerine bu kişi Sâkıb Dede'den utana sıkıla özür diler. Sâkıb Dede cevabında ben de hamamda tütün içmekten hoşlanmam tütün çubuğu elimdeydi. Tam bırakacakken sen geldin der. Tıraşsız ağanın gönlünü alır.¹⁸⁸ Ahmed Hâlis Dede bu ilginç hadiseyi şöyle anlatmaktadır:

¹⁸⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 86a-86b.

¹⁸⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 88a.

¹⁸⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 76b-77a.

¹⁸⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 77a.

“...tedehhun itmeleri dağı bu ki kıyās oluna dersden ve müfāla‘adan ve yazıdan ‘ayā geldükde bir miqdār tedehhun idüp çubuğı bırağup yine kārlarına meşğul olurlar idi ki dinilmişdür.

Mısrā‘:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Ehl-i diller içer ammā vağtı var zārzar degül

mażmünü be-ğayr-ı vađt devām üzre tedehhun itmezler idi.”¹⁸⁹

Kütahya Mevlevîhanesinde 18. yüzyılın ilk yarısında sadece Mustafa Sâkıb Dede'nin değil bütün dedelerin ve şeyhlerin tütün kullandıkları anlaşılmaktadır. Ahmed Hâlis Dede, tekyede bulunan canların tütün keselerinin bir olduğunu herkesin o keseden tütün kullandığını babası Sâkıb Dede'nin ayrı bir tütün kesesi taşımadığını dervişlerin yanında kağıda koyup içtiğini yazmaktadır.¹⁹⁰

Ahmed Hâlis Dede 1155 yılı Zilhicce ayının 29. günü Cuma Gecesinde (24 Şubat 1743) babasının vefatından 7 sene sonra bir rüya görür. Bu rüyada Sâkıb Dede beyaz tütün çubuğundan tütün içer. Ahmed Hâlis Dede de aynı şekilde siyah bir çubuktan tütün içer. Ahmed Hâlis Dede, siyah tütün çubuğunu babasına uzatıp beyaz çubuğu alır. O hâlde iken rüyadan uyanır.¹⁹¹

¹⁸⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 86b.

¹⁹⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 118b.

¹⁹¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 137a-137b.

3.4.2.10. Sâkıb Dede'nin Çeşitli İhtiyaçları

Sâkıb Dede vaktinde Mevlevîhanede bolluk hakimdir. Kurbanlar ve adaklardan başka Mevlevîhanenin ne ihtiyacı varsa bitmeden önce yerine yenisi gelir. Meydânî Dede "kahve Hakk yetire" demeden kahve gelir. Sâkıb Dede, "Vaktimizde beş padişah değişti, şeyhülislam, kazaskerler, sadrazamlar, vefat ettiler. Biz hâlâ Hazret-i Celaleddin Argun Hankahında rahat ve bereket içinde yaşamaktayız" diyerek Kütahya Mevlevîhanesindeki bereketi vurgulamaktadır.¹⁹²

3.4.2.11. Sâkıb Dede'nin Harcamaları

Mustafa Sâkıb Dede, cebinde para taşımaz, postun altına koyduğu paradan harcamalarını yapar. Dervişlerin tıraş paraları üç beş haftada biriken paralardan ödenir. Hamam ücretleri ise hamam kirasının karşılığı olarak takas yoluyla ödenir. Bayramlarda Sucı Dede, Sâkıb Dede'nin cebine iki üç guruş harçlık olması için koyar. Bununla beraber Sâkıb Dede, her gün dirhem ve denayir harcaması yapar.¹⁹³

3.4.3. Sâkıb Dede'nin İlişki Kurduğu Devlet Adamları

Sâkıb Dede'nin 35 civarında büyük vezirle tanışıklığı olduğunu, bunlarla sohbet meclisleri oluşturduğunu, vezirlerin kendine çeşitli ikramlarda bulunduğunu oğlu Ahmed Hâlis Dede yazmaktadır.¹⁹⁴ Sâkıb Dede, öfkeli vezirlerin sinirlerini tatlı dil ve güzel sözlerle geçirir. Daha sonra bu vezirler öfkeyle yanlış kararlar vermedikleri için dedeye hayır dua ederler.¹⁹⁵ Sâkıb Dede, vüzera ve avamdan birinin ziyafetine gitmeden önce evinde bir şeyler yiyip ziyafete öyle gider. Vezirlerin sofrasında çok çok az yer. Ahmed Hâlis Dede'ye

¹⁹² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 116b-117a.

¹⁹³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 118b.

¹⁹⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 59b.

¹⁹⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 84a, 90b.

göre babasının maksadı zararlı ve haram yiyeceklerden korunmaktır.¹⁹⁶ Ahmed Hâlis Dede babasının münasebet kurduğu vezirleri şu şekilde açıklar:

“Bizüm zamânımızda otuz beş miqdârı vüzerâ bu diyâra naşb olındı. ‘Azlinden şoñra iki sene mu‘ammer olmış var mı meger ki içinden bir ikisi taħff-i muzlime üzre bulunmuş ola. Ya nev‘-i sehâ üzre ola yâhūd taraf-ı fuķarâ ve hânķâhlara mu‘teķid ve kendüye viķâye olacaķ bezl üzre ola.”¹⁹⁷

Ahmed Hâlis Dede, bazı kişilerin, şeyhlerin vezirlerle sık sık görüşmesini anlayamadıklarını belirtmektedir. Özellikle Şeyh Sâkîb Dede, vezirlere şer‘î ilimleri öğretmek, onları doğru yola iletmek, sadakaları doğru yerlere verdirmek, suçsuzları kurtarmak, dullara ve yetimlere iyilik yaptırmak, halkın namusunun korunmasını sağlamak için vezirlerle içli dışlı olmaktadır. Şeyh Sâkîb Dede, vezirlere nasihatlerde ve vaazlarda bulunmaktadır. Nüktelerle, kerametli sözlerle, latifelerle onları doğru yola iletmektedir. Vezirlerin sıkıntılı zamanlarında onları teselli etmektedir. Şeyh Sâkîb Dede gibi bir nedimi daha önceki vezirler ve şahlar bulamamışlardır. Sadece Hüseyin Baykara isimli hükümdar Molla Câmî'nin kıymetini anlamıştır. Bir de vezirlerden Yemen Fâtîhi Sinan Paşa bir kamil Mevlevî dervişe sahiptir. Şeyh Sâkîb Dede, bir vezir, vali ya da paşayla çok az görüşürse Kütahya şehri halkı bilirler ki o vezir ya çok zalimdir ya şarap içer veyahut oğlancıdır ya da nasihatle uslanacak tipten değildir. Bu tipteki vezirler ayıpları dolayısıyla iyi kişilerle dostluk kurmak istemez; çünkü kurduğu taktirde ayıpları ve kusurları meydana çıkacaktır.

Şeyh Sâkîb'ın kerametlerinden biri de zalim valilerin, zorba idarecilerin kısa sürede Kütahyadaki görevlerinden azledilmeleridir. Ahmed Hâlis Dede, biraz

---

¹⁹⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 88a.

¹⁹⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 96b.

mübalağa ederek bir iki ayda bu valilerin gittiklerini ifade etmektedir.¹⁹⁸ Ahmed Hâlis Dede'nin Kütahya vezirleri ile alakalı genel görüşleri şöyledir:

“Zevi'l-‘uķūle pūşide degüldür ki atı çok zamāndan beru merķūma gelince iki sene bir vālī olmamıřdur. Bundan dađı çok ma‘nā münfehim olur. Eger bu gūne ukkām u vulātuñ ađvālī ki zamān-ı sa‘ādet ‘unvānlarında cārī olmuřdur. Birer birer tađrīre mūbāderet olınsa böyle bir iki mūcellede kūncāyīř-pezīr olmaz.”¹⁹⁹

“Ulū'l-elbāba afī olmaya ki zamān-ı kerāmet ‘unvānlarında bir zālīm vālī ya bir cābir ākim olsa senei tekml̄ idemeyüp ‘azlile hem-‘inān-ı cezāsın bulup ekřeriyā üç ay ükümet idemez idi. Bu menabe mūkerrer vāı‘ olmuřdur.”²⁰⁰

“Eger bu gūne vūlāt u ukkām ile olan ālleri tađrīr olınsa bir iki mūcellede dađı muđtācdur.”²⁰¹

“İbtidā diyār-ı Kūtāhiyye’de tavađunlarından ilā-āđirū’l-vađt a‘yān-ı řehr ve ākimi ve vālīsi her řayf u řitā’ řođbetler ve ziyāfetler olunup ‘alā-merātibihim nevbetlerinde azret-i vālidi da‘vet iderler.”²⁰²

“Bu Belde-i Őayyibe’de tavağunları hengāmından dār-ı fenāyı vedā‘larına adar otuz miđdārı vezīr-i rūřen-zamīr esīr-i dām-ı şoğbetleri olmuşdur.”²⁰³

“Ekřer vūzerā řālīhi tālihīden ve ‘ālimi cāhilden řādıı kāzibden fark itmeyüp turrehāt-ı vesvās ile dil-arāb u tazayyu‘-ı evāt iderler. ađıı vezīrūñ bađtı yāver ola ki böyle bir vücūd-ı bih-būd ile hem-meclis olup mūřkilātını all eyleye tevfie muđtāc bir ma‘nādur.”²⁰⁴

¹⁹⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 112a-112b, 122a-122b.

¹⁹⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 113a.

²⁰⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 121b.

²⁰¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 122b.

²⁰² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 116a.

²⁰³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 18b.

²⁰⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 60b.

3.4.3.1. Hacıkıran Hasan Paşa

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın yazdığına göre Hasan Paşa, H 1119/M 1707 yılında Anadolu Valisi yapılmış H 1120 Zilkade M 1708 Şubat'ında azl edilerek Basra mansıbına gönderilmiştir.²⁰⁵

Ahmed Hâlis Dede, Hacıkıran Hasan Paşa'nın 6 ay kaldığı Kütahya'da babasıyla birebir sohbetler ettiğini ifade etmektedir. Hacıkıran Hasan Paşa, azil emri geldiğinde bu azlin hakkında ne şekilde yorumlanabileceğini anlamak için Bursa'da Mısırlı Arap bir müneccime mektup yazmıştır. Müneccim gönderdiği zayırcede Hacıkıran Hasan Paşa'nın Basra yolunda çeşitli sıkıntılar yaşayacağını, Konya'da Maktulzade'nin paşayı katledeceğini, o olmazsa Halep Valisi Abdi Paşa'nın öldüreceğini, o da olmazsa Bağdad Valisi Hasan Paşa'nın canını alacağı yönünde işaretler bildirmiştir. Müneccimin bu zayırcesinden çokça etkilenen Hacıkıran Hasan Paşa'yı gören Sâkib Dede, onu teselli etmiş ve herhangi bir sıkıntı yaşamayacağını belirtmiştir.

Hacıkıran Hasan Paşa, Sâkib Dede'ye bir ramazan bayramında bir bohça yeni kıyafet hediye etmiştir. Sâkib Dede, paşanın hatırı için bu kıyafetleri bayramın üçüncü gününe kadar giyip daha sonra satarak parasını fakirlere dağıtmıştır.²⁰⁶

3.4.3.2. Abdi Paşa

Babıali'den yetişmiştir. Kütahya'daki ilk valiliği H 1112 M 1700'de olmuştur. 1702'de Van valiliğine tayin edilmiştir. İkinci Kütahya valiliği ise H 1120 M 1708'de Halep valiliğinden Anadolu valiliğine getirilmesiyle olmuştur. 1710'da Hasan Paşa'nın (Koca) gelişine kadar bu görevde kalmış, Kütahya'dan

---

²⁰⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Bizans ve Selçukilerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*, İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası, 1932, s. 166.

²⁰⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 111b.

Hotin'e gitmiştir.²⁰⁷ Abdi Paşa ile Sâkıb Dede'nin tanışıklığı Beşiktaş Mevlevîhanesine dayanmaktadır. Abdi Paşa Enderun'dan paşalık göreviyle çıkmadan önce Beşiktaş Hankahında yapılan mukabelelere katılmaktadır. Sâkıb Dede de Galata Mevlevîhanesinden mukabele günlerinde Beşiktaş Tekyesi'ne gelmektedir.

Ahmed Hâlis Dede, Abdi Paşa'nın 1708'de Kütahya'ya geldiği vakit bu tarihten önce Halep'te Nâbî (öl.1712) ile olan sohbetlerini, unuttuğunu dile getirmiş, bu şekilde babası Sâkıb Dede'nin en az Nâbî ayarında bir şair olduğunu ima yoluyla belirtmiştir.²⁰⁸

Abdi Paşa'nın Tiryâkî Dervîş Mustafâ isminde afyonçeken bir dervişi vardır. Bu derviş Şehnamehanlıkta eşsizdir. Yenişehir Kasabasında bulunan bir hamama keyif ehli bir kişi gider, hamam tellağı bu kişiyi keselemek isterken adam orada ölür. Tiryâkî Dervîş Mustafâ, Abdi Paşa'dan buyruldu alıp bu konunun teftişi için bizzat Yenişehir'e gider. Bu konu o dönemde Abdi Paşa'nın divanında uzun bir süre latife mevzusu olmuştur.²⁰⁹ Bu olay Abdi Paşa'nın 1. Anadolu valiliği dönemine denk gelmektedir.

Abdi Paşa'nın 2. Anadolu valiliği döneminde henüz Hâce Fâtıma Hanım hayattadır. Bu dönemde de Sâkıb Dede ile aralarında büyük bir samimiyet vardır. Abdi Paşa'nın 1. valilik döneminde Ahmed Hâlis Dede henüz doğmamıştır. Ahmed Hâlis Dede, Abdi Paşa'nın 2. Anadolu valiliği döneminde kendinin çocuk olduğunu babasını görmek için evlerine gelen paşanın kendine sayısız hediye getirdiğini yazmaktadır.²¹⁰ Ahmed Hâlis Dede, annesi Havvâ Hanım ile Abdi Paşa'nın evine sürekli ziyarete gitmektedir. Abdi Paşa, küçük Ahmed Hâlis'e ve

---

²⁰⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 165-166.

²⁰⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 61a.

²⁰⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 61a-61b.

²¹⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 61b.

kardeşlerine çocukça birkaç beyit okutup altın ve gümüşten birçok hediye verir. Küçük Ahmed Hâlis ve kardeşleri bu hediyeleri annelerine verirler bu misafirliklerin sonunda Sâkîb Dede, Havvâ hanıma kaç altın toplandığını sorar ve 18 altın toplanmış olduğu cevabını alır. Sâkîb Dede, bu altınların kendilerine yaramayacağını ifade ile bir ziyafet düzenleyip Abdi Paşa'yı, ailesini ve beylerini Sultanbağı denilen mesire yerine davet ederek onlara yeme içme şeklinde geri ödemiştir. Abdi Paşa Kütahya Mevlevîhanesine gelip Hâce Fâtıma Hanım'ın dualarını alır, Mevlevîhaneye kurbanlar ve nezirler gönderir. Ahmed Hâlis Dede, Abdi Paşa'nın "Hangi valilikte bulunsam elemeler sıkıntılar yağmur gibi başıma yağar; fakat Kütahya'da huzur ve esenlik bulurum. Bu da Şeyh Sâkîb Mustafa'nın sayesinde olur" dediğini belirtir. İki yıl kadar Anadolu valiliğinde kalan Abdi Paşa, Kütahya'dan Hotin valiliğine gittiğinde emrine başka eyaletler de verilmiştir.

Abdi Paşa Hotin'deyken Sâkîb Dede Mısır Valiliğine getirileceğini müjdelediği bir mektubu Anadolu sipahilerinden biriyle paşaya gönderir. Abdi Paşa bu sipahiye çok fazla hediyeler verir. İki ay sonra Mısır Valiliğine getirilir.²¹¹

3.4.3.3. Çerkes Mehmed Paşa (Şehsüvaroğlu)

Kaleciklidir. 1714 senesinde valiliğe tayin edilip o yılın sonuna kadar Kütahya'da kalmıştır.²¹² Bu dönemde Ahmed Hâlis Dede henüz küçük bir çocuktur. Çerkes Mehmed Paşa Kütahya Mevlevîhanesindeki mukabelelere Sâkîb Dede'yle birlikte katılmıştır. Dedeye tekyeyi yıkıp yerine taştan ve çinilerle bezenmiş yeni bir Mevlevîhane yaptırabileceği teklifinde bulunmuştur. Sâkîb Dede daha önceki şeyhlerin hatırasına sahip çıkmak için bu teklifi kabul etmemiştir.²¹³ Sâkîb Dede, tekyemiz dardır, vezirlerin büyüklüğüne uygun

²¹¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 62a-62b, 111b, 116a.

²¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 166.

²¹³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 62b, 110a, 130b.

değildir, dese de Çerkes Mehmed Paşa, ikna olmayıp bir cuma günü namazdan sonra hankaha gelir mukabele esnasında etrafın harap hâlini görüp hankahın yenilenmesi gerektiğini düşünür; Sâkîb Dede'den izin ister. Mustafa Sâkîb Dede, “Bu dünyada tekyemiz altın kaplama olsa bile ahiretteki imtihanı kazanamazsak bir fayda vermez; hem benden önceki Mevlevîlerin burada büyük ve uzun hatıraları var” diyerek Mehmed Paşa'yı ikna eder.²¹⁴

3.4.3.4. Menlikli Hacı Ali Paşa

Kütahya'ya vali olarak gelişi Ahmed Hâlis Dede'ye göre 1130'dur.²¹⁵ Yine Ahmed Hâlis Dede'nin belirttiğine göre Hacı Ali Paşa Sofya Valiliği, Niş Kalesi Muhafızlığından Kütahya'ya gelmiştir. Ali Paşa gelişinin 2. gününde selam ağasını göndererek Sâkîb Dede'yi sarayına davet eder ve görüşürler. Aradan 1-2 gün geçince çukadar gönderir ve Sâkîb Mustafa Dede'yi tekrar yanına çağırır. Bu defa Ali Paşa, Sâkîb Dede'yi yanında tutmak ister ve geri göndermez. Hacı Ali Paşa'yla Sâkîb Dede 4 yıl bu şekilde yakînen görüşmüşlerdir. Paşanın ilk tayin olduğu yılın kışında Afyonkarahisar Valisi İki Tuğlu Abdurrahman Paşa'nın içkici ve zalim oluşundan dolayı Ali Paşa'ya katledilmesine dair ferman gelmiştir. Ali Paşa konuyu Sâkîb Dede'ye açmış ve nasıl hareket etmesi gerektiğini sormuştur. Sâkîb Dede, Bölükbaşı Arnavut Haydar'ın, İki Tuğlu Abdurrahman Paşa'yı katledebileceğini söylemiştir. Nitekim Arnavut Haydar, Abdurrahman Paşa'yı helada bulup katleder. Bu olaydan sonra Ali Paşa'nın Sâkîb Dede'ye muhabbet ve hürmeti arttıkça artmıştır. İkinci yılın yazında Antalya civarında Yörük ve

²¹⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 110a-110b, 130b-131a.

²¹⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 63a, 98a, 112b-113a.

Uzunçarşılı'ya göre Menlikli Ali Paşa 1717 eylülünde vali olup 1721 teşrinievveline kadar görev yapmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 166.

Ahmed Hâlis Dede'ye göre, 4 yıl süren görevi sonunda Menlikli Hacı Ali Paşa Kütahya'dan Cidde'ye gönderildiğinde Maktulzade Merzifonlu Ali Paşa Hac Emiri'dir ve Mekke'dedir. Çerkes Mehmed Paşa'dan Osman Paşa'ya kadar 3 farklı Ali Paşa'nın art arda Kütahya Valisi olması, bazı karışıklıklara sebebiyet verebilir. *bk.* Uzunçarşılı, *Age.*, s. 166.

Türkmen eşkiyasının mirî akçeyi göndermemesi, bu bölgede sıkıntılar çıkarması sebebiyle Ali Paşa, Sâkîb Dede'yle beraber bu bölgeye intikal ederek 2 ay içinde asayîşi sağlayıp bahsi geçen paralarla Kütahya'ya dönmüşlerdir.²¹⁶ Bir yıl sonra sadarettten bir ferman daha gelmiştir. Fermanda Dazkırı'da Alaybegi isminde bir eşkiyanın ortaya çıktığı, yanında birkaç yüz adamı olduğu, bir kuleyi kendine üs yaptığı, kısa zamanda kellesinin İstanbul'a gönderilmesi gerektiği yazılmıştır. Ali Paşa konuyu Sâkîb Dede'yle istişare etmiştir. Sâkîb Dede, Paşa'ya, bu eşkiyanın üzerine baş ağasını göndermesinin yeterli olacağını, etraftaki beylere buyrulduklar göndermesi gerektiğini, bu beylerin adı geçen eşkiyayı yakalayacağını, özellikle eşkiya ile aralarında husumet bulunan Aydın beylerinin bu eşkiyanın hakkında geleceğini, bu sayede paşanın şöhretinin gittikçe artacağını söylemiştir. Ali Paşa, Sâkîb Dede'yi dinlemez ve Dazkırı'ya kendi gitmeye karar verir. Bir gün bir gece çarpışmadan sonra Alaybegi kuleden kaçır. Alaybegi İstanbul'a varınca Ali Paşa ardından adamlarını gönderir. İstanbul'da sadaret tarafından ele geçirilip katledilir. Ali Paşa için bu olay bir başarısızlık sayılmıştır.

Ali Paşa'nın Anadolu valiliğinin 2. yılında Antalya civarında 2. defa Yörük eşkiyası sorunu ortaya çıkmış, sadarettten bunların vergiye bağlanması, elebaşlarının katledilmesi yönünde ferman gelmiştir. Ali Paşa ve Sâkîb Dede birlikte Antalya'ya bu eşkiyanın üzerine gitmiştir. İki Antalya'da iken Kütahya'da gece şehir halkının üzerine taşlar yağmıştır. Ali Paşa dönüşte sabah vaktinde dışarıda kimi bulursa onları cezalandırmak istediye de Sâkîb Dede buna müsaade etmemiştir. Cinler ile çeşitli ilişkiler kurarak bu konuyu çözüme kavuşturmuştur. Neticede Kütahya'da bu taş yağma olayı sona ermiştir.²¹⁷

Ali Paşa'nın Anadolu valiliğinin 3. yılında Gülek Mihaliç'inde köylerden birini eşkiya basıp köy halkını katletmiştir. Ali Paşa'ya olaya müdahale etmesi için

---

²¹⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 63a-63b, 106a-106b, 122a.

²¹⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 64a-65b.

ferman geldiğinde Sâkîb Dede'yi yanına alarak Mihaliç'a varmıştır. Eşkiya köyde bir evde bütün ev halkını öldürüp sadece küçük bir kız çocuğunu geride bırakmıştır. Bu kız çocuğu Ali Paşa'ya eşkiyanın ailesini nasıl öldürdüğünü, nereye gömdüğünü ve olayın diğer ayrıntılarını anlatmıştır. Ali Paşa bu kızı haremine alıp yetiştirmiştir. Bu olayı çözdükten sonra Ali Paşa ve Sâkîb Dede Mihaliç'tan Bursa'ya geçmişlerdir. Sâkîb Dede, Ali Paşa'nın oğlu, kendi öğrencisi Mir Halil ile Kütahya'ya dönmüştür.²¹⁸

Ali Paşa Bursa'da rüyasında, 8-10 tane kılıcın ortada birbirine bağlı bir şekilde Mevlevî gibi sema ettiğini, tennure gibi açıldığını görmüş. O gün paşaya ferman gelmiştir. Manisa'da Hayra Oğlan isimli 400 civarı adamı olan eşkiyanın kökten temizlenmesi ve sığındıkları yerlerin tahrip edilmesi istenmiştir. Sâkîb Dede, aralarında ikilik çıkacağı endişesiyle bu görev için Ali Paşa'yla beraber Manisa'ya gitmemiştir; çünkü dedenin görüşü ile paşanın görüşü birebir aynı değildir. Sâkîb Dede bazı günahsız kişilerin de kanının döküleceği kaygısını taşımaktadır. Ali Paşa ise kendine emrolunan işi yapmak zorundadır. Neticede Ali Paşa 400'e yakın eşkiyayı katletmiştir. Bu çarpışmada paşayı kan tuttuğu yazılmaktadır.²¹⁹ Ali Paşa'nın Hayra Oğlan vakasını kanlı bir şekilde bastırması sonucunda Sultan III. Ahmed Han'ın "Biz Ali Paşa'yı sufi bilirdik, hâlbuki cellatmış" dediği rivayet edilir. Hasetçi ve fitneci olarak vasedilen Muşkaralı İbrahim Paşa, Sultan III. Ahmed Han'ın bu sözlerinden vazife çıkararak, Kabe'de Şerif Abdullah ayaklanmasını teskin için Ali Paşa'yı vazifelendirir. H 1134 Receb'inde şeyhül-harem tevcihiyle Cidde Valiliği Ali Paşa'ya verilir.²²⁰

Ali Paşa Kütahya'ya tayin olduğu zaman Sâkîb Dede'ye "Bu şehirde 1-2 yıl valilik yapabilir miyim" diye sormuş, dede 3-4-5 cevabını vermiştir. 3,5 yılda

---

²¹⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 65b-66a.

²¹⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 66b.

²²⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 66b-67a.

Cidde Valiliği gelince paşa, 5 yıla kadar müjde vermiştin neden değışti diye tekrar sorduğunda Sâkıb Dede, Ali Paşa'ya "Siz bizim sözüümüzü iyi anladınız mı? Bizim maksadımız şimdi gideceğiniz 'Cidde' Valiliğidir. Cidde, ecbed hesabında 3-4-5'tir" diye cevap vermiştir.²²¹

Ali Paşa, Manisa'dan Kütahya'ya geldiğinde Sâkıb Dede'yi beraberinde Hayra Oğlan vakasını teskin etmeye götürmediği için pişmanlığını dile getirir ve yanında Kabe'ye götürmek ister. Sâkıb Dede, Ali Paşa'yla birlikte gitmez. Ahmed Hâlis Dede, babasının zaman zaman "Üç defa meşakkatsiz bir şekilde hacca gitmek nasip oldu; lakin hep reddettik" diye hayıflandığını yazmaktadır.²²²

Ahmed Hâlis Dede, bir Mevlevî dedesinin bir paşayla bu kadar içli dışlı olmasının sebebi nedir sorusuna şu şekilde cevap vermektedir: Şimdiki zaman vezirlerinin hâli herkesin bilgisi dahilindedir; fakat Hacı Ali Paşa, taş ile altını birbirinden ayırabilir niteliktedir. Kapıcıbaşılık vazifesinde devlet büyüklerinin taktirini kazanmıştır. Gittiği yerlerde, fazıl kişiler arar ve onlarla dost olur. Alim ve dindar kişilerin kıymetini bilir. Abdestsiz yatmaz. Dullara ve yetimlere sadaka ve adaklar verir. Her sene zekatını verir. Her bir mektebe ayrı ayrı 300-500 akçe hediye gönderir. Olumsuz davranışları ve kötü alışkanlıkları yoktu; hatta sigara bile içmezdi. Misafirlerini iyi bir tarzda ağırlar mutlu bir şekilde yolcu ederdi. Zamanını boşa geçirmezdi. Fıkıh öğrenirdi. Namazlarının ardından zikir ve virdlerine devam ederdi. Teheccüd namazlarını sürekli kılardı. Cömertlikte ve kahramanlıkta eşsizdi.²²³ Ruknü'l-İslâm es-Suğdî'nin *el-Nutef fi'l-Fetâvâ* isimli eserinden fıkıh konuları okurdu. Her zaman hatim okuttururdu. Birçok eseri istinsah ettirir, bu sayede şehrin okur yazarları bu istinsah edilen eserlerden

---

²²¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 67a.

²²² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 67b.

²²³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 67b-68a.

istifade ederlerdi.²²⁴ Cidde Valiliği esnasında Kabe-i Mükerrerme'de ve Harem etrafında oturanlara, öğrencilere çeşitli hediyeler verir. Ramazan başlangıcında bunların herbirine birer altın, birer okka kahve verir ramazan ortasında aynı hediyeleri tekrarlar. Kadir gecesinde birer altın ve birer okka kahve hediyesini yeniden tekrarlar. İhtiyaç sahibi olanlara bayramlık elbise hediye eder.²²⁵

Ali Paşa'nın "Zamane vezirlerinden 10 veziri padişahımız seçse ve at ve silahlarıyla karşıma dikse, ben de atım ve ciridimle onlarla mücadele etsem hepsini yenerim" dediğini Ahmed Hâlis Dede yazmaktadır.²²⁶

Ahmed Hâlis Dede, genellikle cömertlikle kahramanlık birbirinden ayrılmaz kardeştir. Bunların başı ise diyanettir, demektedir.

Sâkıb Dede, Kütahya'ya gelen vezirler içinde en fazla Hacı Ali Paşa ile görüşmüştür.²²⁷

Hacı Ali Paşa, Cidde Valiliği için yola koyulduğunda yolda hac yolcularıyla ve Hac Emiri Maktulzade Merzifonlu Ali Paşa'yla karşılaşır. Maktulzade Merzifonlu Ali Paşa, Hacı Ali Paşa'nın Cidde Valisi olmasından pek hoşnut olmamıştır. Maktulzade Merzifonlu Ali Paşa, Hac dönüşü Medine'yi geçtikten sonra 1722 yılında vefat etmiştir. Vefatı esnasında Hacı Ali Paşa isyancı Arapları dağıttığını, başarı kazandığını Maktulzade Ali Paşa'ya söyler. Maktulzade Ali Paşa, bu haberden de hoşnut olmaz. Ahmed Hâlis Dede, Hacı Ali Paşa'yı göklere çıkarırken Maktulzade Ali Paşa'yı yerin dibine sokmaktadır. Ondan rüşvetçi, korkak, hain gibi sıfatlarla anmaktadır.²²⁸

---

²²⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 69b.

²²⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 70b

²²⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 68a.

²²⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 68b.

²²⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 69b.

Hacı Ali Paşa, Mekke-i Mükerrerme'ye varınca Şerîf Abdullah Yemen tarafına kaçmış, orada 30.000 civarı Urban toplayıp paşanın üzerine yürümüştür. Bu esnada Osmanlı hac kafilesi Şam'a varmıştır. Hacı Ali Paşa, Şerîf Abdullah'la yaptığı bu savaşı kazanmıştır, fakat Şerîf Abdullah'ı ele geçirememiştir. Şerîf Abdullah bu savaştan sonra bir daha asker toplayamamıştır. Savaş tarihi H 1136 M 1724'tür. Hacı Ali Paşa, bu savaştan bir yıl sonra H 1137 M 1725'te Zilkade ayında hacdan önce vefat etmiştir. Kabri Hazret-i Havva'nın kabri yakınındadır.²²⁹

Ahmed Hâlis Dede, Hacı Ali Paşa'nın vefatından babası Sâkîb Dede'nin rüyası sayesinde haberdar olduklarını belirtir. Rüyada Sâkîb Dede güzel bir ata binmiş Hacı Ali Paşa da bir Mısır eşeğine binmiş ikisi beraber yola çıkmışlardır. Sahrada beraber giderken kar yağmaya başlamıştır. Sâkîb Dede sağdaki yola, Ali Paşa soldaki yola gitmiştir. Soldaki yolda kar çoktur Sâkîb Dede her ne kadar o yola gitmeyin sonu tehlikelidir dese de Ali Paşa soldaki yolda gitmeye devam etmiştir. Mısır eşeği göğsüne kadar kara batmış, daha sonra Ali Paşa da kara batmış ve görünmez olmuşlardır. Bu rüyadan sonra Sâkîb Dede, oğluna Hacı Ali Paşa'nın tahminlerine göre vefat ettiğini söylemiştir.²³⁰

3.4.3.5. Osman Paşa

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osman Paşa'nın 1723'ten 1724'e kadar Anadolu Beylerbeyi olduğunu, oradan Revan muhafızlığına gönderildiğini belirtir.²³¹ Ahmed Hâlis Dede, Osman Paşa'nın önceden defterdar olarak görev yaptığını, Konya'dan Kütahya'ya tayin edildiğini yazar. Osman Paşa südü bozuk, rüşvetçi bir kişidir. Kütahya'ya geldiği ilk ay kethüdası, ikinci ay ise kardeşi vefat etmiştir. İran Savaşı çıkınca Arif Ahmed Paşa maiyyetine verilmiştir. Arif Ahmed Paşa'nın Osman Paşa'ya eskiden beri husumeti olduğu için paşayı İki Tuğlu mansıbı olan

²²⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 70a, 125b-126a.

²³⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 70a.

²³¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 166.

Sebzevar'a göndermiştir. Osman Paşa burada vefat etmiştir. Ahmed Hâlis Dede'ye göre cehenneme gitmiştir.²³²

Osman Paşa, Konya'dan Kütahya'ya yola çıktığında maiyetinde bir de deli gelmiştir. Bu deli bir iki defa Mevlevîhaneye de uğramıştır. Ahmed Hâlis Dede, bu kişinin kıl kadar ince, orta boylu, sürekli susan ve daima yersiz yersiz gülen bir şahıs olduğunu ifade eder. Geldiğinin üçüncü gününde vefat etmiştir. Osman Paşa, Mevlevîhane'ye geleceği bahanesiyle casuslar göndermiştir. Sâkîb Dede bu dönemde Mevlevîhaneyi tanıdık tanımadık herkese kapatmıştır bayramlarda dahi açmamıştır. Ahmed Hâlis Dede, Kütahya Mevlevîhanesi'nin tarihinde böyle bir olayın ilk olduğunu belirtir.²³³

Ahmed Hâlis Dede'nin Osman Paşa hakkındaki olumsuz düşünceleri Sâkîb Dede'nin paşanın sarayında yaşadıklarıyla ilgilidir. Sarayda yaşananlardan bahsetmeyen Ahmed Hâlis Dede, Osman Paşa'nın babasına "gayz-ı cibillî"si olduğunu söylemektedir.²³⁴ Esasen Ahmed Hâlis Dede, Muşkaralı İbrahim Paşa, Merzifonî Ali Paşa gibi devlet adamlarından bahsederken de çok ağır hakaret ifade eden kelime ve sıfatlar kullanmaktadır. Bu, Ahmed Hâlis Dede'nin eserinde tercih ettiği dil özelliği olmakla birlikte Mevlevî tarikatının kendine yakın paşalara ve yakın olmayanlara bakış açısını da ortaya koymaktadır. Ahmed Hâlis Dede, babasının hazzetmediği bir paşanın Kütahyada barınmadığını şu şekilde anlatmaktadır:

“...kâtı çok vâki' olmuşdur ki paşalardan birine ya mütesellimlerden ya mevâlî ya nüvvâbdan birine igbirâr rû-nümâ olsa o ħrîf-i bed-kir-dâr evân-ı

---

²³² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 71a-71b.

²³³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 71a-71b.

²³⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 71a.

hükümetinde zahmet-keş-i vâfire olduğdan şoñra nekebât-ı mütekâşire üzre
‘azl olup ba‘de'l-‘azl idbâr-ı küllî üzre fevt olur idi.’²³⁵

3.4.3.6. Muşkaralı Damat İbrahim Paşa

Ahmed Hâlis Dede, H 1135 M 1722/1723 yılında babası Sâkîb Dede'den izin alarak İstanbul'u görmek arzusuyla İstanbul'a varır. Muşkaralı Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlığının vaktinde Tiflis fethinin müjdesi gelir. Bu müjdeli haberi babasına bir mektupla haber verir. Sâkîb Dede cevabında “Tiflis badehü Tağlis olur badehü Teflis olur,” der. Nitekim bir kaç yıl geçtikten sonra padişahın hazinesinden anlayan kişiler İran Seferi olmadan önce Sultan III. Ahmed Han'ın hazinesinin herbirinde 52.000 kese altın olduğunu, Acem seferinde bu hazinenin tamamen tüketildiğini belirtirler. Damat İbrahim Paşa ve Mehmed Kethüda malından başka Sultan I. Mahmud saltanatının ortalarına kadar (1742) ne kadar devlet hazinesi varsa hepsi İran'la yapılan mücadeleler esnasında harcanmıştır. Bunun sonucunda devletin iflâsı ortaya çıkmıştır. Sâkîb Dede'nin "teflis" demesi bu sebeptedir. "Taglis" ise karanlık demektir. Öyle bir karanlığa uğradılar ki ancak kıyamette aydınlık güneşini görürler.²³⁶ Sâkîb Dede, *İnnehüm yekîdüne keyden. Ve ekîdüne keyden*²³⁷ ayetinin harflerinin sayısından yola çıkarak oğlu Ahmed Hâlis Dede'ye, İbrahim Paşa'nın sadrazamlığının 23 ayda tamam olacağını söylemiştir. 23 ayın sonunda İbrahim Paşa azledilerek Revan'a gönderilmiştir.²³⁸ İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı zamanında İran'da birçok yer feth edilmiştir. Sâkîb Dede, rüyasında İbrahim Paşa'yı görür. Paşanın elinde eski bir sepet vardır; sepetin içi boştur; göğe bir merdiven kurulmuştur ve ay tutulmuştur; İbrahim Paşa ay tutulmasını anlamak için eliyle aya dokunmak istediye de bu mümkün

²³⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 72a.

²³⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 72b, 128a.

²³⁷ *Kur'ân-ı Kerîm*, 86/Târik 15-16, Muhakkak ki onlar hile yaparak tuzak kuruyorlar. Ve ben de hile yaparak tuzak kururum.

²³⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 73a.

olmamıştır; paşa merdivenden inip batı tarafına gitmiştir. Sâkıb Dede, rüyayı şu şekilde tabir etmiştir: eski sepet İran şehirlerinin fethidir. Bir şeye yaramaz içinde su durmaz; payidar olmaz. İslam ehli çok zarara uğrayıp çok mal zayi olmuş; kadın, erkek, çocuk birçok kişi ölmüştür. Ahmed Hâlis Dede, babasıyla beraber bu rüyayı yorumlamıştır. Ay tutulmasını Hâlis Dede, devrin kutbunun kalbi olarak tabir etmiş; İbrahim Paşa'nın yapmış olduğu fena işlerden ve diyaneti aşığılamasından dolayı o kalbi parlatmanın mümkün olmadığını ifade etmiştir. Paşanın tutulan ayı eliyle açmaya çalışması ise bazı fakirlere sadaka vermesidir; riya ile yapılan bu iyilikten Allah ehli olan kişilerin kalbi mütmain olmaz. Batı yönüne gitmesi ise paşanın ölümüdür.²³⁹

3.4.3.7. Türk Ahmed Paşa

Ahmed Hâlis Dede, H 1128/M 1716 yılında, İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise H 1126 M 1714 senesinde Kütahya Valisi olduğunu belirtmektedirler.²⁴⁰ Ahmed Hâlis Dede, Türk Ahmed Paşa'nın kötü huylu, merhametsiz ve zalim bir kişi olduğunu belirtir. Taşradan Kütahya şehir merkezine gelemeden Varadin'e sefere gitmiştir. Hâlis Dede, "Kefere yedinde maktul olmuştur" derken Uzunçarşılı, "1714'te şehiden vefat eyledi" demektedir.²⁴¹

3.4.3.8. Tamgacı Ali Paşa (Serezli)

Uzunçarşılı, 1718'de vali olup o sene içine Kütahya'da vefat eyledi, demektedir.²⁴² Ahmed Hâlis Dede, Tamgacı Ali Paşa'nın sarhoş bir kişi olduğunu 3 aydan daha az süre Kütahya'da kaldığını, gittiği yerlerde de 5 ay kalamadığını sürekli yer değiştirerek helak olduğunu yazmaktadır.²⁴³

---

²³⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 72b-73a, 126a-126b.

²⁴⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 112b, 122a. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 166.

²⁴¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 112b. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 166.

²⁴² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 166.

²⁴³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 112b.

3.4.3.9. İzzet Ali Paşa

Kaleminden yetişmiş olup edip ve şair bir zattır. 1732 mayısında vali olmuş H 1145/M 1733'te Van Seraskerliğine nakledilmiştir.²⁴⁴ Ahmed Hâlis Dede, H 1143 M 1731 tarihinde Kütahya'ya gelen Ali Paşa'nın defterdarlıktan muhrec olduğunu, İzzet mahlasını kullandığını yazmaktadır. İzzet Ali Paşa, Kütahya'ya gelmeden otuz gün önce Sâkıb Dede, rüyasında İstanbul'dan gelecek paşa ile bir gemiye binmiştir. Sefine çürüktür, ve nerdeyse batacaktır. İçinde birçok insan vardır. Dede gemi kenara yaklaşınca atlayıp kenara çıkmıştır; gemi gözden kayboluncaya kadar gitmiştir. Sâkıb Dede, oğlu Ahmed Hâlis Dede'ye bu rüyanın tabirini şu şekilde açıklar: Bu gelecek paşanın amel defteri doludur; beden gemisi ölüm denizine yaklaşmıştır. Bu rüyadan 5-10 gün sonra paşa Kütahya'daki sarayına girmeden Revan muhafazasına gittiğinde Revan'ın havasına uyum sağlayamayarak üç ay sonra vefat etmiştir. İzzet Ali Paşa, Muşkaralı Damat İbrahim Paşa'nın çıraklarından olması münasebetiyle yasaklanmış olan bütün günahları işlemektedir. Revan Kalesinde, revanını/canını vermiştir.²⁴⁵

3.4.3.10. Sadrazam Hekimbaşı-zâde Ali Paşa

Uzunçarşılı, kıymetli ve çok gayretli vezirlerden olduğunu, zamanın bütün vezirlerinin Hekimbaşı-zâde Ali Paşa'nın hatırını saydığını, ekser vezirlerin kendi yetiştirmesi olduğunu İvez Mehmed Paşa ve Koca Râgıb Paşa'nın onun yetiştirdiği vezirlerden sadrazamlık mevkiine ulaşanlar olduklarını söylemektedir. Yine Uzunçarşılı'ya göre Hekimbaşı-zâde Ali Paşa beş defa Anadolu valisi ve üç defa sadrazam olmuştur. Birinci Anadolu valiliği H 1138/M 1725 Teşrinievvelinde, ikincisi H 1154/M 1741 Eylülünde, üçüncüsü H 1159/M 1746

²⁴⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 167.

²⁴⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr.113a-113b,123a-123b.

senesinde, dördüncüsü H 1168/M 1754 senesinde, beşincisi H 1171/M 1757 senesindedir.²⁴⁶

Sâkıb Dede 11"46" yılı için ebced hesabına göre "hümâ" senesi demiştir. O yıl Hekimbaşı-zâde Ali Paşa İran'dan davet edilerek getirilmiştir. Onun hakkında "mâh-ı âsmân-ı devlet der-sâl hümâ tulû' kerd" demiştir. Nitekim o senedeki refah, rahat ve huzur başka bir senede görülmemiştir. Hekimbaşı-zâde Ali Paşa, Sâkıb Dede'nin işaret ettiği gibi uzun yıllar sadarete ve Kütahya valiliğinde dönüşümlü olarak kalmıştır. Bu aynı zamanda Hazret-i Muhammed'in *eş-şadaqatü teruddü'l belâe ve tüzîdü'l-umre*²⁴⁷ hadisinin de bir ispatıdır. Ahmed Hâlis Dede, Hekimbaşı-zâde Ali Paşa'nın vezirliğindeki tadın başka bir vezirde bulunamadığını söylemektedir. İstanbul'da güzellikleri içinde toplayan bir cami yaptırmıştır. Gayet yerinde ve üstatların beğeneceği nitelikli bir camidir.²⁴⁸ Nitekim Uzunçarşılı, Hekimbaşı-zâde Ali Paşa'nın H 1171/M 1757 senesinde başladığı son Anadolu valiliği döneminde vefat ettiğini Kütahya'da önce Saray Camii denilen Hisar Bey Camii haziresine defnedildiğini 26 gün sonra İstanbul'a yaptırdığı Hekimoğlu Camiine nakledildiğini yazmaktadır.²⁴⁹ Hekimbaşı-zâde Ali Paşa'nın şeyhlere, dervişlere, fakirlere olan iyilikleri sayılamayacak derecede çoktur; Ahmed Hâlis Dede bu yüzden çok yaşadığını söylemektedir. Ahmed Hâlis Dede, iki defa Kütahya'ya vali olduğunu ifade etmektedir. Birinci valiliği döneminde İstanbul'a çağrılarak tekraren sadrazamlığa getirildiğini yazmaktadır.²⁵⁰

---

²⁴⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 166.

²⁴⁷ Sadaka belayı savar ömrü uzatır. Yılmaz *Age.*, s. 594. [Bu ibarenin tam metnini içeren bir hadis kaynaklarda bulunamamıştır. Sadakanın ömrü uzatacağına ait kısmın zayıf hadis olduğu belirtilmiştir. (Albanî, *za'ifü'l-câmi*, 3/3471).]

²⁴⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 115b, 129a.

²⁴⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 166.

²⁵⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 115b.

3.4.3.11. Sultan III. Ahmed Han

Mustafa Sâkîb Dede, 1143 tarihinde Sultan III. Ahmed'in tahttan indirilmesinden bir hafta önce bir dervişle zamanın mütesellimi olan valiye Sultan III. Ahmed'in tahttan indirileceğini haber verir; Ahmed Hâlis Dede, bunu babasının bir kerameti olarak görmektedir. Sâkîb Dede, valiye yersiz hareket etmemesini, yerinde sabit olmasını nasihat eder. Vali korkarak Mevlevîhaneye gelir. Sâkîb Dede, tekraren valiye korkmaması gerektiğini, kendisine zarar dokunmayacağını bildirir. Bir hafta sonra Sultan III. Ahmed'in hal'inin heberi gelir. Etraftaki beldelerde hâkimler ve valilerin değiştiği görülür. Voyvodaların haksız yere aldığı mallar sahiplerine geri verilir; fakat Kütahya hâkimine ve valisine dokunulmaz.²⁵¹

3.4.3.12. Şeyhülislam İshak Efendi

H 1143/M 1730 tarihinde III. Ahmed'e tahtan el çekdirilmesiyle Anadolu Kazaskeri İshak Efendi bir yıl boyunca Kütahya'da sürgünde kalmıştır. Sâkîb Dede ile İshak Efendi çok yakın münasebetler içinde bulunmuşlardır. İshak Efendi, etrafında kendini sürgünden kurtaracak birilerini aramaktadır. Sâkîb Dede kendine hüznün ve gam günlerinin üç ay sonra biteceğini Hâfız'dan bir beyitle müjdelemiştir.

[Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün]

Berîd-i bād-ı şabâ dūşem āgehî āverd

Ki rûz-ı miḥnet ü gam rû be-kūtehî āverd²⁵²

²⁵¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 127a-127b.

²⁵² Seher yeli postacısı, dün gece miḥnet ve gam günlerinin artık geçmek üzere bulunduğunu bildirdi, beni âgâh etti.

Abdülbaki Gölpınarlı, *Hafız Divanı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1985, s. 228. G CCXXVI/1. Ganjoor net'te G 167/1.

Nitekim üç ay sonra önce İznik'e gönderilmiş, İznik'te bir hafta kaldıktan sonra Rumeli Kazaskeri tayin edilmiş bilahare Şeyhülislam olmuştur.²⁵³

3.4.3.13. Vezir Ârifî

Kâtipler sınıfındandır. Konya mansıbı geldiğinde Kütahya üzerinden Konya'ya ulaşmıştır. Konya'ya giderken Mustafa Sâkıb Dede onun hakkında "Ârifî'nin mahlasının tersi 'fîâr'dır, hangi mansıba varsa hangi işlere tayin olursa olsun onun içinde bulunduğu işte âr ve şeyn meydana çıkar" demiştir. Nitekim bütün mansıplarında ayıplı ve kusurlu işler yapmıştır. Seraskerlik rütbesiyle Revan'a tayin olunmuştur. Revan fethinden sonra çalışmaları beğenilmemiş ve kapıcıbaşı tayin olunmuştur. Ekrad içine kaçmıştır. Daha sonra affedilerek Antalya mansıbı verildiyse de orada katledilmiştir. Mustafa Sâkıb Dede, İran seferi konusu açılınca, iki taraftan çokça insanın katledildiğini ve pek çoğunun da esir düştüğünü, Müslümanların mallarının çoğunun israf edildiğini iç çekerek ifade edip şu beyti okur:

Beyt:

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

Hezârân âdem oğlanı helâk olmağ gerek tâkim

Yalancı köhne dünyâda k'ola bir gerçek er peydâ.²⁵⁴

Beytin Abdülbaki Gölpinarlı ve Ganjoor net'teki şekli bir kelime değişiklikle şu şekildedir:

Nesîm-i bād-ı şabâ düşem âgehî âverd
Ki rûz-ı miñnet ü gam rû be-kûtehî âverd

Seher yeli, dün gece miñnet ve gam günlerinin artık geçmek üzere bulunduğunu bildirdi, beni âgâh etti.

²⁵³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 127b-128a, 129a.

3.4.3.14. Çelik Mehmed Paşa

Pulat Mehmed Paşa'nın oğludur, 1748 yılı Ağustosundan Teşrinisaniye kadar birinci (H 1161 sonlarından Zilkadeye kadar) ve 1763 Kanunievvelinden 1764 Temmuzuna kadar (1177 Cemadilahir 1178 Muharrem) ikinci defa Anadolu valisi olmuştur.²⁵⁵ Ahmed Hâlis Dede, Çelik Mehmed Paşa'yla ilgili herhangi bir tarih vermeden vezaretinin başında Kütahya Müftüsü Ahmed'in (Ma'nî'nin) mallarını müsadere ederek bir zaviye yaptırdığından bahsetmektedir.²⁵⁶ Ahmed Hâlis Dede, babası Sâkîb Dede'nin vefatından 10 yıl kadar sonra Çelik Mehmed Paşa'nın Müftü Ahmed'in mallarını müsadere ettiğini söylese de Çelik Mehmed Paşa'nın ilk Anadolu valiliği 1748, yani Sâkîb Mustafa Dede'nin vefatından 13 yıl sonradır.

3.4.3.15. Yahyâ Paşa

Eyüplü'dür. 1748'de Çelik Mehmed Paşa'nın yerine vali olup H 1166/M 1752 senesine kadar valilik görevinde kalmıştır. Kütahya'nın Hisar Bey Camii kısmında terceme-i hâli vardır.²⁵⁷ Ahmed Hâlis Dede, Yahyâ Paşa'dan herhangi bir tarih vermeden Kütahya Müftüsü Ahmed'in (Ma'nî) oğlunun Yahyâ Paşa döneminde Antalya'ya sürülmesi münasebetiyle bahseder.²⁵⁸

3.4.3.16. Mütesellim

Ahmed Hâlis Dede kendinden isim vermeden bahseder. H 1126 veya 1127 senesi Recep ayında Kütahya mütesellimi olmuştur. Ramazan ayına kadar zulmü gökyüzüne ulaşmıştır. Sâkîb Dede, Ahmed Hâlis Dede'ye bir rüya gördüğünü bu rüyada mütesellimi peştemal içine koyduğunu ve sıkıldığını anlatır. Şevval ayında

---

²⁵⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 128b-129a.

²⁵⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 167.

²⁵⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 140b.

²⁵⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 167.

²⁵⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 140b.

şikayetçiler İstanbul'a gidip ferman çıkarttırıp mübaşir alıp gelmişlerdir. Mütesellimi kaleye hapsedip elinde avucunda ne varsa almışlardır. En sonunda müflis olarak kaleden salıverilmiştir.²⁵⁹

3.4.3.17. Mütesellim Hacı Ali

Ahmed Hâlis Dede, Mütesellim Hacı Ali isminde bir mütesellimin babasını ziyarete geldiğinden bahsetmektedir. Sâkıb Dede bu mütesellime, bir vali ile mazanne'nin (evliyadan olduğu sanılan) hikâyesini anlatmıştır. Bu esnada Ahmed Hâlis Dede de aynı sohbet meclisindedir. Hikâyeye göre bir vali inandığı mazannenin ziyaretine gitmek ister, o sırada o budala hamamdadır. Budala, valiyi görünce, “Tasımı tarağımı verin ben burada durmam,” der. Vali, bu duruma ve sözlere şahit olunca bir yazı ile azlini istemiştir.

Sâkıb Dede kendine bu hikâyeyi anlattıktan sonra Mütesellim Hacı Ali sarayına varmıştır ve hemen azlinin haberi gelmiştir. Ahmed Hâlis Dede, bu durumu babasının bir kerameti olarak görmektedir.²⁶⁰

3.4.3.18. Mütesellim Tilki Mûsâ

Hacıkıran Hasan Paşa'nın mütesellimidir ve defalarca Kütahya mütesellimi olmuştur. Aslen Kürt'tür. İhtiyat sahibidir. yirmi otuz yıl ömür sürmüştür; fakat rahat yüzü görmemiştir. Zığra köyünde bir çiftlik satın almıştır. Bu çiftlikten hergün valinin sarayına geliş gidiş yapmaktadır. Çiftliğinde bulunan bütün hayvanlar telef olmuştur. Binecek bir hayvanı dahi kalmamıştır. Kıyafet olarak bir kürkü kalmıştır. Bu kürkü de bir köpek parçalamıştır. İnsanlardan utandığı için bu olaydan sonra halk içine çıkamamış, on gün içinde vefat etmiştir. Kütahya'da Tilki Musa'ya köpeğin saldırdığı yer kürkçü dükkanı olmuştur.²⁶¹

²⁵⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 97a-97b.

²⁶⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr.138a.

²⁶¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 97b.

3.4.3.19. Kaymakam Nakîbi Abdülbâkî Emîr Şeyh-zâde

İlk önceleri Mevlevîhaneye muhabbeti olmasına rağmen sonradan Mevlevîhanenin karşısında olan biridir. Kahvehanelerden birine başında Mevlevî imamesi giyinmiş bir derviş gelir. Bu derviş birkaç gün meddahlık yapar ve efsaneler anlatır. Sâkîb Dede'nin kethüdası Sucı Dede bu kahveye gidip bu dervişe, “Bizim tarikatımızda böyle Mevlevî külahı giyip kahvehanelerde meddahlık etmek yoktur,” der. Mevlevî külahının itibarını korumak için bu meddahın başındaki külahı alır. Meddah, kaymakam nakibine gider ve birçok yalanla beraber Sucı Dede'yi şikayet eder. Nakîb Abdülbâkî Emîr Şeyh-zâde, fırsatı ganimet bilip şehrin ileri gelenlerini ve meddahı yanına alarak mahkemeye varır. Sâkîb Dede'yi mahkemeye davet ederler. Sâkîb Dede Mevlevî külahı giyenlerin tekyelerde münzevî olduğunu kahvehanelerde efsane anlatamayacaklarını söyler. Mevlevîlikte kıssahanlık müessesesinin bulunmadığını söyler. Nakîb Abdülbâkî Emîr Şeyh-zâde, meddahın Sucı Dede tarafından darbedildiğini iddia eder. Sâkîb Dede bunun isbatı hâlinde Sucı Dede'ye gereken cezayı vereceğini belirtir. Vaktin mollası bu davanın şeriata uygun olmadığını belirterek davayı düşürür. Nakîb Abdülbâkî Emîr Şeyh-zâde de mahkemeden ayrılır. Nakîb Abdülbâkî Emîr Şeyh-zâde'nin evi Yeni Mahalle Hamamı'nın karşısındadır. Bu mahkeme olayından iki ay sonra evlenir. Eski eşinden olan oğlu ateşlenerek vefat eder. Yeni eşinden olan oğlu Abdülhalîm, Sâkîb Dede'den 30 yıl miktarı ders almıştır. Mahlası Mâhir'dir. Şiirde ve diğer ilimlerde akranlarının önündedir. Babasının vefatından sonra 10 yıl Kütahya Cami-i Kebir'inde beratlı bir şekilde şeyhlik yapmış daha sonra vefat etmiştir.²⁶²

---

²⁶² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 95a-96a.

3.4.3.20. Mütevellî Germiyân-zâde

Germiyanlı Ya'kub Han soyundandır. Sultan Mehmed (IV) zorbalarındandır. Kütahya'da sürekli kendinin ön planda olmasını istemektedir. Ya'kub Han vakfının mütevelliliğini yapmaktadır.

Hâce Fâtımâ Hanım'ın manevi evladı olması ve şöhretinin Kütahya'da yayılması Sâkîb Dede'nin düşmanlarının da artmasına sebep olmuştur. Germiyân-zâde bunlardan biridir. Vezirlerin ve sair şehir ileri gelenlerinin Sâkîb Dede'ye iltifatı Germiyân-zâde'nin düşmanlığını daha da artırmıştır. Germiyân-zâde bu düşmanlığının neticesinde Sâkîb Dede'yi öldürmeye karar vermiş, bu iş için idraksiz iki Türk tutmuştur. Germiyân-zâde Aslanapa'daki çiftliğinde, Sâkîb Dede'yi Mevlevîhaneden eve giderken öldürme planı yapmış ama Sâkîb Dede bu plandan bir şekilde haberdar olmuştur. Her zaman akşam yemeğinden sonra tekyeden eve dönen Sâkîb Dede kendine suikast düzenleneceğini öğrendikten sonra akşama kalmadan ikinci vaktinin ahirinde gelmeye başlamıştır. Germiyân-zâde ise bu olaydan bir hafta sonra tauna tutularak vefat etmiştir.²⁶³ Sâkîb Dede'nin bu kişi için yazıldığı izlenimi veren bir kıtası vardır.

“Kıf'atü'l-Hazreti eş-Sâkîb el-vâlidü'l-Mevlevî.”²⁶⁴

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün]

Ehl-i ta'nuñ hâşılı tã'ündür

Milk-i kıst-ı Haqqda bu kânündür

²⁶³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 90b-91a.

²⁶⁴ Babam Hazret-i Sâkîb-ı Mevlevî'nin Kıf'ası.

İsm-i a'zam dağı telkîn eyleseñ

*Bahtı bed hem tãli'ci vārūndur*²⁶⁵

3.4.3.20.1 İkinci Suikast

Mustafa Sâkıb Dede'nin düşmanları, onu asker sınıfından kişilerle öldürmeyi düşünmüşlerdir. Bu süreçte Kethüdayeri Abdülbaki isminde içkici bir askerdir. Defter kethüdası ise Mustafa Ağa'dır. Kütahya'da makam-ı Hızır aleyhisselam denilen mevkiye Özbek bir gezgin gelir. Defter kethüdası Mustafa Ağa bu mevkinin hemen yanına Özbek gezgin için bir oda yaptırır. Asker sınıfı ve şehir halkı Özbek gezgine aşırı derecede iltifat gösterirler ve gelip gitmeye başlarlar. Osmanlı Rus savaşlarının ardı ardınca devam ettiği süreçte Özbek gezgin de "Moskov keferesine" karşı cihat etmek niyetiyle Hızır aleyhisselam makamının kubbesinin üzerine bir bayrak diker. Hızır aleyhisselam makamının berat sahibi zaviyedarı Sucı Dede bir derviş marifetiyle dikilmiş olan bayrağı kaldırtıp attırır. Özbek gezgin bayrağın yırtıldığını ve atıldığını görünce önce Kethüdayeri Abdülbaki'ye onu yanına alarak Defter kethüdası Mustafa Ağa'nın yanına gelir. Üçü birlikte bütün şehir ileri gelenlerini dolaşırlar. Bu şekilde askerlere Mevlevîlerden hangisini görürlerse darbetme emri verirler. Özbek gezgin elinde yırtılmış bayrakla birkaç gün Kütahya çarşısında dolaşmıştır. Kethüdayeri Abdülbaki askerlerinin zararlılarına para vererek, meyhanede içmelerini daha sonra Mevlevîhane karşısına geçip küfürler ve kötü hakaretler etmelerini söyler. Ahmed Hâlis Dede, Kethüdayeri Abdülbaki'nin emrettiği şekilde bazı askerlerin gelip hankah karşısında kötü sözler söyleyip gittiklerini yazar.²⁶⁶ Birkaç gün sonra askerler Rus seferine gitmişlerdir. Özbek gezgin ise

²⁶⁵ Bu kıta Sâkıb Dede Dîvânında bulunmamaktadır. bk. Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003.

²⁶⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age*, vr. 91a-92a.

Kütahya'ya iki saat menzilde Yoncalı denilen yerde vefat etmiştir.²⁶⁷ Askerler ise yaptıkları terbiyesizlik yüzünden korkuya düşmüşlerdir. Bu askerlerin çoğu seferde ölmüştür. Defter kethüdası Mustafa Ağa'nın Mora Seferinde kafası kesilmiştir. Kethüdayeri Abdülbaki ise boğazından bir hastalığa tutularak Kütahya'da evinde vefat etmiştir.²⁶⁸

3.4.4. Sâkıb Dede'nin İlişki Kurduğu Din Adamları

Mustafa Sâkıb Dede'nin Kütahya'da sadece paşalarla, kadımlarla, ilmiye sınıfından kişilerle ve din adamlarıyla çok sağlam münasebetler kurmuştur. Sâkıb Dede'nin münasebet hâlinde olduğu din adamları şunlardır:

3.4.4.1. Kütahya Müftüsü Muslihüddîn

Mustafa Sâkıb Dede Kütahya Mevlevihanesi şeyhi olduğunda (1691) şehrin müftüsü Muslihüddîn'dir. Sâkıb Dede'nin kethüdası olan Sucı Dede'nin bazı kalenderane sözlerini toplayıp bu sözlerin herbirine birer tazir fetvası yayınlamaya niyetlenmiştir. Ahmed Hâlis Dede, bu fetvalarla müftünün Mevlevîleri aşağılamak kastında olduğunu belirtmektedir.²⁶⁹ Bu kasıtle kütüphanesine giren Müftü Muslihüddîn ani bir rahatsızlıkla yatağa düşmüş bir hafta içinde vefat etmiştir. Oğlu Salih 30 yıl Mustafa Sâkıb Dede'den ders almıştır.²⁷⁰

3.4.4.2. Kütahya Müftüsü Hasan

H 1133 M 1721'den önce Kütahya müftüsüdür. Kürd İbrâhîm'in selefidir. Müftü Hasan büyük göbekli, iri cüsseli bir kişidir. Aydınlıdır. Daha önce Osman Paşa-zâde Ahmed Paşa'nın baş cariyesi olan bir kocakarı ile evlenmiştir. Bu cariyeye Müftü Hasan'la evlendiğinde 60 yaşında belki de 60 yaşından daha fazladır. Bu kadından izin alarak bir cariyeye satın almıştır. Bu cariyeden bir kızı olmuştur.

²⁶⁷ Bugün Yoncalı, Tavşanlı yolu üzerinde solda bir köydür.

²⁶⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 92a-92b.

²⁶⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 93b.

²⁷⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 93b.

Ahmed Hâlis Dede, Müftü Hasan'ın torunu olan bu kızın kötü bir hâl ile meşhur olduğunu yazmaktadır. Bir evi ve bu evin bitişiğinde bir bahçesi vardır. Medreseden ve müftülük vazifesinden aldığı maaşı her yıl bu evin tamirine ve bahçenin işlerine harcar.²⁷¹ Müftü Hasan'ın hastalığı uzun sürmemiş iki gün içinde vefat etmiştir. Vefat ettiğinde kabire indirdikleri esnada mezar kenarında bulunan Davud isimindeki cüsseli hizmetkarının ayağı kaymış ve Müftü Hasan'ın karnına basmıştır. Bu olay dolayısıyla abdestsiz olarak defnedilmiştir.²⁷²

3.4.4.3. Kütahya Müftüsü Kürd İbrâhîm

Kürd İbrâhîm, Germiyan Medresesi'nin müderrisidir. Mutaassıp Kürtlerdendir. Aksu ismindeki teferrücgaha giderken Mevlevîhanenin karşısına geçerek, “Eğer elime fırsat geçse bu dönen dedelerin hepsinin ayağını kırardım,” der. Aksu'ya vardığında bindiği katır ürkmüş, üstündekini yere atmış, çifte ile baldırını kırıp dağa kaçmıştır. Ahmed Hâlis Dede bu olayın birçok kişiye ibret olduğunu, bundan sonra evliya-yı kirama dil uzatmadıklarını belirtir.²⁷³ Kürd İbrâhîm, bu olay sebebiyle ömrünün sonuna kadar topal olarak kalmıştır. Kendinden önceki Kütahya müftüsü Hasan gibi bir koca karıyla evlidir; çocuğu olmamıştır. H 1133/M 1721'de Kütahya müftüsü olmuş, bu görevde pek rağbet görmemiş iki yıl sonra H 1135 M 1723'te vefat etmiştir.²⁷⁴

3.4.4.4. Kütahya Müftüsü Ahmed (Ma'nî)

H 1135/M 1723'te vefat eden Kürd İbrâhîm'in halefidir. Ahmed Hâlis Dede, mahlasının Ma'nî mahlasını kullanan müftü Ahmed'in hem cesur hem de çok cahil olduğunu belirtmektedir. Rezillik ve edepsizliklerle müftü olmuştur. Halk kendisinden nefret etmektedir. Eski bir müderris olan Müftü Ahmed (Ma'nî),

²⁷¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 93a, 139a.

²⁷² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 93a-93b, 139a.

²⁷³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 92b.

²⁷⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 93a, 139b.

müdürlüğü zamanında naiblerin ve kadıların yanına sabah gelir akşam yanlarından ayrılır. Akşama kadar hangi dava görülürse o davada bir şekilde söze girerek kadıların ve naiplerin rüşvet almasına sebep olur. Rüşvet vermeyen haklı insanların hakkını hiçe sayardı. Böylelikle Kütahya halkı kendinden nefret eder hâle gelmiştir. Müftülük zamanında da bazı davalara karışmak istediye de hakimler kendine çeşitli tenbihlerde bulunarak ikaz etmişlerdir. Hakimler ve vezirler, Müftü Ahmed (Ma'nî)'i kendilerine rakip görmüşlerdir, dolayısıyla bu iki sınıfla arası açılmıştır. Yaptığı hukuksuzluklar ortaya çıkınca Ankara'ya sürgün edilmiştir. Bir seneden fazla Ankara'da sürgünde kalmıştır. Hayatının sonlarına doğru Çelik Mehmed Paşa bütün malını müsadere ederek bir zaviyenin yapımında kullanmıştır. Müftü Ahmed (Ma'nî), bu durumdan çok etkilenmiş, Sâkıb Dede'nin vefatından 10 yıl kadar sonra vefat etmiştir. Çelik Mehmed Paşa'nın ikinci Anadolu valiliği 1763 yılında olduğu düşünülürse, Müftü Ahmed'in vefatı Mehmed Paşa'nın birinci Anadolu valiliği (1748) döneminde olmalıdır. Müftü Ahmed'in ölümünden sonra oğulları birbiriyle mal kavgasına düşmüştür. Yahyâ Paşa, (1748-1752) oğullarından birini Antalya'ya sürgün etmiştir. Sürgündeki oğlu burada 40 gün kaldıktan sonra vefat etmiştir. Geriye kalan çocukları Ahmed Hâlis Dede'nin ifadesine göre hâlen mal kavgasındadır.²⁷⁵

3.4.5. Sâkıb Dede'nin İlişki Kurduğu Yargı Mensupları

Sâkıb Dede yargı sınıfından kişilerle samimi münasebetler içindedir. Ahmed Hâlis Dede bu kişilerden İlmî Efendi'den geniş sayılabilecek ölçüde bahsetmiştir:

3.4.5.1. Kadı İlmî Ahmed Efendi

Ahmed Hâlis Dede, valilerden veya kadılardan zalim olan birinin Kütahya'da 3 yıldan fazla durmadığını, bunun babası Sâkıb Dede'nin bir kerameti

---

²⁷⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 139b-140b.

olduğunu belirtmektedir. Bu durum Sâkıb Dede'nin Kütahya'ya ilk geldiği günden itibaren böyledir. Ahmed Hâlis Dede'nin şeyhliği döneminde de böyle cereyan etmiştir.²⁷⁶ İlmî Ahmed Efendi, Ahmed Hâlis Dede henüz küçük bir çocuk iken Kütahya'ya kadı olarak gelmiştir. Evliya'yı inkar eden, kendini çok bilgin sanan, kibirli bir kişidir. Ahmed Hâlis Dede bir iki ay hükûmet üzre olmadığını ifade etmektedir. Sâkıb Dede'nin manevi gayretiyle suçlarının cezasını çekmek için iki ay Kütahya Kalesi'nde tutulmuştur. Kütahya'nın fethinden Ahmed Hâlis Dede zamanına kadar şehir kadılarının hiçbiri tutuklanmamıştır. Ahmed Hâlis Dede, tutuklanmasını ve iki ay hapis yatmasını, halkın hukukunu çiğnemesine, yetim ve dul hakkı yemesine, evliya'yı inkar etmesine bağlamakta, İlmî Ahmed Efendi'nin bilginlik taslamasına anlam verememektedir. Seyyid Şerîf Cürçânî dahi o kadar cilt eser sahibiyken ve 72 yıllık tahsil hayatına sahipken bir şey bilmediğini iddia etmiştir. Oysa İlmî Ahmed Efendi, sürekli olarak ilmiyle kibirlenen bir şahıstır. H 1143 M 1730 tarihine kadar çeşitli sıkıntılar çekmiştir. 1730'da Sultan Mahmud Han tahta çıkınca sürgüne gönderilmiştir ve sürgünde vefat etmiştir.²⁷⁷

3.4.6. Sâkıb Dede'nin Yetiştirdiği Dervişler

Ahmed Hâlis Dede, Sâkıb Dede'nin menâkıbı yazdığı dönemde babasının Kütahya'ya gelişinin 100. yılı dolmuştur.²⁷⁸ Bu 100 yıllık süreç içinde müderris, şeyh ve diğer talebe sınıfından birçok kişi Sâkıb Dede ve Ahmed Hâlis Dede'nin öğrencisi olmuştur. Ahmed Hâlis Dede, babasının ve kendisinin şeyhlik yaptığı 100 yıllık süreç içindeki müritleri anlatacağını söylediğine göre sadece babasının değil kendinin de öğrencilerini anlatmıştır. Müderris ve şeyh zümresinden olan talebeler bir kaç ders sonra dünya işlerine dalmıştır. Ahmed Hâlis Dede bu

---

²⁷⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 80b.

²⁷⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 81b.

²⁷⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 100b.

sınıftan olan öğrencileri anlatmayacağını daha çok halis talebelerini anlatacağını aşağıdaki satırlarda kendi cümleleriyle şöyle ifade eder:²⁷⁹

“Bu zıkr olunanlar ‘amel ü ‘ilmde ve vera’ u taqvā ve mücāhede-i nefis olan faqr u fenāda ser-efrāz u mümtāz olanlardır. Yoğsa evān-ı seyr ü seyāhatlerinde ba‘dehū Kütāhiyye’de iķāmetlerinde mütelemmizīn ta‘dād olınsa *ekşeru min-en yuğşādur*. Ve ekşerī nefis ü himmet-i müteberrikeleriyle vādī-i ‘ilm ü ‘amelde fāyık olduğına iştibāh olınmıya.”²⁸⁰

3.4.6.1. Sucı Dede

Sucı Dede, Sâkıb Dede'nin kethüda dedesi olarak görev yapmaktadır. Sâkıb Dede genellikle Sucı Dede'nin görüşüne göre tekyenin ve hanesinin işlerini yapardı. Sucı Dede ile Sâkıb Dede 40 yıl beraber çalışmışlardır. Sâkıb Dede bir gün dahi Sucı Dede'ye kötü söz söylememiştir. Sucı Dede ümmîdir, fakat kendini âlim sanır. Çok inatçıdır. Kalenderlik konusunda kendini tek sanır. Mevlevîlikte kendini eşsiz zanneder. Suratı genellikle asiştir. Adam azarlamaya bayılır. Sürekli borç yapar. Hiç kimsenin yaptığı işi beğenmez. Kendinin de elinden hayra ya da şerre yarar bir iş gelmez. Hiçbir fiil ve sözü türüne uymaz. Sucı Dede'nin karakteri gibi bir karakter Mevlevî tarikatinde gelmemiştir ve gelmeyecektir. Sucı Dede ile Sâkıb Dede tamamen birbirlerinin zıddıdır fakat beraber 40 yıl geçirmişlerdir.

Büyük şahıslardan biri Kütahya ileri gelenlerinden birine Sâkıb Dede'nin ne gibi mücahedesini vardır diye sormuştur. O kişi cevabında Sucı Dede'yi bilir misin? Sâkıb Dede onun gibi biriyle tam 40 yıl beraber çalışmıştır. Bundan daha iyi mücahede mi olur? Hiçbir evliyada bu tür mücahede görülmemiştir, demiştir.²⁸¹

²⁷⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 101a,103b.

²⁸⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 103b.

²⁸¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 75a-75b, 107a-107b, 116b.

Sucı Dede zamanında gezgin dervişler ya da derviş olma niyetinde olan zayıf iradeliler Kütahya Mevlevîhanesine geldiklerinde dedenin disiplinine bir-iki gün dayanamazlar.

Her Mevlevîhanede Sucı Dede'nin sert mizacı ve davranışları konuşulur. Nefis ve hevasına uyanlar Sucı Dede'nin gıybetini yaparlar. Ahmed Hâlis Dede, Sucı Dede'nin kadrinin bilinmediğinden ve bilemediklerinden yakınıdır. Sucı Dede H 1139/M 1726'da vefat etmiştir. Sucı Dede'nin vefatından sonra Kütahya Hankahı'nda birkaç derviş ya da derviş adayı şarap içmeye kalkışmıştır. Sâkıb Dede bunları tekyeden kovduktan sonra Sucı Dede'nin yaşadığı dönemde böyle bir şeyin olmadığını ona özlemle dile getirmiştir. Ahmed Hâlis Dede, karakteri Mevlevîlikle uyuşmayanların Sucı Dede'nin zamanında tekyeden bir iki gün içinde firar etmelerini Sucı Dede'nin kerametine bağlar.²⁸²

Ahmed Hâlis Dede, Sucı Dede'nin her söz, tavır ve vaziyetinin şeriate ve tarikate uygun olduğunu söyler. Hâlis mürit olanlar kısa sürede Sucı Dede yanında eğitimini tamamlar fakat hâlis olmayanlar Sucı Dedenin disiplinini görünce tekyeden kaçıp gider. Ahmed Hâlis Dede, Sucı Dede gibi bir mürebbinin hankahlarda çok lazım olduğunu düşünmekte, kendi şeyhlik zamanında *Sâkıb Dede Menâkıbı'nı* yazdığı ana kadar hâlen Sucı Dede gibi bir yardımcı bulamadığından dert yanmaktadır.²⁸³ Dervişlerden hanginin kapıcılık görevine geçeceğine (bevvaplık) Sâkıb Dede karar vermez. Bu konuda karar verici Sucı Dede'dir.²⁸⁴ Sucı Dede Mevlevîhanenin her türlü mülkünden, gayr-ı menkulünden ve para işlerinden sorumludur.²⁸⁵

---

²⁸² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 75a-76a.

²⁸³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 76b, 118a.

²⁸⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 83b.

²⁸⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 118b.

3.4.6.2. Derviş Sâlih

Kütahya Müftüsü Muslihüddîn'in oğludur. Ahmed Hâlis Dede, kendisi için Molla Salih ismini de kullanmaktadır.²⁸⁶ Babasıyla Mevlevîhanenin arası iyi değildir. 30 yıla yakın Sâkîb Dede'den ders almıştır. Riyaziyyede akranlarının önüne geçmiştir. İlm-i nücüm öğrenmiştir. Derviş Salih Mevlevîhanedeki bütün mukabelelere katılmış, *Mesnevî*'nin 5. ve 6. ciltleri dahil olmak şartıyla tamamı üzerinde çalışmıştır. Derviş Salih'in İstanbul Mevlevîhanelerinden birine şeyhlik yapabilecek kabiliyette olduğunu Ahmed Hâlis Dede yazmaktadır. Yine Ahmed Hâlis Dede, müftü çocuklarının soyları yönüyle tarikat ehli olamayacağını, Mevlânâ'nın "Yücelik külahıyla ululuk tacı, her kele nasip olur mu, haşa ve kella" sözleriyle açıklamaktadır. Derviş Salih, Sâkîb Dede'den yıllarca ders alsa da vaktini boş işlerle geçirmiştir. Babasının yolu ile Sâkîb Dede'nin yolu arasında gelgitler yaşamıştır. Küçükken Mevlevîhaneye büyük muhabbet duymasına karşın büyüyünce aslına çekmiş Mevlevîliğe uygun hareketler sergilememiştir.²⁸⁷ Ahmed Hâlis Dede'den önce vefat ettiği belirtilmektedir.²⁸⁸

3.4.6.3. Emîr Şeyh-zâde Abdülhalîm

Nakîb Abdülbâkî Emîr Şeyh-zâde'nin oğludur. Kütahyalıdır. Aklî ve naklî ilimlerde akranlarının önündedir. Sâkîb Dede'nin yaklaşık 30 yıl öğrenciliğini yapmıştır.²⁸⁹ Mâhir mahlasını kullanmaktadır ve gönül alan şiirleri vardır. Kâdiriyye tarikatından şeyhliğini İstanbul'da tamamlamıştır. Kütahya'ya gelip Kâdiriyye tarikatını ihya etmiştir. Bir iki yıl içinde Kütahya Cami-i Kebir meşihati boşalmış o görevi de Emîr Şeyh-zâde Abdülhalîm almıştır. Cami-i Kebir şeyhliği

²⁸⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 101a.

²⁸⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 93b-94a.

²⁸⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 101b.

²⁸⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 96a.

beraberinde Kâdiriyye şeyhliği kendisine verildikten sonra 3 yıl yaşamış Sâkıb Dede'den 11 yıl sonra H 1159/M 1746 senesinde vefat etmiştir.²⁹⁰

3.4.6.4. Derviş Mustafa

Kütahyalıdır. Genç yaşta adaşı Mustafa Sâkıb Dede'den ders almaya başlamıştır. Ahmed Hâlis Dede kendini ârif ve muhlis bir genç olarak tanımlamaktadır. Tam gelişme sağlayacak dönemde İstanbul'a gitmiştir ve orada münhemik kalmıştır.²⁹¹

3.4.6.5. Taşcı-zâde Mustafa Efendi Oğlu Derviş Mehmed Ali

Uzun süre oğlu olmayan Mustafa Efendi, oğlu doğduğunda kundak ile Kütahya Mevlevîhanesine getirmiştir. Sâkıb Dede, kendi ağız suyuyla bu çocuğun ağızını açmıştır. Ahmed Hâlis Dede, Mehmed Ali ile hocadaş olduklarını söylemektedir. Tam bir samimiyetle genç yaşta Sâkıb Dede'ye mürit olmuştur. Kısa sürede zahirî ve batınî ilimleri öğrenmiştir. Ahmed Hâlis Dede'den *Gülîstan*, *Bostan*, *Pend (nâme)* ve *Şahidî* dersleri almıştır. 20 yaşına gelince külâh ve hırka giymiştir. Sâkıb Dede'nin vefatına kadar Kütahya Mevlevîhanesi'nde aşpezlik/aşçılık görevini ifa etmiştir. Ahmed Hâlis Dede'nin şeyhliği döneminde de bir müddet Kütahya Mevlevîhanesinde bulunmuş ve samimiyetle hizmet etmiştir. Sâkıb Dede'nin vefatından müteessir olup önce İstanbul'a Galata Hankahı'na gitmiş burada birkaç yıl kalmış ve orada çok kitap toplamıştır. Sâkıb Dede'nin rüyasına girip kendine Kütahya'ya dönmesi gerektiğini söylemesiyle Galata Hankahı'ndan önce Bursa'ya, Bursa'da da çok durmayıp oradan Kütahya Hankahı'na gelmiş birkaç ay burada kalmış, orada kaldığı süre içerisinde hat dersi almıştır. Kütahya Hankahı'ndan Konya Mevlevîhanesi'ne ateşbaş olma niyetiyle gitmiştir. Konya Mevlânâ Dergahı'nda iki yıl hücrenişin olmuş ve

---

²⁹⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 101b. Ahmed Hâlis Dede, Abdülhalim'in Cami-i Kebirdeki şeyhlik süresini 96a'da 10, 101b'de 3 yıl olarak söylemektedir.

²⁹¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 101b.

bevvaplık/kapıcılık yapmıştır. Burada II. Abdurrahman Çelebi oğlu IV. Muhammed Ârif Çelebi'nin dikkatini çekmiştir. Konya'dan Edirne Mevlevîhanesi şeyhliği görevine gitmiştir. Edirne'de bir iki yıl şeyhlik yapmıştır. Şeyhliği döneminde harap hâlde bulunan Edirne Mevlevîhanesi'ni mamur hâle getirmiştir. Burada Mevlevîlerin kötü tavırları ve garip vaziyetlerinin kendini rahatsız etmesi neticesinde Konya Mevlevîhanesi'ne dönmüştür.²⁹² Konya Mevlevîhanesi'nde Tarikatî Dede'nin hizmetine girmiştir.²⁹³ Sâkîb Dede tekrar rüyasına girerek Kütahya Mevlevîhanesi'ne dönmesi gerektiğini söyler. Mehmed Ali Dede, tekrar Kütahya'ya döner. Mehmed Ali Dede'nin H 1148-1167 tarihleri arasında yaklaşık 20 yıl Kütahya-İstanbul-Edirne-Konya arasında dolaştığını bir şehirde çok uzun yıllar kalmadığı anlaşılmaktadır. H 1167 tarihinde Kütahya'ya geldikten bir yıl sonra H 1168'de Dedezâde bir bakire ile evlenmiştir. Ahmed Hâlis Dede, Mehmed Ali Dede'nin babasının emri üzere hareket ettiği takdirde rahata kavuşacağını söylemektedir.²⁹⁴

Ahmed Hâlis Dede 1155 Zilhiccesinin 29. günü/Cuma gecesinde (24 Şubat 1743) babasının vefatından 7 sene sonra bir rüya görür. Bu rüyada 4 dönüm miktarı bir avlu vardır. Ortasından bir duvar çekilmiştir. Duvarın Kible yönünde Sâkîb Mustafa Dede oturmaktadır. Sâkîb Mustafa Dede'nin karşısında duvarın bittiği noktada halis müritlerinden Mehmed Ali Dede beraberinde Derviş Ali ile oturmaktadır. Sâkîb Mustafa Dede'yle bahsi geçen dervişlerin arası iki dönüm kadardır. Sâkîb Mustafa Dede böyle iken Mehmed Ali Dede ve Derviş Ali'ye seslenir. Anlaşılan bu iki halis müridin tarikata dair işlerden kalben inkar ettikleri

---

²⁹² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 94b, 102b-103a, 151a-151b.

²⁹³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 120a, 151b.

²⁹⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 151b-152a.

konular vardır. Sâkîb Mustafa Dede, manevi keşifle bu iki müridinin akıllarının ve idraklerinin kavrayamadığı manaları onlara ifade eder ve öğretir.²⁹⁵

3.4.6.6. Derviş Ali

Aslen İzmirli olup babasıyla beraber Kütahya'ya gelip yerleşmiştir. Babası Kütahya'da tekrar evlenmiştir. Babasının vefatından sonra Mevlevî tarikatına girmiş üç beş yıl tam bir edep ve mücadele ile hizmet etmiştir. Taşcı-zâde Derviş Mehmed Ali'nin öğrencisidir, İstanbul, Edirne ve Konya Mevlevîhanelerini ikisi beraber gezmişlerdir. Taşcı-zâde Derviş Mehmed Ali'den izin alarak 6 aylık Rumeli seyahatine çıkmıştır. Ahmed Hâlis Dede'nin kendisinin hayat hikâyesini yazdığı esnada H 1166 M 1753 yılında Konya'da Tarîkâtî Dede'nin hizmetine girmiştir ve orada hücrenişindir. Ahmed Hâlis Dede önceki hizmetlerinin karşılığı olarak Derviş Ali'nin Mevlevî hankahlarından birine şeyh olmasını beklemektedir.²⁹⁶

3.4.6.7. Şeyh Mehmed Sıdkî (Esîf)

Kütahya'nın Tavşanlı ilçesindedir. Tavşanlı'da kendisinin şeyhliği için yeni bir Mevlevîhane inşa edilmiştir. Bu Mevlevîhanede beş altı yıl şeyhlik yapmıştır. Ahmed Hâlis Dede, Şeyh Mehmed Sıdkî'nin Şeyh Sâkîb'dan ilim öğrendiği süreçte gurura kapıldığını yazmaktadır. *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ın 3. cildinde biyografisi anlatılmaktadır.²⁹⁷ ²⁹⁸ İki sene Sâkîb Dede'den ders almıştır. Reşit olduğu için diğer müritlerin on yılda elde edeceği tasavvuf derslerini kısa sürede öğrenmiştir. H 1144/M 1731 tarihinde genç yaşta vefat etmiştir.²⁹⁹ Sâkîb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*ı Mehmed Sıdkî'nin vefatından üç dört yıl önce tamamlamıştır. Sâkîb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'da Mehmed Sıdkî

²⁹⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 136b-137a.

²⁹⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 94b, 103a-103b.

²⁹⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 94b.

²⁹⁸ Sâkîb Dede, *Age.*, C III, s. 125-126.

²⁹⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 102b.

maddesini yazdıktan sonra iki sayfa boş kağıt bırakmıştır. Babasının vefatından sonra Ahmed Hâlis Dede, babasının Mehmed Sıdkî hakkında boş bıraktığı iki sayfayı yazmıştır.³⁰⁰ Ahmed Hâlis Dede, babasının, müridinin hâllerini kerametle bildiği için bu iki sayfayı boş bırakmış olduğunu belirtmektedir.³⁰¹

3.4.6.8. Şeyh Ebubekr

Genç yaşta H 1144 tarihinde Köprülüviran isimli köyden önce Tavşanlı Mevlevîhanesi'ne Şeyh Mehmed Sıdkî'nin (Esîf) yanına, Sıdkî vefat ettikten sonra Kütahya Mevlevîhanesi'ne gelmiştir. Birkaç yıl Sâkıb Dede'den ders almıştır. 1148'de Sâkıb Dede'nin vefatından çok müteessir olmuştur, Sâkıb Dede'nin vefatından sonra dört beş yıl Ahmed Hâlis Dede'ye hizmet etmiştir. Kütahya'dan Konya Asitanesi'ne gitmiş, burada iki ay içinde asitanenin bevvabı olmuştur. Bir iki yıl Konya'da kaldıktan sonra Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhliği ile İstanbul'a gitmiştir.³⁰²

3.4.6.9. Kandilci-zâde Rûmî

Sâkıb Dede'nin Afyonkarahisar Mevleviyanesi müteveli vekilliği döneminde Kandilci-zâde isimli şeyhin bir oğlu olmuştur. Kandilci-zâde Afyonkarahisar'da vaizlik yapmaktadır. Kandilci-zâde oğlunu bir kundağa koyarak Sâkıb Dede'ye getirir. Sâkıb Dede bu çocuk için faydalı ve salih ilim hayır duasında bulunarak Rûmî mahlasını vermiştir. Dedenin bu duası kabul olmuş olacaktır ki bu çocuk 30 yaşına geldiğinde eser sahibi olmuştur.³⁰³ Rûmî, 20 yaşına geldiğinde İstanbul'a gitmek ister. Bu vesile ile Kütahya Mevlevîhanesi'nde Sâkıb Dede'yi ziyaret eder. Rûmî'nin babasının huzurunda ilmî tartışmalarda saygısızca davrandığını Ahmed Hâlis Dede nakletmektedir.

³⁰⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 113b.

³⁰¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 123b-124a.

³⁰² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 94b-95a, 103b.

³⁰³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 101b-102a.

İstanbul'a giden Rûmî daha önce yazmış olduğu bir risaleyi şeyhülislama sunar. Şeyhülislam risalede bulunan "ceberrut" kelimesinin anlamını sorar. Rûmî ikna edici bir cevap veremez; Kütahya'ya döner çok geçmeden genç yaşta vefat eder³⁰⁴

3.4.6.10. Şeyh Mehmed Muhlis

Mustafa Sâkîb Dede'nin büyük oğlu, Ahmed Hâlis Dede'nin izzetli, kadri yüce kerem sahibi ağabeyidir. Ahmed Hâlis Dede Mevlevî nesepli ve meşrepli olduğunu yazmaktadır. 17 yaşına gelinceye kadar şiir ve inşada kendini yetiştirmiştir. Ahmed Hâlis Dede, eserlerinden *tutmuş* redifli 5 beyitlik Türkçe bir gazeli ile elif kafiyesinden 7 beyitlik bir münâcaatını *Sâkîb Dede Menâkıbı'na* dahil etmiştir. H 1124 M 1712 yılında vefat etmiştir.³⁰⁵

3.4.6.11. Derviş İbrahim

Aslen Uşaklı olan Derviş İbrahim, Sâkîb Dede'nin vefatına yakın Kütahya Mevlevîhanesi'ne gelmiştir. Külâh giyip Sâkîb Dede'ye halisane hizmet etmeye başlamıştır. Sâkîb Dede oğlu Ahmed Hâlis Dede'ye, "Derviş İbrahim yakınım gelince bende sebepini bilemediğim bir öfkelenme başgösterir," der. Aradan çok zaman geçmeden Derviş İbrahim Kütahya Mevlevîhanesi'nden firar etmiştir. Meğer Derviş İbrahim, Sâkîb Dede'nin *Divan*'ından birçok gazel çalmıştır. Sâkîb Dede'nin vefatından sonra İstanbul'a gidip "Bu gazeler benim," diye kapı kapı dolaşmıştır. Sonunda Mevlevîhanelerden uzak kalıp bir kadının hilesiyle ölmüştür.³⁰⁶

3.4.6.12. Derviş Kara Mustafa

Ahmed Hâlis Dede, yeni müritlerden Kara Mustafa'nın Saruhan'ın köylerinden Selendili olduğunu yazmaktadır. Kütahya Mevlevîhanesi'ne gelip

---

³⁰⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 119b.

³⁰⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 102a.

³⁰⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 141a.

külâh giymiştir. Kısa sürede kırk yaşına yakın iken hatim edip gece gündüz vaktini okumayla geçirmiştir. Buna rağmen Derviş Kara Mustafa'nın bazı hareketleri şeyhinin rızasının dışındadır. Sâkîb Dede vefatına yakın dervişlerle beraber hemen hemen her gece hamama gider. Yine bir gece dervişlerle beraber hamama giderken zemin kaygan olduğu için Kara Mustafa, Sâkîb Mustafa Dede'yi sırtında taşımak ister. Sâkîb Mustafa Dede, Derviş Kara Mustafa'ya, “Sen Kara Mustafa, biz Beyaz Mustafa, yolda ayağımız kayıp düştüğümüz vakit çamura bulaştığımızda hangimizin beyaz hangimizin kara Mustafa olduğu belli olmaz,” diyerek men etmiş sevdiği dervişlerinden Mehmed Ali Dede'nin sırtına binmiştir. Derviş Kara Mustafa, bir iki ay sonra vatanını özleyerek asıl yurduna gitmiştir. Geri dönerken Kütahya'ya yakın bir köyde vefat etmiştir.³⁰⁷

3.4.7. Eserde Geçen Menâkıb Sâhibleri

Ahmed Hâlis Dede, *Menâkıb*'ta sadece babası Sâkîb Dede'yi anlatmaz fırsat buldukça ve gerektiğçe kendilerinden önce yaşamış büyük sûfilerin menkabelerinden misaller verir.

3.4.7.1. Menâkıbü'l-Ârifin ve Şeyh Ahmed Eflâkî

Ahmed Hâlis Dede, *Menâkıbü'l-Ârifin*'den asıl ismi ile bahsetmeyerek *Menkabe-i Şeyh Ahmed Eflâkî*³⁰⁸, *Şeyh Ahmed Eflâkî ... Menkabesi*³⁰⁹ gibi adlarla söz etmektedir. Ahmed Hâlis Dede'den bazı kişiler yazı ile Sâkîb Dede'nin hankaha gelen tıraşsız, habis görünlü, kötü karakterli kişilere nasıl tahammül ettiğini yazı yoluyla sorarlar. Sâkîb Dede, “Bu hankahlar deniz gibidir, bunun içinde her yaratıktan bulunur, bu kabarık suda güzel inciler de bulunur, bize neden ve nasıl diye sormak düşmez,” demiştir. *Menkabe-i Şeyh Ahmed Eflâkî*'de

³⁰⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 141b-142a.

³⁰⁸ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 117b.

³⁰⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 2a.

yazıldığına göre Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Men ğalebîr kerdem*³¹⁰ demesiyle her zaman insanların seçkinleri Mevlevî tarikatına yönelmişlerdir. Eğer iyice incelenirse Ahmed Hâlis Dede dönemindeki seçkin kişiler de hep Mevlevî tarikatından olmuşlardır.

*Şeyh-i şüyüh-i 'âlemest her ki şüd nev-mürîd merâ*³¹¹

mısraından da anlaşılacağı üzere bu durum Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin açık bir kerametidir.³¹²

3.4.7.2. Şarih İsmâîl Rusuhî Efendi

Ahmed Hâlis Dede, bir benzetme yaparak babasının İstanbul'a gidip burada bir Mevlevîhaneye şeyh olması hâlinde bunun Şarih İsmâîl Efendi

---

³¹⁰ Ben eledim.

³¹¹ Bize yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir.

Mısranın *Dîvân-ı Kebîr*'deki şekli:

Şeyh-i şüyüh-i 'âlemest ân ki tu râst nev-mürîd

Sana yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir.

Beytin *Dîvân-ı Kebîr*'deki şekli:

Şeyh-i şüyüh-i 'âlemest ân ki tu râst nev-mürîd
Ân ki girift dest-i tu haşbek-i zamân buved

Sana yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir. Elini tutan zamanın hasbeyi olur.

*"Has-bek" aynen böyle, Türkçe geçiyor. (Gölpınarlı'dan)

Mevlânâ Celâleddin, *Dîvân-ı Kebîr*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, Eskişehir: Kültür Bakanlığı Yayınları 1992, C VII, s. 89, G XVIII/4.

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Dîvân-ı Kebîr (Dîvân-ı Şems)*, G 557/4.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh557/>.

³¹² Ahmed Hâlis Dede, *Age*, vr. 117b.

dönemine benzeyeceğini söylemek suretiyle Şarih İsmâil Rusuhî Efendi'den bahsetmektedir.³¹³

3.4.7.3. Akşemseddîn Hazretleri

Ahmed Hâlis Dede, büyük bir övgüyle İstanbul fethinin sebab-i küllîsi olarak Akşemseddîn'i göstermektedir. Akşemseddîn'den Şeyhür-rabbânî sıfatıyla bahsetmektedir. Fetihden sonra Sultan Mehmed Hazretleri, Akşemseddîn Hazretlerinin kendinden ve İstanbul'dan ayrılmaması için şahsına büyük bir saygı ve ikram göstermiştir. Akşemseddîn Hazretleri İstanbul'dan ayrılmaya karar kıldığında Fâtiha Sultan Mehmed Hazretleri gidişinin sebebini sorar. Akşemseddîn Hazretleri cevabında “Bu belde bir kasvet görüyorum. Bu kasvet ferahlığa ermiyor. Bize izin veriniz de tekyemize gidip orada yaşayalım,” der. Asıl vatanları olan Torbalı köyüne döner. Boğaz, Rumeli tarafında olan inşirah ve ferahlığın önünü kapatır. Üsküdar tarafı (Anadolu Yakası) mukaddes topraklardan sayılır. Bu durum Rumeli için söylenemez. Bu gerekçelerle Akşemseddîn Hazretleri İstanbul'dan ayrılmıştır.³¹⁴

3.4.7.4. Ebû Hasan Harakânî

Ahmed Hâlis Dede, Ebû Hasan Harakânî'den bir menkabe vesilesiyle bahseder. Bu menkabeye göre Şeyh Ebû Hasan Harakânî'nin huzuruna bir mürit uzak diyarlardan yorgun argın gelir ve evinin kapısını vurur. Kapı arkasından evin hanımını, “Kapıdaki kimdir,” diye sorar. Mürit, Şeyh Ebû Hasan Harakânî'yi aradığını söyler. Evin hanımını, “Sen ne cahil adamsın! Uzak diyardan zahmet çekip böyle ayıplı bir adama gelmişsin,” der ve Ebû Hasan Harakânî'nin birçok ayıp kusur ve günahını sayar. Mürit hayrete düşüp kendi kendine, benim bu kadar yoldan tam bir şevkle geldiğim şeyh hakkında karısı böyle diyorsa acaba gerçek

---

³¹³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 134b.

³¹⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 135b-136a.

hâl nasıldır, diye düşünürken Şeyh Ebû Hasan Harakânî'nin karşıdan evine doğru geldiğini görür. Şeyhin önünden kükremiş bir arslan odun yüklenmiş olarak yürür ve müridin karşısına gelince şeyh tebessüm ederek ve müridin düşündüklerini anlayarak “Öyle yersiz düşünceler böyle kükremiş arslana odun yüklemeye sebep olur,” der. O müridi terbiye eder.³¹⁵

3.4.8. Eserde Geçen Askerî Sınıftan Kişiler

Ahmed Hâlis Dede, idare sınıfından vezirlerden ve paşalardan bahsettikten sonra bu paşaların emrinde görev yapan çavuş, çavuşlar emini, yeniçeri ağası gibi askerlerden görevleri icabıyla bahseder.

3.4.8.1. Bölükbaşı Haydar

Paşa sarayının civarında yerleşmiştir. İnsanların şerlilerinden ve zalim bir kişidir. Aslen Arnavuttur.³¹⁶ Bütün bölükbaşılar onun görüşüyle buyruldu alıp insanlara zulmeder. Rüşvet alıp rüşvet verirler. Bölükbaşı Haydar, paşalara ve mütesellimlere yaklaşır şehri tahrip eder ve insanlara zalimce davranır. Fıkıh dersi almasındaki maksat dönemin müderrislerini utandırmaya çalışmaktır. Dili kötü sözcüklerle, karnı haramlarla doludur. H 1130/M 1718'de Menlikli Hacı Ali Paşa valiliği döneminde oğlu bir kadınla basılmıştır. Bu olaydan sonra Arnavut Haydar'ın paşanın sarayında itibarı kalmamıştır. Her tarafta ikbal ararken ciğerinden bir hastalığa tutularak vefat etmiştir. Mevlevî Tekyesi'nden hekim Derviş Rasul'e kendini iyileştirmesi için çeşitli hediyeler vermiştir. Ahmed Hâlis Dede, bu durumu Firavun'un öleceği esnadaki imanına benzetmektedir.³¹⁷

---

³¹⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 108a-108b.

³¹⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 63a.

³¹⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 98a-98b.

3.4.8.2 Başbüyük Muhammed Ağa

Sâkıb Dede, Mısır seyahatlerinden birinde burada Başbüyük Muhammed Ağa ile tanışır. Muhammed Ağa cömert ve Sâkıb Dede'nin kadrini ve kıymetini bilen bir kişidir. Gece gündüz meclisinde sazandeler ve hanendeler bulunur. Bu mecliste genellikle icra edilen bir bestenin bir mısraı

Fağat bir vechle memnūnyuz çarh-ı sitemkârūñdur.

Ahmed Hâlis Dede, bu mısraın Allah'ın başka başka nimetlerini inkar etme şeklinde olduğunu, bu yüzden Başbüyük Muhammed Ağa'nın basit bir bahaneyle kellesinin gittiğini yazar. Babasının bu mısraı değiştirip zaman zaman şu şekilde okumuştur.

Hezerān vechile memnūnyuz ol şāh-ı ħübānuñ^{318 319}

3.4.8.3. Çavuşlar Emîni Türkmen-zâde Ali

Bazı hareketleri halka ve Mustafa Sâkıb Dede'ye güzel görünmüş, Dede mütesellimlere bunu tavsiye etmiş, neticede valiler, bunu çavuşlar emîni yapmışlardır. Kibirli bir yapıya sahiptir. Kısa sürede çavuşlar kethüdasının üstüne çıkmayı başarmış, vezirlere müsteşar olmuştur. Çok mal mülk toplamış ve Mustafa Sâkıb Dede'den yüz çevirmiştir. Receb Ağa isminde yeni bir mütesellim Kütahya'ya geldiğinde Çavuş Türkmen Ali ile geçmişte sorunlar yaşadığı için Türkmen Ali'nin kızını fuhuşta yakalamış ve babasını rezil etmiştir. Çavuş Türkmen Ali, Kütahya kalesinde hapse atılmış, malları elinden alınmış, en

³¹⁸ Bu mısra Sâkıb Dede ve Dîvânı'nda yoktur. bk. Ahmet Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003.

³¹⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 79a-79b.

sonunda aklını yitirmiştir. Zamanında dört hizmetçiyle dolaştığı Kütahya çarşısında üstü başı yırtık pespaye bir şekilde dolaşmaya başlamıştır. Tütün içmek için kibrit çaktığında üzeri ateş alıp yanarak vefat etmiştir.³²⁰

3.4.8.4. Alaybeyi

Ahmed Hâlis Dede'nin ismini gizli tuttuğu Kütahya şehrinde bulunan Alaybeyi'nin Mevlevîhaneye düşmanlığı vardır. İran seferine gitmiştir; İran seferinden geri dönene kadar bütün işi Kütahya Mevlevîhanesi hakkında düşmanlık sözleri söylemek olmuştur. Ahmed Hâlis Dede, bu kişinin Kütahya'ya dönüşünde bir fitne çıkarmasından korkmuştur. Babası Sâkîb Dede, "Düşman Alaybeyi'nin Kütahya'ya gelmesine 5-6 merhale kaldı fakat Kütahya'ya girmesi mümkün olmaz," demiştir. Nitekim bu Alaybeyi Kütahya'ya 6 merhale kala ishalden vefat etmiştir. Ahmed Hâlis Dede, 114a'da 6 merhale kala vefat ettiğini söylerken 124b'de 5 merhale kala öldüğünü belirtmektedir.³²¹ Ahmed Hâlis Dede, ismini söylemediği bu Alaybeyi'nin gözünün mavi olduğunu, namazsız, cünüp, şarap düşkün, mayası bozuk, hile ve hud'a sahibi bulunduğunu ifade etmektedir. Alaybeyliğine rütbe yönüyle müstehak değilken kısa sürede hile ile alaybeyi olmuştur. Hile ve telbis noktasında iblise ders verecek kabiliyette gaddar ve hilekar bir kişidir.³²²

3.4.8.5. Sırtlan Halil Ağa

Hayatının başlarında Sırtlan lakabıyla anılan Halil, sonlarına doğru Kütahya şehrinin eşrafından olmuş, Hacı Halil ismiyle anılmıştır. Seferlerin çoğaldığı dönemde sipahî bölükleri Kütahya'da sarhoş gezerek insanları taciz etmiş, halkın canını boğazına getiren gayr-ı meşru hareketlere girişmişlerdir. Şehrin ileri gelenleri mahkemede toplanarak sipahîlerin zulümlerini sona erdirmek

³²⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 99a, 129b-130a.

³²¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 124b.

³²² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 114a-114b, 124b-125a.

için karar almaya çalışmışlardır. Mustafa Sâkîb Dede, sipahîlere yine kendi cinslerinden zor kullanan bir kişinin karşı koyabileceğini belirtir. Dedenin görüşü kabul görerek kadıdan şerrî senet, mütesellimden mürasele ve buyruldu alınarak Sırtlan Halil bu iş için görevlendirilmiştir. Sırtlan Halil, çarşı ve pazarda başlarında kolluk sopalarıyla nöbet bekleyerek sipahî sınıfını hizaya sokmuştur. Hacı Kıran Hasan Paşa vali olunca sipahîler, Sırtlan Halil'i bazı asılsız iddialarla suçlayarak kalede hapse attırmışlardır. Hacı Kıran Hasan Paşa divanı toplayarak Sırtlan Halil konusunu çözmeye çalışmıştır. Şehrin ayanı ve müftüsü bu divanda hazır bulunmuşlardır. Sâkîb Dede, haricinde söz alanlar Sırtlan Halil'in cezalandırılmasını ve idam edilmesini talep etmişlerdir. Sâkîb Dede, "Eğer biz de Sırtlan Halil'in bulamadığı gibi bir şefaathçi bulamazsak hâlimiz nasıl olur," der. Hacı Kıran Hasan Paşa, divanı dağıtır ve Sâkîb Dede'yi özel olarak görüşmek için yanına çağırır. Sâkîb Dede, sipahîlerin zulmünden ve Halil'in onları hizaya getirdiğinden bahseder. Sırtlan Halil, Sâkîb Dede sayesinde hapisten ve idamdan kurtulur. Sâkîb Dede'nin müridi olur.³²³ Havva Hanımın vefatından sonra Sâkîb Dede, Sırtlan Halil'in kızı Nesîbe ile evlenmiştir.³²⁴

3.4.9. Sâkîb Dede'nin Vefatı

H 1147 M 1734 yılının başlarında Sâkîb Mustafa Dede'nin vücuduna kırıklık arız olup tekyede yatağa düşmüştür. Üç ay mikdarı tekyede yattıktan sonra iyileşmiştir. Daha sonra evine beş ay binekle gelip gitmiştir. Bu beş ay zarfında sağlıklıdır. Bu sürecin sonunda küçük kırıklıkları başlamıştır. Tekraren üç ay hafif hastalıkla geçmiştir. H 1147 M 1735 yılının Zilhicce ayının 26. Perşembe günü sabah namazından sonra Ahmed Hâlis Dede'yi yanına çağırmıştır. Ahmed Hâlis Dede'ye "Bizler yolcu olduk, sizler merdane hareket edin, düşmanlarınızı kendinize güldürmeyin," demiştir. Bu sözlerden sonra Ahmed

---

³²³ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 99b-100b.

³²⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 104b.

Hâlis Dede ve ev halkı ağlaşmaya başlamıştır. Ahmed Hâlis Dede babasına ev ve Mevlevîhane işlerinin çokluğundan ve zorluğundan dert yanmıştır. Mustafa Sâkîb Dede, oğluna, müteessir olmaması gerektiğini, ruhanî imdatla yanında olacağını söylemiştir. Mustafa Sâkîb Dede, kendi el yazısıyla Ahmed Hâlis Dede'nin her işine vasiy olduğuna dair bir vasiyetnâme yazmıştır. Daha sonra tekyedeki dervişleri ney ve kudum ile yanına çağırmıştır. Önce suz-i nak fasıl yapılmıştır. Ardından aşr-i şerif okunmuştur. Daha sonra gülbank çekilmiştir. Mustafa Sâkîb Dede, sürme ve tarak isteyerek saçlarını düzelterek gözlerine sürme çekip, “Âşık maşukunun huzuruna böyle süslü gitmelidir,” demiştir. Daha sonra bütün dervişlere ve hazır bulunanlara veda ettiği vakitte, “Benim vefatımla sakın dağılmayın, oğlum Ahmed Hâlis Dede'yi benim gibi bilin,” diye nasihat ve hayır dua etmiştir. Ahmed Hâlis Dede, babasına ne zaman vefat edeceğini sormak arzusuyla babasının yanına gelmiştir. Babasının kerametle gelecek Perşembe günü vefat edeceğini kendine işaret ettiğini ifade etmektedir. Ahmed Hâlis Dede, babasının vefat etmeden önce hangi dervişe ne surette dua ettiyse o duanın kabul olduğunu, ilimle ilgili dua ettiği dervişin gece gündüz ilimle uğraştığını, amelle ilgili dua ettiği dervişin farz namazları kılmakta tenbellik ederken teheccüd kılmaya başladığını yazmaktadır. Mustafa Sâkîb Dede'nin vasiyetini yazdığı Perşembe gecesi, dedenin gecelediği evin kible yönündeki duvarı yarılıp Hacı Fatıma Hanım elinde asayla oradan temessül edip Sâkîb Dede'ye, “Oğlum gelecek beşinci gün bize dahil olacaksın,” demiştir. Aralarında daha fazla konuşmadan sonra Hacı Fatıma Hanım görünmez olmuştur. Bu konuşma öncesinde Sâkîb Dede'nin eşi uyanıktır. Sâkîb Dede üç dört defa yerinden kalkmak ister. Eşi müsaade etmeyerek her seferinde yerine yatırır, nihayet eşini uyku tutunca, Sâkîb Dede, Hacı Fatıma Hanım'la olan sohbetini tamamlar. Sâkîb Dede, 1148 Muharremü'l-haramının dördüncü günü, (27 Mayıs 1735 Cuma) rahat döşeğine yatırılmıştır. 12 defa ism-i Hû zikretmiş, 12. sinde ruhunu teslim etmiştir.

Perşembeyi Cuma'ya bağlayan gece cenazesi evde misafir olmuştur. Sabahleyin dualarla Sâkıb Dede'nin menkabesi yad edilmiştir. Sâkıb Dede oğlu Ahmed Hâlis Dede'ye eşi Havvâ Hanım'ın yanına defnedilmek istediğini vasiyet etmiştir. Ahmed Hâlis Dede babasının vasiyetini söylemeden önce Derviş Mehmed isimli ihtiyar, Sâkıb Dede'nin Mevlevîhane içindeki türbeye konulması gerektiğini söylemiştir. Sabah olunca türbeye bakılmış ve Celaleddîn Argun Çelebi'nin sağ tarafında bir kişilik mezar yeri bulunmuştur. Bu boş yeri güya daha önce kimse görmemiştir. Bu esnada toplanan kişiler Sâkıb Dede'nin Dîvânı'ndan tefeül yapmak istemişler, yapılan tefeülde :

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

Harîm-i hânqâhuñda olan yek-vîje-i sükñā

Bañā yegdür şuşûrından tamāmen rub'-ı meskûnuñ³²⁵

beytine denk gelinmiştir. Cuma namazından sonra Sâkıb Dede'nin cenaze namazı kılınmış ve türbe içinde Celaleddîn Argun Çelebi'nin sağ tarafına defn edilmiştir. Sâkıb Dede'nin vefatına dair birçok kişi rüya görmüştür. Müritlerinden Mehmed Ali Dede'nin gördüğü rüyada, Sâkıb yıldızı (Satürn) semanın ortasına kadar gelip olduğu yerden iskat edip Kütahya Mevlevîhanesi'nin bahçesine düşerek bin parçaya bölünmüştür. Gâipten, “Necm-i Sâkıb düştü,” sesi gelir. Mehmed Ali Dede rüyasından uyanır. İkinci rüya Ahmed Hâlis Dede'nin üvey kardeşi Hasan'ın rüyasıdır. Hasan babası Sâkıb Dede'den izin alarak Kabe'ye gitmiş ve birkaç yıl orada ikamet etmiştir. Bir gece rüyasında, Sâkıb Dede'nin içinde

³²⁵ Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003. s. 133, K 18/30.

bulunduğu evin bacasının yıkıldığını görür. Sabahleyin orada bulunan tabircilere rüyasını tabir ettirir. Rüya tabircileri kendine babasının öldüğünü söylerler. Nitekim o gece Sâkîb Dede vefat etmiştir. Mustafa Sâkîb Dede'nin vefatıyla ilgili görülen üçüncü rüya Zâhîde isimli komşuları salih bir hanımın gördüğü rüyadır. Ahmed Hâlis Dede, Zâhîde Hanım'ın keşif ehli, teheccüt namazını kılan ve üç aylar orucunu tutan birisi olduğunu ifade etmektedir. Zâhîde Hanım, Sâkîb Dede vefat etmeden bir hafta önce daima Sâkîb Dede'nin evine gelip ağlar. Evde, neden ağlarsın, diye sorulduğunda, bir hafta sonra görürsünüz, diye cevap vermiştir. Ahmed Hâlis Dede, yirmiye yakın kişinin babasının vefatına dair rüya gördüğünü; fakat babasının ölümünden duyduğu acıyla bunları unuttuğunu yazmaktadır.³²⁶ Sâkîb Dede'nin vefatından sonra oğlu Ahmed Hâlis Dede, beravâtlarını (imtiyaz fermanı) yenilemek için İstanbul'a bir derviş gönderir. Bu derviş İstanbul'a vardığında Ahmed Hâlis Dede'nin amca oğluyula da görüşür. Amcaoğlu, Ahmed Hâlis Dede'ye birkaç aydır amcası Sâkîb Dede'nin vefatına dair rüyalar gördüğünü, İstanbul'a gelen bu derviştten aldığı haberle bu konunun açığa çıktığını yazmıştır.³²⁷

Mustafa Sâkîb Dede'nin vefatından üç gün sonra salih bir hanım rüyasında, gökyüzünün kapılarının açıldığını, içinden bölük bölük Mevlevîlerin yeryüzüne indiğini, bu Mevlevîlerin Sâkîb Dede'ye cennet giysileri giydirdiğini, daha sonra süslü beyaz bir ata bindirip bulutların hareket ettiği gibi gökyüzüne götürdüklerini görür. Sâkîb Dede'nin ahirete gidişinden on gün sonra oğlu Ahmed Hâlis Dede, rüyasında babasının yüzüstü yattığını, kendinin de babasının sırtını ovduğunu görür. O esnada rüyasında aklına babasının vefat ettiği gelir. Babasına ne kadar uzak yoldan geldiğini sorar. Babası yirmi bin yıllık yoldan geldiğini söyler. Oğlu babasına vardığı güzel yerin nasıl olduğunu sorar. Babası cevaben o

---

³²⁶ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 142a-147b.

³²⁷ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 147b

yerdeki güzelliklerin tabirinin mümkün olmadığını anlatır. Rüyada S k b Dede'nin ayak tarafında karısı ve diğer oğlu Şeyh Mahmud vardır. Bu ikisi kendi aralarında çekiŐme h linde olduklarından Ahmed H lis Dede, babası S k b Dede'nin sözlerini duyamamıŐtır. Ahmed H lis Dede'nin rüyası bu Şekilde neticelenmiŐtir. S k b Dede'nin vefatından sonra bir naip Ahmed H lis Dede'ye babasının mal varlığını yazmak ve kayıt altına almak istediğini söyler; fakat Ahmed H lis Dede buna müsaade etmemiştir. S k b Dede'nin vefatından   ay kadar sonra, dede karısının rüyasına girer ve ahırda olan katırı naibe verir ve naiple mücadeleyi kesin der. Ahmed H lis Dede, ahırda ne katır ne de eŐek olduğunu görür. Nitekim bir katır pahası dirhemi naibe vererek o sorundan kurtulur. Ahmed H lis Dede'nin kızı Şemse Hanım evlilik çağına geldiğinde İstanbul tarafından genç bir bey m r  iltizamlarla gelip bu kıza 50 altın ve bir yakut yüzük takar. Şemse Hanım bir gece S k b Dede'yi rüyasında görür. S k b Dede bu kızın avcuna çok sayıda altın döküp avcunu yumar. Daha sonra kızın niŐanlısının başından türlü türlü işler geçmiş, nitekim Şemse Hanım ile evlenmeye gelmemiştir. Şemse Hanım başka birine nikahlanmıŐtır. Ahmed H lis Dede, babasının rüyada Şemse Hanım'ın avcunu yumdurmasının, o altınların Şemse Hanım'ın malı olacağı anlamına geldiğini belirtmektedir.³²⁸ Ahmed H lis Dede'nin komŐusu Zahide Hanım, S k b Dede'nin vefatından sonra bir rüya daha görmüştür. Bu rüyasını Ahmed H lis Dede'ye müjdelemiŐ ve ondan hediye istemiştir. Rüyada S k b Dede, Ahmed H lis Dede'ye arka ayağının biri sekili kır bir at hediye etmiştir. Zahide Hanım'ın rüyasının üzerinden   gün geçtikten sonra rüyanın tabiri çıkmıştır. S k b Dede hayattayken 15 yıl önce bir çiftlik kahyasının oğlu dedenin erkek bir atını alıp kaçmıştır. Bu kahyanın oğlu bu at sırtında çok mal toplamış ve Edirne yakınlarındaki Kırkkilise isimli kasabada yerleşmiştir. Aslen Karahisarlı'dır. Sıla ziyareti niyetiyle Kütahya'ya geldiğinde Ahmed H lis Dede'ye haber edilmiştir.

---

³²⁸ Ahmed H lis Dede, *Age.*, vr. 147b-149b.

Ahmed Hâlis Dede, bu kişinin atına, daha önce kendilerinden çaldığı atın yerine el koymuştur. Bu at Zahide Hanım'ın rüyasında gördüğü gibi arka ayağının biri sekili kır bir attır.³²⁹ Ahmed Hâlis Dede babasından ayrılmanın verdiği acı ve onu yüceltmenin gayretiyle bir dervişin rüyasını nakletmektedir. Bu rüyaya göre gece vakti halis bir derviş Mustafa Sâkıb Dede'nin sesini duyar. Rüyada Ahmed Hâlis Dede ile babası sohbet etmektedirler, Ahmed Hâlis Dede'nin bulunduğu yerdeki pencerenin ardında Sâkıb Dede vardır.³³⁰ Mustafa Sâkıb Dede'nin vefatından 19 yıl sonra H 1167 M 1754 yılı Zilhicce ayında karanlık bir gecede Ahmed Hâlis Dede babasını rüyada görür. Sâkıb Dede, oğlu Ahmed Hâlis Dede'ye yarım demet tütün verir. Oğlu babasının elinden o tütünü alır. Ahmed Hâlis Dede uyandığında tütünün bazı acılara sebep olacağını düşünür. İki üç gün geçtikten sonra Kütahya'da çiçek hastalığı ortaya çıkar ve çocuklar hastalanmaya başlar. Ahmed Hâlis Dede'nin oğlu Abdullah 17 gün çiçek hastalığından dolayı yatağa düşüp 19 aylıkken vefat etmiştir.³³¹ Ahmed Hâlis Dede, babasının vefatından sonra gösterdiği kerametlere dair Mehmed Ali Dede'nin gördüğü iki farklı rüyayı nakletmektedir. Bu rüyaların birincisine göre Galata Mevlevîhanesi'nde bulunan Mehmed Ali Dede, Sâkıb Dede'nin rüyadaki telkinleriyle Kütahya Mevlevihanesi'ne, ikincisinde ise Konya Mevlevîhanesindeyken H 1167 tarihinde yine Kütahya Hankahı'na dönmek zorunda kalmıştır.³³²

Sâkıb Dede vefat ettikten hemen sonra dönemin kadısı Ahmed Hâlis Dede'yi mahkemeye çağırır, Sâkıb Dede'nin vefat tarihine dair yazmış olduğu bir mısrayı Ahmed Hâlis Dede'ye verir. Bu mısra Ahmed Hâlis Dede'ye göre şiir niteliği taşımayan saçma sapan bir mısradır. Kadı, Hâlis Dede'ye bu mısrayı beslemesini ve eklemeler yapmasını söyler. Hâlis Dede'ye kadının teklifi çok ağır

---

³²⁹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 149b.

³³⁰ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 149b.

³³¹ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 150a-150b.

³³² Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 151a-152a.

gelir. Kadının yazmış olduğu mısrayı hiç karıştırmadan kendi başına babasının vefatına dair tarih düşürmeyi düşünür. Babası sağken Ahmed Hâlis Dede'ye şiir yazmasını söylemiştir; fakat Hâlis Dede ise babasına şu şiirle cevap vermiştir.

Beyt:

[Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün]

Şi'r goften gerçi dürr soften buved

Lîk fehmiiden be ez goften buved³³³

Nitekim Ahmed Hâlis Dede, babasının vefatına kadar gazel, kıta veya tarih yazmamıştır. Şiir yazmak yerine yazılmış şiirleri okuyup anlamayı tercih eder. Babasının vefatından dolayı şiir yazma arzusunda kapılan Ahmed Hâlis Dede, 8 beyitlik Türkçe bir tarih, yine 12 beyitlik Farsça bir kıta yazmıştır.³³⁴

Ahmed Hâlis Dede 17 Safer 1170/11 Kasım 1756 tarihinde teheccüd namazından sonra babası Sâkıb Dede'yi rüyasında görür. Babasına, "Efendim! Bir baba eşiyle ilişkiye girdiği esnada güzel ahlaktan ya da kötü ahlaktan hangisi kendinde varsa çocuğu da o ahlak üzere büyüyüp yetişir diye düşünüyorum. Bu doğru mudur?" diye sorar. Sâkıb Dede, cevabında oğlunun doğru düşündüğünü belirterek "Çocuk babanın sırrıdır" der.³³⁵

---

³³³ Şiir söylemek inci dizmek gibidir. Ancak anlamak söylemekten iyi olur.

³³⁴ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 152a-153b.

³³⁵ Ahmed Hâlis Dede, *Age.*, vr. 153b.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. NÜSHA TAVSİFLERİ

4.1. S: Süleymaniye Ktp., Nazif Paşa Bl., No. 1186.

Çalışmamızın tenkitli metnini hazırlarken esas nüsha olarak kabul ettiğimiz ve S nüshası kısaltmasını verdiğimiz bu nüsha Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Nazif Paşa Bölümünde 1186 numarada kayıtlıdır. Müellif nüshasının kayıp olduğunu bildiğimiz *Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâril-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin müellif hattından istinsah edilmiş nüshasıdır. Vikaye varağındaki:

“Biñ iki yüz otuz senesi evâhirinde hâlen Kütâhiyye Şeyhi Şeyh Seyyid ‘Abdü'l-kâdir Efendi'ye niyâz-nâme taħrîr olunup bu kitâb-ı şerîfün aşl nüshası getürdilüp otuz bir senesinde bu nüsha taħrîr itdirilmiştir.” S1a

ifadelerinden eserin asıl/müellif nüshasının Kütahya Mevlevîhanesinde bulunduğunu H 1230/M 1815 yılında Kütahya Mevlevîhanesi şeyhi olan Ahmed Hâlis Dede'nin torunu Abdülkadir Dede'den bir niyaznâme ile istenilerek H 1231/M 1816 senesinde bu nüshanın yazdırıldığını anlıyoruz. Nüshanın sonundaki ferağ kaydında ise eserin Yenikapı Mevlevîhanesi'nde, bu Mevlevîhanenin türbedârı Mevlevî Dervîşi Filibeli Seyyid Hüseyin Hamdî tarafından 29 Ramazan 1231/M 23 Ağustos 1816 tarihinde tamamlandığını öğrenmekteyiz:

“Kad vaqa'a'l-ferâğ min-taħrîri hâzihi'n-nüşhati's-şerîfe 'alâ-yedi 'Abdü'l-faķîr Filibevî es-Seyyid Dervîş Hüseyn Hamdî el-Mevlevî es-sâkin fî-mevlevî-hâne-i bâb-ı cedîd et-türbedâr fî-hanķâhi'l-mezbûr fî et-tâsi' ve'l-ıŗrûn min-ramazâni's-şerîfi li-sene ihdâ ve selâşin ve mi'eteyn ve elf.”

Temellük kaydında ise eserin Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Abdülbâkî Dede'ye ait olduğu ve mülk edinmenin H 18 Zilhicce 1232/M 29 Ekim 1817 yılında gerçekleştiği belirtilmiştir:

“Min mülki'l-fakîr Şeyh Seyyid ‘Abdü'l-bâkî el-Mevlevî Mevlevî-hâne-i bâb-ı cedîd hâlen.”

fî 18 z 1232.” S1a

Temellük kaydının üstündeki mühürde eserin Seyyid Osman Mevlevî'nin kitaplarından biri olduğu belirtilmiştir.

“Min-kütübi'l-fakîr es-seyyid Selâha'd-dîn ‘Oşmân el'-Mevlevî ğafferallahü leh.” S1a

Nüshanın S1a varağının başında eserin ismi “*Kitâb-ı Tufeyl-i Şeyh Ahmed Hâliş Efendi el-Mevlevî, Şeyh-i Mevlevî-hâne-i Kütâhiyye Esbağan*” olarak yazılmıştır.

Nüsha 154 varaktan ibarettir. Elimizdeki fotofilmde 151 numaralı varak mükerrer fotoğraflanmıştır. Nesih hatla yazılmıştır. Varakların satır sayısı 17'dir. Nüshada herhangi bir süsleme mevcut değildir. Metin içindeki *fasl* isimli ana bölümlerle *bâb* isimli ara bölümler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Fasl ve bâbların haricindeki konu başlıkları olan *Muayenemüzdür ki, Telakkîkerdedür ki* isimli üçüncü dereceden başlıklar da kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Şiir başlıkları da kırmızı mürekkeple yazılmaya çalışılmış, beyitlerin bittiği yere kırmızı mürekkeple işaretler konulmuştur.

Başı: “Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm vebihî nesta'în.
Elḥamdüli'llâhi'llezî ce'ale'l-velâyete ḥâşşan li'l-insâni'l-kâmilî ve şayyera ra'fetehü sırran ve 'alâniyyeten li'l-maḥlûқи's-şâmîlî ve's-şalâtü ve's-selâmü 'alâ Muḥammedini'l ...”

Sonu: “... ol maħalde aħlāk-ı ħasene ve reddiyyeden her ne ile muttaşıf ise veled daħı o ħulķ üzre neşv ü nemā bulur. Bu fikrũñ ħaťā vü şavābını ifāde buyuruñ didüğümde buyurdılar ki fi'l-vāķi“ böyledür ki dinilmişdür: *El-veledü sırrı ebihĩ.*”

4.2. K: İstanbul Ü Nadir Eserler Ktp., No. 2509.

Çalışmamızın tenkitli metnini hazırlarken K nüshası kısaltmasını verdiğimiz bu nüsha İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesinde Halis Efendi Bölümünde 2509 numarada kayıtlıdır. Nüshanın Vikaye varağında K1a *Tufeylü Menākıbi'l-Kibāri'l-Mevlevi Fı-Menkabeti's-Sākıbi'l-Ma'nevı veya Sefıne-i Mevleviyye Zeyli* başlığı tahminlerimize göre kurşun kalemle yazılmıştır. Nüshanın K1a varağında İstanbul Dar'ül-fünunu Kütüphanesi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi mühürleri olmak üzere iki farklı mühür bulunmaktadır. Yine bu varakta nüshanın Halis Efendi Kütüphanesinde olduğu Arap harfleriyle yazılmıştır. Bu kayıtlardan başka nüshanın vikaye varağında herhangi bir bilgi yoktur.

Nüshanın sonunda istinsah kaydı bulunmamaktadır. Sadece *Tamām* kaydı düşülmüştür. Nüshanın *Tamām* kaydından hemen önce H 1217 ve H 1218 yıllarında olan olayları anlatması M 1803 ve M 1804 onun geç tarihte yazıldığı izlenimini vermektedir. Diğer dört nüshada bulunmayan:

“Tārīķ-i evlād ve biñ iki yüz on yedi Şaferü'l-ħayırınıñ evāsıtı Şeyħ Aħmed'de dünyāya geldi. Ol rüz vefāt eyledi. Allāħü ‘azımu'ş-şā'n şefā'atci eyleye āmın. Bi-ħürmeti's-seyyidi'l-mürselin. Ve biñ iki yüz on sekiz senesi māħ-ı rebü'l-āħirinüñ yigirmi altıncı gicesi ki Ĥalıme Ĥānum dünyāya zühür itmişdür. Allāħü azımu'ş-şān Ĥazretleri tül-i ‘ömrile mu'ammer eyleye āmın bi-ħürmetihĩ ħazret-i pır *ķuddise sırrıhü'l-münır.* Ve bi-ħürmeti seyyidi'l-mürselin. el-evveline ve'l-āħirin. Ve merķüme on sekiz gün mu'ammer olup istişmām-ı rāyiħa-i a'lā-yı firdevs eylemişdür.

Tamām”

ifadeleri Ahmed Hâlis Dede'nin torunlarından bahsetmesi ve müstensihin bu olaylara bizzat şahit olduğunu işaret eder tarzda yazması; bu nüshanın Kütahya Mevlevîhanesi'nde istinsah edildiği izlenimini vermektedir. İstinsah tarihi H 1218/ M 1804'ten sonra olmalıdır.

Nüsha 137 varaktan ibarettir. Talik hatla yazılmıştır. Varakların satır sayısı 19'dur. Nüshada herhangi bir süsleme mevcut değildir bununla birlikte bütün varaklar cetvellidir. Metin içindeki *fasl* isimli ana bölümlerle *bâb* isimli ara bölümler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Fasl ve bâbların haricindeki konu başlıkları olan *Muayenemüzdür ki, Telakkîkerdedür ki* isimli üçüncü dereceden başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmamıştır. Şiir başlıkları da kırmızı mürekkeple yazılmaya çalışılmış, beyitlerin bittiği yere kırmızı mürekkeple işaretler konulmuştur. Bununla birlikte bu nüshada birçok varak ve satır atlanmış ve unutulmuş yazılmamıştır.

Başı: “Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm vebihî nestaîn.
Elḥamdüli'llâhi'llezî ce'ale'l-velâyete ḥaşşan li'l-insâni'l-kâmili ve şayyera ra'feteḥü sırran ve 'alâniyyeten li'l-maḥlûḳi's-şâmili ve's-şalâtü ve's-selâmü 'alâ Muḥammedini'l ...”

Sonu: “... Ḥalîme Ḥânum dünyâya zuhûr itmişdür. Allâhü azîmü's-şân Ḥâzretleri tûl-i 'ömrile mu'ammer eyleye âmin bi-ḥürmetihî ḥâzret-i pîr *ḳuddise sırrihü'l-münîr*. Ve bi-ḥürmeti seyyidi'l-mürselîn. el-evvelîne ve'l-âḫirîn. Ve merḳûme on sekiz gün mu'ammer olup istişmâm-ı râyiḫa-i a'lâ-yı firdevs eylemişdür.

Tamām”

4.3. L: İstanbul Ü Nadir Eserler Ktp., No. 4099.

Çalışmamızın tenkitli metnini hazırlarken L nüshası ismini verdiğimiz bu nüsha İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesinde Türkçe Yazmalar Bölümünde 4099 numarada kayıtlıdır. Nüshanın L1a vikaye varağının üstünde *Menākıb-ı Şeyh Şākīb Efendī Kuddise Sırrihū* yazısı ve İstanbul Üniversitesi Kitap Sarayı mührü bulunmaktadır. Nüshanın temmet/ferağ kaydında ise:

“[L121b] Temmet

Dergāh-ı Sulṭān Dīvānī Dervīş Muşṭafıyyū'l-Mevlevī. Sākin-i Ğalaṭa.
1285”

kaydı yer almaktadır. Bu kayıttan bu nüshanın Afyonkarahisar Sultan Dīvānī Mevlevīhanesinde, aslen Galata Mevlevīhanesi'nde ikamet eden dervişlerden Derviş Mustafa tarafından istinsah edildiğini anlaşılmaktadır. İstinsah tarihi H 1285/M 1869'dur.

Nüsha 121 varaktan ibarettir. Nesih hatla yazılmıştır. Varakların satır sayısı 27'dir. Nüshada herhangi bir süsleme mevcut değildir. Bununla birlikte bütün varaklar cetvellidir ve şiir ve nesir kısımları birbirinden ayırt edilebilecek şekilde ayrı yazılmıştır. Metin içindeki *fâsl* isimli ana bölümlerle *bâb* isimli ara bölümler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Fasl ve bâbların haricindeki konu başlıkları olan *Muayenemüzdür ki, Telakkîkerdedür ki* isimli üçüncü dereceden başlıklar da kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Şiir başlıkları da kırmızı mürekkeple yazılmaya çalışılmış, beyitlerin bittiği yere kırmızı mürekkeple işaretler koymaya ihtiyaç duyulmamıştır. Bu nüshada birçok kelime yanlış yazılmıştır. Bu yönüyle kusurları olan bir nüshadır. Nüshayı K, S ve E nüshalarından ayıran temel farklılardan biri de nüshanın sonuna Şeyh Gâlib'in Ahmed Hâlis Dede'nin vefatı için yazmış olduğu mersiye'nin/tarihin eklenmiş olmasıdır. L nüshası birçok yönüyle M nüshasıyla benzerlikler gösterir. Bununla birlikte L nüshasındaki

yazım hataları aynen kalmışken M nüshasında bu hatalar sonradan kırmızı mürekkeple düzeltilmiştir.

Başı: “Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. Elḥamdüli'llāhi'llezī ce'ale'l-velāyete ḥāşşan li'l-insāni'l-kāmili ve şayyera ra'feteḥü sırran ve 'alāniyyeten li'l-maḥlūḳi'ş-şāmili ve'ş-şalātü ve's-selāmü 'alā Muḥammedini'l ...”

Sonu: ... Sā'ilī güftā çe gūne būd ān nādir-zuhūr

Rev be *Dīvān u Sefîne* dest zen bīnī-'ayān

Cümme vaşşafān-ı ū lāl āmede ez midḥateş

Der edā-yı ḥadd-i tavşifeş çe bāşed yek zebān³³⁶”

4.4. M: İstanbul Ü Nadir Eserler Ktp., No. 10145.

Çalışmamızın tenkitli metnini hazırlarken M nüshası ismini verdiğimiz bu nüsha İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar Bölümü'nde 10145 numarada kayıtlıdır. Nüshanın M1a vikaye varağında diğer dört nüshada bulunmayan bir fihrist bulunmaktadır. Bu fihrist M2b ve 3a'daki açıklamalardan hazırlandığı izlenimini vermektedir. Bunların haricinde vikaye varağında herhangi bir mühür veya yazı bulunmamaktadır. Nüshanın temmet/ferağ kaydındaysa Hâfız Muhammed Hulûsî tarafından H 1252 Şaban/M 1836 Kasım ayında istinsah edildiği bilgileri yer almaktadır.

---

³³⁶ L ve M'de Mersiyye'den (buradan sonra) sonra Temmet gelmekte onun ardından ise Şeyh Galib'in tarihi gelmektedir.

[L121b] Temmet

Dergāh-ı Sulṫān Dīvānī Derviş Muştafī el-Mevlevī. Sākin-i Ğalaṫa. 1285

[M152b] Temmet

Harrarahi'l-faḳīr Hāfız Muḥammed Ḥulūşī Sene İşnā ve Ḥamsīn ve Mī'eteyn ve Elf. Min-Şa'bāni'l-Mu'azzam.

“[M152b] Temmet

Harrarahi'l-fakîr Hâfîz Muḥammed Ḥulūṣî Sene İsnâ ve Ḥamsîn ve
Mi‘eteyn ve Elf. Min-Şa‘bâni'l-Mu‘azzam.”

Nüsha 152 varaktan ibarettir. Nesih hatla yazılmıştır. Varakların satır sayısı 23'tür. Nüşanın mukaddime varağı lale motifleriyle süslenmiştir. Bütün varaklar cetvellidir. Ayrıca ilk varağın cetveli yıldızlarla süslenmiştir. Şiir ve nesir kısımları birbirinden ayırt edilebilecek şekilde ayrı yazılmıştır. Bu özellik L nüshasında olduğu gibi eserin kullanımını kolaylaştırmaktadır. Metin içindeki *fasl* isimli ana bölümlerle *bâb* isimli ara bölümler kırmızı mürekkeple istinsah edilmiştir. Fasl ve bâbların haricindeki konu başlıkları olan *Muayenemüzdür ki*, *Telakkîkerdedür ki* isimli üçüncü dereceden başlıklar da kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Şiir başlıkları da kırmızı mürekkeple yazılmaya çalışılmış, beyitlerin bittiği yere kırmızı mürekkeple işaretler koymaya ihtiyaç duyulmamıştır. Varak numaraları için de kırmızı mürekkep tercih edilmiştir. Bu nüshada birçok kelime yanlış yazılmıştır. M nüshası birçok yönüyle L nüshasıyla benzerlikler gösterir. Bununla birlikte L nüshasındaki yazım hataları aynen kalmışken M nüshasında bu hatalar sonradan kırmızı mürekkeple düzeltilmiştir. Nüşayı K, S ve E nüshalarından ayıran temel farklardan biri de nüshanın sonuna Şeyh Gâlib'in Ahmed Hâlis Dede'nin vefatı için yazmış olduğu mersiye'nin/tarihin eklenmiş olmasıdır. Nüşanın genel yazı karakterinin haricinde bu şiir talik hatla yazılmıştır ve sonradan yazıldığı izlenimini vermektedir.

Başı: “Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm. Elḥamdüli'llâhi'lleẓî ce‘ale'l-velâyete ḥaşşan li'l-insâni'l-kâmili ve şayyera ra’fethû sırran ve ‘alâniyyeten li'l-maḥlûki’ş-şâmili ve’s-şalâtü ve’s-selâmü ‘alâ Muḥammedini'l...”

Sonu: “... Sā’ilī güftā çe gūne būd ān nādir-ḡuhūr
Rev be *Dīvān u Seḡne* dest zen bīnī-‘ayān
Cümme vaṣṣafān-ı ū lāl āmede ez midḡateṣ
Der edā-yı ḡadd-i tavṣīfeṣ çe bāṣed yek zebān³³⁷”

4.5. E: Kütahya İlkay Ergun Kütüphanesi, Murad Sabri Ergun Nüshası.

Ahmed Hâlis Dede'nin torunlarından olan ve Mevlevî kimliğinden dolayı Argun Çelebi'den mülhem Ergun soyadını alan Murad Sabri Bey vefat ettiğinde çocukları kendine ait bütün kitapları aralarında paylaşmışlardır. Bunların arasında birçok yazma da mevcuttur. Biz 2015 ve 2016 yıllarında Kütahya'ya gittiğimizde maalesef bu kitaplardan yazma olarak beş adetten fazlasını göremedik. Bunlar da eski Kütahya senatörü merhum Avukat Fevzi Ergun'un mirası olarak eşi İlkay Ergun'un kütüphanesinde bulunmaktadır. Aile bireylerinin hemen hemen tamamına ulaşmaya çalıştıysak da ellerinde kayda değer bir yazma ya da matbu eser göremedik. İlkay Ergun'un izniyle kütüphanesindeki nüshayı ve diğer yazmaları fotoğraflama imkanı bulduk.

E nüshası 186 sayfadan oluşmaktadır. Bu nüsha Feridudun Nafiz Uzluk'un ısrarlarıyla Murad Sabri Çelebi tarafından yazılmıştır. Murad Sabri Çelebi nüshasını bitirdikten sonra eserin aslının kayıp olduğunu ifade etmiştir. Bu nüsha S nüshasının birebir kopyası hükmündedir. Hatta ferağ kaydına dahi S nüshasının ferağ kaydı birebir yazılmıştır. Buradan ve Feridun Nafiz Uzluk'la olan mektuplaşmalarından Murad Sabri Çelebi'nin asıl amacının yeni bir nüsha ortaya

---

³³⁷ L ve M'de Mersiyye'den (buradan sonra) sonra Temmet gelmekte onun ardından ise Şeyh Galib'in tarihi gelmektedir.

[L121b] Temmet

Dergāh-ı Sulḡān Dīvānī Dervīṣ Muṣṡafıyyü'l-Mevlevī. Sākin-i Ğalaṡa. 1285

[M152b] Temmet

Harrarahi'l-faḡīr ḡāfız Muḡammed ḡulūṣī Sene İṣnā ve ḡamsīn ve Mī‘eteyn ve Elf. Min-Ṣa‘bānī'l-Mu‘azzam.

koymak değil eserin kaybolmasını engellemek olduğu anlaşılıyor. Nüshanın küçük çizgili okul defterine yazılmış olması ve kağıt temininde yaşanan sıkıntılar maalesef Murad Sabri Çelebi'yi nüshayı istinsah ederken bir hayli zorlamıştır. Sayfaların küçük ve sayfa çizgilerinin birbirine çok yakın olması yazının çizgilerden ve sayfadan taşmasına sebebiyet vermiştir. İlk sayfalarında herhangi bir bilgi bulunmayan nüshanın ferağ kaydı S nüshası ile aynı olarak aşağıdaki şekildedir.

“Kad vaqa‘ü'l-ferāğ min-tahrīri hāzihi'n-nüshati'ş-şerīfe ‘alā-yedi ‘Abdü'l-fakīr Filibeṽ es-Seyyid Dervīş Hüseyn Hamdiyyü'l-mevlevī es-sākini fi-mevlevī-hāne-i bāb-ı cedīd et-türbedār fi-ḥan-kāhi'l-mezbūr fi et-tāsi‘ ve'l-‘iṣrūn min-ramazāni'ş-şerīfi li-sene ihdā ve selāşin ve mi‘eteyn ve elf. “

S nüshasının birebir kopyası olduğu için nüshanın birçok özelliği S nüshasıyla aynıdır. Nesih hatla kurşun kalemle yazılmıştır. Sayfalardaki çizgiler 24 adet olduğu için satır sayısı 23 ile 25 arasında değişmektedir. Nüshada herhangi bir süsleme mevcut değildir. Metin içindeki *fasl* isimli ana bölümlerle *bâb* isimli ara bölümler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Fasl ve bâbların haricindeki konu başlıkları olan *Muayenemüzdür ki, Telakkîkerdedür ki* isimli üçüncü dereceden başlıklar da kırmızı mürekkeple istinsah edilmiştir. Şiir başlıkları da kırmızı mürekkeple yazılmaya çalışılmış, beyitlerin bittiği yere kırmızı mürekkeple işaretler konulmuştur. Sayfa numaraları kırmızı mürekkeple yazılmaya gayret edilmiştir. Eseri istinsah ettikten sonra dua eden ve imza atan Murad Sabri Çelebi maalesef istinsah tarihini yazmamıştır.

Başı: “Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm vebihī nesta‘īn. Elḥamdüli'llāhi'llezī ce‘ale'l-velāyete ḥāşşan li'l-insāni'l-kāmili ve şayyera ra'fethū sırran ve ‘alāniyyeten li'l-maḥlūki'ş-şāmili ve'ş-şalātü ve's-selāmü ‘alā Muḥammedini'l ...”

Sonu: “... ol maħalde aħlāk-ı ħasene ve reddiyyeden her ne ile muttaşif ise veled daħı o ħulķ üzre neşv ü nemā bulur. Bu fikrũ ħaťā vü şavābını ifāde buyuruñ didüğümde buyurdılar ki fi'l-vāķi‘ böyledür ki dinilmişdür: *El-veledü sırrı ebiħi.*”

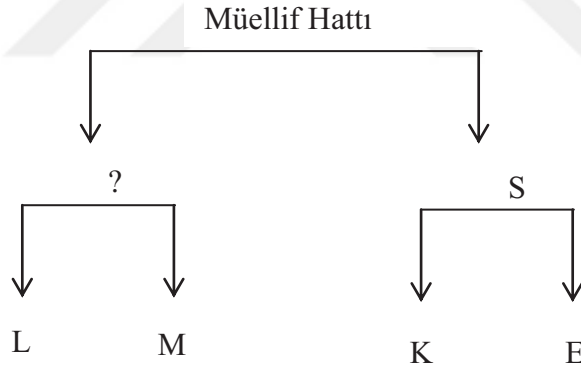
4.6. Nüşaların Değerlendirilmesi ve Nüşa Şeceresi

Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî* isimli eserinin günümüze ulaşan beş yazma nüshası mevcuttur. Bu beş yazmadan üçünde istinsah kaydı vardır. Buna göre Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Nazif Paşa Bölümünde 1186 numarada kayıtlı S nüshası, Filibeli Seyyid Hüseyin Hamdî tarafından 29 Ramazan 1231/M 23 Ağustos 1816 tarihinde; İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümünde 4099 numarada kayıtlı L nüshası, Afyonkarahisar Sultan Dîvânî Mevlevîhanesinde Galata Mevlevîhanesi Dervişlerinden Derviş Mustafa tarafından H 1285/M 1869 tarihinde; İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesinde Türkçe Yazmalar Bölümünde 10145 numarada kayıtlı M nüshası, Hâfız Muhammed Hulûsî tarafından H 1252 Şaban/M 1836 Kasım ayında istinsah edilmiştir. İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesinde Halis Efendi Bölümünde 2509 numarada kayıtlı K nüshanın ise istinsah tarihi ve yeri belli değildir. Bu nüshanın Kütahya Mevlevîhanesi'nde istinsah edildiğini tahmin etmekteyiz. İstinsah tarihi H 1218/M 1804'ten sonra olmalıdır. Kütahya'da İlkay Ergun'un özel kütüphanesinde bulunan E nüshası ise Cumhuriyet döneminde Murad Sabri Ergun tarafından Kütahya'da istinsah edilmiştir; fakat istinsah tarihi belli değildir.

H 1191/M 1777 yılında vefat ettiğini bildiğimiz Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'yi tam olarak hangi tarihte tamamladığını bilememekteyiz. E nüshasının

S nüshasından çoğaltıldığı açıktır. Bununla beraber K nüshası da S nüshasından çoğaltıldığı izlenimi vermektedir. L ve M nüshalarının hatalarının dahi aynı olduğu düşünülürse bu iki nüsha S nüshasının haricindeki bir nüshadan çoğaltılmışlardır. M nüshasının tamamında büyük bir yekün tutan düzeltmelerin ise kim tarafından ne zaman hangi nüshadan yapıldığını tespit etmek hayli güçtür. Eserin elimizde asıl/müellif nüshası mevcut olmadığı için asıl nüshasından çoğaltıldığı belirtilen Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Nazif Paşa Bölümünde 1186 numarada kayıtlı S nüshası metne esas alınmıştır. Tenkitli metne Cumhuriyet döneminde yazılan ve S nüshasının birebir kopyası olan E nüshasını dahil etmemenin uygun olacağını düşünülmüştür. Nüshalarla alâkalı yapılan bu değerlendirmenin ardından eserin nüsha şeceresi aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

Nüsha Şeceresi:

4.7. Transkripsiyon Alfabeti

Ünlüler :

Kısa : ا : a, e, ı, i, u, ü   َ, ِ, ِ : a, e   ِ, ِ : ı, i   ُ, ُ, ُ : o, ö, u, ü

Uzun : آ : ā   ِ : î,   ِ : (elif-i maksûre) ā   و : ū,

Ünsüzler :

ء	'	ص	ş
ب	b, p	ض	đ, ž
پ	p	ط	ţ
ت	t	ظ	z
ث	ṯ	ع	ʿ
ج	c, ç	غ	ğ
چ	ç	ف	f
ح	h	ق	q
خ	ħ	ك	k, g, ñ
د	d	گ	g
ذ	z	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	j	و	v
س	s	ه	h
ش	ş	ی	y

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TENKİTLİ METİN

[K1b] [L1b] [M1b][S1b] KİTÂB-I TUFEYL³³⁸

*Bismi'llâhi'r-raḥmāni'r-raḥīm*³³⁹ *vebihî nesta'în*^{340 341}

Elḥamdüli'llâhi'llezî ce'ale'l-velāyete ḥāşşan li'l-insāni'l-kāmili ve şayyera ra'feteḥü sırran ve 'alāniyyeten li'l-maḥlūki's-şāmili ve's-şalātü ve's-selāmü 'alā Muḥammedini'l-meb'ūsü'l-kāmili'l-mükemmeli'l-fāzili ve 'alā-ālihî ve şaḥbihi'l-lezînehüm ru'ūsü'l-efāzili siyyemā eşḥābi's-şuffeti't-ṭā'ifine ḥavle ḥıyāzi'l-Aḥmediyyeti yevmā ḥarakātihim fî-bidāyeti'l-İslāmi bi-envā'it-tezellüli ilā-fuḳarā'î tariḳati'l-Muḥammediyyeti yünebbi'ü aḥvālehüm fî-āḥiri'z-zamāni mine'l-Mevleviyyeti'l-evleviyyeti ve 'alā-ıtratihî es-selāmü's-sermediyye mādāma's-semā'ü ve'l-'arzu'l-ağberiyyeti.³⁴²

Ammā ba'd³⁴³ vaḳtā ki bu faḳir-i ḥaḳir-i pür-taḳşir Derviş Aḥmed Ḥāliş-i *Meşnevî-ḥvān* muşannefāt-ı ḥazret-i vālid-i [S2a] mācid -*nevverallāhü*³⁴⁴ *merḳadehü*³⁴⁵ ḥazretlerinüñ se mücelled *Sefîne-i Nefise*'sin tettebbu' kıluḫ tariḳa-i Mevleviyye-i evleviyyeden güzerān iden Şeyḫ Aḥmed Eflākî ve Sipeh-sālār ve

³³⁸ Kitāb-ı Tufeyl S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

³³⁹ *Kur'ân-ı Kerîm*, 27/Neml-30., Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

³⁴⁰ vebihî nesta'în K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

³⁴¹ Allah'ın yardımıyla.

³⁴² Velayeti kamil insana has eyleyen ve merhametini gizli ve açık şekilde bütün mahlukata şamil kılan Allah'a hamd olsun. Faziletli, kamil ve mükemmel bir şekilde gönderilmiş olan Muhammed'e salat ve selam olsun. (Peygamberin) Ailesine ve faziletlilerin başı olan ashabına (salat ve selam olsun). Özellikle İslam'ın başlangıcından beri her türlü hareketlerinde Ahmediyye havuzunun etrafında dolaşan ve Muhammediyye yolunun fakirleri olan ve her türlü tevazuyu gösteren ashab-ı suffaya (salat ve selam olsun). Bu fani olan yer ve gök durduğu müddetçe daimi selam ahir zamanda durumlarını haber verdiği ilk Mevleviler ve onların yollarından gidenler üzerine olsun.

³⁴³ Ammā ba'd L, M ve S: ve ba'd K.

³⁴⁴ nevverallāhü K ve S: nevver L ve M.

³⁴⁵ Allah onun kabrini nurlandırın.

‘Abdü’l-vehhâb-ı Hemedânî *-ḳaddesa’llâhü ervâḫahüm*³⁴⁶ *Menḳabe*lerinde olan ‘aşere-i kâmileden **[K2a]** bu âna gelince ḫâzerât-ı³⁴⁷ çeleviyân-ı bâ-kirâm ve meşâyıḫ-ı³⁴⁸ şevâmiḫü’l**[M2a]**-merâtib-i zevi’l-iḫtirâm³⁴⁹ ve dervîşân-ı bâ-maḳâm³⁵⁰ yek-â-yek aḫvâl ü evzâ‘ u kerâmetleriyle³⁵¹ zıkr idüp ezyâl-i³⁵² kirâma teşebbüs ile hem tevessül ve hem yâd-gâr-ı nâdire vaz‘ı ile verâ-yı perde-i ḫafâya şitâbân olup ḫâliyâ ol ‘andelîb-i güyâ-yı bâğ-ı kerâmetüñ ve tütî-i cüyâ-yı tarz-ı nezâketüñ aḫvâl-i ḫuceste-me’âlleri inḳizâ-i devrân ve müf[n]î-i³⁵³ zamân ile perde-keş-i ‘anâkib-i³⁵⁴ nisyân olması bedîdâr olmak ḫasebiyle bu faḳîr-i ḫakîr daḫı hezâr ‘acz ü taḳşîr ile ol yâd-gâr-ı tariḳa-i **[L2a]** Mevleviyye-i evleviyye ki vâḫidu ke-elf mişilli zuhûr itmişdür. Mine’l-evveli ile’l-âḫir ser-ber-âver olan aḫvâl ü eṭvâr ve ‘ilm ü ‘amel ve ḫisâl-i ḫamîde vü kerâmât-ı bâhirelerinden ğurfetü min-e’d-deym tebyîn ile âteş-i hicrânuma âb-ı tesellî-bâş olmak ḫaşdıyla şürü‘ eyledüm. Ne ânki bu mür-ı nâ-tevânda Ḥâzret-i Süleymân-ı ḫaḳîkatüñ künhünü derk ve ânı ḫaḳḳ-ı vaşf ile tavşîf ola; lâkin mütezarrî‘ ve mütevaḳḳı‘dur ki yine ol mazḫar-ı ‘inâyet-i Şamedî ve menba‘-ı yenâbî‘-i zülâl-i Aḫmedî -şalla’llâhü ‘aleyhi ve sellem³⁵⁵ olan **[S2b]** vücûd-ı bihbûd-ı ‘ayn-ı sūd, yümn-i himmet-i³⁵⁶ rûḫâniyyesiyle tetmîm ü iḫtitâm-pezîr olması naşîb ola âmîn. *Bi-ḫürmeti seyyidi’l-mürselîn ve’l-ḫamdü li’llâhi rabbi’l-‘âlemîn*.³⁵⁷

³⁴⁶ Allah onların ruhlarını kutsasın.

³⁴⁷ ḫâzerât-ı K ve S: L ve M’de yazılmamıştır.

³⁴⁸ çeleviyân-ı bâ-kirâm ve meşâyıḫ-ı K, L ve M: çeleviyân u meşâyıḫ-ı bâ-kirâm S.

³⁴⁹ zevi’l-iḫtirâm K ve S: nevverü’l-iḫtirâm L ve M.

³⁵⁰ bâ-maḳâm L, M ve S: bâ-maḳâm ḳaddesa’llâhü ervâḫahüm K.

³⁵¹ kerâmetleriyle K ve S: kerâmetleriyle ḫâzerât L ve M.

³⁵² ezyâl-i K ve S: ezyâd-i L ve M.

³⁵³ müf[n]î-i bu kelimedede metin tamiri yapılmıştır. müftî-i K, L, M ve S.

³⁵⁴ ‘anâkib-i S: ‘aḳâkib-i K: ‘inâyet ü L ve M.

³⁵⁵ şalla’llâhü ‘aleyhi ve sellem K: ‘şm L ve M: ş’ım S.

³⁵⁶ yümn-i himmet-i K ve S: yümn ü himmet-i L ve M.

³⁵⁷ Peygamberlerin efendisinin hürmetine, övgü âlemlerin rabbi olan Allah içindir.

*Li-müellifihî kıt'â.*³⁵⁸

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Āteş-i hecrüñ efendim gün-be-gün müzdād olur

Ĥālîş-i hicrân-keşüñ bu derdile berbād olur [M2b]

Gāh u bî-geh bu ġarîbüñ ĥâtır-ı meksürını

Yek işâretle tefâkkuğ şad hezerân yād olur

Allāhümme [K2b] *metta'nā bi-'ināyetihimi'l-celīlihî ve'l-cemīlihî*³⁵⁹

Ve bu menkabe-i münîfeyi üç faşl ve altı bāb bir ĥātîme üzerine binā eyledüm tā ki müte'atışın-i zülāl-i ma'arifleri olan ihvānū's-şafā ve ĥullānū'l-vefāya sehlü'l-me'ĥaz olsun için edā-yı sāde ile iştilāĥāt ü 'ibārātdan mu'arrā vü müberrā kılup nām-ı sa'adet-encāmın *Ṭufeylū Menākıbi'l-Kibāri'l-Mevlevî fî-Menkabeti Ĥazreti's-Şeyĥi's-Şākıbi'l-Ma'nevî*³⁶⁰ diyü tesmiye kıldum. *Allahümme'ĥtim bi'l-ĥayri ve's-sa'adeti*³⁶¹ **Faşl-1 evvel:** Ol zāt-ı sütüde-şifātuñ ĥaseb ü nesebleri ve ibtidā-yı ũfülüyyetlerinden 'unfuvān-ı şebāblarına varınca olan ĥālleridür. **Bāb-1 evvel:** Bu evkātta zuhūr iden teşrifāt u kerāmetleri. **Bāb-1 şānî:** Ĥazret-i Mevlevî *-kuddise sırrıhü'l-alā-*³⁶² taraf-ı bāhirū's-şereflerinden incizāb-ı küllî ile müncezeb olmaları. **Faşl-1 şānî:** Ol maĥmüdü'l-ĥışālün 'unfuvān-ı şebāblarından ibtidā-yı kuhületlerine varınca gerek seyr ü seyāĥatleri ve gerek

³⁵⁸ Li-müellifihî kıt'â: K, L ve M: Kıt'â li-müellifihî: S.

³⁵⁹ Allah'ım cellalin ve cemalinin yardımıyla bizi istifadelendir.

³⁶⁰ Ĥazreti Şeyĥ Şākıbi'l-Ma'nevî S: Ĥazreti's-Şeyĥi's-Şākıbi'l-Ma'nevî K, L ve M.

³⁶¹ Ey Allahım hayır ve saadetle sonlandır.

³⁶² Allah onun yüce sırrını kutsasın.

hazer u ikâmetleri [L2b] vaqtinde olan *feracün*³⁶³ *ba‘de’s-şiddeleri*³⁶⁴ ve kerâmetleri ve sâ‘ir ahvâl-i ğarîbeleri beyân olunur. **Bâb-1 şâliş:** Hışâl-i hamîdeleri zikr olunur. [S3a] **Bâb-1 râbi‘:** Melbûsât u maţ‘ûmât u meşrûbât u hüsn-i zindeġânîleri îrâd olunur. **Faşl-1 şâliş:** Vaqt-i kühûletden evân-ı şeyhûhete varınca [M3a] zuhûr iden hâlât. **Bâb-1 hâmis:** Ğâyetle bürd-bâr olup fuġarâ‘-i dervîşân³⁶⁵ ile mülâtafe vü naġz-ı imtizâcları ve terbiye vü tenmiyelerinden olan daġâyıġları ve medeniyyü‘t-tab‘ olup ‘avâm ile olan hüsn-i [K3a] mu‘âşeretleri. **Bâb-1 sâdis:** Taşarrufât-ı ġudsiyye ile ba‘zı ahvâl-i nâdireleri -ki dîde-i ahvâlâtдан pûşîdedür-naġl olunur. **Hâtime:** Ol nev-nihâl-i bâġ-ı ġudsînüñ³⁶⁶ reng-âmîz kerâmet ü leţâfet ü zarâfetleridür ki hîn-i vaşiyetlerine varınca ve ba‘dehû ilâ-hâz‘el-âni rûh-ı muġaddeslerinden şudûr iden vâġı‘ât ve ‘acâyib-i kerâmet ve ġarâyib-i leţâfet ki ‘alâ-vechi‘t-taşîl rişte-keş-i silk-i beyân kılınur.

FAŞL-I EVVEL

Haseb ü neseb-i ol gevher-i tâb-dâr u dürr-i girân-mâye-i nâm-dâr vâlide-i mükerreme vü müşîġaları Hâlîme nâm hâtundur. *-rahîmeha‘llâhü te‘âlâ ve rahîmeten vâsi‘aten*³⁶⁷ cedd-i emcedleri bir şeyh-i şâhib-i rütbe imiş taşavvufda yegâne-i zamân ve pesen-dîde-i devrân envâ‘-ı kemâlât u kerâmât-ı bâhire şudûr itmiş bir vücûd-ı bihbûd olup diyâr-ı Endülüs‘e tã‘ife-i Efrenc İstîlâsından muġaddem taraf-ı Hâzret-i Şeyh-i Ekber Muġyi‘d-dîn-i ‘Arabî cenâbınuñ rûhâniyyetünden müşâr olup İzmir‘e naġl ile mavtın-ı aşlîlerin terk ve şîġa-bi‘llâh ile zâd u berg³⁶⁸ ittihâz itmişler. Ba‘dehû nice kütüb-i mevrûşelerinden mu‘âyene olmuşdur ki tasavvufda³⁶⁹ yed-i tûlâ şâhibi imiş. Ve merd-i meydân-ı hâlet [S3b]

³⁶³ ferec K, L ve M: feraġ S.

³⁶⁴ Zorluktan sonra kolaylık.

³⁶⁵ fuġarâ‘-i dervîşân K ve S: fuġarâ‘ vü dervîşân L ve M.

³⁶⁶ ġudsînüñ K ve S: ġudsiyyetüñ L ve M.

³⁶⁷ Yüce Allah ona ġeniş olan rahmetiyle merhamet etsin.

³⁶⁸ zâd u berg K ve S: zâr u berg L ve M.

³⁶⁹ tasavvufda K ve S: tasavvûfa L ve M.

oldığı dağı [M3b] nakl-kerde-i şikâtdur. Ve Şeyh hazretlerinün işaret-i ‘aliyelerinden münfehem olan budur ki evlād-ı kirāmdan olmağ ağleb ihtimāldür. Hazret-i Pīr *kuddise sırrihü’l-münīr Meşnevī-i Ma‘nevī*’de bir beyt-i şerīf ü laţīf ile bu kelāmı mü’eyyid İmā buyururlar.

Beyt:

[K3b] [L3a]

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Ger zi Bağdād u Herī v'ez Rey'end

*Bī-mizāc-ı āb u gil nesl-i veyend*³⁷⁰

Bu dağı müveccehdür ki böyle bir nādire-i rüzgār her nā-şāyeste eşlābdan zuhūr itmeyecegi bedīhī ve *muğnī ‘ani’l-beyāndur*.³⁷¹ Ve merķūm şeyh-i ‘ālī-cenāb vāfir zamān şehir-i İzmir’de fütühāt-ı keşire ile muğtenim olup emvāl ü ‘aķār-ı bī-şümār terkiyle ‘āzim-i dār-ı karar olduklarında bu yetīme-i penç sāle ķalup *Teceddüdi ezmān eşābü’ş-şāgīr ve’f-ne’l-kebir*³⁷² mişdāķı tezevvüc ü te’ehhülden bir müddet mürūrunda nice vāķı‘āt ü ‘alāyim zuhūriyla kendüye ĥavf tārī olup ‘acabā bunuñ ‘aķabinde ne zuhūr idecekdür diyü müteraķķibe iken nā-gāh verā-yı perde-i ĥayālden bir şeb-i deycūrda çār deh-i şibh-i māh-ı āsmān maħallinden münfekk olup hübüť ile şadr-ı Hālīme Hātuna cāy-gīr olmağla sürūr-ı vāfirden nāşī bīdār olup ‘ale’s-seher bu vāķı‘a-i ġarībeyi ba‘zı mu‘abbirīne iħbār ile cevāb-

---

³⁷⁰ Mevlānā, *Mesnevī (Türkçesi Adnan Karaismailoğlu)*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2011, Cilt 6, Beyit 177. Bağdatlı, Heratlı veya Reyli olsalar da su ve balçık mizacı dışında onun neslidirler.

³⁷¹ Açıklamaya gerek olmayan.

³⁷² Küçük büyüyerek, büyük fani olarak zaman kendini yeniler./Zamanın yenilenmesi küçüğün büyümesi ve büyüğün fani olmasıdır.

dih olurlar ki bu vāqı'ayı gören *el-ilmü inde'llāh*³⁷³ bir dürr-i nā-yāba şadef olsa gerekdür. İktizā-yı ta'bir budur diyü tesellî-dih olmalarıyla yine qarīb-i hamilde 'ālem-i hayâlde kenār-ı hātun-ı merķūma Necm-i Şāķıb vuķū'ıyla [M4a] şahidîn-i 'ādilîn süķūṭ-ı hāzret-i [S4a] şāhbāz-ı bülend-pervāz-ı ķudsi-mekān³⁷⁴ vücūd-ı bihbūdları olmışdur. *Mette'na'llāhü bi-rūḫāniyyetihi*³⁷⁵ bunuñ emşāli ol 'afife-i mestüreden 'alāyim ü vāqı'āt eger der-hātır olup taḫrîr olunmaķ lāzım gelse bir mücelled daḫı olmaķ lāzım gelürdi.

Mıṣra':

[Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün]

*Kāmil olurmuş ehl-i ḫaķķ doğmazdan evvel anası*³⁷⁶ [K4a]

mā-şadaķı muķaddem şudür iden tenbihāt u 'alāyim böyle bir vücūd-ı fā'izü'l-cūduñ ḫaber-i maķdemi³⁷⁷ olduđı *eżheru mine's-şemsdür*.³⁷⁸ Ḥuşuşan ḫufre-i İzmir'den ser-zede olması mutaşavvife 'indeinde Ḥāzret-i Mevlevî -*kuddise*

³⁷³ *Kur'ân-ı Kerîm*, 46/Aḫkaf-23; 67/Mülk-27., Bu ilim ancak Allah'ın indindedir.

³⁷⁴ ķudsi-mekān K ve S: ķuds-mekāna M ve L.

³⁷⁵ Allah onun ruhaniyeti ile bizi nimetlendirsin.

³⁷⁶ Azîz Mahmûd Hüdâyî, *Dîvân-ı İlâhîyât*, (haz. Dr. Mustafa Tatçı/Dr. Musa Yıldız), Ankara: H Yayınları, 2005, s. 40.

İlahinin tamamı şu şekildedir:

"Aç gözünü Ḥaķķ ile baķ
Oķu Ḥüdâyî'den sebaķ
Kāmil olurmuş ehl-i Ḥaķķ
Doğmazdan evvel anası" şiir 11.

³⁷⁷ ḫaber-i maķdemi K ve S: ḫaber ü 'ademi L: ḫaber ü maķdemi M.

³⁷⁸ Güneşten daha fazla görünür.

*sırrıhü'l-alā-*³⁷⁹ cenāb-ı velāyet ü 'ināyet me'āblarınıñ 'ālem-i kevn ü fesādda ne kadar taşarrufları olduğunu muş'ırdür.

*Li-muħarririhī beyt.*³⁸⁰ [L3b]

[Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün]

Şāhbāz-ı evc-i himmetdür hümā-yı Mevlevī

Maşrıķ-ı nūr-ı hidāyetdür liķā-yı Mevlevī

Bu kelāmı mü'eyyid K̄ara Muştafā Paşa vezīr-i a'zam iken Çehrin Seferinde zuhūr iden işārāt-ı 'aliye bīh-ken-i inkār-ı münkirin olsa gerekdür. İnşāallāhü Te'ālā ān vaķt ki ol dürr-i şāhvār-ı şadef rahmden sāha-i dünyāya tūlū'ı karīb³⁸¹ olduķda pederleri el-Hācc İsmā'ıl Efendi Mışır tüccārından olup ol h̄inde Mışır seferinde bulunup kabīlü'l-vilāde vāfir hedāyā ve mektūb ile merķūmuñ haberi gelüp bu daķı fütūhāt-ı ħayr-ı maķdem olması nezd-i ulū'l-ebśār-ı taşavvufda birkaç ma'nāyı mutażammındur. O me'āniden biri oldur ki bir dervişün ħānķāhlardan [M4b] birine nüzülünde elbet muķaddemce fütūhāt şudürü o cānuñ kudūmı mübārekligine [S4b] dāl ise bu daķı ħazret-i 'azīz-i müşāru'n-ileyhün tekye-i 'āleme geldüğünde peşin fütūhātı derviş-i şadāķat-endiş olacađını imādur. Vaķtā ki ħin-i vilādete üç beş gün kalduķda Ĥazret-i Ĥalīme-i Şāliħa'ya - *Raħimeha'llāhü te'ālā ve raħmeten vāsī'aten*³⁸²- [K4b] rü'yāsında bir pīr-i rüşen-zamīr-i sikke-pūş, ħiķāb-ı şīrīn ve rüy-ı ħande-nāk-ı sükkerin ile tevcīh-i kelām idüp buyururlar ki saña Ĥaķķ Te'ālā üç beş günden bir ođul iħsān idecekdür.

³⁷⁹ Allah onun yüce sırrını kutsasın.

³⁸⁰ Li-muħarririhī beyt L ve M: Li-muħarririhī K: S'de yazılmamıştır.

³⁸¹ karīb K, L ve M: zīb S.

³⁸² Yüce Allah ona geniş olan rahmetiyle merhamet etsin.

Gözün aç adrini bil o bizüm ferzend-i dil-bendimiz olacadur. Saa daı d nyev  v  urev  fev 'idi odur diyü tenb h t-ı ek de ile ver -yı perde-i af ya p -ke olduda v lide-i 'az z m  arun ileyh daı fehm buyururlar ki kendünün ne al dürr-d neye adef olduını muaddem v ı'aları tezekkür idüp netice bu olacaını iz' n eylemid r.

*Li-muarririh  beyt.*³⁸³

[F 'il t n F 'il t n F 'ilün]

 n n n bisy r b sed dürr vel 

*Belki ikr m t v fir p  ez- n*³⁸⁴

Bu o v i' olmidur ki be on sene muaddem bir vel -[i] k mil n zuh r  aber virilmesi ki ey Ebu'l-Hasen-i ara n  kuddise sırrih 'l-'az z cen bının ud mını  c yüz sene muaddem B yez d-i Bist m  [L4a] kuddise sırrih 's-s m  cen bları aber virmesi gibi bunu emali -ekeru [M5a] min-en-yu - zuh r itmid r. Zikri b 'i-i atv l-i kel mdur.  ceti olan men b-ı k mmel ni taaffu itsün görsün ki ink ra mec l alur mı? Vat  ki ol neyyir-i a'zam-ı vel yet ve bedr-i m n r-i hid yet ıra-i bedeni l bis olduı  lde [S5a] adem-nih de-i r -yı zem n oldu ise henüz ile-i erba'inden kım t-end z-ı ams n olmadan bir yevm-i m b rekde v lide-i  liaları bir um r-ı mühimme itiz sıyla revzen ken rında o tıfl-ı end-r zeyi biraup [K5a] meg l-i k ri olduda n -g h bir p r-i r en-zam r, r -n m  olup zeb n-ı tıfl ne ile ain lik idüp "Ben senün cedd n m" diyüp undaı ken rına alup ber-hev  nice ma m t-ı evliy  v 

³⁸³ Li-muarririh  beyt L ve M: Li-muarririh  K ve S.

³⁸⁴ Böyle o olur inci ancak, belki bundan önce de o ikram olmutur.

maḥall-i aşfiyā emkine-i müteberrikeleri gezdürüp ve herbirini nām ü şāniyla tavşif idüp ba‘dehū vālide-i müşfiḳa tecessüs-i tıfl-ı pākize itmezden muḳaddem yine maḥalline ḳomaḡla gūyā gelüp giden nā-ma‘lūm olup vaḳtā ki ḫazret-i vālide ḳuvvet-i nāḩiḳa gelüp ḳuvvā-yı müdrike vü müfekkireyi isti‘māle şurū‘ında bir gün vālide-i müşfiḳalarına ĩrād-ı mā-fi‘z-zamīr idüp "Bizüm şü şüretde ve bu heykelde ceddimiz olup vaḳt-i ḫayātlarına yetişüp mübārek lehceleri ḫāḩırda mıdır?" didükde vālideleri ta‘accüb-künān ve engüşt-ber-dehān³⁸⁵ "Sen o ceddüñi neden bilürsün" didüklerinde vālid-i mācid ḫazretleri daḫı mācerāyı naḳl ve ber-hevā kenār-ı ceddünde ba‘zı ḫāneler³⁸⁶ ve emkine-i müteberrikeleri ziyāret itdürdüklerini ve ba‘dehū [M5b] "Ben senüñ ceddüñüm" didüğünü bi'l-cümle şekerin-güftār ile tafşil itdükte ḫayret-i vālideleri ziyāde olup bir tıfl henüz on beş yigirmi günlük iken bu ḳadar söz añlaya ve cediti ‘ālem-i ma‘nādan [S5b] gelüp bu ḳadar miḫribānlıḳ ide daḫı muḳaddem bu ḳadar vāḳı‘āt-ı keşire görölmesi böyle vücūd-ı ‘ālī-nijād neşv ü nemā bulduḳda ser-āmed-i rüzgār olacaḡın iz‘ān idüp [L4b] ḳıyām-ı ḫıdmetiyle kemer-beste ve tetmīm-i umūriyla dil-beste oldılar. [K5b]

Mışra‘:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Görinürden çok efendi bunda görünmez ma‘nā

Fehvāsınca fi'l-vāḳı‘ ervāḩ-ı mütecessidenüñ ‘ālemde taşarrufı vuḳu‘ı hezār elsinden istimā‘ olınuḳdan şoñra kütüb-i mutaşavvife daḫı memlūdur. *Fe‘lyürāci‘ şemmeti.*³⁸⁷ Bir iki üç sinn ile mümtāz olduḡlarında fikr ü ferāsetleri ve

³⁸⁵ dehān K ve S: dehān olup L ve M.

³⁸⁶ ḫāneler S: ḫāneleri K, L ve M.

³⁸⁷ Oraya dön/oraya müracaat et.

zihn ü kiyâsetleri şu mertebe imiş ki kâbil-i ta'bir degül. Ve ba'zı aḥvâl-i garîbe zuhûrî eger rişte-keş-i tastîr olinsa müceb-i taṭvîl olur. Ol zamân ki pâ-ber-câ olup rû-şenâ-yı dil ü cân-ı nâmı oldığı aḥyânda³⁸⁸ pederleri Mısr ticâretiyle sinîn-i 'adîde mekş idüp ḥaber ü mektûba daḥı teḳayyüd itmeyüp ehl ü 'ıyâline müzâyaḳa-i tāmme işâbet itmekle vâlide-i müşfiḳaları tedârük-i 'aşâ ile sufra-keş-i pîş-i eṭfâl olduḳda sâ'irleri iştiḥâ-yı tām ile tenâvül ve bunlar kûşe-i çeşm ile vâlidelerine nigerân görürler ki vâlideleri³⁸⁹ dîde-i nemnâk ile maḥzûn, o sinnde [M6a] ferâset-i cibillî ile te'aḳḳul buyururlar ki vâlide-i müşfiḳalarının bā'ış-i ḥüzni zeḥâyir-i beytûn kılleti ve pederlerinin baṭṭa-i mecî'idür. Kendüler daḥı ta'âmdan dest-keş olup maḥzûnen bir kûşeye ḥazînde³⁹⁰ olduḳları sâ'at-i yesîrede daḳḳ-ı bâb olınuḳ derûn-ı ḥânenen tefahḫuş olınuḳda bir berîd-i feraḥ-resâ³⁹¹ vâfir emti'a vü zeḥâyir-i [S6a] Mısrıyye ve tuḥaf-ı gûn-â-gûn ve mektûb-ı şıḫḫat-maḳrûn ile takrîb-i mülâkâtı muş'ır-ı tebsîr itmiş.³⁹² Mülâḥaza olına ki nîm sâ'at muḳaddem enderûn-ı ḥâne ḡamm u hemm ile memlû olduḳı [K6a] gibi ve li-küllî 'usrin yüsrân³⁹³ ân-ı vâḥidde sürûr-ı bî-endâz ile ser-a-pâ müsterîḥ olduḳları *feracün ba'de's-şiddelerine*³⁹⁴ bidâyet olmuştur ve be-dîdârdur ki bir miḳdâr irâ'et-i ḥüzünleri tefrîc-i kürûb-ı³⁹⁵ cümlî olmuştur.

Meşnevî-i Şerîf :

[L5a]

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

³⁸⁸ aḥyânda L, M ve S: aḥbâbına K.

³⁸⁹ vâlideleri K ve S: L ve M'de yazılmamıştır. M'de sonradan düzeltme yapılmışsa da "vâlideleri" kelimesi yine unutulmuştur.

³⁹⁰ ḥazînde S: ḥazîde K: ḥüznde L ve M.

³⁹¹ bir berîd-i feraḥ-resâ L, M ve S: bir yed-i feraḥ-resâ K.

³⁹² itmiş S: imiş K ve L ve M.

³⁹³ Her zorluk için kolaylık vardır.

³⁹⁴ Zorluktan sonra kolaylık.

³⁹⁵ kürûb-ı S: kerb-i K, L ve M.

Evliyā eṭfāl-i Ḥaḫḫend ey peser

Ġāʾibī vü ḥāzırı bes bā-ḫaber³⁹⁶

Goft eṭfāl-i menend ın evliyā

Der ġarībī ferd ez kār u kiyā³⁹⁷

"Keyfe medde'z-zılle"³⁹⁸ naḫş-i evliyāst

K'ū delīl-i nūr-ı ḫurşīd-i Ḥudāst³⁹⁹

‘Ākile-i kāmile-i vālide-i müşfikaları āşār-ı keşire müşāhedesiyle umūr-ı müşkileden istintāk buyurup, meşelā ḫavātın-ı ḥāmileden su’āl olınduğda her ne ki zükūr u ināşdan nutq-ı münifleri olur işāretleri üzre zuhūr ider imiş. Ve ba’zen sefer-i ticārete gitmiş ve üç beş sene nām u nişānı ma’lūm olmayup ḫalīlesi⁴⁰⁰ zevcinüñ firāḫı ile ḫāne-be-ḫāne bir ḫaber-i meserred ‘acabā ḫankı [M6b] derden be-dīdār ola diyü geşt ü güzār iderken bu ḫāne-i sa’ādete dūḫār olup vālide-i müşfikalarının tecārib-i keşire sebḫati ve bu derd-mende eşer-i merḫameti cūşān olup oğlum fulān ḫātunuñ zevci fulan ṫarafa ticārete getmiş idi. Bir iki senedür ḫaberi zuhūr itmemiş didükde her ne ki inṫāk-ı ḫaḫḫ ile lisānları üzre cārī olursa müddet-i yesīrede be-dīdār olması bu daḫı [S6b] tevātüren ma’lūmumuzdur. Ve ba’zen fiḫdān-ı eşyādan fulān yerdedür diyü ḫaber virmeleri kirāren ve mirāren

³⁹⁶ *Mesnevî*, 3/79., Ey oğul! Veliler, Hakkın çocuklarıdır; hazır bulunan ve bulunmayandan çok haberlidirler.

³⁹⁷ *Mesnevî*, 3/81., (Allah) dedi: Bu veliler gariplik içinde makam ve yücelikten ayrı çocuklarımdır.

³⁹⁸ *Kur’ân-ı Kerîm*, 6/En’âm-76., Gölgeyi nasıl uzattı.

³⁹⁹ *Mesnevî*, 1/426., "Gölgeyi nasıl uzattı" ayeti, velilerin tasviridir. Zira ışığın delili Allah'ın güneşidir.

⁴⁰⁰ ḫalīlesi K, L ve M: ḫalīlesi S.

vāki' olmuşdur ve yedi sekiz seneye [K6b] teraḳkilerinde ferāset ü kiyāsetleri ve 'ilm-i şerīfe keşret-i iştiğālleri o rütbe imiş ki giceler müṭāla'a ile vaḳt-i nevmi ferāmūş buyurup ıſfirār-ı⁴⁰¹ şubḫa dāḫil olurlar imiş. Ser-i āzādeleri ḳayd-ı teklīf ile muḳayyed olmazdan aḳdem bir vaḳt şalāt ḳazāya ḳalmamış ve perhīz ü riyāzetleri ve şavma müdāvemeleri *müstaḡnī 'anil-beyāndur*.⁴⁰² Eger ḫāl-i şaḡirlerinde olan kerāmāt u teşrifātı ve evzā' u aḫvāl-i nādireleri ve iştiğāl-i 'ilm ü edebleri ve tedḳīk ü tedbīrleri ve aḫlāḳ-ı ḫasene ile taḫallīleri rişte-keş-i silk-i taḫrīr olınsa bir mücellede daḫı küncāyiş-peżir olmaz.

Li-muḫarririhī.⁴⁰³

[L5b]

[Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün]

*Der-şabī kāmīl-iyāret*⁴⁰⁴ *kümmelīn rā reh-nümā*

*Tıfl būdī līk 'aḳlet pişvā-yı her nüḫā*⁴⁰⁵

Vaḳtā ki mu'allime virilüp bir ḳaç sene mürürında ḫatemāt-ı [M7a] keşire şarf u naḫvi tekmīl ve cemī'-i şehir-i İzmir'de olan ḫvāceleri ve ṭalebeleri es'ile-i gün-ā-gün ile iz'āc ve bu şehirde ḫvāce olacaḳ bir dāniş-mend yokdur re'y-i şā'ibi ile mesḳaṭ-ı re'sleri olan diyārdan ḫurūc ve maḫmiyye-i İstanbul'a duḫūl ve cevāmi' ü medārisi ve maḫall-i tadrīsleri tefahḫus ki āyā kendülerüñ zihni veḳḳād ve tedḳīḳ-i maḫall ü ebḫāşlarına cevāb-dih olacaḳ bir merd-i fāzıl bulur mıyım

⁴⁰¹ K, L, M ve S nüshalarında "isfirār" şeklinde sin ile yazılan kelimenin aslı sad ile "ıſfirār" şeklindedir ve sararmak anlamına gelmektedir.

⁴⁰² Açıklamaya ihtiyaç olmayan.

⁴⁰³ Li-muḫarririhī K ve S: Li-muḫarririhī Beyt L ve M.

⁴⁰⁴ kāmīl-iyāret K ve S: kāmīl-ibāret L ve M.

⁴⁰⁵ Çocukluğunda (sabavette) kāmillere önder olacak olgunluk ayarındaydın, Küçük çocuk idin ancak aklın en akıllıların önündeydi.

diyü geşt ü güzār ve yine ol ahyānda ma'lūm-ı sa'ādetleri olan [S7a] şarf u nahv ve mantık u me'ānī derslerinden ders-i 'ām olmak üzere Sultān Meḥmed Cāmi'-i Şerīfi'nde şol kadar müdaqqikāne tadrīs [K7a] buyurmuşlardır ki qābil-i tavsīf degül hattā ol⁴⁰⁶ hīnde şöhre-i İstanbul⁴⁰⁷ olup İzmir'den şöyle bir şağīrū's-sinn molla gelüp Sultān Meḥmed'de tadrīs ider imiş diyü kendüye i'timādı olan talebe fevc-ā-fevc ebḥāş-ı muğlağa ve nice esvile-i nā-şinīde ile imtiḥānāt-ı keşire vāki' olmuşdur. Bi-ḳudretihi'l-'azīzi'l-muḳtedir cümlesin ilzām ve ḥāṭıra ḥuṭūr itmedük ecvibe ile cemm-i ḡafir mücāb olduğdan soñra müşārūn bi'l-benān-ı⁴⁰⁸ yār u aḡyār olmuşlardır. Bu keyfiyyet ile yine bir fāzıl-ı hüner-mend-i şāhib-i himmet tecessüsünde rüz u şeb miyān-bend-i pūyān iken nā-gāh sā'īḳ-ı tevfiḳ bir merd-i Hızr-menişe⁴⁰⁹ muḳārin idüp, "Molla bu cidd ü cehd ile ne cüst ü cū idersin rāzıñı keşf eyle! Belki sañā bir çāre cū olma" ḥāzret-i vālid daḡı aḡvāli ifāde [M7b] eyledüğünde bir mikdār tefekkürden soñra dir ki bu senüñ istedüğün ḡvāce olursa ancak Köprili-zāde Muştafā Beg olur andan ḡayrı oḡur yazar gürühunda bir⁴¹⁰ fāzıl yokdur lākin aña dest-res olsa⁴¹¹ senüñ istedüğünden ziyādedür didükde ḥāzret-i [L6a] vālid daḡı hezār şerm ü ihtiyāṭla bir vaḳt-i müteyemmende Süleymāniyye Cāmi'î ḳurbunda sarāy-ı mīr-i merḳūma girüp toḡrı kendü olduğı ḡāneye ḳadem-nihāde olduğda meḡer mīr-i merḳūm müṭāla'a-i kütübe meşḡul imiş. Nā-gāh ḳarşusunda görürler ki bir tıfl-ı nev-resīde [S7b] mollayāne imāme başında lehcesinde rüşd eglenür⁴¹² ḡiṭāb-ı leyyīn ile buyururlar ki: [K7b] Mollā sen ḳanḳı şehrdensin ve buraya gelmeden maḳşūduñ nedür ve kimüñ evlādısuñ? Bu cümle esvileye cevāb-dāde olduğdan soñra mā-fi'z-żamīrini ifāde şadedinde

⁴⁰⁶ ol S: o K, L ve M.

⁴⁰⁷ İstanbul L ve S: Stanbul K ve M.

⁴⁰⁸ müşārūn bi'l-benān-ı L, M ve S: müşārū'n-bi'l-beyān-ı K.

⁴⁰⁹ menişe L, M ve S: endīşe K.

⁴¹⁰ bir S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

⁴¹¹ olsa L ve M: ola K: ol S.

⁴¹² eglenür K, L ve S: añlanur M.

sulṭānum ḥazretlerinden ders oğumağa geldüm. Ya mollā İzmir'de İstanbul'da bir ḥvāce bulunmadı mı ki sen andan oğuyasın diyü redd-i cevāb idicek ḥazret-i vālid daḥı 'özr-i ma'ḳül İrād eyledükde yine su'āl buyururlar ki sen molla şehriñden çığduğda ne oğurduñ redd-i cevābda *Kāfiye* oğurdum buyurmışlar ba'dehü su'āl itmişler ki *el-kelimetü lafzun vuḳıa'l li-ma'nen müfredin*⁴¹³ ma'nāsını bir taḳrİR eyle görelüm didükde ḥazret-i vālid semend-i beyānı meydān-ı taḳrİre cehān idüp Cāmī ve Hindī ve sā'ir şerrāḥlarıñ bezl-i mechūd⁴¹⁴ itdükleri şürūhuñ işkālāt ve ecvibesiyile taḳrİrden soñra ve *ve ene eḳūlü*⁴¹⁵ ile bir taḳrİR daḥı 'ilāve idüp 'inān-keş-i ḥınk-ı beyān u taḳrİR olduğda ḥazret-i mİR-i muḥterem ziyāde [M8a] taḥşin idüp imdi molla sen bu ḳadar mücidd-i taḥşil iken şaḳın evḳātuñı hevā vü hevese şarf itme bu şehir-i İstanbul'dur ne fāzıl ādemler bulunur diyü imtiḥānen red-āmiz cevāb virdükde ḥazret-i vālid-i mācide min-'indi'llāh bir bükā' 'arız olup müteselsil olduğda mİR-i muḥterem daḥı hem-āheng olup bunda bir ḥikmet-i ḥafiyye var ancak diyü kendüñüñ muşāḥibi olan Fevzī Efendi ki peder-mānde ḥayr-ḥvāh şāḥib-i hüner ve şā'ir-i kāmil bir merd-i fāzıl olup [S8a] aña buyururlar ki bu maḥdüm⁴¹⁶ senüñle [K8a] [L6b] ḥücre-tāş olsun ve aḥyānen dersini müzākere ile ben bunu oğul maḳāmında oğudırım diyüp 'ale's-seḥer ḥazīne-dāra bir kat libās-ı fāḥire ve ḥücre levāzımı her ne ise tekmil eyle diyü emr eylemişler.⁴¹⁷ 'Acāyib-i ḥikmeti gör ki o vaḳte gelince merḳūmuñ bir evlādı olmayup ḥasret-i evlād olduklarından nāşī ḳā'im-maḳām-ı ferzend-i dil-bend olmaḳ üzre terbiyelerinde küllī ḳıyām üzre bulunmuşlardır. Ammā muḳaddimen İstanbul'a geldükde li-ebb birāderleri Ḥacī İbrāḥim Ağa ḥānesinde çend rüz ārām ile mu'allim-cū olduklarında anlar daḥı cidd ü sa'f idüp ḫaraf ḫaraf kendüleri ve aḥbāblarıñ bildügi üstād kimseleri irā'et ve derslerine ḥāzır olmağla aradığı

⁴¹³ Kelime: tek bir mana için konulmuş sözcüktür.

⁴¹⁴ mechūd K, M ve S: vücūd L.

⁴¹⁵ Ben derim ki.

⁴¹⁶ maḥdüm K, M ve S: muḥterem L.

⁴¹⁷ eylemişler K, L ve M: eylemişdür S.

üstâdlardan olmaduğı nümâyân olmağla kendüsi bilâ-istizân mîr-i merķūma duğıl itmişler. Ve anda mekş ile eyyâm-ı ‘adîde ĥaber virmegi ferâmüş eylemişler. Merkūm Ĥacî İbrâhîm Ađa [M8b] ‘acabâ birâderimüz ne țarafda ĥaldı bu belde dâr-ı ihtiyâldür bir mekre dūĥâr olmasun diyü cüst ü cū iderken nâ-gâh bir âşinâ ĥaber virür ki sen anıñçün ĥam çekme ol henüz isteduği ĥvâceyi buldı ki şimdi Muştafâ Beg’üñ fażlına mu‘âdil fâzıl mı vardur. Ve anuñ perhîzkârlığı gibi muttaķî mi vardur sizler eger hezâr güne ĥvâhişile andan oğumağa murâd itseñüz idi ĥâbil olmaya idi ammâ sâ’iķ-i⁴¹⁸ taĥdîr ednâ bahâne ile tevfiķ eyledi. Didükde merķūm birâderi gerçi [K8b] tesellî-yâb [S8b] oldu lâkin itmînân-ı ĥalb için tefakķud-ı aĥvâl ideyüm diyü mîr-i merķūmuñ ĥonađına gelüp maĥşüş bir ĥücrede kütüb-i nefise ile elbise-i fâĥire peştaĥta önünde vâlid-i mâcid ĥazretlerin görüp dünyâlar ĥadar maĥzûz olup mîr-i merķūma varup teşekkür-i tām ile şenâ-kâr⁴¹⁹ olduğında birâderleri olduğını su’âlden soñra benüm daĥı evlâd-ı ma‘nevîmdür terbiye vü ta‘allümi ĥuşuşında [L7a] bî-ĥayd ol diyü tesellî-baĥş olmuşlardur. Ezmine-i ĥalîlede tekmiîl-i mevâdd idüp sinn-i şerîfleri ĥâr deh veya panz deh ile mümtâz olduğda ĥüsn-i zâ’idü'l-vaşf ile *şabbün neşâ’ fî-tâ‘ati’llâhî*⁴²⁰ manţûķı kemâl-i ‘iffet ü nevâfil-i ‘ibâdât u ‘ilmle iştiğâl üzre evĥât-güzâr ve mîr-i merķūm ĥonađında aşlâ bir melâhîye müte‘allıķ bir vaz‘-ı nâ-pesendîde olmayup cümle ĥuddâm u etbâ‘ oğuyup yazmağa tâlib ve ‘ibâdât ü tâ‘âta râğıb, şehr-i İstanbul’da dâ’ire-i mîr-i merķūm ‘iffet ü nezâfetde müşârun bi’l-benân iken melâ’ike içinde [M9a] şeytân tekevvüni gibi mîr-i merķūmuñ bir sefâhet-me’âb ve ĥabâĥat-nişâb ĥazîne-dâr-ı bed-aĥlâķı var imiş ve vesvese-i gûn-â-gûn ile vâlid-i mâcid

⁴¹⁸ sâ’iķ-i K ve S: sâbıķ L ve M.

⁴¹⁹ şenâ-kâr S: şenâ-kârî K, L ve M.

⁴²⁰ "Allah'a ibadet ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç" Bu metin meşhur, kıyamet gününde hiçbir gölgenin olmadığı bir günde arşın gölgesinde gölgelenecek olan yedi kişiyi anlatan hadisten alınan kısımdır. Muhammed İbn İsmâil el-Buhârî, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* (mütercim Mehmed Sofuoğlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987. C 3, s. 1350. Buhârî, Zekat, 17. Bâb, 27 numaralı hadis.

h zretlerini Şayd Şadedinde iken⁴²¹ yüz miŐd r  zer-i h liŐ 'l-'iy r  bir Şurre idüp 'arz-ı 'aşŞ u muh bbet-i mec z  eyledükde h zret-i v lid-i m cid daŐı ne yedinden Őurrei aŐz ve ne r -y  menh sına⁴²² naz r idüp hem n hücre-i h Őlarına gelüp niŐfu'l-leylde ba'de't-teheccüd v fir [S9a] b k ' v  [K9a] tazarru' u niy zdan ŐoŐra nevm g lebe idüp n 'im olunca ' lem-i hay lde g r rlere ki bir ef'i ŐaŐfdan üzerlerine n zil olmak ister önlerinde olan Şem'ci hav le buyururlar  teŐ-i Şem'den m r piŐide olarak muhterik olur. 'Ale's-seŐer bu v k 'ay  Fevz  Efendi'ye naŐl, ol daŐı ta'birinde bir⁴²³ d Őmen n hel kid r diyü muk leme eŐn sında iken bir  ukad r i er ye girüp haber virür ki beg h zretleri g yetle tehevvr idüp h zine-d r  ister 'acab  vechi ne ola dirken biri daŐı gelüp h zine-d ra degnek eyledi. *el- aŐ  li-men*⁴²⁴ -* aŐ *⁴²⁵ maŐm nınca  z yüz degnek miŐd r   arb olup lib s  hal' kendüsi  apudan  ard olındı. H deme-i m r-i merŐ mdan bu esr ra v k f olanlar h zret-i v lid-i m cid haŐkında bed-niger n olmayup belki cihet-i ikr mlarında bezl-i mech d itmişlerdür. [L7b] Bunun⁴²⁶ emŐali o d 'irede oldukları vaŐtde l -yu'ad vel -yuhŐ  Ő dir olmiŐdur. Eger maŐb t olup silk-i taŐr re çekilse baŐŐa bir mücelled [M9b] olur idi. NaŐl-kerdelerid r ki bezl-i⁴²⁷ m r-i muhteremden *Cel l, Halh li* dersi telemmüz iderken civ n  apucıbaŐı  ızından h Őil olma bir ferzend-i dil-bendleri d ny ya gelüp g h u b -g h  undaŐla taşra  ıŐarurlardı diyü naŐl buyururlar idi. Bu ol ferzendd r ki 'Abdu'll h ismiyle müsemma Şadme-i⁴²⁸ r zg r-ı z r-k r⁴²⁹ ile 'Acem'e ser- askerlik ile gidüp anda harbe⁴³⁰ s r lmiŐdur.

⁴²¹ iken S: iki K, L ve M.

⁴²² menh sına K ve S: menh sesine L ve M.

⁴²³ bir K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

⁴²⁴ li-men K ve S: lem L ve M.

⁴²⁵  syan edene deynek.

⁴²⁶ bunun K, L ve M: bu S.

⁴²⁷ bezl K, L ve M: bizler S.

⁴²⁸ Şadme-i S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

⁴²⁹ r zg r-ı z r-k r S: r zg r-ı r zg r K, L ve M.

⁴³⁰ harbe S: harca K, L ve M.

Ol maḥāl Nu‘mān⁴³¹ Paşa'nuñ eşer-i vücūdı pā-nihāde-i meydān-ı dünyā olmamış [S9b] Köprili-zādelər⁴³² ‘unvānıyla [K9b] mu‘anvenlerdür.⁴³³

BĀB-I EVVEL

Bu⁴³⁴ evḳātda zuhūr iden teşrīfāt u kerāmetleri beyānındadır.⁴³⁵ **Telakki-kerdemizdür ki:** Ol mecma‘-ı ma‘ārifūñ eger⁴³⁶ bi-ḥasebi'l-beşeriyye muzāyıklararı olsa⁴³⁷ idi ekşeriyā mīr-i merḳūmuñ vākı‘asında bir nūrānī pīr tenbīh buyururlar imiş ki bizüm oğlumuz şu muzāyağa üzredür. Anı def‘ eyle ve ḥaḳḳında ri‘āyetler eyle ve oḳudmada cehd eyle diyü bunuñ emşāli tenbīhāt çok vāki‘ olur imiş ve mīr-i merḳūm vālid-i mācid ḥazretlerini tebennī üzre terbiyyelerinde iken irtifā‘-ı şānları yevmen-fe-yevmen küşāyiş-i baḥtları izdiyād-pezir olup ḥattā beş altı sene mūrūrunda şadr-ı vezāret ile mūkerrem olmalarını cümle ḳudūm-ı ḥazret-i vālid-i mācid ḥazretlerinūñ berekātında ‘add iderler imiş. Bu ḳadar zamān evlād ḥasreti üzre olup ḥazret-i vālidūñ teşrīfi ile mārru'z-zıkr ‘Abdu'llāh Paşa'nuñ vilādeti ‘aḳabinde Nu‘mān⁴³⁸ Paşa'nuñ vilādeti daḫı ‘ayn-ı [M10a] berekāt-ı ḳudūmları olduḡı ḥīn-i teşekkürlerinde zāhir olmuştur. Ve ba‘zan ḳarīblerinde iḥrāk zuhūr idüp mīr-i merḳūmuñ sarāyı civārına geldükde münṭafī olması ve dā‘irelerine ṭā‘ūn işābet itmemesi ve ḥayr u bereketūñ keşreti ve sā‘ir ḥasta[L8a]luguñ ḳilleti bu cümle ol nādir-i vücūduñ ḥayr-ı maḳdemine dāl olduḡı ‘ind-i ulū'n-nūhā ve'l-beşā‘ir be-dīdārdur. **Telakki-kerdemizdür ki:** Vaḳt-i taḥşillerinde eger ders kitāblarından biri noḳsān olsa yā bir nüṣḥa iḳtizā [K10a] eylese o ḥīnde [S10a] şahḥāflardan biri zuhūr idüp yedinde o maṭlūb olan kitābı alurlar mı? diyü mīr-i

⁴³¹ Nu‘mān L ve S: şadme-i Nu‘mān K ve M.

⁴³² zādelər K ve S: zāde L ve M.

⁴³³ mu‘anvenlerdür K ve S: mu‘anvendür L ve M.

⁴³⁴ bu K, M ve S: bir L.

⁴³⁵ beyānındadır K ve S: beyānında L ve M.

⁴³⁶ eger K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

⁴³⁷ olsa S: ola K, L ve M.

⁴³⁸ Nu‘mān K, L ve M: ve Nu‘mān S.

merķūma ‘arz olunurdu ve ĥazret-i vālid için iştirā olunur imiş. Bir vücūduñ ki ibtidā okuyup yazması ĥuşuşunda rūzgār bu kadar cidd ü cehd eyleye ba‘dehū o vücūd-ı ‘ayn-ı sūduñ nice olacağı bundan kıyās olınsun. Ve mīr-i merķūmuñ dünyevī ĥuşuşlarında ba‘zan müşāvere olındukda her ne ki inťak olunur bi-‘ayniñ zuhūr ider imiş ve mīr-i merķūmuñ tecrübesi sebķat eyledüğünden her ne umūrundaki bir müşkil zāhir olsa elbette vālid⁴³⁹ ĥazretleriyle müşāvere buyururlar imiş ve ķavl-i münifleriyle ‘amel buyururlar imiş. Bu rütbe-i iħrāzda⁴⁴⁰ sinn-i şerīfleri on beş on altıya bālig lākin ‘aql u zekāvet cihetinden pīr u kāmīl **Şifāhen Telakķi-kerdemizdür ki:**⁴⁴¹ Ekşeriyā ru’yā-yı şāliĥa vü şādīķa müşāhedeyle ĥvācelerine ta‘bīr itdürdüklerinde [M10b] hemān ‘ayn-ı vāki‘ olur imiş. Bu tecrübelerinden nāşī merķūmuñ ba‘zı umūrına bir müşkil cārī olsa seĥeri ĥazret-i vālidı da‘vet idüp bu gice ‘ālem-i ĥayālde ne müşāhede olındı diyü su’āl buyururlar imiş. Anlar daĥı terākīb-i ĥayāliyyeden eger bir ser-zede naķl buyururlarsa ta‘bīriyle hemān müşkil-i merķūma inĥilāl-i küllī vāki‘ olup şāff-zamīr olduklarından merāyā-yı bāṭnīlerinden her ne ‘aks-endāz olursa mu‘abberiyle zuhūrı çok vāki‘ olmuşdur. *Feṭūbā li-şebābihī fe-keyfe yekūnū ff-vaķti heremin*⁴⁴² [S10b]

*Li-muĥarririhī'l-mü’ellifihī:*⁴⁴³ [K10b][L8b]

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Nev-civānlıkda bu rütbe rüşd ü şöhret-yāb olan

Pīr ü mürşid olduğında var kıyās it nidüğün

⁴³⁹ vālid K ve S: vālid-i mācid L ve M.

⁴⁴⁰ iħrazda S: iħrāzda M: aħrār L: iħrānda K.

⁴⁴¹ telakķi-kerdemizdür ki K: telakķi-kerdemizdür L, M ve S.

⁴⁴² Onun gençliğine ne mutlu!(ne güzel bir gençlik geçirdi), ihtiyarlığı da ne güzel olur.

⁴⁴³ Li-muĥarririhī'l-mü’ellifihī K: Li-mü’ellifihī beyt L ve M: Li-mü’ellifihī S.

Mesmū‘umuzdur ki mîr-i merķūma menāfi‘-i dünyeviyyeden yāhūd menāşıbdan yā ‘aksi mazārrdan bir nesne qarīb olsa ķable'l-vuķū‘ belki şuhūr-ı ‘adīdeden muķaddem ģazret-i vālid-i mācid tarafından bir vāķı‘a zuhūr idüp mîr-i merķūma hikāye ile anlar daķı *mā-seyec’i*⁴⁴⁴ istişmām buyurup muķtezā-yı vaķtle ‘amel buyururlar imiş. *İnne’llāhe melāikete fî’l-arzı yesūķu’l-ehlü ile’l-ehli*⁴⁴⁵ mā-şadaķı böyle bir ģvāce-i ‘ālī-cenāba böyle şākird dūċār olmak ba‘dehū mezā-i zamān ile cümle ‘ulūma vuķūf-ı tām taķşil idüp ba‘dehū ķuţbiyyet ve ģavşıyyet derecesine teraķķi idecegi ibtidā-yı emrden bir mu‘allim-i ser-efrāz ‘ilm ü ‘amele muķārin eyler. Mîr-i merķūmuñ ‘ilm ü ‘amelinden bir nebze beyān lāzımdur ki ģattā mu‘teberin-i ‘uķalā keyfiyyet-i rütbesin [M11a] iz‘ān ideler. Sā’ir meģādīm-i İstanbul'a ķiyās itmeyeler. *Va’llāhü ģālibün ‘alā-emrihi*⁴⁴⁶ bir kimsenüñ ibtidā ensāli kime muntehīdür. Tefahģuş ile ma‘lūm olur ve bir nesldeki ricāl-i ‘adīde zuhūr itmiş ola yine mütevaķķı‘dur ki o neslden mürür-ı ezmine ile bir racül-i şāf-ıynet zuhūr eyleye. Bu ķaşr-ı himem zamānı ise gerek ricāl-i devlet ve gerek ‘uķalā geċinenler atun⁴⁴⁷ ve kilābuñ⁴⁴⁸ ģaseb ü nesebini tefahģuş iderler. Aşl-ı maķşad-ı aķşā ise insān-ı kāmil cüst⁴⁴⁹ ü cūsıdur ģüyā bu şıķķ nesyen mensiyyen perde-i [S11a] ģafāsı altında hiç āferīde [K11a] ģātırına gelmez. Gelürse daķı ebnā-i zamāneye ķiyāsen hezeyān-ı maģmūm gibi telaffuzı lisānlarından cārī olur. Sülūkına reh-yāb olamazlar ve hem ģayret-i ilāhī ve muķteziyāt-ı nā-mütenāhī o cins vücūd-ı bihbūduñ iģtifāsı üzre cārī olmuşdur. Ve ķābiliyāt-ı ebnā-i zamān ise *müstāģnī ‘ani’l-beyāndur*.⁴⁵⁰ Mîr-i merķūm ‘ulūm-ı

⁴⁴⁴ Gelecek olanı.

⁴⁴⁵ Muhakkakki Allah'ın melekleri, yeryüzünde bir grubu diğer bir gruba sevk eder.

⁴⁴⁶ *Kur’ân-ı Kerîm*, 12/Yûsuf-21., Allah işinde galiptir.

⁴⁴⁷ atun K, M ve S: anun L.

⁴⁴⁸ kilābuñ K, M ve S: kelāmuñ L.

⁴⁴⁹ cüst L, M ve S: ģaseb K.

⁴⁵⁰ Açıklamaya ihtiyaċ olmayan.

[L9a] ‘aqliyye vü naqliyyede tekmīl-i mevādd itdükde fā’iz-i akrānı olup tadrīslerinde gāyet zihni veqqādlarından mantıq u me‘ānı ve *Celāl, Halhālī* bunun emsāli kütüb tadrīsinde ašlā havāšī ve ta‘līkātā nazar itmeyüp tedkīkāt-ı vāfiren sonra telāmize im‘ān-ı nazarlarında ekser taqrīrātı havāšīlerinde bulup dağı ziyāde taqrīrlerin fehm iderler imiş ve ekseriyā ‘ādetleri metn miqdārı bir kāğıdı oyup şahīfe üzre tutarlar imiş. Havāšī tağlīt-i fikr itmesün için [M11b] ‘ilmleri⁴⁵¹ bu rütbe ‘amellerinde bu numüne muğnīdür ki dā’irelerinün derün u bīrünü taleb-i ‘ilm üzre kâ’imler iken bir vaqt şalāt cemā’atsüz fevt olmuş degül. Kendülerün ahlāk-ı haseneleründen şabāh namāzı için haremleründen taşra olup sarāyları Süleymāniyye Cāmi‘i kırbında olmağla ĥademeye⁴⁵² ĥaber itmeyüp [S11b] māšiyen cāmi‘-i şerīfe varduğda na‘leynlerin mübārek eliyle alup ma‘bede duĥul iderler imiş. Ma‘-hāzā bu kadar ĥizmetkārlar cānla ĥizmete kemer-beste iken ‘ibādetde teşrīk bulunmasun için iĥtirāz iderler imiş her şalāt-ı şubĥı [K11b] Süleymāniyye’de edā itmek üzre müdāvim imişler. Dā’irelerinün derün u bīrününunda ašlā melāhiye müte‘allıq nesne olmayup cümle şalāh ile pīrāste olduğı şehir-i İstanbul’da meşhūr ve kıribü’l-ahd Fāzıl Ahmed Paşa ‘ammīleri olup vezāretinde Girid Fethi’yle gerden-firāz ve envā‘-ı ‘ulūmdan behre-yāb olması bu dağı Köprili neslinün ĥayr u berekātındandır. Ba‘dehū ferzend-i ercümendleri ‘Abdu’llāh Paşa ve Nu‘mān Paşa yüzlerinden olan fütūhāt ise *müstāgnī ‘ani’l-beyāndur*.⁴⁵³ Mīr-i merķūma ol vaqt ki iştigāl-i dersiyye olup ve peder emsāli nice talebe ders-ĥvān iderler. O ĥінде teşrīfāt-ı devletden ancak bir ze‘āmet ile ĥişse-dār olup dā’irelerinün ta‘ayyüşine Köprili’nün evlāda olan vaqfi⁴⁵⁴ medār olur imiş. [L9b] Vaqtā ki ĥazret-i vālid-i mācid tekmīl-i mevādda kırib olup mīr-i

⁴⁵¹ ‘ilmleri L ve M: ‘amelleri K ve S.

⁴⁵² ĥademeye L, M ve S: ĥuddāma K.

⁴⁵³ Açıklamaya ihtiyaç olmayan.

⁴⁵⁴ vaqfi K, M ve S: L’de yazılmamıştır.

merkūma dađı Çehrin seferine getmek iktizā ider Һazret-i [M12a] vālidı, mārru'z-zıkr Fevzī Efendi ile Һayme-tāş idüp Sefer-i Çehrin'e 'azīmet iderler. [S12a]

BĀB-I ŞĀNĪ

Һazret-i Mevlānā kuddise sırrıhü'l-a'lā Һaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i rūhāniyyeleründen incizāb-ı küllī ile müncezeb olmaları beyānındadır ki zıkr **olmur**: O tūṭī-i gūyā-yı gāybī ve sihr-āferin-i beyān-ı lā-raybī zebānından **Telakkī-kerdedür ki**: *Kār ez-kār ĥīzed der-cihān*⁴⁵⁵ Mażmūnı bir iki senede⁴⁵⁶ dađı telemmüz olınsa tekmi'l-i mevādd olınacađı nümāyān olduđda nā-gāh devletüñ Çehrin seferi dā'iyesi [K12a] zuhūr idüp bi-Һasebi'l-iktizā Һazret-i vālid dađı işāret-i ĥvāceleri ile Һayme-tāş-ı merkūm Fevzī Efendi olup 'azīmete şedd-i niṭāk buyurmışlar. Bu eşnāda rütbe-i mīr-i merkūm ancađ bir ze'āmet ile seferber olmađ üzere lākin imdād-ı evkāf-ı ecdādlarıyla İki Tuđlı mīr-i mīrān ordusu Һadar Һadem u Һaşem ve sā'ir levāzım u bisāṭ ile sefer ü Һazarda müsterih olurlar imiş vađtā ki kaṭ'-ı merāhil iderek kāl'a-i merkūma varılup teng-ā-teng muĥāşara olınuđ üç ay miđdārı vađt inĥişār mümtedd olup ba'zan 'asākir-i manşüre içinde güft u şenīde bā'ış olmuş ki gūyā Kānūn-ı Süleymāniyye'de üç aydan ziyāde tā'ife-i yeñiçeriyān muĥāşıra üzere meters-nişin olmazlar imiş. Bu güft u gū hengāmında Һayli kıl u kāl ü fitne ihtimāli olup vađt-i [S12b] 'aşrda mīr-i merkūm [M12b] Һaymesine bir derviş-i küleh-puş-ı Mevlevī gelüp mīr-i merkūm ikrām-ı tām ile istiĥbāl ü iclās itdülden soñra vücūh-ı kibāra olan ta'zīmāt-ı keşire ile tekrīm ü tefakĥud-ı ĥāṭırlarıyla tetmīm-i levāzım-ı tekrīm tekmi'linde ser-ber-āver-i nāṭıka olup derviş-

⁴⁵⁵ *Mesnevī*, 1/76., Dünyada iş işten doğar.

Beytin tamamı şu şekildedir:

Güft ma'sūkem tu būdestī ne ān
Līk kār ez-kār ĥīzed der-cihān

-Padişah-dedi: Sevgilim senmişsin, o değil. Fakat dünyada iş işten doğar.

⁴⁵⁶ senede K ve S: sene L ve M.

i şadâkat-endîş buyururlar ki [L10a] bu gice ‘âlem-i mişâlde müşâhede iderüm. Hâzret-i Mevlânâ kuddise sırrihü'l-a‘lâ cenâbı cemî‘-i dervîşânla gelüp ƒal‘anuñ muhâzîisinde mürâkıb oturlar semâ‘-hânedede oturduƒları gibi inşâ‘allâhü te‘âlâ yârınki gün ‘aşr vaƒtinde ƒal‘a⁴⁵⁷ alınmaƒ ihtimâli [K12b] vardur diyü ğayba hûkm ve tevƒît idüp ve semt-i teveccühlerinden daƒı haber virüp vedâ‘ eyledi bi-emri’llâhi te‘âlâ yârınki ‘aşr vaƒtinde müteveccih olduƒları burcuñ altında lağm var imiş ‘amel olınup burc ile ber-hevâ olup ‘asâkir-i manşûre ol fûrceden yûriyiş idüp bir sâ‘at-i nücümîde ezân-ı Muħammedî (şl‘m) oƒınup teşhîr-i ƒal‘a müyesser olmuşdur. Meger merƒûm dervîşe Dervîş Hâcc Muħammed Mevlevî dirler imiş. Mîr-i merƒûmuñ bunuñ ğaƒƒında vâfir tecrübesi sebƒat itmiş ekşeriyâ eyyâm-ı muzâyıklarında gelüp bunuñ emşâli beşâret ile tebsîr ve ƒalb-i mîr-i muħteremi tefrîc buyururlar imiş. Böyle bir şadıƒûl-ƒavl vücûd olduğundan nâşî mîr-i muħterem mu‘teƒidleri imiş. Vaƒtâ ki hâzret-i vâlid-i mâcid bu kerâmet-i [S13a] ‘uzmâyı görür ve nâm u şân-ı celâlet-‘unvân-ı Hâzret-i Mevlânâ kuddise sırrihü'l-a‘lâyı şinîde olinca baħr-ı eƒkârda ğavƒa-ħvor olduğı hâlde merƒûm Fevzî Efendi‘ye ‘arz-ı mâ-fi‘l-bâl [M13a] idüp ƒarîƒ-i Mevlevî‘yi su‘âl ve Hâzret-i Mevlânâ‘nuñ aħvâlınden istifsâr ile ta‘aşşuƒ-nümâ olinca merƒûm Fevzî Efendi ğınk-rân-ı beyân olup ƒarîƒ-i işnâ aşerüñ mümtâzı olup Hâzret-i Mevlevî‘nüñ dü ‘âlemde taşarruflarını ve ƒuvvet-i ƒudsiyyelerini ‘ilmi muħîť olduğı miƒdârı ta‘rîfe şarf-ı maƒdûr ve nice menâkıb-ı şerîfelerin îrâd ve kendünüñ eş‘ârında [K13a] münderic medâyiħ-i Hâzret-i Mevlevî ve Hâzret-i Şemse‘d-dîn-i Tebrîzî ve sâ‘ir evlâd-ı kirâm ve aħvâl-i ƒonya ve âsitâne-i sa‘âdet ğikâyâtından mübâliğ olup ğaƒƒ-ı tavşîfde bezl-i cehd ü ğüsn-i ta‘rîfde ğâyet iğrâƒla zebân-âver olinca

---

⁴⁵⁷ ‘aşr vaƒtinde ƒal‘a S: ƒal‘a vaƒt-i ‘aşrda K, L ve M.

*Mısra*⁴⁵⁸

[*Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün*]

*Kulağ aşık olurmuş gözden öndin*⁴⁵⁹

[L10b] Feḥvāsınca derūn-ı ḥazret-i vālid-i mācidde muḥabbet-i ṭarīkat-ı 'aliyye cāygīr ve ġarābet bunda ki ol vaḳte gelince ne İzmir'de ne İstanbul'da ṭarīkat ne ġüne idüġün işitmemişler ve erbāb-ı ṭarīkden biriyle daḫı hem-şoḫbet olmamışlar. Ba'dehū muḥabbet-i ṭarīkat-ı 'aliyye ve izdiyād-ı farṭ-ı şevḳ-ı derūnlarında cilve-ger olup leyle min-el-leyālī 'ālem-i mişālde [S13b] müşāhede iderler ki merḳūm Çehrin Ḳal'ası'nūñ fezāsında bir ḳubbe var imiş medfen-i evliyā imiş. Vāḳı'alarında ol ḳubbeden bir pīr-i rüşen-zamīr-i Mevlevī çıkup beġalinde bir boġça şevb ḥazret-i vālide dest-i işāret-nümā olup ḥazret-i vālid daḫı *Sem'an ve tā'aten*⁴⁶⁰ [M13b] diyüp müsāra'at buyururlar ve taḳbīl-i eyādī-i kirāmileriyle müstes'id⁴⁶¹ ve müterakḳīb-ı emr-i şerīfleri olduklarında zebān-ı kerāmet-beyānlarından ser-zede *Ferzend-i ercūmend-i men turā be-ḳabūl-i Ḥazret-i Mevlevī ser-efrāz kerdend*⁴⁶² ḥuceste beyānlarıyla⁴⁶³ külāh-ı sa'adet-i dest-ġāhı ser-i mübāreklerine ilbās ve sebz-i lebāce-i dervīşāneyi daḫı ber-düş idüp *ba'd-ez-īn turā kār-ı dūnyevī nīst*⁴⁶⁴ Kelām-ı āḫīrīnleriyle mānend-i rūḫ-ı revān, çeşmden [K13b] nihān olup bu ġarāyib-i müşāhede ile bīdār olduklarında bu u'cūbe-i taşarrufāt-ı 'ālem-i rūḫāniyye-i ḳudsiyye-i Ḥazret-i Mevlevī'yi, Fevzī Efendi'ye naḳl, anlar daḫı ta'birinde mā-hüve'l-vāḳı' beyānıyla cānib-i cenāb-ı Ḥazret-i

⁴⁵⁸ Mısra' L ve M: ḡ K ve S.

⁴⁵⁹ öndin L, M ve S: evvelden K.

⁴⁶⁰ İşittim ve itaat ettim.

⁴⁶¹ müstes'id L, M ve S: müsta'id K.

⁴⁶² Benim kıymetli evladım Hazret-i Mevlana seni kabul etmekle başını yüceltti/kutlu kıldı.

⁴⁶³ beyānlarıyla K: peyāmlarıyla L, M ve S.

⁴⁶⁴ Senin dūnyevī işin yoktur.

Mevlevî'den kemâl-i kabûli hâvî müncezeb olduklarını imâ ve *Ba'd-ez-în tu Mevlevî-i ser-efrâz h'âhed şoden*⁴⁶⁵ tebşiriyle hatm-i kelâm buyurup bu müşâhedât-ı 'acîbe ile sefer-i merķūmdan ric'atlerinde İstanbul'a duhūl ve mîr-i merķūmuñ 'ilm-i Fârisîde ma'lūmı olmaduğı ecilden [S14a] bir Fârisî-dân h'vâceyi müstelzim olmağın Fârisî-dân-ı Stanbul'dan⁴⁶⁶ bir güzîde Fûrs-âşinâyı ba'zı aħbâbdan su'al buyururlar anlar dağı cevâbında Burusa'da [L11a] 'Acem Ahmed Efendi nâmına bir merd-i suħandân-ı fużalâ-yı 'Acem'den o ĥinde aña mümâşil Fûrs'de yed-i tûlâ şâhibi olmaduğını iş'âr iderler. Bu ârzü ile mîr-i merķūmdan me'zūnen Burusa'ya 'azîmet iderler ve ešnâ'-i tarîkde olan şive-i ġarîbeden **Telaķķi-kerdemüzdür ki:** Mudanya İskelesi'yle Burusa [M14a] beyninde vâkı' nehr-i cārî ki bir çây-ı dil-keşdür⁴⁶⁷ her inen⁴⁶⁸ âyende vü revende o çây-ı⁴⁶⁹ nüzhet-fezâda âsâyîş ü şüst ü şüsüyla bir miķdâr istirâhat ve edâ-yı şalât ve çahve ve tenaķkul ide gelmişler. Cenâb-ı kerâmet-me'â'bları dağı ol menzile nuzûllerinde mâ-ħazardan tenâvül ve çahve dağı cüşiş üzre iken derûnlarında bir fikr peydâ olmuş ki eyâ biz bunda ikâmet iderken kemînden bir düşmen zuhûr itse ġâfil [K14a] iken bize ġalebe ider bâri ĥâzır bulınalum diyü silâh-ı seferiyeleri olan tûfengüñ çakmağın çurayum ĥâzır olsun mülâħazasıyla zûr eyledüklerinde dibinden kırılıp 'ilâc nâ-pezîr olup hemân fikr-i evveli tard ve Ĥafîz-i bî-çûndan istigâşe ile ĥablü'l-metîn-i tevekküle dest-zen olup müddetü'l-'ömr [S14b] bir esliħa ile râhî olmamışlar ve süllâk-ı tarîkden olup da esliħa ile ehl-i dünyâya mümâşil râhî olanlara büyük itibârdur ki bundan mu'teber olalar ve cenâb-ı şerîflerinüñ dağı nuşh-ı dil-pezîridür ki o ĥinde bize lâyıħ oldu ki şıķa-bi'llâhdan özge 'âlemde silâh olmaz imiş. Sen dağı ey merd-i 'âķil hem sâlik olup ve hem silâh-ı ma'nevî ile me'lûf olup da yine silâh-ı şürî ile âreste sefer-ber olmaķ sezâ-

⁴⁶⁵ Bundan sonra senin Mevlevî olarak başın yücelecektir.

⁴⁶⁶ Stanbul'dan K ve S: İstanbul'da L ve M.

⁴⁶⁷ çây-ı dil-keş L: çây dil-keş M: cā-yı dil-keş K ve S.

⁴⁶⁸ inen L ve M: ân K: âyne S.

⁴⁶⁹ çay L ve M: cā K ve S.

vār olur mı? *Fe'fhem*⁴⁷⁰ Ba'dehū ol cā-yı nūzhet-fezādan nūhūfet ve Bursa'ya nūzūl ve merķūm 'Acem Aḥmed Efendi'nūñ dāmenine teşebbūs ve Fūrs'de müddet-i ḳalīlede ser-firāz olup kendūler daḫı mevādd-ı ta'līminde [M14b] mevālī-i Bursa'ya bezl-i ceḥd itmekle vaḳt-i yesīrde müşārun bi'l-benān olmuşlardur. *Eş-şöhretü āfetūn*⁴⁷¹ muḳtezāsınca iştiḫār-ı tāmmlerinde iḫtiyār-ı sefer idüp mollayān-ı telāmizeden beş altı nefer kimseden taḫlīş-i dāmen idemeyüp ifāde⁴⁷² ve [L11b] istifāde ile menzil-be-menzil 'Uşşāḳ üzerinden Menteşā ve Ḥamīd ve Isparta ḫavālilerinde tadrīs ve hem cevāmi'lerde va'z u [K14b] tezkīr iderek Yalvac üzerinden darū'l-ḫimāye-i evliyā olan medīne-i Ḳonya'ya nūzūl ve bu ḫaṭṭ u tirḫāllerinde yine bir merd-i kāmil ü mükemmel cüst ü cūsından ḫālī olmayup mesmū'-ı şerīfleri olmuş ki maḫmiyye-i Ḳonya'da Ḥalīl Efendi nāmıyla bir merd-i fāzıl-ı kāmil-i mükemmel var imiş ki taşavvufda [S15a] yegāne-i 'aşrī ve ferīd-i dehrī imiş. Bu ārzū ile belde-i merķūma vusūl ve anda daḫı nice eyyām tadrīs ve cevāmi'-i şerīfelerde va'z u tezkīr ile belde-i merķūmede⁴⁷³ bir güft u gū peydā olmuş ki on üç on dört yaşında şöyle bir vücūd-ı fāzıl zuḫūr idüp bu diyāra gelmiş fūnūn-ı şettāya mālīk bu ḳadar sinn ü sāl ile bu 'ilm taḫşīl olur mı? Diyü her biri bir ma'nā virürler imiş. **Telaḳḳı-kerdemüzdür ki:** Ḥikāye buyururlar idi: Bir gün cümle ahālīnūñ ḫvāhişiyle Şerafū'd-dīn Cāmi'-i şerīfinde va'z u tezkīre bir yevm-i cum'a varduḳda cāmi'-i şerīfūñ derūn u bīrūnı

⁴⁷⁰ Anla!.

⁴⁷¹ "Şöhret afettir." Bu cümle bazı kaynaklarda hadis olarak geçse de Tayfur Ahmedoḳlu, bu cümlelerin kelam-ı kibar nevinden olduğunu delilleriyle ortaya koymuştur. Konuyla ilgili yazı için bk. Tayfur Ahmedoḳlu, "Hadis Araştırmalarında Bir Örneklem /'Şöhret Afettir' Sözü'nün Tahlili", 10 Şubat 2011, http://www.ilahiyathaber.com/artikel.php?artikel_id=406. Alıntıl原因: Hakan Yekbaş, *Sebzī Divanı*, (İnceleme-Tenkitli Metin), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi Sivas: 2011. s. 42.

Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2013. s. 626.

Şöhret bir beladır. (Ama bütün insanlar onun peşine düşerler. Sabırlı olma bir nimettir, ama bütün insanlar ondan uzak dururlar). Bu söz zayıf ve uydurma hadisler arasında gösterilmiştir. (Zerkanı, *Muhtasar el-Makâsıdü'l-hasene*, 1/417).

⁴⁷² ifāde K ve S: āyende L: ānı da M.

⁴⁷³ merķūmede L, M ve S: merķūme K.

ğāyet izdiḥāmdan ṣoñra esvākda ‘avratlar ve şıbyān maḥşerden nişān virüp ol gün bir germiyyet-i va‘z olmuş ki şaḳala du‘ā itdüren **[M15a]** niceler şeyḫ elinde tā‘ib ü müstağfir olup ve niceleri bükā-i hāy hāy idüp bu kadar nuzūr ve şadāḳāt-ı nisvāndan müḥādāt virilmesi keşret-i iştihār-ı ḥalḳ va‘z u nuşḫlarına kāni‘ olmayup ba‘de'l-va‘z ḥücre-i ḥaşlarına ric‘atde gürüh-a-gürüh der-pey olup her biri dānişi miḳdārı bir söz söyleyüp **[K15a]** o yevm-i merḳūmda güft ü gü-yı ḥalḳa güş-endāz olduğumda bir gürüh bunu tefevvüt iderler ki bu kadar sinn ü sālde bu miḳdār ‘ilm taḥşil olur mı? **[S15b]** Siz bunu bilmezsiz bu Ḥazret-i Mehdī imiş Ka‘be'den ḥurūc itmege gider imiş diyü sā‘ir ḥalḳa tebşir ider. Vaḳtā ki bunu işitdüm ḥayretde ḳalup fikr-i dūr-ā-dūr ile ḥücrede ser-be-zānū-yı tefekkür iken ilhām-ı İlāhī **[L12a]** reh-nümā sā‘iḳ-i taḳdīr sevḳiyle Ḳonevī olan telāmizelerden su‘āl eyledüm ki bunda Elmalılı Ḥalil Efendi nāmına bir merd-i fāzıl işidürüm ne semtde olur didüğümde⁴⁷⁴ cevāb virdiler ki sizün ṭaleb eyledünüz ricālden degüldür, o bir merd-i şūfidür. Bir cāhil şeyḫe mürīd olmuşdur. Anuñ emrinsüz⁴⁷⁵ kimseye ta‘līm-i ‘ilm itmez ve hem oḳur yazar kimselerle görüşmez bunların ta‘rifinden ma‘lūmımız oldu ki bu kimse bir merd-i niḥrīr⁴⁷⁶ ü ḳallāş-ı tarīḳatdür oḳur yazar şüretinde olan Etrāk-i Ḳonya'dan bīzārdur ki iḥtilāṭ itmez işte bizüm cüst ü cūsında şeb ü rüz māh u sāl seyr-i dār u diyār idüp taşavvufda yegāne var ise budur. Re‘y-i rezīniyle⁴⁷⁷ hemān ḥücreye bir dellāl **[M15b]** iḥzār idüp mā-melek her ne ise cümle fūrūḥt idüp cem‘ olan aḳçeyi der-kīse idüp sā‘ir elbise-i fāḫirelerin daḫı naḳd idüp ziyy-i şeyḫānelerin ḥal‘ ve bir siyāh imāme mübārek başlarına şarınup ve şūfiyāne bir siyāh ‘abā giyüp cem‘ olan naḳdi alup Şeyḫ **[K15b]** Aḫmed Kūşec⁴⁷⁸ Tekyesi'ne düḫül ve ol Şeyḫ-i Ümmī ve ‘ālim-i bi'llāh zānūsına ser-i teslīm ü irādet ḳoyup **[S16a]** mecmū‘-ı naḳdi kefş-i mübāreklerine

⁴⁷⁴ didüğümde K, L ve M: didükde S.

⁴⁷⁵ emrinsüz K ve S: emr ger L: emrsüz M.

⁴⁷⁶ niḥrīr L, M ve S: tecrīd K.

⁴⁷⁷ rezīniyle K: zerriyiniyle L ve M: zeyyiniyle S.

⁴⁷⁸ Kūşec L, M ve S: Kūtec K.

döküp gürüh-ı Halvetiyyeye mülhakk olmuşlar püşide kalmaya ki bu şiveye bā'is ibtidā' kemāl-i zuhūrlarından nāşī halkuñ hücümü ile her biri bir güftār-ı nā-pesendide ve ba'zısı bir nisbet-i bī-girdār-ı nā-şinide tekellüm itmeleri⁴⁷⁹ maḥzūrāt-ı bi'z-zarūre bu şive'i⁴⁸⁰ iktizā ider şāniyen Ḥazret-i Mehdī nisbeti ise karīb-i devletde ne güne maḥzūr idügi zevi'l-⁴⁸¹uḳūla ma'lūmdur şālisen aşı-ı maḳşad-ı aḳsālari merḳūm Ḥalil Efendi'ye taḳarrüb⁴⁸¹ imiş merḳūm ise Şeyḫ Kūşec⁴⁸² Aḥmed Efendi emrinden ser-i mü taḥallūf itmez bu cümle ma'lūm oldu ise biz şadedümüze gelem vaktā kim bu şive ile ḥazret-i vālid-i mācid Şeyḫ Aḥmed Kūşec⁴⁸³ Ḥalveti Tekyesi'ne duḫūl ve riyāzāt u perhiz üzre [L12b] ḥazret-i şeyḫden telkīn-i esmā olunup ve kemāl-i edeb birle ḥazret-i şeyḫüñ emrine çeşm ü gūş-dih bu eşnāda ahālī-i Ḳonya beyninde olan kelimāt-ı müzahref ki ba'zıları cünūna nisbet idüp ba'zıları Aḥmed Efendi'nüñ kuvvet-i rūḥāniyye ile cezbine ba'zıları sevdāya ḥaml idüp herbiri idrāk-ı kāşırı mertebesi birer ma'nā virmişler. [M16a] **Telakkī-kerdemüzdür ki:** Çend mäh bu üslub üzre güzerān idüp bu eyyāmda merḳūm Ḥalil Efendi ile hiç ihtilāt u şöbet olunmayup yine ḥazret-i şeyḫ'den istimdāda muḥtāc olmağın [K16a] mürāca'at [S16b] olıduḳda Şeyḫ Aḥmed emr buyurmuşlar ki Ḥalil şol tenbel sūḥteyi oḳut zīrā anuñ zīr-i dendānından mürekkeb siyāhı getmemişdür ve ba'zı remz-āmiz kelimāt daḫı söylemişler ki *tebdilü's-şekli li aḫzi'l-⁴⁸⁴ilmi* imā ider. Bu tenbīh-i ekidleriyle derse başlanup şöbetleri mütemādī olmuşdur. Nice taşavvufa dā'ir nüsaḫdan soñra *Fuṣūş'a* bed' olunmuş, tekmiline karīb ḥazret-i vālid buyururlar ki *Fuṣūş*ı oḳurdum ve nüşhasın yazardum. Giceler ḫvāb-ālūde olmayup şabāḫa ḳadar yazup

⁴⁷⁹ itmeleri K, L ve M: itmeleriyle S.

⁴⁸⁰ şive'i K: şive L ve S: püşide M.

⁴⁸¹ taḳarrüb K, L ve M: taḳrib S.

⁴⁸² Kūşec L, M ve S: Kūtec K.

⁴⁸³ Kūşec L, M ve S: Kūtec K.

⁴⁸⁴ İlim elde etmek için kılık değıştirmek.

müṭāla‘a iderdüm bir gice niyyet itdüm ki kitābı tamām idem⁴⁸⁵ vaḳt-i şeh̄er seyāḥate gidem fikriyle şülüs-i āḫire ḳadar cehd eyledüm. Ol maḥallde Şeyḫ Aḫmed Kūşec⁴⁸⁶ Ḥazretleri ḥareminden ḥurüc buyurup bir elinde ‘aşā ve bir elinde bir ḳutu Ḳonya ḥelvası ḫitāb-ı ‘itāb-āmiz buyurmışlar ki tenbel sen dervīşān ḳanağından aş yedüñ ḡayrı ḫizbe mülḥaḳḳ olamazsuñ eger Ḥazret-i Mevlevī ṭaraf-ı bāhirü’ş-şerefinden şāhibiyyet olmayadı senüñ ne cānuñ var idi ki bizüm pençemüzden ḫalāş olayduñ. Mükāşife-i mā-fi’z-zamīr ile vedā‘ buyurup yine çile-ḫānelerine ric‘at buyurmışlar. İmdi ey ṭalib ḫişşe-dār ol ki cevāsīsü’l-ḳulüb-ı meşāyih-ı kibāruñ ne rütbe mükāşifeleri vardur ki ibtidā ḫazret-i [M16b] vālidüñ ṭaraf-ı Ḥazret-i Mevlevī’den [L13a] ma‘nevī aḫzını keşf şāniyen mülāḫaza-i seferiyyesini [S17a] keşf bundan şoñra gürüh-ı pür-şüküh-ı meşāyih-ı kirām nice inkār⁴⁸⁷ olunur. Nükte: Şeyḫ Aḫmed [K16b] Kūşec⁴⁸⁸ cümle mürīdin ü muḫibbīne tenbel talḳibiyle ḫitāb buyururlar imiş. Münfeh̄em olan budur ki kendülerüñ ṭariḳ-i ḫāḳḳda cidd ü sa‘ylerine göre⁴⁸⁹ sā’irleri tenbel ve keslān olduğundan nāşī ḡayret-dih olmağičün tevbiḫen buyururlar ol⁴⁹⁰ daḫı ḫafāyāsın kendüleri a‘lemdür. Elā ey ṭalib-i sālik! Sen eger şeyḫeyn aḫvālinde iştibāḫ idersin Şeyḫ Aḫmed Kūşec⁴⁹¹ menāḳıbını ḫazret-i vālid-i macidüñ *Sefīne-i Nefīse* nāmıyla mevsüm menḳabelerinüñ cild-i şālişinde Dervīş ‘Alī Lā-mekān zikrinde tefahḫus ve Elmalılı Ḥalīl Efendi ḫayşiyetini añlayayum dirseñ yine menḳabe-i merḳūmenüñ cild-i evveli Çelebī Būstān-ı Şānī kuddise sırrıḫü’s-sāmī kerāmātında tedbīr⁴⁹² idesin⁴⁹³ tā ki bu vücūdlar ḳanḳı menba‘dan sīr-āb olmışlardur. Saña yaḳīn ḫāşıl

⁴⁸⁵ idem K, L ve M: idüp S.

⁴⁸⁶ Kūşec L, M ve S: Kūtec K.

⁴⁸⁷ inkār L, M ve S: efkār K.

⁴⁸⁸ Kūşec L, M ve S: Kūtec K.

⁴⁸⁹ sa‘ylerine göre K ve S: sa‘yleri ne gūne ki L ve M:

⁴⁹⁰ ol K, M ve S: o L.

⁴⁹¹ Kūşec L, M ve S: Kūtec K.

⁴⁹² tedebbür L, M ve S: tedbīr K.

⁴⁹³ idesin K ve S: idersen L ve M.

ola. **Telaqqi-kerdemüzdür ki:** ‘Ale's-seher tekye-i şeyh-i merķūmdan nehzat ve Aķşehr nām kaşabaya vusüllerinde yine ke-mā-fi'l-evvel teşeyyuh-ı şūrileriyle tezeyyī ve birkaç talebe dağı peydā olup bu üslub ile şehr-be-şehr mağmiyye-i İstanbul'a duğul tekrāren Sulţān Međmed Cāmi‘i'nde ders-i ‘ām olup şeş māh miķdārı tedrīs bu eşnāda bu kadar talebeye tefhīm ve bu kadar müţāla‘a ve bī-hvāb u rāhat olmaya bir hastelik peydā idüp üç dört ay şāhib-firāş [S17b] olmuşlar eţibbā-yı Stanbul⁴⁹⁴ tedbīrde ‘aciz olup [M17a] bir hāzıķ dir ki bu ‘ilāc nā-pezīrdür meger ki tebdīl-i hevā idesiz didükde vālid hazretlerinüñ dağı bu tedbīr-i [K17a] tab‘-ı laţiflerine hoş gelüp hemān Bolı tarafına getmegi terciħ iderler. O hālde hareket-i seferiyyeleri istişmām olunca cemī‘-i talebe ve eşdikā ve birāderleri el-Hācc İbrāhīm Ağa nuşh u pend eylemişler ki sen ne gūne sefer idebilürsün ki yerüñden harekete mecālün yokdur. Müfid olmayup mütevekkilen [L13b] ‘ale'llāhi o za‘f-ı zübül ile Bolı'ya ‘azīmet idüp Bolı hamāmlarında taşhīh-i mizāc için şüst ü şū iderken bir gün cāmekende istirāhāt üzre iken bir heykel-i garīb levendāne şahş üzerime gelüp baña şefkat nazarıyla nigerān olup su‘āl eyledi ki: Çelebi! Sen ne zamāndan beru hastasın biz dağı cevāb virdük ki beş altı aydur yine su‘āl eyledi ki ya bu kadar zamāndan beru bir faşd itdürdüñ mi diyüp gözden nihān oldu. Baña bunuñ su‘āli gāyet girān olduğından gözüm yumup tırdum mülāhaza eyledüm ki bu su‘alde inţāķ-ı gāybī vardur vāķı‘da İstanbul eţibbāsı bu kadar tedbīrler eylediler. Faşd olunmaķ birinüñ hātırına gelmedi hemān o hālde bir faşşād getürdüp faşd ile emr buyurduķlarında faşşād hānde-nāk olup dedi ki ben bunuñ [S18a] neresin faşd idem ki bunuñ za‘fi kemālde bunda ķan degül cān dağı kalmamış belki faşddan helāk ola diyü imtinā‘ eyledükde hazret-i vālid-i mācid buyurmışlar ki sen faşd eyle eger helāk olursam senden kimse benüm [K17b] ķanımı da‘vā⁴⁹⁵ itmesün diyü cāmekende bulunanlar şühūd [M17b] tıtmışlar

⁴⁹⁴ Stanbul K: İstanbul L, M ve S.

⁴⁹⁵ da‘vā K, L ve M: da‘vet S.

ba‘dehū faşd olınuğda müte‘affin bir siyāh ƙan cereyān idüp iħmirāra⁴⁹⁶ ƙadar mekş olınuğ ħastelik gūyā bu ƙanuñ ƙıĳmasına merhūn imiş hemān def‘aten bür‘-i sā‘a⁴⁹⁷ ile ħoş-ħāl olup o bahār-ı ħuceste-āşārda Bolı diyārınuñ bāğ u bağçe şafāsıyla ħuşūşan ƙabluca-mānend olan ħammāmāt ƙudreti taltıfiyle yine ke'l-evvel tedriş ü tezkıre şurū⁴⁹⁸ idüp cümle ahālınūñ ikrām-ı tāmımla çend māha ƙuvvet-i bedeniyyeleri itmāmında⁴⁹⁹ yine ‘ırĳ-ı seferiyyeleri cünbān ve cānib-i Stanbul'a⁵⁰⁰ şitābān olmuşlardur. **Telaĳĳi-kerdemüzdür ki:** Her ƙanĳı diyāra ki ƙadem-nihāde olalar o belde ƙavmi bende-i ħalĳa-begūşı olup emkine vü firāşı vü elbise ve ‘aţāyā vü nüżür ve tuĳaf⁵⁰¹ u hedāyādan mā-‘adā bir mülk ħāne ve berr o diyārda mümtāz muĳaddere-i [L14a] ebĳardan inkāĳa ve me‘unāt-ı rüz-merreyi iĳĳāta idecek ‘aĳār tedāriki ile pā-bend murād eyledüklerinde o diyārdan belde-i āĳara tenaĳĳkulleri kirāren ve mirāren vāĳı‘ olmuşdur. O zāt-ı sütüde-şıfātuñ **Evvelā** ħüsn-i [S18b] şüreti **Sāniyen** ħüb-ı sıreti **Sālişen** belığ u faşıĳ vecız u mü‘eşşir beyān u va‘z u tezkıri, ve *inne mine'l-beyāni le-siĳran*⁵⁰² ĳadış-i şerıfi mücibince siĳr-i ĳelāl ƙadar te‘şiri olduğı ĳāliyā intiĳālleri *min dārin ilā dārin ƙarıbin*⁵⁰³ olmağla müstemi‘ini olanlardan bunu iĳrā‘ya ĳaml idüp şübhesi olan kimseler su‘āl itsünler. [K18a] **Rābi‘an** meclis-ārā olmaları bir rütbede idi ki cümle suĳan-fehmān-ı rüzgār firıfte-i nuĳĳ-ı rengın edāları [M18a] olduğundan mā-‘adā seyāĳatleri vaĳtinde şoĳbetlerine firıfte olan vüzerādan ĳayrı bu Belde-i Tayyibe'de tavaĳtunları hengāmından dār-ı fenāyı vedā‘larına ƙadar otuz miĳdāri vezır-i rüşen-zamır esır-i dām-ı şoĳbetleri olmuşdur. **ĳāmisen** Muţāyebāt u mizāĳı

⁴⁹⁶ iħmirāra K ve S: aħmerāna L: aħmerāta M.

⁴⁹⁷ bür‘-i sā‘a K, M ve S: bir sā‘at L.

⁴⁹⁸ şurū‘ K, M ve S: sürū‘ L.

⁴⁹⁹ itmāmında K, M ve S: tamāmında L.

⁵⁰⁰ Stanbul'a K ve S: İstanbul'a L ve M.

⁵⁰¹ tuĳaf K, L ve M: tuĳfe S.

⁵⁰² Beyanda (inandırıcı anlatım ve güzel sözde) kuşkusuz bir sihir (çekicilik) vardır. Hadis-i Şerif. Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2013. s. 307.

⁵⁰³ Bir evden yakınındaki diğere eve.

şol rütbe idi ki her kelâmın gūşvâr idinen şad cânla bende-i dil-bestesi olur idi. Her birinde⁵⁰⁴ maḥallile zıkr olunur. İnşâ'allâhü te'âlâ sâ'ir hoş evza' u eṭvârları ise la-yu'ad velâ-yuḥşâdur. Bu şîve ile eṭrâf u cevânibi geşt ü güzâr ve Konya seyâhatinde Ka'betü'l-uşşâkı dîde-i i'tibâra alup ve sâ'ir bilâdda ḥânķâh-ı Mevlevîleri görüp ḥayret-i vâfire ḥuşûli müzdâd ve seyâhat-kerdegân-ı dervîşân-ı Mevlevî'den nice zû-fünûn ile mülâkât u şoḥbet-i mü'eşşirlerinden⁵⁰⁵ gerden-i cânına⁵⁰⁶ ḳullâb-ı câzibe-i rûḥâniyye-i Mevleviyye olup mâye-i [S19a] aşliyye daḥı kâr-ger olmağın bir mürşid-i ḥayy-i⁵⁰⁷ kâmil-i mükemmel tefahḥuşı ile İstanbul'da⁵⁰⁸ yâr u ağyârdan sâ'il olup Ḥânķâh-ı Edirne'de seccâde-nişîn olan merd-i kâmil-i mükemmel Şeyḫ Meḥmed Siyâhî Dede'yi ḥaber alup meşyen⁵⁰⁹ 'alâ-ilhâme lâ-'ale'l-aḳdâmi⁵¹⁰ şavb-ı meserret-resânlarına 'âzım olmuşlardır. **Telaḳki-kerdemüzdür ki:** Edirne'ye vuşüllerinde [L14b] şeyḫ-i merḳûm yedinden lâbis-i külâh-ı sa'âdet-dest-gâh ve çille-i mu'ayyene tamâmına kûşiş-dih oldukları ḥâlde [K18b]

Mışra':

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Şeyḫ-i şüyüh-i 'âlemest her ki şüd nev-mürîd merâ⁵¹¹

⁵⁰⁴ birinde K ve L: bir bende M: bir nebze S.

⁵⁰⁵ mü'eşşirlerinden K, M ve S: L'de yazılmamıştır.

⁵⁰⁶ gerden-i cânına L ve M: gerd-i cânına K: gerdenine cânına S.

⁵⁰⁷ mürşid-i ḥayy-i K: mürşid-i ḥayy-i S: mürşidi L ve M.

⁵⁰⁸ İstanbul'da L, M ve S: Stanbul'da K.

⁵⁰⁹ meşyen K: menşiyen S: şey'en L ve M.

⁵¹⁰ Ayakları üzerinde değil ilham üzerinde yürüyerek.

⁵¹¹ Bize yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir.

Mısranın Dîvân-ı Kebîrdeki şekli:

Şeyḫ-i şüyüh-i 'âlemest ân ki tu râst nev-mürîd

[M18b] Fehvāsınca kendülerden nice mükāşifāt u havārıķ-‘āde zāhir olmağla ol⁵¹² h̄inde devlet Edirne'de bulunup ba‘z-ı cevāsīs-ehl-i ma‘ārif olan kibārdan vālidī maṭbaḥ-niṣīn oldukları evķātında nice aḥvāllerin mu‘āyene ile mütesellī-i keşfiyyeleri olmuşlar. Beyn'el-‘urefā iştihārlarından nāşī bir şeb-i deycūr seḥer-h̄iz⁵¹³ olup daķķ-ı bāb olunur. Şikāf-ı bābdan görürler ki iki çuķadār büyük fānūs ile pes-i derden gūş-güzār⁵¹⁴ olduğda bunlar birbiriyle bu mükālemedeki:⁵¹⁵ -Derd-mendūñ fevti bu yüzden imiş⁵¹⁶ taķdīr-i İlāhī bunu iķtizā itmiş, ancak..." Buña mūmāşil kelimāt-ı müstevhāşe ile birbiriyle güft u şinīd iderler⁵¹⁷ istimā‘c buyurduğda⁵¹⁸ ḥāzret-i ḳalbine bu vehm cārī olur ki devlete müte‘allıķ ba‘z-ı mükāşifeleri bedīdār olup bi-ğayrı izn keşf-i [S19b] ma‘nevī buyururlar imiş gūyā bu aḥvālūñ zuhūrundan ḥāṭıra bu ma‘nā ḥuṭūr ider ki ba‘zı mükāşifeleri devlete ‘aks itmiş ola ve devlet böyle bir vücūd-ı bihbūdı ifnāya kemer-beste olalar bu ma‘nā ḥāṭıra ḥuṭūr itdikden der-kūşā olmazlar. Rucū‘

Sana yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir.

Beytin Dîvân-ı Kebîrdeki şekli:

Şeyḥ-i şüyūḥ-i ‘ālemest ān ki tu rāst nev-mürīd
Ān ki girift dest-i tu ḥaşbek-i zamān buved

Sana yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir. Elini tutan zamanın hasbeyi olur.

*"Has-bek" aynen böyle, Türkçe geçiyor. (Gölpınarlı'dan)

Mevlânâ Celāleddin, *Dîvân-ı Kebîr*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, Eskişehir: Kültür Bakanlığı Yayınları 1992. s. 89. C VII, G XVIII/4.

Mevlânâ Celāleddîn Rûmî, *Dîvân-ı Kebîr* (Dîvân-ı Şems), G 557/4.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh557/>.

⁵¹² ol S: o K, L ve M.

⁵¹³ seḥer-h̄iz L ve M: seḥer-i ḥayr K: seḥer-h̄iz S.

⁵¹⁴ gūş-güzār L, M ve S: gūş-endāz K.

⁵¹⁵ muķālemede ki M ve S: muķālemeden ki K: muķāleme L.

⁵¹⁶ derd-mendūñ fevti bu yüzden imiş S: derd-mendūñ ser-nüvişti bu yüzden imiş K: derd-mendūñ fevti bu yüzden imiş derd-mendūñ ser-nüvişti bu yüzden imiş L ve M.

⁵¹⁷ iderler L, M ve S: iderler idi K.

⁵¹⁸ istimā‘c buyurduğda L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

buyurup hemān hümā-āsā saḳf-ı hücre üzerine çıkup aña muṭṭaşıl bir bāma daḳı atılıp andan birine daḳı, andan birine daḳı bu üslūb üzerine beş on saḳf nihāyetinde vaḳt-i şāfi‘īye ḳadar tevāḳḳuf ba‘dehū te‘ennī ile yine hücrelerine geldükde cānlar su‘āl [M19a] iderler ki cenābıñuz ne ṭarafda idiñüz bizler sizi vāfir cüst u cū eyledük cevābdih olurlar ki baḡçe-i tekye kūşesinde geşt [K19a] ü güzār [L15a] iderdük. Ḥāzret-i vālid daḳı uḳadārılar ḫālin su‘āl buyurduḳlarından dirler ki hem-civārımız olan fulān ağaya bu gice ḫunnāḳ ‘arız olup derd-mend bir iki üç nefesde ‘āzim-i dār-ı āḫiret olmuş. Anuñ meyyitini beklemege ve ser-bālīninde ḳıra‘et-i Ḳur‘ān-ı Kerīm itmege tekyeden bir iki cān niyāz itmişler. uḳadārıları iḫzāra irsāl itmişler. Bābda o uḳadārılaruñ muşāḫabeti merḳūm ağanuñ ḫīn-i riḫletinde olan ḫāletini ḫikāye iderler imiş. Ḥāzret-i vālid buyururlar: Bize bu ser-encām ḡāyet ‘ibret olup bu varṭadan şoñra ‘avāmü'n-nāsa ḡayr dehen-küşā olmaduk. Sen daḳı ey sālīk bundan mu‘teber olup keşfi nā-münāsib olan ve umūr-ı devlete [S20a] müte‘allık işlerden be-ḡāyet iḫtirāz üzre bulınasın. *Fe'them ve'l yü‘teber.*⁵¹⁹

*Li-mü‘ellifihī Beyt:*⁵²⁰

[*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*]

*‘Āḳılān ez-yek kirişme pey berend*⁵²¹

Cāhilān bī-hūde vādī ṭayy ḳunend

⁵¹⁹ Anla ve itibar et.

⁵²⁰ Li-mü‘ellifihī Beyt L ve M: Li-mü‘ellifihī S: K’de bu beyit yazılmamıştır.

⁵²¹ Akıllılar bir göz işaretinden anlarlar.

Cahiller boş yere çölde dolaşır.

Telaqqı-kerdemüzdür ki: Ol berq-i hâtıf gibi ta'allüm-i 'ilmiyyeleri ve sa'ir eṭvār u evzā'ları ki ibtidā-i menḳabe-i celīlelerinde bu vaḳte gelince ma'lūm oldu ise ṭarīḳat-ı Mevleviyye-i evleviyyede daḫı o çille-i ma'hūde beyne'l-fuḳarā biñ bir günden [M19b] 'ibāretdür. Bu eyyāmda cümle ḥurde-i faḳr u fenāyı aḫz ve mürebbīlerinden tekbīr, külāh-ı sa'adet-dest-gāh u izn-i himmet tetimmesiyle ma'mūrü'l-cevānib oldukları ḥalde yine geṣt ü güzār dā'iyyesiyle lenger-i iḳāmeti ḳoparup Ğalaṭa Ḥānḳāhı'nda Şeyḫ-i Ekrem Ğavṣī Dede ḫidmetine müsāra'at buyurmuşlardur. Bir sene miḳdārı anlardan daḫı *Meṣnevī-i Şerīf* esrārını telemmüz ve nice mālzeme-i [K19b] ṭarīḳati aḫz ve nice ādāb-ı fuḳarāyı ta'allüm ve nice şuyūḫ-ı mükemmilīn-i māziye kerāmātın telaqqı ve tedebbür buyurduḳdan şoñra kendülerde bir dā'iyye var imiş ki ol vaḳte gelince 'ulūm-ı riya'zıyeden bir fen görmemişler bunuñ daḫı bir üstād-ı kāmili cüst [L15b] ü cūsında her laḫza mülāḫaza iderler imiş. Ṭaraf-ı Rūm'da kendülerüñ iḳbāl buyurduḳları bir üstād-ı kāmil bulunmamaḡla iḳlīm-i Mıṣr'da bulunur himmetiyle Mıṣr'a rāhī olmaḡla miyān-bend olmuşlardur ki dinilmişdür:

*Beyt:*⁵²²

[*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*]

Şol ḳadar arayayum şāhid-i maḳşūdum kim

Cüst ü cūda ṭalebüm raḫşına meydān dögüne

[S20b] **Telaqqı-kerdemüzdür ki:** Ğalaṭa Ḥānḳāhı'nda sükūnlarında ne ḳadar⁵²³ bī-ḳayd u tekellūf-i zindegānī buyururlar imiş ki İstanbul'da sākin tüccār-ı

⁵²² Beyt L ve M: ξ K ve S.

⁵²³ ḳadar K ve S: ḳayd L ve M.

Mış'dan olan mārru'z-zıkr Hācī İbrāhīm nām birāderleri olup her havāyicilerini görmege dil-beste iken ser-i mū bir hārc teklīf buyurmayup aślā iltifāt buyurmazlar imiş. Bārī cāme şūyları hıdmetinde bulınalum [M20a] diyü her hefte 'abdlerin tefahhūşa irsāl idermiş hattā⁵²⁴ böyle ser-āzāde olduklarından nāşī Mış'a hareketlerinde içdükleri qahvenüñ kāğıdına tezkire taħrīr buyurup diyār-ı Mış'a 'azīmetlerin birāderlerine ifāde buyurmışlar ve hīn-i hareketlerinde daħı quyūdāt-ı seferiyyeden bir zād u berg ittiḥāz buyurmayup hemān keştī-nişīn oldukları ḥālide açılmışlardır. **Telakki-kerdemüzdür ki:** O seferde berk ü nevā ancak tek ye nān-pāresinden bir iki fodula alup ol daħı Boğazhişār'a varmazdan muqaddem tamām olup şıqabi'llāha ittikā üzre gider iken keştī-nişīn [K20a] olanlardan bir Yahūdī da'imā pasdırma büşürüp anuñla tağaddī ider imiş. O vakte gelince ḥāzret-i vālid laḥm-ı kadīd ekl itmemişler. Ve 'āqıl olan laḥm-ı kadīd yer mi diyü daħl iderler imiş. Ammā ġarābet bunda ki bu maḥalle gelince keştī-nişīn olan kavmden bir āferīde ḥāzret-i vālide rū-yı āşināyī göstermeyüp istemez. İçlerinden⁵²⁵ birisi [S21a] muqayyed olmamışlar ammā bu eyyāmda keştī aślā qat'-ı mesāfe [L16a] itmeyüp ḥalk cānından bīzār olmağla müteḥayyir qalmışlar. Bu eṣnāda merḳūm Yahūdī pasdırma büşürüp ḥāzret-i vālid yanına hezār şerm ü ḥayā ile gelüp mā-ḥazar ekline da'vet eylemiş. Anlar daħı da'vete icābet ile varup ekl eylemişler. Bu ḥīnde kenāra yaqīn olmağla şandalīye⁵²⁶ birkaç nefer kimse girüp def'-i sevdāya kenār-gīr olmak murād idince ḥāzret-i vālid daħı fırsatı ġanīmet 'add idüp gurebādan biri daħı [M20b] refīk olup şandala girüp bir çemen-zār-ı āb-ı revānlı yere çıkarlar. Herbiri tek ü pūda iken bir rūzgār-ı müsā'id zuhūr idüp merḳūm keştīnūñ eyyāmī olup şandalda olan gemiciler ḥaber itmeleriyle taşra çıkan kimseler şandala müsāra'at idüp keştīye mülḥaq olurlar. Ḥāzret-i vālid refīki ile

⁵²⁴ hattā L, M ve S: K'de bu kelime nāşī kelimesinden sonra yazılmıştır.

⁵²⁵ içlerinden L ve M: ecriyle K ve S.

⁵²⁶ şandalīye K ve S: şandala L ve M.

kalçup⁵²⁷ tefekkür buyurur⁵²⁸ ki bu kadar günden beru boğaz eṭrāfında bu keştīnün çalқанması bizüm қadem-i şümumuzun iktizāsı olmak gerek diyü ḥayrān iken bu fikr tamām olmadın merķūm keştī pupa rūzgār ve sür‘at-ı seyr ile gözden [K20b] nihān olur. Bunlar daḥı vaқt-i şeb ve hengām-ı zalām qarīb olmağın ‘acabā bir ‘ubbādāna vuşūl mümkün olur mı dā‘iyesile dāmen der-miyān idüp yalı kenārınca [S21b] nişfü'l-leyle kadar pūyān ve bir қаşaba ve қuradan cūyān nice ‘aқabāt ve miyāna kadar şular geçüp āḥir bir қaryeye yetişüp anda mihmān olmuşlar. Andan Saқız qarşusunda Çeşme yaқasına gelüp Saқız'a geçmege sefīneye müteraşşid iken nāgāh bir keştī gelür andan istiḥbār olınuқda sālifü'z-zikr merķūm keştī Saқız Aṭası göründükde meger ki İstanbul'dan çıkalıdan beru içine şu alurmuş ağır getmesinün bir bā‘işi daḥı bu imiş ve hem gāyet köhne olmağla ḥizmeti tamām olup bi'l-külliyeye gārқ olmuş ferd-i vāḥid ḥalāş olmamış. Buyurlar ki bunu istima‘ itdügümüzde şükr-i Yezdān idüp bize gemi [L16b] ahālisinün ‘adem-i rağbeti ve keştīnün [M21a] eyyāmī olmaması bu cümle bizüm selāmetimiz ve tefeccür ile keştīden ḥurūcımız için imiş diyü ḥamd-i firāvān u teşekkür-i bī-pāyān itmişlerdür. Andan Saқız Aṭası'na geçüp bir Mışr'a gider қalyonuñ gelmesine tevaққuf idüp andan daḥı süvār-ı keştī-i selāmet olup İskenderiyye'ye çıkmışlar andan ma‘āşa rukūb ile diyār-ı Mışr-ı Қāḥire'ye duḥūl itmişlerdür.

*Ferd:*⁵²⁹

[Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün]

Be-her ḥālī ki bāşed evliyā rā

*Mu‘īn ü ḥāfizeş bāşed Ḥudāyeş*⁵³⁰

⁵²⁷ kalçup L ve S: қалup K ve M.

⁵²⁸ buyurur K, M ve S: buyurlar L.

⁵²⁹ ferd K: mışra‘: L, M ve S.

Telaqqî-kerdemüzdür ki: Muḳaddimen bir birâderleri dahı Hâcî Meḫmed nāmına Mışr'da [S22a] tevattun itmişler imiş tefrîc-i kürübları için sevḳ-i İlâhî Mışr'a duḫüllerinde bir ḳahve-hâne de imiş. Hâzret-i validi gelürken [K21a] teşḫîş idüp bu ḳadar zamân beynlerinde müfâraḳat olmaḡla ḡâyet iŝtiyâḳdan nâşî kendüyi ḳahve-hâne peykesinden pertâb idüp mu'âneḳâ kılmıŝlar. *Feracün ba'de'ŝ-siddelerininüñ*⁵³¹ biri dahı budur ki ibtidâdan o keŝtiye süvâr olup keşti eyyâmî olmaması ve içinde olan ḫalkuñ dervîşe düşmen⁵³² olması ve andan kenâre ḫurûc buyurup Çeşme yaḳasına gelince bu ḳadar ŝulardan 'ubür ve 'ubbâdân olmıyan yerlerde cānavar ḫavfi ve ḳuttâ'-ı ṫarîḳ ḫavfi tekrâren Saḳız'dan rûḳublarında deryâ ve ḳorŝan ḫavfi [M21b] ve 'adem-i mûnis ve ḡam-küsâr hüznü buña müşâbih şedâ'id, Mışr'a gelince ḡüyâ Mışr'da⁵³³ birâderlerininüñ te'ehhüli ḫâzret-i vâlidüñ teŝrifi ve anuñ şedâ'idini ferece mübeddel kılmıḡıçün imiş. Müŝilü'l-umür her aḫvâllerinde kerem-i mâ-lâ-nihâye buyurduḡları ulü'n-nühâye menḳabelerinden tetebbu' kılduḡça ma'lûm olur. Ba'dehü Mevlevî-ḫane'ye nüzül ve merḳûm birâderleri ne mâlzemeleri var ise müheyyâ idüp sebep-i teŝriflerini [L17a] ma'lûm idindükd e riyâzâta müte'allıḳ nûsaḫ cem' idüp bir fâzıl-ı niḫrîrden müddet-i yesîrde tekmîl-i fûnûn-ı riyâziyye buyurup geşt ü ḡüzâr-ı Mışr-ı Ḳâhire'de [S22b] çend mâḫ iḳâmet buyurmışlardır. **Telaqqî-kerdemüzdür ki:**⁵³⁴ Diyâr-ı Mışr'da aŝḫâb-ı ṫuruḡdan⁵³⁵ nice e'izze-i kirâm ve meŝâyıḫ-ı zevî'l-iḫtirâm mülâḳâtıyla muḡtenim⁵³⁶ olup ḫânḳâḫ u zevâyâ ziyârâtıyla teberrük idüp anda meşhûr Ḳayḡusuz Baba Tekyesi ki Bektaŝiyyâna münḫaŝırdur. Hâzret-i [K21b]

⁵³⁰ Velilerin her durumda yardımcıları ve muhafızları Allah olur.

⁵³¹ Zorluktan sonra kolaylık.

⁵³² dervîşe düşmen L ve M: dervîş-i düşmen K ve S.

⁵³³ Mışr'da K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

⁵³⁴ Telaqqî-kerdemüzdür ki K, L ve M: Telaqqî-kerdedür ki S.

⁵³⁵ ṫuruḡdan K, M ve S: ṫarîkden L.

⁵³⁶ muḡtenim L, M ve S: müteḡannim K.

vālidūñ cümle erbāb-ı ʔuruḳa⁵³⁷ nazār-ı vāhid ile nazār buyurmaları cihetinden anları daḫı sār ʔuruḳa⁵³⁸ kıyāsen bunlardan ḫareket-i nā-şāyeste şadır olur mı mülāḫāzasıyla merede-i Bektaşiyān ḫazret-i vālidī ikrāmāt-ı vāfire ile şayd iderler imiş. Ve tekyelerinde üç beş def'a gicelerce ikrāmlarında bezl-i ceḫd iderler imiş. Ammā anlarıñ bir leyle-i ma'ḫūdeleri⁵³⁹ var imiş ki ol gice tekyenüñ ekmek furunını teşḫin idüp bulınan müsāfirini⁵⁴⁰ aña idḫāl ve ḫarḳ ile zu'm-ı bātıl ve fāsīd ü fāsıḳlarınca [M22a] -neüzü billāh- Yezīdiyye'den aḫz-ı intikām itmiş olalar böyle bir leylede ḫazret-i vālidī da'vet iderler. Anlarıñ daḫı sāde bulunduḡı maḫall bu cins kār-ı pūr-idbār mesmū'ları olmamış da'vete icābet, vaḳtā ki aḫşām ḳarīb olur anda Bektaşiyāndan bir cān var imiş otuz kırḳ sene sūkūt üzre meydān-ı fuḳarāda iḳāmet idermiş. Ve cümle mürde-i Bektaşiyān bundan emīn olmaḡla yanında müsāvere itmişler ki ḫazret-i vālidī tekyeye da'vet ideler. Ve ba'del'işā tennūra idḫāl ideler. Merḳūm sūkūtī bunı diñler ḫazret-i [S23a] vālide ortalıḳ ḫālī olduḡda: "Ḳaldur ḫabanı bunları bilmezsiñ" diyü aḫvālī ifāde ider. Ḫazret-i vālidūñ cān başına sıçrayup hemān naḳz-ı vuzū' bahānesiyle ḳapudan ḫaşra olup ḫānḳāh-ı Mevleviyye'ye cān [L17b] atar.⁵⁴¹ Bunlar bu ḫarafda görürler ki ḫazret-i vālid gelmez, şübhe idüp ābrīzi teccessüs iderler, yoḡdur.⁵⁴² Bilürler ki [K22a] ḫabir olmuşdur. Hemān beynlerinde ma'ḫūd ol şerr ḳavlini idüp birer deste çüb ḳapup kenār-ı şehre ḳadar pūyān olurlar. Kenār-ı şehrdən nā-ümmīd olup ric'at iderler. Tekyeye geldükde bunlar birbirinden emīn 'acabā buña kim ḫaber virdi ola diyüp söyleşürler. Sūkūtī ise ḫiç cā-yı şübhe degül bu ḳadar sene abdāllar ile daḫı soḫbet itmemiş, ḫiç bu cins işi ḫaber virür mi? Cümle müteḫayyir ḳalurlar ḫazret-i vālid buyururlar ki biz daḫı müddetü'l-'ömr öyle bir şabā refḫār olmaduḡ idi. Aḫşām

⁵³⁷ ʔuruḳa K, M ve S: ʔarīḳa L.

⁵³⁸ ʔuruḳa K, M ve S: ʔarīḳa L.

⁵³⁹ ma'ḫūdeleri K, L ve M: ma'ḫūdları S.

⁵⁴⁰ müsāfirini L, M ve S: müsāfiri K.

⁵⁴¹ atar K, L ve M: atup S.

⁵⁴² yoḡdur L, M ve S: bu ḳadar K.

ezānı [M22b] ile Hānķāh-ı Mevleviyye'ye duħūl eyledük. Bu ser-güzeřt-i ğarībeden sālikine ma'lūm olsun ki her ne diyārda olursa olsun t̄a'ife-i abdālān ki - Bektařiyye t̄arīķine kendüleri isnād iderler- anlar ile görüřmeyeler ve ihtilāt itmeyeler h̄ařā Hācī Bektař-ı Velī kuddise sırrihü'l-‘azīz Hāzretleri anlardan bīzār ve anlar rū-siyeh-i du cihāndur. O řübhe olmaya ki t̄arīķat-ı [S23b] ‘aliyye-i Bektařiyyede bu cins nā-řāyeste řā'ibe ola -ne‘üzü bi'llāhi min-hemezāti'ş-řeyātin-⁵⁴³ h̄ařā ve h̄ařā lākin řāh İsmā‘īl vaķtinden beru bu t̄arīķā zenādıķa-i A‘cām duħūl itmekle t̄arīķa-i⁵⁴⁴ Bektařiyye’i herc ü merc idüp ‘anede-i cühelā-yı Etrāk daħı munzamm olmağla bi'l-külliyeye gümrāh olmuřlardur. Ne an ki fi'l-ařl t̄arīķa-i Bektařiyye'de buña müřābih ‘amel ola?

*Meřnevī-i řerīf*⁵⁴⁵:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Bī-edeb tenhā ne ğod rā dāřt bed

*Belki āteř ber-heme āfāk zed*⁵⁴⁶

maźmūnı her t̄arīķa-i ‘aliyyede olan evzā‘-ı ğarībe ve ğüft ü ğū-yı [K22b] bī-řebāt eřhās-ı deniyye-i mütelevvinenüñ duħūli ve kār-ı sülükde keřlān olup ğulūř üzre [L18a] mürīd olamayup emr-i hāzret-i řeyğe itā‘at daħı dest-dāde⁵⁴⁷ olmadığından küvve-i řeytānī olup dillerine gelen hezeyān ile herze-serā olup derd-mend-i

⁵⁴³ şeytanların verdikleri kuruntulardan Allah'a sığınırız.

⁵⁴⁴ t̄arīķa-i S: t̄arīķ-i K, L ve M.

⁵⁴⁵ *Meřnevī-i řerīf* K: *Meřnevī* L, M ve S.

⁵⁴⁶ *Mesnevī*, 1/79., Edepsiz sadece kendisine kötülük yapmaz; hatta bütün dünyayı ateşe verir.

⁵⁴⁷ dest-dāde K, L ve M: dest-dār S.

mübtediyānı rāh-ı müstaķimden iħrāc ve nāzenīn-i ʿarīkat-ı ʿaliyyeleri beyne'n-nās ifk ü iftirā ile elsineye düşürmişlerdür. [M23a]

*Fī-zamāninā hāzā*⁵⁴⁸ bunlardan gāyet ihtirāz idüp iʿtikādāt ħuṣūşında aṣlā muṣāḥebātlarına gūş-güzār olmayasın. Ve bu Merede-i ʿanede mişillü müteşeyyihīn daħı vardır ki *-neʿüzü bi'llāhi min-şürūrihim*⁵⁴⁹ anuñ tafşili *Meşnevī*'de kirāren ve mirāren beyān olınmışdır. *Fe'lyürāci ʿsemmete*⁵⁵⁰ *Eger der-ħāne kes est, yek ħarf bes est*⁵⁵¹ Baʿdehū ʿarīk-i müstaķimden ħāric [S24a] bunlaruñ emşāli eṣḥāş ile görüşmemişlerdür. Meşīḥatleri evānında gerçi baʿzı bī-edebān ziyāret kaşdı ile gelür idi. Anları kemāl-i aḥlāk-ı ħamīdelerinden nāşī bir miķdār şūrī muṣāḥābet ile defʿ buyururlar idi. **Telaķķī-kerdemüzdür ki**⁵⁵² Nice esātize-i kāmiline dūċār olup müddet-i yesīrde ʿilm-i ħadīş ve ʿilm-i cifr ve ʿilm-i evfāk bunlaruñ⁵⁵³ emşāli ʿulūm-ı İlähiyyenüñ herbirinden ħazz-ı⁵⁵⁴ evfer ile yine İstanbul'a⁵⁵⁵ ricʿat buyurmuşlardır. Keṣtī-nişin-i rū-yı deryā olduklarında nice ʿacāyib ü ġarāʾib-i ķudret-i şamediyye temāşāsıyla yine Ĥānķāh-ı Ġalaṭa[ya] nezil ve ĉend māh ikāmetlerinde ʿarīkat-ı ʿaliyye-i Mevleviyye'den istifāde[-i] mā-lā-nihāye ile muġtenim olup [K23a] ol vaķt ķuṭb-ı dāʾire-i ħānķāh-ı Ġavşī Aḥmed Dede bulunup ħazret-i vālidüñ ħurde-i ʿarīk-i faķr u fenāda şabā refṭarlığın müşāhede ķılup nazār-ı kimyā-eşerlerin ħavāle ile terbiyelerinde bezl-i ceħd itmişlerdür. Yevmen mine'l-eyyām pāzāra istiḥdām olınan cāna sipāriş

⁵⁴⁸ Bu zamanımızda.

⁵⁴⁹ Onların şerlerinden Allah'a sığınırız.

⁵⁵⁰ Oraya dön/oraya müracaat et.

⁵⁵¹ Anlayana sivrisinek saz.

A. Naci Tokmak, *Telaḫḫuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Simurg Yayıncılık, 2001, s. 126.

Deyimin "eger" sözcüğünün yer deġiştirmiş şekli şu şekildedir:

Der-ħāne eger kes est, yek ħarf bes est.

⁵⁵² Telaķķī-kerdemüzdür ki K, L ve M: Telaķķī-kerededür ki S.

⁵⁵³ bunlaruñ K, L ve M: bunlar S.

⁵⁵⁴ ħazz-ı L, M ve S: ħaṭṭ-ı K.

⁵⁵⁵ İstanbul'a L, M ve S: Stanbul'a K.

buyurmışlar ki fulān maḥallde duḥān bıçağı şatılır,[M23b] baña bir bıçağ alıvir. Ol cān daḥı bir miqdār cüst ü cū ider. Maḥūd bıçağı bulmayup [L18b] gelüp cevāb virür bu def'a Ğavşī Dede Ḥazretleri, vālide ḥıṭāb buyurup Derviş Muştafā! Fulān maḥallde bir bıçağcı üstād vardur. Ḥvāhişimüz olan bıçağı ol yapar. Alup [S24b] gelesin diyü⁵⁵⁶ birkaç pāre daḥı virmişler. Ḥazret-i vālid daḥı be-ser ü çeşm diyüp 'āzim-i şavb-ı me'mūr olduklarında bi-'emri'llāhi te'ālā bārān, pey-ender-pey zuhūr idüp üzerlerinde ancağ yektā hırğa ile içinde bir şabūn çulı var imiş. Fi'l-ḥāl ser-tā-be-ḳādem ışlanup o hey'et ile Sulṭān Meḥmed ḳurbında maḥūd bıçağcınıñ dükkānına varup sipāriş buyurılan bıçağı su'āl buyurduklarında dede, senden muḳaddem bir dede gelüp su'āl eyledi aña cevāb virdük⁵⁵⁷ ḳalmadı diyü daḥı ne su'āl idersiz mücāb olmaz mısız? Ben o mişilli bıçağın heftede üç dōrt dānesin yaparum fulāñ maḥalde bir kimse vardur gelür peşin aḳçesin virür alur gider aña var didükde vālid ḥazreti daḥı ḥaber virdüğü cānibe varup andan daḥı istifsār buyurduklarında [K23b] hem-çünān cevāb virüp ḳalmadı diyü 'öZR eyler. Andan yine bu yaña üstāda gelüp ḥuşūlini istifsār eyledükde bir müşterisi daḥı var imiş anı ḥaber virür ol daḥı mesāfe-i ba'ide yine şiddet-i bārān der-kār, o ḥāl ile aña daḥı varup merḳūm bıçağdan istifsār iderler ol daḥı ke'l-evvel [M24a] cevāb virüp me'yūsen üstād-ı evvele mürāca'at, bu def'a istifsārında merḳūm üstāda şefḳat gelüp kendü cānı için bir bıçağ iddiḥār itmiş imiş.⁵⁵⁸ Dede bu yağmurda çamurda [S25a] çok zaḥmet çekdüñ bārī kendüm için bir bıçağ şaḳlamış idüm saña vireyüm diyüp çıkarup virür alup tekyeye gelince aḥşām olmuş henüz bārān rīz⁵⁵⁹ şode. Ḥazret-i şeyḫ çün⁵⁶⁰ bu ḥāli müşāhede ider 'āzim ḥayr du'ā ve imdād-ı [L19a] ḳalbiyyeden mā-lā-nihāye teveccüh ile sār⁵⁶¹

⁵⁵⁶ diyü L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

⁵⁵⁷ virdük K, L ve M: virdükde S.

⁵⁵⁸ itmiş imiş K, L ve M: itmiş S.

⁵⁵⁹ rīz K, L ve M: rīze S.

⁵⁶⁰ çün L, M ve S: çok K.

⁵⁶¹ sār canlara K: vesār canlara S: L ve M'de yazılmamıştır.

cānlara h̄itāb idüp buyurmuşlar ki mürīd-i şāhib-i himmet her neye ki teveccüh ide lā-muḥāle⁵⁶² ḥuṣūli müyessir olur. Ve nefis-bend olmada ḥālet çokdur. Ol üstād bıçaqçı bed-gū bir⁵⁶³ ḥarīf iken ḳalbine ilhām olunup nefsi için iddiḥār itdügi bıçağı bi'z-zarūre virür diyü sâ'ire tevbīḥ ve terbiye şadedinde vāfir kelimāt-ı nuṣḥ-āmīz ve deḳāyık-ı irşād-engīz buyurmuşlardur. Meşāyih-ı zevi'l-iḥtirāma bu gūne tek⁵⁶⁴ü pū ile perveriş-yafte vücūd-ı bihbūd ne gūne ser-menzil-i maḳşūda şitābān olur. Tedebbür idüp mu'teber olasın ve bu daḳıḳalardan ziyāde esb-rān-ı himmet olmaḳ murād ise *Dīvān*-ı latiflerinde *Mevlevīlerüz* ḳāfiyeli ḳaşıdelerin tettebbu' idüp andan me'ānī-i **[K24a]** keşire aḥz idesin. Hāzihī⁵⁶⁵ mine'l-ḳaşıde.

Bejt:

[Mef'ülü Fā'ılātü Mefā'ülü Fā'ılün]

Zānū-yı pīr-i kāmīle teslīm idüp seri

Tedbīrimüzde bī-gam olan Mevlevīlerüz⁵⁶⁶

[M24b] Telaḳḳī-kerdemüzdür ki:⁵⁶⁷ Ḥānḳāh-ı Ğalaṭa'da Ḥāzret-i Ğavṣī Aḥmed Dede ḥacre-i⁵⁶⁸ terbiyelerinde şīt-i şöhretleri sāmi'a-gīr-i **[S25b]** pīr u bernā olduğı ḥālede muḳarrabīn-i Sulṭān Meḥmedī'den Müneccim Aḥmed Dede, 'uruḳ-ı ḥasedi cünbān olup ḥāzret-i vālidī 'acabā ne ṭarīḳiyle Ḥānḳāh-ı Ğalaṭa'dan dūr belki bi'l-küllīyye İstanbul'dan mehcūr itme sevdāsıyla ba'zan Ğavṣī Dede'ye

⁵⁶² lā-muḥāle K, L ve M: muḥāl S.

⁵⁶³ bed-gū bir M: ber-kūbe K: ber-kūbed L: ber-gūyed S.

⁵⁶⁴ bu gūne tek K, M ve S: bu gūne dek L.

⁵⁶⁵ Hāzihī K: hāzā L, M ve S.

⁵⁶⁶ Ahmet Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dīvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003, s. 129, K17/4.

⁵⁶⁷ Telaḳḳī-kerdemüzdür ki K, L ve M: Telaḳḳī-kereddür ki S.

⁵⁶⁸ ḥacre-i M: ḥacre[-i] S ve L: ḥacr-i K.

def'i bābında dūrūg-āmiz güft ü şenid ve ba'zan enderūn ağalarına nā-şāyeste kelimāt irād ile kılūbı inhirāf şadedinde pūyān iken yevmen min'el-eyyām Sultān Mehmed Beşiktaş Tekyesi'ne muqābeleye gelüp 'ādet-i ma'rūfedür ki sār tekyelerden daḥı semā'-zenān ü ney-zenān 'aynū'l cem' muqābele günlerinde ol tekyeye giderler. Hāzret-i vālid daḥı ma'an bulunup anlaruñ varduḡı hücreye hāş oḡalı [L19b] ta'bīr olınan ağalar cem' olup cümle hāzret-i vālidūñ kelām-ı dūrerbārına sāmī'a-nih olup gūş-ı cānla istimā' iderler iken merķūm Mūneccim Aḥmed Dede⁵⁶⁹ kapuya gelüp bu aḥvālī gördükde ḡayrı kelām tedārik idemeyüp ancak hengām-ı şām kendü sarāyına da'vet ile perde-keş-i rū-yı ḡayz olup ḡahḡarī ric'at itmişdür. Ba'de'l-muqābele hāzret-i vālid daḥı aḡşāma ḡarīb Dolmabaḡçe dinilen mevzī'de Mūneccim Aḥmed Dede⁵⁷⁰ sarāyına gelüp kendüleri ḡarem-nişān bulmuşlar. Belki ba'de'l-'iṣā çıkarlar ve şoḡbet-i [K24b] hāş olur mülāḡazasıyla ol gice anda miḡmān [M25a] olmuşlar. Vaḡt-i seḡer daḥı 'aziz-i merķūm ḡaremden ḡurūc [S26a] buyurmamış. Hāzret-i vālid daḥı muḡaddimen *Meşnevī-i Şerīf* den iḡrāc buyurduḡları çend ebyāt-ı laḡifi ki Mūneccim Dede'nūñ 'āḡıbet-i ḡālını müş'irdür. Tesvīd buyurup ḡazīne-dārına teslīm ve ḡānḡāha geldükde ḡavşī Dede'den daḥı ba'zan merķūm Mūneccim Dede'nūñ 'ırḡ-ı ḡasedi cūnbān olduḡını mübeyyin güft ü şenid mesmū'ları olmaḡla ḡamiyyet-i rūḡāniyyeleri ser-ber-āver olup ḡānḡāh-ı Edirne'ye mārūz-zikr aṡl mūrşid-i mükemmellerinden tekmlī-i zāt için 'āzim olmuşlardur. Ba'dehū hāzā bir sene mūrūr itmedin ḡal'-ı Sultān Mehmedī'de Mūneccim Aḥmed Dede'nūñ 'āḡıbet-i ḡālī yine mūncerr olmuşdur. Tevārīḡden ve *Sefīne-i Nefīse*'den istifsār⁵⁷¹ olına ki *muḡnī 'ani'l-beyāndur*.⁵⁷² **Telaḡḡī-kerdemüzdür ki:**⁵⁷³ Ol şāḡbāz-ı bülend-pervāz maḡmiyye-i Edirne'den seyāḡāt arzūsı ve ricāle mülāḡāt ümmīdiyle belde-i Siroz'a ve Filibe ve Selānik ve

⁵⁶⁹ Mūneccim Aḥmed Dede S: Mūneccim Dede K, L ve M.

⁵⁷⁰ Mūneccim Aḥmed Dede S: Mūneccim Dede K, L ve M.

⁵⁷¹ istifsār K: istiḡşā L, M ve S.

⁵⁷² Açıklamaya ihtiyaç olmayan.

⁵⁷³ telaḡḡī-kerdemüzdür ki K, L ve M: telaḡḡī-keredür ki S.

Bosna ve Rümili'nde olan tekyelerün ekşerini ziyâret ve büldân u kaçabâtuñ ma'dûd olanlarını geşt ü güzâr idüp tarîkat-ı 'aliyyede müsinn ü suhan-şinâs vâdî-i sülûkde tek ü pû itmiş cānlardan ahvâl ü menâkıb-ı guzeşteğân istiḥbârıyla sülûklerine idmân ve ba'dehü *Sefîne-i Nefîse* cem'iyetine bâdî olmışdur. Ve Rümili'nün ekşer biķā'ını temâşâdan [S26b] soñra Gelibolı Hânķāhı'na gelüp anda meķş olındukda ekşer maḥbûbân-ı şehri telâmizesinden [L20a] olup mevsim bahâr olmağın telâmize beyninde şahrâ [K25a] ziyâfetleri pey-ender-pey olup tekyede olan cānlar daḥı ḥazret-i vâlid [M25b] kudümüyla elvân-ı ni'ama müstağrak olmuşlardur. Ğarâbet bundadır ki bu ziyâfetlerün aş-pezlik ḥizmetini daḥı kendüleri alup cemî'-i şöḥbetlerde aş-pez⁵⁷⁴ olmuşlardur. Telâmize daḥı iṭtirâden li'l-üstâd қарақullıķcı ḥizmetinde ķā'im olmuşlardur. Ve hem derslere daḥı kesel gelmeyüp vaķt-i ṭabḥda⁵⁷⁵ dersleri daḥı ta'lim buyururlar imiş. Nice şevķ-engîz muṭâyebât ile cümle aḥbâbı ser-mest-i leṭâ'if ü nikât⁵⁷⁶ idüp nâdîde şafâlar ḥâşıl olur⁵⁷⁷ imiş. Ne қadar ki bir aşcı ṭotalum size zaḥmet olmasun diyü ilḥâḥ itdiler ise müfid olmayup kendüleri ḥidemât-ı şâķķaya ilķâ buyururlar imiş.

Mıṣra':

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Sâlikâ bunda 'acâyib ḥişşe var

⁵⁷⁴ aş-pez K, L ve M: âteş-pez S.

⁵⁷⁵ ṭabḥda K ve M: ṭabiḥda S: şubḥda L.

⁵⁷⁶ leṭâ'if ü nikât L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

⁵⁷⁷ olur L, M ve S: olurlar K.

Dağı ağrabı budur ki bu ziyāfetler tekmilinde bizüm dağı derviřāna bir loğmamuz yensün diyüp yevm-i ma‘hüde⁵⁷⁸ cümleyi da‘vet buyurmuşlar. Ma‘-hāzā dünyālıđdan bir ĥabbeleri yoğiken ‘ulüvv-i cenābları böyle teđzāzā itmiş. Böyle nađl buyururlar ki tekyede mađbaĥa gelüp ser-be-ceyb murāqabe ve tefekkür iken taşradan bir cān gelüp bunu ĥaber virür ki finā-i şehre [S27a] erbāb-ı tīmārdan bir gürüh geldiler. Ĥazret-i vālid dağı def‘-i sevdā şadedinde şehirden taşra olup bunlaruñ çādurına ĥarīb olduğda görür ki cümle āřinādur istiĥbāl idüp ‘azīm sürür ile tertīb-i ziyāfet idüp aĥşāma ĥadar anda [M26a] meĥş iderler ĥin-i vedā‘da bir beyāz kīse ile kırđ elli gürüş miĥdārı dünyālıđ cem‘ idüp ma‘zūr buyuruñ [K25b] diyü ĥabūlini ĥvāhiř iderler. Ĥazret-i vālid dağı tekyeye gelüp ‘ale’s-seĥer erbāb-ı ziyāfetden birini vekīl-i ĥarc ittiĥāz idüp kīsesiyle aĥçeyi eline teslīm ve bir pāre giruya [L20b] ĥalmamaĥ üzre tenbīĥ buyurmuşlardur. Şöyle nađl iderler idi ki sār ziyāfetlerden beř ĥat ziyāde olup şağir u kebīr engüşt-ber-deĥān idüp ‘acabā bu ĥadar tekellüf bā‘iř-i kīmyā mı bilür diyü tekyede bir ālāt-ı kīmyā-ger var mı ola⁵⁷⁹ zann-ı fāsidlerince tecessüs itmişler. Ĥazret-i vālidüñ ise yine ma‘hüd řābūn çulı ile yektā ĥırĥadan ĥayrı nesneye mālik degül bu şiveleri muĥayyiretü'l-uĥūl olmuşdur.

Li-mü‘ellifihī.⁵⁸⁰

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Ber-dil-i řāĥib-dilān yek çiz āmed nā-geĥān

Ū müheyyā kereded ü ender miyān āmed hemān⁵⁸¹

⁵⁷⁸ ma‘hüde K, L ve M: ma‘hüd S.

⁵⁷⁹ ola L, M ve S: ol K.

⁵⁸⁰ Li-mü‘ellifihī K ve S: Li-muĥarriri'l-li-mü‘ellifihī L ve M.

Meger ol sipāhiyān Isparta ve Teke ve Ḥamīd elviyesinden imişler. Muḳaddimen ḥazret-i vālid ol tarafları seyāḥat idüp nice meclis [S27b] va‘z buyurmuşlar ve nice telāmizeleri var imiş. Ve nice dā’ire-i kerāmete dā’ir kār-ı bu'l-‘aceb zuhūrı ile ḳulūb, tavḫīn olunmuş imiş. Ni‘met-i ğayr-ı müteraḳḳabe gibi Gelibolı’da ḥazır bulunca ikrāmda bezl-i mevcūd idüp encām-ı seferden istiḥbār iderler. Vālid ḥazreti⁵⁸² daḫı encām-ı kār neye müncerr olacağın ḥaber virüp ba‘dehū [M26b] bi-‘ayniḥi ḥaber virdükleri minvāl üzre zuhūr itmişdir.

Telaḳḳi-kerdemüzdür ki:⁵⁸³ Ol merzūḳ-ı ğaybīnūñ her ne vaḳt bir iḳtizā-yı beşeriyye dünyālīḳ lāzım olsa oturdukları postuñ kenārında iḳtizā ‘adedince aḳçe bulurlar imiş. Ve ibtidā Gelibolı Tekyesi’ne varduklarında aḥvāl-i tekyeyi pejmürde⁵⁸⁴ bulup zāt-ı sūtūde-şıfātları [K26a] daḫı riyāzat u perḥiz üzre mu‘tād olmağın bir aḳçe piyāz ve bir aḳçe fülful alup piyāzı, piyāz idüp ve büberi üzerine eküp tekyenūñ fodula ekmegi ile bir çanaḳda her gün banup ancak bū-dār olmasıyla teğaddī ve iḳtifā iderler imiş. Yine çanağı piyāz ile iḥtifā ve yevm-i şānīde yine iḫzār, yevm-i evvel gibi teğaddī kırḳ gün miḳdārı bu şīve [L21a] üzre olmuşlar. Ba‘dehū fütūḥāt-ı ğaybiyye serzede olup kibār-ı belde kimi mürīd ü ve muḥibbī ve kimi maḥbūb, evlādlarını telemmüze virmeyle şoḫbetler ve ziyāfetler ve ni‘metler ḥadd ü ḥaşrı [S28a] ḳıyāsdan efzūn zuhūr itmişdür.

Mıṣra‘:⁵⁸⁵

[Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

⁵⁸¹ Gönül ehlinin gönlüne aniden bir şey geldiğinde, O (gönül ehli) müheyya olur ve hemen meydana çıkar.

⁵⁸² vālid ḥazreti K, M ve S: vālid ḥazret L.

⁵⁸³ telaḳḳi-kerdemüzdür ki K, L ve M: telaḳḳi-kerededür ki S.

⁵⁸⁴ pejmürde K, M ve S: pür-mürde L.

⁵⁸⁵ Mıṣra‘ L ve M: ξ K: S’de yazılmamıştır, daha sonra yazmak için boşluk bırakılmıştır.

Bir binā tā ki ḥarāb olmaya ma‘mūr olmaz

maẓmūnı, Ey sālİK sen dađı mütenebbih ol ki ibtidā bu perhīzūñ intihāsı böyle ni‘mete mübeddel olduđı gibi her ‘usruñ bir yūsri vardır. *Fī-zamāninā hāzā*⁵⁸⁶ bir cān bir tekyeye varduđda ibtidā vađfını şāniyen ta‘āmını şālİşen şeyḥuñ ta‘ayyüşini teftīş ider. Behey derdmend! Vekāleten saña cevāb virelüm ki evkāf ḥuşūsı bir ḥābbesi ya şeyḥ [M27a] veyā mütevellide ḳalursa şart-ı vāḳıf üzre meşrūṫ şarf olunmaz ise ol ḥabbe anlardan mes’üldür. Sen bir bī-ser u pā kimsesin. Aşlā senüñ ol umūrda ‘alākañ yođdur. Bu naşİḥati ḳabūl itmeyüp hevācis-i nefşāniyye tesvīlāt-ı şeyṫāniyye ile fođulluk idersüñ. Dünyevī şermsār olduđdan soñra sülüküñe ve uḥrevī ‘ayn-ı zararđur. Ve evkāf teftīşi için dervīş olmış olursuñ ve faqr u fenāda bī-behre ḳalursuñ ve belki muḥācce [K26b] eyledüđüñ şeyḥ bir şāḥib-i nefs-i ‘ālicenāb kimse ise merdūd-ı ṫarīḳ olmađ ile ḳālıbı bırađursun. Bu dađı ḥavf olunur ve kendi işinden yüz biñ fersaḥ ba‘id olursun. Şāniyen it‘ām ḥuşūsı senüñ faḳra duḥūlüñde ‘abdü'l-baṫn ve'l-ferc olsun diyü sikke-püş itmediler. Seni riyāzāt u perhīz ile [S28b] taşfiye-i nefş itsün aḥlāḳ-ı ḥāsene ile teḥallī aḥlāḳ-ı zemīmeden teḥallī ile bir merd-i kāmīl olsun ve ḳuyūdāt-ı nefşāniyyeden beri olasin⁵⁸⁷. Ne an ki erbāb-ı himmet eṫ‘ime ḳaydında bulunmazlar anlar rūḥ-perver olmađa ictihād iderler diyü eṫ‘ime ḳaydında [L21b] bulunmazlar. Ve illā.

Beyt:

[Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

⁵⁸⁶ Bu zamanımızda.

⁵⁸⁷ olasin K ve M: olsun L ve S.

Maṭlab-ı merd-i müsāfir zi-cihān dīdār est

*V'er ne āb u 'alef ender heme cā bisyār est*⁵⁸⁸ [M27b]

Çünkü senüñ himmetüñ def'-i cū⁵⁸⁹ imiş tekyede ne ararsañ var hāne-i dünyāda senüñ istedüğüñ lūt u pūt çok anda icrā-yı şehvet eyle yoḥsa bu hānḳāhlaruñ mevzū'ı senüñ bildüğüñ gibi degüldür.

Meşnevî-i Şerîf:

[Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlün]

Cū' mer hāşān-ı Hāḳḳ rā dāde end

*Tā şevend ez-cū' şîr-i zürmend*⁵⁹⁰

Cū' her cilf-i gedā rā key dehend

*Çün 'alef kem nîst piş-i ū nehend*⁵⁹¹

Ki be-ḥor ki [hem] ⁵⁹² bedîn erzāniyî

Tū neî murgāb murg-ı [nāniyî] ⁵⁹³⁵⁹⁴

⁵⁸⁸ Dünyāda misafir kişinin arzusu sevgilinin yüzüdür, su ve ot değildir çünkü onlar heryerde çokça vardır.

⁵⁸⁹ cū' L, M ve S: cū K.

⁵⁹⁰ *Mesnevî*, 5/2838., Açlık Hakk'ın özel kullarına verilmiştir; böylece açlıkla güçlü aslan olurlar.

⁵⁹¹ *Mesnevî*, 5/2839., Her dilenci ahmağa açlık nasıl verilir? Çünkü ot az değildir, önüne koyup derler:

⁵⁹² hem KANAR ve AK: K, L, M ve S'de yazılmamıştır.

Ez berāyi guşşa-i nān sūhtī

Dīde-i şabr u tevekkül dūhtī⁵⁹⁵

Cū‘ rızq-ı cān-ı hāşān-ı Hudāst

Key zebūn-ı hem-çü tū gīc-i gedāst⁵⁹⁶

Bāş fāriğ tū ez-ānhā nīstī

Ki der-īn maṭbaḥ tū bīnān bīstī⁵⁹⁷

Tū neizān nāzenīnān-ı ‘azīz

Ki turā dārend bī cevz u mevīz⁵⁹⁸

Şālīşen şeyhūñ ta‘ayyüşī [K27a] huşusunda ol hiç vazīfeñ degül sen henüz hazīz-i nefşāniyyetde bī-ser u pāsun rütbe-i şeyhden [S29a] ne haberūñ vardır? Anuñ te‘ayyüşī senūñ rütbe-i hiçüñe göre [L22a] çok görünür. Meşāyīḥ-ı [M28a] zevi'l-ihtirām⁵⁹⁹ haqqında *Meşnevī-i Şerīf*de olan ta‘rifāta im‘ān olına.⁶⁰⁰ Hıvāce-i

⁵⁹³ nāniyi KANAR ve AK: mā neī K, L, M ve S.

⁵⁹⁴ *Mesnevī*, 5/2840., Ye; zira bu değerdesin. Sen su kuşu değilsin ekmek kuşusun.

⁵⁹⁵ *Mesnevī*, 5/2844., Ekmek tasası için yandın, sabır ve tevekkül gözünü kapattın.

⁵⁹⁶ *Mesnevī*, 5/2846., Açlık Hakk'ın özel kullarına can rızkıdır. Senin gibi sersem dilenciye mahkum olur mu hiç?

⁵⁹⁷ *Mesnevī*, 5/2847., Rahat ol; sen onlardan değilsin ki bu mutfakta ekmeksiz olasın.

⁵⁹⁸ *Mesnevī*, 5/2845., Sen cevizensiz ve kuru üzüksüz bırakılacak değerli nazlı kişilerden değilsin.

⁵⁹⁹ zevi'l-ihtirām K ve S: zevi'l-ihtirām-ı ma‘nevī L ve M.

⁶⁰⁰ S'de "meşāyīḥ-ı zevi'l-ihtirām haqqında *Meşnevī-i Şerīf*de olan ta‘rifāta im‘ān olına." cümlesi önce gelmekte, onun ardından "anuñ te‘ayyüşī senūñ rütbe-i hiçüñe göre çok görünür." cümlesi gelmektedir.

Ahrār ile ol haddini bilmez dervîşüñ mâ-cerâsı gibi bu maḥalde irâdı lâzım olan ḥikâyetlerdendir. Ḥvâce-i Ahrār Cenâbı beyne'l-evliyâ bir Süleymân-meniş, Dârâ vü Cem-reviş zuhûr iden vücûdlardan olup dâ'imâ ḥaṭṭ u tirḥâl ve seyr u seyahat üzre kırk mikdârı fuḫarâ ile keşret-i bâr u bün-gâh ve vefret-i ḥadem ü ḥaşem-i şâhâne ile her gün bir diyâra nüzûl ve her sâ'at bir merġ-zâra 'ubûr ile ve *lezzetü'l-'umri fi't-tenakḫul*⁶⁰¹ feḥvâsınca bir beldeye vuşüllerinde bir müddet anda meḫ ve meşâyıḫ u kibâr⁶⁰² tarîkatıyla germ-i ülfet ve birbirlerine ziyâfetler idüp her birinden enfâs-ı mübâreke ve himmet-i ḥayr alup bir diyâra daḫı naḫl buyururlar imiş hattâ cem'iyet esbâbından öyle naḫl olunur ki ḥaymesinüñ tınâbı ipekden ve mismârı gümüşden olmaḫ üzre bu ešnâda bir dervîş-i dil-rîş bu kerrüferri ve devlet ü ḥaşmeti gördükde 'aḫl-ı nâḫıs ve fikr-i nâ-hemvâr ve rütbe-i naḫş-ber-âb kıyâsıyla ve tecrübe sevdâsıyla ḥazret-i şeyḫe müsâfir olup baḫduḫça inkârı ziyâde olur idi cevâsîsü'l-ḫulûb [S29b] olan ḥazret-i⁶⁰³ şeyḫe bu aḫvâl münkeşif olduḫda bir vaḫt-i neşâṭlarında ol dervîşüñ [K27b] yanına gelüp elinden tutup senüñle eṭrâf-ı ḥayme-gâhda bir miḫdâr geşt ü güzâr idelüm diyü bir iki dönüm berr⁶⁰⁴ miḫdârı râhî [M28b] olduḫda dervîş-i pür-teşvîş gördi ki bir berriyeye-i pür-tâbdur ki şâhra-i cinnî düşse heybet alur. 'Aḫlını başına cem' idüp sultânüm ḫande gidersiz bu ḫod berriyedür bizüm zâd u râḫilemüz yoḫ böyle bî-âmân berriyede helâk oluruz. Şeyḫ ḥazreti cevâb virürler ki elem çekme her ne zaḫmet olursa müştereküz dervîş-i bî-endîş müteḫayyir [L22b] olup su'âl sâliş-i ider ki sultânüm bu bâdiye nihâyeti ne ṭarafa çıkar? Şeyḫ ḥazreti buyururlar ki Ka'be'ye varur ḡam yeme. Ka'be'ye yaḫîn geldük didükde dervîşüñ cân başına sıçrayup, sultânüm ḫaymede benüm cilbendüm, şūfbaġı⁶⁰⁵ ve fulân ve fulânüm kaldı bârî anları alsak diyü şekve-rîz olduḫda ḥazret-i şeyḫ ḫiṭâb-ı bâ-'itâb buyurup yâ bî-edeb sen bizüm

⁶⁰¹ Hayatın tadı seyahattedir.

⁶⁰² meşâyıḫ u kibâr L, M ve S: meşâyıḫ-ı kirâm K.

⁶⁰³ ḥazret-i L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

⁶⁰⁴ berr K: L, M ve S'de yazılmamıştır.

⁶⁰⁵ şūfbaġı K: şu ḫabaġı L, M ve S.

kerem-i İlāhî olan devletümüz gördüñ ne kadar dünyâlık olduñ añladuñ ve senüñ bilmedüğüñ ne kadar dañı mañzûn ve muñteffî eşyâmuz var bizler anlarun birine çeşm-i iltifât ile nigerân olmayup cümlesin bırağduğ senüñ⁶⁰⁶ haymede kem-bahâ olan eşyânuñ [S30a] ne miğdârı ola ki sen dervîş-i terk ü tecrîd olasın ve ol bir miğdâr eşyânuñ ‘alâqası seni ka‘be-i mağşûda getmeden alıqoya imdi ħaddüñ olmayan cür‘eti itme var sâlik-i müstağîm olup meşâyıñ-ı kirâma kecnigâh olma ki senüñ umûruñ anlaruñ ħabza-i taşarrufındadır. Anlaruñ ħüsn-i teveccühi olur ise sen menzile-i [M29a] sa‘âdet [K28a] ü selâmete ulaşursun *ve-illâ fe-lâ*⁶⁰⁷ diyüp ol miskînüñ elinden yapışup ħayme-gâha müteveccihen ednâ seyr ile yine ħaymeye geldiler. Dervîş-i bed-endîş şermsâr olup bildi ki meşâyıñ-ı kirâmuñ evzâ‘ u aĥvâli ħiṭa-i ‘ağldan dūr ve efkâr-ı edânî ve sâdeden mehcürdür. Anlar cevâsîsü'l-ħulûbdur. Yanlarında tecrübe fikri degül belki bir ednâ sū‘-i edeb olacak ma‘nâ ħâṭıra ħuṭūr itmekdür. *Eyyühe's-sâlik te‘eddeb*.⁶⁰⁸ Kendü ħaddüñi ve şeyḫ-i ma‘nevî ħaddini Ĥazret-i *Meşnevî-i Şerîf*den diñle ve im‘ân-ı nazarda tekâsül itme.

Meşnevî-i Şerîf:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Pîr tâbistân u ħalkân tîr mâh

*Ĥalk mânend-i şebend u pîr mâh*⁶⁰⁹

[L23a]

Kerdeem baĥt-ı civân râ nâm pîr

⁶⁰⁶ senüñ K, L ve M: sen S.

⁶⁰⁷ Değilse olmaz.

⁶⁰⁸ Ey salik edeplen.

⁶⁰⁹ *Mesnevî*, 1/2938., Pîr yazdır ve halk sonbahar. Halk gece gibidir, pîr ise ay.

Kūz Ḥaḫḫ pīr est ne ez-eyyām pīr⁶¹⁰

Pīr rā bugzīn ki bī-pīr īn sefer

Hest bes pūr āfet ü ḥavf ü ḥaṭar⁶¹¹

Ān rehī ki bārḥā tu refteī

Bī-kılāvūz ender ān āşüfteī⁶¹²

Her ki der-reh bī-kılāvūzī reved

[S30b]

Her dü rūze rāḥ şad sāle şeved⁶¹³

Her ki tenhā bādiye īn reh burīd

Hem be-‘avn ü himmet-i pīrān resīd⁶¹⁴

[M29b]

Pes rehī rā ki nedīdestī tu hīç

Hīn merev tenhā zī-rehber ser mepiç⁶¹⁵

⁶¹⁰ *Mesnevî*, 1/2939., Genç talihe pīr adını koydum. O Hakk'tan pīrdir, günlerden dolayı pīr/yaşlı değildir.

⁶¹¹ *Mesnevî*, 1/2942., Piri seç, çünkü bu yolculuk şeyhsiz afetli, korku ve tehlikeyle doludur.

⁶¹² *Mesnevî*, 1/2943., Sen defalarca gittiğin o yolda kılavuzsuz perişansın.

⁶¹³ *Mesnevî*, 3/588., Yolda kılavuzsuz giden için iki günlük yol yüz yıllık olur.

⁶¹⁴ *Mesnevî*, 1/2973., Kim yalnız ve nadir olarak bu yolu aşarsa, yine pırların himmetinin yardımıyla ulaşır.

⁶¹⁵ *Mesnevî*, 1/2944., Öyleyse hiç görmemiş olduğun yola sakın rehberden yüz çevirip yalnız gitme.

Ger nebāşed sāye-i ū ber tu gŭl

Pes tu rā sergeşte dāred bang-ı gul⁶¹⁶

Genchā-yı hāk tā heftüm tabağ

‘Arza kerde bŭd piş-i şeyh Hakk⁶¹⁷

Şeyh güfte HālİKā men ‘āşıkem

Ger becŭyem ğayr-ı tu men fāsıkem⁶¹⁸

Ḥazret-i vālid⁶¹⁹ buyururlar idi ki evān-ı seyr ü seyāhatümüzde bir tekyeye duḡŭl itdükde vāki‘ olmadı ki ol tekyenüñ evkāfi teftişi [K28b] ve cānlarınuñ te‘ayyüşi ḡuşuşı ve şeyhinüñ aḡvāli tefahḡuş olınma gibi bi-ḡamdi’llāh bunuñ biri olmamışdır. Diyü şŭkr⁶²⁰ buyururlar idi. Ve dā’imā ḡalben ḡvāhişleri bu imiş ki eger ṡarīkat-ı ‘aliyyede ser-nüvişt-i emr-i meşīḡat zuḡŭr iderse bir vaḡfi olmayan ḡānḡāhda fütŭḡāt-ı ğaybiyye ile ber-ḡŭr-dār olalum diyü sırran niyāzları bu imiş. Fi'l-vāki‘ ‘āḡıbet-i kār öyle zuḡŭr idüp Dergeh-i Ḥazret-i Arḡun kuddise sırrıḡŭl-meknŭnda çil ü heşt sene müreffehŭl-l-ḡāl [L23b] ve maḡziyyŭl-āmāl⁶²¹ zindeġānī buyurduḡlarından soñra isticābete ed‘iyye-i ḡayriyyeleri bu faḡīr-i pŭr-taḡşīr ūzre daḡı cārī olup ba‘deḡŭ cā-nişīn-i bī-istiḡḡāḡları olduġumda kerem-i mā-lā-nihāyelerinden [S31a] nāşī şāh u emīrāne zindeġānī [M30a] ve elṡāf-ı ‘aliyye-i

⁶¹⁶ *Mesnevī*, 1/2945., Onun gölgesi sen bilgisizin üzerinde olmazsa, o zaman gulyabaninin sesi seni şaşkın eder.

⁶¹⁷ *Mesnevī*, 5/2712., Hakk yedinci göġe kadar topraġın hazinelerini şeyhe verdi.

⁶¹⁸ *Mesnevī*, 5/2713., Şeyh dedi: "Ey yaratıcı! Ben aşığım. Senden başkasını ararsam, günahkarım.

⁶¹⁹ Ḥazret-i vālid K ve S: te‘emmel fī hāze'l-maḡām. Ḥazret-i vālid L ve M.

⁶²⁰ şŭkr L, M ve S: teşekkŭr K.

⁶²¹ maḡziyyŭl-āmāl K, M ve S: muḡteziyyŭl-āmāl L.

rūhāniyyelerinden zevk-yāb-ı vicdānī olduğum *ganī ‘ani’l-beyāndur*.⁶²² **Telakki-kerdedür ki:** Ol serv-nāz-ı büstān-ı lāhūtī temāşā-yı gül-geşt-i Gelibolı'dan seyrāb olup meskat-ı re'sleri olan belde-i İzmir hevāsı ile keştī-süvār olup ‘ubūr-ı deryā ve vuşul-i diyārlarında aḥālī-i İzmir'e bir güft u şenīd peydā olmışdur ki anuñ tafşili *Mā-lā-üzün semī‘at*⁶²³ kabīlindendür. Böyle heykel-i dervīşāne gördükleri yok ḥuşūşān sābıqda olan fıtnat u zekāvetin ve taḥşil-i İstanbul'da ders-i ‘ām olmalarını bilenler ḥazret-i vālidī kıyās iderler imiş ki Köprili-zāde Muştafā Paşa yanında tekmiil-i mevāddan şoñra tarīka-i ‘ulemāya sālīk olup mevālī zümresine mülḥaqq ola ve diyārlarından peydā [K29a] olma bir ma‘rūf kimse ola gördükleri heykel ise ḡāyet ḥilāfında herkes aqlınca cünün u sevdāya ḥaml idüp ba‘zan kendüyi münşif ‘add idenler tecrübe kaydına düşüp meclis-i baḥş tertīb idüp beş on ‘aded kālīb ḳuffāt ki kendü kendüne a‘lem-i ‘ulemā geçinürlerden bir meclise cem‘ olup ḥazret-i [S31b] vālidī da‘vet iderler ve ba‘de’t-ḫa‘ām mübāḥaşeye şürū‘ olındukda ibtidā ḥazret-i vālidī ḳānūn-ı münāzara üzre ādābı ri‘āyeti iş‘ār ve şāniyen naşş-ı kerīm ile ve eḥādīş-i Nebeviyye ile kendülerüñ mu‘tenāsı⁶²⁴ olan kütüb-i kibāra temessük ve ihticāc ve şālişen Ḳāḏī-zādeyi diñleyen⁶²⁵ ḡürüh-ı mekrühuñ ḳavl-i müzahrefini redd ile baḥşe [M30b] kıyām olunur ise *fe-ni‘me*.⁶²⁶ *Ve-illā fe-lā*⁶²⁷ didükde cümlesi [L24a] kelām-ı müveccih tıttup āḡāz-ı baḥş olınmış ibtidā tarīkat-ı ‘aliyyelerüñ dīn-i İslāmiyyede zūhūrī baḥş olunup telkīn-i kelime-i tevḥīd ibtidā Cenāb-ı⁶²⁸ Ḥaḳḳdan Cibrīl'e andan Rasūl'ullāha -salla'llāhu ‘aleyhi ve sellem- andan Ḥazret-i ‘Alī'ye -kerrema'llāhu vechehü- andan şümme

⁶²² Açıklamaya ihtiyac olmayan.

⁶²³ (Allah sevdiği kuluna gözün görmediği) kulağın duymadığı (ve hiçbir insanın kalbine gelmeyen nimetleri cennette verecektir). Hadis-i Şerif. Yılmaz Age., s. 481. [=Aziz Mahmud Hüdayî, *Nesāyih ve Mevāiz*, s. 115, 192; =mantuku...Âli Efendi, *Künhü'l-ahbār*, 4/137; Hadis: = Eyüp Necati Perhiz, *Kıssalardan Hisseler*, s. 27.]

⁶²⁴ mu‘tenāsı K, M ve S: ma‘nāsı L.

⁶²⁵ diñleyen L: dinken K, M ve S.

⁶²⁶ Ne güzel.

⁶²⁷ Değilse olmaz.

⁶²⁸ Cenāb-ı K, M ve S: cānib-i L.

ve şümme meşâyîh-ı kirāma gelince naşş u eḫādîş ile işbāt ve sâ'ir mevādd-ı turuḫda her ne gūne baḫş-rān oldılar ise ḫabūl eyledükleri delā'il ile ilzām, bunlar bi'z-zarūre inşāf idüp perākende olmuşlar. Ve ḫazret-i vālid daḫı çend rüz iḫāmet ile seyr olup def'a-i şāniyen ṭaraf-ı Mışr-ı Ḳāhireye teveccūh buyurmuşlardur.⁶²⁹

Bu maḫalde bir ma'nā ḫāṭıra ḫuṭūr ider ki İmāsı sālīkīn-i ṭarīḫat-ı 'aliyyeye ḡāyet müfiddür. Eger ḫüsn-i ḫabūl ile im'ān olunur ise eyyühe'l-ihvān şüret-i menḫabe ile⁶³⁰ tefevvūh ve firifte olmayıñuz belki me'ānisine duḫūl ile fā'iz olasuz ki emr-i sülūkde esb-rān-ı menzile-i selāmet ve rehāyāb-ı aḫlāḫ-ı redī'e-i nefsiyye ile daḫīḫa fevt olunmaya. *Mette'ana'llahü bi-'ināyetihim ve şefā'atihim el-celiyye ve'l-ḫafıyye*⁶³¹ bir nebze libās-ı fakriyyelerinden beyān olunmuş idi ki bir şābūn çulıñuñ ortasın delüp boḡazına⁶³² geçürme⁶³³ üzerlerine bir ḫırḫa-i 'abā ol daḫı yektādur. *Dīvān-ı* laṭiflerinde bu mażmūn İmā olunmuşdur, buyururlar:

Mışra':⁶³⁴

[*Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün*]

*Safā-yı sırr ile çul-püş olan abdāla 'aşḫ olsun*⁶³⁵

Bu muḫarrer üzre şehr-i İzmir'de geşt ü güzār ibtidā cünūna ḫaml [M31a] idenler mebāḫiş-i 'ilmiyyesin görince a'ḫal u a'lem-i rüzgār idügünde şübhe itmez

⁶²⁹ Bu bölüm K'de hiç yazılmamıştır. M ve L'de normal metin akışı içinde verilmişken S'de unutulmuş bu bölüm 31b,32a ve 32b'nin der-kenarlarına **Mih** ifadesi ile yazılmıştır.

⁶³⁰ menḫabe ile S: menḫabeleriyle L ve M: K'de yazılmamıştır.

⁶³¹ Allah, bizi onların gizli ve açık şefaati ve yardımlarıyla istifadelenirsin.

⁶³² boḡazına S: boḡaza L ve M: K'de yazılmamıştır.

⁶³³ geçürme L ve M: K ve S'de yazılmamıştır.

⁶³⁴ Mışra' L ve M: K ve S'de yazılmamıştır.

⁶³⁵ Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkīb Dede ve Dīvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003, s. 45., Gazel 133/1.

bu mażmūnı dađı i‘māl eyle ki naşş-ı kerimde enbiyā-yı ‘izām haqqında süfehā-yı kefere cünūna nisbet itmişlerdür. Şāniyyen sevdāya ħaml idenler evzā‘ u eṭvār u ħarekātlarında ser-i mü şerī‘at u ṭarīkat ve ādāba⁶³⁶ muğāyir bir vaz‘-ı muḫālif yođ reng ü rūları kemāl-i beşāşet üzre [L24b] ve cümle cünbişleri pesendīde-i fużalā vü ‘ürefā-yı dehr düst u düşmen müteḫayyir ki bu ne ḫāletdür diyü ahāli-i belde-i merķūma ṭavr-ı ‘aql-ı şüretlerine muvāfiđ bir ma‘nā viremediler. Ḥuşuşan belde-i mesfūrda ḳadīm ve muḫdeş ṭarīk-i⁶³⁷ ‘aliyyeler ḫānķāhları olmaduđından mā-‘adā erbāb-ı ṭarīkden dađı efrād uğramaz ḳuffātuñ ğılzatından nāşī bu heykel-i tecerrüd ü ḳalenderāneyi gördükde nice müte‘accib olacađlardur. Var ḳıyās eyle! Bu cānibden ḫāzret-i vālid ṭarafını tefekkür it ki kendü mesķat-ı re‘sleri olan beldeye bu uslūb ile teveccüh, nice rüz u şeb çārsū pāzārda geşt ü güzār ve seng endāzi-i süfehā ne ḳadar inkisār-ı tekebbür-i nefsdür ki ḫurde-i ṭarīkde iḫrāz-ı⁶³⁸ rütbe ḫuşuşunda bundan ziyāde ṭafra-zen-i⁶³⁹ bādiyye-i sülük olamaz bunuñ bir ḫaṭvesi biñ fersaḫ menzil-i sülük ḳaṭ‘ ider. Ğāyet im‘ān-ı nażar olınacađ maḫalldür. Eyyühe's-sālik tedebbür!

Telađķīkerdedür ki:⁶⁴⁰ Keştī-rān-ı rü-yı deryā olduğlarında yevmen mine'l-eyyām [M31b] [K29b] ‘Aynaroz Aṭasına ḫurūc ve anda manastırlardan bir kebīr manastır olup ḳıssīsīn ü ruhbānuñ⁶⁴¹ [S32a] a‘lemi kefere zu‘m-ı bāṭılınca anda cem‘ olur imiş. Toğrı ol manastıra gelüp rehābine ile baḫş idüp herbirini iskāt buyurduğlarında içlerinden bir ruhbān dir ki bu aṭanuñ ḫāşşası budur ki her zī-ḫayātdan bu aṭaya ināş duḫül itmez ve itse helāk olur diyü bu hezeyānı söyledükde ḫāzret-i vālid cevāb virürler ki eger bu ḳavl şādiđ olayıydı sā‘ir

⁶³⁶ ādāba M ve S: edebe L: K'de yazılmamıştır.

⁶³⁷ ṭuruđ-ı M ve S: ṭarīk-i L: K'de yazılmamıştır.

⁶³⁸ iḫrāz-ı L ve M: efrāz-ı S: K'de yazılmamıştır.

⁶³⁹ ṭafra-zen-i L ve M: K'de yazılmamıştır. S'de sonra yazmak için boş bırakılmıştır.

⁶⁴⁰ telađķīkerdedür ki K, M ve S: telađķīkerdemüzdür ki L.

⁶⁴¹ ruhbānuñ S: ruhbāniyyenüñ L: rehābinenüñ K ve M.

hayvānātdan mā-‘adā hevāda perrān⁶⁴² olan megesler tenāsül itmezler idi. Ol kâ‘il mebhūt olur görürler ki ḥazret-i vālid anda bir iki gün daḥı mekş iderse sükkān-ı manastırūñ ekşeri Müslümān olacaḥ hemān ikrām-ı tāmmla yine keştīye süvār iderler . Ve taraf-ı İskenderiyye'ye [L25a] ‘āzim olurlar. **Telaḥḥikerdedür ki:**⁶⁴³ Bu def‘a ḥareket-i Mıṣriyyeleriniñ aşl menşe‘i ol vaḥt Mıṣrī Efendi Limye'de menfī imiş anlarūñ şoḥbet-i şerīfeleri ile müstes‘id olma imiş. Vaḥtā ki keştī Limye Limanına girdükde ḥazret-i vālid çıḥup cūyān-ı ḥazret-i şeyḥ olurlar. Meger Mıṣrī Efendi için ahālī-i Limye Cāmi‘-i Kebīrlerinde bir ḥücre binā idüp anda aḥyānen sākīn ve ekşer evḳāt minber altında kemende girüp mücāhede-i tāmme iderler imiş ve hem cāmi‘-i [S32b] şerīfde va‘z u tezkīr buyururlar imiş. Ḥazret-i vālid ol cāmi‘ ḳapusına gelüp bevvābdan izn-ḥvāh olduklarında meger bevvābları ḳarındaşları [M32a] imiş. Şeyḥūñ vaḥti yoḥdur diyü [K30a] cevāb virmişler. Ḥazret-i vālid daḥı ḳal‘ada nevbet ḥalınur imiş. Şadāsıyla semā‘a āḡāz iderler cezbe-i ḳalb-i tāb-nākları vāsīta-i bevvāba ḥācet ḳomayup ḥazret-i şeyḥ münceziben taşra çıḥarlar. Ve pāymāçānda ḥazret-i vālidūñ semā‘ u şafāsın temāşā iderler. Ve zevḳ-i rūḥānīlerle mütezevvaḳ olurlar. Bu daḥı ma‘lūm ola ki ḥazret-i vālidūñ semā‘ u şafāsı bir ḥālet-i rūḥānī-nümā idi ki taḳlīd ḳabūl itmedügünden mā-‘adā ta‘rīfde daḥı⁶⁴⁴ zebān-ı mu‘arrif ḳāşır, mübārek gözlerini ḡāmız ve çün pā-yı pergār ber-cā aşlā tefāvüt itmeyüp uşūl-i kāmīl⁶⁴⁵ üzre semā‘ u şafādan kümmelīn, şāh-rāhı üzre zevḳ-yāb olmuşlar idi. Bu üslūb üzre nevbet-i ḳāl‘a tamām olup vüçūd-ı bih-būdları semā‘dan fāriḡ olıcaḥ görürler ki ḥazret-i şeyḥ pāymāçānda durur. Ḥiṭāb buyurup dervīş bu ulu'l-emrūñ bā-fermān nehy eyledüḡi emri niçün idersūñ? Cevāb virürler ki bir kimse emre iṭā‘at [S33a] itmese ne lāzım gelür? Mıṣrī Efendi buyururlar ki dervīşān u ‘ulemādan olursa nefy

⁶⁴² perrān L, M ve S: pervāne K.

⁶⁴³ telaḥḥikerdedür ki K, M ve S: telaḥḥikerdemüzdür ki L.

⁶⁴⁴ ta‘rīfde daḥı S: daḥı ta‘rīfden K: ta‘rīfde beyān daḥı Lve M.

⁶⁴⁵ kāmīl S: kāmīle K, L ve M.

olinmağ lāzım gelür. ‘Avāmdan olursa [L25b] te’dīb lāzım gelür.⁶⁴⁶ Hāzret-i vālid cevāb virürler ki işte bizler ayağımız ile Limye'ye gelmişüz tebessüm buyurup hāzret-i vālidüñ elin alup hūcre-i hāşlarına varup şoḥbet-i hāşşa ibtidā iderler. Meger ol maḥal Vānī-i mütemerrid inkārı ve şāhib-i vaq‘a Feyzu'llāh Müftī tenāşurı [M32b] ile āyīn-i evliyā-i kirām men‘ olunmuş imiş. Ve Mışrī Efendi gibi vücūduñ [K30b] nefy⁶⁴⁷ olunması ol maḥall imiş ba‘dehū evliyā-yı kirām himmet-i rūḥāniyyesi ile yine izn olınup ol bügätlarıñ ‘ākıbet-i ḥālī tevārīḥden istiḳşā olınsa, *Fa‘tebirū yā uli'l ebşār*⁶⁴⁸.

Meşnevî-i Şerif:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Bî-edeb tenhā ne ḥod rā dāşt bed

*Belki āteş ber-heme āfāk zed*⁶⁴⁹

Çend māh şoḥbet-i hāşşa buyurup yine bir münāsib keştī ile ‘āzimi Mışr-ı Kāhire olur. **Telaḳķikerdedür ki.**⁶⁵⁰ Hemān limandan ḥurūclarında pupa rüzgār ile reh-rev-i rū-yı deryā iken nā-gāh rüzgār-ı zürgār-ı muḥālif vezān olup rū-yı deryā cūşa gelüp bir fırtına peydā olmuş ki nā-dīde ve nā-şinīde cümle ṭavā’if-i keştī benān-ı fūrū-mānde ve keştī-nişīnān-ı der-mānde [S33b] taḥrīk-i dest ü pādan dest-şüy oldukları ḥālde niyāz u tazarru‘dan ḡayrı çāre yoğ ḳāzıyü'l-ḥācete naşş-

⁶⁴⁶ lāzım gelür S: lāzımdur K, L ve M.

⁶⁴⁷ nefy L, M ve S: daḡı nefy K.

⁶⁴⁸ *Kur‘ān-ı Kerīm*, 59/Haşr-2., Ey basiret sahibleri ibret alınız!.

⁶⁴⁹ *Mesnevî*, 1/79., Edepsiz sadece kendisine kötülük yapmaz; hatta bütün dünyayı ateşe verir.

⁶⁵⁰ telaḳķikerdedür ki K, M ve S: telaḳķikerdemüzdür ki L.

⁶⁵¹ kerīm manṭūḳınca ḥulūṣ-ı tām ile ‘arz-ı niyāz eṣnāsında ḥazret-i vālide büyük direk dibinde sine aḥz idüp ‘ālem-i miṣālde görürler ki Ḥazret-i Mıṣrī Efendi Şeb-dīz-mānend bir esb-i siyāha süvār olmuş rû-yı deryādan keṣṭiye müteveccihen gelür. Hemān ḥazret-i vālide ḥiṭāb u iṣāret buyurup büyük direk üzerinde olan bād-bānı fulān palamardan tut, aṣağı çek. Bu mehābetden bî-dār olurlar. Hemān [M33a] cüst ü çābüḳ ḥvāb-gāhlarından [L26a] iṣāret olınan şuya varup palamar-ı ma‘hūde dest-zen olup çekdüklerinde bād-bān ile aṣağı nüzül ve ol dem keṣṭi sākin olup re’s ü ṭavā’if-i keṣṭi müteḥayyir olurlar ki [K31a] ol bādbāna bu kadar ṭā’ife bir çāre idemeyüp söyündürememişler. Bu ednā hareket ile bir dervīṣ ḥuṣūle getüre cümlesi i’tikād-ı⁶⁵² tām ile ḥidmetlerine miyān-beste olmuşlardır. Ve mu‘azzez ü mükerrem İskenderiyye’ye iṣāl itmişlerdür.

Meṣnevî-i Şerîf:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Her ki tersed ez-Ḥaḳḳ u taḳvā güzîd

Tersed ez-vey cinn ü ins ü her ki dîd⁶⁵³

Her ki tersed mer verā imîn kunend

Her dil-i tersende rā sākin kunend⁶⁵⁴

"Lā teḥāfū"⁶⁵⁵ hest nüzl-i ḥāyifān

⁶⁵¹ naṣṣ-ı K, L ve M: nuṣṣ-ı S.

⁶⁵² i’tikād-ı K, L ve M: i’tikām-ı S.

⁶⁵³ *Mesnevî*, 1/1426., Hakk'dan korkan ve korunmayı seçen kişiden insan, cin ve görenler korkar.

⁶⁵⁴ *Mesnevî*, 1/1431., Korkan kişiye güven verilir, korkan gönül sakinleştirilir.

*Hest derḥor ez-berāyi ḥāyif ān*⁶⁵⁶

Nī zi-deryā ters nī ez-mevc ü keff

*Çün şinīdī tu ḥiṭāb-ı "lā-teḥaf"*⁶⁵⁷

⁶⁵⁸**Minh:** Mısr seferlerinin birinde taraf-ı Rūm'a ric'atlerinde cezire-i Kıbrus'a çıkup anda Şeyḥ Siyāhī Dede ile çend rüz ülfet⁶⁵⁹ olup ba'dehū İçil üzerinden yine āsitāne-i sa'ādete gelmişler.⁶⁶⁰

Telaḳḳikerdedür ki:⁶⁶¹ [S34a] Mısr-ı Kāhire'ye duḥüllerinde Mevlevi-ḥānede bulunan müsinn-i tarikat-ı 'aliyye olan cānlardan aḥvāl-i meşāyīḥ-ı kirām-ı guzeşte ve ḥānḳāhların herbirinin [M33b] sebeb-i bināsı ve bānisi kimdür ve ḳanḡı 'azizūn himmetiyle vücūdına binā olındı. Ve meşāyīḥ-ı kirāmdan vaḳt-i 'azizlerine gelince şāhibü'n-nevbe kaç şeyḥ şarf-ı evḳāt itdiler. Ve dervişān ve fuḳarā-i zevi'l-ḥālden menḳabe ve kerāmetlerin cem' ve ba'zen 'ilm-i taşavvufda yegāne-i e'izze-i kirāma dūçār olup istifādede bezl ü cehd [L26b] idüp ve vaḳt-i seyāhatlerinde her ḳanḡı ḥānḳāha vardılar ise ḳudemādan cem'-i aḥvāl-i kerāmet-i māziye idüp ba'dehū mesned-nişin-i meşīḥat olduklarında şirāze-bend-i se mücelled *Sefīne-i Nefīse*'ye ḥüsn-i ihtitām virmişlerdür. *Mette'ana'llāhü bi-enfāsihim el-celīle*⁶⁶² ve

⁶⁵⁵ *Kur'ân-ı Kerîm*, 41/Fussilet-30., Korkmayın.

⁶⁵⁶ *Mesnevî*, 1/1430., "Korkmayın", korkanlara azıktır; bu, korkan için uygundur.

⁶⁵⁷ *Mesnevî*, 3/494., Sen "Korkma" hitabını duyunca ne denizden kork, ne dalgadan, ne de köpükten. "*Lā-teḥaf*": *Kur'ân-ı Kerîm*, 20/Tâ-hâ-21, Korkma.

⁶⁵⁸ [Siyāhī Dede Ḥazretleriyle Kıbrıs'da mülākātları] bu başlık sadece M'de mevcuttur.

⁶⁵⁹ ülfet S: elif L ve M: K'de yazılmamıştır.

⁶⁶⁰ Bu bölüm K'de yazılmamıştır. L ve M'de normal metin içerisinde verilmişken S'de der-kenāra yazılmıştır.

⁶⁶¹ telaḳḳikerdedür ki K, M ve S: telaḳḳikerdemüzdür ki L.

⁶⁶² Allah onların yüce nefeslerinden bizi faydalandırın.

ol evān, eyyām-ı bāhūr⁶⁶³ olup ednā mücāhedeleri ğāyet ḥarāret-i eyyāmdan pūşiş mümkün [K31b] olmayup ekşer evḳāt küşāde-bāzū olmalarıyla şems-i işābetinden mübārek sâ'id ü bāzūlarınıñ cildi mānend-i berk-i ḥazān lertzān u rīzān olmışdur.

Beyt:⁶⁶⁴

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün]

Neler çekdi güzelüm nerdübān-ı 'aşkuñda

Çıkınca kaçır-ı vişāle ḳadem ḳadem 'āşık

Telakki keredür ki: Ol⁶⁶⁵ seferlerinde diyār-ı Mışır'da dūçār oldukları aşḫāb-ı ḥālden biri Şeyḫ Muştafā-yı Ḥalvetī [S34b] ve biri maḳām-ı Ḥazret-i Hıızr 'aleyhi's-selām'da zāviye-dār ve münzevī Derviş el-Ḥācc Muḫammed Dede'dür. Şeyḫ Muştafā'nuñ zikri inşāallāhü Te'alā ḥazret-i vālidüñ Kütāhiyye'de sākın [M34a] olup ba'de't-te'ehhül Edirne seyāhatinde beyān olunur. Ammā maḳām-ı Ḥazret-i⁶⁶⁶ Hıızr 'aleyhi's-selām'da münzevī Ḥacī Muḫammed Dede menḳabesi budur ki Dīvān-ı Mışriyye'de zāviye-i maḳām-ı Ḥazret-i Hıızr'a bir sağ para 'ulūfe-i irād var imiş. Ol vaḳt vālī olan paşalardan bir nā-şinās fuḳarānuñ böyle cüz'î irādlarını ḳat' ile tevḫir-i ḥazīne idecek efkār-ı müzahrefiyle ekşer fuḳarānuñ bu güne irādlarını ḳat' ve bu maḳām-ı Ḥazret-i Hıızr 'aleyhi's-selām'a ta'yīn olınan aḳçe daḫı ḳat' olınuḳda mārru'z-zikr el-Ḥācc Muḫammed Dede'ye ğayret-i rüḫāniyye gelüp bir 'arz-ı ḥāl ile Dīvān-ı Paşa'ya müsāra'at ve 'arz-ı ḥāl⁶⁶⁷ fetḫ ü

⁶⁶³ bāhūr kelimesi bütün nüshalarda bāhūr şeklinde yazılmıştır.

⁶⁶⁴ beyt L ve M: ḫK ve S.

⁶⁶⁵ Ol K, L ve S: evvel M.

⁶⁶⁶ ḥazret-i S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

⁶⁶⁷ ḥāl K, L ve M: ḥāl-i S.

ķırā'et olınduķda Őaķķ olınup me'yūsan ircā' [L27a] olmađın bir ķaķ gūn mūrūrunda def'a-i Őāniyye yine 'arz-ı hāl-i⁶⁶⁸ bā-ihtimām idūp ke'levvel yine Őaķķ olınup ğayretleri mūtezāyid olmađın zāviye-dār-ı merķūm Hānķāh-ı Mevlevīyeye gelūp mācerā-yı naķl ve kemer-bend-i ğayret olmalarıyla def'a-i ŐāliŐe [K32a] bir 'arz-ı hāl ile dađı ķıķarum ve PaŐa-yı mu'ānid ile ber-ķaraf [S35a] olurum diyū ğayret-āmiz-i kelimāt ile cem'-'i⁶⁶⁹ cānlardan himmet-hvāh olup dīvāna 'azm eylemiŐ. Ba'dehū rūcū'larında hāzret-i vālid keyfiyyet-i dīvāniyyeden su'al buyurduķlarında bu gūne taķrīr buyurmuşlar ki eger 'arz-ı hālüm yine Őaķķ olunur ise ya biz bu diyārdan nefy olunuruz⁶⁷⁰ yahūd paŐa-yı merķūmı seyf-i ğayret-i ğaybī ile ma'dūm iderūz fikriyle dīvāna ķıķduķda bōyle mūŐāhede iderler ki [M34b] dīvān-hāne bālāsında bir dīvān dađı ķurulmuş bi-'aynihi zīrinde olana mūŐābih her erbāb-ı dīvānuñ timŐāli ūzre biri dađı bālāda var hattā meskenleri dađı zīr u bālāda mūsāvī bunları temāŐā iderken gōrūrler ki kendū Őekl-i dervīŐāneleriyle mūteŐekkil bir DervīŐ el-Hācc Muħammed dađı bālāda 'arz-ı hāliyān mā-beyninde DervīŐ el-Hācc Muħammed fevķinde durur. Anuñ dađı 'arz-ı hāli uci ķoynundan ķıķup durur. Encām-ı kār neye mūncerr olur diyū temāŐā iderken gōrūrler ki her⁶⁷¹ 'arz-ı hāl ki bālāda buyurılır zīrde dađı hem-ķūnān ve her 'arz-ı hāl ki anda Őaķķ olunur zīrde dađı hem-ķūnān bu ūslūb ūzere nevbet-i mā-fevķde olan DervīŐ Muħammed'e gelūp Őol dervīŐūñ 'arz-ı hālini getūrūñ diyū Őāhib-i dīvān emr buyurduķlarında hādeme-i [S35b] dīvān-ı 'ālī merķūm DervīŐ Muħammed'ūñ 'arz-ı hālini alup Őāhib-i⁶⁷² Őadr-ı 'ālīye virūrler ol dađı tevcīh buyurup⁶⁷³ nevbet sefile gelūr ol dađı hem-ķūnān buyururlar. Bu ğuŐūlū'l-emr ile maķziyyū'l-merām Hānķāh-ı [L27b] Mevleviyye'ye gelūp mācerāyı [K32b] naķl

⁶⁶⁸ hāl-i K, L ve S: hāli M.

⁶⁶⁹ cem'-'i S: cūmle K, L ve M.

⁶⁷⁰ olunuruz K, M ve S: oluruz L.

⁶⁷¹ her S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

⁶⁷² Őāhib-i: K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

⁶⁷³ buyurup K ve S : buyururlar L ve M.

ve ‘ālem-i bālāda bir emre temşiyet virilmedükçe esfelde olmaz imiş diyü
huzzāra tenbîh buyururlar. Bir mençabeleri dağı budur ki⁶⁷⁴ mübārek peyker-i
laţiflerine meges pā-nihāde olmayup hazret-i vālid buyururlar idi. Mışruñ harında
şıklet-i megesden aşlā rehā mümkün degül iken çok tecrübe eyledük meges gelüp
hizā-i peyker-i mübāreklerinden güzerān idüp pā-nihāde-i rū-yı mübārekleri
olmaz idi. [M35a]

*Li-muħarririhî.*⁶⁷⁵

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Ḳadr-i vālā-yı veliyyu'llāh añlarmış meges

Ādemiyet iddi‘ası itme ey hālī ceres

Telaqqı-kerdedür ki:⁶⁷⁶ Ol serv-i büstān-ı hidāyet ve gül-i şad-berg-i
nezāket Mısr-ı Ḳāhire'de çend māh cüst ü cūyla cemī‘-i mā-fi‘z-żamīrde olan
‘ulüm ve mālzeme-i sülüklerin tekmiil ve cānib-i Rum'a nehzat itmegi taşmim
üzere ser-be-cīb-i tefekkür iken nā-gāh ol eyyāmda vālidleri İsmā‘il Efendi ve
vālideleri Ḳayru'n-nisā’ vaqt-i mücāveret-i Ka‘be kaçdıyla⁶⁷⁷ İzmir'de olan mülk ü
‘aķārların fūrūht ve ma‘iyyet üzre ilā-āhiri'l-‘ömr mücāveret itmek fikriyle diyār-ı
Mışra dāhil [S36a] olduklarında güyā sā‘ik-i taķdīr ibni, vālide ile tevdī‘a götürmiş
birkaç gün mürūrunda bi-emri'llāhi Te‘ālā vālide-i müşfiķaları vedā‘-ı bezm-i
‘ālem-i fānī idüp kendünüñ naķd ü cins-i eşyādan hişşe -i hazret-i vālide beş kīse
miķdārı hişşe-i ırşiyte işābet itmetle hazret-i vālid mecmū‘ından yüz ğuruş

⁶⁷⁴ "Bir mençabeleri dağı budur ki" cümlesi L'de yazılmamıştır.

⁶⁷⁵ Li-muħarririhî S: Li-muħabbihî K: Li-muħarririhî Beyt: L ve M.

⁶⁷⁶ telaqqı-kerdedür ki K, M ve S: telaqqıkerdemüzdür ki L.

⁶⁷⁷ mücāveret-i Ka‘be kaçdıyla S: mücāveret kaçdıyla K, L ve M.

mikdârı akçe alup ba‘zı kütübe virüp mâ-bâķısın vâlidî İsmâ‘îl Efendi huzûrına [K33a] koyup buyurmuşlar ki cenâbıñuza bu akçe bizden ehemmdür ki Ka‘be‘de mücâvir olacaķsuz ba‘dehü ‘özü-i mâ-hüve‘l-vâķi‘ buyurmuşlar ki [L28a] ey vâlid eger bu kemîne tarîķ-i ‘ulemâ-i zâhire sülük ve müddet-i medide ihrâz-ı rütbeye ictihâd ba‘dehü ķâzı‘asker [M35b] yâhüd şeyhü‘l-İslâm olmaķ kısmet-i ezeliyede nâmzed-i baķtımız ola ya olmaya idi. Oldıķı taķdîrce o vaķte senüñ ‘ömrüñ ya muķârin ya mufâriķ ola o vaķti rü‘yetüñde erzel-i ‘ömre varmış olursuñ. Ne ķadar ikrâm olınsañ müfîd degül belki ikrâm daķı elden gelmeye hâ‘ib olsañ⁶⁷⁸ ikrâm-ı huşuşı taķdîre havâle olınacaķ emirdendür⁶⁷⁹ o daķı mübhemdür. Olınur olınmaz ma‘lûm degül ķable-tekmîlü‘r-rütbe sen dünyâdan giderseñ aķvâl-i ma‘lûm diyü hişse-i irşiyeden zuhûr iden cümle dünyâlıķı kendüye teslîm ve hayr du‘âsına muvaffaķ olup vedâ‘ buyurmuşlardur. Bu temhîd-i [S36b] muķaddemeye bâdî budur ki hâzret-i vâlid ‘ulûmda şöhre-i âfâķ olduķda vâlidleri dir imiş ki nolaydı oğlum ziyy-i dervîşânda bulunmayup ‘ulemâ‘-i zâhir tarîķine sâlik olaydı ve anı rütbe-i ref‘ada göreydüm diyü hâsret-keş olurlar imiş. Aña binâen ķazâ-i mâ-fât⁶⁸⁰ gibi teslîm-i mâ-eşâb⁶⁸¹ buyururlar:

Meşnevî-i Şerîf:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Ger nemâned ez cûd der-dest-i tu mâl

Key kunend fâzîl-i ilâhet pây-mâl⁶⁸²

⁶⁷⁸ olsañ S: olusun K, L ve M.

⁶⁷⁹ emirdendür K ve S: bir emirdür L ve M.

⁶⁸⁰ geķen.

⁶⁸¹ isabet eden, gelen.

⁶⁸² *Mesnevî*, 1/2238., Cömertlikten dolayı elinde mal kalmazsa Allah'ın yardımı seni nasıl ayak altında bırakır?

Her ki kâred gerded enbâreş tehi

*Lîkeş ender mezra‘a bâşed bihi*⁶⁸³

Telaqqîkerdedür ki:⁶⁸⁴ Yine taraf-ı Rûm’a keştî-nişîn-i [K33b] selâmet olup Anṭaliyye iskelesine hürüclarında âhâlî-i Anṭaliyye’ye [M36a] bir mertebe feraḥ ḥâşıl olmışdur ki şağîr u kebîr ḥâyır-ı maḳdemleriyle müste‘id⁶⁸⁵ olup anda olan ḳadîm Mevlevî-ḥânedede sâkin ve cevâmi‘-i şerîfelerde va‘z u tezkîr ve ḥvâhişi olan tullâba ta‘lîm üzre çend mâh ârâm u meşâhid-i kirâm-ı evliyâyı [L28b] ziyâret ve eṭrâfında olan ḳaşabâtı yegân yegân seyâḥat ve teferrûc ve Isparta üzerinden Âsîtâne-i Ḥâzret-i Mevlevîyeye müteveccih olmuşlardır. Ammâ ma‘lûm ola ki bu ḳadar zamân seyr u seyâḥât ve ḥafâyâ-yı ṭarîkat-ı ‘aliyye-i Mevleviyye’den behremend olma ve Ḥâzret-i *Meşnevî-i Ma‘nevî* mezâyâsına vâşıl olup ḥâk-i pâk-i âsîtâne-i sa‘âdet dîde-i câna kühl-i cilâ olup⁶⁸⁶ ve lâkin isti‘dâd ḳadar ḥâk-i tâbnâkları [S37a] tezâyüdi cilve-ger-i ṭab‘-ı hüner-perverleri olmağla bu vaḳte tevḳîf olunmuş imiş. Vaḳtâ ki ḳaṭ‘-ı merâḥil iderek âsîtâne-i sa‘âdet maṭbaḥ-ı cân-perverine duḥûl buyurduḳlarında meger ol rûz-ı firûz, ‘aynü’l-cem‘, cânlar, Merâm nüzhetgâhına kesb-i şafâya gitmişler imiş. Ancaḳ cild-i şâliş-i *Sefîne*’de mârru’z-zikr Ḳazgânî Aḥmed Dede’yi nigeḥbân-ı âsîtâne-i sa‘âdet ḳoyup ol daḥî derûn-ı maṭbaḥda görünmeyüp meskeni olan ḳazgân kilârında münzevî bulunmağla vaḳtâ ki ḥâzret-i vâlid âsîtânedede ferd-i vâhid görmeyüp derûn-ı maṭbaḥa varınca kemâl-i [K34a] iştîyâḳlarından mübârek nefesleri sînede bend olup ḥayâtdan nevmîd ‘acabâ vaḳt-i rıḥlet midür diyü dehşet üzre müteḥayyiren şaḥn u saḳf-ı maṭbaḥa

⁶⁸³ *Mesnevî*, 1/2239., Ekin ekenin ambarı boşalır, fakat tarlada ona iyilik olur.

⁶⁸⁴ telaqqîkerdedür ki K, M ve S: telaqqîkerdemüzdür ki L.

⁶⁸⁵ müste‘id L ve M: müstes‘id K ve S.

⁶⁸⁶ "ḥâk-i pâk-i âsîtâne-i sa‘âdet dîde-i câna kühl-i cilâ olup" cümlesi L’de atlanmıştır.

nigerān-ı [M36b] perişān iken merķūm Qazgānī Aḥmed Dede Yā Hū şadāsıyla ḥoş-āmedī ve istiḥrāc buyurduklarında nā-gāh bend-i sīne münḥall ve nidā-yı Yā Hū ile ḥayāt-baḥş olınup ḥamd-i firāvān ü şŭkr-i bī-pāyān buyurmuşlardır. Fī'l-vāqī' merķūm Aḥmed Dede'nüñ ol vaqt-i tengde āşinālığı ne qadar ma'nā ifāde ider ve ne qadar kerāmet-i 'uzmādur ki anuñ şanı bu beyti nāṭık imiş.

Beyt:

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Şāh-ı 'ālem gelse çekmez pāyini dāmānine

Künc-i istignāda rahmı söyle bī-pervā yatur

Dede-i merķūm senede iki bayrāmlarda seccāde-nişin ve ḥalīfe-i [S37b] rāstīn-i Ḥazret-i Çelebi Būstān dāmen-i sa'ādet-pīrāmen [L29a] būsī dā'iyesiyle maḥall-i ma'ḥūdda ḥurūc idermiş. Ba'dehū yine duḥūl ve şāh u vezīr gelse ne anlara tekellüm ne bār-dih-i ḥuzūr olurlar imiş. *Naḥnü bi-şadedihīye*⁶⁸⁷ gelem bu menḳabelerin iş'ardan maḳşūd 'aql-ı selīme ser-rişte nümāyīdür ki bidāyet-i sülūklerini bir nebze irā'et ile vasat u nihāyet 'aql-ı kāmī' ḥiṭasından dūr olacağın nev'an ifādedür.

Qıt'a-i ez-ān mü'ellif:⁶⁸⁸

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Ez-miyān-ı devre-i ḥünkār-ı ekber⁶⁸⁹ 'āşıkā

⁶⁸⁷ Biz sadede.

⁶⁸⁸ Qıt'a-i ez-ān mü'ellif L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

İnçünin ervāh-ı ‘ālī serzede ez mevkebeş

İn tarīk-i nāzenin rā bīhūde-mendiş tu

Kārḥā-yı bes ‘amīk u ḥufyehā der meslekeş⁶⁹⁰

[M37a] **Telaḳḳikerdedür ki:**⁶⁹¹ Ol muḥabbet ü sūz u [K34b] güdāz ile müddet-i yesİRde ṭafra-zen-i merātib-i ‘aliyye olup çend māh maṭbaḥ-ı cān-perverde ḥizemāt-ı ‘aliyye-i mu‘ayyene ile müstes‘id olduklarında bir ḥvāhiş-i enderūnī zuhūr idüp Ḳaraman'da olan buḳ‘a-i Mevlevī-ḥāne ki anda Vālide Sulṭān -‘aleyhe'r-raḥmetü ve'l-ḡufrān-⁶⁹² ḥāk-i pāki ziyāreti fikri ile bir leyle-i mübārekede Bābü's-sırr nāmıyla mu‘anven bābdan cānib-i Ḳaraman'a müteveccih olup ešnā-i rāhda segān-ı gelle ḥamle idüp ḥazret-i vālid daḥı şaḥn-ı şaḥrāda semā‘ u şafāya şürū‘ iderler. Nişfü'l-leyl olunca ba‘dehū semā‘dan [S38a] fāriḡ olup ve miyān-ı rāhda mānend-i ḡonçe ḥusbān⁶⁹³ olurlar. Segān-ı gird-āmedeye daḥı keşret-i ‘av ‘av-ı bī-hūdeden fütür gelüp mānend-i pāsbānān-ı şāḥān ḥalka-keş-i eṭrāfları olup anlar daḥı yaturlar. Bu üslüb üzre ‘ālem-i mişālde müşāhede iderler ki bir pīr-i Mevlevī zāhir olup ḥiṭāb iderler ki ric‘at eyle Būstān Efendi'ye beş aḳçe deynüñ vardır. Var anı edā eyle. Ḥazret-i vālid daḥı bīdār olup görür. Vaḳt-i şāfi‘i olmuş kilāb daḡılmış. [L29b] Ol maḥallden ric‘at buyurup ḍaḥve-i kübrāda āsitāne-i sa‘ādete duḥūl idüp kimse ḥaber-dār olmadın yine mesnedlerinde ḥizmetleriyle muḳayyed olurlar. Penç direm deyn vāḳı‘asın tefekkür buyurup penç māh

⁶⁸⁹ ekber S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

⁶⁹⁰ Ey âşık hünkar-ı ekber devresi arasından böylesine yüce ruhlar başgöstermiş onun musahiplerinden. Sen bu ince yolda boşuna endişelenme. Bu tarikatın mesleği çok derin ve esrarlıdır.

⁶⁹¹ telaḳḳikerdedür ki K, M ve S: telaḳḳikerdemüzdür ki L.

⁶⁹² Allah'ın rahmeti ve bağışlaması onun üzerine olsun.

⁶⁹³ ḥusbān S: ḥusbān K, L ve M.

mürürında maḥbaḥ-ı cān-perver-i Ḥazret-i Ḥünkār-ı Ekber ḳuddise sırrıhü'l-ezher [K35a] mübtediyānından ki [M37b] ḥazret-i vāliden ders-ḥ'ān imişler. Ma'iyyet üzre seyāḥat ḥ'āhişleri olmağla çend nefer cānla yine Bābü's-sırrdan rû-be-rāh olup Aḳşehre teveccüh buyurmuşlardır. Yine kemā-fi's-sābık her şehirde teşeyyuh-ı tarīḳi üzre va'z u tezkîr ve müste'iddîn-i ḥullāba daḥı ifāde ile her ān fütūḥāt-ı ḡaybiyye-i bî-şümār ile ḡüyā bir tekye-i revāndur. 'İş-i ḥoş iderek Ḳaraḥişār-ı şāhib'e⁶⁹⁴ Ḥazret-i Sulṭān Dīvānī ḳuddise sırrıhü'n-nūrānī āsitāne-i sa'ādet-āşiyānesine [S38b] rû-māl olmuşdur. **Telaḳḳikerdedür ki:**⁶⁹⁵ Ol vaḳt-i meymenet-encāmda şeyḫ-i ḥānḳāh, Muştafā Dede bulunup bir pîr-i rûşen-zamîr-i tarīḳat-ı 'aliyye-i Mevleviyye olup ekşer-i *Sefîne-i Neffse*'de olan menāḳıb-ı mefāḫir anlardan şifāhen telaḳḳikerdedür. Ve anlarıñ daḥı menḳabe-i celileri *Sefîne*de mezkûrdur. *Fe'lyürāci' şemmete.*⁶⁹⁶ Ḥazret-i vālid buyururlar idi ki kaçan Şeyḫ Muştafā Dede Ḥazretleri menāḳıb-ı mefāḫir-i evlād-ı kirāma şürû' buyursalar ḡüyā mübārek dehenlerinden ḳand-i nebāt pāş olup müstemi'in mest-i şahbā-yı ḡüftārları olurlar idi ve kemāl-i ḥulūşların İmā ve mübtediyāna menāḳıb-ı ricālî naḳlde ḡāyet ḥıfz-ı edebi ta'līm buyururlar idi. Ol ḡülşen-serāy-ı Mevleviyye'de ol ḳadar şafā-yāb ve ikrāmāt-ı ḡaybiyye ve imdād-ı rûḥāniyye ile muḡtenem olmuşlardır ki müddetü'l-'ömr ol buḳ'a-i mübārekeye [M38a] her teveccühlerinde görülen kerem-i mā-lā-nihāye-i rûḥāniyye-i Ḥazret-i Sulṭān [K35b] Dīvānī - *ḳuddise sırrıhü'n-nūrānī*⁶⁹⁷ senāsiyla teşekkür buyururlar idi. İstifā-i ḥuzūz-ı rûḥāniyye vü cismāniyye [L30a] 'aḳabinde yine merḳūm cānlar ile ḳaşaba-i 'Uşşāḳ üzerinden ḳaşaba-i Ḳula'ya uğrayup andan ṭaraf-ı İstanbul'a⁶⁹⁸ 'āzim olmuşlardır. Reh-i rāstdan yine [S39a] Ḡalaṭa ḥānḳāhına varup tetimme-i ḥurde-i tarīḳi Ḡavşī Dede'den istikmāl buyurmuşlar.

⁶⁹⁴ şāhib'e M: şāhib'i K: şāhib L ve S.

⁶⁹⁵ Telaḳḳikerdedür ki K, M ve S: Telaḳḳikerdemüzdür ki L.

⁶⁹⁶ Oraya dön/oraya müracaat et.

⁶⁹⁷ Allah nurlu sırrını kutsasın.

⁶⁹⁸ İstanbul'a L, M ve S: İslāmbol'a K.

Beyt:

[Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün]

Şol kadar arayayum şāhid-i maşşūdum kim

Cüst ü cūda talebüm raşşına meydān dögüne

Telaqqıkerdedür ki:⁶⁹⁹ İstanbul'da⁷⁰⁰ geşt ü güzār üzre iken güş-zedleri olur ki Kūh-ı Tekfūr qaşabasında Şeyh Muşliḥü'd-dīn Efendi nāmına tarīka-i Ḥalvetiyye'den bir ser-efrāz-ı tarīk peydā olmuş. Hemān müsāra'at buyurup yanına bir cān alup qaşaba-i merķūmeye gelürler. Şeyh-i merķūmuñ tekyesini bulup derūn-ı ḥānķāha duḥüllerinde ancaķ şeyḥden ğayrı kimse bulunmayup 'ādet-i şeyḥ ekşeriya istiḥāle üzre tedeḥḥul imiş. O ḥāl üzre şeyḥi ḥücreesinde bulup āşinālık iderler. Şeyḥ-i merķūm sükūt buyururlar. Ḥāzret-i vālid daḥı yanında olan cāna ḥiḥāb buyurup gel 'āşık senüñle bu şāhibsiz ḥānede bir dem idelüm diyüp ḥücre ocağında ḥāzır-ı āteş kaḥve ıbrıķları müte'addid şü qarşuda olan **[M38b]** dolabda daḥı kaḥve olmaķ gerek diyüp iḥrācına emr buyururlar. Fi'l-vāķi' anda kaḥve var imiş ve yanında taḥte'l-kaḥveye münāsib ağdiye **[K36a]** daḥı var imiş. Anı daḥı iḥzār buyururlar. Kaḥveyi bişürüp mā-ḥazarı ortaya getürdükde şeyḥ-i merķūm bir kerre yerinden ḥareket **[S39b]** idüp bre! 'Ayyār-ı tarīkat olan ḥarīfler ben size yalnızca keyf aramağa ḳor muyum diyüp yanlarına gelüp merḥabā idüp ba'de't-tenaḳķul teşerrüb-i kaḥve idüp muşāḥabāt-ı keşire ve mücāneset-i ekīde ile çend māḥ germ-ā-germ-i ülfet-i rūḥāniyyeleri Limye'de Mışrī Efendi ile niçe oldu ise şeyḥ-i merķūm ile daḥı şoḥbet-i ḥāşşa-i **[L30b]** vāfire buyurmışlar. Ve şeyḥ-i

⁶⁹⁹ telaqqıkerdedür ki K, M ve S: telaqqıkerdemüzdür ki L.

⁷⁰⁰ İstanbul'da L, M ve S: İslāmbol'da K.

merkūm ahvālinden bir nebze beyāna muhtācdur ki hattā sālīkine me‘ānī-i keşire rū-nümā ola ki *lā-büdde minhü*⁷⁰¹ mārru'z-zīkr eş-Şeyh Muşlihü'd-dīn vaqt-i sülüklerinde bī-ser u pā bir şeyh-i kāmīl ü mükemmel cüst u cūsında bād-pā-yı himmete süvār iken nā-gāh feryād-res-i ğaybī dest-gīr olup bir mürşid-i hayy dāmenine teşebbüs ve kendüyi menzile-i selāmete işāl ve berāzih-i mā-sivādan rehā-yāb ba‘dehū işāret-i ‘aliyye-i hafīyye ile qaşaba-i Tekfūra istiḥlāf olunup maḥall-i merkūma gelüp vaż‘-ı hānķāh-ı bā-tekellūf idüp bu kadar ḥücerāt ve tetimmātıyla tekmīlinden şoñra bir sarāy-ı hāşş, ḥaremiyle binā idüp levāzımıyla tetmīm-i eḫimesi mülūkāne elbisesi tuḥaf-ı Hind, müte‘addid pūstīn, semmūr ve sincāb ve kākum bu hey’et ile yine dervīşāne ve şeyhāne aḥlāķ-ı ḥamīdelerini gör ki [M39a] ekşer-i evķātı yalıda [S40a] olan kākve-ḥāneyi teşrīf buyurup [K36b] elde uzun duḥān çubuğı varınca bir kākve içüp ba‘dehū kākve-ḥānede ne kadar kimse var ise cümlesine birer ikişer kākve virmek üzere emr idüp kendüler bir kūşede müstalkıyen istiḫāle idüp bir iki sā‘at mekşden şoñra kākveciden istifsār ile üç yüz akçe daḥı ziyāde ve nokşān virüp küll-i yevm bu ‘ādet-i müstaḥsene üzere olup hānķāhda olan me‘kūlāt u meşrübāt ve ḥüsn-i zindeġānī terķimine, ḥācetine şūfīlerine terbiyye ḥuşūşı leyl ü nehārda yigirmi dōrt sā‘ati yigirmi dōrt cāna taķsīm eylemiş. Her birine esmā‘-i İllāhiyyeden bir ism ta‘līm ve ta‘yīn idüp o cānlar sā‘atini gözleyüp sā‘ati geldüği vaķt tevḥīd-ḥānede olan maḥall-i mu‘ayyene varup ta‘yīn olınan ism-i⁷⁰² kerīmi cehrī bir sā‘at tamāmına varınca zīkr ider şümme ve şümme yigirmi dōrt cān tamām olınca yine evvele⁷⁰³ rücü‘ ider bu şīve-i kerāmet-āġīn⁷⁰⁴ bir şeyhden [L31a] şādır olmamış ki tekyeden bir nefes zīkr u tevḥīd ḥālī olmaya bu ḥuşūşda ḥayli ḥurde-i tarīķat vardır. Sūret-i zāhire-i menķabeleriyle firīfte olup kalmayasın keyfiyyet-i ma‘āşları ḥuşūşı

⁷⁰¹ gereklidir.

⁷⁰² ism-i L ve M: ismi K ve S.

⁷⁰³ evvele S: evvel K, L ve M.

⁷⁰⁴ āġīn S ve M: iken K ve L.

münfehem ola⁷⁰⁵ ki eyyām-ı taḥṣīl ü seyāhatlerinde [S40b] bir mürşid-i kāmile dūçār olup bir müşelles vefk-ı şerīf iḥsān iderler. Müddetü'l-‘ömr erbāb-ı ḥācete anı [K37a] i‘tā ile ‘iṣ ü rağad buyurmuşlardır. Nezri kırk akçe imiş. Her ḥvāhendeye o nezr ile virürler imiş [M39b] lākin ricāl-i devletde bu vefk üzerinde bulunmaz ve nādir imiş. Ve cümle ‘ulemā ma‘lūmıdır ki herbir vefküñ bir ḥāşşası vardır. Meşelā murabba‘ ve müseddes⁷⁰⁶ envā‘ı ammā bu vefk-i şerīf her ne niyyet üzre alınur ise aḥzuñ ḥuṣūli murādına vesīle olur imiş.⁷⁰⁷ Müşelles⁷⁰⁸ ‘acāyib-i kudret ü ḥikmetdendir. İdrārāt-ı gaybiyyelerinden biri daḥı budur ki ḥāşşü'l-ḥāş bir bāğçeleri var imiş anda yed-i mübārekleriyle bir toḥm ğars idüp vaqt-i ḥāşād olduḡda yine bi'n-nefs dūşürüp birer sübhā ki 99⁷⁰⁹ olmaḡ üzre penbe ipligine dizüp ḥullaş-ı aḥbābdan ricāl-i devlete ihdā ile ‘azīm fütūḥāt cem‘ olur imiş. Çigūnegī-i sübhā daḥı ma‘lūm ola ki bir beyāz toḥm-i noḥūd miḡdārı ola. Muntazam olduḡda gūyā subḥā-i mürvārīd-miṣāl şeffāf ve berrāk ve diḡkat olunmaduḡca⁷¹⁰ temyīz olunmaz. Teberrük-i şeyḫāneleri olmaḡ üzre teyemmün ‘add itmişler. Fi'l-vāḡi‘ ḡanḡı ricāl dest ü cībinde bulunsa o kimse teraḡḡi-i murādāt-ı dünyeviyye üzre olduḡı [S41a] aḥbārı şıḡātadan telaḡḡikerdeleri olmuşdur⁷¹¹ ve o toḥm-i merḡūm ne gūne giyāh u şükūfeden olduḡı kimsenüñ ma‘lūmı olunmayup erbāb-ı ferāset bu ḡadar tecrübe ideḡürler⁷¹² müfid olmaz ki toḥm ve dāne-i sübhā ve bu giyāh ne arada ḥāşıl olur ve ne yerden gelmiş hemān

⁷⁰⁵ ola K, L ve M: olur S.

⁷⁰⁶ murabba‘ ve müseddes K ve S: müşelles ve murabba‘ ve müseddes L ve M.

⁷⁰⁷ vesīle olur imiş L, M ve S: K'de "vesīle olur imiş" ifadesi ‘azīm fütūḥāt cem‘ olur imiş" ifadesinden sonra yazılmıştır.

⁷⁰⁸ müşelles K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

⁷⁰⁹ 99 S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

⁷¹⁰ olunmaduḡca L ve M: olunduḡca K ve S.

⁷¹¹ telaḡḡikerdeleri olmuşdur K, L ve M: telaḡḡi-kerde olmuşlardır S.

⁷¹² ideḡürler L, M ve S: ile görürler K.

yine [K37b] kendüler ile ser-be-cîb-i butûn olmuşdur. İhsân-ı ğaybî olduğuna şübhe⁷¹³ olmayup⁷¹⁴ kef-i yedd itmişlerdür.

Meşnevî-i Şerîf: [L31b]

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

Pes be-her devrî veliyyî kâ'imest [M40a]

*Âzmâyiş tâ kıyâmet bâķiest*⁷¹⁵

Men necüyem zîn sipes rāh-ı esîr

*Pîr cüyem pîr cüyem pîr pîr*⁷¹⁶

Pes muhāl ez-hāl-i îşân hāl şüd

*Naḥs āncā refî ü nîkūh fāl şüd*⁷¹⁷

Şerḥ-i îñ kûteh kün ü ruḥ z'îñ bitāb

*Dem me zen vallāhü a'lem bi's-şavāb*⁷¹⁸

⁷¹³ "ihsân-ı ğaybî olduğuna şübhe" cümlesi L ve M'de idegörürler cümlesinden sonra gelmektedir.

⁷¹⁴ olmayup S: olunmayup K: L ve M'de yazılmamıştır.

⁷¹⁵ *Mesnevî*, 2/812., Sonra her devir için bir velî vardır; böylece kıyamete kadar deneme süreklidir.

⁷¹⁶ *Mesnevî*, 6/4124., Ben bundan sonra esire/semaya yol aramıyorum; pîr arıyorum, pîr arıyorum, pîr, pîr.

⁷¹⁷ *Mesnevî*, 3/3599., Nice olmayacak şey, onların gücüyle olur; uğursuzluk oraya gider, uğurlu olur.

⁷¹⁸ *Mesnevî*, 1/1585., Bunun izahını kes ve yüzünü çevir. Konuşma, Allah doğruyu daha iyi bilir.

Telaqqî-kerdedür ki:⁷¹⁹ Şeyh -i merkûm ile ba'de istîfâ-i şohbetü'l-hâşşati'r-rühâniyye meşreb-i 'âlîleri cüst ü cû ile mütelezziz olmağın taraf-ı âsitâne-i⁷²⁰ sa'âdet dâru'l-velâye-i Konya humiyet-i 'ani'l-beliyye müncezeb olmuşlardır. Maṭbaḥ-ı 'âmire-i cân-perver-i Ḥazret-i Ḥünkâr-ı Ekber'e duḥûl ba'd-ez se rûz de'b-i qadîm olan aşcı başı pîşvâ olup Ḥazret-i Çelebi Bûstân Efendi Ḥazretlerine dâmen-büse varmışlar âgâz-ı suḥan-ı [S41b] Ḥazret-i Çelebi bu üslûb üzre cârî olmuş ki bu İzmirî Dede beş altı ay muḳaddem maṭbaḥdan üç beş nefer cân, cüdâ idüp sırr olan degül midür didükde aşcı başı daḥı ne'am ile⁷²¹ cevâbdih olduḳda var bunı yine maṭbaḥa götür rû-siyâhî-i kaḫğan ile çeşm ü rûyın qarala diyü emr buyurduḳda ḫazret-i vâlid 'inân-rîz-i beyân olup buyurlar ki "Sulṫânım bu bende-i nâçizüñ rûy u müyında siyâhî-i 'işıyândan bir ḫâlî ve sefid câ ḫalmamışdur ki siyâhî-i kaḫğan ile tamâm ola" Hemân [M40b] Ḥazret-i Çelebi'nüñ bu beyân-ı selâset-'unvân gûş-[K38a]zedleri olduḳda ḫande-i kerâmet- tibyân ile nüvâziş buyurup gâh u bî-gâh meclis-i melâ'ik-ünsleri duḫûline tenbîh buyurmuşlardır. *Ve kâne zâlik beyne't-tis'îne ve'l-mi'eti ba'de'l-elfi min hicrati men lehü'l-'izzetü ve'-şerafü*⁷²²

Şifâhen Telaqqî-kerdedür ki:⁷²³ Ol evân-ı sa'dde ve eyyâm-ı pîrûz u her rûz u nev-rûzda⁷²⁴ Çelebi Bûstân Efendi maḫfili, mânend-i meclis-i Bayḫara⁷²⁵ imiş. Fuḫalâdan cem' olan Nesîb Dede, Vehbî Dede, Siyâhî Dede, Ḥazret-i Şâḫıb Dede mârru'z-zikr Elmalılı Ḥalîl Efendi [L32a] fuḫalâ-yı dehrden her ḫaçan bu yegâneler 'aḫd-ı meclis idüp Ḥazret-i Çelebi Bûstân Efendi [S42a] daḥı kerâmet

⁷¹⁹ telaqqîkerdedür ki K, M ve S: telaqqîkerdemüzdür ki L.

⁷²⁰ âsitâne-i L, M ve S: âşiyâne-i K.

⁷²¹ ile K, L ve M: öyle S.

⁷²² Bu, şeref ve izzet kendisine ait olanın (s.a.s) hicretinden sonra 1090 ile 1100 arasında oldu.

⁷²³ telaqqîkerdedür ki K, M ve S: telaqqîkerdemüzdür ki L.

⁷²⁴ pî-rûz u her rûz u nev-rûzda K, L ve M: pî-rûz u her rûzda S.

⁷²⁵ Bayḫara K, L ve M: bî-ḫarâr S.

ile meşhūn, sākin-i şadr olduğda kerrūbiyān ğıbta idüp rūzı ‘ıyd, şebi kadr-i behişt naqd olur imiş.

Ḥāfiż Ḳuddise Sırrıhū Beyt:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Leyletü'l-ḳadrī ki gūyend ehl-i ḫalvet imşebest

Yā Rāb ān te’sīr-i devlet ez-kūdāmīn kevkebest⁷²⁶

mazmūnı mü’eyyeddür. Fi'l-ḫaḳīḳa mülūk-ı selef ü ḫalef bu bezme mālīk olmamışlardır ve ḳadr-i şoḫbet-i fużalāyı bilmemişlerdür. Her şeyüñ zübdesin bulmada bīnādurlar. Aḫyār-ı fużalā vü ‘urefā-i benī nev‘lerinde a‘mādurlar. Lākin yine cevāb virilür ki bu naql olınan bezm, tevfiḳ-i İlähīye muḫtācdur. Muvaffaḳ olmaduḳça kār-ı müşkildür ve mesned-nişīn-i erīke-i tena‘um-ı nesl-i Ḥāzret-i [M41a] Mevlevī olmaḳ daḫı ūlā vü uḫrādur. *Ve-illā fe-lā⁷²⁷* ve ol vaḳt ve ba‘dehū olan şoḫbetlerinde müşāhede buyurduḳları keşf ü kerāmet ve ḫavāriḳ-ı ‘ādeleri *ekşeru min-en-yuḫşādur*. Ba‘zan *Sefīne*’de [K38b] zikri sebḳat itmişdür ve merḳūm ‘urefālar beyninde olan leḳā’if ü zārā’ifüñ ḫadd ü ḫaşrı ḳābil-i taḫrīr degildür.

⁷²⁶ Halvet ehlinin Kadir Gecesi dedikleri gece yok mu? İşte bu gece. Yarabbi, bu devlet, hangi yıldızın tesiriyle meydana geldi ki?

Abdūlbaki Gölpınarlı, *Hafiz Divanı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi 1985. s. 42, G XXXIX/1. Ganjoor net’te G 31/1.

Beytin Abdūlbaki Gölpınarlı ve Ganjoor net’teki şekli küçük değişikliklerle şu şekildedir:

Ān şeb-i ḳadrī ki gūyend ehl-i ḫalvet imşebest

Yā Rāb ān te’sīr-i devlet der-kūdāmīn kevkebest

⁷²⁷ Değilse olmaz.

*Meşnevî-i Laîf*⁷²⁸

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

Ger tu seng-i şaħra vü mermer şevî

*Çün be-ehl-i dil resî gevher şevî*⁷²⁹

Mihr-i pākān der-miyān-ı cān nişān

*Dil me-dih illā be mihr-i dil-ħoşān*⁷³⁰ [S42b]

Pes şıla-i yārān-ı reh lāzım şümār

*Her ki bāşed ger piyāde ger süvār*⁷³¹

Rāh-ı sünnet bā-cemā'at ħoş büved

*Esb bā-esbān yakīn ħoş-ter reved*⁷³²

Yār-i gālib şev ki tā gālib şevî [L32b]

*Yār-i mağlūbān meşevhān ey gāvî*⁷³³

⁷²⁸ *Meşnevî-i Laîf* L, M ve S: *Meşnevî* K.

⁷²⁹ *Mesnevî*, 1/723., Sen kaya ve mermer taşı olsan gönül sahibine varınca mücevher olursun.

⁷³⁰ *Mesnevî*, 1/724., Temiz kişilerin sevgisini canına yerleştire. Sadece hoş gönüllüleri sev.

⁷³¹ *Mesnevî*, 2/2139., Yol arkadaşlarımı ziyareti gerekli say, kim olursa; ister yaya, ister atlı.

⁷³² Metin içinde *Mesnevî*'de olduğu belirtilen bu beyit Mehmet Kanar ve Adnan Karaismailoğlu'nda yoktur. Bununla birlikte Muhammed Ramazânî'nin hazırlamış olduğu *Mesnevî-i Ma'nevî* isimli eserde bulunmaktadır. bk. Mevlânâ Celâleddin Muhammed Belhî-i Rûmî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, haz. Muhammed Ramazânî, Tahran: Kulâle-i Hâver Yay., Şemsî 1319. 6. Cilt s. 360, bölüm: Münazara-i murg bâ-sayyâd der-terehhüb... 2. Satır 40. beyit. Sünnet yolu cemaatle güzel olur; bir atın atlarla birlikte yürümesi daha güzel olur.

İttihād-ı yār bā-yārān hoş est

Pāy-ı ma‘nā gır şūret ser-keş est⁷³⁴

Yār şev tā yār bīnī bī-‘aded

Zanki bī-yārān bimānī bī-meded⁷³⁵

Hem nişīn-i ehl-i ma‘nā bāş tā

Hem ‘atā yābī vü hem bāşī fetā⁷³⁶

Telaqqi-kerdedür ki:⁷³⁷ Miqdār-ı şeş mäh meclis-i ‘āliyye-i [M41b] Hāzret-i Çelebi ile şeref-yāb ve şöhet-i hāşşalarıyla müstes‘id olup tarīk-i Eskişehir üzerinden ‘āzim-i İstanbul⁷³⁸ olup Hānķāh-ı Ğalaṭa'da cāyü'z-zikr Şucı Dede ile hücre-taş olup Ğavşī Dede şöhetiyile kerre-i şālīşe muğtenem olup der-i hücreyi āşinā vü bī-gāneye beste tutup ancak āşinā-yı tarīkat-ı ‘aliyye olanlara der-güşā olup emr-i sülükde aşlā İstanbul⁷³⁹ dedelerine müşābehet üzre bulunmamışlardır. Fi'l-ħaķīķa hāliyā İstanbul tekyelerinde sākīn fuķārānuñ şabīveş meyl ü hevesleri budur ki aħbāb ‘add itdükleri şūķalā-yı şehrīler⁷⁴⁰ keşret üzre hücrelerine āmed ü reft [K39a] ideler ve muķābele günleri zevķ-i rūhānī hāşıl olması [S43a] me’mül

⁷³³ *Mesnevî*, 4/2876., Galip kişinin dostu ol ki neticede galip olasın. Mağlupların dostu olma. Ey azgın! Dikkat et.

⁷³⁴ *Mesnevî*, 1/683., Dostun dostlarla birleşmesi hoştur. Mananın ayağına yapış suret isyankardır.

⁷³⁵ *Mesnevî*, 6/498., Dost ol sayısız dost görürsün; zira dostsuz, yardımsız kalırsın.

⁷³⁶ *Mesnevî*, 1/712., Mana sahiplerinin dostu ol ki hem ihsan bulasın ve hem genç olasın.

⁷³⁷ telaqqi-kerdedür ki K, M ve S: telaqqi-kerdemüzdür ki L.

⁷³⁸ İstanbul L, M ve S: İslambol K.

⁷³⁹ İstanbul L, M ve S: İslambol K.

⁷⁴⁰ şehrīler L ve S: meşhedīler K: şehrile M.

iken anlaruñ izdiḥāmı ve ahve peziden ile evkāt-ı Őāfiyelerini tekdır iderler. Nazar der-adem olan fuarā-i bābu'llāh o gūne aḥbābdan ictināb iderler. İzā'at-ı evkāt'dur. Sermāye-i 'omri telefden mā-'adā bir⁷⁴¹ Őey ḥāŐıl olmaz. -*Fa'ṭebirū yā uli'l-ebŐār*-⁷⁴² ve daḥl ü adḥdan aṭ'-ı nazar ḥāliyā zamānımız dervīŐanı evvelā keŐret-i maŐŐ-ı duḥān ile ibtilā Őāniyen afyon ve berŐ ve bunlar emŐāli tekeyyüfāt ile Őehvānī zev u Őafā ve ebdānı ḥarāb-bā-cefā ŐāliŐen lüle-gerī ile taviyyet-dih-i nefis ü uvā rābi'an izdiḥām-ı nüfūs-ı [L33a] zāyi'ayı kendüye aḥbāb 'add itmekle pā-ber-cā olup bu adar mevāni' ile dervīŐ-i dil-rīŐ nice sālİK ve emr-i sülükde nice tek [M42a] ü pū ider ve ne zamān keyfi gelür bir mürebbī-i kāmil ü mükemmel cüst ü cūsında bezl-i madūr ider. Tevfī u hidāyet ü 'ināyet meded-res⁷⁴³ olsa bateten bir feryād-rese dūār olsa dāmen-i sa'adet-pīrāmenine teŐebbüs idebilir mi? Heyhāt heyhāt *Eyne's-Őerā mine's-Őüreyyā!*⁷⁴⁴ *Min-yedi'l-mütenāvil.*⁷⁴⁵

Şi'r:

Sevfe terā izā'n celā el-gubār

*Eferasün taḥteke em ḥimār*⁷⁴⁶

mu'ṭeberīn-i arīat-ı 'aliyyeye elzem-i levāzımdur ki nazar-ber-adem olup ne için irār-dih-i far u fenā olup tekyelerde [S43b] sākın olmadan murād nedür

⁷⁴¹ bir L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

⁷⁴² *Kur'ān-ı Kerīm*, 59/Haşr-2., İbret alın ey basiret sahipleri.

⁷⁴³ meded-res L, M ve S: müderris K.

⁷⁴⁴ Ülker (yıldız) nerde toprak nerde?! Hasan Akda, *Arap Dilinde Deyimler ve Atasözleri*, Tekin Kitabevi, 1999, Yersiz, s. 105.

⁷⁴⁵ Ele alınan konudan uzak.

⁷⁴⁶ Toz üzerinden kalktıı zaman, altındakinin at mı eŐek mi olduunu göreceksin.

çünkü taḥşîl-i⁷⁴⁷ dünyâ için telef-kerde-i ‘ömrün bārî ehl-i dünyâ çārsū vü pāzārında var anlarıñ libāsıyla kûze-ger ol! [K39b] ziyî-i dervîşāneye ḥayfdur.⁷⁴⁸
Ke-zālik baḳî eṣ-ṣevaḡıl mine'd-dünyâ⁷⁴⁹ Eger der-ḥāne kes est yek ḥarf bes est.⁷⁵⁰

Meşnevî-i Şerîf⁷⁵¹

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Şūfî ibnü'l-vaḳt bâşed ey refîḳ

Nîst ferdâ güften ez-şarḥ-ı ṭarîḳ⁷⁵²

Defter-i şūfî sevād u ḥarf nîst

Cüz dil-i esfid hem-çün berf nîst⁷⁵³

Zād-ı dānişmend āşār-ı ḳalem

Zād-ı şūfî çîst envār-ı ḳadem⁷⁵⁴

⁷⁴⁷ taḥşîl-i L, M ve S: taḥşîş-i K.

⁷⁴⁸ ḥayfdur K, L ve M: ḥayfdur ki S.

⁷⁴⁹ Dünyanın kalan işleri de böyledir.

⁷⁵⁰ Anlayana sivrisinek saz.

Tokmak, *Age.*, s. 126.

Deyimin -eger sözcüğünün yer değiştirmiş- tam şekli şöyledir:

Der-ḥāne eger kes est, yek ḥarf bes est.

Anlayana sivrisinek saz.

⁷⁵¹ *Meşnevî-i Şerîf*S: *Meşnevî-i Ma‘nevî*K, L ve M.

⁷⁵² *Mesnevî*, 1/133., Ey arkadaş! Sûfî, vaktin oğludur. Yarın demek, yol şartından değildir.

⁷⁵³ *Mesnevî*, 2/158., Sûfî'nin defteri harf karalamak değildir; onunki ancak kar gibi beyaz gönüldür.

⁷⁵⁴ *Mesnevî*, 2/159., Bilginin azığı kalem eserleridir. Sûfînin azığı nedir? Ayak izleri.

Çün binâled zâr bî-şükr ü gile

Üfted ender heft gerdün ğulgüle⁷⁵⁵

Ez-hezerân endekî zin şüfîyend [M42b]

Bâķiyân der-devlet-i u mîziyend⁷⁵⁶

Bâşed ibnü'l-vaķt şüfî der-mişâl

Lîk şüfî fâriĝ est ez-vaķt u ħâl⁷⁵⁷

Hest şüfî-i şafâ çün ibn-i vaķt [L33b]

Vaķt râ hem-çün peder begrifte saĥt⁷⁵⁸

Hest şâfî ĝark-ı baĥr-ı Zü'l-celâl

Hest şâfî fâriĝ ez evķât u ħâl⁷⁵⁹

Diger: *Câ-yı fermüde berây-ı yârân hemçün mâr ân ki tu muĥibb-i mâ ĥvândeî ammâ ü muĥibb-i hevâ-yı nefsi ĥod est ki ez ziyânhâ-yı bî-şümâr ki dâred yek ziyân-ı bî-bedel ki hest tażyî'î evķâtest. Fermüde İn est:⁷⁶⁰*

⁷⁵⁵ *Mesnevî*, 1/1578., Şükür ve şikayet olmaksızın ağlayarak feryat ettiğinde yedi gökte vâveylâ kopar.

⁷⁵⁶ *Mesnevî*, 2/532., Binlerden birazı bu sûfilerdendir; diĝerleri onun devletiyle yaşırlar.

⁷⁵⁷ *Mesnevî*, 3/1425., Örnek olarak sûfî vaktin oĝludur; ama saf/berrak olan, vakit ve hâlden uzaktır.

⁷⁵⁸ *Mesnevî*, 3/1432., Sefa/berraklık arayan sûfî, vaktin oĝludur; vakti baba gibi sıkıca tutmuştur.

⁷⁵⁹ *Mesnevî*, 3/1433., Sâfî/berrak olan, Hakk'ın aşkına gömülmüştür; kimsenin oĝlu deĝildir; vakitlerden ve hâlden kurtulmuştur.

Meşnevî-i Şerîf:

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

Çün "yefirru'l-mer'u" âyed min eḫîh

"Yehrabü'l-mevlûdü yevmen min ebîh"⁷⁶¹⁷⁶²[S44a]

Zân şeved her düst ân sâ'at 'adû

Ket büt-i bûd ü ez-reh mâni' ü⁷⁶³

În dem ez-yârân bâ tû zıdd şeved

Vez tu bergerdend ü der-ḫaşmî revend⁷⁶⁴

Hîn begü nek rûz-i men pîrûz şüd

Ânçi ferdâ ḫvâst şüd imrûz şüd⁷⁶⁵

Yâr-i tu çün düşmenî peydâ kunend

---

⁷⁶⁰ Dostlar için bir yerde buyurmuş: Yılan gibi sen o şahsı ki bizim dostumuz bilmişsin ancak o kendi nefis ve arzusunun dostudur. Sahip olduğu sayısız zararlarından benzersiz bir zararı vakti öldürmektir. Buyruk şudur:

⁷⁶¹ *Kur'ân-ı Kerîm*, 80/Abese-34-36., İnsanın kardeşinden firar edeceği gün. Ve anasından ve babasından. Ve refikasından ve oğullarından -firar edeceği gün-.

⁷⁶² *Mesnevî*, 5/1500., Kişi kardeşinden kaçar o gün çocuk babasından kaçar, -anı- geldiğinde,

⁷⁶³ *Mesnevî*, 5/1501., Senin putun ve yolunda engelin oldukları için o anda her dost, düşman olur.

⁷⁶⁴ *Mesnevî*, 5/1503., Şu anda dostların seninle zıtlar, senden vazgeçer ve düşmanlık yaparlarsa,

⁷⁶⁵ *Mesnevî*, 5/1504., Dikkatli ol! Deki: "İşte benim günüm kutlu oldu. Yarın olacak olan, bugün oldu."

*Ger-i hıkd u reşk-i ü bîrûn zened*⁷⁶⁶ [M43a]

Tu ez ân i'râz-ı ü efgân me-kun [K40a]

*Hvîšten râ ebleh ü nâdân me-kun*⁷⁶⁷

Belki şükr-i Hakk kun ü nân bahş kun

*Ki negeştî der-cuvâl-i ü kuhun*⁷⁶⁸

Ez-cuvâleş zûd bîrûn âmedî

*Tâ becüyî yâr-i şıdk-ı sermedî*⁷⁶⁹

*Eyyühe't-âlibü'r-râgîbü te'emmeli gâyetü't- te'emmüli.*⁷⁷⁰

Telaqqî-kerdedür ki:⁷⁷¹ Ol çâbü-k-süvâr-ı meydân-ı fazl u hüner velvele-ârâ-yı şehr-i⁷⁷² İstanbul⁷⁷³ [L34a] olup vaqt-i latîflerin izdiham-ı ahhâb-şüret ile tekdîr ve beyhüde taşdı^c-i mizâc-ı rûhânî imtizâclarına girân ve Sultân Mehmed'ün dahı vaqt-i⁷⁷⁴ saltanatları erba^c'ine qarîb olmağla güyâ vaqt-i ikbâl tamâm, idbâr rû-nümâ olmağla âgâz-ı cünd-i İslâm nice yerde hezîmet-pezîr olup Sultân

⁷⁶⁶ *Mesnevî*, 5/1514., Dostun düşmanlık gösterir, kin ve düşmanlığını dışarı vurursa,

⁷⁶⁷ *Mesnevî*, 5/1515., Sen, onun o yüz çevirmesinden dolayı feryat etme; kendini ahmak ve cahil etme.

⁷⁶⁸ *Mesnevî*, 5/1516., Bilakis onun çuvalı içinde eskimediğin için Hakk'a şükret ve ekmek sadaka ver;

⁷⁶⁹ *Mesnevî*, 5/1517., Onun çuvalından çabuk çıktığın için; böylece ebedî sadık dost biri ararsın;

⁷⁷⁰ Ey istekli talebe isteklerinin sonunu düşün.

⁷⁷¹ Telaqqîkerdedür ki K, M ve S: Telaqqîkerdemüzdür ki L.

⁷⁷² şehr-i L, M ve S: şehr-i medîne-i K.

⁷⁷³ İstanbul K, L ve M: Stanbul S.

⁷⁷⁴ dahı vaqt-i K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

Meḥmed'e daḥı bu fikr-i bārīk ilhām olunmuş ki bu bizüm çekdügümüz nikebāt 'ale'l-'amyā Vānī-i mütemerride virdügümüz ruḥşat cezāsıdır. Cebr-i inkisār fikriyle Beşiktaş ḥānḳāhına muḳābelelerde ḥāzır olup bükā idermiş ḥattā böyle naḳl olunur ki ḥīn-i semā'da aḫyānen:

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Münkir inkārın bıraḳdı eyledi ikrār hū⁷⁷⁵

ilāhīsiniñ bu mışra'ı bizüm ḥaḳkımızda vāḳi' olmuştur diyü inşāf-āmiz kelimāt idermiş. Āhālī-i İstanbul tekyelere [S44b] düşüp herbiri cüst ü cū encām-ı kār ve ba'zı vehhāmları diyār-ı āḫara rıḫlete kemer-beste [M43b] āh u vāh-ı ehl-i dünyādan 'iş-i dervīşān daḥı münāḡḡaş⁷⁷⁶ olmaḡla ve ba'zan ḥāş oḡalıdan 'aziz-i

⁷⁷⁵ Cemāl-i Halveti'ye ait olan bu mısra Cemāl-i Halveti *Divânçe*sinin başında 5 beyitlik bir gazel içinde yer almaktadır. *Divânçe* Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2709 numarada kayıtlı mecmuanın 179b-185b varakları arasında yer aldığına göre hacim yönü ile küçük bir eserdir. Bu nüsha Cemāl-i Halveti'nin şiirlerinden bir şecki izlenimini vermektedir. Cemāl-i Halveti *Divânçe*sinin bir diğeri nüshasının da Millet Kütüphanesi Manzum 463'te kayıtlı olduğunu,

Münkir inkārın bıraḳdı eyledi ikrār hū

beytini de içine alan gazel şeklindeki manzumeyle başladığını, Muharrem Çakmak bildirmektedir. Gazelin iktibas edilen mısraının da içinde bulunduğu son iki beyti şu şekildedir:

Sûfi mest olub safâdan devr ider yâ hû deyu,
Münkir inkārın bıraḳdı eyledi ikrār hū
Ravza-i hudâ makâm it ey Cemâl-i Halvetî,
Tâ vücûdun mülküne keşf ola bu esrâr-ı hû.

Muharrem ÇAKMAK, *Cemâl-i Halvetî, Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Düşüncesi ve Cemâliyye Kolu*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Doktora Tezi, Erzurum: 2000. s. 108.

Cemâl-i Halveti'nin bu gazelini, Cihângiri Dede (Ahmed Efendi) Bestelemiştir. Makamı Hüseyinî, usulü sofyandır. Eser TRT repertuarında 14352 numarada kayıtlıdır. www.yedinota.com/beste/safha-isadrında-daim-asikin-efkari-hu-14546. Erişim tarihi 13-02-2017.

⁷⁷⁶ münāḡḡaş K ve S: münāḳḳaş M: münāḳḳaşa L.

mümā ileyh ʔarafına müncezeb ve firifte-i hālāt-ı kerāmet-āginleri olup iʔtihārları
[K40b] elsine-zīb olduḡda,

Meşnevi-i Şerif:

[Fāʕilātün Fāʕilātün Fāʕilün]

İʔtihār-ı halk bend-i muhkem est

Der-reh ü ez-bend-i āhen key kem est⁷⁷⁷

mazmūnı üzre taḫlīṡ-i girībān-ı ez-bend-i iʔtihār için Baḡdad'a eʕimme-i kirām meşhedini ziyāret ʔaṡdıyla taḫrīk-i rikāb seyāḫat itmege derūnī istiḫāre buyurmuşlar ki bu istiḫāre fiḫda⁷⁷⁸ taʕlīm olunanuñ ḡayrıdur. Mārru'z-zıkr Şucı Dede ile ḫücre-taṡ iken leyllen mine'l-leyālī ʕālem-i mişālde müşāhede iderler ki ebvāb-ı semā münfeteḫ olup derūn-ı bābdan iki ʔayr-ı hümā-pervāz ʔayerān iderek nāzil ve āḡuş-ı vālıdi meʕvā [L34b] idinüp bir meḡṡ-i ḡalīl ile yine pervāz ve naẓardan ḡāʕib olup ʔayr-ı ṡānī māḡiṡ-i āḡuş-ı mübārekleri olduḡı hālde bi-ḡayr-ı fiḡdān bīdār olduḡda teʕemmül-i keşireden Őoñra taʕbirinde bu ʔariḡa sālīk olmuşlardur ki iki ervāḫ-ı ʕāliye ṡāḫibi kendülerüñ ḫücre-i terbiyesine idāʕ olup birisi henüz [S45a] tekmīl-i zāt u zamān u ʕilm ü ʕamel ü berḫürdār-ı ʕömr olmadın yine maḡarr-ı aṡliyyeye rāciʕ olacaḡdur. Biri bi'l-ʕaks birkaç gün mürürında bir müşāhede daḫı ʕālem-i mişālden [M44a] rü-nümā olup görürler ki zāt-ı Őeriflerin bir küşevī miḫrāb, ḫānḡāha imām iderler. -Cirm-i ḫāne dōrt küşeden ʕibāretdür.

⁷⁷⁷ *Mesnevi*, 1/1547., Zira halkın tanınması, saḡlam bir baḡdır. Bu, yolda demir baḡdan -az engel-deḡildir.

⁷⁷⁸ fiḫda K, M: fiḡda L: ḡafada S.

Mihrāb bir küşesine müşādif olsa mihrāb küşevî olur.- ⁷⁷⁹ Tefekkür buyurduklarında bu ma'nā lāyih olur ki Bāb-ı Cedīd Hānķāhı mihrābı görülen gibi vāķi' olmuşdur. Mebādā şeyh-i Hānķāh-ı Bāb-ı Cedīd *rahmetu'llāh'a* [K41a] vāşıl ola ve bizi anuñ yerine iclās ideler. Bu emrūñ zuhūrından muķaddem seyāhate iķdām idelüm, rāy-ı şavābıyla merķüm Şucu Dede ve iki cān dağı refiķ ittiħāz idüp mānend-i çār-erkān istiħkām-ı seyāhate kemer-bend olmuşlardır. Merķüm Şucu Dede dağı iķbāl-i Sulţan Meħmedīden *Eş-şöhretü āfetün*⁷⁸⁰ mışdāķınca kenār-gir olanlardandır. Aħvāli *Sefine*'de meşūrdur ve ĥazret-i vālidūñ defe'āt ile maķarr-ı āsitāne-i 'ulyā Konya ve İstanbul⁷⁸¹ beyninde āmed ü reft vāķi' olup lākin țarīķ-i āħerden 'ubūr ile Hānķāh-ı Kütāhiyye'ye nezīl⁷⁸² ve ziyāret bulunmamağın, bu def'a anı dağı itmām kaşdıyla cāzibe-i ķudret cezb ü sevķ idüp țaraf-ı Őehr-i merķūma imāle-i ligām buyurmuşlardır. **Telaķķi-kerdedür ki: [S45b]** Ulü'n-nühāya 'acāyib-i ķudret irāş ider bir ma'nādur. Güş-ı cānla istimā' ideler *İnne'llāhe melāikete fi'l-arzı yesūķu'l-ehlü ile'l-ehli*⁷⁸³ ĥadış-i Őerīfi mā-şadaķı ol evānda belde-i Kütāhiyye'de aħfād-ı kirām-ı Ĥazret-i Mevlevi'den [L35a]bir kerime-i zekiyye var imiş. Naķd-i vaķt-i mā-selef-i ĥayru'l-ħalef Rābi'a-i zamān [M44b]

⁷⁷⁹"Cürm-i ĥāne dört küşeden 'ibāretdür. Mihrāb bir küşesine müşādif olsa mihrāb küşevî olur. " Bu cümle S'de **Minh** işaretiyle derkenara yazılmıştır. K'de yazılmamıştır. L'de ise: "Cürm-i ĥāne dört küşeden 'ibāretdür. Mihrāb bir küşe" kısmına kadar metin içinde yazılmıştır. M'de ana metnin içerisinde verilmiştir fakat bu nüshada ara söz, ana metin zannedilerek cümleler birbirine karıştırılmıştır.

⁷⁸⁰ "Şöhret afettir." Bu cümle bazı kaynaklarda hadis olarak geķse de Tayfur Ahmedoğlu, bu cümlenin kelam-ı kibar nevinden olduğunu delilleriyle ortaya koymuştur. Konuyla ilgili yazı için bk. Tayfur Ahmedoğlu, "Hadis Araştırmalarında Bir Örnekleme /'Şöhret Afettir' Sözü'nün Tahlili", 10 Şubat 2011, http://www.ilahiyathaber.com/artikel.php?artikel_id=406. Alıntılayan: Hakan Yekbaş, *Sebzî Divanı*, (İnceleme-Tenkitli Metin) Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi Sivas: 2011. s. 42.

Yılmaz Age., s. 626. Şöhret bir beladır.(Ama bütün insanlar onun peşine düşerler. Sabırlı olma bir nimettir, ama bütün insanlar ondan uzak dururlar). Bu söz zayıf ve uydurma hadisler arasında gösterilmiştir. (Zerkanî, *Muhtasar el-Makâsıdü'l-hasene*, 1/417).

⁷⁸¹ İstanbul K, L ve M: Stanbul S.

⁷⁸² nezīl L, M ve S: tenzīl K.

⁷⁸³ Muhakkakki Allah'ın melekleri, yeryüzünde bir grubu diğer bir gruba sevk eder. İbarenin hadis olduğu söylense de yaptığımız araştırmalarda böyle bir hadise rastlayamadık.

Şi'vâne-i devrân ve bihter-i zenân⁷⁸⁴ şâlihât-ı 'âlem-i imkân aşl-ı aşîlleri
Karaşişâr-ı şâhib'de mesned-nişîn-i Mevlevî⁷⁸⁵ olan evlâd-ı kirâmdan 'Ârif-i
Küçek Mehmed Efendi kerîmeleri Kâmile Hânım kerîmesi Hâcece [K41b] Fâtıma
Hânım olup tafşîl-i hâlleri *Sefîne*'den istikşâ oluna merķûme tezvîce şâyeste
olduğda pederleri Üftedli-zâde hem-şîre-zâdesi olan Aḥmed Paşa qarındaşı
Maḥmūd Beg'e tezvîc andan bir kerîmeleri olup 'alâka-i dünyâya ta'alluḡ itmeden
şîğar-ı sinninde vedâ'-ı bezm-i fânî müddet-i yesîrde zevcleri⁷⁸⁶ olan Maḥmūd
Beg daḡı rû-be-râh-ı 'uḡbâ olup merķûme Hâcece Fâtıma Hânım 'azîmet-i Ka'be-i
Mükerreme buyurmuşlardur. Eşnâ-i râhda ma'lûmdur ki dâru'l-velâye-i Konya'ya
vuşûllerinde ḡâne-i bî-minnet-i şadr-nişîn-i Hâcî Bûstân Çelebi Efendi ḡânesine
nezîl ba'dehû âsitâne-i [S46a] sa'âdet-âşiyâne ziyâretiyile müstes'ad olup
ḡücrelerde maḡbaḡ-ı cân-perverde bulınan cânlaruñ cümlesine birer pirâhen birer
âbdest maḡramesi birer küçek maḡrame ve herbirine birer nezr ihdâ idüp ve
cümleden ḡayr-ı himmet istid'âsıyla derûnunda muzmer bir ḡayr-ı ḡalef, ḡayr-ı
iḡsânını 'âlemü's-sırri ve'l-ḡafiyâtдан her emkine-i mübârekde der-ḡvâst
buyururlar imiş. Bu 'âdet-i⁷⁸⁷ ḡasene üzre Şâm Hânḡâhı'nda ve Medîne-i
Münevvere⁷⁸⁸ ve Ka'be-i Mu'azzâma Zâviyelerinde ta'mîr-i ḡulüb-ı münkeser
iderek edâ-yı menâsik-i ḡacc idüp maḡziyyü'l-merâm yine vaḡan-ı me'lûflarına
ric'at buyurmuşlar ve muḡtâcîn ü fuḡarâya i'tâ eyledükleri [M45a] belki biñ
ḡuruşa bâliḡ olur. Ba'dehû sinîn-i 'adîde 'ibâdât u inzivâ ile muḡteví vedâ'-ı
ḡasret-i evlâd ile mükteví âh vâh-ı şeb-ân-rüz ile evḡât ḡüzâr iken nâ-gâh ḡayret-i
Îlâhî perde-der-i ḡaybî olup

⁷⁸⁴ zenân K: zamân L, M ve S.

⁷⁸⁵ Mevlevî S: Mevleviyye K, L ve M.

⁷⁸⁶ zevcleri K, M ve S: zevceleri L.

⁷⁸⁷ 'âdet-i K, L ve M: 'adât-ı S.

⁷⁸⁸ Medîne-i Münevvere K: Medîne L, M ve S.

Beyt:

[L35b]

[Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

Fazlî sen mâhî dilersen yüziñi göklere tut [K42a]

*Kâfirüñ vire murâdın ya benüm virmeye mi?*⁷⁸⁹

Mâ-şadağı bir leyālî-i mübâreke meyânında hazret-i kûtb-ı a‘zam ve ğavş-ı ekrem Sulţân Dîvânî-i Semâ‘î Meħmed Efendi Hazretleri kudde sırıhü [S46b] verâ-yı perde-i ‘âlem-i mişâlden rû-nümâ olup telaţţuf-ı bî-şümâr ile nevâziş idüp buyurmuşlar ki: *Duħter-i men ğamġîn meşev mâ ez berây-ı tu ferzendî âverde ĩm. Ki mişl-i ân der dünyâ nebâşed.*⁷⁹⁰ Nefes-i enfesleriyle tesellî vü tebşîr-fermâ olduklarında hazîne-i merķūma bint-i mükerrmeleri bir âh-ı serd çeküp buyururlar ki sulţânüm buyurduġıñuz ferzend-i e‘azzı kanda bulalum ve nice bilelüm? diyü istifsâr-ı mâ-fil-bâl eyledüklerinde, ĩnek diyü işâret-fermâ olunca fil-vâķi‘ şekl ü şemâ‘il ve lehce vü kıyâfetini hazîne-i aħyâlde zabt iderler ve müterakķibe-i zuhûr olurlar.⁷⁹¹

Li-müellifihî:

[Fâ‘ilātün Fâ‘ilātün Fâ‘ilātün Fâ‘ilün]

Dergehüñ cārū-keşine ey velî-muħterem

Hazret-i Şākıb getürmiş bâzuvân-ı himmetüñ

⁷⁸⁹ Kara Fazlî Divanında bu beyte rastlayamadık. Beyit Edirneli Fazlî'ye ya da Fazlî mahlaslı başka bir şaire ait olabilir. bk. Mustafa Özkat, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliġi ve Dîvânı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2005.

⁷⁹⁰ Ey kızım hüzünlenme ki biz senin için dünyada misli bulunmayan bir evlat getirmişiz.

⁷⁹¹ olurlar K ve S: iderler L ve M.

[M45b] **Telaqqı-kerdedür ki:** Ol serv-i büstân-ı hidâyet-hıramân-ı bāğ-ı velâyet tayy-i merâhil iderek belde-i Kütâhiyye'de nezîl-i Hânkâh-ı Hâzret-i Arğun *kuddise sırrihü'l-meknûn* olup sâye-i sa'âdetinde birkaç gün âsûde olup ârzü-yı meşâhid-i⁷⁹² e'imme-i kirâm ile Dârü's-selâm-ı Bağdad'a seyr ü seyâhati fikriyle çend rûz iķâmet ve 'ale's-şabâh hareket itmeleri muşammem iken vaķt-i 'aşrda hânkâh-ı merķûm muķâbilinde olan çârsûda bir ğalebe peydâ olup [S47a] bizüm cânlar varup tefahhus iderler. Görürler ki [K42b] bir Bektaşî 'uryân, halk başına cem' olup ahvâlini su'âl iderler ol dağı serencâmını böyle naķl ider ki şehre karîb Porsuķ nâm nehr-i cârîde reh-zenân-ı Ekrâd'dan çend ten bizüm fakrumuza i'tibâr itmeyüp bu hâle ilkâ [L36a] eylediler diyü şekve-rîz olması ile⁷⁹³ hâzret-i vâlide bir fikr gelür ki ol fûrû-mâyeler abdâlûñ eşvâb-ı reşyesine tama' ideler. Biz ki dört cânuz bu ķadar elbise-i dervîşânemüz ve kütüb-i nefise ve sâ'ir levâzım-ı seferiyyei görüp bizlere hîç merķamet itmeyecekleri muķarrerdür hâzm u iķtiyât budur ki birkaç gün dağı meķ olunup o dâhiye ber-ķarâf olduķda rû-be-râh olalar. *Kâr ez-kâr ħîzed der-cihân*⁷⁹⁴ Maźmûnı bint-i mûkerreme Râbi'a-i Veliyye Hâcece Fâtıma Hânım 'âdet-i müstaķseneleri bu imiş ki yevm-i muķâbele meclis-i semâ'a hâzır olup sâkinin-i hânķâha şurreler ve misâfirine pîrâhen ve ba'zı elbise ikrâmıyla ed'ıyye-i hayriyye-i fuķarâya [M46a] nâ'il olurlar imiş. Bu def'a hâzret-i vâlid teşrifinde ahâlî-i belde istid'âsıyla hâzret-i vâlide va'za kürsî-nişin iderler. Kemâ-fi's-sâbıķ Hâcece Fâtıma Hânım Hâzretleri dağı meclis-i semâ'ı [S47b] teşrif

⁷⁹² meşâhid-i K, L ve M: müşâhede-i S.

⁷⁹³ ile L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

⁷⁹⁴ *Mesnevî*, 1/76., Dünyada iş iştin doğar.

Beytin tamamı şu şekildedir:

*Güft ma'sûķem tu bûdestî ne ân
Lîk kâr ez-kâr ħîzed der-cihân*

-Padişah-dedi: Sevgilim senmişsin, o değil. Fakat dünyada iş iştin doğar.

iderler. Ba'de takrîr-i hadîsi'l-şerîf, takrîr-i *Meşnevî-i Şerîfe* âgâz buyurduklarında merķūme-i mükerreme hüsn-i istimā' ile müstemi'a olurlar, ne görürler ki bu takrîr bir āb-ı hayātdur ki cur'ası neş'e-bağş-ı ebedî, fi'l-vāķi' hazret-i vālidūñ [K43a] lehce-i pür-behce-i Hazret-i *Meşnevî*'den bürķa' küşālığı hiçbir āferideye naşîb olmamışdur. Bu germiyyet üzre iken hazîne-i hayâlde olan vāķi'a dahı vāķi' olmak üzre ric'at idüp tefekkür iderler. Bi-'aynihî Hazret-i Sulţān Dīvānî *ķuddise sırrihü'n-nūrānî* 'ālem-i mişâlde işāret buyurdukları bu nevcivāndur. Hānelerine gelüp tedārik-i ziyāfet idüp kethüdālarını da'vete irsāl iderler. Bunlar dahı rufekāyla tekyede bulunan cānlar ile icābet idüp varduklarında ba'de't-ṭa'ām ve'l-ikrāmü't-tām zîr-i perdeden im'ān-ı nazar buyurup muḥakķak bilürler ki görilen budur mārru'z-zikr Şucı Dede'yi ḥavāle ve keyfiyyet-i vāķi'ayı naql ve kendülerüñ ḥaşret-i evlād olup tebennî itmek üzre neye mālîk ise [L36b] i'tā ve hibe buyurmağı bi'l-cümle tavşîye idüp geregi gibi sipāriş eylemişler. Merķūm Dede dahı ba'de'l-'aşr ḥānķāha gelüp hazret-i vālide [M46b] [S48a] derdi i ser olup elbette⁷⁹⁵ bu Rābi'a-i zamānuñ emri üzre me'mūr olursun ve illā bunlaruñ inkisārı seng-i ḥārāya te'şîr ider diyü nice nuşh-āmîz kelimāt söylediyse eşer itmeyüp ısrār üzre olurlar. 'Āķîbet-i kār merķūm Şucı Dede müfāraķat-ı refāķat ve inkisār-ı ķalbî ile giribān-gîr olup nāçār⁷⁹⁶ ikrār-dih olmuşlar. Ba'de't-tebennî ve'l-hibe tezevvüc itdürme murād iderler. Şehr a'yānı zādelerinden nice duḥterān 'arz iderler. Hazret-i vālid-i mācid birini [K43b] ķabül itmeyüp meger ki ḥücre-i terbiyelerinde birāderleri Hüseyn Ağa-zāde bir duḥter-i pākîze-aḥter var imiş aña engüşter-i 'alāķa taķarlar ki bu müstemend-i faķîrūñ vālide-i müşfiķaları Havvā Hānum'dur ki zikr-i cemîlesi *Sefîne*'de mestürdur. Menāķıb-ı ebrāra ittılā' murād iden aña ric'at iyliye. Ol vaķt-i pîrüzda şadr-nişîn-i ḥilāfet-i āsitāne-i sa'ādet-i Hazret-i Mevleviyye Hācı Būstān Çelebi Efendi imiş. Hācce Hānum

⁷⁹⁵ elbette S: elbet K, L ve M.

⁷⁹⁶ nāçār K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

Ḥazretleri bir mektüb bir destmāl ve ḥazret-i vālid bir ‘arz-ı ḥāl-i zarā‘at-me’āl ile ber-ḥılāl zamm idüp meşīḥāt-nāme-i dergāh-ı Ḥazret-i Argun ḳuddise sırrıhü'l-meknūnı niyāz itmişler. Şeref-yāfte-i vusūl [S48b] olduḳda mektüb-nüvisleri Nesīb Dede'ye ḥiṭāb-ı şekerin ile bu fıkrāi terennüm-riz olurlar ki biz daḫı müddetü'l-‘ömr bir şeyḫ görmiş olalum teberrüken bu destmāli sen isti‘māl eyle, ḫılālī destār-ı mübāreklerine işāl idüp meşīḥat-nāme taḫrīrine emr [M47a] buyurmuşlar. Ba‘dehū ḥazret-i vālid belde-i merḳūmede mu‘azzez, mükerrerem, meşīḥat ve tadrīs ile evḳāt-güzār olup yevmen-fe-yevmen sīt-i şöhretleri eṭrāf-ı bilād u merzubūma münteşir olmuşdur.

*Beyt:*⁷⁹⁷

[L37a]

[*Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün*]

Çerāğ-ı ḥāşını Ḥaḳḳ kim uyandursa zuhūriyla

Hezārān meclis-i rüşen ider ğaybı uyanmışdur

Telaḳki-kerdedür ki: Bu iḳbāl üzre ahālī-i⁷⁹⁸ belde bir āmed ü reft ve keşret-i züvvār ekşer-i ‘ulemā ziyyinde olanlar ve evlādları ders-ḫvān olma ve şeb ü rüz ziyāfetlerün⁷⁹⁹ [K44a] germ-ā-germ şöḫbetleri iki üç sene miḳdārı bu üslüb üzre güzerān idüp ‘işve-bāz-ı dünyā ve taḫvīlāt-ı rüzgār āyine-i āḫerden rü-nümā olup *ve li külli cem‘in eştāt*⁸⁰⁰ inzimāmıyla cümlesi mütefarriḳ olup ḥazret-i vālid

⁷⁹⁷ Beyt L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

⁷⁹⁸ üzre ahālī-i K ve S: üzre zuhūriyla ahālī-i M ve L.

⁷⁹⁹ ziyāfetlerün S: ziyāfetler K, L ve M.

⁸⁰⁰ Her topluluğun bir dağılması vardır.

dağı ibni vaqt ve fāriğ u āzāde ve hoş-ḥāl u bī-ḳaydāne -es-selāmetü fi'l-vaḥide-⁸⁰¹
kūşe-nişin olmuşlar.

Mıṣraʿ:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Vaqt-i şāfin eylemiş bir kāra bend

baʿdehü [S49a] defʿü'l-mevāniʿ evlād-ı kirāmların terbiye vü taʿlīm ve fuḳarā-i
bābu'llāh islāk u tenmiyye üzre müreffehü'l-ḥāl ve fāriğü'l-bāl olmuşlardur ve
baʿzan taşradan ders-ḥvān olanları dağı menʿ itmeyüp herkes be-ḳadr-i [M47b] ḥvīş
telemmüz iderlerdi. Evḳāt-ı ʿazīzlerini bizüm gibi bī-hūde şarf itmeyüp taşnīfāt-ı
rāyīka ve neşr-i ʿulūm ve terbiyye-i mürīdīn ile ʿale'd-devām iştiğāl
buyurmuşlardur. -Mettaʿanallahü bi-esrārihim-⁸⁰² mārü'z-zıkr ol aḥbāb zümresinde
iddiʿā-yı muḥabbet ile jāj-ḥāy olanlar nice daʿvā şūreti peydā idüp icrā-yı ğaraż
şādedinde her ne ḳadar esb-rān olmuşlar ise *bi-ʿināyeti'llāhi teʿālā ve bi-himmeti*
*evliyā*⁸⁰³ menküb u maḥzül oldukları ḥālde ser-keşide-i girībān-ı yeʿs olmuşlardur.

Mıṣraʿ:⁸⁰⁴

[Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿülün]

⁸⁰¹ Huzur birliktedir.

es-selāmetü fi'l-ʿuzleti: Huzur yalnızlıktadır. Bu şekliyle hadis değildir. Bir bilginin sözü olduğu bildirilmiştir (Esne'l-metālib, 174; Aclūnī, Keşfü'l-hafā 1/455; Ahmet Serdaroglu, Mevzūʿāt-ı Aliyyü'l-Kārī Tercümesi, s. 72). Yılmaz Age., s. 604.

⁸⁰² Allah bizi, sırlarıyla istifadelendirsin.

⁸⁰³ Yüce Allah'ın yardımı ve velilerin himmeti ile.

⁸⁰⁴ Mıṣraʿ L ve M: ḡ S: K'de yazılmamıştır.

Çerāġī rā ki İzed ber fūrūzed

Her ān kes pūf kuned pūzeş be-sūzed⁸⁰⁵

[L37b] **Telaġķi-kerdedür ki:**⁸⁰⁶ Evān-ı seyāhatlerinde derūnī niyāzları bu imiş ki şeyh olmak dā'iyesi ħalb-i şerīflerinde olmayup lākin eger rüzgār-ı zūr-kār ħvāh u nā-ħvāh bizüm teşeyyühümüzi [K44b] murād iderse bir tekye olsa ki aşlā vaġf u İrādı⁸⁰⁷ olmasa fi'l-vāġi' tır-i niyāzları hedef-i icābete ħarīn olup ħāliyā olduğumuz āsitānenüñ sedd-i ramāġ [S49b] vaġfı olmayup lākin ħüsn-i zindeġānisi sā'ir evġāf-ı vāfiyesi olan ħānġahlardan ezyed ve me'kūlāt ve meşrūbāt ve levāzımı daġı ekşerdür ve 'iş-i raġadı ve sūrūr u şafāsı lā-yü'ad velā yūtaġarrar olduğun ihvān-ı zamānımızuñ ma'lūmlarıdır ve ħazret-i vālid kırġ sekiz [M48a] sene meşīhat itmişler. Buyururlar idi ki: Bizüm sāye-i evliyāda itdüğümüz zevġ u şafā 'iş-ı raġad ħiç bir şeyhe naşib olmamışdır. Diyü dā'imā şükr-i firāvān ve ħamd-i bī-pāyān üzre idiler ve bir iki def'a Bāb-ı Cedīd meşīhati teveccüh idüp isti'fā buyurmuşlardır.

Beyt.⁸⁰⁸

[Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün]

⁸⁰⁵ Hakkın yandırdığı çırayı her kim söndürmeye çalışırsa ağzı yanar.

Ebū Saīd Ebu'l-hayr, Ebyāt-ı Perākende tikke 27.

<https://ganjoor.net/ebusaeed/abyat-aa/sh27/>

Her ān şem'ī ki İzed ber fūrūzed
Kesī keş pūf kuned sebiyet be-sūzed

⁸⁰⁶ telaġķi-kerdedür ki K, M ve S: telaġķi-kerdemüzdür ki L.

⁸⁰⁷ İrādı M: idrārı K, L ve S. Bütün nüshalarda "idrārı" şeklinde yazılan kelime M'de daha sonra kırmızı mürekkep ile düzeltilerek "İrādı" şeklinde yazılmıştır.

⁸⁰⁸ Beyt S: Mışra' L ve M: K'de yazılmamıştır.

Cihānuñ ‘izz ü cāhuñ şöyle iz‘ān eyledüm men kim

Eşigüñde kul olmak dehre sulţān olmadan yegdür

Dîvân-ı münîfferinde taşrih buyurmuşlardır:

Beyt.⁸⁰⁹

[Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün]

Harīm-i hānķāhuñda olan yek vīje-i süknā

Baña yegdür kuşūrından tamāmen rub‘-ı meskūnuñ^{810 811}

hānede ve tekyede ni‘am-ı vāfire dā‘imā āmāde aşlā rū-yı zarūret görilmeyüp fütühāt-ı bî-hisāb ile cümle ihvān u hademe müreffehü'l-ḥāl oldığı *muğnī ‘ani’l-beyāndur*.⁸¹² İzdivāclarından zühür iden ibtidā ‘Āyişe nām bir kerīmeleri bürüz⁸¹³ idüp bir sene ‘alāķa-i dünyā itmedin pervāz-ı vaţān-ı aşliyye [K45a] [S50a] itmişler.⁸¹⁴ Sāniyen Şeyḫ Meḫmed Muḫliş nām ḳadem-nihāde-i erkān-ı çār ‘unşur olup on yedi yaşına ḳadar bāliḡ olmuşdur. Ve keyfiyyet-i neş’eti āyetün mine'l-āyāti’llāh⁸¹⁵ [L38a] olup müddet-i yesİRde ‘ulūm-ı şettāyı taḫşil ve şi’rde fā’izü'l-aḳrān olup ḳurb-ı rihletlerin bir ḡazelde de imā itmeleriyle ol ḡazel-i ra’nā sebt-i cerīde-i zikri ḳılınmışdur ki [M48b] ne āteşin refţār oldığı müte’emmilīne bedīdār

⁸⁰⁹ Beyt S: Mışra‘ L ve M: K’de yazılmamıştır.

⁸¹⁰ S’de bu beyit ile bir yukarıdaki beyit birbirine karıştırılarak tek bir beyt başlığı altında yazılmıştır.

⁸¹¹ Ahmet Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003. s. 133, K18/30.

⁸¹² Açıklamaya ihtiyaç olmayan.

⁸¹³ bürüz L, M ve S: pervāz K.

⁸¹⁴ itmişler K ve S: itmişlerdür L ve M.

⁸¹⁵ āyetün mine’l-āyāti’llāh L ve M: āyetün min-āyāti’llāh K ve S.

ola. *Ġazel-i Ĥazret-i Őeyĥ Mehmed MuĥliŐ el-Mevlevi meŐreben ve'l Celali neseben.*

Maṭlaḥ:

[Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün]

Gül-i Şad-bergi destārında ol gül pirehen tuṭmuş

Külāh-ı lāleyi gūyā ki başında semen tuṭmuş

FAŞL-I ŐĀNĪ

Ol maĥmüdü'l-ĥisāl ve marziyyü'l-fi'āl 'ünfüvān-ı Őebāblarından ibtidā-yı kühületlerine varınca gerek seyr u seyāhatleri gerek belde-i merķūmede ĥazar ve ikāmetleri vaķtinde olan *feracün ba'de'Ő-Őidde*⁸¹⁶ ve kerāmetleri ve sā'ir aĥvāl-i ĝaribeleri zıkr olunur. Telakķi-kerdedür ki: Ol nev-nihāl-i bāĝ-ı kerāmetüñ belde-i Kütāhiyye'de bu gūne mütevaṭṭın olup bu ķadar emvāl ü 'aķār hibe olup el-Ĥācce Fāṭıma Ĥānum tebennī buyurması ve meŐiĥati ve vücūh-ı ĥalkuñ iķbālleri ve ĥuŐŐād ü fussāduñ 'ırķ-ı ĥasedlerini taĥriķ [S50b] ve Őeb ü rüz āteŐ-i ĥasedle enderünları muĥterik olup 'acabā Őeyĥ-i 'ālī-himmete bir naķŐ terettüb ider serriŐte olsa anuñla tesellī-yāb olsaķ ümmid-i fitne-engiziyle bunlar dāĝdār-ı ĥasret iken nā-gāĥ Ķapanķahvesi [K45b] dinilen mevzi'de bir derviŐ-Őüret-i ķiŐŐā-ĥvān-Őüret başında 'alāmet-i ĥādrā mechülü'n-neseb bir seyyāĥ peydā olup ĥırfetin icrā iderken mārru'z-zıkr Őucu Dede'nün ĥamiyyet-i [M49a] merdānesi ser-ber-āver olup ol derviŐ-Őürete ĥiṭāb-ı 'itāb-āmiz buyurur ki: Eger derviŐ iseñ ĥānķāha gel eger ķiŐŐā-ĥvān iseñ bu Őüret ile olmaz. [L38b] Külāh-ı sa'ādet bizlere emānetdür. Tekyeye vaż' idelüm. Bir Őāĥibi geldükde añā ilbās olunur didükde ĥarīf-i merķūm

⁸¹⁶ Zorluktan sonra kolaylık.

ben külâhı akçe ile aldum diyü redd-i cevâb itdükde, Şucı Dede dağı⁸¹⁷ işte biz de semenini virürüz ve külâhı aluruz diyüp başından külâhı alduğda merķūm bed-ķū vâfir hezeyân söyleyüp anuñla dağı mütesellî olmayup ol ģinde ķā'immaķām-ı naķībū'l-eşrâf olan Emîr Şeyĥ-zâde şöhretiyle med'uvv u ma'rûf kimesnenüñ ģuzûrına duĥûl ve zebân-dırâzî-i teşekkî üzre [S51a] ģün-â-ģün raṭb u yâbis tekellüm idüp 'urūk-ı ģussâd u fussâdı cünbân ve merķūm ķā'immaķām dağı vücūh-ı sâdâta ṭaraf ṭaraf dâ'î irsâl idüp bunlar cem' olduğda enbân-ı ģıķd u ģasedî ser-niģün idüp bunlaruñ herbirine kelimât-ı şirret-âmîz ta'lîm idüp bilâ-mekş maĥkemeye ģelüp ṭaraf-ı şer' den âdem irsâl olunur. Ĥâzret-i vâlid bi'n-nefs maĥkemeye teşrîf buyururlar. Bu mâ-cerâyı öyle naķl buyururlardı ki süfehâ-yı ģavm-i fussâd ṭarafına mâ'il olmağın [K46a] temâşâiyân ve şuretâ müteseyyidîn-i maĥkemededen taĥmîs yanına gelince cem' olmuşlar. Bu üslûb üzre ģâzret-i vâlid meclis-i şer'a varup ķu'ûd itdükde Mollâ-yı [M49b] vaķt dehen-küşâ olup, 'azîzüm sizüñ aşcı başıñuz şü ģüne bir dervîşi Ķapanķahvesinde taĥķîr idüp ṭarb itmiş. Başından külâhı almış ve 'alâmet-i ģâdrâsı getmiş bu lâyık mıdur? Didükde ģâzret-i vâlid cevâb-ı şer'î buyururlar ki dervîş ü külâh buyurduğunuz Mevlevî midür? Âĥer ṭariķden midür? Eger Mevlevî ise ģahve-ģânede ne işi vardur? Eger âĥer ṭariķden ise bizüm külâh ile ne münâsebeti vardur? 'Alâmet-i ģâdrâ ģuşûsını ķā'immaķām efendiye su'âl idelüm şıĥṭat-i nesebi [S51b] ma'lumları mıdur. - *Merd-i seyyâh bisyâr ģüyed dîrûğ*⁸¹⁸ Muķtezâsı rengîn cevâblar virildükde mollâ-yı vaķt ref'-i meclis idüp ģuzzâra buyururlar ki bu cins de'âvî mel'abe-i eṭfâldür ve hem bunuñ ģibi [L39a] âheste ve meşrû' tekellüm iden vücūd-ı biĥbûdla muķâbele olmaz diyü dâmen-feşân olduğda cümlesi me'yûsen perîşân olurlar. Mârru'z-zıkr Şeyĥ-zâdeye bir âĥer meclisde dū-ĉâr olduğda 'alâ-ṭariķi'l-laṭîfe buyururlar ki: "Bu ģüne kâre şürû'dan der-i ģerm-âbede ģil-fürüş olmaķ

⁸¹⁷ Dede dağı K, L ve M: Dede S.

⁸¹⁸ Seyyah adam çokça söyler yalan. Farsça Atasözü. Ganjoor nette *Ġülîstan*'ın haşiyeleri arasında gösteriliyor.

evlādur.” Fi'l-vāki‘ merķūmuñ apusu arşusunda ammām olduğı cümlenüñ ma‘lûmıdur. Ba‘dehü ğayret-i ilāhi bir iki māh güzerān itmeden bir evlādı [K46b] kendüyi atlı idüp ğüft ü ğü-yı keşireye bā‘iş olmuşdur.

Beyt.⁸¹⁹

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Bî-edeb tenhā ne hod rā dāşt bed

*Belki āteş ber-heme āfāk zed*⁸²⁰

[M50a] Kec-nigāhān-ı ğayra ‘ibret olmuşlardur. *İ‘āzena’llāhü min şüruri enfüsinā ve min seyyiāti a‘mālinā*⁸²¹ ve sā’irleri dağı ferāde ferāde mücāzātın görüp nicesi inkārına tevbe idüp şadākāt taşşil eylemiş ve nicesi inkārında ısrār ve müte‘annid olup *hāsira’d-dünyā ve’l āhīrah*⁸²² ile rû-siyāh olduğı hālde herbiri birer fitne ile meftün ve vādī-i [S52a] inkārlarından nihāyet irüp muzik-i abirlerinde mescün⁸²³ olmuşlardur. **Telaqqi-kerdedür ki:** Germiyān medresesi nāmıyla ma‘rûf bu‘anuñ müderrisi Kürd İbrāhīm nām kimse bir yevm-i cum‘a Aşu nām teferrüc-gāha giderken hīn-i muābele hizā‘-i hānāha uğrayup bu kelām-ı ta‘aşşub-encām-ı Ekrādiyye ile tekellüm ider ki: "Dedelerüñ fırsatı dest-dāde olsa cümle ayakların ırardum.” diyü hezeyān ile güzerān idince, mevzi‘-i merķūma ārīb bir senglāhda bindiği bārgir yere urup bir ayağı şikest olup ilā-āhīri'l-‘ömr ol ‘özü ile derd-keş olup sene 1133 tārīhinde fetvā-yı belde-i merķūma teveccüh idüp

⁸¹⁹ Beyt S: Mışra‘ L ve M: K’de yazılmamıştır.

⁸²⁰ *Mesnevî*, 1/79., Edepsiz sadece kendisine kötülük yapmaz; hatta bütün dünyayı ateşe verir.

⁸²¹ Amellerimizin kötülüğünden ve nefsimizin şerlerinden Allah'a sığınırız.

⁸²² *Kur‘ān-ı Kerīm*, 22/Hacc-11, Hem dünyasını hem ahiretini kaybetmiş.

⁸²³ mescün K, L ve M: meşhün S.

anda dağı müreffehü'l-ḥāl olamayup iki sene miḳdārı dağı mu‘ammer olup [L39b]
‘āḫirü'l-emr ıṣrār-ı ḳadīmī üzre bilā-‘aḳab ṭayy-i ṭümār-ı ‘ömr itmişdür.

Beyt:

[Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün]

Bu āyīnün semā‘idür ve ger nāy u ḳudūmidur

Şaḳın ṭa‘n itme kim ḫaşmuñ Celāle'd-dīn-i Rūmī'dür

Ey merd-i nādān-ı münkir bu nuşhum güş-ı hüşıña mengüş idüp mu‘teber olasın ki [K47a] ekşeriyā münkir-i evliyāu'llāh olan [M50b] kimselerün evlādı olmayup bilā-‘aḳab ḫasret-i evlādla dünyādan gider. Eger olursa dağı neri muḫanneş, mādesi [S52b] ḳahbe ola gelmiş, ‘ādet-i mütḳane-i İlāhī böyle cārī olmuşdur. *Ne‘üzü bi'llāhi min-inkāri evliyā*⁸²⁴

Mesnevī-i Şerif:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Tā dil-i merd-i Ḥudā nāyed be-derd

*Hīç ḳavmī rā Ḥudā rüsvā ne-kerd*⁸²⁵

Telaḳki-kerdedür ki: İbtidā-yı tevaṭṭunlarında ‘ādet-i müstaḫsenleri bu imiş ki: Ḥānḳāhda ‘aşāyı tenāvül ve ‘işāyı edādan şoñra bir cān-ı fānūsdār ile ḫāneye

⁸²⁴ Velileri inkar etmekten Allah'a sığınırız.

⁸²⁵ *Mesnevī*, 2/3098., Allah adaminın gönlü dertlenmedikçe Allah, hiçbir milleti rüsva etmez.

teveccüh iderler imiş. Düşmānān-ı der-kemīn bunu fırsat ‘add idüp meger ki Germiyān nesebile bilā-sübüt iftiḥār iden mechülü'n-neseb Meḥmed nām şaḳī ile ba‘zan çayır ve tarla nizā‘ı olup mā-beyninde kudüret ḥāşıl olmuş. Merḳūm şaḳīnūñ Arslanapa⁸²⁶ nām ḳaryede ciftligi olup ciftlik-i merḳūma varup iki ādem ta‘yīn itmiş ki şeyḥ efendi ba‘de'l-‘işā ḥānesine giderken şehīd ideler. Bu ḳāziye nūr-ı kerāmet ile ma‘lūmları olup ilā-āḫiri'l-‘ömr ba‘de'l-aşr getmege ḳarār-dāde olmuşlardur. Şaḳī-i merḳūm üzerinden bir hafta geçmeden bir tã‘ün-ı ḡazab-nāk-ı şā‘ıḳa-girdār gözinden urup *ḥāsira'd-dünyā ve'l āḫirah*⁸²⁷ olup ceḫīme sefer itmişdür. Ba‘dehū diger Meḥmed nām oḒlı ser-sebz olamayup gelen vüzerādan envā‘-ı [M51a] sitem çeküp pederine der-pey olup bir ḳac sene mürürunda tufeylī [L40a] olmuşdur. Bunuñ daḫı dört [S53a] oḒlı ḳalup bizüm mu‘āyene eyledüğümüz ‘iberdendür ki: Biri Aḫmed nām birḳaç sene [K47b] mu‘ammer olup endüh-ı derdle bilā-‘aḳab fevt olmuşdur. Diger oḒlı İbrāḫīm nām civān merg olmuşdur. Diger oḒlı ‘Alī nām iki sene mütevellī olup ru‘āf-ı dā‘im ile hālik olmuşdur. Diger oḒlı Ḥasan nām bir maraz izḫār idüp nīm-bīnī ile dīvāne-i müstaḒraḳ-ı ḡariḳ-i deryā-yı felāket olduḒı ḫālide bu daḫı bilā-veled çāk çāk olarak tevliyeti altı seneye bālīḒ olmadın müncezeb-i dār-ı cezā olmuşdur.

Min-Divāni'l-laḫf:

[Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün]

‘Azīzā zü'ntikāma ḫırmēn-i ‘ömr-i dil-āzārın

Şerār-ı berḳ-ı ‘ālem-süz-ı ḳahruñla hemān sen yaḳ

⁸²⁶ Arslanapa K ve S: Arslan L ve M.

⁸²⁷ *Kur‘ān-ı Kerīm*, 22/Hacc-11, Hem dünyasını hem ahiretini kaybetmiş.

Egerçi Mevlevî düşmenlügi besdür cezâ ammâ

Nedür görsün hele pîşîn şavb-ı Hağğa harf atmak⁸²⁸

Telağki-kerdedür ki: Ol evânda me'zûn bi'l-iftâ olan Hâsan nâm bir şahş-ı bî-teşhîş ve maskât-ı re'si diyâr-ı Aydın-ı münkirîn ü muta'aşşibîn 'aynü'l-mağarrından olup ısrâr-ı cibillîsi üzre mu'adât-ı bende-i⁸²⁹ evliyâ naşb-ı 'aynı ve rûz u şeb kankı deriçeden keyd u mekr-resân olabilem diyü tefekkür-künân iken sene 1114⁸³⁰ târihinde vâlî-i vilâyet Köprili-zâde [M51b] Nu'mân Paşa olup merķûm müftînüñ âlât-ı mekriyyesinden Hammâmî Aħmed nâm bir enbân-ı ħile muşâhibi olmağla [S53b] meşveret iderler ki Şengül Hammâmı dimekle ma'rûf ħammâm iki yüz yıldan muqaddem Durmuş Çelebi Vakfı imiş. Seylâb ħarâbında Üftedli-zâde iştirâ idüp 'arşasına muqâta'a vaz'ıyla temellük itmiş. Bunuñ vakfa rücû'ını da'vâ itmek üzre îkâz-ı fitne idüp ba'zı fetâvâyla temhîd-i muqaddeme ve da'vâya iğrâ eylemiş. Ol vaqt [L40b] merķûm Hammâmî Aħmed neyzenân ile muqâbelelerde muṭrib-ħâneye çıkar imiş. [K48a] Da'ire-i 'aliyede rûbehâne bu kadar tereddüdi olmağla bir miqđâr loğma peydâ idüp ħazret-i vâlidî bāğçesine da'vet ider ammâ mekr u fikri der-kemîn. Ol gice ħazret-i vâlid 'âlem-i mişâlde

⁸²⁸ Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkib Dede ve Divânı*, Ankara : Akçağ Yay., Ankara 2003, s. 121. K13/45-46.

Beyitler *Divan*'da bazı değişiklikler ile şu şekilde yazılmıştır:

'Azîzâ zü'ntikâmâ münkirînüñ ħırmen-i 'ömrin
Şerâr-ı berķ-ı 'âlem-süz-ı ħahr-ı kârına sen yaķ

Egerçi Mevlevî düşmenlügi besdür cezâ ammâ
Nedür görsün hele pîşîn şavb-ı Hağğa harf atmak

⁸²⁹ bende K ve L: bende-i M: bunduğa-i S.

⁸³⁰ 1114 K ve S: 1124 L ve M.

Köprülü-zâde Numân Paşa'nın Anadolu Beylerbeyi olması Hicri 1114, Milâdi 1703 tarihine denk gelmektedir.

müşâhede iderler ki mezbûr Hammâmî Ahmed bir ziyâde saht kemân hazret-i vâlid önünde kor. Güyâ imtihân olmak üzere çekebilir misün hazret-i vâlid dağı alup zür-ı bázü ile bir kaç def'a çeküp yine kendüye inâle iderler. Öyle naql buyurlar idi ki: Bu kemân çekmeklik⁸³¹ maqdûr-ı beşer degül idi; lâkin bir kuvvet-i rûhâniyye peydâ olup defe'âtle çeküp kendüye virdüm. 'Ale's-şabâh da'vete icâbet olunup bâğçesine varılıp ba'de't-ı-â'm rûbehâne tekellüme âgâz idüp bu güne keşf-i maqâl ve ihrâc-ı mâ-fi'l-bâl ider ki: Sulţânım cenâbuñuza Hâce Fâtıma Hânım [S54a] Hazretleri'nün hibe itdikleri Şengül Hammâmı bizüm ceddimiz Durmuş Çelebi Vakfı olup bu kadar zamândur Üftedli-zâde tağalluben [M52a] zabt itmiş. Cenâbınız çünki mâlik olduñuz taraf-ı vakfa 'özü buyurmazsuz didükde, hazret-i vâlid tezekkür iderler ki: Gice zühür iden müşâhedenün ta'bîridür. Cevâbında buyurlar ki: Bizlerün hâliyâ mülki midür, vakfı mıdur ma'lûmımız degüldür Hâce Hânım Hazretleri'yle meşveret idelüm. Saña bir cevâb virelüm diyü def-i meclis iderler. Harîf-i hod-bîn ü mekkâr dağı birkaç gün tevak্কuf idüp görür ki bir cevâb zühür itmez. Bir 'arz-ı hâl ile dîvân-ı vezîr-i merķûma çıkar. Bir mübâşir ta'yîn olunup hazret-i vâlidî hużûra [K48b] ihzâr iderler. Ol vakt mollâ dağı Burusalı Tâlib Efendi imiş. Eş'ârından bir müfred ile şâhib-i dîvân olup vaktinde münşifâne hükümeti ve tab'-ı hüner-veri münfehem olsun için irâd olınur.

Beyt:

[L41a]

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün]

Ġarîbe mîz-bânlık itmeyen mun'imlerün Tâlib

⁸³¹ çekmeklik K: çekmek L ve M: çekilmek S.

*Niçün yâdına gelmez mihmân-ı zîr-i hâk olmak*⁸³²

Muhaşşal, merķūm mollāya da‘vāyı istimā‘ itmek emr olunur. Şüret-i da‘vā bu maħalle varur ki: Eşer-i binā ħalmaduħda Üftedli-zādenüñ iştirāsına beyyine taleb olunur. [S54b] Ĥazret-i vālid mehl-i şer‘î alup beyyine talebinde olurlar. ‘Arşasına bir aqçe icāre ile ħîn-i iştirāda mütevellī olan kimseden bir temessük bulunur iki şāhid daħı tedārik idüp yine ħuzūrda müdāfa‘a olunup ħammām-ı merķūm yine vālid tārāfına teveccüh ider. Bu kerre paşa-yı merķūma şeyāfîn-i [M52b] ins duħül idüp vesvese iderler ki: Seylābuñ vaqt-i vuķū‘ı ħanķı senede ve senenüñ māhı ve günü sâ‘atine varınca istifsār-ı⁸³³ vaqt⁸³⁴ iderler. Ve işbātını emr iderler. Ĥazret-i vālid zārifāne ve şer‘î, paşaya cevāb virürler ki Ĥazret-i Ĥızr ‘aleyhi’s-selām ħaħķında ‘ulemā bu ħadar ħîl ü ħāl itmişler. Eger ħayātı ma‘lūmıñüz ise bu māddeyi ancak o bilür. Su‘āl olunan mādde iki yüz yıl miħdārı var. Bir insān çok yaşasa ‘ömr-i ħabî‘i tekmîl etse yüz yigirmi yıldan ziyāde olmaz. Öyle naħl olunur ki bu laħife İstanbul'a ħadar gider ricāl-i devlet ‘azîm ħazż idüp paşa-yı merķūmuñ⁸³⁵ [K49a] ħumķına imzā iderler. Bu keş-ā-keş üzre da‘vā kırķ gün miħdārı mütemādî olup āħirü'l-emr Mollā Tālib Efendi mülkiyyet üzre ħazret-i vālide ħükm iderler yine münkirîn kūr ve düstān mesrūr olurlar. Mezbūr müftî-i mācin sene 1133 tārîħine gelince rü-yı rāħat görmeyüp [S55a] seksen yaşında bir

⁸³² Bursalı Talib'e ait olan bu beytin *Divan*daki şekli şöyledir:

*Ġarîbe mîzbānlıķ etmeyen mun‘imleriñ Tālib
Meger yâdına gelmez mihmân-ı zîr-i hâk olmak*⁸³²

Melike ERDEM, *Bursalı Tālib ve Divanı (Tenkidli Metin ve İnceleme)*, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 1994. s. 233, G.59/5.

⁸³³ istifsār-ı S: istifāde-i K, L ve M.

⁸³⁴ vaqt K: diħķat L, M ve S.

⁸³⁵ merķūmuñ S: mezkūruñ K, L ve M.

‘acūze menkūḫa ile mübtelā olup zırılı⁸³⁶ ile ‘ömri güzerān idüp bir kız evlādı ḫafiyeten teserrīden ḫāşıl olmuşdur. Ve ṭarīḫ-i merḫūmda ḫatfe enfihī hālik olup bir kız evlādı ḫalup ol daḫı fācire zūhūr itmişdür. Daḫı aḡrabı budur ki ḫīn-i definde bir kimsenüñ ayaḡı [L41b] mezār kenārından ḫayup ḫārnına başmaḡ ile bilā-ṭahāret velā-vuzū‘ mākiş-i gūr-ı bī-nūr olmuşdur. Ḥayātında çekdüḡi ‘azāb ise ḫadd ü ḫaşrden efzūndur. Ṭaṭvile bā‘iş [M53a] olmasun için iḫtişār olındı. *El-ḫaṭratü tedüllü ‘al’el-ḡadīri.*⁸³⁷

Beyt:

İzā kāne'l-ḡurābü delīlü ḫavmin

Seyhdīhim ilā-dāri'l-bevār^{838 839}

mübtēḡāsınca gelem Aḫmed Ḥammāmī āhvāline müddetü'l-‘ömr rū-yı rāḫat görmeyüp ibtidā sehere mübtelā olup sāniyen giceler⁸⁴⁰ bir ḫavf ḫāşıl olup elinde zebṭāne tā-be-seḫer ḫamyāze-keş evḫāt-güzār olup ṣālişen iki evlādı olup birisi māde⁸⁴¹ biri ner, mādesinüñ ba‘de’t-tezevvüc bir evlādı olup ‘ömrinden ber-ḫürdār olmadın pederi seyyi’esi fevt olup bir ṭıfl-ı rażī‘i ḫalup ceddı [K49b] merḫūm Aḫmed Ḥammāmī o ḫālde ḫacr-ı terbiyyeye alup teḫassür-i bī-pāyān üzre şeb ü rüz yetīme nigerān olurdu. Rābi‘an ferzendi [S55b] ba‘de'l-bülūḡ fevt olup dāḡ-ber-dāḡ olmuşdur. Ḥāmisen bilā-veled fevt olurum diyü ḫavfından nāşī bir ‘acem cāriyesi alup teserrī itdükde ḫuvvet-i bāhı kesilmiş. Vikā‘a ḫudreti olmayup şermendeliginden günde biñ kerre ölmek cānına minnet olmuş idi. Sādisen menkūḫesi mekkāre, bir ‘acem ‘abdi bulup bu benüm oḡluma müşābiheti var diyü

⁸³⁶ zırılı L, M ve S: ḫırılı K.

⁸³⁷ Damla gölün delilidir.

⁸³⁸ *Kur’ân-ı Kerīm*, 14/İbrahim-28, Helak yurdu.

⁸³⁹ Karga bir topluluḡun yol göstericisi olursa onları helak yurduna (cehenneme) götürür.

⁸⁴⁰ giceler K, L ve M: gice S.

⁸⁴¹ birisi māde K ve S: biri māde M: L’de yazılmamıştır.

iştirā itdürüp oğlan dağı allāş-ı ‘acem zūhūr idüp cāriye ile ittiḥād-ı küllī idüp ḥvāh-nā-ḥvāh ikisi dağı cebren āzād itdürüp ğulām, cāriyeyi kendüye nikāh itmişdür. Sābi‘an [M53b] bu allāş-ı ‘acem taşradan, cāriye-i ‘acem enderūn-ı ḥāneden merķūm müfsidūñ mālını öyle izā‘at u itlāf itdiler ki cümle şehir ḥalkı merķūm müfsidūñ ḥilm-i ḥimārīsine ta‘accüb iderler idi. Ba‘dehū [L42a] allāş-ı ‘acem buña dağı anā‘at itmeyüp ben ‘askerī olurum diyüp⁸⁴² sipāhiyāndan yazılıp ‘acem seferine rū-be-rāh olup bu tarīkle dağı vāfir māl telef itmişdür.⁸⁴³ El-ḥāletü ḥarīf-i müfsidi müflis idüp ğüft ü ğūsını⁸⁴⁴ işĝā itmeyüp kendüyi seng-i mezār yerine omazlar.⁸⁴⁵ Şāminen biñ yüz kırk tarīḥinde Mollā ‘Alī nām bir yegeni peydā olup vālidesinūñ mīrāşını taleb idüp mülkine nā’ib [K50a] aldurup taķşim olunur iken bu faķir ol meclisde idüm. Ḥānesinden ve bāĝçesinden [S56a] yerler tefriķ olınuķda bu ḥabiş şöyle zār u giryān olur idi ki düşmeni dağı merḥamet iderdi. Emlākinden mā-‘adā iki yüz ğuruş kadar dağı aķçesi gidüp bu ḥasretle dağı cigeri kebāb olmuşdur. Tāsi‘an āḥir vaķtinde kendünūñ cihet-i ma‘āşı olan Ya‘ķūb Ḥān vaķfından vekīl-i ḥarclıķ bā-berāt ḥıdmetini yine merķūm Yegeni Molla ‘Alī’ye aşr-ı yedd ü ferāĝ idüp şemenini merķūm allāş-ı ‘acem ‘abīd ve kendüsi ekl ü bel‘ idüp ba‘dehū peşimān olup āteş-i cān-ĝudāz⁸⁴⁶ ile hem-çü dük, ḥuşķ olmuşdur. Āşirān evān-ı hereminde derd-i çeşm zūhūr idüp mümtedd olmaĝla birine ‘amā getürüp biri dağı kirm-i şeb-tāb gibi ışılyup ancaķ piş ü rāhını ĝorecek [M54a] miķdārı almışdur. ‘İber-i ‘aşere çok mu‘teber olacaķ ma‘nādur. Şüret-i hikāyete nāzır olmayasın meger ‘amā-yı başr-ı başıret ‘amā-yı zāhiriyyi muķteżī olurmuş. Bu ḥālle merķūm biñ yüz elli toķuz tarīḥine varınca dūnyā sitemlerinden bir çāşnī almadı ki çeşide olmamış ola. ‘Āķıbet-i emr tarīḥ-i

⁸⁴² diyüp S: diyü K, L ve M.

⁸⁴³ māl telef itmişdür K ve S: māl ve fiḥi nazar telef itmişdür L ve M.

⁸⁴⁴ ğūsını L ve M: ğūsız K ve S.

⁸⁴⁵ omazlar L, M ve S: ve fiḥi nazar omazlar K.

⁸⁴⁶ ĝudāz K ve M: ĝüzār L ve S.

merkūmda maṭmüre-bend-i ḥāk olmışdur. Gelelüm *naḥnü bi-şadedihi*⁸⁴⁷ye. Münkirin-i evliyāu'llāh dār-ı dünyāda ger [L42b] bu kadar meczī ola ya dār-ı 'uḫbāda neler görecekdür. Bundan kıyās olunup ey merd-i muvaḥḥid pāk i'tiḳād ile [S56b] gāyetü'l-gāye ihtirāz idesin. [K50b]

Min-Divānihi'l-laṭf:

[Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün]

Münkir-i seg-sireti gerçi 'ıraḳdan ürer

*Pençe-i gayret veli defter-i 'ömrün dürer*⁸⁴⁸

Telakki-kerdedür ki: Te'ehhül itmeleri ve ḥāne ve tekyenüñ meşāriḫi ve bu de'āvilerden olan meşāriḫ beş altı yüz ğuruş deyn taḥammüline bādī olup yine vaḳt-i şāflarına aşlā tağayyür gelmeyüp bunuñla terennüm-riz olurlar imiş.

Mıṣra':

[Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün]

*İlāhi tu be-güşāy ber-men deri*⁸⁴⁹

---

⁸⁴⁷ Biz sadede.

⁸⁴⁸ Ahmet Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkib Dede ve Divânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003, s. 607. Tahmîs-i Sultân Veled /XII.

Tahmîsin bahsedilen mısraları *Divân*'da bazı deĝişiklikler ile şu şekildedir:

Münkir-i seg-sireti gerçi 'ıraḳdan ürür
Defter-i 'ömrün veli pençe-i gayret durur

⁸⁴⁹ Allah'ım bana bir kapı aç.

Qazā vü qader meger ki Hâce Fâtıma Hânım'ın Süleymân Ağa nâm li-ebb bir qarındaşı 'âlem-i nev-civânide tüde-i hâk-i müntinden⁸⁵⁰ [M54b] bî-zâr olup 'âzim-i dâr-ı beqâ olmaqla ırşî vâlidesi Ğonçe ile hem-şiresi merqûmeye münhaşire olup vâfir eşyâ vü 'akâr teveccüh idüp bunuñla ekşer şedâ'id ferece mübeddel olmışdur.

Bevt:

[Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün]

Meşev melül ki Feṭṭâḥ-ı bāb-ı müşkilhâ

Eger derî ki bibended hezâr büğşâyed⁸⁵¹

Telaqqî-kerdedür ki: Ba'dehü sekiz on sene tecävüz idicek yine duyün, vâfire olup ve hademe-i beytden dört nefer-i cāriye fevt olup muzâyıka-i küllî be-dîdâr olmaqla, maşraf-ı rüz-merreden ise noqşân qâbil degül. Vücüd-ı bih-büdları ise bî-qaydâne seyr ü seyâhâtda müreffehü'l-hâl evqât-güzâr olmaqla mu'tād olmış. Böyle eyyâm-ı güzeşte aḥvâlini tezekkür ü tefekkür ile çeşm-i âhûlarından⁸⁵² bir iki qatre nem-i ḥasret teqâtur eylediği [L43a] ḥinde [S57a] daqq-ı bāb olunur. Müjde-resân bu güne iḥbâr ider ki: Bûstân Efendi, Dervîş Nûḥ nāmına bir dervîş ile Qaraḥişâr-ı şâhib'de vâki' âsitânenüñ [K51a] tevliyyeti

⁸⁵⁰ müntinden S: müntineden K, L ve M.

⁸⁵¹ Zorluk kapılarının Feṭṭâḥ'ı (Allah), bir kapıyı kapatırsa bin kapıyı açar. Üzgün olma! Beytin Feridun Bey Münşeât Mecmuasındaki şekli şu şekildedir:

Meşev melül ki Feṭṭâḥ-ı bāb-ı müşkilhâ
Derî ki ber-tu bibended hezâr büğşâyed

Feridun Beg, *Mecmua-ı Münşeâtü's-selâtn*, C I, s. 163. TBMM Kütüphanesi Matbu Nüsha.

⁸⁵² âhûlarından S: âhvânlarından K ve M: iḥvânlarından L.

vekâletini irsâl eylemiş. Güş-zedleri olduğda, *Kâr ez-kâr hîzed der-cihân*⁸⁵³ Maẓmûnı şükr ü ħamd-i firāvān üzre şavb-ı me'mûre râhî olurlar. Üç dört sene fütühât-ı keşîre ħâşıl olup bir iki cāriye daĥı iştirā iderler. Mārru'z-zıkr duyūn daĥı edā olunur⁸⁵⁴ ve sāye-i Ĥazret-i Sulţān Dīvānī ħuddise sırrıhü'n-nūrānide ol ħadar şafā-yāb olmışlardur ki aĥyānen teşekkür ve naĥl buyurmaları müstemî'ine daĥı şafā-yı enderūnı [M55a] ve sāmi'a-zīb-i şinevend olur idi. Evānda zühūr iden veĥāyi' ve kerāmetleri ekşeru min en yuĥsādur. Ve evĥāf-ı ħānĥāha virdükleri istihkām u mu'āfiyyet emrleri ıŖdārı ħāliyā beyne'r-re'āyā ħasret-keş oldukları mevāddandur. **Telaĥķi-kerdedür ki:** A'yān-ı belde-i merĥūmeden Deli Ĥacī nām bir ĥod-bīn var imiş. Fuĥarā düşmeni ve 'adüvv-i re'āyā. Ĥazret-i vālid vekāleti eşnāsında görür ki re'āyādan kendülere bir nef' yoĥdur. Bu şeyĥ, Ĥarahişār-ı şāĥib vālisi paşalardan daĥı kef-i zulm itdürür. Āteş-i ħased enderūnın iĥrāk idüp şeb ü rüz ġayz-ı ħazret-i [S57b] vālid ü fuĥarā üzre miyān-bend olup vāli vü ħadıya dürlü dürlü mefāsıd ħaynadup ızrārdan ħālī olmamaġla ħazret-i vālid daĥı buña reng-āmız ħaddini bildürmege kār-ı zamāne fūnūnından bir kār tefekkür buyurduĥları şeb-i deycūrda müşāhede iderler ki gūyā [K51b] rüz-ı rüşen imiş. Deli Ĥacī ziyāretine giderler bir derviş-i Mevlevî ħarşu gelür. Sulţānum ne ħarafa gidersiz diyü su'al ider. Cevāb virürler ki: "Deli Ĥacī ħānesine ziyārete giderüz." Ol derviş muĥābele idüp dir ki: "Deli Ĥacī'nuñ ħānesinde oturup duracaĥ yer yoĥdur. Ĥazret-i Mevlānā [L43b] ħuddise sırrıhü'l-a'lā Cenābı cümle fuĥarāsıyla gelüp Deli Ĥacī'nuñ ħānesin ħarāb itdiler." Ĥazret-i vālide i'timād gelmeyüp bi'n-nefs varup görürler ki merĥūmuñ ħānesi ħarāb olmuş ve birĥaç derviş büyük

⁸⁵³ *Mesnevî*, 1/76., Dünyada iş işten doğar.

Beytin tamamı şu şekildedir:

Güft ma'şükem tu büdesti ne ān
Lîk kâr ez-kâr hîzed der-cihân

-Padişah-dedi: Sevgilim senmişsin, o değil. Fakat dünyada iş işten doğar.

⁸⁵⁴ olunur K, M ve S: olunup L.

külüngler ile [M55b] hâneler bacaların yıkadururlar. Bu dehşetden yine tekyeye ric'at iderler. Bu müşâhededen sonra gayrı şürî müdâfa'a fikrin terk idüp zâhirde eşere dîde-düz olmuşlar.⁸⁵⁵ Altı ay mürür itmedin merķūm füc'eten helāk ve 'ıyāl ü evlâdı pey-ender-pey fevt olup emlâki dağı münhedim olmuş. Bunuñ emsâli mu'annidîn-i münkirîn hezâr güş-mâl-i şürî vü ma'nevî görürler mu'teber olmazlar. [S58a]

⁸⁵⁶Eger der-ḥâne kes bûdî tîz haber-dâr bûdendî⁸⁵⁷

Telaḳki-kerdedür ki: Vekâlet-i tevliyyet evķâtında on sekiz cân ile âsitâne-i sa'âdet-âşiyâne-i⁸⁵⁸ Ḥazret-i Sultân Dîvânî ḳuddise sırrihü'n-nûrânide müte'ehhilin ile otuzı mütecâviz ve ba'zı ahyânda kırķa bâliğ olur imiş. Bu cem'iyet ile ol ḳadar zevķ ü şafâlar ve meclis-i⁸⁵⁹ muķâbeleler olunmuş ki ḥadd-i tavşifden [K52a] ḥâric yine bu ḳadar ḥarc u şarfdan ezyed taraf-ı Ḥazret-i Çelebi Bûstân Efendi'ye vâfir şurreler irsâl olunur imiş. Taşradan a'yân ziyâfeti ve muḥibbîn da'vetinden başı alınmaz imiş. O maḥalde olan müṭâyebelerindendür ki müftî-i belde-i merķūm münkirînden olup derûnına muvâfık birûnı dağı yek çeşm olmağla ḥazret-i vâlid a'yândan birini muḥâtab idinüp buyururlar ki geçen ziyâfetde fulân kimsenüñ eṭ'immesi içinde⁸⁶⁰ bir mür küftisi var idi. 'Acabâ ânı ne ile şıbg iderler müftî-i merķūm bu müşâhabeti diñler. [M56a] Müte'accib olur mür küftî olur muymuş diyü derd-mendüñ o ḳadar şu'urı ve rüşdi yokdur ki mür

⁸⁵⁵ olmuşlar L, M ve S: olup durmuşlar K.

⁸⁵⁶ K ve S'de yazılmamıştır: Mışra' L ve M.

⁸⁵⁷ Eger evde biri olaydı çabuk haberdar olurlardı.

Anlayana sivrisinek saz.

Tokmak, *Age.*, s. 126.

Deyimin farklı şekli şöyledir:

Der-ḥâne eger kes est, yek ḥarf bes est.

Anlayana sivrisinek saz.

L ve M nüshalarında mısra olduğu ifade edilse de bu bir deyimdir.

⁸⁵⁸ âsitâne-i sa'âdet-âşiyâne-i K, M ve S: âsitâne-i L.

⁸⁵⁹ şafâlar ve meclis-i S: şafâlar, meclis-i K: şafâ-yı meclis-i L ve M.

⁸⁶⁰ eṭ'immesi içinde K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

küftinün maqlübı kūr müftidür. Her meclisde⁸⁶¹ bunuñ leṭā'ifleri bî-ḥadd [L44a] vāḳi' olur imiş; lâkin ḳanı ol maḥalde bir ḳadir-şinās-ı 'āşık u suḥan-fehm-i şādık bu kulzüm-i kemālātuñ zāt-ı sūtüde-şifātından ṭab'ı vaḳḳādları⁸⁶² mevcyesinden [S58b] sāhil-endāz-ı beyān olan leṭā'if ü zārā'ifi ḥıfz u cem' itsün. Tenbih! İḥvān-ı Mevleviyye'den olan mürīdīn ü muḥibbīne ednā mertebe bir sevād-ḥvānlık lâzımdur ve daḥı ziyādece himmeti olursa *Meşnevî*-ḥvānlık āşār-ı kibāruñ cümlesine itṭilā' ḥāşıl iderse *-Fe-tübā lehü eyyühe't-ṭālibīn*-⁸⁶³ evḳātuñuza izā'at itmeyüp mütenaşşih olasız ve-illā bir⁸⁶⁴ peşimān olursuz ki ḳābil-i ta'bir olmaz.

*Mışra'*⁸⁶⁵

*El-ānü ḳad nedemtü vemā-yenfe'u'n-nedem*⁸⁶⁶

mazmūnına mazḥar olursız. **Telakki-[K52b]kerdedür ki:** Üç sene miḳdārı sāye-i Ḥāzret-i Sulṭān Dīvānī-i Semāī ḳuddise sırrihü'n-nūrānide 'işi-i ḥoş ve şafā-yı dil-keş-i şūrī ve fütühāt-ı bî-ta'ab-ı ma'nevī ile zevḳ-yāb olup izn-i ḥāzret-i çebebi-i müşārun ileyh ile vekālet Şucı Dede'ye virülüp kendüler yine maḳarr-ı aşlileri belde-i Kütāhiyye'ye ric'at ve sāye-i 'ināyet-māye-i Ḥāzret-i Arḡun ḳuddise sırrihü'n-meknūnda ser-efrāz u āsūde olmuşlardır. Tahmīnen ibtidā'-i ḥāreketleri sene 1118 [M56b] olmaḳ ihtimāli ola hic deh ise beyne'l-fuḳarā 'ādet-i yümn-ta'dād ile ma'rūfe,⁸⁶⁷ müte'emmil ol ki sene-i merḳūmede ṭaraf-ı bāhirü's-şeref-i Ḥāzret-i Sulṭān Dīvānī-i ḳuddise sırrihü'n-nūrāniye müncezeb olmaları ve fütühāt-

⁸⁶¹ meclisde K, L ve M: mecālisde S.

⁸⁶² vaḳḳādları L, M ve S: u vaḳārları K.

⁸⁶³ Ne mutlu ona ey talipler.

⁸⁶⁴ bir K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

⁸⁶⁵ Mışra' L ve M: ḡK ve S.

⁸⁶⁶ Şimdi pişman oldum ama pişmanlık fayda vermez.

⁸⁶⁷ ma'rūfe K ve S: ma'rūfdur L ve M.

ı mā-lā-yuḥṣā-i şūrī vü ma'nevī ile mükerrer olmaları kâbil-i ta'rîf ü tahrîr degildir. Bunuñ üzerine dört beş sene mürür idüp yine düyün-ı keşîre [S59a] zuhûrıyla hemân 'aḳabinde *feracün ba'de's-şiddeleri*⁸⁶⁸ daḫı rû-nümâ olup *Kâr ez-kâr ḫîzed der-cihân*⁸⁶⁹ mazmûnı meger bûstâncı başılıḳdan müstahrec Muştafâ Paşa nâm sâbıḳan muḫibb-i muḫlişleri [L44b] olup beglerbegilik ile kendüye medîne-i Isparta iḥsân olunmuş. Belde-i Kütâhiyye'den 'ubûrlarında görürler ki ḫâzret-i vâlid anda iḳâmet itmişler. Biz cenâbuñuzı asmânda cüst ü cû iderken zemînde bulduḳ fehvâsı mu'azzez [K53a] ü mükerrer manşıbları olan Isparta'ya telemmüz itmege alup giderler. Ḥâzret-i vâlid⁸⁷⁰ ise seyâhatleri hengâmında iki def'a⁸⁷¹ Isparta'ya uğramışlar. Ekşer ahâlisi muḫibbîn ü muḫlişinden olup ve niceleri telâmizeden olmaḡla ḳudûm-ı şerîfleri ile cümleye rûşenâ-yı çeşm-baḫş olmuşlardır. İbtidâ paşa-yı merḳûm *Mesnevî-i Şerîf*den telemmüz idüp ve sâ'ir ahâliden daḫı *bi-ḳadri'l-istiâ*⁸⁷² herkes bir derse ibtidâ idüp eyyâm-ı mübârekelerde cevâmi'-i şerîflerde va'z u tezkîr eyyâm-ı ḫâliyyede ziyâfetler ve ziyâfetden şoñra⁸⁷³ şoḫbetler bu minvâl üzerine 'iş-i ḫoş-ı [M57a] bî-ḡışş⁸⁷⁴ ile paşa-yı merḳûm 'azline ḳarîb müncezeb-i maḫmiyye-i Kütâhiyye olup hedâyâ-yı vâfire vü fütûḫât-ı mütekâşire ile ric'at buyurmuşlardır.

⁸⁶⁸ Zorluktan sonra kolaylık.

⁸⁶⁹ *Mesnevî*, 1/76., Dünyada iş işten doğar.

Beytin tamamı şu şekildedir:

Güft ma'şûkem tu bûdestî ne ân
Lîk kâr ez-kâr ḫîzed der-cihân

⁸⁷⁰ vâlid L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

⁸⁷¹ iki def'a K, L ve M: iki kerre def'aten S.

⁸⁷² gücü yettiḡi kadar.

⁸⁷³ ziyâfetden şoñra K: L, M ve S'de yazılmamıştır.

⁸⁷⁴ bî-ḡışş K, L ve M: bî-ḡays S.

*Beyt li-mü'ellifihî.*⁸⁷⁵

[Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün]

Bende-i muhliş be-her cā mî reved mükrem şeved

*Her ki bāşed kâtim-i esrâr-ı ü maḥrem şeved*⁸⁷⁶

Telaḳḳı-kerdedür ki: Vüzerā-yı 'izāmdan otuz [S59b] beş kadar vezîr ile hem-meclis olup ekşeri dānende-i ḳadr-i şoḥbetleri olup irāde rütbesinde ikrāmlarında bezl-i cehd iderler idi. O cümleden biri Ḥasan Paşa idi ki Ḥacî-kırān şöhretiyle ma'rûf müddet-i velāyetlerinde germ-ā-germ-i ülfet ve imtidād-ı şoḥbet üzere beynlerinde kerāmete dā'ir nice zārāfet ü leṭāfet geçüp *ve li külli cem'in eştāt*⁸⁷⁷ mazmūnı vezîr-i merḳūm Kütāhiyye'den 'azl olup [K53b] Başra manşıbı ile ḥaber-dār olduḳda bu 'azl ü naşb kendüye nā-ḥoş gelüp Burusa'da 'ilm-i nücūmdan ḥaber-dārī iddi'ā ider [L45a] bir Mısr 'Arabı ḥile-kār var imiş. Aña bir mektüb ile çuḳadār irsāl ider ki⁸⁷⁸ bizüm⁸⁷⁹ Başra manşıbında 'āḳıbet ḥālīmüz neye müncerr olur?⁸⁸⁰ Merḳūm 'Arab daḥı bir zāyırçe taḥrîr idüp içinde bir ḳaç yerde maḥzūrāt-ı külliyye göstermiş paşa-yı merḳūm baḳduḳca müte'ellim olup günden güne ḡümüm u ḥümümı mütezāyid olur imiş. Ḥazret-i vālid bi-ḡayr-ı rü'yetihî bu aḥvāle muṭṭalī' olup kerem-i cibillilerinden nāşī ḳünki mā-beynde bu ḳadar ḥaḳḳ-ı şoḥbet var o leylede ki yārındası [M57b] vedā' olunacaḳ ḥılāl-i şoḥbetde buyurlar ki cenābıñuzuñ bir ḳaç günden beru mütefekkir olduḡunuz zāyırçeyi görsek ve anuñ içinde olan aḥvāl ü maḥzūrāta cevāb-ı bā-şavāb virilse

⁸⁷⁵ beyt-li-mü'ellifihî S: li-mü'ellifihî beyt L ve M: K'de yazılmamıştır.

⁸⁷⁶ İhlash kul her nereye giderse ihsan görücü olur. Herkim sır saklayıcı ise o yakın olucudur.

⁸⁷⁷ Her topluluḡun bir daḡılması vardır.

⁸⁷⁸ ki K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

⁸⁷⁹ bizüm K, M ve S: L'de yazılmamıştır.

⁸⁸⁰ olur S: ola K, L ve M.

münāsib degil midür didükde paşa-yı [S60a] merķūm bir miķdār imtinā‘ üzre rū-nümā olup ba‘dehū ināle iderler. Hāzret-i vālid dađı bir miķdār nażar-ı te‘emmül buyurup paşa-yı müşarun ileyhden istīzān iderler ki cenābıñuz aşlā lem ve lā dimezsiñüz dā‘iñüz bu zāyırçeyi ķarşumuzda müşte‘il meş‘ale ilķā iderüm ve içinde münderic maḥzūrāta cevāb virürüm. Paşa-yı merķūm sūkūt iderler. Hāzret-i vālid bi'n-nefs ḥareket idüp besmeyleyle ol ekāzībi meş‘ale idḥāl iderler. Andan maķamlarında kā‘id olup buyururlar ki ol kezzāb ‘Arab üç maḥzūrāt⁸⁸¹ göstermiş. Sizüñ bir fikriñüz budur ki [K54a] yoluñuz üzerinde ibtidā Konya’ya varursuz anda Maḥtül-zāde⁸⁸² vālidür gūyā taraf-ı devletden fermān varmışdır. Bize kaçd ider diyü müte‘ellim olursuz. İkinci Haleb vālisi ‘Abdī Paşa’ya fermān oluna bize kaçd eyleye. Üçüncü nevbet Bağdād vālisi Hasan Paşa’da ola imdi müjde olsun⁸⁸³ ki bunlar cümle kizb-i maḥzūr. Hiçbirinde maḥzūr yokdur. Şıḥḥat ü selāmet üzre Başra’ya dāḥil olup anda müsterih olursuz. Kaṭ’an kendüñüz rencide idüp bi-hüde elem üzre olmayasız; [L45b] lākin böyle dekkākıların ḥıyelinden [M58a] bir nebze ve şu‘bedür ki cenābıñuzuñ ma‘lūmı olduķda kizbleri dađı ziyāde münfehem olur. Bu taraftan çuķadār irsāl olunduķda yanınca şurre zamm olundu mı olunmadı mı? Lā-ile cevāb-dih olurlar. [S60b] Hāzret-i vālid –*nevverallāhü merķadehü*⁸⁸⁴ ḥāzretleri buyururlar ki o cins kezzābların ‘ādet-i ḳabīḥası budur ki şurre gelmedükde vāfir maḥzūrāt taḥririyle sā‘ili⁸⁸⁵ tekdīr iderler. Fi’l-vāḳi‘ paşa-yı müşarün ileyh rū-be-rāh olup Başra’ya varınca mu‘azzez ü mükerrem ṭarīķ üzre bulunan paşalar ziyāfetler idüp atlar çeküp şavb-ı me‘müre varurlar. Ekşer vüzerā şāliḥi tāliḥiden ve ‘ālimi cāhilden şādıķı kāzibden fark itmeyüp turrehāt-ı vesvās⁸⁸⁶ ile dil-ḥarāb u tazayyu‘-ı evķāt iderler. Kañķı vezirüñ baḥtı yāver ola ki

⁸⁸¹ maḥzūrāt S: maḥzūr K, L ve M.

⁸⁸² Maḥtül-zāde L, M ve S: Maḥtülī-zāde K.

⁸⁸³ imdi müjde olsun K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

⁸⁸⁴ Allah onun kabrini nurlandırsın.

⁸⁸⁵ sā‘ili L ve M: mesā‘ili K ve S.

⁸⁸⁶ vesvās S: vesāvis K, L ve M.

böyle bir vücūd-ı bih-būd ile hem-meclis olup müşkilâtını hall eyleye tevfiķe muhtâc bir ma'nâdur.

Mesnevî-i Şerîf: [K54b]

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

K'û nebiyy-i vaķt-i h'vîş est ey mürîd

Tâ ez-û nûr-ı Nebî âyed bedîd⁸⁸⁷

Ender âyîne çi bîned merd-i 'âm

Ki bibîned pîr ender hîşt-i hām⁸⁸⁸

Çeşm-i bînâ bihter ez-sî şad 'aşâ

Çeşm bişinâsed güher râ ez-ħaşâ⁸⁸⁹

Telâķi-kerdedür ki: Vüzerâdan biri daķı 'Abdî Paşa'dur. İki def'a Kütâhiyye'ye naşb olunmuşdur. Enderün-ı [M58b] sarâydan paşalık ile ħurûc itmezden muķaddem ħazret-i vâlid daķı Ġalaťa Tekyesi'nde olup gahî pâdişâh ile ħâş oĥalı Beşiktaş muķâbelesine geldükde âşinâyî var imiş. Ħazret-i vâlidî gördükde Ħaleb'de Nâbî'yi [S61a] ferâmüş idüp rûz şeb şoĥbet ü ülfet-i germ-â-germ-i letâ'if ü zârâ'if-i bî-şümâr [L46a] ile dâd-ı manşıbı virmişdür. Ez-cümle

⁸⁸⁷ *Mesnevî*, 5/742., Çünkü o, zamanın peygamberidir. Ey mürit! Ondan peygamber nuru açģa çıkar.

⁸⁸⁸ *Mesnevî*, 6/2026., Sıradan kişinin aynada gördüğünü pîr, ham kerpiçte görür.

⁸⁸⁹ *Mesnevî*, 6/3783., Gören göz üç yüz sopadan daha iyidir; göz inciye taştan ayırt eder.

paşa-yı merķūmuñ ğāyetü'l-ğāye bir Tiryākī Dervīş Muştafā dimekle meşhūr afyon-ḥvār dervīşi olup keyfi geldükde *Şeh-nāme*-ḥvānlık da ‘adīli olmayup her ḥālle zīver-i meclis olmağın keyfi geçdükde enderūn ağaları meclis-i paşada dürlü dürlü melā‘ib ile dervīş-i merķūmı tekdīr ve şaḥib-i meclisi tazḥik şadedinde olup bu daḥı merķūmlaruñ şafā-yı vaḳtlerinden nev‘-i āḥer olmağla ḥazret-i vālid ‘ilāve buyurup sāḥte bir ḥüccet peydā itmişler. Mażmūmı bu ki ḳaşaba-i Yeñişehrde vāḳi‘ ḥammāma müsāfireten bir ehl-i keyf duḥūl idüp bir zebāniye beñzer dellāk oğuşdurma ḳaşdıyla ra‘d-ı āsmān gibi el ele urup vücūd-ı ehl-i keyfe mess idince derd-mendūñ keyfi yevm-i ḳiyāmetde daḥı yetişmemek üzre cānı pervāz itmiş. Bu şüret keşf ü ḥüccet olunup [K55a] dīvān-ı Anaḫolı'ya i‘lām olunmuş didükde merķūm Dervīş Muştafā ser-ber-āver girībān-ı ehl-i keyfāne olup hāy kāfir dellāk cehennem zebānisi bu ğüne ehl-i keyfūñ vücūdına taḳarrüb mi olunur [M59a] diyü vezīr-i merķūmdan [S61b] bu ḥuşūşuñ teftişine buyurıldı isteyüp kendi bi'n-nefs getmek üzre dāmen-der-miyān ider. Dā'irede bir hāy u hūy ve ḥande-i mizāḥ peydā olur ki mişli görülmemiş. Herbiri bir ğüne temeshur idüp ğüyā ehl-i keyf olanlaruñ cānı rīsmān-ı penbe ile bağlu ola belki ebr içinden ḥāşıl ednā ra‘d ğürüldisi olsa hemān cānı çıkar diyü herbiri ğüft ü şenīd peydā idüp şaded-i mecālis olmuşdur. Paşā-yı müşarun ileyh ile ḥazret-i vālid beyninde hezār ğüne kerāmete dā'ir bu ğüne leṭā'if çok vāḳi‘ olup āḥir bir sene miḳdārı vālī olup ‘azl olmuşdur. Def‘a-i şānīyedeki yine belde-i Kütāhiyye kendülere tevcīh olunur. İştıyāḳ-ı tām ile evvelkiden muzā‘af ikrām ile ḥazret-i vālidı mükerrrem ü muḫterem tutarlar. [L46b] Ḥattā bu faḳīrūñ şığar-ı⁸⁹⁰ sinninde gelüp vaḳt-ā-vaḳt vālidüm⁸⁹¹ ile ḥareme duḥūl idüp bizlere daḥı⁸⁹² ḥadden ziyāde ikrām olunurdu. Ḥacce Fāṭıma Ḥānum Ḥazretleri ḥayātda idi. Ekşer evḳāt getürdüp ba‘de ikrāmü't-tām dest-būslarıyla müstes‘id olup du‘ā'-yı ḥayrların recā vü niyāz iderler idi ve

⁸⁹⁰ şığar K, L ve M: şağır S.

⁸⁹¹ vālidüm K, L ve S: vālidem M.

⁸⁹² daḥı K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

tekyeye qarābīn ü nüzūr irsāl ile taṭyīb-i ḳulūb-ı fuḳarāda mücidd idiler. Aḫlāk-ı ḫāsenesi [K55b] yek-ā-yek taḫrīr olunsa [S62a] bā'is-i taṭvīl olur. Ve ekṣer-i mecālis bu teṣekkür üzre imiş ki ḳanḳı manşıbda olsaḳ ālām u ḫümüm u ḡumüm zenbūr-ı belā gibi başımuza üşer; lākin bu manşıba [M59b] geldükde inşirāḫ-ı şadr ḫāşıl olup pey-ender-pey sürūr-ı bī-endāze vü neşāt-ı ferāḫ-engīz ile müreffehü'l-ḫāl oluruz. Bunu ancaḳ şeyḫ efendi cenāb-ı sa'ādet-me'ābınuñ şeref-i şoḫbeti te'sīri bilürüz diyü iḡtinām 'add iderler imiş. Fi'l-vāḳi' erbāb-ı ḳulūb ile şoḫbetde bu ḫālet ezherun mine'ş-şemsdür. Anlarda olan şafā-yı vaḳt şāḫibine daḫı 'aks idüp ḳalbinde şafā-yı bī-vech bulur⁸⁹³ netekim Şā'ib-i Isfehānī bunu imā idüp bu beyti buyururlar.

Beyt:

[Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün]

Biyā ehl-i şafā rā dest būsī kun ki mībāşed

Ruḫ-ı āyīne būsīden dehān-ı ḫ'vīş būsīden⁸⁹⁴

Minvāl-i meşrūḫ üzre iki sene miḳdārı vālī olup 'azl olduḳda Ḥoṭın⁸⁹⁵ mañşıbı ile getmişdür. Niçe eyālet daḫı ma'iyetine ta'yīn olunup Anaṭolı sipāhiyānından birine ḫāzret-i vālid bir mektüb virürler. Paşa-yı merkūma varmak üzre vaktā ki merḳūm sipāhī mektüb-ı kerāmet-maşḫūbı isāl ider. [L47a]

⁸⁹³ bulur L, M ve S: olur K.

⁸⁹⁴ Gel! Safa ehlinin elini öp ki aynanın kenarını öpmek kendi dudaḡını öpmek olur.

Sā'ib-i Isfehānī'ye ait olduḡu belirtilen bu beytin kaynaḡını yaptığımız araştırmalarda tespit edemedik.

⁸⁹⁵ Ḥoṭın L ve M: Ḥoṭun K ve S.

Li-mü'ellifihî'l-fâkîr:

[Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün]

Pîr-i kâmil kârdân-ı her umûr

Bûd re'ÿ-i şâ'ibeş rûşen zi nûr⁸⁹⁶ [S62b]

Ân ki ū rā re'ÿ-i hâric in buved

Der-ţariķat vez haķîķat çün buved⁸⁹⁷

Der-ma'ârif nîz mişleş nâdir est [M60a]

Negrevî ger ber eserhâ zen tu dest⁸⁹⁸

Neşr:⁸⁹⁹ Meger ki enderûn-ı mektûbda tebsîr-i tevcîh-i Mısr-ı [K56a] Kâhire münderic imiş. Hâmil-i varaķa haddinden ziyâde ikrâm olunur. Fi'l-vâķi' bir iki ay mürûrunda tevcîh-i merķûm teveccüh ider. Mısr'a râhî olurlar.

Mu'âyenemüzdür ki: Vüzerâdan biri daķı Çerkes Meĥmed Paŗa'dur. Kemâl-i hulûşından nâşî muķâbeleye hâzır olup tekyemüzün heykel-i riştesine⁹⁰⁰ nigerân olup hâzret-i vâlididen izn taleb eylediler⁹⁰¹ ki tekyeyi hedm idüp der⁹⁰² u dîvârını taşıla binâ itmek üzre hâzret-i vâlid cevâb-ı bâ-şavâb buyurdılar ki müteķaddimîn-i meşâyih-ı kirâm bu zîr-i binâda güzerân itmişler. Bizler anlaruñ

⁸⁹⁶ Pir-i kamil her işi bilen, onun doğru görüşü nurdan da parlak olur.

⁸⁹⁷ Bunun dışında görüşü olanın tarikatten ve hakikatten olması mümkün müdür?

⁸⁹⁸ Maarifte de benzeri nadirdir. Peşlerine katılmasan da sen el at./Katılmak için mücadele et.

⁸⁹⁹ neşr L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

⁹⁰⁰ riştesine K: reşyesine S: reşîşesine L ve M.

⁹⁰¹ eylediler K, L ve M: iderler S.

⁹⁰² der K: dörd S: dört L ve M.

bir müyına müvāzin olmazuz eger ba'de'l-mevt zîr-i hâkde bu kadarca menzil ihsân olunur ise kerem-i bî-nihâyedür. Ve illâ şimdilik bu dağı çokdur diyü sedd-i mes'ül buyurmuşlardır. Vâkı'â hâl-i⁹⁰³ hayâtlarında dâ'imâ bu teşekkür ile terennüm-rîz idiler ki bu âsitâne-i sa'âdetde olan zevk u şafâ-yı rûhânî vü cismânî hîç bir tekyeye maşşûş degildir. Kendü zîynetlü ve evkâfı çok olan tekyelerde bunda olan refâhiyyet olmaduğı zevl-i-'uqûla müberhendür. Şâhid-i 'adl *Dîvân-ı şerîflerinde* olan bu bir beyt kâfidür.

*Beyt.*⁹⁰⁴

[L47b] [M60b]

[*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*]

Harîm-i hânkâhuñda olan yek vîje-i süknâ

*Baña yegdür kuşûrundan tamâmen rub'-ı meskûnuñ*⁹⁰⁵

[S63a] Bunuñ emşâli taḥdîş ve teşekkür *Dîvân-ı şerîflerinde* çok vâkı' olmuşdur. İstikşâf oluna şümme ve şümme her gelen vüzerâ, şifte-i⁹⁰⁶ hâlât-ı kerâmet-âgînleri olup [K56b] şeb ü rûz şöḥbetlerinden dūr ve dîdâr-ı şerîflerinden mehcūr olmasını istemezler idi. Biñ yüz otuz târiḥine gelince târiḥ-i merķūmda Şofya vâlîsi, Kâl'a-i Niş⁹⁰⁷ muḥâfîzı olan el-Ḥâcc 'Alî Paşa -*rahmetü'llâhi 'aleyh*-diyârımıza vâlî olup geldüğü rûzuñ şânîsinde selâm ağasını da'vete irsâl idüp görüşürler. Ba'dehü ḥâzret-i vâlid bir iki gün mekş idince tekrâr bir şabâ-refţâr tekâver ile bir çuḳadâr irsâl iderler. Ḥâzret-i vâlid teşrîf itdüklerinde tenbîh-i

⁹⁰³ hâl-i K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

⁹⁰⁴ Beyt K ve S: Mışra' L ve M.

⁹⁰⁵ Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkîb Dede ve Dîvânı*, Ankara : Akçağ Yay., 2003, s. 133, K18/30.

⁹⁰⁶ vüzerâ, şifte-i K, L ve M: vezîr, âşifte-i S.

⁹⁰⁷ Kâl'a-i Niş K, L ve M: kâl'a-nişîn S.

āşafâne buyururlar ki ve külli yevm bu arada bulunmalısız bir daḥı da‘vete ḥācet kalmasun lisānen bizler dā‘ī olalum didükde be-ser u çeşm taḳabbül⁹⁰⁸ buyururlar. Güyā beynlerinde mu‘āhide gibi olup⁹⁰⁹ dört sene şeb ü rüz muvāzabet itmişlerdür. İbtidā manşib oldukları şitāda bir fermān şādır olup Ḳaraḥişār-ı şāḥib Vālisi İki TuḒlı ‘Abdu'r-raḥmān Paşa bir sekrān kimse olup keşret-i zulmünden nāşī ḳatlı olunması meşrū‘ olmağın merḳūm Ḥācī ‘Alī Paşa'ya fermān şādır olmuş. Ḥāzret-i vālide evvel⁹¹⁰ tecrübeleri [M61a] bu olmuşdur ki menṯūk-ı fermānı dermeyān idüp tedbīr-i şā‘ib istedüklerinde [S63b] ḥāzret-i vālid buyururlar ki sizüñ ‘Arnavud bölük başlılarından Ḥaydar nām bölük başıyı ta‘yīn buyurup bu gün ba‘de'z-zuhr [K57a] çıkar şabāḥ namazı vaḳtinde merḳūmı ḳatlı ider sālimen gelür didükde paşa-yı müşārun ileyh daḥı işāret buyurılan Ḥaydārı ta‘yīn idüp vaḳt-i [L48a] ma‘hūdı ifāde itmişler. Bi-ḥasebi'l-emr vaḳt-i şubḥda müstevlī olduğda *zehebet ed-devletü bi'l-bevletü*⁹¹¹ mażmūnınca mīr-i mīrān sekrān-ı merḳūm āb-feşānda bulunup ḳatlı olunur. Merḳūm Ḥaydar ser-i maḳtū‘ ile geldükde paşa-yı mūmā ileyhüñ ḥāzret-i vālide i‘tikādı mütezā‘af ve ülfetleri daḥı ziyāde germ olmuşdur.⁹¹² Sene-i merḳūmenün şayfında bir fermān daḥı şādır olup Anṯaliyye civārında Yörügān ve Türkmān eşḳıyāsınuñ zımmetlerinde vāfir mīrī aḳce cem‘ olup virmede ta‘allül iderler imiş. Anı taḥşīl ba‘dehū eşḳıyāsını teftiş ba‘dehū ḥucec ve nuzere ḳaṯ‘ u bend olunması bu daḥı umūr-ı şa‘beden olup bu def‘a ḥāzret-i vālide ma‘ıyyet üzre götürüp iki ay mūrūrunda cümle umūra temşıyyet virilüp sālīmīn ü ḡānimīn maḳarr-ı ḥukūmetine ‘avdet itmişdür. Bir sene mūrūrında bir fermān daḥı şudūr idüp mażmūnı bu ki Dazḳırı nām maḥalde eşḳıyādan Alaybegi-zāde dimekle ma‘rūf bir kimse peydā olup [M61b] [S64a]

⁹⁰⁸ taḳabbül L, M ve S: taḳbīl K.

⁹⁰⁹ olup M ve S: olunup K: L'de yazılmamıştır.

⁹¹⁰ evvel K ve M: ol L ve S.

⁹¹¹ İşeme uğruna devlet elden gitti.

⁹¹² olmuşdur K, M ve S: olmuşlardur S.

zulm ü te'addisi hadden geçüp eşkıyâdan birkaç yüz a'vânla kıulesine⁹¹³ tahtaşşun⁹¹⁴ idüp civârında âyende vü revendeyi rencideden hâlî olmamağla ser-i maqtû'ı [K57b] bâb-ı⁹¹⁵ hümâyûna istenmiş bu fermân şudûrında yine hâzret-i vâlid ile istişâre buyururlar. Anlar⁹¹⁶ dağı böyle pâsuğ-dih olurlar ki cenâb-ı sa'âdet-me'âb ferr-i devlet ile maqtarr-ı hükümetiñüzde ber-karar otursuz pişin-i etrâf u cevânibine buyurdılar irsâl olunur. Bu taraftan ancak baş ağağuz irsâl olursa kâfidür zîrâ şakî mezbûruñ birkaç dâne zî-etbâ' Aydın ağalarından düşmen-i cânı vardur ki yalnız anlara istimâlet virilse merkûmuñ ser-i maqtû'ı pâ-yı devletüñüze gelir diyü re'y-i rezîn buyurduklarında paşa-yı müşârun ileyh semt-i muhâlefete gidüp yok bu emre [L48b] bi'n-nefs giderüm diyü muşır olduğda hâzret-i vâlid yine taraf-ı âhere imâle-i legâm idüp buyururlar ki bir şakıyy-i zî-kuvveti tedbîr-i âşafî bir ağasına katl itdürmiş diyü devletde ne kadar sitâyiş olacağdur ve âvâze-i mehâbetüñüz 'âlem-gîr olacağdur diyü her ne kadar ta'allül buyurdılarsa müfid olmayup bi'n-nefs getmelerine ısrâr itmişler. Hâzret-i vâlidüñ dağı ğayret-i kerâmet-engîzi cüş idüp buyururlar ki gidersiz ammâ alagetüremezsiz diyü hatm-i kelâm eyledükde paşa-yı merkûm dir ki şimdi [S64b] biz varduğda anı hânesinde bulur mıyız? Belî bulursız; lâkin dest-res olmaz bu gûne muhacce ile merkûm menzil-i [M62a] süvâr çıkup pişin etrâfa buyurıldı gönderüp 'asâkire muhâşara itdürdüp kendü varduğda şakî-i mezbûrı kıulesinde mahşûr bulup küll-i mahşûr, me'hûz olacağ iken 'aksi zuhûr idüp bir gün bir gice cenkden soñra şakî-i mezbûr kıulenüñ [K58a] ardından fürce idüp şeb-i deycûrda firâr itmişdür. Yine paşa-yı merkûm re'yinde muşib olup derpeyine menzil ile çuğadâr koşup İstanbul'a varınca izleyüp kayığdan çıkarken vezîre haber olunup ol dağı ağız idüp katl itmişdür. Ba'dehû paşa-yı merkûm maqtarr-ı hükümetine

⁹¹³ kıulesine K, M ve S: kal'asına L.

⁹¹⁴ tahtaşşun K, L ve M: tahtaşşur S.

⁹¹⁵ bâb-ı S: rikâb-ı K, M ve L.

⁹¹⁶ anlar L ve M: K ve S'de yazılmamıştır.

geldükde Һazret-i vālide ta'rīz tariķiyle bir eşkıyāya bizi fedā itdünüz dirler imiş. Һazret-i vālid buyururlar ki yok bizler itmedük cenābınız nefis-bend olmadunuz. Eger re'y-i faķirī kabūl oluna idi. Şaķinūn⁹¹⁷ ser-i maķtū'ı rikābınıza gelüp şit-i heybetünüz eṭrāf-gir olurdu diyü tesliye-baṣ olmuşlardur. Biri daķı sene-i şāniyyede⁹¹⁸ Anṭaliyye civārında ṭā'ife-i Yörügān eşkıyāsını nüzūra bağlayup ba'zılarını daķı aḥz u ḳatle me'mūr olduklarıdır. Yine Һazret-i vālidī ḳomayup ma'ıyyet üzre şavb-ı [S65a] me'müre [L49a] getdüklerinde şehrimüzde bir 'aceb āsib peydā oldu. Her gece hevādan niçe ṭaşlar gelür rāmisi ma'lūm degül. Ne ḳadar ki cidd ü cehd ve re'yy u sedd itdiler ise müfid olmayup çāresin bulamadılar. Bu şive-i dehşet-āmiz sem'ı paşa-yı merķūma irişdükde kendü re'yinde ḳarar-dāde olan bu ki 'ale'l-ğafle [M62b] bir şeb-i deycūrda şehre gire maḫalle ve esvāḳda her kimi bulur ise katl ide bunı Һazret-i vālid ile istişāre eyledükde vālid Һazreti buyururlar ki bunı fikr itmemisüz ki nice ehl-i ḫırfet şehirī dükkāna gider. Nice aşḫāb-ı ḫācet ḫācetine gider. Kimi ḳābileye⁹¹⁹ kimi ḫammāma gider. Re'y-i şā'ib⁹²⁰ budur ki cenābınız alay[-ı] vezirāne ile şehre duḫūl idersiz. Eger seng-endāz olan ecinne zī-fehm iseler bizler varduḳda anlar bu işden fārīg olurlar. Eger ğayrı ğüne ise bir iki münādīden şoñra buyurduğınız re'y⁹²¹ münāsibdür. Bunuñla vezir-i merķūmı teskīn buyururlar. Fi'l-vāķi' şehre duḫūlleri leylerde aṣlā seng-endāzī hüveydā olmayup ğayrı leyālīde daķı bi'l-küllıyye remy münḳaṭı' oldu. Bu bir zarāfet-āmiz şaded oldu ki ecinne-i seng-endāzān suḫan-fehm imiş. Ḳudūmımız ile mütenebbih oldılar. Ve şehir a'yānına daķı bir nūkte oldu ki bizler getdük. Sizlerūñ başına ṭaş yağdı. Bu ğüne kelimāt-ı kerāmet-āmiz ile cümleye nūkte [S65b]-rān olurlar idi. Biri daķı sene-i şālişede vaķ'a-i Miḫalıç'dur.⁹²²

⁹¹⁷ şaķinūn K, L ve M: eşkıyānuñ S.

⁹¹⁸ K'de sene-i şāniyye'den sene-i şālişe'ye kadar 24 satır yazılmamıştır.

⁹¹⁹ ḳābileye M ve S: K ve L'de yazılmamıştır.

⁹²⁰ şā'ib M ve S: şāḫib L: K'de yazılmamıştır.

⁹²¹ re'y S: K, M ve L'de yazılmamıştır.

⁹²² Miḫalıç'dur K, L ve M: Miḫalice'dür S.

Beyn'el-etrāk Gülek Mîhâlıcı⁹²³ demekle meşhûrdur. Qurâlaruñ birinde bir hânedânı eşkıyâ başup ehl ü 'iyâlî ile cümle qatl itmişler, fermânı, paşaya gelüp hareket iktizâ itmekle mümâ ileyh dañı hâzret-i vâlidî h'vâh u nâ-h'vâh qomayup ma'ıyyet üzre götürmüşdür. Böyle naql buyururlar idi ki maḥall-i ma'hûde varıldıqda aḥvâl-i güzeşteden teftîş olındı. [M63a] Qâtilinden [L49b] eşer bulunmayup ne qadar ki cehd olındı⁹²⁴ ise müfîd olmamış. Paşa-yı merḳûm ne qadar ḥulûş şâhibidür ki⁹²⁵ bundan ma'lûm ola ki bir leyde vaqt-i teheccüdde ba'de'l-edâ şabâḥa qadar bükâ³ iderler. Tazarruc u niyâz ile mağşûş ekserî du'aları bu ki ḥûn-ı nâ-ḥaqqdan maşûn olup qâtiller hüveydâ ola istid'â şabâḥında [K58b] Fâlıḳu'l-eşbâḥ bu umûr-ı müşkilenüñ fetḥini müyesser idüp meger ḥademe-i beytden bir yetîme-i şağîre buña muṭṭalı^c olup eşkıyâ dañı buña⁹²⁶ şağîr⁹²⁷ sinnine⁹²⁸ merḥameten şefḳat idüp qatl itmemişler. Ve seng-i mezâr yerine ta'dâd itmemişler. Bu kıza ilhâm olup paşa tarafına qaçup gelüp mevtâlar ne yerde medfûn olduḡun ve ne zamân qatl olunduḡun ve mâl ne yerde ihtifâ olunduḡun [S66a] bi'l-cümle ḥaber virür⁹²⁹ paşa dañı bunuñ mükâfâtuñ evvel kıızı ḥaremîne irsâl idüp ba'dehû kendü tevâbi'inden bir mehtere mükemmel cihâz ile çerağ itmişdür. Bu umûruñ teyessürinden şoñra Burusa'ya teveccüh idüp anda bir gice bir vâkı'fa görürler ki:⁹³⁰ Kable tulû'u'l-fecr hâzret-i vâlide ru'yâyı naql iderler. Hâzret-i vâlid dañı emr-i âtiyyeyi mütefaṭṭın olup izn-h'vâh olup ibnleri Mîr Ḥalîl ki ol dañı hâzret-i vâlidten telemmüz iderdi. Anı dañı alup Kütâhiyye'ye ric'at

⁹²³ Eskişehir'in Mihalgazi ilçesinin eski ismi Gümele; Mihalıççık İlçesinin eski adı ise Kuyucak'tır. Bursa Karacabey'in eski ismi de Mihalıç'dır. Bulgaristan Tırnovi'de de Mihalice isminde bir kaza bulunmaktadır. Metinde Bahsi geçen Gülek Mihalıcı, Anadolu'daki Mihalıç'lardan biri olmalıdır. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları 2006, s. 367-368.

⁹²⁴ olındı K, L ve M: olınur S.

⁹²⁵ ki S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

⁹²⁶ buña K, L ve M: bunuñ S.

⁹²⁷ şağîr S: şığar K, L ve M.

⁹²⁸ sinnine L, M ve S: sinninde K.

⁹²⁹ virür K, L ve M: virüp S.

⁹³⁰ ki L ve M: K ve S'de yazılmamıştır.

iderler. Şuret-i ru'yâ bu güne rû-nümâ olmuş ki sekiz on dane kılıcı paşa-yı müşârun ileyh merhûmuñ miyânına bend itmişler. Dervîşân gibi semâ' iderler imiş. Kılıçlar dahı tennûre mişâl açılmışlar. [M63b] Bu vâkı'anuñ dehşeti hazret-i vâlide helecân-endâz olup infikâka qarâr-dâde olmuşlar. Hemân ol rûz-ı firûzda bir fermân şadır olur ki [K59a] Mağnisâ'da Hayra Oglân dimekle meşhûr bir eşkıyâ tekevvün itmiş. E'vânı dört yüz miqdârı [L50a] olup anlaruñ katl ü istişâli ve me'vâları tahribinüñ emri imiş. Hazret-i vâlid⁹³¹ buyururlar idi ki eger ol vaq'ada⁹³² ma'iyyet üzre bulunsak niçe bî-günâh katl olunacak bizler men'ine cehd ve bi-gayrı haqqın katlden şıyânet ile tahvîf olunduğda memnû' [S66b] olmayacak. Beynimüzde şikâk vâkı' olacak vâkı'-i hâl sefk-i dimâ' ile me'lûf olup dört yüze bâliğ katl-i nüfûs olmuşdur. Hattâ paşa-yı merķūmı kan tutmuş.⁹³³ Bu tarafda hazret-i vâlide tahrîr itmesiyle 'ilâc-ı ma'nevî ile def⁹³⁴ olmuşdur. Şâhib-i itibâra bundan nuşh-ı 'azîm hâsıl olur ki kâmil-i mükemmel nazarından dūr olan kimsenüñ dünyâ vü âhireti ve ahvâl ü evzâ'ı perişân olduğundan mâ-'adâ hudûd-ı şer'iyede tecâvüz idüp irtikâbatı mürtekib olarak küfre mü'eddî olur. –Ne'üzü bi'llâhi'l-hafîzi'l-hannân-⁹³⁵ ⁹³⁶ ve umûrında ğaşş u şemîni farkdan 'âciz olur. Hemân 'âkıll u keyyis⁹³⁷ oldur ki böyle bir vücûd-ı bih-bûda baht-ı yâver olup dest-res mümkün olur ise,

Mışra'⁹³⁸

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]

⁹³¹ Hazret-i vâlid S: hazret K, L ve M.

⁹³² vaq'ada L, M ve S: vaq'a K.

⁹³³ tutmuş S: tutup K, L ve M.

⁹³⁴ def^c K ve S: ref^c L ve M.

⁹³⁵ Ne'üzü bi'llâhi'l-hafîzi'l-hannân S: el-'ıyâzü bi'llâhi'l-hafîzi'l-mennân K, L ve M.

⁹³⁶ Çok merhametli ve koruyucu olan Allah'a sığınırız.

⁹³⁷ 'âkıll u keyyis L, M ve S: 'âkıll u dâna kes K.

⁹³⁸ Mışra' L, M ve S: ğ K.

*Ba'd ez-în dest-i men ü dâmen-i ân serv-i bülend*⁹³⁹

mübttegâsınca münfekk olmaya ki selâmet-i dü cihânîdür. [M64a] Bu kadar sefk-i dimâ'ndan bir ma'nâ dahı zühür eyledi ki ol vaqt sulţân, Aḥmed-i Şâliş idi. Lisânı üzre bu cârî olmuş ki bizler bu 'Alî Paşa'yı şüfî 'add iderdük bu ise cellâd [K59b] imiş. Ḥussâd u füssâd ve vezîr-i vaqt fışkla meşhûr Muşḳara'lı İbrâhîm Paşa bu kelâmdan kemîn-küşâ olup Ka'be-i Mükerreme'de Şerîf 'Abdu'llâh fitnesi teskînine [S67a] bundan eyu vezîr olmaz diyü felâḥan-ı mekr keffesine vaz' iderler. Menşe'i Mağnisâ'da olan ifrâṭ olup biñ yüz otuz dört Recebinde şeyḫü'l-ḥarem tevcîhi [L50b] ile Cidde manşıbı gelüp rû-be-râh olmuşdur. Bunda⁹⁴⁰ zarâfet-âmîz-i kerâmetlerinden biri dahı budur ki merḫûm 'Alî Paşa'nuñ ibtidâ senesi ki mutaşarrıf-ı Kütâhiyye olmuşdur. Mühr-dârını ḥazret-i vâlid istinţâkına ḥavâle idüp bu manşıbdâ müddet-i⁹⁴¹ mekşimüz bir iki sene ola mı? Ḥazret-i vâlid cevâbında buyururlar ki üç dört beş bu tebşîrden 'azîm maḥzûz olurlar. Vaqtâ ki otuz dört Recebinde râyiḥa-i 'azl-i meşmûm olunduḳda⁹⁴² yine merḫûm mühr-dâr suḥan-rân olup dir ki cenâbıñuz beşe ḳadar tebşîr buyurduñuz idi niçün taḥallüf itdi? Ḥazret-i vâlid buyururlar ki sizler bizüm maḳşûdumuzu fehm itdüñüz mi? Bizüm murâdımız şimdi olan manşıbı îmâ idi ki lafz-ı Cidde'dür ki ḥurûf-ı teheccî

⁹³⁹ Bundan sonra, el benim etek o selvi boylunun.

Abdülbaki Gölpınarlı, *Hafiz Divanı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi 1985, s. 234, G.CCXXXV/1., G181/1. Ganjoor.net/hafez/ghazal/sh181/1.

Beytin Abdülbaki Gölpınarlı ve Ganjoor net'teki tamamı şu şekildedir:

*Ba'd ez-în dest-i men ü dâmen-i ân serv-i bülend
Ki be-bâlâ-yı cemân ez bun u bîḥem ber-kend*

Bundan böyle, o salına salına yürüyüşüyle beni kökümnden çekip çıkaran yüce boylu selvinin eteğine yapışacağım, el benim etek onun gayrı!

⁹⁴⁰ bunda K ve S: bundan L ve M.

⁹⁴¹ müddet-i K, L ve M: S'de yazılmamıştır..

⁹⁴² olunduḳda S: olduḳda K, L ve M.

hesabında üç dört beşdür,⁹⁴³ bu zarāfete, -345-⁹⁴⁴ cümle engüşt ber-dehān itmişlerdür. [M64b]

Mışra:⁹⁴⁵

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Ez-keḷām-ı evliyā āgeh neī

Z'ānki ez-tesvīl-i nefsi mürdeī^{946 947}

Mağnisā'dan geldükde ziyāde taḥassür çekmişlerdür ki niçün cenābıñuzı götürmedük ḥün-ı nā-ḥaḳḳdan bizi ḥırāset iderdiñüz ve re'y-i şā'ibiñüzle 'amel olunur idi. Ammā ne fā'ide! Vaḳt güzerān [S67b] u fırsat fevt olmuş. Çünkü üç buçuḳ seneden ziyāde aḥvāl-i vālide muṭṭali' bu kadar tecārib [K60a] ḥāsıl olmuş. Vālide Ka'be-i Mükerrreme'ye hem-rāh itmek murād iderler. Ḥazīneden ne kadar ḥarc-ı rāh lāzım ise aḥz ile mīr-aḥūra tenbīh idelüm. Ne kadar devābb isterseñüz müheyyā olsun. Ḥazret-i vālid a'zār-ı⁹⁴⁸ gūn-ā-gūn irādı ile isti'fā itmişler lākin vaḳt-ā-vaḳt ḥasret-keş olurlar idi ki üç def'a ḥacc-ı şerīf bilā-ta'ab rü-nümā olup bizler def' [L51a] eyledük dirler idi. Eger su'āl vārid olursa bir velī-i kāmīl 'avāmdan⁹⁴⁹ bir paşaya dört sene āmed ü reft idüp firifte olması neden iḳtizā ider? Cevāb budur ki vüzerā-i zamān aḥvāli cümleñüñ ma'lūmıdır. Tafşīle vü ta'rīfe ḥācet yoḳdur. Ammā merḳūm el-Ḥācc 'Alī Paşa -raḥmetu'llāhi 'aleyh- sengile

⁹⁴³ beşdür K: beş L, M ve S.

⁹⁴⁴ -345- S ve M: K ve L'de yazılmamıştır.

⁹⁴⁵ Mışra' L ve M: ḤS: K'de yazılmamıştır.

⁹⁴⁶ Velilerin sözlerinden (agah) uyanık deḡilsin. Ölü gibi nefsinı süslemektessin.

⁹⁴⁷ Bu beyit K'de yazılmamıştır.

⁹⁴⁸ a'zār-ı S: a'zāz-ı K: i'tizarār-ı L ve M.

⁹⁴⁹ 'avāmdan L, M ve S: 'avāmü'n-nāsdan K.

cevheri fark ve gevherden hazefi imtiyaz ider bir vücūd olup felek terbiyyesinde çok germ ü serd görmüş ve çekmiş. Seyāhatinde çok fāzıla kavuşmuş ve efāzıl-ı ricāl cüst ü cū ider [M65a] bir kimse olup kapucu başılığında kār-dān u kār-güzār-ı memdūh-ı erbāb-ı devlet olup vezīrliginde hod- müstāgnī ‘ani’l-beyāndur.⁹⁵⁰ Ve ‘indinde zerrile seng, hem-seng ve ‘ālim-i mütedeyyin kādri bilür ve diyānet ü İslām’da [S68a] yegāne ābdestsüz cāme-i h̄vābda yatmaz ve ekşeriyā erāmil ü eytāma şadaқа vü nezr⁹⁵¹ i’tā ider ve senede neye mālīk ise zekāt ifrāz idüp edā ider ve mekteblere üçer beşer yüz akçe şurre idüp irsāl ider. Etfāle tefrīk için h̄vācelerine başka her cum’a varduğı cāmi’ūñ h̄taḫbine, [K60b] şeyhine, mü’ezzinlerine ve huddāmına şurreler virür idi. Menhiyātdan hiçbirini mürtekib degül idi. Hattā duḫān isti’mālī daḫı yoğıdı. Her taraftan gelen müsāfirini me’yūsen ircā’ itmezdi. Cümle müḫayyeben ric’at iderler idi. Vaktlerini daḫı bīhūde şarf itmeyüp fıkh telemmüzüne iştiğāl, ‘akīb-i şalātda evrād u ezkār ile evkāt-güzār ve teheccüde müdāvīm imişler. *Uḫlubū’l-ḫayra ‘inde ḫassāni’l-vücūhi*⁹⁵² ḫadīs-i şerīf mūcibince hoş-likā idiler. Seḫāda böyle, bahādırlıkda hod- ‘adīli yoğıdı. Hattā kendülerūñ muşāḫabetindendür ki zamāne vezīrlерinden pādīşāhımız on dānesin intiḫāb eylese ve herbiriniñ destine birer ālet-i ḫarb virse [L51b] birer bād-pā esbe süvār eylese bize daḫı bir at bir cirīd virilse bir meydān-ı vāsī’de ol vūzerā görse ḫālını, [M65b] diyü celādet gösterürler imiş. Kefere cenginde ve ḡayrı maḫallerde olan cengi ḫarībū’l-ahd olmağla [S68b] beyāna ḫācet yoқdur. Belgrad’ı keferе aḫz itdükde bir taḫta cebelü kāfirī muḫarrif ḡaddāre ile çalup düşürdükde keferе ol cebeyi ḫal’a ḫapusına āvīze itmışdür diyü söylerler. -

⁹⁵⁰ Açıklamaya ihtiyaç olmayan.

⁹⁵¹ nezr S: nüzür K, L ve M.

⁹⁵² İyiliği güzel yüzlü (ve huylu)lerden isteyiniz. Yılmaz, *Age.*, s. 654. Hadis bilgini Suyutī, bu sözün hasen hadis olduğunu söylemiştir. (Suyutī, C. Sagīr, 1/44). el-Hūt, zayıf hadis saymıştır. (Es-ne’l-metālib, 70). Saganī, uydurma hadis olduğunu iddia etmiştir. (Saganī, Mevzū’āt, 56; Aclūnī, ;Keşfü’l-hafā, 1/135). [Hadis, = Abdülkadir Karahan, Kırk Hadis, s. 104, 170; = Bursalı İsmail Hakkı, Kitābū’n-nefīce, 2/293; = Selman Başaran, Hadislerin Türk Atasözlerine Tesiri, s. 132.

*El-‘uhdetü ‘ale'r-rāvi*⁹⁵³- lākin ba‘id daḥı degıldür. Ekşeriyā seḥāvet ile cür‘et te‘vemdür, birbirinden münfekk olmaz cümleñ re’si diyānetdür. Diyānet bulunduğı yerde bu cümle bulunur. *Fe’them velā tegfūl*⁹⁵⁴ ve hem böyle bir şeyḥ-i ‘ālī-cenābuñ firīfte vü şifte-i muḥabbeti olan merd-i ‘ākil sā’ire kıyās [K61a] degıldür. Bizüm vaḳtimüzde daḥı ziyāde muḥabbet itmiş vüzerālar geldi lākin anlaruñ şoḥbetlerine bu ḳadar müdāvim degül idiler. Ḥattā yevmen mine'l-eyyām bu rīze-ḥvār ḥvān-ı iḥsānlarını su‘āl eyledüm ki cenābıñuzuñ paşa-yı müşarun ileyh türdi sā’ir vüzerāya olandan ziyādecedür. Sebebi ne ola? Cevāb buyurdılar ki paşa-yı mümā ileyh ḡāyet pāk-bāzdur. Menhiyyātdan birini mürtekib degıldür ve ‘ākil ü mu‘teberdür belki ta‘ayyün-i⁹⁵⁵ ma‘nevī daḥı ola diyü iskāt buyurdılar. Bu münāsebetle ey mürīd-i ḥod-bīn! İddiā-yı irādāt idersin bundan mu‘teber olasın ki ‘avāmü'n-nāsdan pāk-bāz olana evliyā-i kirām muḥabbet iderler imiş. Sen ki şeb ü rüz cümle sehvāniyyet ile mülevveş olasın ba‘dehū merdān-ı Ḥudā baña iltifāt itmediler diyü meḥafil ü mecālisde⁹⁵⁶ [S69a] ḡıybetler ile ālūde olasın. Bilürmisin⁹⁵⁷ ki [M66a] kendüñi ne ṫurfe şahş-ı bī-teşḥīşsın. İnşāf eyle *be-ḥod-ā*⁹⁵⁸ paşa-yı merḥūm u merḳūmuñ farṫ-ı muḥabbetinden nāşī ümmü veledi olan Ruḳıyye nām cāriyesini bu faḳīre nikāh idüp ‘aşere-i kāmile [L52a] māde vü ner evlādımız olup yigirmi bir sene ḥoş zindegāñi dest-dāde olmuşdur. Ḥazret-i vālid ekşer evḳāt *el-cevāriyyü mübārekātü'l-erḥām*⁹⁵⁹ buyururlar idi. Ve enzār-ı ḥasenelerine dūçār olduğı sebebile zindegāñisi ‘iş-i ḥoş üzre güzerān ve fevtinde ḥazret-i vālidüñ bu faḳīre tavşıye buyurduḳları vālide-i müşfiḳa merḳaddi ittişālinde defn olunması merḳūmeye naşīb olup āsūde-i ‘afv u ḡufrān olmuşdur.

⁹⁵³ Sorumluluk rivayet edene aittir.

⁹⁵⁴ Anla ve gafil olma!.

⁹⁵⁵ ta‘ayyün-i K: ta‘yīn-i L, M ve S.

⁹⁵⁶ mecālisde K, M ve S: maḥāalde L.

⁹⁵⁷ bilürmisin K ve S: sen bilürmisin L ve M.

⁹⁵⁸ Kendine gel.(Farsça)

⁹⁵⁹ Cariyeler mübarek rahim sahipleridir.

*Beyt:*⁹⁶⁰

[Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün]

Yek naẓar efken ūevem mümtāz-ı ez-ebnā-yı cins [K61b]

Seg ki [şod]⁹⁶¹ manzūr-ı Necmeddīn segān rā serverest⁹⁶²

Ma'lûmumuzdur ki: Çün hâzret-i vâlidüñ müfârağati ma'lûmları olduğda giryân u zârî-künân rû-be-râh olup kaç'-ı merâhil iderek Ka'be-i Mükerrmeye müteveccih eşnâ-i tarîğde tã'ife-i 'urbân, huccâc yolına çıkuğda, emîr-i hacc Maqtûl-zâde 'Alî Paşa idi. Bu haberi işidicek zehresi çâk olur.⁹⁶³ 'Avdetde Medîne-i Münevvereyi 'ubûr idince fevt olmuşdur; lâkin merhum-merkûm Cidde vâlisi 'Alî Paşa hemân 'askeriyle [S69b] 'Araba hücûm idüp sâ'at-i vâhidede zîr u zeber idüp fetḥ u rû-sefid⁹⁶⁴ ile [M66b] ric'at eyledükde görür ki mârû'z-zikr maqtûl-zâdenüñ her işden kârı tamâm olmuş bir miğdâr ğayret-engîz kelimât ile teṭayyüb şadedinde olur ammâ ne fâ'ide emîr-i hacc merkûm ise irtikâb-ı dâ'im üzre bir merd-i bî-şu'ûr ve cebân olmağla *el-ḥâ'inü ḥâ'ifün*⁹⁶⁵ mazmûnınca ḥâlet-i sekrinde böyle bir maḥûf haber ile zehresi çâk olmuş ey merd-i sâlik ma'lûmuñ ola ki 'avâmda bileğör ki reftârı müttakî olan ile mülevveş-i âlüde-dâmen bir

⁹⁶⁰ Beyt S: Nazm K, L ve M.

⁹⁶¹ Bu varakta bütün nüshalarda unutilan bu kelime aynı beyitin iki kez tekrar edildiği S94b ve S104a'da ve diğér nüshalarda unutilmayarak doğru şekilde yazılmıştır. Doğru yazılan varaklarla karşılaştırarak metin tamiri yapılmıştır.

⁹⁶² Necmeddîn'in nazarına mazhar olan köpek, bütün köpeklerin önderi olur. Bir nazarı bana dokundu cinsim içinde seçkin oldum. *Ṭufeylî Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fi-Menkabeti Ḥâzreti'ş-Şeyḥi'ş-Şâkıbi'l-Ma'nevî*'de Alî Şîr Nevâyî'nin Molla Câmî Methiyesi'nde bulunduğuyazılmaktadır. S 94b.

⁹⁶³ olur K ve S: oldı L ve M.

⁹⁶⁴ fetḥ u rû-sefid L ve S: fetḥ-i rû-sefid K: fetḥ u rû-sefidî M.

⁹⁶⁵ Hain korkaktır. Atasözü.

midür? *Fe'fhem velā tegfūl*⁹⁶⁶ ve paşa-yı merhūmuñ [L52b] ahlāk-ı ḥasenesinden ta'dād olunanlardan biri übbehet-i vezāreti ber-ṭarāf idüp fiḫdan *Nutef* telemmüz iderler idi. Bir umūr-ı şa'be zuhūrında yāḥūd *ḥasbeten li'llāhi te'ālā*⁹⁶⁷ ekşer ḥatemāt-ı şerīfe kırā'at itdirürler idi. Ve nice kütüb istinsāḫıyla şehrimüzüñ okur yazar gürūhı vaḫtinde çok intifā' itmişler idi. Vaḫtā ki Mekke-i⁹⁶⁸ Mükerreme'ye varduklarında Şerīf 'Abdu'llāh [K62a] Yemen ṭarafına firār idüp anda otuz biñ miḫdārı 'urbān cem' olup ḥuccāc Şām'a geldükden soñra merḫūm 'Alī Paşa-yı merhūm üzerine geldükde bi-emri'llāhi te'ālā bād-ı nuşret paşa-yı merḫūm ṭarafına vezān olup vaḫt-i yesİRde cem'iyetlerin perīşān ekşeri [S70a] tu'me-i şemşİR olup *Men-necā feḫad necā bi-re'sihī*⁹⁶⁹ maẓmūnınca gürizān olmuşlardur. Bir daḫı Şerīf-i merḫūm 'asker cem' [M67a] idüp tekrāren ḥurūc idememişdür. 1136'dur. Sene-i şānīyede⁹⁷⁰ ḫabīlül-hācc māh-ı zī'l-ḫa'dede paşa-yı merḫūm-ı merhūm 'ālem-i fenāya vedā' itmiş. Bu ṭarafda ḫazret-i vālid ile bir şām-ı meserret-encām ba'de't-ṭa'ām güft ü şenīd üzre iken kerem buyurup bu bende-i derd-mendlerine ḫiṭāb-ı müsteṭāb buyurdılar ki dünki gice 'Alī Paşa'yı gördüm bir ḫimār-ı Mışriye süvār olmuş.⁹⁷¹ Biz daḫı bir esb-i reh-vāre süvār olmuşuz. Berāber-i 'inān bir şahrāda giderken ḫar yağmağa başladı. Bu hengāmda yol iki oldı. Biri yemīne biri yesāre gider. FaḫİR yemīne giden rāha getdüm. Paşa-yı merḫūm yesāre getdi; lākin yesāre giden yolda berf ziyāde olup getdükce ḫimār-ı Mışrī gögsüne ve başına varınca ğarḫ-ı berf olup bizler ne ḫadar ki nuşḫ-āmīz o ṭarīḫa sālīk olmayın mā-verāsı mühlīkedür didükçe iltifāt itmeyüp getdiler; ḫattā kendüden ve ḫimārdan

⁹⁶⁶ Anla ve gafil olma!.

⁹⁶⁷ Allah rızası için.

⁹⁶⁸ Mekke-i K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

⁹⁶⁹ Başını kurtaran kârlıdır, gemisini kurtaran kaptandır.

Hasan Akdağ, *Arap Dilinde Deyimler ve Atasözleri*, Yersiz: Tekin Kitabevi, 1999. s. 408.

Men necā bi-re'sihī feḫad rabiḫa.

⁹⁷⁰ 1136'dur. Sene-i şānīyede S: Maḫlab sene 1136'dur. Sene-i şānīyede M: Maḫlab sene 1136.

Sene-i şānīyede L: 1136. Sene-i şānīyede K.

⁹⁷¹ olmuş L, M ve S: olmuşlar K.

eşer görünmez olunca. Ta'birin [L53a] dağı kerem buyurup derd-mend 'Alî Paşa taħmînen vedâ'-ı bezm-i fânî eyledi. Şimden şoñra anuñ efkârını derûndan [K62b] şüst ü şü idelüm diyüp⁹⁷² te'eşşüf itdiler. Fi'l-vâқи' o günlerde Cidde'de vefât idüp Hazret-i Havvâ [S70b] yanına qomuşlar. Merhûm [u] ma'fûrunlehüñ meħâsin-i ahlâķından Ka'be-i Mûkerreme'de olan ef'âli eṭraf-ı Harem'de olan hûcerât [M67b] sâkini mücâvirîn ve talebeye şühür ve a'vâmda olan 'aṭâyâdan mâ-'adâ ramazân-ı şerîf ibtidâsında birer altun, birer vaķıyye qahve, nişfında hem-çünân, leyle-i qadirde hem-çünân ve ba'zan muħtâcîne elbise-i 'ıydiyye i'ṭâ iderler imiş. Ravza-i Muṭahhara mücâvirlerine dağı irsâliyye⁹⁷³ olunur imiş. Āyende vü revendeye ḥod 'ale'd-devâm i'ṭâ üzre idiler. Ba'dehü vâlî olan vüzerâ-yı 'izâm ṭarafına çendân rağbet buyurmadılar. Beşâsetleri vaķtinde vechinden istifsâr olunduqda buyurdılar ki dört sene 'Alî Paşa'ya varup gelmeden ğınâ⁹⁷⁴ geldi. Bir miqḍâr istirâhat idelüm diyü 'özü-fermâ olurlar idi. Mârru'z-zıkr merhûm el-Hâcc 'Alî Paşa Cidde manşıbına müteveccih olduqda sâbıķan defter-dârıķdan muħrec 'Osmân Paşa nâmına bir paşaya virilüp Konya'dan gelmek üzre idi. Taħmînen gelmesine beş gün miqḍârı qalduqda ḥazret-i vâlid bu müstemendine ḥiṭâb buyurdılar ki 'âlem-i mişâlde sarây-ı paşaya varmışuz. Çinili oṭa ta'bir olunan oṭaya duḥûl itdük. Paşadan ḥâlî bulduq. Bir miqḍâr mekş idelüm didük qarşumuzda [S71a] yaşduq altından bir ef'î zühür eyledi. Bizüm olduqumuz ṭarafa gelür. [K63a] Bir âlet yoqdur ki muķâbele oluna ocaq başında maşa durur. Hemân anı alup ef'iyi qatl iderler. Bir ef'î dağı kendü ṭaraflarından zühür idüp qarşu ṭarafa getmek murâd ider. Anı dağı qatl iderler. [M68a] Ba'dehü kendüler⁹⁷⁵ serzeniş buyururlar ki sarây-ı paşa mârîstân olmuş bunda bizüm ne işimiz vardur. Gidelüm

⁹⁷² diyüp K ve S: diyü L ve M.

⁹⁷³ irsâliyye L, M ve S: irsâl K.

⁹⁷⁴ ğınâ M: 'ayâ L ve S: ḥayâ K.

⁹⁷⁵ kendüler S: kendülere K, L ve M.

diyüp⁹⁷⁶ rû-be-râh olurlar. [L53b] Fi'l-vâkı' paşa-yı mezkûr⁹⁷⁷ gelüp oturdukdâ bir fûrû-mâye mürtekib âdem imiş. Bir ğayz-ı cibillî peydâ olup hâzret-i vâlid dağı istignâ-yı küllî idüp yek mâh güzerân itmedin ketudâsı hatfe enfihî helâk olup şehri-şânîde qarındaşı fevt olup kendünün dağı zabt u rabt huşuşuna bir şıhne kadar kudreti olmayup sevdâsından şayd bahânesiyle dağlara düşüp bî-hûde gezer⁹⁷⁸ iken nâ-gâh felâhan-ı rûzgâr keffe-i kaçâ vü kadere ilkâ idüp *el-fitnetü haşâdü'l-münâfikîn*⁹⁷⁹ fehvâsınca ĩrân fitnesi ibtidâ zuhûrında Kâl'a-i Revân teshîrine⁹⁸⁰ Ārif Aĥmed Paşa ma'iyetine ta'yîn olunup ĥaserât-ı mûte'addide ile Revân'a revân olup gidüp⁹⁸¹ ba'del-feth Aĥmed Paşa'nuñ buña ğayz-ı sâbıķı olduğı ecilden ihâneten [S71b] İki Tuğlı manşıbı Sebze-vâr'a gönderilüp anda ĥvâh nâ-ĥvâh müsâri'-i ceĥim olmuşdur.

*Meşnevi:*⁹⁸²

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

Tâ dil-i merd-i Ĥudâ nâyed be-derd

*Hîç kavmî râ Ĥudâ rüsvâ ne-kerd*⁹⁸³

Ta'bîr-i vâkı'a anı gösterirür ki güyâ iki ef'î ketudâsı ile qarındaşı imiş. Oğada kimse olmaduğı dağı kendü 'adem-i menzilesinde olduğı [K63b] zîrâ mürtekibün [M68b] 'indi'llâh menzilesi olmaz. Ve olmaduğından mâ-'adâ 'adem-i

⁹⁷⁶ diyüp S: diyü K, L ve M.

⁹⁷⁷ mezkûr K: memkûr L, M ve S.

⁹⁷⁸ bî-hûde gezer K ve S: bî-hûde-gird L ve M.

⁹⁷⁹ Fitne münafıkların hasadıdır.

⁹⁸⁰ teshîrine L, M ve S: teşahhurma K.

⁹⁸¹ Revân'a revân olup gidüp L ve M: revân olup S: revân K.

⁹⁸² *Meşnevi* S: Beyt K: Nazm L ve M.

⁹⁸³ *Mesnevi*, 2/3098., Allah adamının gönlü dertlenmedikçe Allah, hiçbir milleti rüsva etmez.

rütbesindedür. -*Fe'fhem velā teğfūl*⁹⁸⁴ -ve *fīhi nikātün keşīratün li-ülīn-nühā ve'lbeşā'ir*-⁹⁸⁵ dađı ğarā'ib bir vākı'a oldı. onya'dan Kütāhiyye'ye ğareket mađallinde bunuđ bir dīvānesi var imiř. Ol dađı hem-rāh olup geldi ğattā bir iki def'a tekyeye dađı geldi. Bir orta boylu 'abdū'l-bađın ve mūy heykel, 'acīb sūkūt ūzre dā'imā ğande-i bī-cā ider. Geldüğinüđ üçüncü ğünine fücā'eten fevt olmađla pařa-yı memküre bu dađı büyük 'ibret olmuřdur. Bir mu'āyenemüz⁹⁸⁶ dađı budur ki pařa-yı merķümüđ bař uđadārı üç ğice [L54a] '*ale't-tevālī*⁹⁸⁷ ğörür ki ğazret-i vālid elinde tīr u kemān uđadār-ı merķümü urmađ murād ider.⁹⁸⁸ uđadār feryād ile bī-dār olur bu ğālden pařa-yı memküre infi'al-i küllī ğelüp ba'zan ađalarından 'özr-ğvāh olmađ ūzre cevāsīs ğelüp teřrīflerin recā-mend olduđlarında istiğnā-yı [S72a] küllī buyurmuřlardur. Ba' de nidā-i řīve-i ğavřānelerindendür ki⁹⁸⁹ ğurb-ı rađtların⁹⁹⁰ imā için bī-ğāne ve āřināya der-i tekyeyi mesdūd tutup a'yādda dađı der-küşā olmaz oldılar. Bizüm ğibi nā-řināslar, ta'ne-zen olurlar idi ki bu ğadar zamāndur bu řīve olmamiř. 'Acabā bu vađt bunuđ sırrı ne ola üç beř sene mürürunda münfehemi oldı ki mađřadları dūnyā ve ebnā'-i dūnyādan āřinālığı kesmek [K64a] imiř. [M69a] *Nevvera'llāhū mezce'ahū ve mette'ana'llāhū bi-berakātihī surrihī. Āmīn Yā Mu'īn. Yā men lā-yüğibbü's-sā'ilīn.*^{991 992} atı ok vāki' olmuřdur ki pařalardan birine ya mütesellimlerden⁹⁹³ ya mevālī ya nüvvābdan birine iğbirār rū-nümā olsa o ğarīf-i bed-kir-dār evān-ı ğukümetinde

⁹⁸⁴ Anla ve gafil olma!.

⁹⁸⁵ Onda akıl ve basiret sahipleri için nükteler ve ibretler vardır.

⁹⁸⁶ Bir mu'āyenemüz K, M ve S: L'de yazılmamıştır.

⁹⁸⁷ Sürekli.

⁹⁸⁸ uđadār-ı merķümü urmağ murād ider K, M ve S: L'de yazılmamıştır.

⁹⁸⁹ ğavřānelerindendür ki L, M ve S: ğavřānelerinden ki K.

⁹⁹⁰ rağtların L, M ve S: rāđatların K. Bütün nüshalarda ha harfi ile yazılan kelime hı harfi ile Farsçada yola ıkmak, ölmek anlamını taşır.

⁹⁹¹ *yüğibbü's-sā'ilīn* K, L ve M: *yücībū's-sā'ilīn* S.

⁹⁹² Allah onun kabrini nurlandırın. Allah onun sırrı ve bereketiyle bizi sebzplendirsin. Amin Ya Muin. Ey dilencileri sevmeyen K, L ve M: Allah onun kabrini nurlandırın. Allah onun sırrı ve bereketiyle bizi sebzplendirsin. Amin Ya Muin. Ey dilencilere icabet etmeyen S.

⁹⁹³ mütesellimlerden K ve S: mültezimlerden L ve M.

zahmet-keş-i vâfire olduğdan sonra nekebât-ı mütekâşire üzre ‘azl olup ba‘de'l-‘azl idbâr-ı küllî üzre fevt olur idi.-‘Iyâzen bi'llâhi'l-ḥafîz- Merdân-ı Hudâ'ya kec-nazar ve anlaruñ ḥilâf-ı ṭab‘ı üzre ḥareketden gâyet ictinâb itmelüdür.

Beyt:

[*Mef‘ülü Mefâ‘ilün Fe‘ülün*]

Merdân-ı Hudâ Hudâ nebâşend

*Lîkin zi-Hudâ cüdâ ne-bâşend*⁹⁹⁴

Maзмününü şinâsâ olan ‘ârif-i muvaḥḥid *fi's-sırî ve'l-‘alâniyyeti*⁹⁹⁵ yine tecâvüz-i ḥadd-i edebden be-gâyet ihtirâz idüp ser-i mü âyîne-i kalb-i enverlerine gerd-i keder resân olmaz. Veḥâmet-i ‘âkıbetden muḥteriz olan bu pendî âvîze-i güş-ı hüşı ider. Ve daḥı biñ yüz otuz [S72b] beş târiḥinde bu bende-i efkende-i şermende-i nâçizleri sevdâ-yı seyr-i sevâd-ı a‘zam-ı İstanbul hevesi [L54b] ile me’zûnen dâḥil-i belde-i merḳûme olduğumda Sulṭân Aḥmed Dâmâdı İbrâhîm Paşa vezâreti vaḳti idi. Anlaruñ bir sürûrî vaḳti imiş⁹⁹⁶ ki encâm-ı nekbeti mutazammındur. Henüz Tiflis fetḥinüñ müjdesi gelmiş. Biz daḥı foḍüllük⁹⁹⁷ idüp [M69b] bu ḥavâdişi taḥrîr eyledük cevâbında bir mektûb taḥrîr buyurmuşlar ki maзмünü: Benüm ferzend-i e‘azzum! Tiflis fetḥinüñ müjdesin taḥrîr itmişsin. Tiflis ba‘dehü “taḡlîs” olur ba‘dehü “teflîs”⁹⁹⁸ olur. Birḳaç sene mürûrunda [K64b]

⁹⁹⁴ Allah adamları Allah değillerdir, lakin Allah'tan ayrı da değillerdir.

Beytin müellifi tespit edilememiştir.

⁹⁹⁵ Gizlide ve açıkta.

⁹⁹⁶ imiş L, M ve S: idi K.

⁹⁹⁷ foḍüllük K ve S: fuḍülî-ked L ve M.

⁹⁹⁸ Tiflis ba‘dehü “taḡlîs” olur ba‘dehü “teflîs” olur K ve S: Tiflis ba‘dehü Teflîs olur M: Teflîs olur L.

*Şāra kemā aḥberahū fī'l-vāḳi*⁹⁹⁹ ḥizāne-i pādişāhiye muṭṭali' olanlar, dirler idi ki 'Acem Seferi olmazdan muḳaddem Sulṭān Aḥmed toḳuz ḥazīneye mühr urdu. Her ḥazīneye elli iki biñ kīse olmak üzere sonra aḥvāl neye müncerr olur?¹⁰⁰⁰ Ḳarībū'l-ahd olmaḡla cümleñ ma'lūmıdır ki vaḳ'a-i¹⁰⁰¹ sefer-i 'Acem'e o ḥizāneler cümle telef olduḡdan sonra İbrāhīm Paşa, Meḥmed Ketḥudā mālından mā-'adā Sulṭān Maḥmūd evāsıṭ-ı vaḳtine ḳadar, ne miḳdār¹⁰⁰² ḥazīne cem' itdi ise cümle Īrān ṭarafına ḥārc olmuşdur. İflās-ı devlet zuhūr itmekle teflīs işāretleri bu imiş teḡlīs ḳarañu dimedür. Öyle bir zulmete uğradılar ki meger ḥūr-şīd-i ḳiyāmetde rüşenī göreler. *Ve ḳıs aleyhi'l-bāḳi*.¹⁰⁰³ Ve meclis-i şerīflerinde Īrān Seferi yād olunduḡda ekşer bu beytle terennüm buyurlar idi.

Mışra':¹⁰⁰⁴

[*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*]

Hezerān ādem oḡlanı helāk olmak gerek tā kim [S73a]

Teḳarrer 'indeke ḥāze'l-beyte fī-nihāyeti'l-emri fe'fhem.¹⁰⁰⁵ Paşa-yı memkūr, mārru'z-zıkr velāyeti aḡyānında bu kemīne ḥāṭırına ḥuṭūr eyledi ki zālīm-i mesfūruñ vaḳt-i velāyeti ne ḳadar müddet ola henüz bu ḥāṭırada iken buyurdılar ki: [M70a] *Eūzū billāhi mine'ş-şeyṭāni'r-racīm*,¹⁰⁰⁶ *İnnehüm yekīdūne*

⁹⁹⁹ Gerçekten onun haber ettiḡi gibi oldu.

¹⁰⁰⁰ olur K ve S: oldı L ve M.

¹⁰⁰¹ vaḳ'a-i L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹⁰⁰² ne miḳdār L, M ve S: ne ḳadar K.

¹⁰⁰³ Geri kalanı bunlara kıyas et.

¹⁰⁰⁴ Mışra' L ve M: ḡ S: K'de yazılmamıştır.

¹⁰⁰⁵ İşin sonunda bu beyti kendi indinde deḡerlendir ve anla.

¹⁰⁰⁶ Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım. Yılmaz, *Age.*, s. 144. Geniş bilgi için Elmalılı'nın Felak ve Nas surelerinin tefsirine bakınız. (Buharī, Bed'u'l-hakk, 11, Edeb, 76; Müslim, Birr, 109-110; Ebu Davud, Salāt, 18; Tirmizī, Mevâkıf, 65; Darimī, Salāt, 33, Fezâilü'l-Kur'ân, 22).

keyden. *Ve ekidüne keyden*¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ [L55a] Āyet-i Kerimesi'nün ħurūfı kaç 'adeddür. Hesāb eyle. Yigirmi üç 'adeddür didüm tekrār buyurdılar ki mesfūruñ velāyeti taħmīnen bu 'aded māhda tamāmdur. Fi'l-vāķi' yigirmi üçüncü şehriñ ñışında 'azli gelüp āħirinde Revān'a revān olmuşdur. Yevmen min-el-eyyām [K65a] vaķt-i şāma ķarīb kelām-ı dūrer-bārlarıyla mütezevvıķ u mütelezziz ü mütemetti' iken buyurdılar ki dün gice İbrāhīm Paşa'yı gördüm elinde bir köhne sepet felege bir nerdbān ķonılmış. Ve ayuñ on dördü ay tutulmuş paşa-yı mesfūruñ elinde sepet nerdbāna ķıkup aya ķarīb olup eliyle ħusūfi açmaķ ister. Mümkin olmayup ħaraf-ı ħarba iner, gider. Ta'birini su'āl eyledüğümde¹⁰⁰⁹ buyurdılar ki māhuñ ħusūfi ķulub-ı ricālu'llāh, munħarif-i münsedd olmaķdur.¹⁰¹⁰ Eski sepet Īrān fetħidür ki pāydār olmaz niteki eski sepetde şu ħurmaz. ħaraf-ı ħarba getmesi maķarr-ı eşķiyādur. Helāk olması ki Īrān vaķ'asından zūhūr idecekdür. Fi'l-vāķi' cümle müşāhedeleri [S73b] gibi zūhūr eyledi.

*Ca'alena'llāhü mine'l-muħibbīne's-şādıķıne ilā-zümreti ricāliħi ve kümmeli evliyāiħi āmin yā Mu'ın.*¹⁰¹¹

Meşnevī-i Şerīf: [L55b] [M70b]

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

K'ū nebiyy-i vaķt-i ħıvīş est ey mürīd

*Tā ez-ū nūr-ı Nebī āyed bedīd*¹⁰¹²

¹⁰⁰⁷ *Kur'ān-ı Kerīm*, 86/Târik 15-16, Muhakkak ki onlar hile yaparak tuzak kuruyorlar. Ve ben de hile yaparak tuzak kururum.

¹⁰⁰⁸ maḥlab L ve M: K ve S'de yazılmamıştır.

¹⁰⁰⁹ eyledüğümde K ve S: eyledükde L ve M.

¹⁰¹⁰ olmaķdur L, M ve S: almaķdur K.

¹⁰¹¹ Allah bizi sevenlerden, sadıklardan eylesin. Kendi adamları ve dostları zümresine dahil eylesin. Āmin. Ey yardımcı olan Allah.

Ender āyīne çî bīned merd-i ‘ām

Ki bibīned pīr ender hīşt-i hām¹⁰¹³

Çeşm-i bīnā bihter ez-si şad ‘aşā

Çeşm bişināsed güher rā ez-ħaşā¹⁰¹⁴

Sāye-i rehber bihest ez-zīkr-i Ĥaĥĥ

Yek ħanā‘at bih ki şad luţf u ŧabaĥ¹⁰¹⁵

Ġayr-ı pīr üstād u ser-leşker mebād

Pīr-i gerdūn nī velī pīr-i reşād¹⁰¹⁶

Ānçi gūyed ān Felāţūn-ı zamān

Hīn hevā bügzār u rev ber-vefĥi ān¹⁰¹⁷

---

¹⁰¹² *Mesnevî*, 5/742., Çünkü o, zamanın peygamberidir. Ey mürit! Ondan peygamber nuru açığa çıkar.

¹⁰¹³ *Mesnevî*, 6/2026., Sıradan kişinin aynada gördüğünü pîr, ham kerpiçte görür.

¹⁰¹⁴ *Mesnevî*, 6/3783., Gören göz üç yüz sopadan daha iyidir; göz inciyi taştan ayırt eder.

¹⁰¹⁵ *Mesnevî*, 6/3782., Kılavuzun gölgesi, Hakk'ı anmaktan daha iyidir; bir kanaat, yüz yemek ve tabaktan daha iyidir.

¹⁰¹⁶ *Mesnevî*, 6/4119., Pirden başka üstat ve komutan olmasın; feleğin pîri/yaşlısı değil, doğruluk pîri.

¹⁰¹⁷ *Mesnevî*, 6/4142., Dikkat et! Zamanın o Eflatun'u ne derse, hevesini bırak ve ona uygun davran.

BĀB-I ŞĀLİŞ

Ḥiṣāl-i Ḥamīdeleri Zikr Olınur:

İbtidā'ın ol netīce-i evliyā-i zamāndan müddetü'l-‘ömr ḳasem nāmıyla [K65b] lisānlarından bir telaffuz zūhūr itmemişdür. Ne ḳādar ki bir meclisde a‘yān ve eṣrāfdan eṣhāş bulunup her biri bir taḳarrübile ḳasem yād idüp ne ḳadar ki ḫāzret-i vālidī murād iderler ḳābil olmaz. Āşarda vārid olmuşdur ki ‘uḳālānuñ ‘aḳlı lisānı māverāsındadır ki dinilmişdür.

*Mıṣra‘:*¹⁰¹⁸

[Fā‘ilātün Mefā‘ilün Fā‘lün]

Evvel endişe v’āngehī güftār

Ammā cūhelānuñ ‘aḳlı¹⁰¹⁹ lisānı öñünde olur. Bir muḳırr kelāmı tekellüm ider ba‘dehū tefekkür ider. Zārarını añlar peşimān olur. Bundan mā-‘adā müddetü'l-‘ömr bir fuḫş kelām ile [M71a] mütekellim olmamışlardur ne şer‘ān ne tariḳaten. [S74a] Ekşeriyā kelām-ı dürer-bārları muştalāḫ-memzūc zārāfet ü leḫāfet-āmiz dā‘imā beşūşu'l-vech, mütebessim ḫiçbir vāḳtde rū-yı ta‘abbüsleri görülmemiş. Mizāḫ-āmiz¹⁰²⁰ olan suḫānları rengin ve neşāyih-engiz olan edāları dil-nişin-i a‘zādan ḳaḫ‘-ı nāzār mübārek peyker-i laḫiflerinde olan ḫālet-i nā-dīdede şāḡir u kebīr ve bernā vü pīr bādī-i nāzārda münşerih olup ḡumūm-ı dünyevī ve ḫumūm-ı nefsanīden rehā-yāb olurlar idi. Ve dīde-i ‘iber-bīnleri bir cā-yı nā-şāyesteye nigerān olmamış fi'l-‘ömr merreten. Ḥattā **Mu‘āyenemüzdür ki:** Hem-civārumuz bir aḡa sūr-ı ḫiḫān idüp İstanbul'dan bir ḳol çengi getürdüp ḫāzret-i

¹⁰¹⁸ Mıṣra‘ L ve M: ḡ S: K'de yazılmamıştır.

¹⁰¹⁹ ‘aḳlı L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹⁰²⁰ mizāḫ-āmiz S: mizāc-āmiz K, L ve M.

vâlid ziyâfete da‘vet olunduğda [L56a] bu fakîr ma‘iyyet üzre bulundum. Ma‘lumdur ki bu kadar mashariyyât ve dürlü dürlü lu‘b ve çengi oğlanlarınıñ elbise-i fâhire ile raqsı ve kendülerünñ şîve-i maḥbûbâne ile âb u tâbı bunlaruñ hiçbirine [K66a] nazâr-ı iltifât itmeyüp bir kerre daḥı velev ḥataen dîde-i cihân-bînleri dūçâr olmadı. *Mine'z-zuhr ile'l-‘aşri*¹⁰²¹ iğmâz-ı ‘ayn ile ve piş u pâyê nigerân olmalarıyla mezkûr vaḳti encâma irgürüp ba‘dehû menzillerine gelmişlerdür. Ḥaḳḳa'l-inşâf nüfûsa kıyâs ile bu emr-i ‘aẓîmdür. Ve ziyâde merdânelikdür ki beyne'l-ḥalâyıḳ mübâh rütbesinde kıyâs olunup herkes dîde-düz ve ḥayrân- nigerân iken *ferdün vâḥidün ke'l-elfi bel mütecâvizün* [S74b] ‘ani'l-ülûfi¹⁰²² bu gûne iğmâz-ı [M71b] ‘ayn buyura -fa‘tebirû eyyühe's-sâlik i‘tibâran keşîran¹⁰²³ dîde-i ‘ibret bînine bu kadar zabtı olan vücûd-ı bih-bûd-ı ‘ayn-ı sūd sâ‘ir a‘zâ vü cevâriḥe ne kadar ḥükmi vardur? Bundan kıyâs oluna. Ser-i sa‘adetlerinde külâh-ı şerîfüñ ḳadr ü kıymetini ol ḳadar bilüp ‘âlî tutarlar idi ki ta‘bîri mümkün degüldür. Zâhiren olan muvaḳḳar ḥutmaları ‘aḳl-ı me‘âdları imtiyâzına göre tâcü'l-kirâme olup tavşîfi *Dîvân-ı münîflerinde Külâh-ı Şerîf Kaşîdesi*¹⁰²⁴ nde münfehem olınur. *Eger der-ḥâne kes est...*¹⁰²⁵

Lisân-ı dürer-bârları aşlâ mâ-lâ-ya‘nî ile taḥrîk olmamiş.¹⁰²⁶ Ma‘nâ-yı ḥadîş-i laṭîf maẓmûnı ki: "İnsânda bir pâre laḥm-ı zâ‘id vardur ki ḳaçan ol şâlih

¹⁰²¹ Öğleden ikindiye.

¹⁰²² Bir kişi bin kişi gibidir belki binlerce kişiye de denktir.

¹⁰²³ İbret alınız ey tarikat yolcuları çok ibretlerle. Fa‘tebirû yâ uli'l ebşâr âyetinden mülhem, *Fa‘tebirû yâ uli'l ebşâr: Kur‘ân-ı Kerîm*, 59/Haşr-2., Ey basiret sahibleri ibret alınız!.

¹⁰²⁴ Ahmet Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003. s. 122-123. K14.

¹⁰²⁵ Anlayana sivrisinek saz.

Tokmak, *Age*, s. 126.

Deyimin -eger sözcüğünün yer deḡiştirmiş- tam şekli şöyledir:

Der-ḥâne eger kes est, yek ḥarf bes est.

Anlayana sivrisinek saz.

¹⁰²⁶ olmamiş S: olunmamiş K, L ve M.

olsa cümle a‘zâ şâlih olur. Kaçan ol fâsid olsa cümle a‘zâ fâsid olur.”¹⁰²⁷ Zikri sebkat iden yâd-ı kâsemde ne kadar kuvvet-i zâbıtaları var ise bî-hüde tekellümde dağı ziyâde idi. Ve yed-i mübarekleri sûde¹⁰²⁸ [K66b] kılunduğı maḥâll evcâ‘ u eškâmdan bür’-i sâ‘a ile şifâ-yâb olduğundan mâ-‘adâ kimseye dest-i redd ü âzâr-ı ferd [L56b] zuhûr itmemişdür. Ve kemâl-i ḥüsn-i ḥılkatle Kâdir-i Hâkîm âferîninde kıble-gâh-ı pîr u bernâ olsun için mazmûn-ı beyti zımn-ı âferînişde derc itmiş.

*Beyt:*¹⁰²⁹

[Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün]

Biyâ ehl-i şafâ râ dest būsî kun ki mibâşed

*Ruḥ-ı âyîne būsiden dehân-ı ḥvîş būsiden*¹⁰³⁰

[S75a] [M72a] ve cemî‘-i a‘zâ vü cevâriḥlerinde ḥarekât-ı benî nev‘î ḥılâf olup zarâfet ü ḥikem üzre cünbân olur idi. Ekl ü şürb ve nevmli gâyet insâniyyet üzre bu leḫâfetde ‘aşrlarında merdüm-i dîde-i ehl-i bîniş-i âferîde görmemişdür. Ḥiṣâl-i ḥamîde-i dervîşânenelerinden biri dağı budur ki cemî‘-i vaḫtlerinde cîb u dâmenlerine sîm ü zerr idḫâl itmeyüp hemân mefrûş olan zîr-i pûstdan isti‘mâl iderler idi. Ḥattâ mârru'z-zikr Şucu Dede keḫudâ dedeleri olup anuñ re’yiyle dağı ü ḥarc ve sâ’ir mehâmm-ı ḥâne vü tekyenüñ cümle umûrına mütekeffil idi. Ḥiṣâl-i ḥamîde-i ḥazret-i vâlididen gâyet a‘cebi budur ki merḫûm dede ile kırk sene germ-

¹⁰²⁷ Buhari, İman, 39: Müslim Müsâkât 107. Hadisin değerlendirmesi için bk. Orhan Yılmaz, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, “Tıbbî Nebevî ve Bu Konudaki Bazı Hadislerin Değerlendirilmesi”, S 2, Yıl 2017. s. 119.(s. 107-234)

¹⁰²⁸ sūd S: sūde K, L ve M.

¹⁰²⁹ Beyt: L, M ve S: Meşnevî K.

¹⁰³⁰ Gel! Safa ehlinin elini öp ki aynanın kenarını öpmek kendi dudağını öpmek olur.

S62a’da Sâ’ib-i İsfehânî’ye ait olduğu belirtilen bu beytin müellifini yaptığımız araştırmalarda tespit edemedik.

ā-germ ülfet idüp ašlā ḳalb-i tāb-nāklarına gerd-i keder ṭārī olmamişdur. Ve dede-i merḳūmuñ aḥvālinden bir nebze naḳl olunmağa muḥtācdur ki *ḳābilü'l-fe-temme*¹⁰³¹ añlayasın. Ḥāzret-i vālidüñ miḳdār-ı ḥavşalesi münfehem ola evvelā dede-i merḳūm ümmī ve ‘ālim düşmen ‘inādına [K67a] muşırr ve heykel-i ḳalenderīde kendüyi yegāne ‘add ider ve dervīşān-ı Mevlevī'den kendüye mu‘ādil ferd-i vāḥid cihānda yoḳdur şanur. Adem-i taḳayyüdinden ḥarc u şarfını ve ĩrādını bilmez. Ekşer evḳāt düyüna mübtelā ve ömrini rü-yı ta‘abbüs ve merdüm [S75b] āzārı ile encāma irgürmiş ve rüzgāruñ ve ebnā²-i zamānımuñ işlerini begenmez. Kendünüñ [L57a] daḥı elinden ḥayr u şerre yarar bir iş gelmez. Muḥaşşal-ı kelām [M72b] hiç bir fi‘l ü ḳavli benī nev‘ine uymaz. O ṭavrda¹⁰³² Ṭarīḳa-i Mevleviyye’de ne zuhūr itmiş ve ne idecek daḥı ta‘dād olınsa mūcib-i taṭvīl ü melāl olur . *El-ḳaṭratü tedüllü ‘ale-l-baḥr*¹⁰³³ muḳtezāsınca bunuñ gibi nā-dīde ve nā-şinīde sūḥān-ı ‘ömr vücūd ile kırk yıl¹⁰³⁴ zindegānī-i şīrīn ne rütbe merdāne gider. Tedebbür ü tefekkür olına. *Me‘a-hāzā mesbūḳun bi’z-zıkr*¹⁰³⁵ evzā‘ u eṭvāruñ ḥāzret-i vālidde olan aḥlāḳ-ı ḥāsenenüñ cümle ḥilāfı vāḳi‘ olmuş. Eşyā ezdādıyla münkeşif olmağla ne ḳadar bürd-bār u ḥüsn-i mu‘āşeret-i sinīn-i medīde buyurmuşlardır. Müntaḳıl olasın. Ḥattā mevālī-i kirāmdan ḥāzret-i vālid ḥaḳḳında bir su‘āl vārid olmuşdur ki ‘acabā ḥāzret-i şeyḫüñ mücāhedātından ne gūne mücāhedesi ma‘lūmuñuzdur diyü a‘yān-ı beldeden birine istifsār iderler. Ol daḥı ‘āḳılāne bu cevābı virür ki Şucı Dede’yi gördüñüz ne keyfiyyetdedür. [K67b] Bildüñüz anuñla bu ḳadar sinīn ḥüsn-i zindegānī iden vücūd, dünyāda bundan ziyāde ve ‘azīm mücāhede mi olur? Ve bir evliyāda bu gūne mücāhede zuhūr itmemişdür diyü cevāb-dih olduḳda mollā-yı merḳūm inşāf idüp taşdıḳ [S76a]

¹⁰³¹ Tamamını bu şekilde anlayasın.

¹⁰³² ṭavrda K, L ve M: ṭavr S.

¹⁰³³ Bir damla su denize delil olur.

¹⁰³⁴ yıl S: sene K, L ve M.

¹⁰³⁵ Bununla beraber daha önce zıkr olunan.

itmişdir. **Mu'āyenemüzdür ki:** Dede-i merķūm ḥayātında, seyyāḥān herze-dev¹⁰³⁶ ve bī-hūde-gerd, tekyemüzde cāy-gīr ve ārām idemeyüp¹⁰³⁷ ṭarīkat u şerī'at üzre pā-ber-cā olmıyan terbiyye-i dede-i merķūma taḥammül itmeyüp **[M73a]** bir iki günde hevā-yı nefsinı icrāya def'ı şıķlet iderdi. Qande qaldı ki bir merd-i¹⁰³⁸ meydān çile-i merdāne-i hezār-yeki tekmīl ide. Her ḥānqāhda dede-i merķūmuñ ğıybeti ile lāf-zenān-ı dedegān-ı zamāne memlū erbāb-ı nefis ü hevāya merķūmuñ ḥarekātı cümle-gırān ba' dehū dede-i merķūmuñ qadrini ve cümlemüze ḥayr-ḥvāh **[L57b]** olmasını ne zamān bilsek gerek? Vaqtā ki merķūm-ı merḥūm sene 1139'da fevt olup bir kaç sene mürürunda fūrū-māyegān tekyede birkaç dāne olup leylan min-el-leyālī şürbü'l-yehūda cesāret itmişler. Ḥazret-i vālid quddise sırrıḥū nūr-ı velāyetle muṭṭalī' olup bunları ser-pā eylediler. Ve mā-baķı tekye-nişin cānlara ḥiṭāb-ı müsteṭāb buyurdılar ki merḥūm maġfūr Şucı Dede'nün qadrini bildüñüz mi? Anuñ ḥayātında bu bī-edeblerden me'münü'l-ġā'ile¹⁰³⁹ **[K68a]** idük bizler daḥı ol maḥall fehm eyledük bāb-ı edebde çüb, redd meşābesinde olup fūrū-māyegān pā-ber-cā olmayup def'ı şıķlet itmeleri¹⁰⁴⁰ ne kerem-i ma'nevī imiş. Anlar ki pāk-nijāddurlar. Anlarda edebden ve şerī'at u ṭarīkatden ḥāric ḥareket olmayup dede-i **[S76b]** merḥūm ne söyler ve ne işlerse kendü nefslerinüñ kuşurı bilüp lem ve lā dimezler. Belki her evzā'ına mu'terif olurlar. Bunı daḥı bilesün ki dede-i merķūmuñ her kelāmı ve cümle eṭvār u evzā'ı şerī'at u ṭarīkatden **[M73b]** ser-i mü inhirāf üzre olmayup süllāke 'azīm nef'i var idi lākin zamānemüz ricāli *tebdīlü's-şekl li-ecli'l-ekl*¹⁰⁴¹ zümresinden olduğundan bunuñ ṭarīkat üzre ḥareketinden ve kendülere te'dībine ṭākat getüremeyüp firār iderler idi. O ki mürīd-i ḥālişdür zamān-ı yesīrde terbiyyet-yāfte olurdı. Ḥazret-i vālid aḥlāķ-ı ḥamīdelerinden biri

¹⁰³⁶ herze-dev L, M ve S: herze-gū K.

¹⁰³⁷ idemeyüp L, M ve S: eylemeyüp K.

¹⁰³⁸ merd-i K, M ve S: mürīd-i L.

¹⁰³⁹ me'münü'l-ġā'ile K, L ve M: me'mūru'l-ġā'ile S.

¹⁰⁴⁰ itmeleri K, L ve M: olmaları S.

¹⁰⁴¹ Yemek için kılık deġiştirmek.

dağı budur ki eḫfalle lisānlarınca mülāḫafe buyurmaları ve kimseye bir ḫizmet ile emr¹⁰⁴² buyurmazlar idi. Ma‘-hāzā cānlar¹⁰⁴³ kemer-beste-i ḫizmetleri vāfir iken ve eḫ‘ime ḫuṣūşında aṣlā ta‘yīb¹⁰⁴⁴ buyurmazlar idi. Ḥānede ve tekyede aş-pezlere¹⁰⁴⁵ iṣtihāları çekdügi bir ta‘ām ile emr buyurmazlar idi. Her ne gelürse taḡaddī buyururlar idi. [L58a] Cümle ile ülfet ü muṣāḫabetlerinde olan aḫlāḫ-ı ḫaseneleri ise vaṣfa küncāyīş-pezīr degüldür. Anlar ta‘dād olunsa bir mücellede [K68b] dağı mühtācdur. Aḫlāḫ-ı ḫamīdelerinden biri dağı budur ki yevmen mine'l-eyyām ḫammāmda bulunup derūn-ı ḫammāmda tedaḫḫun üzre imişler. Aḡa-yı nā-tirāşīdelerden biri [S77a] meger ki ḫayvān-meniş imiş. Duḫāndan müteneffir ḫazret-i vālide tekebbür ile emr ider ki elūnde olan çubuḡı bırak ḫazret-i vālid dağı be-ser u çeşm diyü dellāka virürler. Dellāk münfe‘il olup merḫūmı qarşulamak ister. Vālid ḫazreti izn virmezler. Ba‘dehū [M74a] aḡa-yı merḫūma ḫaber virürler ki senūñ ḫiḫāb eyledüḡüñ vüçūd-ı şeyḫ-i Mevlevī'dür. Ḥarīf-i bed-kirdār hezār zārī¹⁰⁴⁶ vü şermendelikle i‘tizār idüp dāmen-būs olduḡda yine taḫyīb-i ḫātır için buyururlar ki biz dağı maḫzūz degülüz ḫammāmda duḫān içmeden lākin ol maḫall elimüzde bulunup bırakmak üzre iken siz geldüñüz diyü telaḫḫuf buyurmışlardır. Ḥānelerinde olan ḫüsn-i zindegānīlerindendir ki ehl-i beyt ve ḫademelerinden biri her ne kadar bī-edeblik itseler iḡmāz-ı ‘ayn idüp setr iderler idi. Evlād-ı kirāmlarından birisi bir ḫıflāne ḫareket yāḫūd girye-i ḫāy ḫāy-ı bisyār eylese bu mışra‘ ile terennüm-rīz ve teng-ḫavşalagān ve şīşe-i dil ü nāzik-mizāc ve girye-i ḫıflāndan dil-ḫırāş olanları iḡkāz buyururlardı.

¹⁰⁴² emr L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹⁰⁴³ cānlar S: cānla K, L ve M.

¹⁰⁴⁴ ta‘yīb L, M ve S: ta‘ayyüb K.

¹⁰⁴⁵ aş-pezlere K, L ve M: aş-bārlara S.

¹⁰⁴⁶ zārī L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

Mıŝra¹⁰⁴⁷

[Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün]

¹⁰⁴⁸Necâtî sen de oğlân olmaduñ mı?¹⁰⁴⁹

cümle-i aḥvāl ü evzā‘ı bunlara kıyās olunup ma‘lūmuñ ola ki¹⁰⁵⁰ [K69a] zamānında vālî-i āḥirü'z-zamān bu faẓl u hünerde bu ḥū-yı ‘amelde ve kiyāset ü kerāmetde ricālden görülmek [S77b] [L58b] müteşavver degüldür. Eger cā-yı şübhe olsa taṭvīl-i mefāḥir-i menḳabelerinde bezl-i maḳdūr olunur idi lākin; übüvvet ü bünüvvet ‘inān-keşide-i taḳrīr olmamuza bā‘ışdır. -El-‘ārifü yekfihī el-işāretü-¹⁰⁵¹ aḥlāḳ-ı [M74b] celādet-nümālarından şehrimüze dört sa‘āt menzilde olan germābe-i ḳudret ki Eylice dinilen maḥālle ‘aynü'l-cem‘-i dervīşān ile on beş gün miḳdārı şafā kesb olunup bir aḥşām şalāt-ı mağrib imāmetinde kıyāmda iken bir mārīçe mübārek ayağı üzerinden sākına pīçiş ile uçkura ḳarīb olunca imāmeti tamām iderler. Ba‘dehū çādurdan taşra olup silkivirürler bulunduğı maḥalden düşer. Me‘mūm olan dervīşāndan ekşeri bunı görince naḳz-ı iḳtidā idüp firār iderler kıyās eyle. Vücūd-ı şerīflerinde ne ḳadar ḳuvvet, ḳudret¹⁰⁵² ve miknet-i rūḥānī ve *şīḳatün bi’llāhi*¹⁰⁵³ raḥmānī vardur ki öyle bir müzī dāḥil-i şalātta mübārek bedenlerine mümās ola naḳz-ı şalāt olmaya ve bir dürlü infi‘āl

¹⁰⁴⁷ Mışra^c K, L ve M: S’de yazılmamıştır.

¹⁰⁴⁸ ey K, L ve M: S’de yazılmamıştır.

¹⁰⁴⁹ Mısra Necati Bey Divanı’nda şu şekildedir:

Cefādan men‘ edermişsüñ ḥabībi
Be hey şūfī sen oğlân olmaduñ mı?

Necâtî Bey Dîvânı, (haz. Ali Nihad Tarlan), Ankara: Akçağ Yay., 1992. s. 415 G.594/3.

¹⁰⁵⁰ ola ki K, L ve M: S’de yazılmamıştır.

¹⁰⁵¹ Arif olana bir işaret yeter.

¹⁰⁵² ḳudret S: K, L ve M’de yazılmamıştır.

¹⁰⁵³ Allaha güven.

bulunmaya bu temkîn kerâmet degüldür de nedür? Bu ahvâle Kağı-zâdeli dinilen tâ'ifeden keyyis olan dağı inşâf ider ol ki ğabîdür. Ehl-i tarîkden dağı olsa *ülâ'ike ke'l-en'âmi*¹⁰⁵⁴ ğabîlindendür. Mu'cize dağı görse fehmine i'mâl-i fikr etmez. Ve o cân-veri [K69b] çâdur taşrasına ilĳâ eyledüklerinde ğatlı itseler [S78a] ya ğatline emr buyursalar cânla müsâra'at ider çok lâkin aĳlâĳ-ı ğamîdelerinden nâşî, dest-dırâz olayum, diyeni dağı men' buyurmuşlar.

*Eger der-ĳâne kes est yek ĳarf bes est.*¹⁰⁵⁵

*Ve Eger der-ĳâne kes nîst, der-kübîden ü ųikesten çe fâ'ide dâred?*¹⁰⁵⁶

ĳıųâl-i ğamîdelerindendür ki [M75a] tedrîs vaĳtinde telâmizeden birine tevbiĳ itmeyüp herbirine tefĳim-i laĳîf buyururlar idi. Ve taĳrîrlerinde mülaĳĳaş idüp [L59a] su'âl ü cevâba ĳâcet ĳomazlar idi. Aųrlarında taĳrîrleri gibi ta'lim-i ders, nâ-ųinîdedür. Terbiyye-i fuĳarâda ĳod-mânendî ve nazîri bulunmamaĳla bu hicrân-keųidelerüñ eųk-i çeųmi seylâb-ı ĳasret olup fiĳdân-ı zât-ı ųerîfleri ile külbe-i beytü'l-aĳzânda peygüle-niųin-i ųabr u teslîm *Mette'ana'llahü bi-cemâliĳi fi'l-aĳhirati kemâ fi'd-dünyâ âmin ya Mu'în.*¹⁰⁵⁷ Leĳâfet-i taĳrîrlerinden bir nebze naĳl ile ulü'n-nühâya ma'lum olur. Mîr ĳüseyn-i Mu'ammâyî'nüñ esmâ'-i ĳüsnâ'ya olan mu'ammâyâtını oĳurduĳ kenârda bir mu'ammâ var be-ism-i "cân-ı baba" faĳîr terkîbi¹⁰⁵⁸ oĳuduĳda "cân baba" oĳudum. ųab'-ı vaĳĳâdları seri'an intikâl idüp anlar "cân-ı baba" oĳudılar. Zârâfet-i ųab'ları ve intikâl-i seri'leri ne

¹⁰⁵⁴ *Kur'ân-ı Kerîm*, 7/A'raf-179, İųte onlar hayvanlar gibidir. [*ülâ'ike ke'l-en'âmi* Gelibolulu Âli Efendi, *Künhü'l-ahbâr*, 1/35.]

¹⁰⁵⁵ Anlayana sivrisinek saz.

Tokmak, *Age.*, s. 126.

Deyimin -eger sözcüĳünün yer deĳiųtirmiş- tam ųekli ųöyledir:

Der-ĳâne eger kes est, yek ĳarf bes est.

Anlayana sivrisinek saz.

¹⁰⁵⁶ Eĳer evin içinde kimse yoksa, kapıyı dövmek ya da kırmak ne fayda eder?

Anlamayana davul zurna az.

¹⁰⁵⁷ Allah, dünyada da ahirette de cemali ile istifadelendirsin.Âmin Ey Yardımcı olan Allah.

¹⁰⁵⁸ terkîbi K ve S: terkîbini L ve M.

rütbededür¹⁰⁵⁹ mütefehhim¹⁰⁶⁰ ola. Dersde böyle hezâr nezâket ve zârâfetleri muhayyiretü'l-‘uqûl zühûr itmişdür. [K70a] Lâkin hâţır-ı fâţırda durmayup ‘ankebût-ı nisyân perde-keş olmuşdur. [S78b] Ahlâk-ı hasene-i dervîşânelerinden ekşer evkât seccâde-i meşîhatleri üzre müttekâ-zîb iken sâde külâh-ı sa‘âdet-destgâh ile tekâ‘ud buyururlar idi. Ba‘zı müteferris kimseler geldükde mübârek lehce-i kerâmet-behcelerinden intikâl idüp tevķir u ta‘zîm-i tâmla hareket iderdi. O ki nâ-şinâs-ı¹⁰⁶¹ en‘âm-ı Etrâk kabîlindendür. [M75b] Meclise geldükde zât-ı şerîflerinden su‘âl ider ki şeyh ne yerededür? Hâzret-i vâlid tebessüm idüp dolaba işâret iderler idi. Şeyh andadur diyü fi'l-vâķi‘ erbâb-ı zâhirüñ ekşeri meşîhat ‘imâme-i kebîrde olur zann ider. Ve niçeler mürîdîn ü muhibbîn şûret-i keşretinde kıyâs eyler. Anlar ise işgâl-i¹⁰⁶² bihüdelerdür. İkişi daķı şudâ‘ı müstelzimdür. Şeyh, şeyh-i ma‘nevî gerek yoķsa cübbe vü destârla [L59b] iş bitmez. Ve haķķ-ı meşîhat ‘uhdesinden hürûc olunmaz. Netekim *Meşnevî-i Laţîf* de beyân olunmuşdur:

*Meşnevî-i Şerîf:*¹⁰⁶³

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Ez hadîs-i şeyh cem‘iyyet resed

*Tefriķa âred dem-i ehl-i cesed*¹⁰⁶⁴

Der be der in şeyh miâred niyâz

¹⁰⁵⁹ rütbededür S: rütbedür K, L ve M.

¹⁰⁶⁰ mütefehhim L, M ve S: münfehîm K.

¹⁰⁶¹ nâ-şinâs-ı S: nâ-şinâsâ K: nâ-şinâ-yı L ve M.

¹⁰⁶² işgâl-i K, L ve M: iştiğâl-i S.

¹⁰⁶³ *Meşnevî Şerîf* S: *Meşnevî* K, L ve M.

¹⁰⁶⁴ *Mesnevî*, 2/3685., Şeyhin sözünden topluluk oluşur; ceset ehlinin nefesi ayrılık çıkarır.

*Ber felek sad der berāyi şeyh bāz*¹⁰⁶⁵

Genchā-yı hāk tā heftüm tabağ

*‘Arza kerde būd piş-i şeyh Hakk*¹⁰⁶⁶

Şeyh güfte Hālikā men ‘āşıkem

*Ger becūyem ğayr-ı tu men fāsıkem*¹⁰⁶⁷

Ahlāk-ı hasenelerinden ve setr üzre ğāyet ihtimāmlarından zīr-i destlerinde olan ehl ü ‘iyāl ve evlād u ḥademe ve dervişāndan ve ğayrıdan [S79a] bir bī-edeblik¹⁰⁶⁸ zuhūr itse rū-be-rū [K70b] serzeniş itmeyüp belki āhara ḥiṭāb-ı müstetāb ile cānı bī-ḥabīr idüp hafıyyeten tevbe [M76a] vü istiġfār ile o¹⁰⁶⁹ kimse mu‘teber¹⁰⁷⁰ olur idi. Hakkā ki ḥüsn-i terbiyelerine hiçbir velī-kāmil muvaffak olmamışdur. Ahlāk-ı hasenelerinde olan deġāyık eger tafşīli taḥrīr mümkün olsa şad hezārdan biri ifāde olunmayup belki silk-i taḥrīre gelen deryādan қаtre, şemsden zerredür. Ahlāk-ı hasene ile taḥliyelerindendür ki yār u aġyārdan ne kadar cefā-dīde olsalar zebān-ı şikāyeti idāre buyurmayup belki ḥüsn-i tevcīh ile aġyārı yār iderler idi. Meşā’ib-i semāviyyeden zuhūra teşekkür-i firāvān iderler idi. Ni‘am u kereme ḥod ḥamd-i bī-pāyān ve şenā-yı şāyān üzre olup ḥattā mu‘teber oldukları ḥuşūşlarda bunu naql buyururlardı. Mışır seyāḥātinde geşt ü

¹⁰⁶⁵ *Mesnevî*, 5/2702., Bu şeyh kapıdan kapıya dileniyor; -ama- şeyh için gökyüzüne yüz kapı açık.

¹⁰⁶⁶ *Mesnevî*, 5/2712., Hakk yedinci göġe kadar toprağın hazinelerini şeyhe verdi.

¹⁰⁶⁷ *Mesnevî*, 5/2713., Şeyh dedi: "Ey yaratıcı! Ben aşığım. Senden başkasını ararsam, günahkarım.

¹⁰⁶⁸ bir bī-edeblik K ve S: birinde bī-edeblik L ve M.

¹⁰⁶⁹ o K ve S: ol L ve M.

¹⁰⁷⁰ mu‘teber K ve S: mu‘abbirr L ve M.

güzār evānında diyār-ı Mışr [L60a] mün'imlerinden Başbüyük Muḥammed Aĝa nāmına bir devlet-mend kimse olup devletiniñ adrini añlar. Rüz u şeb sāzende vü ḥvānendegān ile ŝafā-yāb ve eĝānī içinde bu besteye mā'il olup ekŝeriyā meclisinde ḥvānendegān ser-āĝāz iderler imiş. O bestenüñ bir mıŝrā'ı budur ki:

Mışra':

[Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün]

Faat bir vechle memnūnyuz arḥ-ı sitemkārūñ

Bu mıŝra'uñ ma'nāsı ise küfrān-ı sā'ir ni'am olmadur. Merķūm aĝanuñ āıbeti [S79b] vaḥīm olup ednā bahāneyle matū'u'r-re's olmuŝ. Bundan ḥāzret-i vālid mu'teber olup bu mıŝra'ı tebdil idüp, ba'zı evāt terennüm [M76b] buyururlar [K71a] idi.

Mışra':¹⁰⁷¹

[Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün]

*Hezerān vechile memnūnyuz ol ŝāh-ı ḥübānuñ*¹⁰⁷²

Bundan münfehim olan budur ki sālik-i rāh-ı ḥāıat olan merd-i kāmile hibir vechle zebān-ı ŝikāyeti taḥrīk itmek cā'iz olmaduĝundan mā-'adā fi-küllil-

¹⁰⁷¹ Mışra' L, M ve S:  K.

¹⁰⁷² Bu mısra *Sākıb Dede Divānı*nda yoktur. bk. Ahmet Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sākıb Dede ve Divānı*, Akaĝ Yay. Ankara 2003.

aḥvāl teşekkürü dilden omamak adb-ı arkatden olmađı ifade buyururlar. *Mette‘ana’llahü bi-esrārihim fi-küllil’-ezmāni ve’l-aḥyān*¹⁰⁷³ aḥlā-ı ḥasenelerinden bu dađı ma‘lüm ola ki ḥānemüzde bir cenāze zūhūr itse teşmīr-i sā‘id ü dāmen der-miyān idüp sürūr-ı tām ile ḥıdmet-i cenāzede ihtimām ile şalāt-ı cenāzede imāmeti bi'n-nefs tekmil idüp ba‘dehū cümleye tesliyede olurlar idi. ‘Avāmü'n-nās bu ḥāli nigerān olduđda gūyā mevtānuñ mevtine sürūr iderler gibi zann iderler imiř. Anlaruñ ise kemāl-i teslīm ü rızālarına dāll bir ma‘nādur. Süllāk-i arke ḥaf degüldür. Biri [L60b] dađı budur ki ḥānemüzde bir ma‘şüm dūnyāya gelse ol adar feraḥ-nāk olurlar idi ki ta‘biri ābil degül ve cümleye ikrāmı ile emr buyururlar idi. Ve o ma‘şüm ḥaında böyle edā buyururlar idi ki ‘ālem-i iqlādan [S80a] ‘ālem-i uyūda dūřmiř. Bir müsāfir ve vaandan ğurbete gelmiř bir nefsi nev-āmededür. Cümleye ikrāmı elzemdür diyü nefsü'l-emri izāḥ iderler idi. Ḥattā herbirimüz dūnyāya [M77a] geldükde *Dīvān*-ı řeriflerinde olan tārīḥler ve herbirimüze nāmımız ile maḥlař ta‘ayyünleri¹⁰⁷⁴ ikrām-ı ğün-ā-ğünü nümāyāndur. *Fe'lyürāci‘ semmeti*.¹⁰⁷⁵ Dünyevī [K71b] olan ḥuřuřlara aḥlā-ı ḥaseneleri ma‘lüm ola ki cümle-i emlak ü ‘aāra kūše-i eřm-i ra‘betle nazār itmemiřlerdür. Ve müddetü'l-ömr ben lafzı mübārek lisānlarından cārī olmamıřdur. Ve rü-yı ‘abūs ile bir āferīdeye ta‘abbüs¹⁰⁷⁶ itmemiřlerdür. Ve fuḥř kelām ḥi řādır olmamıřdur. Cümle aḥlā-ı ḥaseneleri ta‘dād olınma lāzım gelse bir iki mücellede dađı muḥtācdur.

Meřnevī-i şerif:¹⁰⁷⁷

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

¹⁰⁷³ Allah her an ve her zamanda bizi onların sırlarından istifadelendirsin.

¹⁰⁷⁴ ta‘ayyünleri S: ta‘yünleri K, L ve M.

¹⁰⁷⁵ Oraya dön/oraya müracaat et.

¹⁰⁷⁶ ta‘abbüs L, M ve S: ta‘bis K.

¹⁰⁷⁷ *Meřnevī-i şerif* K, M ve S: *Meřnevī-i Ma‘nevī* L.

Men nedidem der cihān-ı custucū

Hîç ehliyyet bih ez hūy-ı nîkū¹⁰⁷⁸

Der guzer ez fażl u ez celdī yu fen

Kār hîdmet dāred u hulk-i ḥasen¹⁰⁷⁹

Pes bedān ki şūret-i hūb u nikū

Bā ḥişāl-i bed neyerzed yek tesū¹⁰⁸⁰

Ger buved şūret ḥakīr u nāpezīr

Çün buved hulkesh nikū der pāş mīr¹⁰⁸¹

Şūret-i zāhir fenā gereded bedān

Ālem-i ma'nā bemāned cāvidān¹⁰⁸²

Bārhā ez hūy-i bed ḥaste şodī [L61a]

His nedārī saht bīhiss āmedī¹⁰⁸³

¹⁰⁷⁸ *Mesnevî*, 2/807., Ben, araştırma dünyasında güzel huydan daha iyi hiçbir ehliyet görmedim.

¹⁰⁷⁹ *Mesnevî*, 6/2500., Üstünlük, çeviklik ve hünlerden vazgeç; hizmet ve güzel ahlakta iş vardır.

¹⁰⁸⁰ *Mesnevî*, 2/1014., Sonuçta bil ki, kötü tabiatlı güzel ve iyi suret, bir para etmez.

¹⁰⁸¹ *Mesnevî*, 2/1015., Suret, çirkin ve nahoş ama ahlakı iyiyse, ayağı dibinde öl.

¹⁰⁸² *Mesnevî*, 2/1016., Görünen suret yok olur; bil ki mana âlemi ebedî olarak kalır.

¹⁰⁸³ *Mesnevî*, 2/1237., Defalarca kötü huyundan yaralandın; hissin yok, çok duygusuz oldun.

Ĥarbut dān her yekī ĥūy-ı bedet [M77b]

Bārĥā der pāy ĥār āĥir zedet¹⁰⁸⁴

Tu be gūlbūn vaşl kon ĩn ĥār rā [S80b]

Vaşl kon bā nār nūr-ı yār rā¹⁰⁸⁵

Tā ki nūr-ı ū koşed nār-ı tu rā

Vaşl-ı ū gūlşen koned ĥār-ı tu rā¹⁰⁸⁶

Merĥamet-i ‘āmmeh-i kuşbāne vü ġavşānelerindendir ki ĥāk-pā-yi ikşir-
mişālleri diyārımıza kadem-nihāde olalıdan ĥin-i riĥletlerine varınca ve ĥin-i
riĥletlerinden bu āna gelince üç sene bir zālīm mekş idemeyüp gerek ĥukkām
gerek vülāt ĥatfe enfihī cezā-yāb olup mu‘teberin-i ulūl-ebşāra seng-i nişāne
olmuşdur. Ĥattā bizüm şıġar-ı sinnümüzde [K72a] ‘İlmī¹⁰⁸⁷ Aĥmed Efendi nām bir
kağı deryā-yı cehlde ġavta-ĥor ve münkir-i evliyā kendüyi a‘lem zu‘mıyla kibr-i
mücesssem ‘ömrinde rü-yı rāĥat görmemiş. Tünd-ĥū-yı¹⁰⁸⁸ rüzġār kađı-i Kütāhiyye
olduġı ĥālde vilāyetimize def‘ idüp yek-du māĥ ĥükümet üzre¹⁰⁸⁹ olmamış.
Ġayret-i ġavşānelerinden nāşī baġteten bir çāvuş ile bir fermān gelüp merķūm
mollāyı kal‘a-bend idüp ve ĥaraf-ı devletden cerāyim-i sābıķası ‘afv olunınca ışlāh-

¹⁰⁸⁴ *Mesnevī*, 2/1236., Her kötü huyunu diken kökü bil; sonuçta defalarca ayağına diken battı.

¹⁰⁸⁵ *Mesnevī*, 2/1241., Ya da bu dikenı gül fidanına kavuştur; dostun ışığına ateşle birleştire.

¹⁰⁸⁶ *Mesnevī*, 2/1242., Böylece onun ışığı senin ateşini söndürsün; onunla birleşmek senin dikenini gül bahçesi yapsın.

¹⁰⁸⁷ ‘İlmī K, M ve S: ‘Alī L.

¹⁰⁸⁸ tünd-ĥū-yı L, M ve S: tünd-ĥūy u bed-bū-yı K.

¹⁰⁸⁹ ĥükümet üzre L, M ve S: ĥükümetde K.

ı nefis itsün diyü iki ay mürürunda ıtlāk fermānı şudür¹⁰⁹⁰ itmişdür. Te'emmül-i tām olunsa h̄in-i fetħden bu āna gelince Kütāhiyye kaçılarınıñ birine olmamış. Bu emr-i ğarīb zuhūrı ħarīf-i bed-ker-dāruñ henüz bir şey' [M78a] ma'lūmı degül iken 'ālimiyyet zu'fı ve țaraf-ı evliyā ve bende-i evliyā olanlara kec-nigāh olması derd-mendüñ 'ilmi bu kadarı muh̄it degüldür ki k̄adı olduķda [S81a] bu kadar huķūķ-ı 'ibādı müteħammil olmaķ bu kadar māl-ı eytām māl-ı evkāf gerdenine [L61b] ħalkā-i vizr olmaķ bundan soñra yine iddi'ā-yı a'lemiyyet zihī ħüsrān Seyyid Şerīf Ĥazretleri'nüñ yetmiş iki sene taħşili olup bu kadar muşannefātı olup cümle 'indinde fazlı meşhūr iken bir kıt'ada ħasb-i ħāllerin ve bākī-ħod-bīnāna daħı āyinedārлық iderler.

*Kıt'a:*¹⁰⁹¹

[Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'ül]

Hergiz dil-i men zi-'ilm maħrūm neşüd

Kem mānd zi-esrār ki mefhūm neşüd

Heftād ü dü sāl 'ilm ħāşıl kerdem

*Ma'lūmem şüd ki ħiç ma'lūm neşüd*¹⁰⁹²

¹⁰⁹⁰ şudür K ve S: zuhūr L: zuhū[r] M.

¹⁰⁹¹ kıt'a: K, L, M ve S: Ömer Hayyam'ın bu rubaisi metinde bütün nüshalarda kıta başlığıyla verilmiştir.

¹⁰⁹² Rubâî'nin Hüseyin Dâniş'teki şekli ve çevirisi şu şekildedir:

Hergiz dil-i men zi-'ilm maħrūm neşüd
Kem mānd zi-esrār ki mefhūm neşüd

Heftād ü dü sāl 'ömr kerdem şeb ü rüz
Ma'lūmem neşüd ki ħiç ma'lūm neşüd

Fi'l-vāki' bu rubā'ī 'inde ūlū'n-nühā āyine-i 'ibret-nümā olmasında¹⁰⁹³ iştibāh [K72b] olinmaya çünkü melā'ike-i kirām daḥı *Sübḥāneke lā 'ilmelenā illāmā 'allemtenā*¹⁰⁹⁴ didiler. 'İlm-i muḥīt-i cümle eşyā ancak 'Alīm ü 'Allāme maḥşūşdur. Mā-bakī iddi'ā-yı sıfrdur.¹⁰⁹⁵ *Fe'them*¹⁰⁹⁶ ba'dehū mollā-yı merķūm rü-yı rāḥat görmeyüp biñ yüz kırk üç tārīḥine gelince gū-yı meydān gibi dest-i felekden hezār gūne çevgān ile ğaltān, āḥirü'l-emr tārīḥ-i merķūmda cülūs-ı Sulṭān Maḥmūd vāki' olup mollā-yı merķūmdan bir ḥareket-i nā-şāyeste zuhūriyla [M78b] nefy olunup nefyde fevt olmuşdur. *Ne'üzü bi'llāhi min şüruri enfüsinā ve min seyyiāti a'mālinā*¹⁰⁹⁷ Ve bu daḥı ma'lūm-ı erbāb-ı fiṭnat ola ki bu siyākda olan münkir-i ehl-i ṭarīḥ vü evliyā ve kāfī-i ḥod-bīn-i [S81b] pürri-riyā bir miḳdār ṭaraf-ı devletden iltifāt görse hażm idemeyüp ṭaraf-ı devlete daḥı kec-nigāḥ olur. 'Uḳalā-yı devlet bu aşl eşḥāş-ı fūrūmāyegāna rü-yı beşüş göstermeyüp dā'imā zillet ü faḳr üzre mu'āmele itmelüdür. Tā ki gürg mānend olan nefsleri gürisne olduḳça germiyyet ü şavletinden rehā-yāb olalar. [L62a] Mollā-yı merķūmuñ evzā' u

---

Tercümesi: Benim gönlüm hiçbir zaman ilimden mahrum olmadı. İlim sırlarından anlayamadığım az şey kaldı. Yetmiş iki sene geceli gündüzlü yaşadım ve en sonra hiçbir şey bilmemiş olduğumu bildim.

Hüseyn Dâniş (Pedram) *Ömer Hayyam Rubailer*, (çev. Mehmet Kanar), İstanbul: Şûle Yayınları, 2012, s. 488, R/339.

<https://ganjoor.net/khayyam/robaee/sh93/> Rubâiyât-ı Hayyâm/93 numaralı Rubâi. Rubâinin ganjoor.net'teki şekli:

Hergiz dil-i men zi 'ilm maḥrūm neşüd
Kem mānd zi esrār ki ma'lūm neşüd

Heftād ü dü sāl fikr kerdem şeb ü rüz
Ma'lūmem şüd ki ḥiç ma'lūm ne şüd

¹⁰⁹³ olmasında K, M ve S: olmasına L.

¹⁰⁹⁴ *Kur'ân-ı Kerîm*, 2/Bakara-32., Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur.

¹⁰⁹⁵ sıfrdur S: şarfdur K, L ve M.

¹⁰⁹⁶ Anla.

¹⁰⁹⁷ Amellerimizin kötülüğünden ve nefsimizin şerlerinden Allah'a sığınırız.

kelām-ı bu'l-‘acebi efvāh-ı ebnā-i zamānda çoğdur lākin bu maḥalle münāsib olmamağın keff-i alem olunmışdur. Zı-rüşde bu dağı kāfidür.

*Meşnevı-i şerif.*¹⁰⁹⁸

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Her velı rā Nūḥ u keřtībān řinās

Sohbet-i in ḥalk rā řūfān řinās¹⁰⁹⁹

Ez ḥuzūr-ı evliyā ger bugsilı

*Tu helākı zānki cüzvı bıkülü*¹¹⁰⁰

Çün řevı dūr ez ḥuzūr-ı evliyā

*Der ḥaıat geřteı dūr ez Ḥudā*¹¹⁰¹

Evliyā eřfāl-i Ḥaend ey peser

*Ĝā‘ibı vü ḥāzırı bes bā-ḥaber*¹¹⁰²

[K73a]

Berterend ez ‘arş u kursı vü ḥalā

¹⁰⁹⁸ *Meşnevı-i şerif*K ve S: *Meşnevı-i Ma‘nevı*L ve M.

¹⁰⁹⁹ *Mesnevı*, 6/2225., Her veliyi, Nuh ve kaptan tanı; bu halk ile birlikte olmayı tufan bil.

¹¹⁰⁰ *Mesnevı*, 2/2153., Evliyanın huzurundan ayrılırsan helak olursun; çünkü bütünü olmayan bir parçasın.

¹¹⁰¹ *Mesnevı*, 2/2203., Evliyanın huzurundan uzak olursan gerçekte Allah'tan uzaklaşmış olursun.

¹¹⁰² *Mesnevı*, 3/79., Ey oğul! Veliler, Hakkın çocuklarıdır; hazır bulunan ve bulunmayandan çok habersizler.

Sākinān-ı maḳʿad-ı şıdk-ı Hudā¹¹⁰³

[M79a]

Ġāyibī mendīş ez noḳşānişān

Kū keşed kin ez berāyi cānişān¹¹⁰⁴

Goft eḳfāl-i menend ĩn evliyā

Der ġarībī ferd ez kār u kiyā¹¹⁰⁵

Ez berāyi imtiḥān ḥvār u yetīm

Lik ender sırr menem yār u nedīm¹¹⁰⁶

Piş-i ḥalkān ḥvār u zār u rişşand

Piş-i Ḥaḳḳ maḥfūz u maḳbūl¹¹⁰⁷ u pesend¹¹⁰⁸

Hān u hān ĩn delkpūşān-ı menend

Şad hezār ender hezār u yek tenend¹¹⁰⁹

[S82a]

¹¹⁰³ *Mesnevî*, 1/3498., Allah'ın "Bir doğruluk ikametgahında" oturanlar arş, kürsi ve ötesinden daha yukarıdadırlar.

¹¹⁰⁴ *Mesnevî*, 3/80., Bilinmeyenlerini eksikliklerinden düşünme; çünkü Allah, onların canı için intikam alır.

¹¹⁰⁵ *Mesnevî*, 3/81., (Allah) dedi: Bu veliler gariplik içinde makam ve yücelikten ayrı çocuklarımdır.

¹¹⁰⁶ *Mesnevî*, 3/82., İmtihan için hor ve yetimdirler. Fakat gizli olarak yardımcı ve dostları, benim.

¹¹⁰⁷ maḥfūz u maḳbūl K, L, M ve S: maḥbūb u maḳlūb AK ve KANAR.

¹¹⁰⁸ *Mesnevî*, 3/1078., Halkın önünde hor, güçsüz ve alay; Hakk'ın huzurunda sevgili, istenen ve makbul.

Sāye-i şāhān taleb her dem şitāb

Tā şevī z'an sāye bihter z'āfītāb¹¹¹⁰

Ma'lūm-ı şağır u kebır ve bernā vü pīrdür. Vaqtā ki diyār-ı Kütāhiyye'de āsāyışlerine bādī el-Hācce Fāṭimā Ḥānum olup mā-meleküm, oğulluğum Şeyḫ Muştafā'ya hibe ve temlik eyledüm diyü ḥüccet-i şer'iyye itmesi ve āhālī-i vilāyetüñ ekşeri muḥibb ü mürīd ü telāmizeden olmağla ḥussād u füssād ırkına cünbiş-i fesād tārī olup niçe [L62b] izlāl ile rū-gerdān idüp ekşer telāmizeyi telemmüzden men' idüp ve anlar ki sāde-deründür. Muḥabbeti 'adāvete tebdīl idüp mürīd-şüret olanlar daḫı ceste ceste zimām-şiken¹¹¹¹ olup şiklet-i bīhūde, ḥazret-i vālid ḫuddise sırrıhū üzerinden dūr olunca mürīd-i [M79b] muḫliş olanlardan ba'zan ser-suḫan idüp böyle tefevvūh iderler ki bu vilāyetüñ i'tikādı ne 'acāyib imiş ki ednā bahāne ile rū-gerdān oldılar. Ve telemmüzden fāriğ oldılar. Ve mürīd-i muḫliş olanlar cüz'ī televvün¹¹¹² ile münkir oldılar. Ḥazret-i vālid ise baḫr-ı zehḫār, aşlā televvün gelmeyüp bunlar cümle taşdī'āt-ı bī-hūde idiler. Evliyā³-i kirām bunlaruñ şikletini üzerimüzden [K73b] def' eyledi. Bunlaruñ rüz şeb āmed ü refti ne belādur nite buyururlar.

Kit'a:

[Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün]

¹¹⁰⁹ *Mesnevî*, 3/84., Aman dikkat! Bunlar, benim hırka giyenlerimdir. Yüz milyondurlar, ama bir bedendirler.

¹¹¹⁰ *Mesnevî*, 2/2205., Her an süratle padişahların gölgesini ara; bu gölgeyle güneşten daha iyi olursun.

¹¹¹¹ zimām-şiken K ve S: zamān-şiken L ve M.

¹¹¹² televvün K, L ve M: telvīn S.

Bî-ķayd-ı ser u pāya ta'alluķ ne belādur

Müstagnî-i ihsāna temelluķ ne belādur

Şeh-zāde-i vālā-neseb ādeme Yā Rabb

Ahlāķ-ı gedāyile taħalluķ ne belādur¹¹¹³

[S82b] *Dîvān*-ı şerîflerinde dağı bu ķaşıdede çok ĥükm münfehim olunur *fe'l-yete'emm*el.¹¹¹⁴

Kasîde:

[Fe'îlātün Mefā'îlün Fe'îlün]

Virse nevbet eger vefāya cefā

Cānā minnet idi cefāya vefā

Farķ olunmaz velî-veliyy-i Ĥudā

Cem' olur farķına ferîk-ı belā

Ĥod-furūşuñ çıkar ĥarîdārı

Ĥār-sū-yı hevesde şāh u gedā¹¹¹⁵

¹¹¹³ Sâkıb Mustafa Dede'nin ağzından söylenen bu şiir *Dîvān* 'ında bulunmamaktadır. *bk.* Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003.

¹¹¹⁴ Düşünsün.

¹¹¹⁵ Ahmet Arı, *Age.*, s. 200, G4/1-2-3.

ilā-āhîr.¹¹¹⁶ Sâlik-i mütefaţţına bu kadar îrâd ile îmâ olunur ki [L63a] [M80a] bu kaşîde-i hikemiyeyi *Dîvân*-ı şerîflerinde bulup her beytinüñ gavvına vusûl ile fevâ'id-i cemme şâhibi ola. *Naĥnü bi-şadedihi*¹¹¹⁷ye gelemüm ĥazret-i vâlidüñ deryâ-yı ĥüsn-i ĥulķına âhâlinüñ bu evzâ'ından aślâ televvün gelmeyüp belki evvelki izdihâmda olan neşâtlarından ezyed müsterîĥ olup vaķt-i şâfların me'münü'n-gâ'ile yâr u aġyâr ve bûd-ı nebûd itmişlerdür.

Meşnevî-i Şerîf:

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

İştihâr-ı ĥalk bend-i muĥkem est

*Der-reh ü ez-bend-i âhen key kem est*¹¹¹⁸

Mu'teberîne ĥafâyâ-yı hikemden 'add olunacak emrdür ki ġayret-i ĥaķķ daĥı münzamm olup aġyâr, yâre mübeddel ķılınması tafşîle muĥtâcdur ki dîde-düzân¹¹¹⁹ kârĥâ-yı ma'nevîye inşirâĥ-ı şadr u teyaķķuz ĥâşıl ola. Ġüyâ ibtidâ'en ĥücüm-ı ĥalkdan irâde-i ĥafîyye bu imiş ki ĥazret-i vâlid bu diyârda müşârun bi'l-benân mümtâz ola ba'dehü ferzendân u mürîdîn-i ĥullaş peydâ olup 'avâmuñ def-

---

Şiir *Ṭufeylû Menâķıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî-Menķabeti Ĥazreti's-Şeyĥi's-Sâķıbi'l-Ma'nevî*de kaside olarak kaydedilmesine raġmen *Sâķıb Dede Divanı*nda gazeliyat içerisine alınmıştır. Sâķıb Dede'nin diġer gazelleri gibi bu gazeli de hem içerik hem de şekil yönü ile umumi gazel anlayışının dışındadır ve 51 beyittir. Gazelin uzunluġu sebebiyle Ahmed Hâlis Dede babasının şiirini kaside olarak nitelemiş olmalıdır.

¹¹¹⁶ ilā-āhîr K ve S: ey L ve M.

¹¹¹⁷ Biz sadede.

¹¹¹⁸ *Mesnevî*, 1/1547., Zira halkın tanınması, sağlam bir baġdır. Bu, yolda demir baġdan -az engel-deġildir.

¹¹¹⁹ dîde-düzân L, M ve S: dîde-i devrân K.

i şıkleti levāzım-ı hoş zīsten¹¹²⁰ olmağın [S83a] anlar redd-i ma'nevīye dūçār olup bunlar [K74a] harem¹¹²¹-nişin-i terbiyye kılna. *Fe-sübḥānehü men tefarrade fī-tedbīrihi*¹¹²² *Fa'ṭebirü yā uli'l ebşār*¹¹²³ Ahlāk-ı sütüdelerinden nā-gehān bir hareket-i seferiyye zuhūr itse yāḥūd bir umūr-ı müz'ice iktizā itse ya süfehā-yı nāsdan biri bir¹¹²⁴ ṭavr-ı nā-hemvār ile tekdīr itmek [M80b] ḳaşdın itse yāḥūd 'ālem-i bālādan fiḳdān-ı ehl ü evlād ya telef-i māl emşāli zuhūrāt vāki' olsa Ḥāzret-i Ḥāfız'uhn¹¹²⁵ bu beytiyle kendülere ve müstemi'ine tesliyye-fermā ve merḥabā³-i mājā buyururlar idi.

Beyt:

[Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün]

Der-ṭarīkat herçi pīş-i sālīk āyed ḥayr ōst

*Der şırāt-ı müstaḳīm ey dil kesī gümrāh nīst*¹¹²⁶

Vüs'at-i meşrebleri ve şırāt-ı müstaḳīm üzre kūh-ı temkīn olmaları ve ḥüsn-i zindegānī-i dervīşāneleri şu rütbe idi ki ba'zı eyyāmda kıllet-i zeḥāyir ve nedret-i dirhem ü denāyır ve şıklet-i āmed ü reft ve taḥammül-i düyün-ı keşire ve meşbūḳü'z-zıkr Şucı Dede'nün lāf u güzāfı ki bunuñ herbiri [L63b] ṭāḳat-keşdür şemātet-i a'dā ve ḥarc-ı yevmiyyeyi taḳlīl ḳābil degül. Bu çār-mīḥuñ beyninde

¹¹²⁰ zīsten L ve M: rīsten K ve S.

¹¹²¹ harem L, M ve S: ḥurrem K.

¹¹²² İşlerinde tek olan Allah ne yücedir!.

¹¹²³ *Kur'ân-ı Kerīm*, 59/Haşr-2., Ey basiret sahipleri ibret alınınız!.

¹¹²⁴ bir L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹¹²⁵ Ḥāzret-i Ḥāfız'uhn L, M ve S: Ḥāzret-i Ḥāfız kuddise sırrıhünün K.

¹¹²⁶ Tarikatta salike ne zuhur ederse hayır odur. Gönül! Doğru yolda kimse azıtmamıştır.

Abdülbaki Gölpınarlı, *Hafız Divanı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi 1985, s. 89, G LXXXVI/2.

Ganjoor net'te G 71/2.

isti'mâlde çârmîh dinür. Terkîbi dört mîhdan 'ibâretdür. Bu zîkr olunan ise peñç mîh herbiri şad çâr-mîhdan ezyed.¹¹²⁷ Hâzret-i vâlid yine şafâ-yı tāmıla müsterîh ašlâ çün ü çerâ itmezlerdi. Ve vechen min'el-vücûh tağayyür gelmeyüp yed-i mübâreklerinde tesvîd-i *Dîvân* mı var yâhûd *Sefîneleri* mi var anuñla meşgûller gūyâ kedere müte'allık bir iş yokdur. [S83b] Bu meyânda bir müsâfir-i suhan-fehm gelse anuñla şoḥbet-i bî-tekâlûfâne¹¹²⁸ buyurup nice letâ'if-rân olurlar idi. Taşradan nigerân olan [M81a] sâde-zamîrân çâk çâk olup buña [K74b] tākāt mı gelür diyü engüşt-i ḥayret ber-dehân olurlar idi. Ammâ bu daḥı ma'lûm ola ki müstehillü'l-umûr sa'ât-i vâhidede 'uḫdelere küşâyîş virüp vech-i sehl üzre yine umûrları tesviyye bulur idi. Ve sâ'ire daḥı Şâhidî Efendi'nüñ bu mışra'ı ile tesliyye-baḥş olurlar idi.

*Mışra:*¹¹²⁹

*Harâmı yeme yalanı dime di 'îş ü gama şükr bu deme*¹¹³⁰

Terbiyye-i ebnâ-yı mürîdîn ḥuşûşında aḥlâḫ-ı ḥaseneleri ve tedbîrât-ı kerâmet-amîhteleri bir rütbede idi ki aña selef-i şâlihînden muvaffâḫ olmuş yokdur dinse câ'izdür. Dervîşândan ne kadar bir mücrim olsa ser-pâ itmek de'b-i tarîḫ iken vaḫtlerinde vâki' olmamuş. Çapuya geçmek cānlardan birine iḫtizâ eylese ol daḥı mârü'z-zîkr Şucu Dede re'yiyle olur idi. Bi'n-nefs emr buyurmazlar idi. Evlâd-ı kirâmlarından biri küstâḫî itse 'afv u şafḥ ile mu'âmele buyurup gâyet

¹¹²⁷ İsti'mâlde çârmîh dinür. Terkîbi dört mîhdan 'ibâretdür. Bu zîkr olunan ise biḥ mîh herbiri şad çâr-mîhdan ezyed L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹¹²⁸ bî-tekâlûfâne K ve S: bî-tekâlifâne L ve M.

¹¹²⁹ Mışra' L, M ve S: Ğ K.

¹¹³⁰ Mısraın vezni tespit edilemedi.

mā-fi'l-bāl¹¹³¹ ta'zîr lisānı ile iktifā buyururlardı. Ol dağı bir ta'zîr ki şafā-yı güftarları hayāt-bağş-ı dil ü dîn ü dünyā vü āhîret ammā be-şart-ı ān ki sāmî', suhan-fehm ola. Hattā bu bende-i derd-mend efkende-i Һasret-keşide vü hicrān-dîdelerine yevmen [S84a] mine'l-eyyām bir zîlle şudûrıyla ta'zîr buyurduğları bu gûne olmuşdur ki bu faķîr dā'imā muķābele-i cemāl-i tāb-nāklarında [M81b] bi-ķadri'l-vüş' müţāla'a-i kütüb ve ba'zan resā'il kitābetiyle ve gāhî müţāla'a-i ders üzre iken bir varaķ-[K75a] pāreye bu beyti taħrîr buyurdılar. [L64a] Ve faķîre işāret aħzıyla virdiler derûnunda muħarrer bu ki:

Beyt:

[Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ülün]

Çü ez-ķavmî yekî bî-dānişî kerd

Ne mih rā menzilet māned ne kih rā¹¹³²

Kačan beytün¹¹³³ ma'nāsına vāşıl olduğda ol ķadar Һacālet çekdüm ki ta'bîri mümkün degül. Ta'zîrāt-ı lisāniyye ķabiliyyāta kıyās eyle. Ol ķadar kār-gerdür ki Һaķķında 'Arab dağı dimişdür.

¹¹³¹mā-fi'l-bāl S: mā-fi'l-bāb K, L ve M.
¹¹³²

Cahillik ederse topluluktan biri,
Ne büyükte onur kalır ne küçükte.

Sa'dî-i Şirāzî, *Gülistān*, (çev. Mehmet Kanar), İstanbul: Şûle Yay., 2010, s. 74. II. Bāb Dervişlerin Ahlakı, Hikāye 5.

Ganjoor net'te şu şekildedir:<https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab2/sh5/>

Çü ez-ķavmî yekî bî-dānişî kerd
Ne kih rā menzilet māned ne mih rā

Beyt:

Cerāhātü'l-lisān lehā iltiyām

*Velā yeltāmü mā ceraḥa'l-lisān*¹¹³⁴

Bir nāzır-ı zī-fıtnat ü suḥan-dān ki bir beytile teḥcıl-i¹¹³⁵ maḥrem ü pezīrā-yı nuş u tenbihlerin ve te'sīr-i kuvvet-i nāṭıkalarn añlaya. Ne kadar zarāfet-i ṭab'ları ve kerāmet-āgīn terbiyyelerin fehm idüp mu'teber olur. *Ḳāle (‘.m)*¹¹³⁶ *inne mine'l-beyāni le-siḥran*¹¹³⁷ Ḥadīs-i münifi mantūkınca gāyet luṭf-ı ṭab'larından nāşī ve suḥan-rān-ı güzīde olmalarıyla tefhīm-i kelām şadedinde ve kār-güzārī-i umūr-ı muğlakada vüzerā-yı kirāma ve mevālī-i zevi'l-iḥtirāma ol kadar tenfīz-i kelām buyurur idi ki ta'bīri mümkün degül ḥuşuşan mütehevvin-i vüzerādan ekşerine [M82a] leyyin kelām ile ve nükte-rānī ile iṭfā-ı nār-ı tehevür itdürmeleri ve inşirāḥ-ı şadr ḥāşıl olup ba'dehū ḥazret-i vālide ḥayr du'aları ki [S84b] ol tehevür üzre işğāl-i nā'ire-i gāzab itseler belki bir nā-ḥāḳḳ işte bulunmaları der-kār olur idi. Bunuñ emşālī mā-lā-yu'ad ve-lā yuḥşā zuhūr itmişdür. Tahriri mücib-i imlāl ü iṭnābdur.

Meşnevī-i Şerif:

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

¹¹³³ beytün L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹¹³⁴ Dilin yarası iyileşir. Dilin yaraladığı iyileşmez.

¹¹³⁵ teḥcıl-i L ve M: yaḥcıl(?) S: baḥcıl (?) K.

¹¹³⁶ (Peygamber) a.s. dedi.

¹¹³⁷ Beyanda (inandırıcı anlatım ve güzel sözde) kuşkusuz bir sihir (çekicilik) vardır. Hadis-i Şerif. Yılmaz, *Age.*, s. 307.

Ādemî maḥfist der zîr-i zebân

În zebân perde'st ber dergâh-ı cân¹¹³⁸ [K75b][L64b]

Z'in kıbel fermûd Aḥmed der maḳâl

Der zebân pinhân buved ḥüsn-i ricâl¹¹³⁹

Mürîdîn ü muḥibbînden biri teşekkî üzre ḥuzûrlarına gelse yâḥûd birine muğber olup teskîn-i ḥarâret idemese ibtidâ âteşine âb-ı tesellî-pâş olacaḳ bir rengîn şaded ile münşerih u münbaşîḡ idüp inbisâḡ-ı küllî ḥâşıl olduḳdan soñra bermülâyim-i ḡab'-ı şâkî bir gûne tesliyye baḡş olurlar idi ki şâkî-i merḳûm pür-şafâyı enderûn u bîrûn olup lezzet-i beyânları birḳaç gün dimâğından çıḳmayup belki ilâ-âḡirü'l-'ömr zuhûr iden bu cins ḥırâş-ḡab'a tesliyye olmaḡa iştibâḡ olunmaya *Nefe'ana'llâhü bi-berakâtihi nefsihi ve bi-ḡurmeti Sefîneti Nefseti âmîn Yâ Mu'în.*¹¹⁴⁰

Li-mü'ellifihî beyt: [M82b]

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Sîne bişkāfed ḳalem çün ser nehed ber-ḡadd-i vaşf

Nîst güncâyîş pezîrâ safha-i rû-yı varaḳ¹¹⁴¹

¹¹³⁸ *Mesnevî*, 2/841., İnsan dilinin altında gizlidir. Bu dil can dergahı üzerinde perdedir.

¹¹³⁹ *Mesnevî*, 3/1537., Ahmed, bir sözünde bu şekilde buyurdu: "Erkeklerin/insanların güzelliği dillerinde gizlidir."

¹¹⁴⁰ Allah, bizi Sefine-i Nefise'nin kendinden ve (onun) hürmeti ve bereketiyle nimetlendirsün âmîney Yardımıcı olan Allah.

¹¹⁴¹ Kalem sinisini yararak vasıf sınırlarına baş koyunca sığacak yer yok, kabul et ey varak üzerindeki sayfa.

BĀB-I RĀBİ'

Melbūsāt u maḥ'ūmāt u meşrübātların ve hüsni-zindegānileri beyān olunur.

İbtidā külāh-ı sa'adet-dest-gāh telebbüsleri bu gūnedür. Bir mütevaşşıt imāme ile şeyhāne tezeyyī buyururlar idi. Ve ekşer evkāt [S85a] sāde külāh ile hānḳāhda otururlar idi ba'zı 'āmī gelüp¹¹⁴² kendülerden şeyhi su'al eyledükde dolabı gösterürler idi. Sāniyen libāsları huşuşında tarḥ-ı tekellüf idüp iki hırḳa-i mübārekeleri var idi. Biri şayfī biri şitevī, şitevī olan açuḳ yeşil çuḳadan giyerler idi. Evān-ı kühūletlerinde içine penbe ḳodurdup nemede müşābih itdiler. Şayfī olan hırḳaların ba'zan yeşil şūf ba'zan [K76a] beyāz çuḳa olur idi. Biri köhne olup bir dervīşe virdükden soñra birin daḥı yapdururlar idi. Vaḳt-i ḥayātlarında üç hırḳa cem' olmamışdur. [L65a] Hattā rıḥletlerinden soñra şūf hırḳalarını şandūḳa-i mübārekelerine pūşide ḳılmışuzdur. Ey mürīd-i bīnā vü muḥtafātın u muḥliş! Eger teberrük ḳaşd iderseñ dāmen-i sa'adet-pīrāmenleri taḳbīli ile şeref-yāb olasin. Sālişen deste küçek dinilen şevb ki nīm ten daḥı dinür. Penbelü yeşil boḡaşıdan içine bir yeşil ḳapama, ol daḥı boḡaşıdan penbeli fi's-şayf ve's-şitā' bunu telebbüs iderler idi. İki daḥı [M83a] istivāli, ilik, tügme yoḳ. Yeñleri ḳāz ayaḡı ta'bir olunan ḳaytān ile şarılı dāmen-i sa'adet-pīrāmenleri müdevvir, ehl-i dünyā libāsına bir ḫarafı beñzemesün için fuḳarā'-i bābu'llāh libāsı bu hey'ete ifrāḡ olınmışdur. Senede bir tecdīd [S85b] olunup şayfda daḥı yine bu libās ve iki zībūn, yine yeşil boḡaşıdan entārī geymeşler idi. Ve 'ömrlerinde çāḳşūr giymeyüp ḫomaḳ giyerler idi. Yevmen mine'l-eyyām bu faḳīr su'al eyledüm ki niçün ḡayrı renk libās telebbüs itmezşiz. Pāşeh-dih oldılar ki bu bizüm ḥod-be-ḥod fi'limüz degüldür belki mārru'z-zikr Çehrin Ḳal'ası şahrāsında olan beyāz ḳabandan ilbās

¹¹⁴² gelüp L, M ve S: gelince K.

olunan libās bu gūne idi diyü buyurdılar. *Felyüraca‘ ilā-maḥallihī*¹¹⁴³ pīrāhen ü şalvār kısmı herne ki şāḥibetü'l-beytleri tedārik iderse anı telebbüs iderler idi. Gerek mülāyim gerek ḥaşīn Mışr şālından iki beyāz şāl¹¹⁴⁴ [K76b] ittiḥāz itmişler idi. Biri vesāḥ-pezīr olduḡda ol birin isti‘māl iderler idi. Cümle-i vaḡt-i ḥayātlarında pūstīn-pūş olmamışlardır. Ve bizlere daḡı pend buyururlar idi ki pūstīn-pūş olmayasuz zīrā pūstīn ebdānı taşradan çürüdür. Ve mükeyyifāt ile taḡayyüd enderūndan çürüdür. Şıḡḡat-i ebdān eger lāzım ise bunlar ile me‘lūf olmazsız diyü ‘azīm tenbīh buyururlar idi. Vāḡı‘ā iḡvān-ı zamānımızdan¹¹⁴⁵ ba‘zısını müşāhede iderüz. [M83b] Ḥıdemātda pā-ber-cā mücerred-i pāk, ḡāne-ber-dūş, ḡaviyyü'l-būnye, rūyin ten iken bir zāviye ya bir tekyenūñ meşīḡati kendüye teveccüh idüp [L65b] varınca ibtidā te‘ehhül ider. Şāniyen kendüyi ‘avāma teşbīh ile bir iki pūstīn biri biri üzerine giyer. Şālişen yārān-ı mārān-sīret [S86a] berşdür ve afyondur. Bunlaruñ her birinüñ başḡa şetāreti vardur diyerek şey‘en-fe-şey‘en mükeyyifāta alışdurup üç beş sene içinde evvel te‘ehhül belāsiyla meḡıyye-i bedene ‘ayā gelüp enderūndan ḡarāret-i keyf, bīrūndan ḡarāret-i pūstīnhā iḡtirāḡ-ı ḡarafeyn ile pūsīde olup rāh-ı ḡalebde ne ḡadar işe yarayacaḡdur. Mühmil ü ‘āḡıl olup baḡıyye-i ‘ömri bu minvāl üzre ḡüzerān ider ‘āḡıl u keyyis.

*Mışra‘*¹¹⁴⁶

[*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*]

Kār-ı evvelde kişi ‘āḡıbet-endīş gerek

¹¹⁴³ Bahsedilen yere müracaat edilsin.

¹¹⁴⁴ beyāz şāl L, M ve S: şāl-i beyāz K.

¹¹⁴⁵ iḡvān-ı zamānımızdan L, M ve S: iḡvān-ı ḡarīḡatdan zamānımızda K.

¹¹⁴⁶ Mışra‘ L ve M: ḡ S: K'de yazılmamıştır.

mazmūnı sūhān-ı beden olup ba‘dehū pūsīde vü ‘amel mānde kılacak nesnenūñ yanına mı uğrar eyyūhe's-sālik zamānemüzde bu zümre kıatı çokdur. Bu maħalli eyüce tefekkür kılasuñ. Ğaflet [K77a] yine kendüñe ‘ā’iddür. *Fe’fthem*¹¹⁴⁷ ħāliyā libāsları ne gūne oldu olduĝuñ añladuñ bunu zu‘m itmeyesün ki dest-res olmaduĝundan nāşī bu gūne libāslar ile tezeyyī iderler idi. Eger murād-ı şerīfleri olayidi pūstīnleri semmūrdan ve kıaftanları zer-yāfte olmaķ emr-i yesīr idi lākin selef-i şālihīne iktidāda ihtimāmları ziyāde [M84a] ve nefslerine raĝm-ı enf için böylece evķāt-güzār olmuşlardur. Süllāk-i ulū'l-ebşāra bundan ziyāde tefhīm mūcib-i taṭvīldür.

*Li-mü’ellifihī beyt:*¹¹⁴⁸

[*Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün*]

Ādemiyyet dürlü dürlü elbise giymek ile

*Ger olursa naş üzre niçe oldu ol libās*¹¹⁴⁹

*Naħnü bi-şadedihī*¹¹⁵⁰ye rücū‘ idelüm. Eṭ‘imeleri ħuşuşı üç ‘aded ta‘āmdan ziyāde ħānede vü tekyede vaķt-i şāmda olmaz idi. Vaķt-i [L66a] çāşt tekyede bir şūrbā bir ħoş-āb [S86b] ekşer evķāt bu idi. *Feksirū el-meraķah*¹¹⁵¹ ħadīşine imtişālen şūrbāsuz ta‘ām gelse niçün şūrbā ṭabḥ itmediñüz diyü su’āl buyururlar idi. Ekşeriyā rīşte vü pirinc şūrbāsından telezzüz iderler idi. Ve ħoş-ābsuz ta‘ām itmezler idi. Meşrübāt kışımı ķahve içmeleri ĝāyet ħıffet üzre idi. Ve ħadd-i

¹¹⁴⁷ Anla.

¹¹⁴⁸ Li-mü’ellifihī beyt L ve M: Li-mü’ellifihī S: K’de yazılmamıştır.

¹¹⁴⁹ Ādemiyyet dürlü dürlü elbise giymek ile

Ger olursa naş üzre niçe oldu ol libās L, M ve S: K’de yazılmamıştır.

¹¹⁵⁰ Biz sadede.

¹¹⁵¹ Çorbanın suyunu artırın. *Müslim, Birr, 142.*

i'tidâlden tecâvüz itdürmeyüp seherî iki üç çahve ba'de't-ı-ı'âm ve'l-menâm birer çahve iğerler idi. Le'tâyiflerinden ba'zıdur ki bir meclisde şâhib-i hâneye tenbih buyururlar idi ki bize gelecek çahvenüñ şuyı şakîl ola çahvesi hafif ola tedeħhun itmeleri daħı bu ki kıyâs oluna dersden ve mü'tâla'adan ve yazıdan 'ayâ geldükde bir miğdâr tedeħhun [K77b] idüp çubuğı¹¹⁵² bırağup yine kârlarına meşğül olurlar idi ki dinilmişdür. [M84b]

*Mısra':*¹¹⁵³

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Ehl-i diller içer ammâ vaķti var zarzar degül

Mazmünü be-ğayr-ı vaķt devâm üzre tedeħhun itmezler idi. Limonlu bekmez şerbeti¹¹⁵⁴ vefret-i limon olduķda ve hânede bekmez keşreti olduķda isti'mâl iderlerdi. Lâkin isti'mâlleri ne keyfiyyet üzredür. Ol daħı ma'lümüñ ola ki bizüm gibi ten-perver isti'mâli degül eyyâm-ı hârrede¹¹⁵⁵ daħı şu içmeyüp ba'de-hazm-ı ta'âmü'l-'aşâ bir iki yudum şu iğerler idi. Külli yevm bu minvâl üzre teğaddîleri daħı bir tıfla bir¹¹⁵⁶ ta'âm olmazdı. *Ve kıs 'aleyhi'l-bâķi*¹¹⁵⁷ [S87a] **Mu'âyenemüzdür ki:** Mübârek lehcelerinden nür-ı dırağşân şafâ-yı kalb ü kâlıbları nümâyân müddet-i 'ömrlerinde semâ' u şafâdan mehcür olmayup tennüre-püş olduķları hâlde ibtidâ selâmdan intihâya varınca dervişân ile ittiħâd üzre tekmîl-i devr iderler idi. Ve tekyeden hâneye her rüz-ı şâm mâşiyen teveccüh iderler idi.

¹¹⁵² çubuğı K ve S: çubuğın L ve M.

¹¹⁵³ Mısra' L, M ve S: ı K.

¹¹⁵⁴ şerbeti K, L ve M: şurbını S.

¹¹⁵⁵ hârrede K, L ve M: ħarda S.

¹¹⁵⁶ bir S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

¹¹⁵⁷ Geri kalanı buna göre değerlendir.

Ve ‘ıydeynde [L66b] tehniyye için rācilen aḥbāb u eşdıkāyı cümleten tatıyb iderlerdi. Bir vücūd-ı bihbūd ki ekl ü şürbi ve elbisesi bu minvāl üzre ola var kıyās it. Sā’ir evzā‘ u eṭvār-ı dil-pesendini ki cümle ehl-i dünyāya muḥālif ve selef-i şāliḥīn ve evliyāya muvāfiḳ -*el-kaṭratü tedüllü ‘ale-l-baḥr*¹¹⁵⁸ - *fe’fhem velā teḡfül-*¹¹⁵⁹ ağreb ü ‘acāyib-i ṭavrlarından idi ki ramazān-ı mübārek ğurresinde [K78a] on bir ayda olan ‘ādeti [M85a] terk idüp.

*Mıṣra‘:*¹¹⁶⁰

[Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün]

*Āşıḳān rā ff-şalātın dā’imün*¹¹⁶¹

Mıṣdāḳınca keşret-i mücāhede üzre ekl ü şürbi öyle taḳlīl iderler idi ki ‘aşr, āḥīrde kıyās iderdük ki fi’l-‘iṣā ve’s-saḥūr yüz dirhem ekl ü şürbleri olmazdı. Hālet-i nevmleri ḥod ekl ü şürbden¹¹⁶² kıyāsen münfehem olunur. Tafşīle ḥācet yokdur. ‘İbādet-i ḥafıyyelerin naḳle irḥā-yı ‘inān-ı beyān eylesek çok zāhir-perestān inkār ideceklerdür. *Ānçi ‘ayānest çe ḥācet beyān.*¹¹⁶³ *el-ḥafnetü tedüllü ‘ale’l-beyder.*¹¹⁶⁴ Mażmūnınca zevīl-‘uḳūl [S87b] bu nebze-i menḳūlden ḳatı çok nesne ta‘aḳḳul ider tedebbür.

¹¹⁵⁸ Bir damla su, denize delil olur.

¹¹⁵⁹ Anla ve gafil olma!.

¹¹⁶⁰ Mısrā‘ L ve M: ξ S: K’de yazılmamıştır.

¹¹⁶¹ *Mesnevī*, 6/2669., Aşıklar namazda süreklidirler.

¹¹⁶² şürbden S: şürbe K, L ve M.

¹¹⁶³ Bir şey ki açıktır onu anlatmaya gerek yoktur. Farsça atasözü.

¹¹⁶⁴ Bir avuç (buğday) harmana delil olur.

*Meşnevî-i Şerîf*¹¹⁶⁵

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

Ey honok an k'û cihādî mîkoned

*Der beden zecrî vü dādî mîkoned*¹¹⁶⁶

Tā zi renc-i an cihānî vārehed

*Ber hod in renc-i 'ibādet mînehed*¹¹⁶⁷

Had nedāred vaşf-ı renc-i an cihān

*Sehl bāşed renc-i dunyā pîş-i an*¹¹⁶⁸

[În]¹¹⁶⁹ riyāzethā-yı dervîşān çerāst

*K'ān belā ber ten beķā-yı cānhāst*¹¹⁷⁰

Morden-i ten der riyāzet zindegîst

*Renc-i in ten rūhrā pāyendegîst*¹¹⁷¹

¹¹⁶⁵ *Meşnevî-i Şerîf*S: *Meşnevî-i Ma'nevî* K, L ve M.

¹¹⁶⁶ *Mesnevî*, 2/2460., Çabalayan, bedenine baskı yapan ve onu cezalandıran kimseye ne mutlu!

¹¹⁶⁷ *Mesnevî*, 2/2461., Böylece o dünyanın azabından kurtulmak için kendine bu kulluk zahmetini yükler.

¹¹⁶⁸ *Mesnevî*, 2/2459., O [öbür] dünyanın eziyetini anlatmanın sınırı yoktur; onun yanında dünyanın eziyeti kolaydır.

¹¹⁶⁹ in KANAR ve AK: an K, L, M ve S.

¹¹⁷⁰ *Mesnevî*, 3/3348., Dervişlerin bu çileleri niçindir? Çünkü bedene gelen bela, ruhları kalıcı yapar.

[L67a] [M85b] Ğarāib-i hāllerindendür ki fi'ş-şayf ve'ş-şitā firāşe duhūllerinde zibūnların kavuşdurup yaturlar idi. Seheri kalkduğda yine aşlā açılmamış aḥşāmdan beytütleri¹¹⁷² gibi iç kuşağı daḥı isti'māl itmezler idi. Daḥı 'acibi budur ki çār-şeb üstünde beş on dāne berāğış bürilmiş yatur. Hālet-i nevmde daḥı ne kâdar zarāfetleri vardır. Bundan kıyās eyle. [K78b] Bizüm ıttılā'ımız oldu ki bir ğavş her ne maḥalde hareket iderse mübārek enāmilini üzerine vaż' u be-ğayri 'usretin aḥz ve bir iki füşürde ile endāhte-i rû-yı çār-şeb kıılurlar idi.

*Li-mü'ellifihî beyt:*¹¹⁷³

[Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlün]

*Nāzenînān-ı harem ra*¹¹⁷⁴ *inçünin ḥāl endek est*

*Şive-i bisyār bāşed dem mezen ey merd hoş*¹¹⁷⁵

Böyle bir vücūd-ı bih-būduñ ki melbūsāt u maḥ'ümāt ve sâ'ir zindegānisi tedebbür ve tefekkür olunur ise ḥayāt-ı müste'ārda olan ḥüsn-i zindegānî-i [S88a] şevhāniden sen de sîr olup tarîka-i faḥr u fenāya sülük idesin. Şive-i kerāmet-āğınlarından biri daḥı budur ki bir ziyāfete da'vet olınsalar getmezden muḥaddem bir miḥdār loḫma tenāvül idüp ba'dehū ziyāfete gider idi. Vüzerā ve sâ'ir 'avām

¹¹⁷¹ *Mesnevî*, 3/3364., Bedenin riyazette/çilede ölmesi, diriliştir; bu bedenin eziyet çekmesi, ruhu kalıcı yapar.

¹¹⁷² beytütleri K, M ve S: beyyitünları L.

¹¹⁷³ Li-mü'ellifihî beyt S: Li-mü'ellifihî K, L ve M.

¹¹⁷⁴ harem ra K ve S: harem-serā L ve M.

¹¹⁷⁵ Ey harem nazeninleri böyle hâl/durum azdır. Çok yolu vardır konuşma ey adam sus.

sufrasında eḳall-i ḳalīl ekl iderler idi. Şübhelü ta‘ām ḳalīl olcaḳ zarar itmez dirler idi ki dinilmişdür. *El-ḳalīlū lā yeżurru*¹¹⁷⁶ [M86a]

*Li-mü’ellifihî beyt.*¹¹⁷⁷

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Ekl şürbile kişi ḫar ṭab‘ u ten-perver olur

Ekl ü şürbinden bürīde ol melek sīmāymış

FAŞL-I ŞĀLİŞ

Maḫmiyye-i Kütāhiyye'de sākin oldukları vaḳtten evān-ı şeyḫūḫetlerine varınca zuhūr iden te’yidāt-ı şamedī ve ikrāmāt beyānında.

Telakki-kerdemüzdür ki: İbtidā-yı teşriflerinde dört cān imişler. Biri mesbūḳü'z-zıkr Şucu Dede ki ‘ahdinde şādıḳ iki cān daḫı var imiş. Bunlar pā-yi himmeti zīr-i zānūya alamayup seyr ü seyāhat hevesiyle müddet-i yesİRde [L67b] vedā‘ itmişler. Ḥānḳāh-ı Ğalaṭa'dan Bağdad-ı behişt-ābād ziyāreti [K79a] ḳaşdıyla Ḥānḳāh-ı Ḥāzret-i Argun ḳuddise sırrıhü'l-meknūna rü-māl olduklarında tekye ve şeyḫi bir ḫâlde bulunmuş ki ta‘biri ḳābil degül. Ne tekyede cā-yı süknā ve ne şeyḫinde¹¹⁷⁸ bir dervīşi¹¹⁷⁹ iġnā olmayup çār erkān mişāl bunlar tekyeyi iştigāl¹¹⁸⁰ idüp rüft ü rüb ve cum‘alarda āyīn-i [S88b] evliyāyı icrā āhāli-i belde daḫı bunlar gibi Mevlevī görmemiş şaġİR u kebİR zükür u ināş muḳābelelere ḫāzır olup ekşerī kemend-i irādeteye ve muḫabbete şayd olup şīt-i şöhretleri velvele-endāz-ı şimāḫ

¹¹⁷⁶ Az şey zarar vermez.

¹¹⁷⁷ Li-mü’ellifihî beyt S: Li-mü’ellifihî K, L ve M.

¹¹⁷⁸ şeyḫinde K, L ve M: şeyḫden S.

¹¹⁷⁹ dervīşi L, M ve S: dervīş-i K.

¹¹⁸⁰ iştigāl S: işgāl K, L ve M.

olduğda meger kendüyi şeyh zu‘m iden tündise-mişāl kıarye-i vaķf-ı Germiyān'da cibāyet idermiş. Gelüp bu aķvāli gördükde bir zamān mebhūt ba‘dehū lisānına bu kelām cārī olmuş ki "Şāhıbsız tekyeye gelüp muķābele [M86b] vü āyın icrā idersiz şeyhūn izni olmadın" diyü taķrī‘a¹¹⁸¹ başladuğda Sucı Dede cevābında buyururlar ki ey köfte-h‘vār şeyh-i Mevlevī olan kıurāda cibāyet mi ider yāhūd tekyeyi böyle mezbele gibi tıtar bir iki daķı beynehümāda güft ü şenīd olup müteşeyyih-ı merķūmuñ āķir kelāmı bu olur ki "Vālī vü hākime varayum ādem getürüp sizi iķrāc ideyüm" diyüp hānesine geldükde bir daķı misāl-i kūf hānesinden çıkamayup ilā-āķirü'l-‘ömr maķbūs-ı zindān-ı nisvān olmuşdur. Encām-ı kār tamām olup ‘āķıbet-ı hāl nümāyān olduğda tevdī‘-i bezm-i fenā girībān-giri olacağı hengāmda ebnāsına vaşıyyet ider ki hāzret-i vālid nāmāznı kıla kıazā [K79b] vü kıāder anuñ rıķletine kıarıb hāzret-i vālidūñ mübārek pāyında bir kıbān zuhūr idüp hāneden tekyeye māşiyen gelmesi [S89a] kıābil degül idi. Ol daķı naşib olmayup bu hāl ile rü-be-rāh-ı ‘adem olmuşdur. Ey sālīk-i meslek-i hüdā redd ü kıabül-i evliyā-i kırāmı bundan ta‘aķķul it ki bir zātı Ğalaķa Tekyesi’nden Bağdād hevesiyle iķrāc ve kıuyūdāt-ı gün-ā-gün ile Kütāhiyye'de taķayyud ve āķiri ne güne redd buyurduķları *müstāğnī ‘ani’l-beyāndur*.¹¹⁸² [L68a] *Fe’fhem va’ķteriz*¹¹⁸³

Meşnevī:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Evliyā rā hest kıudret ez İlāh

*Tır-i ceste bāz ārendeş zi rāh*¹¹⁸⁴

¹¹⁸¹ taķrī‘a M ve S: tefrīķa K: taķrīre L.

¹¹⁸² Açıklamaya ihtiyaç olmayan.

¹¹⁸³ Anla ve dikkatli ol.

¹¹⁸⁴ *Mesnevī*, 1/1670., Velilerin Allah'tan -gelen- güçleri vardır. Fırlamış oku yoldan geri çevirirler.

Telaqqı-kerdemüzdür ki: Hâzret-i vâlid çünki te'ehhül idüp [M87a] maḥmiyye-i merķūmede karar iderler ḥarc u şarf-ı terākım idüp düyün-ı mütezâ'af olmağın bir miķdâr 'usret müşâhede olunca bir şâm-ı ğarībânda ḥâzret-i vâlid tefekkür iderler ki bu bizüm dünyâda çekdüğümüz zaḥmet nedür? Bizler yektâ dervîş iken bu kaydlar yoğidi. Şimdi bu kadar bâr-ı girân neden iktizâ ider diyü mağmûm olup ḥattâ mübârek dîdelerinden bir iki kaṭre rîzân olup ol maḥall daḳḳ-ı bâb zuhûr ider. Men-'ale'l-bâb ile muķâbele olunduķda Konya'dan gelürüm. Şeyḫ efendiye isterüm dir. Hâzret-i vâlid kapuya varduķda görür ki Dervîş Nûḥ'dur. Vâfir mekâtîb-i evâmîr-esâlib Hâcî Bûstân Efendi'den selâm u peyâmdan soñra ḥâzret-i vâlidî Kâraḫîşâr-ı şâḫib'de [K80a] olan tekyenüñ vaḳf-ı ḳurâlarına ṭaraf-ı şerîflerinden [S89b] tevkîl buyurmuşlar. Hâzret-i vâlid daḫı imtişâlen bi'l-emr¹¹⁸⁵ Kâraḫîşâr'a varup iki sene miķdârı veķîl-i mütevellî olup düyün-ı keşireyi edâdan soñra vâfir fütühât cem' olur yine maḳarr-ı 'izzlerine teveccüh iderler.

*Li-mü'ellifihî beyt:*¹¹⁸⁶

[Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün]

Bir bende-i nâçizini gözden bırağur mı

Bir luṭf-ı ḫafî şâḫibi kim zerrei besler

Telaqqı-kerdedür ki: Bundan soñra üç beş sene mürûrında yine duyün u ḥarc-ı zâ'id şüdûrıyla nev'ummâ muzâyâķa görinüp dîde-düz-ı kerem-i nihânî iken sâbıķan bostancı [M87b] başılıķdan muḥrec İki Tuğlı Muştafâ Paşa nâm kimse İsparta vâlîsi olup bir çuķadâr ile da'vet-nâme irsâl eylemişler. İcâbet idüp teşrîf

¹¹⁸⁵ bi'l-emr S: li'l-emr K, L ve M.

¹¹⁸⁶ Li-mü'ellifihî beyt S: Li-mü'ellifihî K, L ve M.

buyurduklarında āhālī-i Isparta ʿıyd idüp ʿudūmlarıyla cihān [L68b] cihān¹¹⁸⁷ memnūn olmuşlardır. Şeş māh miqdārı anda mekṣ idüp eyyām-ı mübārekece cevāmiʿ ü Mevlevī-ḥānede vaʿz u tezkīr ve eyyām-ı sâʿirede paşa-yı merķūma *Meşnevī-i Şerīf* taʿlīm idüp rūz u şeb muşāḥabet-i ḥāşşa üzre evķāt-güzār olurlar imiş ve paşa-yı merķūm etbāʿından ve kibār-ı beldeden ve meḥādīmden daḥı ders dirīĝ itmeyüp anlar daḥı ḥvāhişlerine göre taʿlīm buyururlar imiş. Müddet-i seferiyyeleri itmāmında izn-ḥvāḥ olup ikrāmāt-ı [K80b] vāfire ile maķarr-ı saʿadetlerine ircāʿ ve istidʿā-yı himmetlerini der-ḥvāst [S90a] idüp yanlarınca ādemler ḳoşup muʿazzez ü mūkerrem irsāl itmişlerdür.

Bejt:

[*Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün*]

Meşev melül ki Feṭṭāḥ-ı bāb-ı müşkilhā

Eger derī ki bibended hezār büğşāyed¹¹⁸⁸

Fütūḥāt-ı vāfire ile maķarr-ı saʿadetlerine gelüp duyūn-ı sevābıķı edādan şoñra niçe eyyām ʿış-i ḥoş ve zindeĝānī-i dil-keş üzre olup refte refte āhālī-i beldenūñ reg-i ḥıķdları cünbān olup ekşeri rū-gerdān-ı semt-i ḥilāf ve niçesi bu hezeyānı¹¹⁸⁹ gūyā ki bir yektā [M88a] kimse diyārımuza gelüp Ḥacce Ḥānum

¹¹⁸⁷ cihān cihān K ve S: cihān L ve M.

¹¹⁸⁸ Zorluk kapılarının Feṭṭāḥ'ı (Allah), bir kapıyı kapatırsa bin kapıyı açar. Üzgün olma!

Müellifini tespit edemediĝimiz bejtin Feridun Bey Münşeat Mecmuasındaki şekli şu şekildedir:

Meşev melül ki Feṭṭāḥ-ı bāb-ı müşkilhā

Derī ki ber-tu bibended hezār büğşāyed

Feridūn Beg, *Mecmua-i Münşeatü's-selātīn*, TBMM Kütüphanesi Matbu Nüsha, C I, s. 163.

¹¹⁸⁹ bu hezeyānı L, M ve S: büm-ı ziyānī K.

H zretleri kendüyi oğlı idüp nağd   cins    ağardan bu  adar eŐy  temlik eyleye. Bundan Őođra her gelen v zer  ikr m-ı t m eyleyüp belki eğrafda beglerbegileri dağı da vet idüp ikr mlarında bezl-i cehd ideler. Bu ne iğb ld r diyüp ev atlarını gıybet   mes v  ile ge ur p dimezler idi ki

Beyt:

[Mef  l n Mef  l n Fe  l n]

 er ği r  ki  zed ber f r zed

Her  n kes püf kuned p zeŐ be-s zed¹¹⁹⁰

EkŐer  mecz  min- indi'll h olup kimisi hatfe enfih  helak kimisin n evl dı  ağ olup anuğla cez -y b fiğd n-ı evl d ile gir b n- ak-ı sine-kübün herbiri bir dürlü beliyye ile [L69a] mecz  olup mekr    asedleri kendülere bel -yı n -geh n  olmuşdur.

Beyt:

[Fe il t n Fe il t n Fe il t n Fe il n]

 tme derviş-i  ab -p Őa  ağ retle naz r

O da  alince fen  m lketin n Ő hı geçer

¹¹⁹⁰ Hakkın yandırdığı çırayı her kim söndürmeye çalışırsa ağzı yanar.

Eb  Sa d Ebu'l-hayr, Eby t-ı Per kende tikke 27. Beyit ganjoor nette Şu Şekildedir:

<https://ganjoor.net/ebusaeed/abyat-aa/sh27/>

Her  n Őem i ki  zed ber f r zed
Kes  keş püf kuned sebet be-s zed

Telaqqî-kerdemüzdür ki: [S90b] Ol¹¹⁹¹ evândaki Һazret-i vâlidüñ [K81a] şît-i şöretleri ‘âlem-gîr olup a‘yân-ı şehr leyâlî-i tavîlede belki meħâfil-i ‘adîdede ğıybet ile cümleññ derünı pür-ıııkd u kîn ve düşmenân¹¹⁹² der-kemîn o cümleden biri ki Germiyân-zâde dimekle neseb isnâdı idüp Sultân Meħmed zürbâlarına mülħaĸk olmaĸla şâhid-i zür peydâ idüp [M88b] Ya‘ķüb Hân -‘aleyhü'r-rahme ve'l-ġufrân- evlâdiyyeti işbâtıyla tevliyyeti zabt idüp şehr-i Kütâhiyye'de menem diġer nîst diyü iddi‘â iderken Һazret-i vâlid baġteten zühür ve cümle ‘inde maħbûbü'l-ķulûb ve vüzerâ vü vükelâ katında nâfizü'l-ķelim ü mükerrerem olmaları bu ki ġâyet ġirân olup zu‘m-ı fâsıkınca böyle tedbîr-i müfsidâne ider ki ba‘de'l-‘işâ tekyeden ġâneye giderken ser-i râhda bir iki bî-dîn ü fâcir der-kemîn olar ve Һazret-i vâlid ġüzerân üzre iken şehîd ideler. Bu tedbîr-i sū’ Aslanapa nâm ķaryede vâķi‘ çiftliğinde idüp iki Etrâk-i bî-idrâk-i zebânî-meniş ta‘yîn ider. Bunlar ġidmetine müsâra‘at itmede bu tarafından Һazret-i vâlide ġaber olur ki Germiyân-zâde-i bî-aşl sizün şehâdetünñze sa‘y idüp âdem ta‘yîn itmişdür. Ġâfil mebaş! Ol¹¹⁹³ maħall Һazret-i vâlidüñ ‘âdet-i müstaħseneleri bu imiş ki külli leyle aħşâm ta‘âmın tekyede idüp ‘işâyı edâdan sonra ism-i celâli tekmiñ idüp ba‘dehü ġâneye giderler imiş. [S91a] Bu fitneyi istimâ‘ buyurduķlarında anı terk idüp ba‘de'l-‘aşr ġelür olmuşlar. Ammâ [K81b] ġaber-i aħvâl-i fihi nazâr ķabîlinden olup zamâne dostânında bir ser-efrâz¹¹⁹⁴ bulunmaz ki ġelüp ġaber vire ķuvvet-i rüħâniyye ile ġaber-dâr olduķlarında iştibâhımız yoķdur; lâkin şifâhen telaqqî-kerdemüz bir ġayr-ġvâhları ġaber virmek [L69b] üzredür. Ve âlâ-külli'l-vechîn merķüm müfsid¹¹⁹⁵ Germiyân-zâdeyi [M89a] bir şedîd tã‘ün ġözinden tã‘n idüp bu

¹¹⁹¹ ol K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

¹¹⁹² düşmenân K ve S: düşmân L ve M.

¹¹⁹³ ol S: o K, L ve M.

¹¹⁹⁴ ser-efrâz K, L ve M: ser-fîrâz S.

¹¹⁹⁵ müfsid K, M ve S: müfid L.

meşveretüñ haftasına helāk olup mesbūku'z-zikr bi'l-miṣl¹¹⁹⁶ olmayın cezā ile meczī olmuşdur.

Kit'atü'l-Hazreti eṣ-Şâkıb el-vâlidü'l-Mevlevî.¹¹⁹⁷

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Ehl-i ta'nuñ hâşılı tã'undur

Milk-i¹¹⁹⁸ kıst-ı Haqqda bu kânundur

İsm-i a'zam dağı telkîn eyleseñ

Bahtı bed hem tãli'i vārundur^{1199 1200}

Telâkî-kerdemüzdür ki: Der-kemîn olan hussād u füssāduñ hile-kârlarından ba'zıları bunu fikr itmişler ki bu tã'ife-i Mevleviyye'ye 'askerî tã'ifesinden düşmen peydâ idelüm anlaruñ galebesiyle ola bir dest-bürd oluna sipâhiyân-ı bölük zümresini igfâl idüp seferler dağı te'ākub üzre olmağın ol vaqt ketḥudâ yeri 'Abdü'l-bâkî nāmına bir müdmin-i ḥamr olup tıynetü müfsid ü bed-baht olmağın *Kâr ez-kâr ḥized der-cihân*¹²⁰¹ mazmünü bir Özbek seyyāhı¹²⁰²

¹¹⁹⁶ mesbūku'z-zikr bi'l-miṣl S: mesbūku bi'l-miṣl K, L ve M.

¹¹⁹⁷ Babam Hazret-i Sâkıb Mevlevî'nin Kit'ası.

¹¹⁹⁸ milk-i K, L ve M: bilüñ S.

¹¹⁹⁹ vārundur L, M ve S: vājündür K.

¹²⁰⁰ Bu kıta Sâkıb Dede Dîvânında bulunmamaktadır. bk. Ahmet Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003.

¹²⁰¹ *Mesnevî*, 1/76., Dünyada iş işten doğar.

Beytin tamamı şu şekildedir:

Güft ma'sūkem tu büdesti ne ān

Lik kâr ez-kâr ḥized der-cihân

*tebdilü'ş-şekli li-ecli'l-ekli*¹²⁰³ [S91b] kabîlinden dervîş-şifat-ı 'akârib-sîret gelüp diyârimuzda Maķâm-ı Hızır 'aleyhi's-selâm denilen mevzi'de cāy-gîr olup cümle āhālî-i şehri ve tã'ife-i 'askerî buña muḥabbet idüp hattâ o vaķtün defter ketḥudâsı Muştafâ [K82a] Ağa nâm kimse bu dervîş şürete muḥabbet idüp maķâm-ı müteberrike-i merķûme yanında bir oḥa binâ idüp dervîş-i merķûmı iskân itmiş idi. [M89b] Bu eḡnâda Mosķov keferesine sefer olup müceddiden serdengeçdi yazıcısı gelüp 'askeri taḥrîr iderken bu seyyâḥ-ı merķûm daḥı esb-i nefisine süvâr olup gūyâ cihâd iderüm ra'ımıyla yazılıp 'askerî gürûhına mülḥaķķ olmaḡla bir¹²⁰⁴ bayraḡ peydâ idüp o maķâm-ı mübârek ḡubbesine diküp ziyâde bî-edeblik itmekle o zâviye-i mübârekenün bā-berât zâviye-dârı mesbûķu'z-zıkr Şucı Dede'nün bu vaż'-ı nâ-dîde ḡâyet ḡab'ına muḡâlif olmaḡla bir dervîş irsâl ider. O rezk¹²⁰⁵ olunan bayraḡı ḡaḡ idüp yabana atar. Merķûm Özbek gelür bayraḡı ḡaḡ olmuş göricek [L70a] şehre inüp, evvelâ ketḥudâyerine¹²⁰⁶ gelüp mâ-cerâyı naḡl ider. Ol müfsid daḥı bunuñ âteşine iştî'âl¹²⁰⁷ virüp andan defter ketḥudâsıda gelüp ol daḥı iḡâz-ı fitneye isti'dâd virüp andan cümle a'yânı devr ider. Cümlesi birer çüb-ı ḡuşkle imdâd-ı âteş-i ḡâzab idüp ba'dehû furû-mâye [S92a] olan 'askerî'nün neveslerine ru'esâ tenbîh-i fitne-engîz iderler ki fuḡarâ'-ı Mevleviyyeden kimi¹²⁰⁸ çârsû bāzârda bulurlar¹²⁰⁹ ise ḡarb u kesr 'arz ideler. Ġarâbet bunda ki merķûm Özbek devr-i ebvâb iderken bu hey'et ile idi ki elinde bayraḡuñ¹²¹⁰ şikestesini [K82b] feryâd ile bükâ ider ve aḡzında köpük peydâ olmuş. Cümleñün 'ırḡ-ı¹²¹¹

¹²⁰² seyyâḥı K, L ve M: saḡî S.

¹²⁰³ Yemek için kılık deḡiştirmek.

¹²⁰⁴ bir K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

¹²⁰⁵ rezk S: zıkr K, L ve M.

¹²⁰⁶ yerine K: yeriye L, M ve S.

¹²⁰⁷ iştî'âl K: iştigâl L, M ve S.

¹²⁰⁸ kimi S: her kimi K, L ve M.

¹²⁰⁹ bulurlarlar L, M ve S: bulur K.

¹²¹⁰ bayraḡuñ L, M ve S: bayraḡı K.

¹²¹¹ 'ırḡ-ı K, L ve M: 'urûḡ-ı S.

ğayretini tahrik siyâkında bu minvâl üzere üç beş gün devrân-ı çâr-sû vü esvâk idüp âhîr-i kâr tâ'ife-i 'askerî kâlkup [M90a] sefere râhî oldılar. Mârû'z-zîkr Kethudâyeri 'Abdü'l-bâkî müfsid dağı 'askerînüñ eşirrä'sın çağırup beş gurus virür, varuñ bunuñla mey-ğhâne de'vet-i keyf idün andan Mevlevî-ğhâne karşıasına varuñ zebâna gelen halı ve şütüma müte'allık kelâmı söyleñ diyü sefihâne ta'limler itmiş. Fi'l-vâki' tâ'ife-i redî'e tenbîh üzere gelüp tekyeye karşı bir miqdâr halı-kelâm idüp getdiler. Bir iki günden kiskin rüzgârlı fermânlar zühür idüp bunları yelken-kürek sefere sürüp gör imdi cezâyâ zühürünü ibtidâ Özbek ahvâli şehrden taşra iki sâ'at yerde Yoncalı denilen mahalle varduğda derünundan bir veca'-ı mühlik hâşıl olup el-âmân el-âmân diyerek 'âlem-i 'ademe seyâhat ider. Mâ-bâkî 'askerî tâ'ifesine 'azîm havf müstevlî olur ki cümlesi bilürler itdüğü bî-edeblik [S92b] cezâsıdır. Kendülere dağı min-'îndi'llâh rağm-ı enf zühür ider¹²¹² diyü bîm-i câna düşmeleri şâniyen getdükleri seferde ekşeri hatfe enfihî helâk olup şâlişen merkûm defter kethudâsınuñ Mora Seferinde seri maqtû' olup râbi'an müfsid ü bed-baht kethudâ yeri gelüp hânesinde [K83a] ħunnâk marazından dâr-ı bevâra gidüp ol dağı cezâsın görmüşdür. [L70b]

*Meşnevî-i Şerîf:*¹²¹³

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Tâ dil-i merd-i Hudâ nâyed be-derd

*Hîç kavmî râ Hudâ rüsvâ ne-kerd*¹²¹⁴

¹²¹² ider S: ide K, L ve M.

¹²¹³ *Meşnevî-i Şerîf* S: *Meşnevî* K, L ve M.

¹²¹⁴ *Mesnevî*, 2/3098., Allah adamının gönlü dertlenmedikçe Allah, hiçbir milleti rüsva etmez.

[M90b] **Telaḳḳi-kerdedür ki:** Ḥazret-i vâlid ḳuddise sırrıhû gürüh-ı pür-şüküh-ı Mevlevî ile semâ' u şafâlar ve vecd u ḥâl ile dest-efşanlıḳ idüp sâye-i sa'âdet mâye-i ḥazret-i Mevlevîde rûzları 'îd ve şebleri ḳadr-i sa'îd iken bir muḳâbele-i mübâreke de cânlar semâ' u şafâda iken nâ-gâh Germiyân Medresesi dimekle ma'rûf medresenûn müderrisi Kürd İbrâhîm nâm kimse müte'aşşibe-i Ekrâd'dan olmaḳla Aḳşu nâm teferrüc-gâha gider imiş. Ḥânḳâhuñ ḥızâsına uğraduḳda hây-hüy-ı Mevlevîyânı istimâ' idicek lisânına bu hezeyân gelür ki, eger fırsat dest-dâde olsa bu dönen dedelerün ayaḳını ḳırardum, diyüp geçüp gider. Vaḳtâ ki merḳûm nüzhet-gâha yaḳın varduḳda süvâr olduḳ ester¹²¹⁵ bir şeyden remîde olup râkibini zemîne urup bir cüfte ile sâḳını ḥurd idüp küh-sâra ḳaçar. Bu kerâmet-i celâlet-nişân çok kimselere irşâd olup ḫaraf-ı bâhirü's-şeref evliyâ-i kirâma zebân-[S93a]dırâz itmeden ihtirâz itmişlerdür. Merḳûm müderris müddetü'l-'ömr reftâr-ı a'recî ile mâşî olup biñ yüz otuz üç târiḫinde kendüye Kütâhiyye fetvâsı teveccüh idüp anda daḫı pesendîde-i ehl-i zamânî olamayup iki senede mevtâ-yı pîşîne mülḫaḳḳ olmuşdur. [K83b]

Beyt:

[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün]

Bu âyînün semâ'idür ve ger nây u ḳudûmidür [M91a]

Şaḳın ta'n itme kim ḫaşmuñ Celâle'd-dîn-i Rûmî'dür

Merḳûmdan muḳaddem Müftî Ḥasan nâm kimse olup ol daḫı Aydın-ḫâki münkir-i ḫariḳ olmaḳla 'ömrinde rû-yı râḫat göremeyüp bu iki müftîler birer ḳoca

¹²¹⁵ ester K ve S: esbi L ve M.

karı ile meftūn olup Kūrd İbrāhīm bilā-veled fevt olup Ḥasan Aydınī menkūḥa-i müsinnesinden bir nā-şüste-rū cāriye teserrīsine izn alup andan bir kıızı tevellūd idüp ol daḥı [L71a] sū³-i ḥālile meşhūrdur. -Ne‘uzü bi’llāhi mine’l-inkār-¹²¹⁶ bu müftī ḥaḳḳında bir bu’l-‘aceb ma‘nā zuhūr eylemişdür ki mesbūk-ı bi’l-mişl degüldür. Vaḳtā ki fevt olduḳda tabutını mezāra indürdüklerinde ḳabr kenārında Dāvūd nāmına bir cūsse-dār ḥidmet-kārı dururmuş ayaḡı leḡzān olup müteveffānuñ ḳarnına leked-kūb olup kefeni mülevveş olduḡuñ herkes istimā‘ itmişdür. Bilā-vüzū³ o ḥāl ile sākin-i meḡāk-ı gūr ḳalmışdur. Ne‘uzü bi’llāhi min-sū³i’l-‘āḳıbetihī¹²¹⁷ mezbūr müftī kebīrū’l-baḥn ‘azimū’l-cūsse [S93b] bir şahş idi. Ḥasteligi mümtedd olmayup iki gün içinde fevt olmuş idi.

Li-mü’ellifihī:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Ġayret-i merdān-ı Ḥaḳḳ ber-cān-ı münkir kār-kerd

Ez-ezel bā-baḥt-ı bed her dem dileş pür-zār kerd¹²¹⁸

Telaḳḳi-kerdedür ki: Sāye-i velāyet-māyeleri ile fark-ı derd-mendān-ı Kütāhiyye ferḳadāna irüp¹²¹⁹ teşrifleri ile şehrimüz behişt-ābād olduḡı eṣnāda bulunan müftīye [M91b] [K84a] Muşliḥü’d-dīn nām tesmiyye iderler imiş. Hıḳd u ḥased-i cibillisi ve kīn ü kibr ve inkār-ı ḥıyneti cünbān ve ḡaraż u mefāsidini icrā şadedinde olup mesbūku’z-zıkr Şucı Dede’nüñ ba‘zı ḳalenderāne kelimātını cem‘ idüp herbirne bir ta‘zīr fetvāsı iḥrāc idüp bu şeyḫanetle ḥazret-i vālid ḫarafına ḫarf-

¹²¹⁶ İnkār etmekten Allah'a sığırız.

¹²¹⁷ Kötü akıbetten Allah'a sığırız.

¹²¹⁸ Hak adamlarının çalışması münkirin canına işler. Ezelden kötü baht ile gönlü her zaman ağlar.

¹²¹⁹ irüp K ve S: idüp L ve M.

endâz ola ve gürüh-ı pür-şüküh-ı Mevleviyyeyi taḥkîr ide. Bu niyyet ile ḥaremde olan kitâb-ḥâneye duḥûl hemân sâ‘at bir şudâ‘-ı lâ-yünfek ile şâhib-firâş olup ḥaftesine girdigi sâ‘atde ṭabûtı ṭaşra çıḳup getmişdür. Ba‘dehû Şâlih nâm veledi ḳalup ṭaraf-ı bâhirü‘ş-şeref-i ḥazret-i vâlîde müncezeb olup otuz sene miḳdârı telemmüz idüp mevaddı tekmîl idüp fenn-i riyâziyyede aḳrânına fâyıḳ olmuşdur. Ammâ çe sūd mişl-i ḥacerü‘z-zend cüybâr-ı ḥaḳîḳat olan nefes-i iḳşîr-eşerlerinden ḥişşe-mend olamayup *müzebzebîne beyne zâlik*¹²²⁰ ‘ilm ü zühd-i ḥuşḳ ile evḳât-güzâr olmuşdur. Nâdir vâki‘ olur ki ḳâfî evlâdından ehl-i ṭariḳ ola. [L71b] [S94a] *Küllü şey’in yercî‘u ilâ-aşlihî*¹²²¹ mişdâḳınca şıḡar-ı sinninde eger niçe eyyâm muḥabbet-i ehl-i ṭariḳ üzre daḫı bulnursa kibrinde müteḥavvil olup şeḳâvet-i ezeliyyesi cezb ider.

Bejt:

[*Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün*]

Gurg-zâde ‘âḳıbet gurg şeved

*Gerçi bâ-âdemî buzurg şeved*¹²²²

¹²²⁰ İki şey arasında gidip gelmek.

¹²²¹ Her şey aslına döner. Yılmaz. *Age.*, s. 394. [Kaynağı bulunamadı ancak Ahmet Doğan tasavvufî bir terim olduğunu söylüyor.

Küllü şey’in yercî‘u ilâ-aşlihî aslına ric‘at ettirir
Bir delîl-i pişvâdır peyk-i yezdân-ı adem

Ahmet Doğan, *Sahih Baba*, s. 44.

Küllü şey’in yercî‘u ilâ-aşlihî hadisi ... Abdullah Çaylıoğlu, *Niyâzî-i Mısrî Şerhleri*, s. 45; *Küllü şey’in yercî‘u ilâ-aşlihî* Numan Külekçi, *Mesnevî Edebiyatı Antolojisi*, 1/69.]

¹²²² Bir insanın yanında büyümüş olsa da, Kurt yavrusu kurt olur sonunda.

Sa‘dî-i Şîrâzî, *Gülistân*, (çev. Mehmet Kanar), İstanbul: Şûle Yay., 2010, s. 34. I. Bâb Padişahların Gidişi, Hikâye 4.

Ganjoor net'te şu şekildedir: <https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab1/sh4/>

[M92a] Mazmūnı her muḳābele-i şerīfe ḥāzır olup ol āb-ı ḥayāt [K84b] *Meşnevi-i Laṭīf* taḳrīrinden istimā‘ ile ḳānı‘ olmayup belki cild-i ḥāmis ve sādise varınca telemmüz itmiş idi. ‘İrḳ-ı cezzāb olduğı ma‘lūm cümle-i ma‘lūmātından ancak *el-Kāsibü ḥabību’llāhi*¹²²³ ḥadīs-i şerīfi ile ‘āmil olup ba‘de’t-taḥşıl vaḳti ḳazzāzlık¹²²⁴ ile güzerān itmişdür.

Mışra‘:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

*Zāde-i münkir maḳarr-ı ehl-i sünnet endek est*¹²²⁵

Mazmūnı eger ser-i derd-mendine sāye-i sa‘ādet-i evliyā pertev-endāz olaydı, irāde-i tām ile kelle-pūş olup İstanbul meşīḥatlerinden birini işğāl ideceğine şübhe yođıdı. Ḥāzret-i vālidüñ derūnı himmeti bunı imā iderdi lākin

Beyt:

[Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün]

---

¹²²³ (Helal yoldan) çalışıp kazanan Allah'ın sevgili (kulu)dur. Yılmaz, *Age.*, s. 357. Hadis-i Şerif, Kaynağı bulunamadı. [Orhan Şaik Gökyay, *Evlıya Çelebi Seyahatnamesi*, 1/210;

Hak sever kāsibi niteki Resūl
Dedi *el-Kāsibü ḥabību’llāhi*.

Abdülkadir Karahan, *Kırk Hadis*, s. 186.]

¹²²⁴ ḳazzāzlık L, M ve S: firārilik K.

¹²²⁵ Münkirden doğanın ehl-i sünnette yeri azdır.

Külâh-ı rif'at u tâc-ı mu'allâ

Be-her kel key resid hâşâ vü kellâ¹²²⁶

Eger su'âl vârid olur ise mezkûr külâh-püş olsa ser-efrâz¹²²⁷ olup meşîhat teveccüh itmezse cevâb budur ki şâhidîn-i 'âdilîn ile bir tâlib-i râğıb ve bir mürîd-i şâdık ki hulûş-ı tām ile irâde getüre ve şeyh-i 'âlî-cenâb ki *Meşnevî-i Ma'nevî*'de tavşîf olunmuşdur. O mişilli şeyhüñ dâmen-i sa'âdet-pîrâmenine teşebbüs idüp âdâb-ı şerî'at ve tîrîkatda ser-i mû taḥallüf itmeye müddet-i ḳalilde [S94b] o mürîd niçün ser-[M92b]efrâz olmaz ki Mîr 'Alî Şîr Nevâyî, Ḥazret-i Câmî medḥinde niyâz buyurmış: [L72a]

Beyt:

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Yek nazar efken şevem mümtâz-ı ez-ebnâ-yı cins

¹²²⁶ Yücelik külahıyla ululuk tacı, her kele nasip olur mu, hâşâ ve kellâ.

Külâh-ı rif'at u tâc-ı mu'allâ
Be-her kel key resid hâşâ vü kellâ

Mevlânâ Celâleddin, *Dîvân-ı Kebîr*, (haz. Abdülbaki Gölpınarlı), Eskişehir: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992. C VI, s. 116. G XIV/9.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh103/>

Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî ff-Menḳabeti Ḥazreti's-Şeyhi's-Şâkıbi'l-Ma'nevî'de 9. Beytin sonundaki "mu'allâ" kelimesi 10. beytin ilk mısra'ının sonuna yazılmıştır. Beytin Gölpınarlı ve Ganjoor netteki şekli:

Külâh-ı rif'at u tâc-ı Süleymân
Be-her kel key resid hâşâ vü kellâ

Yücelik külahıyla Süleyman tacı, her kele nasip olur mu, hâşâ ve kellâ.

¹²²⁷ ser-efrâz K, L ve M: ser-firâz S.

Vaqt-i i'tilâ-i [K85a] şânlarında şehrimüz hâk-zâdı Meḥmed 'Alî nâm bir civân-ı keyvân-baht¹²²⁹ *şābbün neşā' fî-'ibādeti'llāhi*¹²³⁰ kâbilinden ḥulûş-ı tām üzre mürîd olup zîr-i dâmen-i terbiyye-i kerâmet-mâyelerinde ser-fürü-nihâde müddet-i yesîrde tekmîl-i 'ulûm-ı zâhire vü bâtîne idüp ba'de rıḥletü'l-mürşid süz u güdâz u iftirâk ile cânib-i âsitâneye âteş-bâş olma niyyetiyle varduḡda Edirne meşîḥâti maḥlûl¹²³¹ olmaḡın Çelebi Efendimiz meşîḥati i'tâ iderler. Merkûm daḡı isti'fâ ider. H'vâh-u-nâ-h'vâh taḡayyüd-i meşîḥat ile irsâl olunmuşdur. Biri daḡı Tavşanlı kaşabasından Şeyḡ Meḥmed Şıdkî'dür. Aḡvâli Cild-i Sâliş-i *Sefîne*'de mestürdür. Ser-efrâz-ı¹²³² külâh-pûş olmaḡla vücûdına mücedded tekye binâ olunmuşdur. Biri daḡı biñ yüz kırk dört târiḡinde şehrimüze üç sâ'at mesâfede Köprilivîrân nâm karyeden Ebû-bekr nâm bir şābb mürîd-i muḡliş olmaḡla bir kaç sene taḡşîl ile meşḡûl olup kırk sekizde fıkḡdân-ı mürşid-i kâmil-i mükemmel ile zârî-künân dört beş sene daḡı bu faḡîr-i bî-kese ḡıdmet itmekle âḡir derd-i iftirâk [M93a] cânına kâr idüp cânib-i âsitâneye [S95a] müncezeb bir iki ay mürûrında bevâb-ı ḡazret-i ḡünkâr-ı ekberî ile müstes'ıd olup bir iki sene mürûrında ḡânḡâh-ı Bâb-ı Cedîd meşîḥatiyle çerâḡ-ı efrûḡteler silkine münzamm kılnmışdur.

¹²²⁸ Necmeddîn'in nazarına mazhar olan köpek, bütün köpeklerin önderi olur. Bir nazarı bana dokundu cinsim içinde seçkin oldum. *Ṭufeylî Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî-Menḡabeti Ḥazreti's-Şeyḡi's-Şâkıbî'l-Ma'nevî*'de S 94b'de Alî Şîr Nevâyî'nin Molla Câmî Methiyesi'nde olduḡu belirtilmektedir.

¹²²⁹ keyvân-baht K: civân-baht L, M ve S.

¹²³⁰ "Allah'a ibadet ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç" Bu metin meşḡur, kıyamet gününde hiçbir gölgenin olmadığı bir günde arşın gölgesinde gölgelenecek olan yedi kişiyi anlatan hadisten alınan kısımdır. Muhammed İbn İsmâil el-Buhârî, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* (mütercim Mehmed Sofuoḡlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987. C 3, s. 1350. Buhârî, Zekat, 17. Bâb, 27 numaralı hadis.

¹²³¹ maḡlûl K, L ve M: muḡavvel S.

¹²³² ser-efrâz K, L ve M: ser-fîrâz S.

Mışra‘:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Hayf [u]¹²³³ şad hayf ki [mā]¹²³⁴ dır haber-dār şodım¹²³⁵

Mışdākı böyle bir sāye-i hümā bizüm ferak-ı faķırānemüze sāye-endāz ola [K85b] ve sinin-i ‘adīde kenef-i ħimāyelerinde āsūde olayuz ve ķadr-i¹²³⁶ şeref-baḫşımı fehm itmeyeyüz. *Fe-yā ḫasretā ve vānedāmetā en-ni‘metü izā feķadet ‘alimtü*¹²³⁷

mā-şadāķı olmağla gūyā der u dīvārdan da‘imā bu āvāza [L72b]gelür. *El-ānü ķad-nedemtü ve-mā yenfe‘un-nedem.*¹²³⁸

Telaķķi-kerde ve ruvātdan şinidedür ki: Zümre-i füssād u ḫussād u düstī-nümādan biri dahı naķīb-i şehrdür. Nāmına ‘Abdü'l-bāķī Emīr Şeyḫ-zāde dimekle ma‘rūf kimse evā‘il-i ḫālde muḫabbet üzre olup ba‘dehū ‘ırķ-ı ḫasedi cünbān olmadan nāşī ṫā‘ife-i mütemerridīne mülḫıķķ ve sādāt-ı destār olan cūhelāyı başına cem‘ ve ṫā‘ife-i ‘aliyye-i Mevleviyyeyi rüz-şeb ğıybet ešnāsında iken ķaḫve-ḫānelerden birine bir Mevlevī-süret sikke-puş maşbüğü'l-‘ammāme meddāḫ-ı cerrār bir derviş gelür. Birķaç gün efsāne-gū olduķda mesbūķü'z-zıkr

¹²³³ u Dīvān-ı Sâib-i Tebrîzî: K, L, M ve S'de yazılmamıştır.

¹²³⁴ mā Dīvān-ı Sâib-i Tebrîzî: K, L, M ve S'de yazılmamıştır.

¹²³⁵ Yazık yüz defa yazık ki biz geç haberdar olduk.

Sâib-i Tebrîzî, *Dīvān-ı Eş‘âr*, *Güzide-i Gazeliyyât* G 135/6. <https://ganjoor.net/saeb/divan-saeb/ghazal-saeb/sh135/>

Beytin tamamı şöyledir:

‘Ālem-i bī-ḫaberī ṫurfe-beheştī būde est
ḫayf u şad ḫayf ki mā dır haber-dār şodım

¹²³⁶ ķadr-i L ve M: ķadr-dih-i K ve S.

¹²³⁷ Ey hasretlik ve vah nedamet bildim ki ni‘met yok oldu.

¹²³⁸ Şimdi pişman oldum ve pişmanlık fayda vermiyor.

Şucu Dede ahveye varup bu derviş-şürete dir ki bizüm arıkımızde böyle külâh-püş [M93b] olup ahve-ânelerde [S95b] meddâhlık itme yokdur. Ğaraż-ı külâh-ı şerîf-şıyânet için başından sikkessin alur. Ol dağı â'im-maâm-ı naıbe varup vâfir ekâzîb ile mağşüş şikâyet ider. Merûm şeyh-zâde fırsatı ganîmet 'add itme zu'mıyla sâdât-ı şüreti cem' ve ol dede yanlarınca makemeye varurlar. Ve hazret-i vâlidî makemeye da'vet iderler. İcâbet olunduğda ibtidâ dede-i merûm Şucu Dede'den [K86a] şikâyet, benüm sikkemi aldı. Ve beni arb eyledi diyü hazret-i vâlid cevâb-ı bâ-şavâb buyururlar. Küleh-püş olanlar tekyelerde münzevî olup âhve-ânelerde efsâne-gû olmaz. Hem iddi'â-yı arık-i Mevleviyye ve hem ışsa-vânî arıkımızde bu yokdur didüklerinde merûm şeyh-zâde dir ki sâdât! âhve-ânede arb olunmasına söz nedür? Hazret-i vâlid buyururlar ki işbât olunur ise emr-i şerî'at-ı ğarrâ ile biz dedemüze ta'zîr iderüz. Ve illâ fe-lâ bu maalde mollâ-yı vaqt dağı¹²³⁹ tekellüm buyururlar ki bu gûne da'vâ şer'a muâbık degildir. Bir meşrû' da'vâñuz var ise anı görelüm didükde merûmlar cümlesi sakit ü şamıt olurlar. Erâzil ü eclâf müteferria olduğda merûm â'im-maâm [L73a] şeyh-zâde¹²⁴⁰ dağı ser-der-piş müteâyiyiren rû-be-râh olur. Ba'dehû ba'zı mecâlisde 'alâ-arıkî'l-muâyeye hazret-i vâlid buyurmuşlar ki böyle kâre şürû'dan [S96a] hammâm apusunda gil şatmak ehvendür. Merûm şeyh-zâdenüñ [M94a] apusu maalle-i cedîd hammâmınıñ apusunuñ hizâsında vâki' imiş. Bu mâcerânuñ iki mâh mürûrında derd-mend şeyh-zâde cedîd te'ehhül itmiş imiş.¹²⁴¹ Müteeffiyesinden bir nev-civân oğı var imiş. Bir hâline mütekedir olup âteş-i ğazabı 'avevlendükde azâ vü ader bir bıak ile şikemine ta'n ider. Oğılan helâk olur şehirde bir ğüft ü [K86b] gû peydâ olup derdmend başı apusına düşer. Ba'dehû bir oğı dağı hâlîle-i cedîdeden peydâ olup 'Abdü'l-alîm nâmina pederi

¹²³⁹ dağı L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹²⁴⁰ şeyh-zâde K, L ve M: şeh-zâde S.

¹²⁴¹ Bu mâcerânuñ iki mâh mürûrında derd-mend şeyh-zâde cedîd te'ehhül itmiş imiş. K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

dağı tã'ib ü müstağfir olduğı hãlde merķūm oğlını ĥãzet-i vãlide telemmũze virũp otuz sene miķdãrı telemmũz idũp Mãhir taĥallũş itmekle eş'ãrda ve sã'ir fũnũnda ebnã-i vaķtine tefevvuķ itmişdir. Ba'dehũ pederi vefãtından Őõra cãmi'ci kebirde on sene miķdãrı bã-berãt meşihãt idũp ol dağı 'ãlem-i ġayba seyãhãte getmişdir.

Min-ķaşideti dīvãnihĩ ħuddise sırrihũ:

[Mũfte'ilũn Fã'ilũn Mũfte'ilũn Fã'ilũn]

Şanma baķup zãhire anları bĩ-kes ġarĩb

Kenz-i ĥafĩ-dãrdur muĥteşem-i evliyã¹²⁴²

Hırz-ı emãn-ı ser-i ãlem ãdem durur¹²⁴³

Hũkmini icrãdadur ħũn raķam-ı evliyã¹²⁴⁴

*İn kãne leke ĥãcetũn ilã-tamãmi hãzihĩ'l-ķaşideti Felyũraca' ilã
maĥallihĩ¹²⁴⁵*

¹²⁴² K, L ve S'de 1. mısra ile 2. mısra yer değiştirmiştir, mısralar ve kelimeler karıştırmıştır. M'de daha sonra *Dīvãn*'dan kontrol edilerek der-kenara düzeltilmiş şekli yazılmıştır.

¹²⁴³ durur K, L ve S: kelime M'de "durur" şeklinde yazılmışken daha sonra düzeltilip olur yapılmıştır; fakat *Dīvãn*'daki şekli "durur"dur. Nũsha farkı olup olmadığı *Dīvãn*'da gösterilmemiştir. bk. Ahmet Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sãkĩb Dede ve Dīvãnı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003, s. 105. K9/41-42.

¹²⁴⁴ Beyitler *Sãkĩb Dede Dīvãnı* 'nda Şu şekildedir: Ahmet Arı, *Age.*, Ankara: Akçağ Yay., 2003. s. 105. K9/41-42.

Şanma baķup zãhire anları bĩ-kes ġarĩb

Kenz-i ĥafĩ-dãrdur muĥteşem-i evliyã

Hırz-ı emãn-ı ser-i ãlem ãdem durur

Hũkmini icrãdadur ħũn raķam-ı evliyã

¹²⁴⁵ Bu kasidenin tamamına ihtiyacın olursa bahsedilen yere müracaat edilsin.

Mu'ayenemüzdür ki: Zamān-ı sa'adet-aqrānlarında¹²⁴⁶ bir mürtehib mollā yāhūd nā'ib ya bir mütesellim-i zālīm gelse [M94b] ašlā rū-yı rāhat göremeyüp belki ekşeri be-ğayrı vaktin 'azl olurlar idi. Vüzerādan [S96b] daḥı zālīm mürtehib olanlara ʔaraf-ı devletden tevbiḥler [L73b] zuhūr idüp ḥālet-i naşbindan müsteriḥ olamayup vakt-i 'azlinde daḥı bir menfūrı olan beldeye ya bir aḫaya ta'yi'n olup¹²⁴⁷ ekşeri ḥırāş-ı cān ile maḡmūmen helāk olurdu. Meclis-i müniflerinde vüzerānuñ zulmüne müte'allıḫ muşāḥabet olunsa tesliye-baḫş olmaḫ için bu cevābı [K87a] irād buyururlar idi ki: Bizüm zamānımızda otuz beş miḫdārı vüzerā bu diyāra naşb olındı. 'Azlinden şoñra iki sene mu'ammer olmış var mı meger ki içinden bir ikisi taḫfif-i muzlime üzre bulunmuş ola. Ya nev'-i seḫā üzre ola yāhūd ʔaraf-ı fuḫarā ve ḥānḫāhlara mu'tekīd ve kendüye viḫāye olacaḫ bezl üzre ola.¹²⁴⁸ Ammā Kütāhiyye ve nevāḫisi fuḫarāları müsteriḥ her ne ḫālde ise üç beş aḫçe kesb idüp ḫānelerinde rāhatla evḫāt-güzārdurlar. Ol zulm iden vüzerānuñ aḫvāli ma'lūm ki dünyāları böyle olduḫda ḫiyāmet aḫvāli ḫiyāsdan efzūn olacaḫına iştibāh olınmaya¹²⁴⁹ diyü teselli-bāş-ı sitem-dīdegān olurlar idi. Müteselliminden ba'zan ḫatfe enfihī helāk olup ekşeri müflisen ilā-āḫirü'l-ömr pāymāl olup 'ibret-i 'ālemiyān olmuşlardır. O cümleden biri biñ yüz yigirmi altı yāhūd yigirmi yedi senelerinde [M95a] māh-ı recebde mütesellim-i diyārımız [S97a] olup ramazān-ı mübāreke varınca āvāze-i zulmi ḫubbe-i felege peyveste olmaḫla derūn-ı fuḫarā re'āyā āh-ı cān-güdāz ile pür olduḫı eyyāmda māh-ı mübārek-i merḫūm leyālīsiniñ birinde ḫāzret-i vālid faḫire ḫıḫāben buyurdılar ki 'ālem-i mişālde mütesellim-i ma'ḫūdı bir peştemāl içine ḫoyup şıḫmışam. Güyā cenderede şıḫarlar gibi feryādı āsmāna çıkar. Hemān māh-ı şevvāl duḫūliyle [K87b] şākilere İstanbul'a varup fermān ıḫdār itdürüp mübāşir alup gelürler. Mezbūrı ḫāl'a-bend idüp zulmle

¹²⁴⁶ sa'adet-aqrānlarında S: sa'adet-iḫtirānlarında K, L ve M.

¹²⁴⁷ olup S: olınup K, L ve M.

¹²⁴⁸ ola S: bulma K, L ve M.

¹²⁴⁹ olınmaya S: olımya K, L ve M.

neye mālîk ise elinden alup vâfir zamân zindân-bend olup âhîr müflisen gücile hâlâş olmuşdur. **Mu'âyenemüzden [L74a] biri dağı budur ki:** Hâcî Kıran Hasan Paşa'nun mütesellimi Mûsâ nâm Kürdiyyü'l-'aşl defe'âtle Kütâhiyye mütesellimi olmuş lâkin hâzım u ihtiyât şâhibi idi. Bu kadarca ile sâ'ire tefevvukı olmağla yigirmi otuz sene mu'ammer olup anda dağı rû-yı 'îş-i hoş göremeyüp hırâş-ı cânla maḥlûṭ şehre nışf sa'ât miḡdârı Zıḡra nâm bir¹²⁵⁰ ḡaryede çiftlik ittiḡâz idüp her gün sarây-ı vâlîye gelür gider. Ve aḡyânen ciger-pâre-i fuḡarâ-i re'âyâ aḡzına vesîle bir buyuruldıya nâ'il olup anuñla ḡayḡ-ı cehennemden bir miḡdâr sedd-i ramaḡ peydâsıyla üç beş gün ta'ayyüş iderdi **[S97b]** Amma ḡayûr-ı biḡunuñ hikmetini gör ki bu tama'-ı kûrânesinden nâşî çiftlikde olan devâbb u mevâşî **[M95b]** helâk olup mezrû'âtı bitmeyüp bir ḡıdmet-kâra muḡtâc olup 'âḡıbet-i emr bir dâbbesi dağı ḡalmadı ki aña süvâr olup şehre gele. Yine bu ḡâlde iken her gün sarây-ı paşaya mâşiyen gelür gider. Bu ḡâlinde ancaḡ ḡalk içine giyüp çıkacaḡ bir köhne kürki ḡalmış. Hergün anı giyüp gelür gider. Yevmen min'el-eyyâm sarâya yaḡın geldükde bir ḡapudan bir kelb-i 'akûr u 'azûz çıkar buña ḡâmler ider. **[K88a]** Bu dağı def'iyle dest ü pâ taḡrîk idince gelüp¹²⁵¹ ma'hûd kürki pâre pâre ider. Güyâ mu'allemdür, bu kâr-ı bu'l-'aceb zuhûrından şoñra ḡalkdan şermende olduḡı ḡâlde bir dağı ḡaryeden gelemeyüp beş on gün mürûrında rû-yı zemînden nefret ile zîrinde ḡarâr itmişdür. Elḡâb u esmâ, semâdan nâzil olduḡına iştibâh olunmaya ki merḡumuñ laḡabına Dilkü Mûsâ dirler idi. Birḡaç eyyâm rûbâh-şifat zindeḡânî idüp 'âḡıbet-i kâr buña kelbün ḡurûc itdüḡi bâbuñ öñünü kürkci dükkânı itmişdür. - *Subḡânallâhi'l-'azîm lâ-ḡavle velâ-ḡuvvete illâ bi'llâh-* **[L74b]** 'arîz u 'amîḡ tefekkür olursa ulü'l-elbâba çok ḡişşe-i i'tibâr vardır.

¹²⁵⁰ bir K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

¹²⁵¹ gelüp S: kelb K, L ve M.

*Li-mü'ellifihî!*¹²⁵²

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Ān ḥarābī zālīmān ber-‘ālem ü ādem nihād

*Binger āḥir ser-nigün der-ka‘r-ı ğayyā ü fütād*¹²⁵³

[S98a] Mu‘āyenemüzdür ki: Naql olunan emşälinden bir bölük başılık zümresinden taḳā‘ud itmiş Ḥaydar nām kimse serāy-ı paşa [M96a] civārında te‘ehhül ve mesken ittiḥāz idüp ebu'l-mezālīm ve'l-müsevvedāt ve şerrānū'n-nās bir kimse olup cümle bölükbaşılar anuñ re‘y-i fāsidiyle buyuruldı¹²⁵⁴ alup ḥidmet nāmına taḥrīb-i ‘ibāda giderler. Buyuruldı aḥzında bir rüşvet alup geldükde hediye nāmına bir rüşvet daḥı virürler.¹²⁵⁵ Her gelen mütesellimîn ve paşaya taḳarrub idüp müsevvedāt ilḳasıyla taḥrīb-i bilād ta‘zīb-i ‘ibād ile evḳāt güzār ve bu şeyṭanet üzre ḳā‘im iken ve mekr u ḥile-i Ekrādiyyesinden bir nebze daḥı bu idi ki fiḫ dersiyile mütevaġġıl olup bu ḥud‘asıyla [K88b] ba‘zı mecālisme zamāne müderrislerini ḳālīb-ı maḥz olmaġla taḥcıl için mesā‘il irād iderdi. Bed-zebān-ı münkir-i ṭarīḳ u dervīşān başdan ayaġa varınca māl-i ḥarām ile āġışte-i murdār yine zu‘minca dünyāda kimseyi pāka maḥşüb itmez ekşeriyā cümle ḳuffāt zümresinüñ refṭār u güftārı bu minvāl-i meşrūḥ üzredür. Biñ yüz otuz tārīḫine gelince ‘aḳreb-girdār zindeġānī idüp istidrācı tamām ve idbārı rü-nümā olup tārīḫ-i merḳūmda¹²⁵⁶ mesbūḳü'z-zikr Menlikli ‘Alī Paşa velāyetinde ibtidā oġlını bir ‘avrat ile başup rüsvā-yı [S98b] ‘ālem olduġdan soñra tecrīm olunup ba‘dehü

¹²⁵² Li-mü'ellifihî K, L ve M: Beyt S.

¹²⁵³ Zalimlerin aleme ve insanoğluna koyduğu o haraplık bak sonunda baş aşağı cehennem çukuruna düştü.

¹²⁵⁴ buyuruldı S: buyuruldılar K, L ve M.

¹²⁵⁵ virürler K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

¹²⁵⁶ merḳūmda S: merḳūmda merḥūm K, L ve M.

sarāy-ı paşada aşlā rağbeti kalmayup bu felâketle dest ü pā-zen ve her taraftan iqbāl istidrâcî [L75a] cū iken –Ne‘ûzû bi’llâh- cigerden bir maraz-ı hâyil zühür idüp avurdı delinüp helâk olmuşdur. Ğarâbet-i hafî [M96b] bunda ki ol eyyâmda Dervîş Rasûl nâmına tekyeye bir merd-i bî-ser ü pā Mevlevî gelmiş idi. Qadr-i müşterek ‘ilm-i tıbbdan bilür idi. Bunuñ haberi merķūma irince kendüye tedbîr itmesine t̄alib olup dervîş-i merķūmuñ vāfir ikrāmında olmuş idi. Ammā çe sūd hemân bu kadar var ki hayâtında münkir olduğı dervîşâna muhtâc, maraz sebebiyle ikrām itsün içün âhîr vaktinde evliyâ-i kirâm bu kerâmet-i ma‘nevîi izhâr eylediler. Yoğsa *izā ehazehü lem-yüfellekhü*¹²⁵⁷ Mazmûnınca rehâyî mümkün degül. Fir‘avn’uñ garķı mağallinde [K89a] imân getürmesine müşâbih bir ma‘nâ.

Li-Şeyh ‘Attâr kuddise sırrihü:

[Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün]

Elā tā der-ta‘aşsub cānet refte

*Günâh-ı halk bā-dīvānet refte*¹²⁵⁸

Ze-nādānî dil-i pür-zerķ u pür mekr

*Giriftārî-i ‘Alî geştî vü Bū-bekr*¹²⁵⁹

¹²⁵⁷ Onu aldığı zaman ona haber vermez.

¹²⁵⁸ Feridüddîn Attâr, *Esrâr-nâme*, (Farsçadan çev. Mehmet Kanar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2013, s. 39. B/16.

Ey taassup içinde canı giden!
Bir dolu günahla divana giden!

¹²⁵⁹ Feridüddîn Attâr, *Age.*, s. 39. B/17.

Gehî in yek buved nezd-i tu maḳbûl

Gehî ân yek şevved ez-kâr ma'zûl¹²⁶⁰

Gerîn in yek beh ger ân dîger tu rā çe

Çü tu çün halka-i ber der tu rā çe¹²⁶¹

Heme 'ömret derîn miḥnet nişestî

Nedānem tā Hudā rā key perestî¹²⁶²

Mu'āyenemüzdür ki: İ'tilā-i şānlarında Türkman 'Alî nām bir merd-i mechûl çāvûşlar zümresinden olup tek [M97a] ü pū-yı bî-hüde üzre pūyān iken ba'zı [S99a] reftār-ı 'avām-pesend ile şöhret-şi'ār ve nazār-ı ḥazret-i vālide daḥı şîrîn ḥarekāt ile dūçār olmağın ba'zı mütesellimlere ḥüsn-i tavsiyye ile vülāt bunı [L75b] ḥıdmetinde müstaḳîm görüp çāvûşlar emîni menzilesine îşāl ile vüzerāya

---

Cahillikten gönlün hile hurda dolu
Ali'ye Ebubekr'e giriftar olmuşsun

¹²⁶⁰ Feridüddîn Attâr, *Age.*, s. 39. B/18.

Bazen bu nezdinden makbûldür
Bazen o işine yaramaz olur.

¹²⁶¹ Feridüddîn Attâr, *Age.*, s. 39. B/19.

Bu veya o iyiymiş; sana ne?
Sen kapının bir halkasınsın; sana ne?

¹²⁶² Feridüddîn Attâr, *Age.*, s. 39. B/20.

Ömür boyu bu mihnetle oturdun
Bilmem Hüda'ya ne zaman tapacaksın?

taḳrīb¹²⁶³ idüp kendünün mā-fevķinde olan çāvūşlar ketḫüdālarına ta‘azzume başlayup fūrū-māyeligi ḫasebiyle kibr-i mücessem olup yevmen-fī-yevmen rütbede teraḳķī ve māl-dārīde tezāyüd bulup ḫazret-i vālid ṫarafına daḫı tegāfūl-nümā olup sefāheti ḫadden ziyāde ve istidrācı kemāle irmegin nikbet-i evveli bu oldu ki Receb Ağa nām bir mütesellim gelüp bunuñla sābıķāsı olmaḫ ḫasebiyle kızını fuḫşla aḫz ve kendüni rüsvā-yı ‘ālem idüp ve ḫarb-ı şedīdden şoñra ḫal‘a-bend ve tecrīm-i vāfir māl aḫzıyla derd-mendün ‘aḫlı zā’il olup çār-sū vü bāzārda reşīşü'l-heykel suḫre-i ‘ālem [K89b] geşt ü güzār itmekle kendüye ‘ār u nefret gelüp ṫaḫlara gidüp anda bī-hüde gezer¹²⁶⁴ iken duḫān işģāline ḫav çakar ḫav üzerine düşüp söyündürmesine ‘aḫlı irmeyüp feryād u fiġān iderek yanup dünyāda daḫı nār ile mu‘azzeb olmuşdur.

Li-mü’ellifihī:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Kār-ı merdān ḫāric-ez ‘aḫl-ı fūḫūl

Merd-i Ḥaḫḫ ber-ḫod kıyāset şūd füzūl¹²⁶⁵

Fa‘tebirū yā uli’l ebşār¹²⁶⁶ vaḫt-i i‘tilā-i şān-ı şūrī [M97b] [S99b] vü ma‘nevīlerinde böyle meczi ve memkūr olmuş münkirīnden ḫatı çok zuhūr itmişdür. Taḫrīr ü tafşīli bir mücellede daḫı muḫtācdur. İsti‘dād-ı zamāneye kıyās ile itnāb-ı aḫvāl olınsa bā‘iş-i sū’-i zanndur ki vālidini tekrīmāt-ı āferīdede ne

¹²⁶³ taḳrīb K ve S: taḫarrüb L ve M.

¹²⁶⁴ gezer S: gerd K, L ve M.

¹²⁶⁵ Mertlerin işi akıl cesaretinden hariçtir. Allah adamlarını kendinle kıyaslaman fazla oldu.

¹²⁶⁶ *Kur’ân-ı Kerîm*, 59/Haşr-2., Ey basiret sahipleri ibret alınız!.

rütbe iğrâ ider diyeler. *el-ḥafnetü tedüllü ‘ale'l-beyder.*¹²⁶⁷ **Mu‘ayenemüzdür ki:** Evân-ı esfâr-ı keferede tâ’ife-i sipâh¹²⁶⁸-bölükiyân şekâvet üzre ḥareket idüp şehrlî ve re‘âyâ kısmını rencîdeden ḥâlî olmayup çâr-sü bâzârda ehl-i ‘ırzı ta‘cîz ve ekşeri ser-ḥoş cümleye taşaddî [L76a] itmişler idi. Bu ḥâlden ahâlî-i şehr, cân-beleb olup a‘yân maḥkemeye cem‘ ve bunların def‘i bâbında meşveret idüp herbiri idrâkî mertebe tedbîr-i encâm nâ-pezîr eyledüklerinde, ḥazret-i vâlid buyurırlar ki bu tâ’ifeye yine kendü cinsinden bir cerrî kimse ḥavâle idüp sened-i şer‘î ile eger muḥâlefet ider. Olur ise demi hedr olmak üzere mürâsele ve mûcibince mütesellim [K90a] buyurıldısı ve cümle a‘yân-ı vilâyet mu‘ayyen olmak üzere bu emre kıyâm ider. Kim ola diyü herbiri bir şahşî kendü re‘yinde bu kâre sezâ-vâr kıyâsıyla îrâd eyledüklerinde ḥazret-i vâlid buyurırlar ki bizüm fehminüze münâsib bu işüñ ḥaḳkından gelürse Şırtlan Ḥalîl nâm kimse gelür. *Ve-illâ fe-lâ*¹²⁶⁹ cümle bu re‘yi müstaḥsen görüp merḳûmı çağırıp yedine mürâsele ve buyurıldıyı [S100a] virüp cümle a‘yân her umûrına mütekeffil olup çâr-sü vü bâzâr başlarında ḳolluḳ şopalarıyla üç beş yerde ḳolluḳ beklemek [M98a] üzere tenbîh iderler. Fi'l-vâki‘ merḳûm Şırtlan Ḥalîl dişli olmak sebebiyle bu emre öyle kıyâm ider ki mezbûr eşkıyalardan ferd u vâhidüñ ḥilâf-ı şer‘ ḥarekete mecâlî olmayup cümlesi mutazarrır olup icrâ-yı şekâvet idemedüklerinden râh-ı ḥîleye sâlik olup ba‘zı mâdde ile ittihâm idüp merḳûm Şırtlan Ḥalîl'i, Ḥacî Kıran Ḥasan Paşa vâli olduḳda sâhte ve perdâhte şikâyetçiler ile ḳâl‘a-bend itdürürler. Merḳûm paşa dîvân idüp bunuñ aḥvâlini ma‘lûm idinmek murâd ider. Cümle a‘yân-ı vilâyet ve müftî ḥâzır olup paşa-yı merḳûm bunlardan merḳûmuñ aḥvâlini su‘âl eyledükde cümlesi bunuñ ḳatline ve izâlesine sa‘y üzere mevâdd naḳl iderler. Güyâ evvel buña eşkıyâyı zabt itmede virdükleri istimâletüñ cümlesi dürûğ-ı [K90b] maḥz imiş paşa-yı merḳûm ferâset ile bilür ki bu cümle [L76b] ğaraždur ve lehce-i

¹²⁶⁷ Bir avuç (buğday) harmana delil olur.

¹²⁶⁸ sipâh L, M ve S: siyâh K.

¹²⁶⁹ Değilse olmaz.

beşâşet ile Һazret-i vâlid Һarafına teveccüh idüp, sen ne dirsın şeyh efendi? didükde Һazret-i vâlid buyurırlar ki el-Һâle bizüm Һalıbımız bunda ‘aql u fikrimüz ‘arşa-i ‘araşâtda eger bizler bu derd-mend Һalil gibi *beyne yedeyi’llâhi mücrimen*¹²⁷⁰ ser-nigün olduğumuz Һâlde [S100b] durayuz. Cümle bizüm sū’-i Һalimüze şehâdet ideler Ƙahhâr-ı zül’-minenden Һavf-ı tām ve bir şefi‘den me’yūs o maħall bizüm ğarib Һalimiz nice ola diyüben bu fikre müstağrıķum didükde paşa-yı mumā ileyh hemān söz budur diyüp peş-kiri silküp naķz-ı [M98b] dīvān eyleyüp oğaya geldükde Һazret-i vâlidten keyfiyyeti su’āl buyurduķda *min-evvelihî ilâ āħirihî*¹²⁷¹ naķl iderler. A’yân-ı bî-vefānuñ ‘ırķ-ı Һasedleri cünbān olduğından nāşidür. Yoħsa merķüm Şırtlan Һalil ehl-i ‘ırzuñ ‘ırzını şıyānet idüp cehd-i belig itmişdür. Paşa-yı merķüm Һazret-i vâlid sözinden müte’essir olup bend ü zindāndan ıtlāķ idüp Һatlden āzād olmağla merķüm mu‘teber olup Һazret-i vâlidüñ bende-i Һalka-begüşı ve -ilâ-āħiri’l ‘ömr- müterreddid-i bāb-ı tekye olmağla ser-efrāz olmuşdur. Ba‘dehü ğınā-yı küllî Һaşıl olmağla edā-yı fariza-i Һacc idüp Şırtlan laķabı daħı maħv olup Һacı Һalil Ağa olmağla beldemüzde bir merd-i mute‘ayyin olmuşdur.

Beyt:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Kār ne ĩn ğünbed-i gerdan koned

*Herçi koned himmet-i merdān koned*¹²⁷²

¹²⁷⁰ Allah katında suçlu olarak.

¹²⁷¹ Başından sonuna kadar.

¹²⁷² İşi bu dönen kümbet yapmaz, her ne yaparsa Allah adamlarının himmeti yapar.

Maṭlab:¹²⁷³

[K91a] Mu‘āyene ve müşāhededür ki: Bu naḳl olınanlar¹²⁷⁴ biñ yüz târiḥinden biñ yüz yigirmiye gelincedür. Vücūd-ı bihbūdları sāye-endāz-ı Kütāhiyye olması yüz yaşında olup bu müddet-i yesīrede ḥāvāriḳ-‘āde [L77a] zuhūrından [S101a] mā-‘adā telāmizeden zuhūr iden suḥan-fehm ve suḥan-perdāz tekmīl-i mevādd itmiş. Mürīd-i muḥliṣ ta‘dād olunur ki zī-fehme nice i‘tibār ḥāşıl ola. Müderrisīn ve meşāyih ve sā’ir talebe [M99a] zümresinden olanlarıñ ekşeri telāmizeden olup lākin himem-i i‘tibārınca ve inhimāk-ı dünyā sebebiyle mevādda bir iki fen telemmüz idince müteḥavvil olup ṭaraf-ı kesb-i dünyāya imāle-i ligām-ı nefsanī itmekle anları tezkār, bā’iş-i melāl-i ḥavātir olmağın ser-efrāz olanları zikr-i kuvvet-i ḳudsiyyelerine dāldur *Fe’fhem*.¹²⁷⁵ Ve hem bir mu‘teber olacak ma‘nā daḥı ifāde ideyüm ki bunu münkir olmayasın. Ulemā-şūret olup belki münkir-i evliyā olanlardan ḳankısını gördüñ ki bir suḥan-fehm peydā ide ba‘dehū irtiḥāl’l-üstād cānişini olup niçe nüfus-ı ḳābile ‘ilminden müstefid ola ammā bu mādiḥı olduğumuz vücūd-ı bihbūd emşālī zātlarıñ terbiye ve tenmiyyesinden zuhūr iden telāmizede ser-sebz olup ‘ulūm-ı İlähiyyeye teraḳḳī ile şırāt-ı müstaḳıme mühtedī olurlar. *Mā-naḥnü bi-şadedihi*¹²⁷⁶ den biri sābıḳan Kütāhiyye müftisi Muşliḥü'd-dīn-zāde Mollā Şāliḥdür. ‘İlm-i nücūma varınca telemmüz idüp lākin fūrū-māye olmaḳ ḥasebiyle zühd-i ḥuşḳ üzre evḳāt-güzār olup irāde-i şādıḳa ile dāmen-i ḥazret-i [S101b] mu‘allim mürşide [K91b] dest-zen-i naşīb olmayup berāziḥ¹²⁷⁷-i nefsanīde çāk çāk olduğu ḥālide dünyādan müfāraḳat itmişdür. Bir miḳdār aḥvāli daḥı muḳaddem irād olunmuşdur. Biri daḥı mesbūḳü’z-zikr Emīr Şeyḥ-zāde ‘Abdü’l-ḥalīmdür. ‘Ulūm-ı ‘aḳliyye ve naḳliyyede fā’izü’l-aḳrān ve

¹²⁷³ Maṭlab K, L ve M: S’de yazılmamıştır.

¹²⁷⁴ olınanlar K ve S: olınan L ve M.

¹²⁷⁵ Anla.

¹²⁷⁶ Bizim sadedimizden.

¹²⁷⁷ berāziḥ K, L ve M: biraz S.

Māhir taḥalluṣ itmekle eş‘ār-ı dil-pezīre [M99b] muvaffak olup ba‘dehū meṣīḥat semtine sālīk ve meṣāyih-ı Kādiriyye-i İstanbul'dan me'zūnen gelüp diyārımızda tarīka-i Kādiriyyei ihyā itmekle bir iki sene mürürında cāmi‘-i kebīr meṣīḥati [L77b] maḥlūl olup anı daḥı aḥz ve üç sene miḳdārı mu‘ammer olup elli toḳuz tarīhinde dār-ı beḳāya intikāl itmişdür. Biri daḥı ebnā-yı Kütāhiyye'den Muṣtafā nām ‘arif, muḥliṣ bir şābb olup ba‘zı mevāddı taḥṣil ile kendüde isti‘dād rū-nümā olıcaḳ vaḳtde sā’ıḳ-ı taḳdīr İstanbul'a sevḳ idüp ḳazā vü ḳader yolını ḳazāya iṣāl ile anda münhemik ḳalmışdur. U‘cūbe-i kerāmet ü velāyetlerinden biri daḥı budur ki Ḳarahiṣār-ı şāhib'de mütevellī vekīli oldukları ezmānda Ḳandilci-zāde nām bir şeyḫüñ bir evlādı dünyāya gelüp ḳimāṭ ile ḥazret-i vālid ḥuzurına getürüp mübārek rīḳları ile dehen-küşā olup ‘ilm-i nāfi‘, ‘ilm-i şālīḥ ile du‘ā-i ḥayr buyurmaları netīce-pezīr olup si¹²⁷⁸ sāle [S102a] muḳārin olmadan bu maḥdūm muṣannıf olup Rūmī [K92a] maḥlaṣıyla taḥāllūs itmişdür. Biri daḥı aḥ-i e‘azz u efḥam u ekrem merhūm ve maḡfūrunleh eş-Şeyḫ Meḥmedü'l-Muḥliṣü'l-Mevlevī neseben ve meṣrebendür ki on yedi yaşına varınca ‘ulūm-ı ‘aḳliyye vü naḳliyyeyi itmām ve şi‘r ü inṣāda – *el-ḳaṭratü tedüllü ‘ale-l-baḥr*¹²⁷⁹ - mışdāḳınca bir iki yād-gārları irādı ile mā-‘adāyı ta‘dāda kef-i ḳalem olunmuşdur. [M100a]

Ġazel: [L78a]

[*Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün*]

Gül-i şad-bergi destārında ol gül pirehen tuṭmuş

Külāh-ı lāleyi gūyā ki başında semen tuṭmuş

¹²⁷⁸ si K ve S: ser-i L ve M.

¹²⁷⁹ Bir damla su denize delil olur.

Temāşā-yı ruḥunda maṭlab-ı çeşm-i güher bārım

Velākin ğamze-i mekkāresi tîr-i fiten tuṭmış

Ser-i būs-ı lebiyle düşdi dil çāh-ı zenaḥdāna

Kemend-i zülf-i pür-tābı ḥalāş için resen tuṭmış

Şikār itmek için mürġ-i dil-i ol āfet-i devrān

Yüzinde turra-i tarrārı dā'im pür-şiken tuṭmış

Ṭavāf-ı Ka'be'den müstaġnî olmuşdur bu gün Muḥliş

Ḥarîm-i āsitān-ı dilsitānında vaṭan tuṭmış

Diger Ğazel der-münācāt:

[Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlün]

Ey ki ber-gird-i ruḥet ān ḥāl rā

Her ki bîned mîkoned cān rā fedā¹²⁸⁰

Men ki der-küy-ı tu ez zerre kemem

Key resem bā in ḥaķirî şems rā¹²⁸¹

¹²⁸⁰ Ey sen ki yüzündeki o beni gören herkes canını feda eyler.

¹²⁸¹ Ben senin köyünde bir zerreden azım. Bu hakirliğim ile nasıl ulaşırım güneşe?

Bende-i halka begüşem ber-deret

Yā Rasūlallāh şefā‘at kon merā⁻¹²⁸²

Sīne-i pür-derd-i men hergiz mebād

Hālī ez-‘aşk-ı tu ey şāhib-vefā¹²⁸³

Ey imām-ı enbiyā-i bā-şafā

Ey ḥabīb-i zū'l-celāl Muştafā¹²⁸⁴

Ber-serem dest-i şefā‘at nih ki men [M100b]

Miresem der-dest-i tu her kām rā¹²⁸⁵

Muḥlis-i nā-şād eger ez pā fütād

Tu bigireş dest-i ū ey zū'l-‘aṭā¹²⁸⁶

Sene 1124 tārīhinde ger tünd-bād-ı ecel ‘ömr-i nāzenīnleri şem‘ini söyündürmemiş olsa -*āyātün min-āyātillāh*-¹²⁸⁷ olacağına hiç iştibāh olmaya idi. -*Razegahü'llāhü bi-şefā‘atihī nebiyyihī āmin bi-ḥurmetihī seyyidi'l-mürselīn āmīn-*

¹²⁸² Kapında kulağı küpelenmiş kulum. Ey Allah'ın peygamberi bana şefaata eyle.

¹²⁸³ Ey vefa sahibi benim dertli sinem asla senin aşkından boş olmasın.

¹²⁸⁴ Ey safa ile nebilerin önderi, ey celal sahibi'nin (Allah'ın) sevgilisi Mustafa!

¹²⁸⁵ Başıma şefaata elini koy ki ben senin elinde her mutluluğa ulaşırım.

¹²⁸⁶ Mutlu olmayan bu Muhlis eğer ayaktan düşerse sen tutuver elini ey iyilik sahibi.

¹²⁸⁷ Allah'ın delillerinden bir delil.

¹²⁸⁸ biri dağı Tavşanlı kaşabasında [S102b] vâki‘ Mevlevî-hâne şeyhi merhûm Şeyh Mehmed Sıdkî’dür¹²⁸⁹ ki *Sefîne-i Nefîse*’de mezkûrdur. Gerçi müddet-i telemmüzi iki sene miqdârı idi lâkin reşid olmak hasebiyle müddet-i yesîrede çok ‘ilm aħz ve taşavvufda sâ’ir mürîdüñ on yılda taħşil-i mu‘teber¹²⁹⁰ olan daķâyıķı aħz idüp [K92b] merķûm zâviye müceddeden kendüler için binâ olup lâkin ‘ömr-i serî‘ü’l-yesîr vefâ itmeyüp sene [L78b] 1144¹²⁹¹ târihinde vefât itmişdür. *Rahmetu’llâhi ‘aleyhi*.¹²⁹² Biri dağı Taşcı-zâde dimekle ma‘rûf ismi Mehmed ‘Alî’dür. *Şâbbün neşâ’ ff-ţâ‘ati’llâh*¹²⁹³ kabîlinden ħîn-i vilâdetinde¹²⁹⁴ kımâţ ile pederi âsitâne-i Ĥazret-i Argun ħuddise sırrıhü’l-meknûna getürüp ħazret-i vâlid mübârek rıķlarıyla dehen-küşâ olmuşlardır. Ba‘dehü mürâĥıķ olduķda bu faķirden *Şâhidî* ve *Pend* ve *Gülistân* u *Büstân* okuyup ba‘dehü ħazret-i vâlid zîr-i ħüsn-i terbiyyesinde neşv ü nemâ bulup ‘ısrîne dâĥil olduķda [M101a] bi’l-külliyeye ferâġu’l-bâl ile ilbâs-ı külâh u ĥırķa olup ilâ-iftirâķ mürşidü’l-kâmilü’l-mükemmel ĥizmet-i aş-pezirîde müstaĥdem ve enzâr-ı ĥasenelerinden müstefid¹²⁹⁵ ba‘dehü bizüm vaķtimüzde dağı kemâl-i şıdk u ĥulüş ile dâmen-der-miyân¹²⁹⁶ ĥıdâmât-ı dergehde¹²⁹⁷ bezl-i maķdûr idüp¹²⁹⁸ âĥir nâr-ı hicrân-ı mürşid-i kâmilü’l-mükemmel ile tãķaţ-güzâr olup sükûnı sefere tebdil idüp cânib-i İstanbul’a ‘âzim olup Ġalaţâ Ĥânķâhı’nda birķaç sene meķş ile [S103a] vâfir

¹²⁸⁸ Allah onu peygamberlerin efendisi olan peygamberinin şefaatiyle rızıklandırırsın.

¹²⁸⁹ Sıdkî’dür L, M ve S: Şufî-i Sıdkî’dür K.

¹²⁹⁰ mu‘teber L, M ve S: müte‘assir K.

¹²⁹¹ 1144 K, M ve S: 1134 L.

¹²⁹² Allah’ın rahmeti üzerine olsun.

¹²⁹³ "Allah'a ibadet ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç" Bu metin meşhur, kıyamet gününde hiçbir gölgenin olmadığı bir günde arşın gölgesinde gölgelenecek olan yedi kişiyi anlatan hadisten alınan kısımdır. Muhammed İbn İsmâil el-Buhârî, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* (mütercim Mehmed Sofuoġlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987. C 3, s. 1350. Buhârî, Zekat, 17. Bâb, 27 numaralı hadis.

¹²⁹⁴ vilâdetinde K ve S: vilâyetinde L ve M.

¹²⁹⁵ müstefid L, M ve S: müstefid idüp K.

¹²⁹⁶ der-miyân K ve S: der-miyân idüp L ve M.

¹²⁹⁷ dergehde S: dergehden L ve M: dergehe K.

¹²⁹⁸ idüp K ve S: L ve M’de yazılmamıştır.

kütüb-i nefise cem' idüp yine Kütâhiyye Hânkâhı'na teveccüh idüp çend mäh istîfâ-i hâtt¹²⁹⁹ idüp cânib-i sitâne-i 'Aliyyeye müncezeb olmuşdur. Anda dağı iki sene miğdârı hücre-nişîn olduklarında şâhibü'n-nevbe seccâde-nişîn el-Hâcc 'Ârif Meħmed Efendi nazar-ı 'âlîlerine dūçâr olmağla Edirne hânkâhınıñ meşîhâti kendülere i'tâ olunup müddet-i [K93a] yek sâl hizmet-i meşîhate dâddih-i *kemâ-yenbagî* olup ihvân-ı zamânenüñ evzâ'-ı ğarîbi ve etvâr-ı şeni'î bā'ış-i rû-gerdâni olup bi't-tav'î's-şâf meşîhâti terk ve yine âsitâne-i şa'âdet-âşiyâneye teveccüh idüp bu def'a hizmet-i ser-țarîkî ile ser-efrâz olmuşdur. Biri dağı Dervîş 'Alî'dür. İzmiriyü'l-'aşl olup pederile terk-i vațan idüp gelüp Kütâhiyye'de [L79a] pederi tezevvüc idüp pederi fevtinden soñra merķüm Dervîş 'Alî țarîkat-ı 'aliyye-i Mevleviyyeden [M101b] münib olup üç beş sene hizmet-i fuķarâda kemâl-i edeb ve mücâhede üzre semâ' ve şafâda pā-yı sebât¹³⁰⁰ dād u 'ulüm u 'ibādâta iştiğâl ve mesbükü'z-zikr Meħmed 'Alî Dede terbiyyesinde sâye-vâr münfekk olmayup İstanbul'da ve Edirne'de ve Konya hizmetini cāna minnet bilüp ba'dehū me'zūnen Rūmili seyâhatin dağı beş altı ayda tekmîl hâliyâ sene 1166 tārîhinde âsitâne-i sa'âdet-âşiyânede [S103b] yine Țarîkatı¹³⁰¹ Dede'nüñ hizmetiyle şeref-yâfte oldığı hâlde hücre-nişîndür. Me'müldür ki 'inâyet-i sâbıķa dest-gîri olup erike-nişîn-i hilâfet-i havânıķ olmağla merd-i meydân-ı himmet ve maħzūrât-ı me'ânî çehre-küşâ-yı şüret ola¹³⁰² *bi-mennihi ve keremihi*¹³⁰³ biri dağı Dervîş Ebübekr'dür fi'l-'aşl Kütâhiyye ķurâlarından Köprilivîrân nâm ķaryesinden olup ibtidâ'en mârru'z-zikr Țavşanlı zâviyesi şeyhi Şeyħ Meħmed'üñ mürîdi olup *ba'de vefâtihî* hâzret-i vâlid [K93b] zîr-i terbiyyesine¹³⁰⁴ gelüp anlar dağı hırâmân-ı bāğ-ı firdevs olduķda çend sâl bu kemîne hizmetinde olup ba'dehū iştiyâķ-ı âsitâne-i sa'âdet

¹²⁹⁹ hâtt K: hazz L, M ve S.

¹³⁰⁰ pā-yı sebât K, M ve S: bā-sebât L.

¹³⁰¹ țarîkatı L, M ve S: țarîkî K.

¹³⁰² ola K, L ve M: olma S.

¹³⁰³ Onun yaptığı iyilik ve bağış ile.

¹³⁰⁴ terbiyyesine L, M ve S: terbiyyelerine K.

havşale-şikâfî olup rû-mâlî-i hâk-i ‘anber nâkî olduğda hizmet-i bevvâbî ile müstes‘id olup çend sâl tevaqquf ile meşîhat-ı Hânkâh-ı Bâb-ı Cedîd maḥlûl olmağın şâhibü'n-nevbe Ebübekr Efendimüz tekve-i merķûm meşîhati ile çerâğ-ı efrûhteleri zümresine ilhâķ itmişlerdür. [M102a] Bu zıkr olunanlar ‘amel ü ‘ilmde ve vera‘ u taķvâ ve mücâhede-i nefis olan faķr u fenâda ser-efrâz u mümtâz olanlardur. Yoḥsa evân-ı seyr ü seyâhatlerinde ba‘dehü Kütâhiyye’de ikâmetlerinde mütelemmizîn ta‘dâd olinsa ekşeru min-en yuḥşâdur. Ve ekşerî nefis ü himmet-i [L79b] müteberrikeleriyle vâdî-i ‘ilm ü ‘amelde fâyıķ olduğına iştibâh olinmya.

Beyt: [S104a]

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Yek naẓar efken şevem mümtâz-ı ez-ebnâ-yı cins

Seg ki şod manzûr-ı Necmeddîn segân râ serverest¹³⁰⁵

Çünkü telâmize aḥvâli bir nebze beyân olındı gerekdür ki menkûḥaları ve evlâd-ı zükûr u inâşları daḥı zıkr olunup bereket-i¹³⁰⁶ ensâl-i zekiyyelerinden du‘â-i ḥayra muvaffaķ olayuz. İbtidâ belde-i Kütâhiyye’ye sâye-endâz-ı re‘fet-i kuṭbâne olduklarında vâlide-i müşfiķa Havvâ Ḥânım on iki yaşında ḥacr-ı terbiyye-i Ḥâce Fâtıma Ḥânım’da iken inkâḥ olunup ‘Âyişe nâmına **İbtidâ’**en bir bint-i muḥteremeleri ḥâşıl olup birkaç nefesde dünyâ-yı fâniden bû-yı vefâ istişmâm

¹³⁰⁵ Necmeddîn'in nazarına mazhar olan köpek, bütün köpeklerin önderi olur. Bir nazarı bana dokundu cinsim içinde seçkin oldum. *Ṭufeylû Menâķibi'l-Kibâri'l-Mevlevî fi-Menķabeti Ḥazreti'ş-Şeyḥi'ş-Şâķabi'l-Ma'nevî*de Alî Şîr Nevâyî'nin Molla Câmî Methiyesi'nde bulunduğ u yazılmaktadır. S 94b.

¹³⁰⁶ bereket-i S: berekât-ı K, L ve M.

idemeyüp bezm-i hayât-ı müste‘âra vedâ‘ itmişdür. **Şāniyen** Şeyh Meḥmed Muḥliş Hazretleri zuhūr itmiş. Anlar daḥı sinn-i tāze civānīde [K94a] ‘ākıbet kārı mülāḥaza buyurup ṭafra-zen-i a‘lā-yı ‘illiyīn olmuşlardır. Evşāfi bālāda zıkr olunmuşdur. Şālīşen Ḥalīme Ḥānum tevellūd idüp mūrāhiḳa [M102b] olunca nezāfet-i aşliyyelerin ālāyīş-i dūnyā-i denīde sūnḥ-pezīr olmasun için vedâ‘-ı ‘ālem-i zindegānī itmişlerdür. **Rābi‘an** bu ḥaḳīr-i keşīrūt-taḳsīr Aḥmed Ḥālīş Dede zuhūr itmişüm. **Ḥāmisen** Şeyh Maḥmūd Ḥāmid tevellūd idüp yūmn-i himmet ve enzār-ı ḥaseneleriyle neşv ü nemā bulup ‘ilm-i nāfi‘ ve ‘amel-i şālīḥ üzre ṭā‘atde ḳā‘im, erba‘īni tecāvüz idüp ḥalef-i ḥayr üç oḡul bir kız ḳoyup mā-verā-i Cebel-i Ṭomanic‘de vāḳīf Ḥammāmlı nām [S104b] ḳaryede İstanbul‘dan gelürken müsri‘an vaṭan-ı aşliyyeye rucū‘ itmişdür. -*Raḥmetu‘llāhi ‘aleyh ve nevvera ḳabrahū*¹³⁰⁷

Sādisen Şeyh ‘Alī Şākir on iki yaşında zen-i dūnyāya nefrīn iderek ṭaraf-ı āḫirete müncezeb olmuşdur. **Sābi‘an** bint-i mūkerremeleri [L80a] Fāṭıma Ḥānum‘dur ki henüz nev-nihāl-i ḥadıḳa-i Mevleviyye iken tünd-bād-ı ecel biḥ-ken olup çār sāle olmadın gül-i ‘ömrin pejmürde ḳılmışdur.-*Nefe‘ana‘llāhū bi-şefā‘ātihim*¹³⁰⁸ ve vālide-i müşfiḳa ile ḥazret-i vālid yigirmi iki sene miḳdārı hem-çü¹³⁰⁹ şīr ü şekker ḥüsn-i imtizāc idüp rıḫletlerinden şoñra hem-civārımızda Ḥalīl Aḡa nām kimsenüñ kıızı Nesībe nām bikr ile tezevvüc idüp andan daḥı Şeyh Ḥasan nām bir veled zuhūr idüp ba‘dehū Şeyh Ḥüseyn nām şālīşi ‘Abdü‘r-raḥīm nām rütbe-i rābi‘de Fāṭıma Kūçek bir bintleri ḥāşıl olup beş altı yaşına [K94b] varduḳda Ḥüseyn nām veledleri fevt olup [M103a] bu ḥaḳīre ḫıṭāben nuşḥ buyurdılar ki iki ḳarındaşa Ḥasan ve Ḥüseyn nāmıyla tesmiyye olunmıya. Bizler daḥı ḡaflet itmişüz. Aḡaveyn Ḥasan ve Ḥüseyn ‘ömrden¹³¹⁰ behrever olmazlar imiş. Cümleye

¹³⁰⁷ Allah ona rahmet etsin ve kabrini nurlandırın.

¹³⁰⁸ Allah bizi şefaatten istifadelendirsin.

¹³⁰⁹ hem-çü S: hem-çün K, L ve M.

¹³¹⁰ ‘ömrden K: ‘ömrinde L ve M: ‘ömrinden S.

lâzımlı nuşh olduğundan bu maḥalde¹³¹¹ irād olındı. Ba‘dehū ‘Abdü'r-raḥîm nāmıyla müsemme birāderimüz on beş yaşına ḳadem-nihāde olduğda ol daḫı bu ḫār-zār-ı ‘alāyık-ı dūnyeviyyeden dāmen-çîn olup ḫırāmān-ı bāg-ı [S105a] ‘adn olmışdur. Ba‘dehū Fāṭıma Kūçek beş yaşında vedā‘-ı bezm-i fānī itmişdür. Mesbūku'z-zıkr Şeyḫ Ḥasan vālidleri rıḫletlerinden iki sene muḳaddem dervîşāne ḫacc itmek üzre ‘āzim olup iki sene mücāveretden soñra gelüp pederlerin bulmayıcak yine ḳahḳarī-i ‘āzim-i beytü'l-ḫarām olup ile'l-ān anda mücāvirdürler. Ve merḳūme Nesibe Ḥātun ile on yedi sene miḳdārı ḫüsn-i imtizāc idüp ol daḫı ‘āzim-i dār-ı beḳā olıcak bu def‘a bıkr ḳısmına rağbet itmeyüp şeyyibe tezevvüce işāret buyurmalarıyla bizüm rebībemüz dāyesi Ümmühānī nām mu‘teḳayı tezevvüc idüp andan daḫı üç evlādı zuhūr idüp [L80b] evvel ‘Abdü's-selām şānī Rābi‘a şāliş Selīme. ‘Abdü's-selām henüz şır-ḫvāre iken pervāz idüp binteyn-i maḫdūreteyn rıḫletlerinden sonra dört sene mürūrında bir hefte içinde mütevāliyeten maḳarr-ı aşliyyelerine rucū‘ itmişlerdür. *-Hallesana'llāhü min-en-nār bi-*[M103b] [K95a] *şefā‘ātihim-*¹³¹² **Mu‘āyemüzdür ki:** Herbir evlādı zuhūrında zükūr u ināşdan ne gūne işāret buyururlar ise bi-‘aynihī zāhir olurdu. Ve daḫı tevellüde ḳarīb levāzımdan her ne ki tekellüm buyururlarsa ‘aynı ile zuhūr iderdi. Ve daḫı mā-fi'l-baṭna ḫıṭāb idüp sizüñ emşāliñüz tekye-i ‘āleme gelmezden muḳaddem nüzūr u ḳurbānı gelmelidir didükde bir iki gün mürūrında vāfir fütühāt zuhūrıyla [S105b] ‘aḳabinde rāhī-i nüh-māha daḫı ḳadem-nihāde-i bezm-i fānī olurlar idi. Merḳūme Ümmühānī nām zevceleriyle altı yedi sene miḳdārı imtizāc ile bu def‘a dūnyā-yı deniden kemāl-i fütūr ile rıḫletlerini der-ḫvāst itmişlerdür ki maḫallinde zıkr olınacaktır. ‘Acāyib-i aḫvāllerindendür ki bu ḳadar eṭfāl āgūş-ı terbiyyelerinde neşv ü nemā bulmuş. Bunlaruñ ḫālet-i şıgarında ve

¹³¹¹ maḫalde K ve S: maḫalle L ve M.

¹³¹² Allah onların şefaati ile bizi ateşten kurtarsın.

hâlet-i kiberinde müte'ezzi¹³¹³ olmayup beşüş-ı iltifâtlarından mâ-'adâ sitem-âmîz bir kelâm ile tekellüm buyurmamışlardır. Ve herbirine dâ'imen kelâm-ı rıfık ile hıfâb-ı lezîz buyururlar idi. Hüsni ü hulk anlarda hatm olmuş diyecek kadar vardır. Müddetü'l-'ömr lisân-ı belâgat-beyânlarından şer' u tarîka muhill bir kelâm zühür itmemiştir. Belki bir kimsenün hâtırına bir gubâr-ı tārî olacak bir suhan-ı dürüş zühür itmemiştir. Cümleye 'ale's-seviyye ahlâk-ı hasene ve kelâm-ı leyyin ve mu'tayebât üzre mu'amele buyururlar idi. Etfâle zebân-ı tıflâne ile [M104a] herkese *'alâ-ğaderi 'uqûlihîm ve müştahî nüfûsihîm* mu'amele-i bi'l-mücâmele iderler idi. *Mette'anallâhü bi-ahlâkîhîm'l-ğasene ve bi-ef'âlihîm'l-marziyyeti fi'd-dünyâ ve'l-âhirati âmin bi-ğurmeti'n-nebiyyi'l-emin.*¹³¹⁴ [L81a] [K95b] dağı ma'lûm ola ki te'ehhül huşûşî efrâd-ı nâsa müşâbih olmayup belki herbirinde işâret-i hafîyye üzre 'âmil olmuşlardır. İbtidâ'en vâlide ile tezevvücleri Ğalağa Hânkâhında işâret-i mütevâliyye ile diyârımıza teveccühleri zikri mürûr itmştir. **Sâniyen** hem-civârımız olan bint-i Halîl Ağa'ya te'alluğları [S106a] bu güne olmuşdur ki vâlide irtihâlınden sonra bir sene tecerrüd üzre oldılar. Meger kalb-i tâb-nâklarından güzêrân idermiş ki fi'l-'ömr te'ehhül itmeyeler. Belki ahh-ı kebîr Şeyh Mehmed Muhlîş Hâzretlerini te'ehhül itdürelor. Kendüler tecerrüd-i peşîn üzre tekye-nişîn olalar. Bu hayâl ile evkât-şümâr iken -bi-ğikmeti'llâhi te'âlâ ve teğades- dâder-i¹³¹⁵ mihterîn, hırâmân-ı 'illiyyîn olup hâne ve tekyeye perîşânî hâşıl olmağla mütehayyir kalmışlar. Ol evkât leyâlîsinün birinde vâlide-i müşfiğa görürler. Siyâb-ı sündüs ü istebrâğ ile müzeyyine hırâmân-ı teveccüh buyurup beşâset-i tâme ile niçün te'ehhül itmezsiniz? Ben size lâyığ bir kız buldum diyüp merğûmeyi gösterürler. İsmi ve vâlidesi ismini ifâde idüp bu işâret-i hafîden sonra bi'z-zarûre te'ehhüle kıyâm idüp ba'de inğizâi'l-müddet [M104b] bu dağı

¹³¹³ müte'ezzi L, M ve S: meşâvi K.

¹³¹⁴ Ahlah, Emin (s.a.v) peygemberi hürmetine bizi, dünyada ve ahirette güzel ahlakla ve razı olacağı fiillerle istifadelendirsin. Âmin.

¹³¹⁵ dâder-i L, M ve S: dâver-i K.

fevt olup on sekiz gün mücerreden mürür idüp bu faķire ĩĥtāb-ı müsteķāb müşāhedelerin izhār ile emr-i kıyām ĥızmet-i tezevvüclerine bār-dāde oldılar. Keyfiyyet-i müşāhedeleri bu ki ķable vuķū‘-ı fevtü'l-merhūme görürüm. Bizüm ĥāne ķapusınıñ dıř zırini ġāyet eskimiř ve ķürimiř [K96a] bunu tecdīd eylediler ve ġāyet istihkām üzre yaptılar. Bu eřnāda ġüyā bir ķā‘il dir ki size bir ‘arūs gelür. Nazar iderüm bir řāhrāda ķoçuya bindürmiřler. Vāfir ĥalk bir ‘arūs getürürler. Su‘āl eyledüm bu kimüñ nesidür? Cevāb [S106b] virdiler ki řofya Vālisi ‘Alī Pařa‘nuñ mu‘teķalarındandır. Bizler fikr eyledük ‘Alī Pařa [L81b] merĥūmuñ bir mu‘teķası var ġülbüy nāmına ol daĥı tezevvüce rāġıb olmayup ‘alā-ĥāliyā durur. Hele řofya vālisi dinilmede be’s yoķdur ki muķaddimen merķūma řofya tevcĥ olunmuřdur. Ba‘dehū Kütāhiyye bu müşāhedenüñ řūret-i zāhiri üzre ĥazret-i vāliden istizān olındı ki merķūma ġülbüy mu‘teķaya řāĥibeyi irsāl idelüm. Ĥvāstekārī iķün me’zūnen irsāl olup cevābında dimiř ki cān u bāř üzre ĥızmetlerine¹³¹⁶ müsāra‘at iderdüm. Eger istiķā‘at olsa lākin benüm aĥvālüm cümlenüñ ma‘lūmıdır diyü itizār itmiř. Fi'l-vāķi‘ ol ĥātūnuñ aĥvāli bu idi ki ĥaste-i dā‘im ĥiķbir kimse anı üç beř gün řıĥĥatde görmemiř. Ba‘zı [M105a] ĥātūnlar daĥı müşāvere olındı. Ĥiķbiri münāsib düşmedi. Bizler bu fikrde iken bir gice menāmumda gördüm. Ĥazret-i vālid firāřından ķalkup üzerinde firāř libāsiyla bizüm ĥāneye gelür. Anda daĥı meķř itmeyüp civārı olduġı ĥāneye girür. Anda meķř ider. Bu rüyādan münfehım oldu ki mu‘teķanuñ biri daĥı bizüm rebībemüz dāyesidür lākin ĥazret-i vālide bunu teklīf-i emr-i ‘asır-bārı¹³¹⁷ istizmāc¹³¹⁸ [K96b] řarīķiyle řāĥibeye söyledün istizmāc olınduķda rızāları olmiř bu ķadar evlād zuhūr idecek imiř. Ve āĥir ‘ömrlerinde [S107a] ĥoř-zindeġānī ile beř altı sene müsteriĥan evķāt-ġüzār oldılar. *Nef‘ana’llāhü bi-řefā‘atihim āmīn.*¹³¹⁹ Ve ĥıdemāt

¹³¹⁶ ĥızmetlerine L, M ve S: ĥızmetlerinde K.

¹³¹⁷ bārı K, L ve M: bādı S.

¹³¹⁸ istizmāc K, L ve M: imtizāc S.

¹³¹⁹ Allah, bizi şefaatiyle istifadelendirsin. Āmin.

u harekâtından şükrân u hoşnûdî-i evzâ'ından beyân buyurup hattâ tavşiyelerinde ba'de'r-rıhle mükerremen âhara tezvîc¹³²⁰ ile emr buyurmuşlardır ki tavşiyeye zikrinde beyân olınur. İnşâ'ı allâhü'r-rahmân.

BĀB-I HĀMĪS¹³²¹

Ġāyetle bürdbār ve şāhib-i terk ü tecrīd ve mā-melek-nişār olup ve dervīşān ile [L82a] hūsn-i zindegānīleri ve medeniyyü't-tab' olup 'avāmü'n-nās ile ülfet-i şūrīleri beyānındadır.

Mu'āyenemüzdür ki: Bürdbār u müteħammil olmaları o rütbe¹³²² idi ki evzâ'-ı fuķarā vü dervīşāndan birine kec-nigāh olmayup her ne hīlāf-ı şer' u tarīķ-i bī-edebāne¹³²³ hareket zuhūr itse anı hūsn-i terbiyye ile [M105b] hem hīlāf-ı sülūkden inhirāf idüp ve hem tarīķ-i müstaķīm-i şer' u tarīķ üzre islāk itdürürler idi. Ve hem setr üzre kimse muṭṭali' olmazdı. İhvan-ı zamān ne anuñ nā-şāyeste¹³²⁴ harekâtından kendülere igbirār gele yāhūd şafā-yı vaķtlerine keder tārī ola. Bürdbār-ı tākāt-güzār oldukları hāde vaķt-i şāf ile 'iṣ-i hoş u āmiziṣ-i dil-keṣ üzre cümleye enīs idiler. Bundan mā-'adā mesbūķü'z-zikr Şucı Dede'nüñ evzâ' ve eṭvārı hīķbir vechle taħammül-[S107b]pezīr olmayup ve bizüm fehminüze kıyās ile vech-i arzda [K97a] aña taħammül ider hāzıme yoķdur. Kıyās olınur iken aṣlā hāzret-i vālide tağayyür gelmeyüp belki tevbīh yolında bir harf daķı şādır olmayup ġāyet bürdbār olmalarından nāṣī taħammül iderler idi. Ol mübtedīler ki naķl olınan eṭvār üzre zamān-ı meṣīhātlerinde zuhūr idüp ba'dehū hūsn-i terbiyye ile iħrāz-ı rütbe ve 'ilm ü 'amel ile ser-efrāz olmuşlardır. Ve *ekṣeru min-en-*

¹³²⁰ tezvîc L, M ve S: tezevvüc K.

¹³²¹ Bāb-ı hāmīs L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹³²² rütbe: K ve S: rütbede Lve M.

¹³²³ bī-edebāne K: bī-edeb L, M ve S.

¹³²⁴ İhvan-ı zamān ne anuñ nā-şāyeste S: İhvan-ı zamān u zamāne anuñ nā-şāyeste K: ne ān ki ihvan-ı zamān L ve M.

*yuḥṣā*dur. *‘Alā-ḥidetin*¹³²⁵ nakl u tafşil olinmaq lâzım gelse mücelled-i âhere muhtâcdur. Sufra-i fuḳarāya mübtediyân ile ma‘an-culūs idüp müddetü'l-‘ömr nefsi-nefisleri-çün maḥşüş ta‘ām taḥḥ itdürmemişlerdür. Ve münferid ta‘ām ekl itmemişlerdür. Hānede daḥı hem-çünin zîr-i dest-i kerem-peyvestlerinde olan gerek cevārî gerek aḥrār kısmına rû-yı ta‘abbüs göstermeyüp zuhūr-ı [M106a] zellâtlarından teğâfül ü ‘afv u setr cümleyi¹³²⁶ nübâziş-i ‘âkılâne ile her hâllerini tesliyye buyururlar idi. [L82b] Evân-ı şıgarımızda beş altı tıfl bir hānede cem‘ olduğ zevi'l-‘uḳûla ma‘lūmdur ki bu kadar tıfluñ herbirisinüñ ḥvâhişi ve cırıltı ve bükâsı eksük olmaz. Bürdbârlıklarından nâşî aşlâ teğayyür-ḫârî¹³²⁷ olmayup belki aḥsen-i vech üzre bunları iskâta cidd ü cehd iderler idi. Ve daḥı zeḥâyir kısmından [S108a] maḥalle muhtâcînini erâmil ü eytâm her ne isteseler i‘tâ olunur idi. Hānemüz ḥvân-ı yağma idi. Bu eşnâda teftiş-i zeḥâyir buyurmazlar idi. Fütühât daḥı münfekk olmayup ḥarca göre irād-ı ḡaybî imdād-ı lâ-raybî zuhûrı mu‘âyene olunur idi. Ve şâhibetü'l-beytleri [K97b] Aḥyānenzebân-dırâzî idüp ba‘zı nâşâyeste kelâmı ḡayret-engîz-i faḳîrî olup yevmen mine'l-eyyâm fikr-i mübtediyâne ile ‘aḳlımuz muḥîit olduğ miqdâr bunuñ iskâtını mütezammın suḥan-rân olduğumuzda bu faḳîre terbiyye-i keşîreyi müfid bir menḳabe-i celîle ve selefün ne kadar bürdbâr oldukların irâ‘e buyurdılar ki Şeyḥ Ebū Ḥasen-i Ḥaraḳânî Ḥazretlerine bir mürîd-i müştâḳ diyâr-ı ba‘ideden üftân u ḥîzân gelüp vâfir cüst ü cūdan şoñra hānelerini bulup daḳḳ-ı bâb itdükde şâhibetü'l-beytleri ḳâpu ardına gelüp su‘âl-i *men fi'l-bâb*^{1328 1329} eyledükde mürîd-i merḳūm daḥı şeyḥ ḥazretlerini istifsâr ve anlardan irşâd *meşyen* [M106b] *‘alâ-ilhâmin*^{1330 1331} diyâr-ı ba‘ideden

¹³²⁵ Tek başına, teker teker.

¹³²⁶ cümleyi K ve S: cümle L ve M.

¹³²⁷ teğayyür-ḫârî L, M ve S: teğayyür-kârî K.

¹³²⁸ men fi'l-bâb S: meni'l-bâb K: men fi ‘ale'l-bâb L ve M.

¹³²⁹ Kapıda kim var?.

¹³³⁰ *‘alâ-ilhâmin* K, L ve M; *‘ale'l-ilhâmi* S.

¹³³¹ İlham ile yürüyerek.

geldüğünü ifâde idince şâhibetü'ş-şeyh zebân-ı ıa'nı dirâz idüp ne câhil âdemsün ki diyâr-ı ba'ideden zaḥmet-keş olup böyle¹³³² bir ma'yüb âdeme gelmişsin diyü vâfir ta'dâd-ı 'uyüb-ı nâ-şâyesteler taḥrîr ider ki bîgâne anı söylemede te'eddüb ider. Mürîd-i sâde-dil müteḥayyir [S108b] ḳalur ba'de zamân¹³³³ kendüye ḥiṭâb idüp dir ki bizüm bu ḳadar menzilden iştîyâḳ-ı tām ile kendüñüz kimsenüñ [L83a] şâhibetü'l-beyti ḥaḳḳında böyle diyince ḥaḳîḳat-i ḥâl nice olmaḳ gerekdür diyü ser-be-zânü-yı tefekkür iken nâ-gâh ḥazret-i şeyḫi ḳarşudan ḥânesine müteveccih görüp emâmında bir şîr-i jeyan taḥmîl-i hîzem itmiş gelür. Muḳâbeleye geldükde tebessüm idüp mâ-fi'z-zamîre 'âlim oldukları ḥâlde mürîde ḥiṭâben öyle nâ-hemvâre [K98a] taḥammül böyle şîr-i ḡurîne taḥmîl-i hîme itmeke bâ'ış olur diyüp o mürîd-i bî-çâreyi himmeti miḳdârı terbiyye buyurmuşlar. Fi'l-ḥaḳîḳa *bi-ḳadri'l-keddi tektesibü el-me'âli*¹³³⁴ mefhûmınca bu dâr-ı ibtilâda gerek devlet-i şürî gerek devlet-i ma'nevî risâlet ü velâyet ve iḥrâz-ı rüteb ve eşnâf-ı muḳarrabîn tefahḫuş olınsa hezâr-bâr ḥûn-ı cigerle¹³³⁵ âḡište olup lâ-yu'ad zeḥemât ile teraḳḳî itmişlerdür. *Ve ḳıs 'aleyhi'l-bâḳî*¹³³⁶

Müfred.¹³³⁷

[*Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*]

Neler çekildi güzelüm nerdübân-ı 'aşḳuñda

Çıḳınca ḳaşr-ı visâle ḳadem ḳadem 'âşıḳ [M107a]

¹³³² böyle K, L, M: S'de yazılmamıştır.

¹³³³ ba'de zamân K, L ve M: ba'dehû zamân S.

¹³³⁴ Çalıştığım ölçüde yücelikleri elde edebilirsin.

¹³³⁵ cigerle K ve S: cigerin L ve M.

¹³³⁶ Geri kalanı buna göre değerlendirdir.

¹³³⁷ Müfred L, M ve S: Beyt K.

Mu'ayenemüzdür ki: Ahālī-i şehre gerek 'ıyādet-i marazī gerek a'ıyādda gerek seferber olanlarıñ iyāb u zehābında taṭyīb-i ḥāṭırların mürā'āt ve 'ıydeynde māşıyyen tehniyyeleri ma'a-hāzā rükūba mālen bedenen ḳudret ve ḳuvvet var iken kemāl-i mertebe mücāhede ve rağm-ı enfih-i nefis için ilā-āḥiri'l-ömr bu şıve üzre şağır ü kebırüñ [S109a] ḥānesine¹³³⁸ teşrīf buyurmışlardır. Ve gürüh-ı 'avāmla daḥı bi-ḥasebi merātibihim mümāşāt ü müdārā¹³³⁹ üzre ḥüsn-i zindegānīleri müteḥayyiretü'l-ıuḳūl olup anlar daḥı ḥavāş emşālī rubūde-i şıve-i zarāfetleri olmağla ḥalka-be-güş-ı bende-i muḥabbetleri olmuş idi. Ḥattā a'ıyādden birinde tehniyye gezerken yanlarında olan dervīş-i sāde-revīş dir ki sulṭānum cenābıñuz¹³⁴⁰ bu ḳadar ḥāneye varıldı. Kimisi daḥı ḥānesinde bulunmadı. [L83b] Cevābında buyururlar ki sen bilmez misiñ ki eṭfāl mektebde elifde yok, bānuñ altında bir noḳta oḳurlar. Medeniyyü't-ṭab' olmak bulunmuş, bulunmamış hoş-āmizişe [K98b] keder gelmiye diyü o dervīşi fikr-i vāhiden rehāyāb itmişlerdür.

Mışra'.¹³⁴¹

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Yār u ağıyāra hemişe şād u ḥürrem lehcesi

maẓmūnınca şafā-yı meşreb ve aḥlāk-ı ḥamīde ve şoḥbet-i dil-nişinlerinden nāşī oldukları nice eşḥāş şafā-yı ḥāṭır ile māl-ā-māl olduğı [M107b] ḥālde menzillerine rucū' iderler idi ki Şā'ib-i İşfahānī demişdür.

¹³³⁸ ḥānesine L ve S: ḥānesin K ve M.

¹³³⁹ müdārā L ve M: medār K ve S.

¹³⁴⁰ cenābıñuz K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

¹³⁴¹ Mışra' L, M ve S: ĞK.

Beyt:

[*Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün*]

Biyā ehl-i şafā rā dest būsī kun ki mībāşed

*Ruḥ-ı āyīne būsīden dehān-ı ḥ'ıṣ būsīden*¹³⁴²

Tekye-nişān olan dervīşāna ve bizlere ne kadar ki 'asker-i ğam hücūm itse rū-yı tābnākları müşāhedesiyle gam-ı dü cihānī ferāmūş olunur idi. Bir 'aceb tecrübemüz [S109b] daḥı budur ki dersimüzde bir müşkil maḥallūñ su'āli ile ḥuzūr-ı ālīlerine duḥūl ile bilā-su'āl¹³⁴³ o müşkilūñ ḥalli ḥāṭıra ḥuṭūr iderdi. Bu nev' çok vāqı' olmuşdur. Şāḥib-i şafā-yı ehl-i ḥālde āyine mişāl 'aks-endāz olup muḳābelede¹³⁴⁴ olan muḥliş olduĝı taḳdīrce 'aksden ol daḥı şafā-yāb olur. Ammā münkirīne bunuñ 'aksidür. Şāḥib-i derūna¹³⁴⁵ münkirūñ inkārı 'aks ider. Ehl-i ḥāl cenābı müteżaccir olur. Muḳābili olan münkir daḥı envā'-ı efkārile müte'ellim olur. Minvāl-i muḥarrer üzre mesbūkü'z-zikr ricāl-i İlāhī tavşīfinde ḥazret-i pīr ḳuddise sırrihü'l-münīr buyururlar. [L84a]

Meşnevi-i Şerif:¹³⁴⁶

[*Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün*]

Gerne bīnāyān budendī vü şehān

¹³⁴² Gel! Safa ehlinin elini öp ki aynanın kenarını öpmek kendi dudağını öpmek olur. S62a'da Sâ'ib-i İsfehânî'ye ait olduĝu belirtilen bu beytin kaynağını yaptığımız araştırmalarda tespit edemedik.

¹³⁴³ bilā-su'āl K ve S: bilā-su'ālsüz L ve M.

¹³⁴⁴ muḳabelede L, M ve S: muḳabele K.

¹³⁴⁵ derūna L, M ve S: derūnma K.

¹³⁴⁶ *Meşnevi-i Şerif* S: *Meşnevi* K, L ve M.

*Cümle kūrān morde'endī der cihān*¹³⁴⁷ [K99a]

Aḥterānend ez verā-yı aḥterān [M108a]

*K'iḥtirāk u neḥs nebved ender ān*¹³⁴⁸

Sāyirān der āsumānhā-yı diger

*Gayr-ı in heft āsumān-ı [mu'teber]*¹³⁴⁹¹³⁵⁰

Rāsiḥān der tāb-ı envār-ı Ḥudā

*Nī behem peyveste nī ez hem cudā*¹³⁵¹

Herki bāşed ḫālī'-i ü z'ān nücum

*Nefs-i ü küffār sūzed der rucūm*¹³⁵²

Ḥışm-ı mirriḥī nebāşed ḫışm-ı ü

*Münḫalibrū, ḡālib ü maḡlūb cū*¹³⁵³¹³⁵⁴

¹³⁴⁷ *Mesnevî*, 1/2134., Görenler ve padişahlar olmasaydı, dünyada bütün körler öldü.

¹³⁴⁸ *Mesnevî*, 1/755., Yıldızların arkasında yıldızlar vardır, onlarda ihtirak/yanma ve uğursuzluk yoktur.

¹³⁴⁹ mu'teber KANAR ve AK: müşteher K, L, M ve S.

¹³⁵⁰ *Mesnevî*, 1/756., Onlar, şu bilinen yedi gökten başka göklerde gezerler.

¹³⁵¹ *Mesnevî*, 1/757., Sağlam kişiler Allah'ın nurlarının parıltısında bulunmaktadır, ne birbirine birleşik, ne birbirinden ayrı.

¹³⁵² *Mesnevî*, 1/758., Talihi bu yıldızlardan olan kişinin zâtı, kâfiri taşlar içinde yakar.

¹³⁵³ cū K, L, M ve S: ḫū KANAR.

¹³⁵⁴ *Mesnevî*, 1/759., Onun öfkesi değişken, galip ve mağlup özellikli Merih öfkesi değildir.

Nūr-ı ğālib īmen ez naqş u ğasaq

Der miyān-ı işba‘eyni nūr-ı Hāq̄q¹³⁵⁵

Hāq̄q feşānd ān nūr rā ber cānhā

Muq̄bilān ber dāşte dāmānhā¹³⁵⁶

V’an nişār-ı nūr rā vā yāfte [S110a]

Rūy ez ğayr-ı Hudā ber tāfte¹³⁵⁷

Naġmehā-yı enderūn-ı evliyā

Evvelen ğūyed ki ey eczā-yı lâ¹³⁵⁸

Hīn zi lāy-ı nefy serhā ber-zenīd

Z’in hıyāl ü vehm yek sū efkenīd¹³⁵⁹¹³⁶⁰

Ey heme pūsīde der kevn ü fesād

Cān-ı bāqītān nerūyīd u nezād¹³⁶¹

¹³⁵⁵ *Mesnevî*, 1/760., Galip nur, Hak nurunun iki parmağı arasında eksilmek ve kararmaktan güvenlidir.

¹³⁵⁶ *Mesnevî*, 1/761., Bu nuru canlara Hak saçtı, ikbali olanlar eteklerini yukarı kaldırmış,.

¹³⁵⁷ *Mesnevî*, 1/762., Ve o nur serpmesini elde etmiş ve yüzünü Allah'tan başkasından çevirmiştir.

¹³⁵⁸ *Mesnevî*, 1/1925., Velilerin içindeki nağmeler önce der ki: "Ey lâ (yok) parçaları!".

¹³⁵⁹ yek sū efkenīd K, L, M ve S: ser birūn konīd KANAR.

¹³⁶⁰ *Mesnevî*, 1/1926., Acele edin! Olumsuzluk lâ'sından başlarınızı çıkarın, bu hayal ve vehmi bir tarafa atın.

Ger begüyem şemmeî z'an nağmehā

*Cānhā ser ber zenend ez dağmehā*¹³⁶² [L84b] [M108b]

Güş rā nezdik kon k'an dūr nīst

*Līk naql-i an be tu destūr nīst*¹³⁶³

Hīn ki İsrāfil-i vaqtend evliyā

*Morde rā zīşān hayāt est u nemā*¹³⁶⁴¹³⁶⁵

Mu'ayenemüzdür ki: Vaqt-i tufüliyyetimüzde Çerkes Meḥmed Paşa nāmına bir vezir, vālī-i beldemüz olup şāhib-i ḥulūş olmağın şebān-rüz şoḥbet-i laṭifelerinden sīrāb olmayup yevm-i muḳābele va'za ḥāzır olmağı istid'ā iderler. Ḥāzret-i vālid daḥı men'ī bābında def'-i leyyin üzre “Tekyemüz zīḳdur¹³⁶⁶ übbehet-i vüzerāya şāyeste degüldür.” didüklerinde, mündefi' [K99b] olmayup yevmen min-el-eyyām bir rüz-ı cum'a ba'de edā'i'ş-şalāt tekyeye duḥül ve ḥīn-i muḳābelede ḥarābī-i eṭrāfa nazar-endāz olup tecdīdini tefekkür itmeler ile ḥāzret-i vāliden istīzān buyurdılar ki cümle kāşīde olmaḳ üzre şurū' ideler. Ḥāzret-i vālid imtinā' buyurdılar. Vezīr-i müşārun-ileyh buyururlar ki “Mennā'ü'l-ḥayr mı

¹³⁶¹ *Mesnevî*, 1/1927., Ey var oluş ve yok oluşta tamamen çürümüş olanlar! Sizin baki olan canlarımız gelişip doğmadı.

¹³⁶² *Mesnevî*, 1/1928., O nağmelerden biraz söylesem, canlar mezarlarından baş kaldırır.

¹³⁶³ *Mesnevî*, 1/1929., Kulağımı yaklaştır, çünkü uzak değildir. Ancak onu sana nakletmeye izin yoktur.

¹³⁶⁴ nemā K, L, M, S ve AK: ḥayā KANAR.

¹³⁶⁵ *Mesnevî*, 1/1930., Uyanık ol! Veliler zamanın İsrāfil'idir. Onlarda ölümler için hayat ve zindelik vardır.

¹³⁶⁶ zīḳdur K, M ve S: şıḳdur L.

olursuz?” cevāb-ı bā-şavāb virürler ki “Men‘-i hayr degüldür; lākin, eslāfımız ki¹³⁶⁷ bizler anlaruñ [S110b] ser-mūsına muvāzin degül iken sinīn-i ‘adīde¹³⁶⁸ hayrlu ‘ömrlerin bu cā-yı teng ü tārīkde ifnā itmişler. Bizleruñ hayşiyetine¹³⁶⁹ göre bu dağı çokdur. Bir ‘özü-i mā-hüve’l-ḥaqq dağı budur ki dār-ı beḳāya intiḳālımızden eger ḳabrimüz “ravzatü¹³⁷⁰ min-riyāzi’l-cenneh” olursa dünyāda olan tekellüfāt āyine-i zıll-i zā’ıldür. Birḳaç gün ömrde [M109a] olan gerek ni‘met gerek¹³⁷¹ niḳmet ḥvāb-ı ferāmūşa döner. Eger¹³⁷² -el-‘iyāzūbi’llāh- aksi zuhūr iderse dünyāda tekyemiz zer-ṭılā olmuş ne fā’ide! “Şerefü’l-mekān bi’l-mekīn” maẓmūnınca buḳ‘a-i mübāreke-i Ḥāzret-i Arguniyyede ḳuddise sırrıhū ḳırḳ sekiz sene meşīhat itmişler şafā-yı vaḳtle [L85a] ‘iṣ-i ḥūşları ḥasretü’l-meşāyīḥ idi. Gāh gāh bir ziyāfetden yāḥūd bir ziyāretten gelseler ḥānḳāha duḥūllerinde ‘azīm kesb-i şafāyla mütereffih olup teşekkür ve ḥamd-i firāvān iderler idi. Bizler bu evzā’ı istiḡrāb iderdük: Malūmumuz ki: Med‘uvv olunduğı maḥall mefrūş u müzeyyen, ve şāḥib-i ḥāne [K100a] mükerrrem, tekyenuñ aḥvāli ma‘lūm neden iḳtizā ider ki ḥānḳāha¹³⁷³ teşriflerinde bu ḳadar izḥār-ı sürür ideler; āmmā emr-ber-‘aks imiş. Ehl-i dünyānuñ ḥāneleri ne ḳadar mefrūş ve müzeyyen ve eṭ‘ime-i gūn-ā-gūn ile maḥlū olsa mesken-i fuḳarā ve dervīşānda olan inşirāḥ u def‘-i ekdār ve rūḥāniyye-i eslāf -ḳaddesā’llāhü esrārahüm- [S111a] ve küşāyīş-i ṭāb‘, sā’ir menāzilde ḥāşıl olmaz zī-‘aḳl-ı selīme bedīdārdur. Mürīdīn-i muḥibbīne bu dağı yād-gār-ı neşāyīḥ olsun ki iḥvān-ı tārīḳ şüretinde ba‘zı nā-şüste-rū¹³⁷⁴ tārīḳat-ı ‘aliyyeden behrever degüldür. Ve dā’imā gözi taşradadur enderūn-ı āşinā olamayup aña göre ḥānḳāhlar eziḳu’s-sücūndur. ‘Āḳıbet anı def‘-i ma‘nevī ṭard

¹³⁶⁷ eslāfımız ki K ve S: eslāfımız M: İslāmımız L.

¹³⁶⁸ ‘adīde K, L ve M: ‘adīd S.

¹³⁶⁹ hayşiyetine L, M ve S: meşiyetine K.

¹³⁷⁰ ravzatü min L, M ve S: ravzamuz K.

¹³⁷¹ gerek K, M ve S: ger ger L.

¹³⁷² Eger K ve S: L ve M’de yazılmamıştır..

¹³⁷³ ḥānḳāha L, M ve S: ḥānḳāhda K.

¹³⁷⁴ nā-şüste-rū K ve S: nā-şāyestedür ve L ve M.

idüp matrūd olduğu hâlde [M109b] bî-behre ve müddetü'l-‘ömr devr-i ebvâb ile ser-gerdân, âhir *hāsira'd-dünyā ve'l āḫirah*¹³⁷⁵ ile telef olur gider. Mütefaṭṭın-ı müte’emmile bunda çok ḫişse-i nuṣḥ vardır. *Eger der-ḫāne kes est...*¹³⁷⁶

*Naḥnü bi-ṣadedihî*¹³⁷⁷ye rücū‘ idelüm. Ol zāt-ı sūtüde-ṣıfāt ki vüzerā-yı kirāma böyle isnignā ve köhne ḫānḳāḫda ‘iṣ-i ṣāḫāne ide ne ḳadar müteḫammil ve bürdbārdurlar,¹³⁷⁸ ḳıyās eyle.

*Li-mü’ellifihî beyt.*¹³⁷⁹

[*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*]

Merd-i meydān-ı ḫaḳīḳat Mevlevî-i ma‘nevî

Vaṣfiñi ebyātile vaṣf itdi ṣāḫib-Meṣnevî

Ṣıve-i ḳuṭbānelerinden ve bezl-i kerimānelerindendür ki¹³⁸⁰ bizüm ṣıḡar sinnimüzde [L85b] ‘Abdî Paṣa nām bir vezir-i ḳadr-ṣinās vālî-i diyārımız olup ḫāzret-i vālid ḳuddise sırrihü’l-‘azîz cenabıyla [K100b] germ-ā-germ-i ülfetlerinden nāṣi bizler daḫı ḫaremine vālide ile āmed ü reft olunur idi. Her duḫūlümüzde paṣa-yı mümā ileyh¹³⁸¹ bizlere tıflāne bir iki beyt oḳudup maḳṣadı ‘aṭıyye-i zeheb ü fızzadan vāfir [S111b] a‘ṭıyye¹³⁸² i‘ṭā iderler idi. Bizler daḫı

¹³⁷⁵ *Kur’ân-ı Kerîm*, 22/Hacc-11, hem dünyasını hem ahiretini kaybetmiş.

¹³⁷⁶ Anlayana sivrisinek saz.

A. Naci Tokmak, *Telaffuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Simurg Yayıncılık, 2001, s. 126.

Deyimin "eger" sözcüğünün yer değiştirmiş tam şekli şu şekildedir:

Der-ḫāne eger kes est, yek ḫarf bes est.

¹³⁷⁷ Biz sadede.

¹³⁷⁸ bürdbārdurlar K, M ve S: bürdbārlar L.

¹³⁷⁹ Li-mü’ellifihî beyt S: Li-mü’ellifihî K, L ve M.

¹³⁸⁰ kerimānelerindendür ki K ve S: kerimāneleridür ki L ve M.

¹³⁸¹ mümā ileyh K, M ve S: merḳüm ileyh L.

¹³⁸² a‘ṭıyye K ve S: a‘ṭıyye L ve M.

tebzîr itmeyüp vâlidemüze virürdük yevmen min-el-eyyâm hazret-i vâlid, vâlideyi müşfikaya su'âl iderler ki 'atıyyeden kaç altun cem' oldı. Cevâb-dih olurlar ki¹³⁸³ on sekiz altun cem' oldı. Hazret-i vâlid buyururlar ki "Bunu maħalline şarf itmelüdür. Bu bize yaramaz" diyüp bir ziyâfet tertîb idüp [M110a] harem-i paşa-yı merķümü ve beglerini Şulţānbađı denilen maħalle da'vet idüp yine kendülere iţ'ām itmişdür. *Fe'fhem velā tađfūl*¹³⁸⁴ *li-mişli hāzā fe'l-ya'mel el-āmilūn*¹³⁸⁵ O ki tekyeye gelen şurreler aħşama bir pāresi qalmayup cümlesin dervişāna tefrîķ iderler idi. 'İşve-i mücerridānelerinden biri dağı budur ki Hācī Kıran Hasan Paşa nāmına bir vezir vālī-i Kütāhiyye olduğda anlarla dağı ülfetleri *kemā-yenbağı*¹³⁸⁶ olup bir ramazān-ı mübārek 'iydiyyesi bir boğça eşvāb-ı cedīd ihdā itmişler idi. Bū-yı kürkine varınca bi't-tamām berāy-ı hātır bayramuñ üçüne qadar telebbüs idüp ba'dehū fūrūht u semenīn fuķarāya bezl itmişlerdür. Qāşır-fehmāna bunuñ ifādesi dağı lāzımdur ki belki hātırlarına halecān-dih ola ve ta'n-āmiz diyeler ki [K101a] meşāyılı-ı kirāma bu qadar vüzerā [S112a] ile ihtilāţ münāsib midür? Cevāb budur ki [L86a] emr-ber-'akşdür. Senüñ kıyāsuñ ile aħvāl-i kümmelīn ma'lūm olmaz. Anlaruñ öyle maħalle taķarrübi niçe bī-cürm olanları taħlīş ve niçe 'ulūm-ı şer'iyeyi¹³⁸⁷ tefhīm ve niçe tarīķ-i şavāba irşād ve niçe maħalline taşadduķ itdürme ve niçe erāmil ü eytāma nüvāziş itdürme bunuñ emşāli ehl-i 'ırzuñ 'ırzımı hetk itdürmeme ve meclislerinde nikāt u neşāyılı ve mevā'ız ve kelimāt-ı kerāmet-āmiz ve maħallile leţā'if ü şiddetlerinde tesliye-baħş olmaları fi'l-cümle nazār olınsa her evzā' u etvār u kelāmları kerāmete dā'ir [M110b] bunuñ gibi sūtüde-şiyem muķarreb-i vüzerā olmaz da kim olur? Böyle vücūdlara şāhān-ı qadr-şinās mālīk olmuş degül. Eger istiķşā olunur ise bu faķir taşaffuħ itdüği kitāblarda ancaķ Hüseyin Bayķara nāmıyla mu'anven olan melik Hazret-i

¹³⁸³ cevāb-dih olurlar ki S: cevāb-dih olur ki K ve M: cevābda buyururlar ki L.

¹³⁸⁴ Anla ve gafil olma.

¹³⁸⁵ Amel edecek olanlar buna göre amel etsin.

¹³⁸⁶ Gerektiği gibi.

¹³⁸⁷ 'ulūm-ı şer'iyeyi S: umūr-ı şer'iyeye K: umūr-ı şer'iyeyi L ve M.

Cāmi'ye mālîk olmuş ve adrini alamış. Ve illā ayrı ma'lūmum degldr. Ve cmle āhālī-i Őehrn ve erāfun mcerrebi olmuş idi ki azret-i vālid bir vezīr ile brdet zre grŐr olsa Őaır  kebirn ma'lm olurdu ki¹³⁸⁸ Vālimz olan paŐa ziyāde zālîmdr yād bāde-nŐdur ya ulāmdr yād naŐhat ile 'āmil olur abīlinden degldr. Ayār ile hem-lfet olmadan istinkāf [S112b] ider bir 'ayb ile ma'yb kimse olduuna intiāl olunur idi. Yosa pāk-dāmen olup neŐāyih ile reh-i rāsta sālîk olan [K101b] vzerāya ser-i m-kelām a iblāda aŐlā teāŐi itmezler idi. *Ve ıs 'aleyhi'l-bāi'*¹³⁸⁹

Meşnevi:¹³⁹⁰

[L86b]

[Fā'lātn Fā'lātn Fā'ln]

Őīr merdānd der ālem meded

*An zamān k'efān- mazlmān resed*¹³⁹¹

Bu daı ma'lm- uli'l-elbābdur ki zamān- kerāmet-unvānlarında¹³⁹² bir zālîm vālī veyā bir cābir ākim mddet-i alīlede 'azlile hem-inān¹³⁹³ cezāsın bulur idi. EkŐerī yek du māha tamāmindā mun'azil olur idi. [M111a]

Meşnevi:

[Fā'lātn Fā'lātn Fā'ln]

¹³⁸⁸ olurdu ki L, M ve S: olur K.

¹³⁸⁹ Geri kalanı buna gre deerlendir.

¹³⁹⁰ *Meşnevi* L, M ve S: li-m'ellifihī K.

¹³⁹¹ *Mesnevi*, 2/1923., Dnyada mazlumların feryadı eriŐtiinde yardım edecek aslan gibi adamlar vardır.

¹³⁹² kerāmet-unvānlarında L, M ve S: 'unvān- kerāmetlerinde K.

¹³⁹³ hem-inān L, M ve S: hem-Őān K.

Evliyā rā hest kudret ez İlāh

*Tīr-i ceste bāz ārendeş zi rāh*¹³⁹⁴

Mu'āyenemüzdür ki: Türk Aḥmed Paşa nāmına bed-girdār bir bī-raḥm, zālīm biñ yüz yigirmi sekiz tārīḥinde vālī olup zulmi ḥadden ziyāde ve efzūn, ḡadrı ta'dāddan bīrūn olmaḡla şehrimüze duḡl müyesser olmayup taşradan sefere me'mūr olup Varadīn'e varduḡda kefere yedinde maḡtūl olmuşdur. Ba'dehū yigirmi toḡuz tārīḥinde Ṭamḡacı 'Alī Paşa nām bir sekrān üç ay meḡş idemeyüp sefere me'mūr ba'dehū bir vilāyetde beş ay meḡş naşīb olmayup devr-i dā'im ile helāk olmuşdur. Bunuñ 'aḡabinde otuz tārīḥinde Menlikli 'Alī Paşa vālī olup iḡtizā-i diyāneti dōrt sene mümtedd olup şeref-i [S113a] şoḡbet-i ḡazret-i vālid münzamm olmaḡla fevā'id-i cemme taḡşīline daḡı bādī olmuşdur. Zevi'l-'uḡūle pūşide degüldür ki ḡatı çoḡ zamāndan beru merḡūma gelince iki sene bir vālī olmamışdur. Bundan daḡı çoḡ ma'nā münfehim olur. Eger bu ḡüne ḡukkām u vulātuñ aḡvālī ki zamān-ı sa'ādet 'unvānlarında cārī [K102a] olmuşdur. Birer birer taḡrīre mübāderet [L87a] olınsa böyle bir iki mücellede küncāyış-peḡzīr olmaz. [M111b]

*Li-mü'ellifihī:*¹³⁹⁵

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

*Sāyesi sāye-i ḡümādur ol enīs vaḡşetūñ*¹³⁹⁶

Ḳurbet-i rāḡat-fezādur vāliyān-ı beldeye

¹³⁹⁴ *Mesnevī*, 1/1670., Velilerin Allah'tan -gelen- güçleri vardır. Fırlamış oku yoldan geri çevirirler.

¹³⁹⁵ Li-mü'ellifihī K: Beyt L, M ve S.

¹³⁹⁶ enīs vaḡşetūñ L, M ve S: enīs ü vaḡşetūñ K.

Telaqqı-kerde-i şifâhîdür ki: Biñ yüz kırk üç târîhinde defterdârlıktan muhrec ‘İzzet maḥlaş ‘Alî Paşa nâm bir vezîr vâlî olup gelmezden otuz gün muḳaddem mükâşife-i ‘âlem-i mişâllerinden bu ḥaḳîre naḳl buyurdılar ki bu İstanbul’dan gelecek paşa ile bir sefineye binmişüz ḥalḳ izdihâm, sefine çürük hemân batmağa ḳarîb hele bir taḳrîb ile kenâre-gîr olurum¹³⁹⁷ bunlar gözden nihân olunca giderler ta‘bîrîn daḫı luṭf buyurdılar ki taḥmînen bu gelecek paşanuñ defter-i a‘mâli ṭolıdır, keşti-i bedeni deryâ-yı mevte ḳarîbdür daḫı görelüm ne zuḥûr ider diyüp müteraḳḳıb olduğumuz ḥâlde beş on gün mürûrında paşa-yı müşârun ileyh¹³⁹⁸ gelüp sarâya duḫûl müyesser olmayup Revân muḥâfazasına ta‘yîn olup [S113b] varduḳda veḥâmet-i hevâ ile üç ay zinde olamayup müsâra‘at ile bu ḥâḳdândan ṭaban ḳaldurmuşdur. Fi‘l-vâḳi‘ paşa-yı merḳûm İbrâhîm Paşa çıraḳlarından olmaḳla anuñ mezḫebi ile tezehhüb idenlerden olup nevâhîden itmedügi ḥâṭıra ḥuṭûr itmeyenlerden ola rûzgâr-ı zûrgâr bir şadme ile ibtidâ İstanbul’dan iḥrâc ba‘dehû Revân’a idḥâl bu [K102b] arada bu ḳadar ḥaserât ve dürlü dürlü ğumûm u hümûm [M112a] âḫiri Ḳal‘a-i Revân’da revân-bâzî. *Fa‘tebirû yâ uli‘l ebşâr*¹³⁹⁹ [L87b]

Mıṣra‘:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Böyle izhâr-ı kerâmet bir degül bil şad hezâr

¹³⁹⁷ olurum K, M ve S: olup L.

¹³⁹⁸ paşa[-yı] müşârun ileyh L ve M: paşa-yı müşâr K ve S.

¹³⁹⁹ Kur‘ân-ı Kerîm,, 59/Haşr 2., Ey basiret sahipleri ibret alınız!.

Bir kerāmet-i ‘uzmāları dađı bu olmuřdur ki suđan-fehmān-ı telāmizelerinden maskať-ı re’si ařaba-i avřanlu’dan¹⁴⁰⁰ olan Međmed řıdķı mađlař řend sāl telemmüz ile kendüye ğurūr sārı olup ařaba-i merķūmede bir tekye ihdāřıyla penç řeř sāl muķābelāt olunup ba‘dehū mu‘ammer olmayup vedā‘-ı bezm-i fānı itmekle *Seffine-i Nefise*’de mevsūm olup lākin abl-i fevt ba‘zı¹⁴⁰¹ ađvāli zıkr olunup iki řađıfe auķ kāğıd omuřlar *Seffine* tamāmı ise, üç dōrt sene merķūm řeyđ Međmed’ūñ fevtinden muķaddem idi. Ba‘dehū bu faķır ol beyāzı bi-adri’l-vūs‘ tesvıd eyledüm. İm‘ān-ı nazar olunur ise zı‘aql-ı selıme ĥafı ve pūřıde degüldür ki ol mađall [S114a] tefahĥuř olınsa, ‘ibāratūñ mevzū‘ından fehm olunur.

Meřnevi-i Laťif

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Pır İřāned k’in ‘ālem nebūd

Cān-ı İřān būd der deryā-yı cūd¹⁴⁰²

K’ū nebiyy-i vaĥt-i ĥviř est ey mürıd

Tā ez-ū nūr-ı Nebı āyed bedıd¹⁴⁰³

Ender āyıne i bined merd-i ‘ām [M112b]

¹⁴⁰⁰ avşanlu’dan K ve S: avşanlu’da L ve M.

¹⁴⁰¹ ba‘zı S: ba‘zan K, L ve M.

¹⁴⁰² *Mesnevı*, 2/167., Pır, bu ālem yokken canları var olan ve cōmertlik denizinde bulunan kişilerdir.

¹⁴⁰³ *Mesnevı*, 5/742., çünkü o, zamanın peygamberidir. Ey mürıt! Ondan peygamber nuru aıĥa çıkar.

Ki bibîned pîr ender hîşt-i hām¹⁴⁰⁴

Çeşm-i bînā bihter ez-si şad ‘aşā

Çeşm bişināsed güher rā ez-ħaşā¹⁴⁰⁵

Sāye-i rehber bihest ez-zikr-i Ĥaḫḫ

Yek ḫanā‘at bih ki şad luḫf u ṭabaḫ¹⁴⁰⁶ [L88a]

Ġayr-ı pîr üstād u ser-leşker mebād

Pîr-i gerdün nî velî pîr-i reşād¹⁴⁰⁷

Mu‘ayenemüzdür ki: Şehrimüzde bir alay begi ṭarafimuza [K103a] ‘adāveti olmağla bağteten ve musāra‘an Īrān Seferine rāhî olup ‘avdetine ḫadar cümle kelāmı bizüm ṭarafa icrā-yı ‘adāvet olmağla bizlere daḫı ḫavf ĩrāş¹⁴⁰⁸ eyledi ki ‘acabā bu ḫarīf şehre duḫūl itdükde bir fitne ĩḫāz ide mi ola diyü mütefekkir iken ḫāzret-i vālid ḫuddise sırrıhū bir muşāḫabet ešnāsında buyurdılar ki ‘adū-yı ma‘hūd gelmege beş altı merḫale ḫaldı lākin şehre duḫūli olmaz. Fi’l-vāḫi‘ şeş merḫale menzilde ishāli müzdād olup ḫa‘r-ı gūra idḫāl itmişdür. ‘Adū-yı merḫūm ḫıyāfet ü heykelinden zevi’l-fühūma ‘ā’id fevā’id-i nesne¹⁴⁰⁹ olmağla bir miḫdār

¹⁴⁰⁴ *Mesnevî*, 6/2026., Sıradan kişinin aynada gördüğünü pîr, ham kerpiçte görür.

¹⁴⁰⁵ *Mesnevî*, 6/3783., Gören göz üç yüz sopadan daha iyidir; göz inciyi taştan ayırt eder.

¹⁴⁰⁶ *Mesnevî*, 6/3782., Kılavuzun gölgesi, Hakk’ı anmaktan daha iyidir; bir kanaat, yüz yemek ve tabaktan daha iyidir.

¹⁴⁰⁷ *Mesnevî*, 6/4119., Pirden başka üstat ve komutan olmasın; feleğin pîri/yaşlısı değil, doğruluk pîri.

¹⁴⁰⁸ ĩrāş K, M ve S: ĩrād L.

¹⁴⁰⁹ ‘ā’id fevā’id-i nesne K ve S: ‘ā’id nesne fevā’id L ve M.

icmâli taḥrîr olındı. Mesfûruñ çehresi nîm çeşmi ezrak ve yek târikü’ş-şalât belki [S114b] dâ’im cünüb, müdmin-i ḥamr, fûrû-māye, ḥîle¹⁴¹⁰ vü ḥud‘ada mâh-rû ser-efrâz alay beglige rütbe cihetiyle müsteḥaḳ degül iken zamân-ı ḳalîlde ḥîle ile nâ’il olmış ve mekr ü telbîs bâbında iblîse ders virür [M113a] ḡaddâr u mekkâr bunuñ gibi bir muzırruñ vucûdı ref‘ olmaḳ ‘âmmе-i ḥalka kerem ü kerâmetdür.¹⁴¹¹

*Mıṣra‘:*¹⁴¹²

[Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün]

*Sāye-i ḳuṭb-ı zamân ber-cümle ḥalkân şod kerem*¹⁴¹³

Bürd-bâr olmaları ṭarafı mülâḥaza olınsa böyle nâ-şüste-rûlaruñ ne ḳadar zaḫmeti çekilmişdür. **Tefekkür-i kirâren ve mirâren mu‘ayenemüzdür ki:** Böyle vücûd-ı bihbûduñ ‘anâşır-ı erba‘aya daḡı nüfûz emri oldıḡı tecrübe olınmışdur ki eyyâm-ı şitâda çok şiddetler olup mümtedd olduḡda ḥalkı iz‘âc maḡallinde “yâ lodos!” diyü ḥiṭâb [L88b] iderler idi zamân-ı ḳalîl geçmeden zḥûr [K103b] idüp şiddet-i şitâ mündefi‘ olurdı. Ve ba‘zan leyle-i cum‘ada taḫvîl olur buyurduḡları o hefteyi tecāvüz itmeyüp tebdîl olur idi. Ḥuşûşan vaḳt-i sa‘âdetlerinde şiddet-i şitâ mişilli ne ḳadar fiten mündefi‘ olup sāye-i ḡavşânelerinde dâ’iremüz ve ‘âmmе-i ḥalâyık istirâḫat üzre olduḡ¹⁴¹⁴ ba‘dehü yine hezâr gûne ‘inâyet-i rûḫâniyyeleriyle müstefîz olduḡımuza iştibâḫ olınmıya.

¹⁴¹⁰ ḥîle L, M ve S: ḥille K.

¹⁴¹¹ ‘âmmе-i ḥalka kerem ü kerâmetdür K, M ve S: L’de yazılmamıştır.

¹⁴¹² Mıṣra‘ L, M ve S: ḡK.

¹⁴¹³ Zaman kutbunun ḡölgesi bütün halka kerem/iyilik oldu.

¹⁴¹⁴ olduḡ K, M ve L: olduḡda S.

Meşnevî:

[Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün]

Sāye-i Yezdān buved bende-i Hudā

Morde-i in 'ālem u zinde-i Hudā¹⁴¹⁵

Ṭab'-ı nāf-i āhūst an kavm rā [S115a]

Ez burūn hūn u derūnişān mişkhā¹⁴¹⁶

Ez hadīş-i evliyā nerm u duruşt [M113b]

Ten mepūşān z'ānki dīnet rāst puşt¹⁴¹⁷

Germ gūyed serd gūyed hoş begīr

Tā zi germ u serd bechī vez sa'īr¹⁴¹⁸

Germ u serdeş nevbahārı zidegīst

Māye-i şıdķ u yaķīn u bendegīst¹⁴¹⁹

¹⁴¹⁵ *Mesnevî*, 1/424., Hakk'ın gölgesi olur, Allah'ın kulu. O, bu alemin ölüsü, Allah'ın dirisidir.

¹⁴¹⁶ *Mesnevî*, 1/476., O toplulukta ahu göbeği kabiliyeti vardır; dışarıdan kan ama içlerinde miskler.

¹⁴¹⁷ *Mesnevî*, 1/2055., Velilerin yumuşak ve sert sözüne vücudunu örtme, çünkü dinine dayanaktır.

¹⁴¹⁸ *Mesnevî*, 1/2056., Sıcak söyler, soğuk söyler, hoşça al; sıcak ve soğukla cehennemden kurtulursun.

¹⁴¹⁹ *Mesnevî*, 1/2057., Sıcığı ve soğuğu hayat ilkbaharıdır; sadakat, kesin biliş ve kulluğun kaynağıdır.

Dāmen-i ū gīr zūter bīgümān

Tā rehī der dāmen-i āhīr zemān¹⁴²⁰

Ender in vādī merev bī in delīl

"Lā uhibbū'l-āfilīn"¹⁴²¹ gū çün Halīl¹⁴²²

Gerne bīnāyān budendī vü şehān

Cümle kūrān morde'endī der cihān¹⁴²³

Şifāhen telaqqī-kerdedür ki: Her senenüñ teceddüdüne bir lafz-ı ğarīb ve ma'nāsı o sene zühūr idecek havādişe [L89a] muṭābıķ kelime ile tekellüm buyururlar idi. Cümle¹⁴²⁴ heşābı üzre tāriḥ-i Hicrete mu'ādil ma'nā cihetiyle daḥı 'aynı zühūr iderdi. Meşelā kelām-ı kerāmet encāmlarından biri bu ki biñ yüz otuz senesinde "ğalk" buyurdılar. O sene Nemçe ile 'Osmāniyān şulḥ olup on¹⁴²⁵ dört seneden ziyāde [K104a] cenk ve sefer olmayup cenk ķapusu ķapandı ve ba'zan sene-i Hicret'den biñi tarḥ buyurup mā-beķā' ile işāret iderler idi. Yüz otuz üç senesinde "ķılıc" senesidür. Buyurdılar. Ammā ol sene bu taraflardan¹⁴²⁶ bir cenk zühūr itmedi. Faķīr su'āl eyledüm ki: " Şulṫānum [M114a] bu sene cenge müte'allıķ nesne zühūr itmedi." Cevābında buyurdılar ki: "Ne bilürsün belki eṫrāf-ı eķālimde olmuş ola.[S115b] İkinci sene ḥaber geldi ki: Afġāniyān ķandehār'dan

¹⁴²⁰ *Mesnevî*, 1/425., Çabuk şüphe duymadan onun eteğini tut, böylece ahir zamanda kurtulursun.

¹⁴²¹ *Kur'ân-ı Kerîm*, 6/En'âm-76. Ben batanları sevmem.

¹⁴²² *Mesnevî*, 1/427., Bu vadide bu delil olmadan yürüme. Halil İbrahim gibi "Ben batanları sevmem" de.

¹⁴²³ *Mesnevî*, 1/2134., Görenler ve padişahlar olmasaydı, dünyada bütün körler ölürdü.

¹⁴²⁴ cümle K: cümle L, M ve S.

¹⁴²⁵ on K, M ve S: L'de yazılmamıştır.

¹⁴²⁶ taraflardan K ve S: taraftan L ve M.

hurûc idüp A‘cām’a bir kılıç kômîş ki ta‘biri kâbil degül. Kırk altı senesinde “hümâ” buyurdılar hattâ ol sene Hekîmbaşı-zâde ‘Alî Paşa Īrân’dan med‘uvv gelüp vezîr olmuşdı. Anuñ haqqında dañı *mâh-ı âsmân-ı devlet der-sâl hümâ tulû‘ kerd*¹⁴²⁷ fıkırasın buyurmaları vâkıan ol senenüñ refâhiyyeti ve haşb-i râhatı ve mazarrâta müte‘allık nesne görilmeyüp ol şadedden mün‘azil olunca o çâşni gâyrı bir vezîrde zühür itmedi. Ve iki sene vezâretde¹⁴²⁸ bir câmi‘-i şanâyi‘-câmi‘ binâsına muvaffak olup gâyet yerinde üstâd-pesend-i câmi‘ olmuşdur. Bundan mâ-‘adâ meşâyîh ve dervîşân ve fuqarâya olan ‘a‘tâsı hadd ü ‘adedden hâricdür ki *eş-şadaqatü teruddü’l belâ’e ve tüzîdü’l-‘umre*¹⁴²⁹ hadîş-i şerîfi mazmûnınca hayr ile sinîn-i ‘adîde mu‘ammer olup hattâ iki def‘a beldemüze vâlî olup [L89b] def‘a-i ūlâda med‘uvv ve mükerrer vüzerâta getmişdür. Bundan kıyâs olına ki bezl-i ‘ilmiyyeleri ne rütbe imiş. Ahyânen ba‘zı letâ’if ü nikât ile maħlûṭ hayrâtiyyeyi imâ ve keşf [K104b] iderler idi. Ba‘de’z-zuhr fehm olınurdı ki kable’l-vuḡu‘ eşnâ-i muşâhabet-i zarâfet-âmîzlerinde mûnderic idi.

Li-muḡarririhî.¹⁴³⁰ [M114b]

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Hüsn-i şüret ḡüsn-i sîret her kelâmı bî-naḡîr

Gelmedi gelmeyiserdür böyle bir kâmil vücūd

¹⁴²⁷ Devlet semasının ayı kutlu yılda doğdu.

¹⁴²⁸ vezâretde L, M ve S: vüzerâtda K.

¹⁴²⁹ Sadaka belayı savar ömrü uzatır. Yılmaz *Age.*, s. 594. [Bu ibarenin tam metnini içeren bir hadis kaynaklarda bulunamamıştır. Sadakanın ömrü uzatacağına ait kısmın zayıf hadis olduğu belirtilmiştir. (Albanî, *za‘îfü’l-câmî*, 3/3471).]

¹⁴³⁰ Li-muḡarririhî L, M ve S: Li-muḡibbihî K.

[S116a] Ma'lûmumuzdur ki: 'Abdî Paşa Hoton valisi iken Eyâlet-i Anaṭolî ma'iyetine ta'yîn olunup rāhî olduklarında sipāhiyāndan birine bir mektûb virdiler. Merķûm sipāhî mektûbı paşa-yı müşārun ileyhe işāl¹⁴³¹ eyledükde 'azîm mültefit olup cümleye istiğrāk ḥāşıl olur. Meger derûn-ı mektûbda münderic ma'nā bu imiş ki: Çend māh mürûrında vālî-i Mışr-ı Qāhire olursuz. Paşa-yı mûmā ileyh ise medîne-i Kütāhiyye vālîsi olduğda hezār bār tecrübesi sebķat itmiş. Beyhûde ve ḥilāf söz ḥāzret-i vāliden zūhūr itmemiş. Bu sürûra merķûm sipāhiye ikrām-ı tām olmuş. Buña müşābih kerāmetleri hezār bār bāhir olup ve herbiri 'alā-ḥaddetin tafşîl ve taḥrîr olunmaķ lâzım gelse bā'îş-i taṭvîl ü imlāl olur. Ve kerem-i 'ālem-şümüllerinden nāşî ser-ḥadd-i ba'idede olan müteḥayyirîne tebsîr ve ķalb-i ḥāzînlerin mesrûr iderler imiş.

Li-mü'ellifihî:

[Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlün]

Her suḥan ki ez-dehān-ı ān velî

Güfte şod her yek sırî dāred 'acîb

Her suḥanhā ke'z dehāneş şādır est

Bā'îş-i yek nükte vü remzî ğarîb¹⁴³² [L90a]

Ma'lûmumuzdur ki: İbtidā diyār-ı Kütāhiyye'de tavaṭṭunlarından [M115a] ilā-āḥirü'l-vaķt a'yān-ı şehir ve ḥākimi ve vālîsi her şayf u şitā' şoḥbetler ve

¹⁴³¹ işāl K, L ve M: ittişāl S.

¹⁴³² O velînin ağzından çıkan herbir söz acayip bir nükte ve sırta sahiptir. Onun ağzından çıkan herbir söz garip bir nükte ve remze sebeptir.

ziyâfetler olunup ‘alâ-merâtibihim [K105a] nevbetlerinde hazret-i vâlidî da‘vet iderler. Ma‘ârifinden cümle sâkinîn-i meclis müstefîd olup şöhet, bir iki [S116b] kalduğda hazret-i vâlid mârû’z-zıkr kethudâsı olan Şucu Dede’ye hitâben buyurlar idi ki: “Bize dağı vaqt geleyorur. Hırmen şöni dervîşlerüñdür. Bizler dağı dervîşâna bir dîg, cüş idelüm. Müft-hür bâlâ-nişin olmayalum” diyü ba‘zan tedârik-i ravğan ve miş ve şehd ve eruzz kâydıyla taqâyüüd eşnâsında iken mollâyı belde ya mütesellimi ‘azl olup cemî‘leri¹⁴³³ perişân ve hazret-i vâlide vaqt-i da‘vet qalmazdı. Bu hikmet-i hafıyye mükerreren vâkı‘ olup güyâ bu zât-ı sûtüde-şifât için rûzgâr-ı cem‘iyyet şöhet tedârik idüp fi’ş-şayf ve’ş-şitâ’ ziyâfetler yinüp istifâ-i hazz olıñduğdan şöñra ‘azl-i rü’esâ ile perişân olmalarından münfehîm olan budur ki ancak bu kadar tek ü pû ve elvân-ı ni‘am bu vücüd-ı bihbûd için imiş¹⁴³⁴ lâkin ekâbir ü aşâgirden bunı mütefaţın kimse bilmem.

*Li-mü’ellifihî!*¹⁴³⁵

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Ez-berây-ı evliyâ-i hod İlâh-ı zü'l-celâl

*Ber-zemîn-i mükremet güsterde h‘ânâ-yı nevâl*¹⁴³⁶

Ma‘lûm-ı cümledür ki: Si‘a-i ma‘îşetlerinden¹⁴³⁷ her mälzeme vaqtiyle [M115b] gelüp muzâyâğa çekilmeyüp qarâbîn ü nüzürdan mâ-‘adâ her ne ki dâ’ireye lüzümü vardur, nefâdından muqaddem pey-der-pey gelürdi. Meşelâ

¹⁴³³ cemî‘leri L ve M: cem‘leri K ve S.

¹⁴³⁴ için imiş K ve S: için L ve M.

¹⁴³⁵ Li-mü’ellifihî L: Li-mü’ellifihî beyt S: ۴ K ve M.

¹⁴³⁶ Celal sahibi Allah kendi dostları için nimet sofralarını cömert zemine sermiş.

¹⁴³⁷ ma‘îşetlerinden K: ta‘ayyüşlerinden L, M ve S.

Meydānī Dede “Kaḫve Ḥaḫḫ yetire” [L90b] dimedin kaḫve gelürdi. Veḫıs ‘alā-hāzā, ilā āhiri’l-‘ömr [S117a] şafāyāb-ı küllī olduklarından lisān-ı teşekkürleri ekşeriyā bu bā’iş ḥāmd-i [K105b] firāvān ve teşekkür-i bī-pāyān olacaḫ ‘ibret-engīz ile tefevvūh buyururlar idi. “Vaḫtimüzde beş pādişāh nevbeti geḫdi. Bu ḫadar şeyḫ ü’l-islāmlar ve ḫāzı ‘askerler ve mühr şāḫibi vezīrlar ‘ālem-i ‘ademe seyāḫate gitdiler. Bizler¹⁴³⁸ henüz müreffehü’l-ḫāl peygüle-nişīn-i ḫānḫāh-ı Ḥāzret-i Argun ḫüddise sırrihü’l-meknūn¹⁴³⁹ olup bu künc-i teng ü tāriḫde olan si‘a-i¹⁴⁴⁰ ‘işimüz ve refāhiyyet-i vaḫtimüz hiç bir āferīdeye i‘tā olunmamışdur” diyü dā’imā ḫāmd ü şükr ile evḫāt güzār ve dād u diḫiḫ-i Girdigār idügüne taşriḫ buyururlar idi. Ve zuḫūr iden fütūḫātı dā’imā fuḫarāya tavzī‘ ve taḫsīimde ser-i mü tekāsül itmezlerdi.

Li-mü’ellifihī:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Bürd-bārīde mişālī hemḫü kūh

Bez l ü i‘tāda¹⁴⁴¹ müşābih-hemḫü¹⁴⁴²yemm

Ma‘lūmımızdur ki: Dervīşāndan ve evlād-ı etbā‘dan her ne ḫadar ki bir nā-şāyeste ḫareket görseler taḫammül ve hezār tecrübelerinden nāşī zāḫiran setr ile mu‘amele idüp kemāl-i kiyāsetlerinden va‘z u tezkīrlerinden o şāḫib-i [M116a] zilleye yine şaded iḫinde dāḫil bir nūkte-rānī iderler idi ki sā’ir müstemī‘īn vāḫıf

¹⁴³⁸ bizler K, M ve S: L’de yazılmamıştır.

¹⁴³⁹ meknūn L, M ve S: meknūnı K.

¹⁴⁴⁰ si‘a-i K: sille L: sille-i M: semer-i S.

¹⁴⁴¹ i‘tāda K ve S: ‘aḫāda L ve M.

¹⁴⁴² müşābih-hemḫü yemm S: müşābih-i mişl-i yemm K, L ve M.

degül; ammā şāhib-i zelle müsteş'ır olup kalben ve kâliben tâ'ib olup vücūd-ı bihbüdlarınıñ ne rütbe setr¹⁴⁴³ ile muāmele ve bürd-bârlığına ve te'dib-i zarifâne ve 'âkılâne ve âlimâne¹⁴⁴⁴ ve kâmilânesine [S117b] her nefis cânla 'âşık idi. Ba'zan müsteş'ırından su'âl vârid olmuş ki "Sulţānum tekyeye ba'zı [L91a] nā-hem-vār nā-tirāşide ricāl-şüret habiş-siret âdemler şıket idiyorlar. Bunlara [K106a] peşin cevāb virilse ve merķūm emşālinüñ şıketi def ü ref olınsa enseb degil midür?" dinöldükde cevāb-ı bā-şavāb buyururlar idi ki "Bu hānķāhlar deryā mişālidür. Bunuñ içinde her maḥlūķdan bulunur ve lüccesinde dürr-i hoş-āb daḥı olur. Anı bu maḥalle sevķ idenüñ elbet¹⁴⁴⁵ bir murād-ı 'aliyyesi vardır. Bize çün ü çerā iktizā itmez." buyururlar idi. Vāķı'ā *Menķabe-i Şeyḫ Ahmed Eflākī*¹⁴⁴⁶ de meşūrdur ki ḥāzret-i pīr kuddise sırrihü'l-münir ḥāzretlerinüñ *Men ğalebīr kerdem*¹⁴⁴⁷ buyurmaları her vaķt güzidegān-ı nüfūs, taraf-ı tariķ-i Mevleviyyeye müncezib olmuşdur. Eger geregi gibi tefahḥuş olınsa zamāne ricālinüñ güzide nüfūslarınıñ ekşeri tariķimizde bulına¹⁴⁴⁸ gelmişdür ki zebān-ı velāyet ü kerāmet-beyān-ı ḥāzret-i sulţāndan bu mışra' şādır olmuş. [M116b]

Mışra':¹⁴⁴⁸

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

*Şeyḫ-i şüyüh-i 'ālemest her ki şüd nev-mürīd merā*¹⁴⁴⁹

¹⁴⁴³ setr L, M ve S: si K.

¹⁴⁴⁴ âlimâne K ve S: âmilâne L ve M.

¹⁴⁴⁵ elbet K: ellette S: elbet L ve M. L'de elbet kelimesi vardır kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁴⁴⁶ Ben eledim.

¹⁴⁴⁷ bulına L, M ve S: yolına K.

¹⁴⁴⁸ Mışra' L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹⁴⁴⁹ Bize yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir.

Mısranın *Dîvân-ı Kebîr*deki şekli:

Şeyḫ-i şüyüh-i 'ālemest ān ki tu rāst nev-mürīd

Bu dađı ma'lūmuñ¹⁴⁵⁰ ola ki bu zıkr olınan menķabeden bir¹⁴⁵¹ fikr zuhūr itmesün ki cümle nā-şāyeste ĥarekāt-ı dervīşāna iğmāz-ı 'ayn buyururlar imiş. Böyle degül belki şer' u tarīķden ĥāric ĥareket zuhūr itse tenbihāt-ı ekīde olınup mütenebbih [S118a] olmazsa ser-pā olınur idi. 'Ale'l-ĥuşuş ki mārru'z-zıkr Şucı Dede'nüñ ĥalenderāne reftār u güftārını görüp işiden cānlar kec-reftār¹⁴⁵² cür'et ne mümkün; ammā zamāne bī-edeblerinden¹⁴⁵³ [K106b] ba'de memāti'l merķūm ĥarekāt-ı mu'avvece zuhūr ile¹⁴⁵⁴ münfehım [L91b] oldu ki böyle bir vücūd mürebbiyü'l-mübtedī ĥānķāhlarda ziyāde lāzım imiş. Lākin *ilā yevminā ĥāzā*¹⁴⁵⁵ böyle bir vücūda muĥtācuz 'anķā-şıfat bir lāneden¹⁴⁵⁶ görilmiş degül *ve li-küllı 'asrin ricālin*¹⁴⁵⁷ muĥtezāsınca biz dađı bulunduđı minvāl üzre tekmil-i vaķt itmeden demlenüp getmedeyüz ki ĥāzret-i vālid-i mācid kuddise sırrıhū¹⁴⁵⁸ bir kıı'a-i ĥarrālarında ĩmā buyurmuşlardır.

Sana yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir.
Beytin Dîvân-ı Kebîrdeki şekli:

Şeyĥ-i şüyüh-i 'ālemest ān ki tu rāst nev-mürîd
Ān ki girift dest-i tu ĥaşbek-i zamān buved

Sana yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir. Elini tutan zamanın hasbeyi olur.

*"Has-bek" aynen böyle, Türkçe geçiyor. (Gölpınarlı'dan)

Mevlânâ Celāleddin *Dîvân-ı Kebîr*, (haz. Abdülbaki Gölpınarlı), Eskişehir: Kültür Bakanlığı Yayınları 1992. s. 89. C VII/ G XVIII/4.

Mevlânâ Celāleddin Rûmî, *Dîvân-ı Kebîr (Dîvân-ı Şems)*, G 557/4.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh557/>.

¹⁴⁵⁰ ma'lūmuñ K, M ve S: ma'lūm L.

¹⁴⁵¹ bir K ve S: bu L ve M.

¹⁴⁵² kec-reftār K ve S: kec-reftārile L ve M.

¹⁴⁵³ bī-edeblerinden K ve S: bī-edeblerindendür L ve M.

¹⁴⁵⁴ zuhūr ile K: zuhūriyla L, M ve S.

¹⁴⁵⁵ Günümüze kadar

¹⁴⁵⁶ bir lāneden S: per-i lānede K: bir lānede L ve M.

¹⁴⁵⁷ Her asrın bir adamı vardır.

¹⁴⁵⁸ sırrıhū S: sırrıhū ĥāzretleri K ve M: sırrıhū ĥāzretlerinüñ L.

*Kıf'a:*¹⁴⁵⁹

[*Me'ûlü Me'â'îlü Me'â'îlü Fe'ûl*]

Nezzâre-i âlâ-yı şu'ûn eyleyerek

Geldük bu temâşâ-gehe ammâ giderek

Mümkün degül ârâm dudam bir yerde [M117a]

*Her-dem çekilüp gitmedeyüz demlenerek*¹⁴⁶⁰

Ve ol¹⁴⁶¹ hüceste-hişâlün terk ü tecrîdinde olan mü-şikâflık müvellihetü'l-
'u'küldür. Evân-ı seyâhatlerinde olanı¹⁴⁶² *katretü mine'l-yemm*¹⁴⁶³ bâlâda zıkr-i
sebkat itmişdür. Lâkin hîn-i i'kâmetlerinde buldukları keyfiyyet
Mu'ayenemüzdür ki: Me'kûlât u meşrûbâtta cümle ile müsâvî melbûsât-ı huşûşî
senede bir def'a boğâşiden¹⁴⁶⁴ penbeli iki libâs fi's-şayf ve's-şitâ' şâlişi yok
ciblerinde bir pâre bulunmaz fütûhât her ne ki zühûr ider, zîr-i postdan [S118b]
hârc iderler. Aşşama biri qalmaz ve tekyede bulunan cânlaruñ ma'ûnâtı cümle tām
duhân kisesi dağı bir¹⁴⁶⁵ olup cümle andan isti'mâl iderler idi. Ve kendüler için
bir duhân kisesi ittihâz itmeyüp yanlarında kâğıd¹⁴⁶⁶ üzre vaz' [K107a] olunur idi.
Hammâm bahâları ay başında icâra takâş, tırâş ücreti üç beş haftada zühûr iden
fütûhâtdan virilür idi. Muhaşşal-ı kelâm her hâlde [L92a] ehl-i dünyānuñ hilâfı

¹⁴⁵⁹ Bütün nüshalarda kıf'a ismi verilse de bu dörtlük bir rubâidir.

¹⁴⁶⁰ Bu kıta Sâkîb Dede Dîvânı'nda yer almamaktadır. *bk.* Ahmet Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkîb Dede ve Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2003.

¹⁴⁶¹ ve ol K, M ve S: ve öñ L.

¹⁴⁶² olanı K ve S: olan M: L'de yazılmamıştır.

¹⁴⁶³ Denizden bir damla.

¹⁴⁶⁴ boğâşiden M ve S: boğasiden K ve L.

¹⁴⁶⁵ bir L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹⁴⁶⁶ kâğıd L, M ve S: kâğız K.

üzre¹⁴⁶⁷ idi. ‘İydeynde merķūm Şucu Dede mübārek, cıblerine iki üç ğuruş ħarclık olsun için ħorlar idi. Mezbūr dede cümle ‘aķārāt¹⁴⁶⁸ u ğallāt ve fütūhāta¹⁴⁶⁹ vā‘zı‘ü’l-yedd olup senede ancak bu mezkūrdan ğayrı bir ħabbe virmez idi. Ammā be-her yevm dest-i kerem-peyvest-i ħazret-i vālid-i mācid daĥı ħarc-ı dirhem ve denāyirden ħālī olmazdı. [M117b]

Mışra‘:¹⁴⁷⁰

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Görinürden çok efendi bunda görünmez ma‘nā

mışdāķınca her aĥvāl ü eţvārları küncāyış-i beyān olsa böyle bir iki mücellede daĥı muĥtācdur. Bu evşāf-ı celīle ile muttaşif olan vücūd-ı bihbūdlar ħaĥķında ħazret-i bürhānü’l-vāşılın *Terğīben lehüm*¹⁴⁷¹ buyurmuşlardır.

Nuşĥ-ı cān-fezā-yı Ĥazret-i Mesnevī:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Sāye-i şāhān taleb her dem şitāb

*Tā şevī z’an sāye bihter z’āfitāb*¹⁴⁷²

¹⁴⁶⁷ üzre K: L, M ve S’de yazılmamıştır.

¹⁴⁶⁸ ‘aķārāt S: ‘aķār K, L ve M.

¹⁴⁶⁹ fütūhāta L, M ve S: fütūhāt-ı K.

¹⁴⁷⁰ Mışra‘ L, M ve S: ĞK.

¹⁴⁷¹ Onlara teşvik olsun diye.

¹⁴⁷² *Mesnevī*, 2/2205., Her an süratle padişahların gölgesini ara; bu gölgeyle güneşten daha iyi olursun.

Çün netice-i hecr-i hemrâhân gam est

*Key firâk-ı rûy-i şâhân z'an kem est*¹⁴⁷³

În hevâ râ neşkened ender cihân

*Hîç çîzî hemçü sâye-i hemrehân*¹⁴⁷⁴

Ger sefer dâri bedin niyyet berev

*Ver hazer bâşed ez in gâfil meşev*¹⁴⁷⁵

Goft Haqq ender sefer her cā revî

*Bāyed evvel tâlib-i merdî şevî*¹⁴⁷⁶ [S119a]

Kaşd-ı gencî kon ki in şud u ziyân

*Der teba'âyed tu an râ fer' dān*¹⁴⁷⁷

Her ki kâred kaşd-ı gendom bâşedes

---

¹⁴⁷³ *Mesnevî*, 2/2204., Yoldaşlardan ayrılığın neticesi kederdir; padişahların yüzünden ayrılık bundan aşağı olur mu hiç?

¹⁴⁷⁴ *Mesnevî*, 1/2957., Dünyada yoldaşların gölgesi gibi hiçbir şey bu isteği kıramaz.

¹⁴⁷⁵ *Mesnevî*, 2/2206., Yolculuğun varsa bu niyetle git; yerinde kalacaksan bundan gafil olma.

¹⁴⁷⁶ *Mesnevî*, 2/2210., Hak buyurdu: "Yolculukta gittiğin yerlerde önce adam aramalısın."

¹⁴⁷⁷ *Mesnevî*, 2/2211., Defineye yönel; zira bu kâr ve ziyan peşi sıra gelir; kâr ve zararı parça/ayrıntı bil.

Kāh-i ḥod ender teba‘ miāyedeş¹⁴⁷⁸

[K107b][L92b]

Keh bekārī ber neyāyed gedomī [M118a]

Merdomī cū merdomī cū merdomī¹⁴⁷⁹

BĀB-I SĀDİS

Ṭaşarrufāt-ı kudsiyyeleri ve envā‘-ı kerāmātla memzūc ḥüsn-i terbiyyeleri ve derdmendān-ı güm-geşte-i tīh-i nefsanıyye olan mürīdīn ü muḥibbīni menzile-i selāmete işāli beyānındadır. **Mu‘ayenemüzdür ki:** Kāraḥiṣār-ı şāhib Mevlevīḥānesinüñ vaḳf karyelerine Hācī Bostān Efendi tarafından vekālet-i tevliyye üzre irsāl olınuḳları ezmānda yevmen min-e’l-eyyām Qandīli-zāde nām bir vā‘iz-i şehīrūñ bir ner evlādı dünyāya gelür. Kemal-i ḥulūşından nāşī ol sâ‘at ḥazret-i vālid-i mācid ḥuzūrına getürür. Cenāb-ı velāyet-me‘ābları daḫı dest-i sūdlā rīḳ-ı dehen-i¹⁴⁸⁰ ḡonce-i cennet-āsālānyla dehen-küşā olurlar ‘ilm-i nāfi‘ ve ‘amel-i şālih ed‘ıyyesiyle ircā‘ iderler ba‘dehū yigirmi seneye qarīb bu maḥdūm İstanbul’a ‘azīmet kaşdıyla dāmen-būs-ı ḥazret-i vālide gelüp *ba‘de’l-leteyā velletī*¹⁴⁸¹ kütüb-i tekyeden birini aḫz u baḫş u ciddle münāsib bir şaded bulup hem cerren şaded-i mütemādī olup mülzem olması mümkün olmamaḡla ḥazret-i vālid buyurdılar ki: “Bu senüñ ḥāşılıñ evvelā¹⁴⁸² [S119b] *kāle yeḳūl*¹⁴⁸³ dehen-küşālıḡa i‘tā’ olınan rīḳdan ḥāşıldur. Ne ān ki senüñ pederüñ bir ḳalīlü’l-bizā‘a kimsedür.”

¹⁴⁷⁸ *Mesnevî*, 2/2212a., Ekin ekenin amacı, buḡdaydır; saman onun peşi sıra gelir.

¹⁴⁷⁹ *Mesnevî*, 2/2212/b., Saman ekersen buḡday çıkmaz. Bir adam ara bir adam.

Bu beyit KANAR’da ana metin içinde verilmişken AK’da yazmanın kenarında olduḡu ifade edilerek ana metin içine dahil edilmemiştir. Bu beyit her iki çeviride de *Mesnevî*, 2/2212., numaralı beyitten sonra gelmektedir. Kanar s. 446. AK s. 235.

¹⁴⁸⁰ dehen-i M ve S: dehene L: mürüvve K.

¹⁴⁸¹ Uzun tartışmalardan, müzakerelerden sonra.

¹⁴⁸² evvelā S: evvelā bizim K: olan L ve M.

¹⁴⁸³ Dedi, diyor.

diyü iskât buyurduklarında maḥdüm-ı merķüm ğarķ-ı ʿırķ olduğı hâlde meclisden kâlkup [M118b] rāhî olmuşdur. Meger ki maḥdüm [K108a] bir risâle teʿlîf itmiş imiş. Şeyhü'l-islâm-ı vaķte ʿarz ider. Ol dağı dîbâceye nazâr iderken ceberrût lafzını¹⁴⁸⁴ görür taʿrîfini¹⁴⁸⁵ [L93a] suʿâl ider. Maḥdüm taʿrîf-i¹⁴⁸⁶ tâmdan ʿâciz olınca Şeyhü'l-islâm buyururlar ki maḥdüm¹⁴⁸⁷ böyle teʿlife şarf-ı vaķt olunmadan oķuyup bizâʿa-dâr olmañuz evlâ vü aḥrâdur ki dinilmişdür.

Mıřraʿ:¹⁴⁸⁸

[Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün]

*Lik fehmiiden bih ez-goften buved*¹⁴⁸⁹

Derd-mend maḥdüm vaṭân-ı aşliyyesine geldükde çok geçmeyüp rışlet itmişdür. İmʿân olunur ise ibtidâda¹⁴⁹⁰ rîķ-i mübârekelerinden zuhûr iden yenâbîʿ-ı ʿilmiyye şâniyen fûrû-mâyelik ḥasebiyle bunuñ gibi baḥr-ı zeḥḥâr ile cedel ü baḥř ğayret-i merdân-ı İlähiyyeyi ikâz idüp derdmend sersebz olamayüp ʿâlem-i civânide müşâfir-i ʿâlem-i beķâ olmuşdur.

Mıřraʿ:¹⁴⁹¹

[Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün]

¹⁴⁸⁴ lafzını L, M ve S: lafzı K.

¹⁴⁸⁵ taʿrîfini L, M ve S: taʿrîfi K.

¹⁴⁸⁶ taʿrîf-i L, M ve S: cevâb-ı taʿrîf-i K.

¹⁴⁸⁷ maḥdüm K, M ve S: L'de yazılmamıştır.

¹⁴⁸⁸ Mıřraʿ L ve M: K ve S'de yazılmamıştır.

¹⁴⁸⁹ Lakin anlamak söylemekten iyidir.

¹⁴⁹⁰ ibtidâda K ve S: ibtidâ L ve M:

¹⁴⁹¹ Mıřraʿ L ve M: K ve S'de yazılmamıştır.

*Hışm-ı merdān huşk gerdāned seřāb*¹⁴⁹²

Mazmūnı ğayret-i merdān-ı Hudā'dan ğayetü'l-ğāye ihtirāz olunmalıdır. Bu naql olınanun 'aksi bizüm h'vāce-tařımız olan Mehmed 'Alī Dede ahvālidür ki pederlerine Tařacı-zāde Muřtafā Efendi dirler idi. Oğul řasreti imiř. [S120a] Vařtā ki merķūm dūnyāya geldükde [M119a] kımāř-pi'çide řazret řuzūrına getürüp anuñ dađı dehenin mübārek riřlarıyla küřāde kılup řayr du'ā ile pederi ref' ve menziline iřāl ve řığar-ı sinninde kemāl-i edeb ü ta'allüm üzre neřv ü nemā bulup řahāret ü diyānet üzre ba'de'l-bülüg řariķat-ı 'aliyyeye duřul ve sinin-i 'adide řıdemāt-ı řāķķa ile yine bir ān telemmüzden řālī olmayup ilā-irihālī'l-mürebbi ķuddise sırrıhū ifnā-yı [L93b] vücud tařřil-be-būd ile [K108b] müřteğil ba'dehū hicrān-ı řāķat-keře müteřammil olamayup řabrı sefere tebdil ve āsitāne-i sa'ādetde řend sāl meķř ile nā'il-i meřřihat-i řānķāh-ı Edirne olmuřdur. Yine hicrāna tesellī-yāb olamayup isti'fā üzre āsitāne-i sa'ādete rucū' idüp bu def'a řariķātī řizmetiyle müstes'id olmuřdur. Bunuñ emřali hezār ğüne řuhūr itmiřdür. Bizüm bu tařririmüz *el-řafnetü tedüllü 'ale'l-beyder*¹⁴⁹³ mazmūnı üzre *řatretü min'el-yemmdür*.¹⁴⁹⁴ Ve dađı 'ayn-ı 'ināyet-i Rabbānī olan enzār-ı řasenelerinde olan řālet-i müridīn ü muřibbīnden her kimüñ ki derūnında řalecān virür bir ma'nā olsa o kimse řuzūr-ı fā'iz olınurlar. Yine duřul ü 'ayn-ı kerem ile nigerān olsalar hemān o kimsenüñ müřkiline küřāyiř ü řab'ına sürür-ı nā-mařřūr ilķā olunup

¹⁴⁹² *Mesnevī*, 3/2815., Erlerin öfkesi bulutu kuruttur.

Beytin tamamı şu şekildedir:

Hışm-ı merdān huşk gerdāned seřāb
Hışm-ı dilhā kerd 'ālehmā řarāb

Mesnevī, 3/2815., Erlerin öfkesi bulutu kuruttur; gönüllerin öfkesi alemleri harap eder.

¹⁴⁹³ Bir avuç (buğday) harmana delil olur.

¹⁴⁹⁴ Denizden bir damla.

behcet [S120b] ü şafâ ile ‘avdet ider idi. Varaķı ve ta‘vîz-i nef̄s itme bür‘-i sâ‘ayı [M119b] mutezamın olup dest-i sūd-ı kerem-peyvestleri hezâr ‘ilel ü eşkâma müdâvât olmuş idi. Hele nüsha-i Mevleviyye i‘tâları aķsâ-yı bilâda münteşir idi. Vücūd-ı bihbūdlarında olan taşarrufât u kuvvet-ı qudsiyyeden mâ‘adâ şevb-i mübârekelerine daķı tecâvüzi muḥayyeretü’l-‘uķıldür. **Mu‘âyenemüzdür ki:** Ḥadîce nâm bir evlâdımız ğunüde-i kehvâre iken ümmü’ş-şıbyân ta‘alluķı gibi bir nesne olup pîç ü tâb ile mağşî ‘aleyhâ olmağla vâlid ü vâlideye perişânî ḥâşıl olup ḥazret-i vâlid-i mâcide ceze‘-i mihrībânî-i evlâd ile varduğunda keremen ḥânemüzi teşrif buyurup dūş-ı [K109a] mübâreklerinden şâl-ı meymenet eşerlerin selb ü gehvârede olan ma‘şümeye tağatḫi itdükleri [L94a] sâ‘at, ma‘şüme ceza‘ vü feza‘dan münkaḫı‘ ve bir daķı ol ḥâl ‘avdet itmemişdür. Vücūd-ı fâ‘izü’l-cüdları kân-ı memliḥâ gibi olup şevbe tecâvüzi ‘acâyib-i qudretten olup ve kuvvet-i qudsiyyelerini mebnîdür. Ve ağrebü’l-‘acâyib maḥalle fakîrelerinden bir marîza bir iki seneden beru bir enderünî maraza mübtelâ olup ne kâdar ki ‘ilâca mücidd olur. Mümkün olmaz ḥâtırına bu ma‘nâ lâyiḥa olur ki küleh-i ḥazret-i vâliden ‘ilâc-ı rüḥânî istimdâd eyleye ‘ale’s-seḥer gelüp mâ-beynü’l-bâbeynde [S121a] âbdest legeni kıyâsile sâde bevl legeni durur imiş. Şifâ’ niyyetine birkaç yudum içüp [M120a] ḥâlî¹⁴⁹⁵ idince iĉerüye girüp ḥazret-i vâlid-i mâciddan istimdâd ider buyurur ki sen şifâyı mâ-beynü’l-bâbeynde bulduñ vâķı‘â hemân o sâ‘at cümle veca‘ı sâkin olup ğünden ğüne şıḥḥate teraķķî idüp şubḥ u mesâ ezķâr-ı ḥayriyye-i evliyâu’llâh ile evķât-ğüzâr idi. Tâ’ife-i kuḫfâta bu bir ğirân naķıldür. Lâkin ulü’l-elbâba bedîhiyyâtıdandır ki elbise kısmı taşradan mümâs olup imtiyâz kesb idince mâ‘-i ķarâḥ aķsâmı eşref-i insân iĉine duḫül ider de kesb-i şeref itmez mi? *Fe’fhem velâ tete’anned*¹⁴⁹⁶ pâ-yı mübârek-simâ-peymâları şerefın su’âl idersün. İbtidâ-yı emrden maḥmiyye-i Kütâhiyye’ye ķadem-nihâde olduklarında ekşer

¹⁴⁹⁵ ḥâlî K: ḥayyâl L, M ve S.

¹⁴⁹⁶ Anla ve inat etme.

mezâlim ü bidâc, def [K109b] ü ref olunup gūyā o vakte gelince beldemüz maḥmiyye yerine ma'zūbe¹⁴⁹⁷ imiş. Vücūd-ı bihbūdlar ile maḥmī min-‘indi’llāh olup gündün güne zūlm münkazī ve refeh¹⁴⁹⁸ rū-nümā olmuş. Ve tarīk ü āyīn-i Mevleviyye tekmīli ile icrā ve ekşer ‘ulūm-ı ‘aqliyye ve nakliyye zāt-ı sūtūde-şifātlarından münteşir olma ve ‘ilm-i Fārisī [L94b] ḥod nesiyen mensiyyen kabīlinden iken zamān-ı sa‘adetlerinde telāmizeden nice şu‘arā peydā olma dervīşān-ı Mevlevīye ve tarīkat-ı ‘aliyyeye [S121b] raḡabāt münkaṭı‘a iken merḡub-ı küll olmaḡ bizüm gibi ve hezār nüfūs-ı zāyi‘anuñ iḡyāsı bunuñ emşālī fevā'id-i cemme ekşeru min-en-yuḡşādur. Bendegān-ı ḡaşş-ı [M120b] İlāhīnūñ ki cevāriḡ ü eşvābında bu kadar kerāmet kōnılmış ola cevāniḡ ü esrārında ne kadar olmaḡ gerek kıyās olma¹⁴⁹⁹ ki şāḡib-i Ḥāzret-i Meşnevī ḡuddise sırrıḡü'l-‘azīz buyurmuşdur:

*Meşnevī-i Şerīf:*¹⁵⁰⁰

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Bendegān-ı ḡaşş-ı ‘allāmü'l-ḡuyūb

*Der cihān-ı cān cevāsīsü'l-ḡulūb*¹⁵⁰¹

Der derūn-ı dil der āyed çün ḡıyāl

*Pīş-i ü meḡşūf bāşed sırr-ı ḡāl*¹⁵⁰²

¹⁴⁹⁷ ma'zūbe L ve S; maḡzūbe K ve M.

¹⁴⁹⁸ refeh K ve S; riḡḡa L ve M.

¹⁴⁹⁹ olma L, M ve S; olmsa K.

¹⁵⁰⁰ Meşnevī-i Şerīf S; mışraç M ve L: K'de yazılmamıştır.

¹⁵⁰¹ Meşnevî 2/1470., Gaybları bilenin has kulları, can dünyasında kalplerin casuslarıdır.

¹⁵⁰² Meşnevî 2/1471., Gönlün içine hayal gibi girer; hâlin sırrı, onun önünde açılır.

Anki vâkıf geşt ber esrâr-ı hû

Sırr-ı maḥlûkât çibved pîş-i ũ¹⁵⁰³

Anki ber eflâk refâreŝ buved

Ber zemîn reften çı duŝvâreŝ buved¹⁵⁰⁴

Cısmıŝân râ hem zi nûr isriŝte'end

Tâ zi rûḥ u ez melek bogzâŝte'end¹⁵⁰⁵

Çünki mevŝûfî be evŝâf-ı celîl

Zâteŝ-i emrâz bogzer çün Ḥalîl¹⁵⁰⁶

Gerded âteş ber tu hem berd u selâm

Ey'anâşır mer mîzâcet râ ğulâm¹⁵⁰⁷

[K110a] Ulü'l-elbâba ḥafî olmaya ki zamân-ı kerâmet ‘unvânlarında bir zâlim vâlî ya bir câbir ḥâkim olsa senei tekmiîl idemeyüp ‘azlile hem-‘inân-ı cezâsın bulup ekŝerîyâ üç ay [L95a] ḥükümet idemez idi. Bu menḳabe mükerrer

¹⁵⁰³ *Mesnevî* 2/1473., Hakk'ın sırlarına vâkıf olanın önünde yaratıkların sırrı nedir ki?

¹⁵⁰⁴ *Mesnevî* 2/1474., Feleklere gidebilenin, yeryüzünde yürümek için ne güçlüğü olur?

¹⁵⁰⁵ *Mesnevî* 3/8., Cisimleri de nurla yoğruldu, böylece ruhu ve meleği geçtiler.

¹⁵⁰⁶ *Mesnevî* 3/9., Madem ulu Hakk'ın sıfatlarıyla sıfatlandın, Halil gibi hastalıkların ateşini aş.

¹⁵⁰⁷ *Mesnevî* 3/10., Ateş sana da soğur ve güvenli olur. Ey unsurlar mizacının kölesi!

vâkıf olmuşdur.¹⁵⁰⁸ **Mu'āyenemüzdür ki: [M121a]** Biñ yüz yigirmi sekiz târihinde Türk Aḥmed Paşa nāmına bed-kerdār zālīm Paşa vālī-i diyārimuz olup **[S122a]** zulmi ḥadden efzūn olmağla şehrimüze duḥūl müyesser olmayup taşrada iken sefere ta'yīn olunup Varadin'de kefere yedinde maqtūl olmuşdur. Ba'dehū yigirmi toḳüz târihinde Ṭamḡacı 'Alī Paşa nāmına bir sekrān vālī olup üç ay mekṣ itmedin sefere ta'yīn olunup ba'dehū bir vilāyetde beş ay mekṣ naşīb olmayup devr-i dāyim-i bilād helāk olmuşdur. Bunun 'aḡabinde Menlikli 'Alī Paşa vālī olup iḳtizā-yı diyānet ü şecā'at ü şehāvet dört sene 'ale't-tevālī rūz-şeb şeref-i şoḡbet-i ḥazret-i vālid-i mācid daḡı münfehem¹⁵⁰⁹ olmağla imtidād bulmuşdur. Zevi'l-'uḡūle pūşide degüldür. Çok zamāndan beru paşa-yı merḡūma gelince iki sene bir vālī olmamışdur. Bundan daḡı çok ma'nā münfehem olur. Eger bu gūne vülāt u ḥukkām ile olan ḥālleri taḡrīr olınsa bir iki mūcellede daḡı muḡtācdur. Ḳāşır fehman böyle kıyāş eylemeyeler ki ḥazret-i vālid-i mācid **[K110b]** vūzerāya dost ola ve anlar ile ülfete ḡvāhişi¹⁵¹⁰ lākin kār ber-'akşdür. Nice bī-cürm olanı taḡlīş ve nice umūr-ı şer'iyi tefḡīm ve nice ṭariḡ-ı şevāba irşād ve nice maḡalline taşadduḡ ve nice erāmīl **[S122b]** ü eytāma nūvāziş itdürme ve ehl-i 'ırzuñ 'ırzını hetkden şiyānet ve meclislerinde nikāt u neşāyih **[M121b]** ve mevā'ız u kerāmet-āmīz muşāḡabāt ve maḡallile bezle-gūyī ve ḡumūm u hūmūmlarına tesliye-baḡş olmaları gibi fi'l-cümle baḡılsa her evzā' u ḡareket ve kelāmı kerāmete dā'ir bunuñ gibi sūtūde-şiyem muḡarreb-i vūzerā olmaz da **[L95b]** kim olur? Bunuñ gibi¹⁵¹¹ vūcūd-ı nā-yāblara şāḡān-ı ḡadr- şināsān ḡasret çekmişdür. Eger tefahḡuş olunur ise bu faḡīr teşaffuḡ itdūḡi kitāblarda ancaḡ Ḥüseyin Bayḡara nāmıyla mu'anven olan melik Ḥazret-i Cāmī'ye mālik olup şeref-i şoḡbet ü ülfeti ile

¹⁵⁰⁸ Bu menḡabe mükerrer vākıf olmuşdur S:(S'de der-kenara yazılmıştır.) Bu mükerrer vākıf olmuş L ve M: L ve M'de "mu'āyenemüzdür ki" ifadesinden sonra yazılmıştır. K'de yazılmamıştır.

¹⁵⁰⁹ münfehem K: münzamm L ve M: münzamm S.

¹⁵¹⁰ ḡvāhişi L, M ve S: ḡvāhişi ola K.

¹⁵¹¹ gibi K: L, M ve S'de yazılmamıştır.

müşerref olmuş¹⁵¹² ve adrini alamış la. Bu maalle adar mkerrerdr. Bir de vzerdan Yemen Ftii Sinn Paşa bir¹⁵¹³ kmil¹⁵¹⁴ Mevlev dervşine mlik idi dirler. –El- ‘uhdeti ‘ale’r-rv ve’l-ifl- ve cmle hl-i şehr  e’trfu mcerrebi olmuş di ki azret-i vlid-i mcid bir vezr ile brdet zre aynen grşr olsa şar u kebr m‘lm ve bern v pr mefhm olur idi ki vl olan vezr gyet zlim  cbirdr yhd menhiytdan bir kebre ile mbteldur. Yhd nş nřndan¹⁵¹⁵ tevell ider. Yhd bir ‘aybla m‘ybdur. [S123a] İctinb ider. Yosa lyş-i mezkreden pk-dmen olup nşhat-i a zre rh-rev¹⁵¹⁶ [K111a] olan vzerya ser-i m kelm- a iblgda teş şi buyurmazlar idi. [M122a]

*Mışra*¹⁵¹⁷:

[F‘iltn F‘iltn F‘iltn F‘iln]

*Nuş- ada seyf-i Hind gibi idi*¹⁵¹⁸ krger

Mu‘ayenemzdr ki: Bi Yz Kr  trinde defterdrlkdan murec ‘İzzet malaş ile mteallaş ‘Al Paşa nmna bir vezr vl olup gelmezden otuz gn muaddem mkşife-i ‘lem-i mişllerinden ve uvvet-i udsiyye-i

¹⁵¹² olmuş K ve S: L ve M’de yazılmamıştır.

¹⁵¹³ Bu maalle adar mkerrerdr. Bir de vzerdan Yemen Ftii Sinn Paşa bir L ve M: Bir de vzerdan Yemen Ftii Sinn Paşa, bu maalle adar mkerrerdr bir K: [Bu maalle adar mkerrerdr.] Bir de vzerdan Yemen Ftii Sinn Paşa bir S. S’de "Bu maalle adar mkerrerdr" cmlesi der-kenara yazılmıştır.

¹⁵¹⁴ kmil L, M ve S: kmil  mkemmel K.

¹⁵¹⁵ nş nşndan S: nuş- nşdan K: nş tenauşundan L: te[na]şşuundan M.

¹⁵¹⁶ rh-rev K: reh-rev L, M ve S.

¹⁵¹⁷ mışra L, M ve S:K.

¹⁵¹⁸ idi K, M ve S: ider L.

taşarruflerinden¹⁵¹⁹ bu haķır müstemende naķl buyurdılar ki bu gelecek paŗa ile bir seffineye binmiŗüz. Halk izdihām gemi daķı çürük hemān batmaĝa ķarīb deŗetümden ednā bahāne ile kenāre-gīr¹⁵²⁰ olurum. Bunlar gözden nihān olunca giderler. Ta‘bīrin daķı [L96a] luţf buyurdılar ki taķmīnen bu gelecek paŗanuñ defter-i a‘māli tolidur. Keŗtī-i bedeni deryā-yı mevte ķarībdür. Daķı görelüm ne zuhūr ider diyüp müterakķīb olduĝumuz hālde beŗ on gün murūrında paŗa-yı merķūm gelüp sarāya duķūl daķı müyesser olamayup Revān muķāfazasına ta‘yīn olup varduķda veķāmet-i hevā ile üç ay zinde olamayup müsāra‘at ile bu ķākdāndan [S123b] ŗaban ķaldurmuşdur.¹⁵²¹ Fī'l-vāķi‘ paŗa-yı merķūm İbrāhīm Paŗa ‘aŗrı ricālinden olup temezzeħübde bi-‘aynihī aña mu‘ādil olmaĝla menāhīden ekŗerini irtikāb ile rüzĝār-ı zūrķār bir ŗadme ile¹⁵²² ibtidā İstanbul’dan iŗrāc ba‘dehū hezār ħaserāt ile Kütāhiyye manŗıbı cānına minnet iken keffe-i felāĥan ķasrı raf‘a ķoyup Revān’a iŗāl ü idĥāl ve bu ķadar ħasret-i İstanbul [K111b] ve ricāl ve derd ü elem ĝumüm ü hümüm [M122b] āķir¹⁵²³ Ķal‘a-i Revān’da pāzār itme. *Fa‘tebirū yā uli’l ebŗār*¹⁵²⁴

Müfred:¹⁵²⁵

[*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*]

İtme cūr‘et sen nevāhī-i İlähīye ŗaķın

Yoŗsa pā-māl-i leked-küb-ı ĥavādiŗdür yoluñ

¹⁵¹⁹ taşarruflerinden K, L ve M: taşarrufī andan S.

¹⁵²⁰ kenāre-gīr K ve S: kenār-gīr L ve M.

¹⁵²¹ ķaldurmuşdur K ve S: ķalmıŗşdur L ve M.

¹⁵²² rüzĝār-ı zūrķār bir ŗadme ile K ve S: rüzĝār bir ŗadme ile L ve M.

¹⁵²³ āķir K ve S: āķiri L ve M.

¹⁵²⁴ *Kur‘ān-ı Kerīm*, 59/Haŗır-2., Ey basiret sahibleri ibret alınız!.

¹⁵²⁵ müfred K ve S: mıŗra‘ L ve M.

Mu'āyenemüzdür ki: Umūr-ı ātiyyeden kuvvet-i qudsiyye ile izhār-ı 'acāyib-i ahvāldür ki suḥan-fehmān-ı telāmizelerinden Tavşanlı Kaşabası ḥāk-zādī olan şāb mürīd çend rüz telemmüz ile kendüye gurūr-ı civānī tārī olup kaşaba-i merķūmede bir tekye ihdāşıyla penc ü şeş sene muķābelāt olınuḫ ba' dehū mu'ammer olmayup vedā'-ı bezm-i fānī itmekle *Cild-i Sāliş-i Seffne-i Nefise*'de Dervīş Meḥmed Şıdķī nāmıyla mevsūm olup lākin ķable fevtihī ba'zan [L96b] aḫvālī zıkr olınuḫ şīve-i kerāmet-āmīz üzre iki şaḫīfe beyāz ķomışlar. [S124a] Ma'a-hāzā *Seffne* tamāmı dōrt sene merķūm Şıdķī'nūñ fevtinden muķaddem idi. Bizler daḫı ba'zan mü'āla'ada dūķār olmamışuz. Ḥāzret-i vālid ḫıramān-ı bāğ-ı 'illiyyīn olduķlarında yevmen mine'l-eyyām şaḫīfe-i beyāz, beyāza çıķup imā-i kerāmet-āmīzleri mu'ayyen olmağla bu faķīr-i pūr-taķşīr ol maḫalli bi-ķadri'l-vüsu' tesvīd eyledüm. Zī-'aql-ı selīme pūşide degildür ki o maḫalli tefahḫuş itse mevzū' 'ibāretten münfehem olur¹⁵²⁶ ki dinilmişdür: *Eyne's-serā mine's-şüreyyā!*¹⁵²⁷ *Min-yedi'l-mütenāvil.*¹⁵²⁸ [M123a] faķīrūñ ḫātırına ḫuṫūr iden bu ma'nādur ki aḫvāl-i fecī'asına ğāyet elem üzre olmağın kendüler bi'n-nefs naql ü taḫrīre mübāderet itmeyüp zımmen bize ķomış olalar. Bir ma'nā daḫı budur ki ibtidā-i emrde āḫir-i ḫāl Şıdķīi bilüp görmiş olalar. Şoñra beyāzı görenler añlayalar ki ḫāzret-i mürşid-i kāmīl ü mükemmel mürīdūñ cümle aḫvālīni ķable'l-inābe bilür imiş. *Fe'fhem velā teğfül.*¹⁵²⁹ ¹⁵³⁰ [K112a]

Meşnevī-i Şerīf:

[Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün]

¹⁵²⁶ K'de "Bir ma'nā daḫı budur ki" ifadesine kadar olan 2 satır atlanmıştır.

¹⁵²⁷ Ülker (yıldız) nerde toprak nerde?! Hasan Akdağ, *Arap Dilinde Deyimler ve Atasözleri*, Yersiz: Tekin Kitabevi, 1999, s. 105.

¹⁵²⁸ Ele alınan konudan uzak.

¹⁵²⁹ *Fe'fhem velā teğfül* L, M ve S: *Fe'fhem velā teğfül* dinilmişdür ki *eyne's-serā ve's-şüreyyā min yedi'l-mütenāvil* K.

¹⁵³⁰ Anla ve gafil olma.

K'ü nebiyy-i vaqt-i h'îş est ey mürid

Tā ez-ü nūr-ı Nebī āyed bedīd¹⁵³¹

Ender āyīne çı bīned merd-i 'ām

Ki bibīned pīr ender hışt-i hām¹⁵³²

Ançı tu der āyine bīnī 'iyān

Pīr ender hışt bīned bīş ez an¹⁵³³ [S124b]

Hıç nekşed nefis rā coz zıll-i pīr

Dāmen-i ān nefskoş rā saht gir¹⁵³⁴ [L97a]

Çün begīrī saht an tevfiķ-i hūst

Der tu her kuvvet ki āyed cezb-i ūst¹⁵³⁵

Bī-silāhī der merev der ma'reke

Hemçü bī-bākān merev der tehlüke¹⁵³⁶

¹⁵³¹ *Mesnevî*, 5/742., Çünkü o, zamanın peygamberidir. Ey mürit! Ondan peygamber nuru açığa çıkar.

¹⁵³² *Mesnevî*, 6/2026., Sıradan kişinin aynada gördüğünü pîr, ham kerpiçte görür.

¹⁵³³ *Mesnevî*, 2/166., Senin aynada açıkça gördüğünü, pîr daha çoğunu kerpiçte görür.

¹⁵³⁴ *Mesnevî*, 2/2514., Şeyhin gölgesinden başka hiçbir şey nefsi öldürmez. O nefis öldürenin eteğini sıkı tut.

¹⁵³⁵ *Mesnevî*, 2/2515., Sıkıca tutarsan, bu Allah'ın başarılı yapmasıdır. Sana gelen her kuvvet, Hakk'ın çekmesidir.

Pîr îşāned k'in ʿālem nebūd

Cān-ı îşān būd der deryā-yı cūd¹⁵³⁷ [M123b]

Pes be-her devrî veliyyî kâ'imest

Āzmāyiş tâ kıyāmet bâkīest¹⁵³⁸

Men necūyem zîn sipes rāh-ı esîr

Pîr cūyem pîr cūyem pîr pîr¹⁵³⁹

Ma'lûm u mu'āyenemüzdür ki: Şehrimüzde bir alaybegi tarafımıza ʿadāveti olmağla Īrān Seferi'ne rāhî olup ʿavdetine kadar cümle muşāḥabeti bizüm tarafa icrā-yı ʿadāvet olmağla bizlere daḥı ḥavf Īrāş eyledi ki ʿacabā şehre duḥūlinde bir fitne ikāz ider mi? ola diyü ḥazret-i vālide muşāḥabet eşnāsında didüm ki şahş-ı ʿadū gelmege beş altı merḥale ḳaldı. Buyurdılar ki şehre duḥūli olmaz. Fi'l-vāḳiʿ penc merḥale menzilde gūra dāḥil olup ḥasret-i intiḳām u teşeffî ile ser-ber-āver-i rüz-ı¹⁵⁴⁰ ḳıyām olacaḳdur.

¹⁵³⁶ *Mesnevî*, 6/4156., Savaşa silahsız gitme; korkusuzlar gibi tehlikeye girme.

¹⁵³⁷ *Mesnevî*, 2/167., Pîr, bu âlem yokken canları var olan ve cömertlik denizinde bulunan kişilerdir.

¹⁵³⁸ *Mesnevî*, 2/812., Sonra her devir için bir velî vardır; böylece kıyamete kadar deneme süreklidir.

¹⁵³⁹ *Mesnevî*, 6/4124., Ben bundan sonra esire/semaya yol aramıyorum; pîr arıyorum, pîr arıyorum, pîr, pîr.

¹⁵⁴⁰ rüz-ı K, M ve S: L'de yazılmamıştır.

*Meşnevî-i Şerîf:*¹⁵⁴¹

[Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün]

Tā dil-i merd-i Hudā nāyed be-derd

*Hîç kavmî rā Hudā rüsvā ne-kerd*¹⁵⁴²

‘Adū-yı merķūmuñ kıyāfet-nāmesi u‘cūbe-i rüz-gār olmağla bi'l-iķtizā bir miķdār tebeyyün olına nīm-çehre eşferu'l-[K112b] levn ezraķu'l-‘ayn [S125a] ol daħı ‘ayn-ı vāħid-i meydān-ı ħīlede rūbāh-ı ser-efrāz belki her şubħ u şām¹⁵⁴³ vesvās [L97b] u ħannās andan istifāde-i¹⁵⁴⁴ ders-i ħīle¹⁵⁴⁵ iderler. Ve fūrū māye ķable'l-istiħķāķ alaybegligi ħiyel-i gūn-ā-gūn ile [M124a] almış. Mekrinden ħavf olunur bir mekkār u ğaddār kimse idi. Bunuñ gibi bir¹⁵⁴⁶ muzırruñ vücūdı ref olmak ‘āmmе-i ħalka kerem-i ‘uzmādur.

*Li-mü’ellifihî beyt:*¹⁵⁴⁷

[Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün]

Sāye-i ān kuṭb-ı devrān şod kerem

*Dīden-i rüyeş müzeyyil şad dūjem*¹⁵⁴⁸

¹⁵⁴¹ *Meşnevî-i Şerîf*L: *Meşnevî-i Laṭîf*K, M ve S.

¹⁵⁴² *Mesnevî*, 2/3098., Allah adamının gönlü dertlenmedikçe Allah, hiçbir milleti rüsva etmez.

¹⁵⁴³ şubħ u şām K, L ve M: şubħ şām S.

¹⁵⁴⁴ istifāde-i K: istifāde S: L ve M’de yazılmamıştır.

¹⁵⁴⁵ ħīle S: ħiyel K, L ve M.

¹⁵⁴⁶ bir K ve S: L ve M’de yazılmamıştır.

¹⁵⁴⁷ Li-mü’ellifihî beyt L ve M: Li-mü’ellifihî K ve S.

¹⁵⁴⁸ O devrin kutbunun gölgesi cömert oldu. Yüzünü görmek yüz kederi yok eder.

Mu'ayenemüzdür ki: Böyle vücūd-ı bihbūd-ı 'ayn-ı sūduñ 'anāşıra dağı nüfūz emri kirāren ve mirāren¹⁵⁴⁹ tecrübe olunmuşdur ki eyyām-ı şitāda çok vāki' olurdu ki şiddet-i şitā mümtedd olup halkı iz'ac itdügi vaqt, Yā lodos! diyü hitāb u nidā iderler idi. Zamān-ı qalilde zühür idüp şiddet-i şitā mündefi' olur idi.¹⁵⁵⁰ Ve ba'zen leyle-i cum'ada tahvīl olur buyurdukları o haftayı ilerü geçmeyüp tebdil olur idi. Huşūşan vaqt-i sa'adetlerinde şiddet-i şitā mişilli zulm ve sā'ir fiten mündefi'a olup sāye-i kuṭbānelerinde dā'iremüz ve 'amme-i ḥalāyık istirāhat üzre olduk. *Mette'ana'llahü bi-şefa'atihī fi'l-āḥirati kemā üstürīḥa bi-ḥimāyetihī ve terbiyetihī fi'l-ülā'*¹⁵⁵¹ Bu maḥalle gelince mükerrer vāki' olmuşdur.

*Li-mü'ellifihī beyt.*¹⁵⁵²

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Sāye-i merdān taleb çün būde-i merd-i ḥazīn

*Sāye-i merd-i Ḥudā çün sāye-i ḥuld-ı berīn*¹⁵⁵³

'Ayn-ı 'ibret ile mu'ayene ve sem'-i ḳabūl [S125b] [M124b] ile mesmū' olanlardandır ki: Mārru'z-zıkr merḥūm Menlikli 'Alī [K113a] Paşa ki dört sene miḳdārı ḥazret-i vālid-i [L98a] mācid ile rüz u şeb¹⁵⁵⁴ şöḥbeti olup vālī-i beldemüz olduğı ahyānda himem-i 'aliyyeleriyle her ne ṭarafā bā-fermān ta'yīn olındı ise rü-sefidī ile itmām-ı meşālih-i müşkilē idüp āḥir-i kār Mekke-i Mükerrreme ḥidmet-i

¹⁵⁴⁹ kirāren ve mirāren M ve S: kirāren mirāren K: kirāren L.

¹⁵⁵⁰ "Zamān-ı qalilde zühür idüp şiddet-i şitā mündefi' olur idi". Cümlesi S'de yazılmamıştır.

¹⁵⁵¹ Allah ahirette onun şefaatinde bizi faydalandırırın. Dünyada onun terbiye ve eğitimi altında rahat edildiği gibi.

¹⁵⁵² Li-mü'ellifihī beyt L ve M: Li-mü'ellifihī S: ḡ K.

¹⁵⁵³ Mademki üzgün bir adammışsın mertlerin gölgesini talep eyle. Zira Allah adamlarının gölgesi cennetin en üst tabakasının gölgesidir.

¹⁵⁵⁴ rüz u şeb K: rüz şeb L, M ve S.

şeref-bağışına şeyhül-haramlıgla ma'an emr şadır olup ba'de edâil-hacc cümle hıdemātuñ 'uhdesinden gelüp nîk nāmı eṭrāf-ı memālike intişarı *Eş-şöhretü āfetün*¹⁵⁵⁵ irāş itmekle Biñ Yüz Otuz Beş Şevvāl-i Mükerrerinde ḥazret-i vālid-i mācid bu faķire ḥiṭāb buyurdılar ki 'ālem-i mişālde görürüm bir şahrāda¹⁵⁵⁶ 'azīm ḳar yağmış benüm altumda ṭorı bir esb-i rehvar paşa-yı merķümüñ¹⁵⁵⁷ altında bir ḥar-ı Mışrî o ṭufān-ı berfde hem-'inān giderüz. Ammā giderek berf rikāba çıkup yol daḫı iki oldı. Ṭaraf-ı yemine bizler gitdük ṭaraf-ı yesāre paşa-yı müşār getdi. Ḥazret-i vālid ne ḳadar söylerse ol ṭarafa getmek muḥāṭaradur diyü işgā itmeyüp gider. Ol ḳadar getmiş ki berf ḥar-ı Mışrî başından aşup kendü daḫı görünmez olunca ba'dehū ta'birin böyle kerem buyurdılar ki derdmend 'Alî Paşa ḥar-ı devlet ü vezārete [S126a] süvār olduḡı ḥāldde berf-mānend olan ḥavādiş-i kevnıyyede ḡarḳ-ı vücūd idüp taḥmīnen 'ālem-i 'ademe seyāḥat itmişdür. Didüklerinüñ Zi'l-ḳa'desinde [M125a] hicān ile Şām'a Şām'dan menzil ile İstanbul'a ḥaber gelmiş ki paşa-yı müşārun [K113b] ileyh intikāl itmişdür.¹⁵⁵⁸ *-Raḥmetu'llāhi 'aleyhi raḥmeten vāsi'aten-* daḫı 'acāyib-i müşāhedelerindendür ki İbrāhīm Paşa vezāreti vaḳtinde ekşerî bilād-ı Īrān fetḫ olup hāy hūy-ı fetḫiyeler sımāḫ-gır-i ḥalāyık olduḡı evānda birgün buyurdılar ki¹⁵⁵⁹ 'ālem-i mişālde İbrāhīm Paşa'yı görürüm elinde bir eski sepet içi ḥālî göge bir nerdübān [L98b] kurulmuş ve āsmānda ay ṭutulmuş. Nerdübāndan ṭoḡrı ay ṭutulduḡı maḥalle varup eliyle küsūf-ı māhı keşf

¹⁵⁵⁵ "Şöhret afettir." Bu cümle bazı kaynaklarda hadis olarak geçse de Tayfur Ahmedoḡlu, bu cümlenin kelam-ı kibar nevinden olduḡunu delilleriyle ortaya koymuştur. Konuyla ilgili yazı için bk. Tayfur Ahmedoḡlu, "Hadis Araştırmalarında Bir Örnekleme /'Şöhret Afettir' Sözü'nün Tahlili", 10 Şubat 2011, http://www.ilahiyathaber.com/artikel.php?artikel_id=406. Alıntılayan: Hakan Yekbaş, *Sebzî Divanı*, (İnceleme-Tenkitli Metin), Sivas, 2011, s. 42.

Yılmaz Age., s. 626. Şöhret bir beladır.(Ama bütün insanlar onun peşine düşerler. Sabırlı olma bir nimettir, ama bütün insanlar ondan uzak dururlar). Bu söz zayıf ve uydurma hadisler arasında gösterilmiştir. (Zerkanî, *Muhtasar el-Makâsıdü'l-hasene*, 1/417).

¹⁵⁵⁶ bir şahrāda K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

¹⁵⁵⁷ merķümüñ S: merķüm K, L ve M.

¹⁵⁵⁸ itmişdür L, M ve S: itmiş K.

¹⁵⁵⁹ hāy hūy-ı fetḫiyeler sımāḫ-gır-i ḥalāyık olduḡı evānda birgün buyurdılar ki K ve L: hāy hūy-ı fetḫiyeler M: S'de yazılmamıştır.

etmek murād eyledi. Ne kadar cehd itdi ise mümkün olmayup yine nerdübāndan inüp ğarb tarafına getdi. Ta'birinde kerem buyurdılar ki elinde olan eski sepet bilād-ı Īrān fethidür. Bir şey'e yaramaz içinde şu durmaz, pāydār olmaz. *Fi'l-vāki' sāra kemā-ḳāl*¹⁵⁶⁰ *Žāḳa 'ale'l-müslimīne tegayyiru'l aḥvāli fi'l-bilādi ve'l-emṣāri*¹⁵⁶¹ ve ehli İslām¹⁵⁶² katı çok zarara uğrayup bilād-ı İslām'dan zāyi'āt-ı emvāl-i keşireden mā'adā helāk-ı¹⁵⁶³ nüfūs ḥadd ü 'addden ḥāricdür. Bilād-ı Īrān'da olan sebiyy-i nisā ve ḳatl-i şıbyān u ricāl ise lā-yu'ad velā yuḥṣādur. Ammā bu faḳīr-i [S126b] pür-taḳṣīr āyīne-i müşāhedelerinden ba'zı 'ukūs bedīdār olmasıyla dirdüm¹⁵⁶⁴ ki māhdan murād ḳalb-i tābnāk-i ḳuṭb-ı vaḳtdür ki İbrāhīm mezbūr fücūrından ve 'ibāda tasalluṭundan ve dürlü dürlü diyāneti istihzā itmesinden münkesif olmağla incilāsı [M125b] mümkün degül. Ve eliyle açmak murād eylediği [K114a] ba'zı fuḳarāya taşadduḳ-ı ca'lisidür ki ol daḳı riyyāyla māl-ā-māl anuñla ehlu'llāh münkeşif olmaz. Nerdübāndan inüp taraf-ı ğarba getdüğü ḥalk-ı 'āleme 'ibret olup ḳahr-ı Ḥudā ile mevti semt-i feccāre getmesi el-ḥāl şādır-ı kemā-fi't-ta'bir ve kelām-ı kerāmet tebyānlarından her seneye ḥurūf-ı teheccī üzre tāriḥ-i Hicret ta'dādına muvāfiḳ ne gūne ism vaz' iderler ise –bi-emri'llāhi te'ālā- ol sene *-mā-vüzi'a lehü*¹⁵⁶⁵ *sinuñ* aḳkāmı üzre güzerān iderdi. Meşelā sene 1130 için¹⁵⁶⁶ "ğalk" buyurmışlar idi. O seneye gelince 'Osmāniyān ile Nemçe beyninde sinin-i sābıḳadan muḥāşimat-ı ekīde olup taraf-ı ehli-ı İslām'ı 'acze bırakmışlar idi. Sene-i merḳūmede [L99a] iḡlāk-ı bāb-ı ceng olup şulḥ pāydār olmuşdur. Sene 1133'de "ḳılıç" tesmiyye idüp biñi tarḥ itmişlerdür. Ol sene Anaṭolı ve Rūmili'nde

¹⁵⁶⁰ Gerçekte dediği gibi oldu.

¹⁵⁶¹ Şehirler ve ülkelerin durumlarının değişmesiyle Müslümanların üzerine darlık geldi.

¹⁵⁶² ehli-ı İslām L, M ve S: ehli'l-İslām K.

¹⁵⁶³ helāk-ı K ve S: ihlāk-ı L ve M.

¹⁵⁶⁴ dirdüm S: dirüm K, L ve M.

¹⁵⁶⁵ Kendisi için konulan.

¹⁵⁶⁶ için K ve S: için mükerrer L ve M. L ve M'de bu bahis daha önce geçtiği için olsa gerektir ki "Mükerrer" notu kırmızı mürekkep ile düşülmüştür.

ve sâ'ir bilâd-ı 'Osmâniyye'de aşlâ [S127a] cenge müte'allık bir şey¹⁵⁶⁷ zuhûr olmayup bu bende-i kemîneleri cür'et idüp sulţânım bu senenüñ evzâ' u aĥkâmı tîġ-i bürrân mülâ'abesinden ħatı âsüde didüġümde ħande-künân buyurdılar ki evzâ'-ı felekiyyei sen ne bilürsin belki ġayrı eġâlimde ola. Serî'an ħaber ilişdi ki tâ'ife-i Afġâniyân Revâfız-ı 'Aceme ħurüc idüp Işfahân'ı aĥz ve şâhınuñ gözine mîl çekmişler. Ķandehâr'dan Işfahân aĥzına varınca [M126a] ol ħadar ħatl-i nüfûs olmuşdur ki eger Anaţolı ve Rûmili'nde muħâtele olsa o miġdâr olmaya idi. Bunuñ emşâli kelâm-ı dürer [K114b] bârlarından zuhûr idüp ba'dehû eşeri zâhir olan çok vâki' olmuşdur. *El-ħatratü tedüllü 'al'el-ġadîri*.¹⁵⁶⁸ ile iktifâ' olundu. Bir kerâmet-i 'uzmâları daĥı kırġ üç târiĥinde Sulţân Aĥmed Ķal'ından bir hafta muħaddem bir dervîş ile mütesellim-i vaġt olan vâliye ħaber irsâl iderler ki şöyle bir emr-i İlâhî zuhûr idecekdür. Bir haftadan bî-vech ħareket itmeyesin saña zararı yoġdur. Yeriñde şâbit olasin diyü dervîş-i merġûm bu ħaber ile varduġda mütesellim-i mezbûruñ¹⁵⁶⁹ cân başına sıçrayup tekyeye gelür. Ħaberüñ ġavrına vâşıl olmak için dest-bûsdan [S127b] şoñra aĥvâl-i perîşânından zücret gösterdüġde yine kerem buyururlar. Bu zuhûrâtuñ 'aġabinde saña zarar yoġdur. Hemân ħıfz u ħırâseti elden ħoma diyü tesellî-baġş olurlar. Fi'l-vâki' hafta tamâmında ħaberler ta'aġub idüp cülûsdan nâşî eţraf-ı bilâddan kimisi ħâkimlerin¹⁵⁷⁰ tazyîġ itdiler. Kimisi [L99b] vâlîlerin mu'âĥaza itdiler. Kimisi voyvodalarınıñ bi-ġayri ħaġġın aldıġını istirdâd itdiler. Bizüm beldede fitenden bir şey' ħâdiş olmayup ħâkim ve vâli müsterîĥ olmuşlardur. Ma'lûm-ı ulü'n-nühâdur ki aġtâb u aġvâş olduġı ħaġt u ġalâdan ve tâ'ün-ı [M126b] vebâdan zelzele ve riyâĥ-ı şedîdeden ve âfât-ı semâviyye ve arzıyyeden ve fiten-i sâ'ireden *-min külli'l-vücûhi*¹⁵⁷¹- maşûn olagelmişdür. Mücerrebât-ı keşîre ile tecrübe olunmuşdur. [K115a] **Bir Kerâmet-i**

¹⁵⁶⁷ şey' K: L, M ve S'de yazılmamıştır.

¹⁵⁶⁸ Damla gölün delilidir.

¹⁵⁶⁹ mezbûruñ K ve S: mezkûruñ L ve M.

¹⁵⁷⁰ ħâkimlerin K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

¹⁵⁷¹ Her şekliyle.

Bähireleri Dağı Budur ki: Biñ Yüz Kırk Üç târihinde Qal'-ı Sultân Ahmed fitnessiyle diyârımıza nefy olunan Anaçolı Qazı'askeri İshâk Efendi'dür ki bir sene miqdârı menfiyyen meks idüp şeb ü rüz germ-â-germ şöhet ü ülfet¹⁵⁷² üzre iken yine eṭrâf u cevânibi cüst ü cûda 'acabâ bir şâhib-i taşarruf himmetile kayd-ı nefyden ḥalâş ve me'mûli¹⁵⁷³ olan rütbe-i 'ulyâya şu'üd [S128a] ide ma'a-hâzâ muşâhibi olan vücûd-ı bihbûd-ı sûtûde-ḥisâl mânend-i baḥr-ı mevvâc telâṭum-ı 'ilm ü ma'ârif ile mâl-â-mâl ammâ insân-ı dîde-ver kemyâb. *El-ğarîku yeteşebbetü bi-küllî ḥaşışin*¹⁵⁷⁴ maẓmûnınca tek ü pûda iken deryâ-yı merḥametleri cûşa gelüp buyurmuşlar.

Beyt:

[*Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün*]

Berîd-i bād-ı şabâ düşem âgehî âverd

*Ki rüz-ı miḥnet ü gam rû be-kûtehî âverd*¹⁵⁷⁵

¹⁵⁷² şöhet ü ülfet K ve S: ülfet ü şöhet L ve M.

¹⁵⁷³ me'mûli L, M ve S: me'mûl K.

¹⁵⁷⁴ Boğulan kişi her türlü ota tutunur.

¹⁵⁷⁵ Seher yeli postacısı, dün gece miḥnet ve gam günlerinin artık geçmek üzere bulunduğunu bildirdi, beni âgâh etti.

Abdûlbaki Gölpinarlı, *Hafız Divanı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi 1985. s. 228, G CCXXVI/1. Ganjoor net'te G 167/1.

Beytin Abdûlbaki Gölpinarlı ve Ganjoor net'teki şekli bir kelime değişikle şu şekildedir:

Nesîm-i bād-ı şabâ düşem âgehî âverd

Ki rüz-ı miḥnet ü gam rû be-kûtehî âverd

Seher yeli, dün gece miḥnet ve gam günlerinin artık geçmek üzere bulunduğunu bildirdi, beni âgâh etti.

Ma'nā-yı mübeşşeri üzre bu beldede üç ay miqdārı āb u dāneñüz qaldı diyü tebsîr itmeleriyle se māh mürürında nefyleri İznikmîd'e mübeddel olup vuşullerinüñ haftasına Rümili pāyesi gelüp [M127a] hafta-i uhrāda med'uvv Şeyhü'l-islām ve müftî'l-enām olmışdur. **Bir Kerāmet-i Bāhireleri Dahı Budur ki:** Biñ Yüz Otuz Beş [L100a] tārîhinde Revāfîz-ı 'Acem'den Tiflis feth olınuğda buyurdılar. Beli bu feth güzel lākin şürū'da 'ākıbet-endişlik yoğdur. Bu 'acem fitnesi 'acāyibdür ba'd-i zamān bu feth-i Tiflis, teflîs olur giderek tağlîs olur. - *El'ān şāra kemā-ķāle*¹⁵⁷⁶ kuddise sırrıhü'l-latîfü hāliyā ki tārîh-i merķūmdan elli yedi [K115b] tārîhine gelince devleti iflāsa düşürdüğü ma'lūm-ı hās u 'āmmdur. Şimden soñra ne qadar gales irāş idecegi ma'lūm degildir. - *Ne'uzü bi'llāhi min-fitneti's-şark ve e'āzena'llāhü* [S128b] *min-teslîti'r-refāfîz. 'Ale'l-müslimîn āmîn. Yā mücîbe's-sā'ilîn.*¹⁵⁷⁷ Ey zāhir-perestān-ı naḥvetiyān-ı nev-devletiyān-ı ḥod-binān bundan ma'lūmiñuz ola ki bir emr-i ilāhî zuhūrında sâ'iki ve ķā'idi bir velî-i kāmil ü mükemmel olmya 'ākıbet-ḥāl görürsüñ ki ne üslūba varur. *Eyyühe'z-zeki fe'lyu'teber*¹⁵⁷⁸ Ve ol naḥl-i berūmend-i büstān-ı velāyetüñ tefe'ül-i istikşāf-ı ḥāl olmak üzre bir kişi isminde yāḥūd maḥlaşında ne gūne ma'nā cihetiyle yāḥūd ḳalb ü taşḥîfle istiḥrāc buyurup tefe'ül itseler. Ol nefsü'l-emr zuhūr iderdi. Meşelā küttābdan 'Ārifî maḥlaşıyla bir vezîr zuhūr itmekle ibtidā Ḳonya manşıbı ile beldemüzden¹⁵⁷⁹ mürür itdükde ḥazret-i vālid-i mācid kuddise sırrıhü buyurdılar ki bunuñ maḥlaşınıñ maḳlūbı [M127b] "fî-'ār"dur. Herne qadar manşıba varursa ve her ne işlere ta'yîn olunur ise elbetde¹⁵⁸⁰ 'ār u şeyn ḥāşıl olur. Vāķı'ā cümle manşıblarında şeynden ḥālî olmayup ser-askerlik ile Revān'a ta'yîn olunup Revān fethinden soñra dahı sa'y-i meşķūr olmayup devlet tarafından başına ḳapucıbaşı

¹⁵⁷⁶ Gerçekte şimdi dediği gibi oldu.

¹⁵⁷⁷ Şark fitnesinden Allah'a sığınırız. Allah bizi Rafizîlerin Müslümanlara tasallutundan korusun. Āmîn. Ey dua edenlere cevap veren Allah.

¹⁵⁷⁸ Ey zeki ibret alınsın.

¹⁵⁷⁹ beldemüzden K, L ve M: beldemüze S.

¹⁵⁸⁰ elbetde S: elbet K, L ve M.

ta'ýin olunmağla Ekrād içine kaçup [S129a] ba' dehü 'afv-ı dānesi ile Anđaliyye manşıbı dāmına düşürüp[L100b] anda қatl olunmuşdur. Vāqı'a-i İrāniyye huzūr-ı pür-hubūrlarında naql olunup ne [K116a] қadar nüfus tarafeynden қatl ve esir ve ne қadar izā'at-ı emvāl-i müslimīn iştirālar ile ve tesyir-i 'askere maşraf ile ta'dād olunmaқ muḥāl bu cümle muvaḥḥiş¹⁵⁸¹ muşāḥabetleri iskāt idüp bir āh-ı serd-keşide bu beytile terennüm iderlerdi.

Beyt:

[Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün]

Hezārān ādem oğlanı helāk olmaқ gerek tā kim

Yalancı köhne dünyāda k'ola bir gerçek er peydā

Mu'āyenemüzdür ki: Mesbūku'z-zikr İşāḫ Efendi Şeyḫü'l-islām olup çend māh mürūrında muḥtācīnden biri vesile olmaқ için bir mektüb tālibi olmağın ba'zı veşāyā ta'biye buyurmuşlardur. Biri bu faқiredür ki irād olunmuşdur. *Der-sāl hümā bā-māh-ı āsmān-ı devlet hoş bi-zi*¹⁵⁸² mesbūku'z-zikr Hekimbaşı-zāde 'Alī Paşa'yla kırk altı senesinde bunların Şeyḫü'l-islāmlığı ile muқārin olmaқ ḥasebiyle [M128a] tavşiyeye buyurulmuşdur. Hümā ve māh birbirinün maқlūbı olup ve senede dağı meymenet irā'eti bu güne şad-hezār şudür ile zārāfet-i ṭab'ları şol ḥadde idi ki cümle kelām u muşāḥabetleri nikāt-ı nā-şinide ile¹⁵⁸³ [S129b] memlü *Dīvān-ı şeriflerine* ve *Sefine* lere im'ān-ı nazar iden mürīd-i muḥliş bu cümle

¹⁵⁸¹ Kelime bütün nüshalarda "güzel he" ile yazılmışsa da sözlüklerde ha harfi ile yazılmıştır.

¹⁵⁸² Mutluluk yılında devlet semasının ayında hoş yaşa!

¹⁵⁸³ ile K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

tebyîn ü ta'rifden¹⁵⁸⁴ müstağnî olur. Bu bende-i mehcûrları mu'ammayât telemmüz iderken bir mu'ammâ be-nâm-ı "Cân –ı Baba" ismine gelüp bu faķır terķibde cân baba kırâ'et eyledüğümde nîm tebessüm idüp cân-ı baba'dur düyü ta'lîm buyurdılar. Serî'ü't-taḥayyül ve'l-intikâl olup zekâvet ü fiṭnatları ne rütbedür? Ma'lûm ola. [L101a]

Mıṣra':

[Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün]

Kâmil olurmuş ehl-i ḥaḳḳ toğmazdan evvel anası¹⁵⁸⁵

[K116b] Mu'ayenemüzdür ki: Anaṭolı vâlisi olanlara bir çāvüşlar ketḥudâsı ve bir çāvüşlar emîni dâ'imâ hizmetlerinde olmağın vaḳt-i sa'îdlerinde¹⁵⁸⁶ Türkmân-zâde 'Alî nâmına emîn-i çāvüşân bir fûrû-mâye kimse olup aṣlâ kimse rağbet itmez iken ḥazret-i vâlidüñ merḥamet-i 'âmme-i şümüllerinden nâşî bunu ba'zı kâr u kiyâye¹⁵⁸⁷ istiḥdâm ve kâr-güzârdur diyü vüzerâ ve mütesellimîne ta'rif ile ḥarîf-i küfrân müddet-i yesİRde¹⁵⁸⁸ ḳaç'-ı merâtib idüp¹⁵⁸⁹ fevḳında¹⁵⁹⁰ çāvüşlar

¹⁵⁸⁴ ta'rifden K, L ve M: ta'rifinden S.

¹⁵⁸⁵ Azîz Mahmûd Hüdâyî, *Divân-ı İlahîyât*, (haz. Mustafa Tatçı/ Musa Yıldız), Ankara: H Yayınları, 2005, s. 40. Şiir 11.

İlahinin tamamı şu şekildedir:

"Aç gözünü Ḥaḳḳ ile baḳ
Oḳu Hüdâyî'den sebaḳ
Kâmil olurmuş ehl-i Ḥaḳḳ
Doğmazdan evvel anası" s. 40.

¹⁵⁸⁶ sa'îdlerinde L, M ve S: sa'îdelerinde K.

¹⁵⁸⁷ kâr u kiyâye K: kâr [u] kiyâye S: kâr u giyâh M: kâr u kâh L.

¹⁵⁸⁸ müddet-i yesİRde L, M ve S: müddet-i yesİrede K.

¹⁵⁸⁹ idüp K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

¹⁵⁹⁰ fevḳında K, L ve M: mâ-fevḳında S.

kethudāsını tefevvuk idüp anı hucer menzilesine ilkā ve vüzerā müsteşārı olmağla kendüye gurūr-ı küllī hāşıl olup [M128b] ‘aql-ı Türkmān¹⁵⁹¹ üzre gūyā hazret-i vālididen daħı müstağnī olmuş ola. İnfī‘āl-i ṭab‘-ı kuṭbānelerinden¹⁵⁹² muḳteżī bir gün¹⁵⁹³ kıızı fuḫşla giriftār olup dīvān-ı ḥānede ḥadd-i zinā çalınup ḥabse emr olunup [S130a] merḳūm Türkmān-zāde'nüñ āteş-i gāzabı dimāğına şu‘ūd idüp kesr-i ‘ırz olduğına mütesellim ḳatına varup ba‘zı ‘özre müte‘allıḳ söyleyüm diyince meger mütesellim olan şahşuñ buña gāyız var imiş. Gelince emr idüp bir iki yüz degnek daħı buña ḍarb iderler. Ve maḥbese irsāl ba‘dehū vāfir māl muşādere etdükden soñra merḳūm mecnūn olup bir iki sene ‘ibret-i ‘ālem olup ḥāl-i iḳbālinde dōrt çuḳadār ile binüp inen vaḳt-i idbārında çārsū ve bāzārda libās-ı mülevves ve pāre pāre ile suḥriye olup rūzgār buña daħı ḳāni‘ olmayup cününü ḥālinde üç beş sā‘at ḳarye[K117a]lere getmegi¹⁵⁹⁴ ‘ādet idüp bu ḥāl üzre iken bir yolda duḥāna ḥaf çakar. Āteş [L101b] almış¹⁵⁹⁵ ḥafı, cībine idḥāl ider. Andan köhne libāsı müşte‘il olup kendü daħı bi’l-külliyeye muḥterik olur.¹⁵⁹⁶ *Hemîşe zālīmın bed-kār çünin bād*¹⁵⁹⁷ *Bi’n-nebiyyi ve ālihi’l-emcād.*¹⁵⁹⁸

*Nazm li-muḥarririhī.*¹⁵⁹⁹

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Nice bir cevr u sitem bî-çāregāna ey zālüm

Āḥiret imānı yok mıdur bu dünyā lā-yedüm

¹⁵⁹¹ Türkmān K ve S: Türkmānı L ve M.

¹⁵⁹² kuṭbānelerinden K, L ve M: kuṭbānlarından S.

¹⁵⁹³ bir gün K ve S: bir güne L ve M.

¹⁵⁹⁴ ḳaryelere getmegi L, M ve S: ḳaryelere varup getmegi K.

¹⁵⁹⁵ almış K: ütişmiş L, M ve S.

¹⁵⁹⁶ olur L, M ve S: olup K.

¹⁵⁹⁷ Her zaman işi kötülük olan zalimler böyle ola.

¹⁵⁹⁸ Peygambere ve onun şerefli ailesine (salat ve selam olsun).

¹⁵⁹⁹ Nazm li-muḥarririhī K ve S: Li-muḥarririhī Nazm L ve M.

Ġayret-i haḡḡ ġayret-i ibtāl-i haḡḡ vardur ṣaḡın

Cümle ma'lūmuñ olur lākin ḡanı dalk-ı kühen [M129a]

Münkirān-ı evliyā ekṣer vaḡīmü'l-‘āḡıbet

Van muḡıbbān u ṣıddıḡān dā'imā fi'l-‘āfiyet

Farz-ı ‘ayn iken ḡudūduñ bilmeyüp ey bü'l-füzül

Pend-i pīrān u meṣāyīḡ ‘aceb nefis itmez ḡabül [S130b]

Tiġ-i ‘uryān-ı ḡazādur ġayret-i merdān-ı haḡ

Böyle itmiş ḡükmini cārī hemān rabbü'l-felaḡ

Mu‘āyene ve ma‘lūmumuzdur ki: Vaḡt-i tufuliyyetimüzde Çerkes Meḡmed Paṣa nāmına bir vezīr-i rüṣen-zamīr vālī-i beldemüz olup ṣāhib-i ḡulūṣ¹⁶⁰⁰ olmaġın ḡazret-i vālidüñ firifte-i kemālāt-ı ġün-ā-ġünü olup ṣeb-rüz¹⁶⁰¹ ülfet-i ġerm-ā-ġermden nāṣı muḡābele-i ṣerīfeye daḡı ḡāzır olmaḡ niyāzıyla çend nevbet¹⁶⁰² tekellüm buyurduġlarında ḡazret-i vālid daḡı tekyemüz zīḡdur, übbehet-i vüzerāya ḡābil küncāyiṣ degüldür diyü a‘zār-ı ġün-ā-ġün İrād iderler. Bir cum‘a ba‘de edā-iṣ-ṣalāt ‘azamet-i vezāreti ber-ḡaraf idüp tekyeye duḡül ve ba‘de'l-muḡābele reṣāset-i heykel-i ḡānḡāhı tefekkür idüp ḡab‘ından tecdīd murād itmiş. ḡazret-i vālid-i mācidden¹⁶⁰³ istizān buyurdılar ki cümle kāṣı¹⁶⁰⁴ olmaḡ

¹⁶⁰⁰ ṣāhib-i ḡulūṣ L, M ve S: ṣāhibü'l-ḡulūṣ K.

¹⁶⁰¹ ṣeb-rüz K: rüz-ṣeb L, M ve S.

¹⁶⁰² nevbet K ve M: nevyet L: ? S.

¹⁶⁰³ mācidden K ve S: mācidden ḡuddise sırrıḡu Lve M.

üzre binā iderüm. İzn virmediler. [K117b] vezîr-i merķüm ya siz mennâ'u'l-ḥayr [L102a] mısız? Didükde, yoķ bizler mennâ'u'l-ḥayr degül belki dâllü'l-ḥayruz lâkin eslâfımız ki bizler anlaruñ bir müyına muvâzin 'add olunmaz iken sinîn-i 'adîde ḥayrile 'ömrlerin böyle [M129b] câ-yı teng ü târikde ifnâ¹⁶⁰⁵ itmişler. Bizleruñ ḥayşiyetine kıyâsen bu daḥı çoķdur. Bir 'özü-i mâ-hü [S131a] ve'l-ḥaķķ daḥı budur ki dâr-ı beķāya intiķâlimüzde eger ḳabrimüz ravzına min-riyâzu'l-cennet olursa bunlar zıll-i zâ'ıldür. Birḳaç gün 'ömr içinde olan gerek ni'met gerek niķmet cümle ḥvâb-ı ferâmüṣa döner. Eger *-el-ḥyâzü bi'llâh-* 'aksi zuhür iderse dünyâda tekyemiz zer-ḥlâ olmuş ne fâ'ide ider. *-Şerefü'l-mekân bi'l-mekân-* feḥvâsınca bu buķ'a-i mübârekde kırķ sekiz sene meşîḥat itmişler. Şafâ-yı vaķtile müsterîḥ zevķ u şafâları¹⁶⁰⁶ ḥasretü'l-meşâyîḥ olmuş idi. Gâḥ gâḥ bir ziyâfetden yâḥüd bir ziyâretten gelseler, tekyeye duḥüllerinde 'azîm kesb-i şafâ idüp şükr ü ḥamd-i¹⁶⁰⁷ firâvân iderler idi. Bizler bu evzâ'ı istiğrâb iderdük. Ma'lûmumuz ki med'uvv olıduğı maḥall mefruş u müzeyyen ve şâḥib-i ḥâne mükerrem tekyemizüñ aḥvâli ma'lûm neden iķtizâ ider ki tekyeye geldükde bu ḳadar şafâyâb olalar ammâ emr-ber-'aks imiş. Ehl-i dünyânuñ ḥâneleri ne ḳadar mefruş u müzeyyen olsa ve eḥ'ime vü eṣrîbe ile mâl-â-mâl olsa mesken-i fuķarâ vü dervîşânda olan inşirâḥ-ı şadr u def'-i ekdâr ve rûḥâniyyet-i eslâf -ḳaddesa'llâhü esrârahüm- ve küşâyîş-i ḥab' ḡayrı menzillerde olmayup ancaķ tekyelerde olmağla zî-'aķl-ı selîme [S131b] bedîdârdur ki ihvân-ı ḥuruk-ı 'aliyyeden [K118a] ol nâ-şüste-rü ki [M130a] ḥarîķat-ı 'aliyyelerden behre-ver degüldür. Dâ'imâ gözi ḥaşradadır. Enderün-ı âşinâ degüldür. Aña göre [L102b] ḥânķâḥlar ezîķü's-sücündür. 'Aķıbet-i emr anı def'-i ma'nevî ḥard idüp meḥrûd u medfû' olduğı ḥâlde

¹⁶⁰⁴ kâşî L, M ve S: ḥaşı K.

¹⁶⁰⁵ ifnâ L, M ve S: âfet K.

¹⁶⁰⁶ zevķ u şafâları L, M ve S: zevķ-ı şafâları K.

¹⁶⁰⁷ ḥamd-i L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

bî-behre-i ʃuruḡ-ı¹⁶⁰⁸ sîc-i dūnyāya vedāʿ ider ve müddet-i ʿömri devr-i ebvāb
üzre deverān ider ki bunlar hakkında Hāzret-i Meşnevî buyurur:

Meşnevî:

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ez muḥaḡḡıḡ tā muḡallid farḡhāst

K'in ʃu Dāvūd est u an dīger ūedāst¹⁶⁰⁹

Menbaʿ-ı goftār in sūzî buved

V'an muḡallid kohne āmūzî buved¹⁶¹⁰

Z'anki taḡlîd āfet-i her nikūyîst

Keh buved taḡlîd eger kūh-i ḡavîst¹⁶¹¹

Ey muḡallid tu mecū pîŝî ber an

Kū buved menbaʿ zi nūr-ı āsumān¹⁶¹²

Pāy-i istidlāliyān ʃūbîn buved

---

¹⁶⁰⁸ ʃuruḡ-ı K, M ve S: ʃaraf-ı L.

¹⁶⁰⁹ *Mesnevî*, 2/491., Gerçekçi olanla taklitçi arasında farklar vardır. Zira bu, Davut gibidir; diğeri ses.

¹⁶¹⁰ *Mesnevî*, 2/492., Bunun sözünün kaynağı, yanıklıktır; o taklitçiyse eski adetleri öğrenir.

¹⁶¹¹ *Mesnevî*, 2/482., Çünkü taklit her iyiliğin afetidir; taklit güçlü dağ olsa da samandır.

¹⁶¹² *Mesnevî*, 3/1548., Ey taklitçi sen İlahî nur kaynağı olana üstün olmayı isteme.

Pāy-i çübîn saht bitemkîn buved¹⁶¹³

Murg çün ber āb-i şūrî mītened

Āb-ı şīrīn rā nedīdest ū meded¹⁶¹⁴

Belki taqlīdest an īmān-i ū

Rūy-ı īmān rā nedīde cān-i ū¹⁶¹⁵

Pes hater bāşed muqallid rā ‘azīm

Ez reh u rehzen zi şeytān-ı racīm¹⁶¹⁶

Şeyh-i nūrānī zi reh āgeh koned

Bā suhan hem nūr rā hemreh koned¹⁶¹⁷

Şad delīl āred muqallid der beyān

Der zebān āred, nedāred hīç cān¹⁶¹⁸

Çünki gūyende nedāred cān u fer

¹⁶¹³ *Mesnevî*, 1/2128., Delil arayanların ayağı tahtadandır. Tahta ayak çok dayanaksızdır.

¹⁶¹⁴ *Mesnevî*, 5/2448., Kuş, acı su üzerinde dolanınca tatlı suyun desteğini görmemiştir.

¹⁶¹⁵ *Mesnevî*, 5/2449., Hatta onun o imanı taklittir; imanın yüzünü onun canı görmemiştir.

¹⁶¹⁶ *Mesnevî*, 5/2450., Öyleyse taklitçi için yoldan ve yol kesiciden, taşlanmış şeytandan büyük tehlike vardır.

¹⁶¹⁷ *Mesnevî*, 5/2484., Nuranî şeyh sözüyle yoldan haberdar eder; -sözüne- nuru da yoldaş eder.

¹⁶¹⁸ *Mesnevî*, 5/2470/2480., Beyitin ilk mısraı 5/2470'e ikinci mısraı 5/2480'e aittir. Taklitçi yüz delil ileri sürer; dile getirir ama canı yoktur.

*Guft-i ū rā key buved berg u şemer*¹⁶¹⁹

[M130b] [S132a] [L103a] ve anlar ki ıŝılāhat-ı dervīŝāne ile kendülere ‘ucb u tekebbür hāŝıl olup zu‘mınca kendüleri¹⁶²⁰ ŝāhib-i rütbe kıyāsıyla tāk-ı tūmturāk-ı bī-ma‘nī ile evkāt güzārdur. Anlar hakkında dağı buyurur:

*Meŝnevī:*¹⁶²¹

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Çend harf-i tūmturāk u kār u bār

*Kār u hāl-i ĥod bebīn u şerm dār*¹⁶²²

Kibr zīŝt u ez gedeyān zīŝtter

*Rūz, serd ü berf u angeh cāme ter*¹⁶²³ [K118b]

Çend da‘vā vü dem ü bād-i burūt?

*Ey turā hāne çü beytü'l-‘ankebūt*¹⁶²⁴

¹⁶¹⁹ *Mesnevī*, 5/2481., Konuŝmacının canı ve parıltısı olmayınca söylediğinin yaprağı ve meyvesi nasıl olur?

¹⁶²⁰ kendüleri S: kendüyi K, L ve M.

¹⁶²¹ *Meŝnevī* K, L ve M: *Meŝnevī-i ŝerīf* S.

¹⁶²² *Mesnevī*, 1/2317., Ne zamana kadar tumturaklı ve iş güç sözü? Kendi iş ve durumuna bak da utan.

¹⁶²³ *Mesnevī*, 1/2318., Kibir çirkindir ama dilencilerin kibri daha da çirkin. Soğuk ve kar günü ve de o sırada elbise ıslak.

¹⁶²⁴ *Mesnevī*, 1/2319., Ne zamana kadar iddia, söz, hava ve bıyık? Ey evi örümcek evi gibi olan sen!

Halk rā tāk u tūrum ʿariyyet est

*Emr rā tāk u tūrum māhiyyet est*¹⁶²⁵

Ez pey-i tāk u tūrum h̄vārī keşend

*Ber ümîd-i ʿizz der h̄vārī hoşend*¹⁶²⁶

Ber ümîd-i ʿizz deh rûze-i hudūk [M131a]

*Gerden-i hod kerde'end ez ğam çü dūk*¹⁶²⁷

Maʿlûmumuzdur ki: Vâlî olan vüzerâlardan kimi tekyeyi taʿmîr murâd idüp ve kimi vaqfı izdiyâd itmek istedikde nehy idüp buyururlar idi ki hâlâ bizüm bunda siʿa-i ʿîş ü refâhiyyetimüz bir tekyede bulunmaz zîrâ îrâdı ziyâde olan hânqâhlar ki¹⁶²⁸ zamâne dedelerinüñ cüst ü cüsından ve îrâd-ı vaqf nizâʿından aşlâ o hânqâhda râhat olmayup şeb ü rûz dedegân u şeyh dest u girîbân olmadan hâlî olmazlar [S132b] ammâ bizüm hânqâh vesîʿu'l-maʿnî teng ü târik şuret-i kalîlül'-vaqfda olan şafâmuz [L103b] *fe-lillâhilhamdü ve'l-minne*¹⁶²⁹ evkâf-ı mütekâşire ile memdûh olan tekyelerden ziyâde ve hor u h̄vâbımız andan râhatlu ve ʿîş ü zindegânî-i ihvânımız cümlesinden refâhiyyetlüdür diyü hamd ü sipâs iderler idi. Vâkıʿâ dîde vü şinîdedür ki ekşer evkâf u îrâdı ziyâde olan hânqâhlarda dervîşân ile şeyh beyninde mütevellîsi var ise anuñla keş-â-keşler gün-â-gün bî-edeblikler halk-ı ʿâleme rüsvây olma, neler zuhûr ider ki cümlesini îrâd t̄arîkimüze şeyn virür

¹⁶²⁵ *Mesnevî*, 2/1099., Halkın haşmeti eğretidir, buyruğun haşmetiyse asıldır.

¹⁶²⁶ *Mesnevî*, 2/1100., -Halk- şan için alçaklığı taşır; şeref ümidiyle, aşağılık içinde hoştur.

¹⁶²⁷ *Mesnevî*, 2/1101., On günlük şeref ümidiyle üzüntülüdürler; boyunlarını üzüntüyle iplik gibi yapmışlardır.

¹⁶²⁸ hânqâhlar ki S: hânqâhlarda K, L ve M.

¹⁶²⁹ Minnet ve hamd ona mahsustur.

bir ma'nîdür.¹⁶³⁰ Lâkin sâlik-i ma'nevî olan dervîş-i dil-rîşe mütenebbih olacak birkaç [K119a] me'ânî¹⁶³¹ vardır ki ifâdesi gâyet elzemdür. İbtidâ biri budur ki sen bir tekyeye varmak murâd [M131b] eyledüğünde¹⁶³² maqşad nedür anı bilür misün?¹⁶³³ Bir dervîş şedd-i rihal idüp bir hânkâha gelmeden maqşûd bu olacak ki eger hânkâhuñ şeyhi bir merd-i ma'nevî ise seni terbiyye vü irşâd ide. Sen henüz müş-ı harîş gibi rîze-i evkâf u îrâd ararsın. Senüñle terbiyye mâ-beyni ba'de'l-meşriķin sâniyen terk-i dünyâ üzre dervîşlik ihtiyâr eyledüm diyü iddi'â idersün. Anı¹⁶³⁴ bilmezün ki [S133a] dünyâ seni terk itmişdür. Ekşer ihvân şüretinde olanları istinţâķ¹⁶³⁵ iderüz. Bir vechle dünyâ dâmenine teşebbûş idememiş. Dervîş de mi olamam zu'mıyla bir emânet külâh, başına virmişler serserî tekyeler dolaşur yoğsa dünyâyı terk itmek ne gûne olur bilmek murâduñ ise *Sefîne*'de Ağa-zâde Efendi menķabesinde tefahhuş eyle. 'Ale'l-'amyâ hareket eyleme sâlişen dirsın ki biz dervîş olduk cümleden ķalben ve ķalıben el çekdük seni tecrübe itsek zî-ķıymet degül. Ednâ bahâlî şey'e daķı alavüz¹⁶³⁶ dirsün. [L104a] Gice gündüz ķalbünde ĥod zeķârif-i dünyâdur. Ve vesâvis-i şeytâniyye ile memlû bundan şoñra yine dervîşlik iddi'âsı zihî ĥayâl-i bâtıl ve râbi'an biz dünyânuñ âmed ü reftini ve bîhûde ĥavĥâsını ve loķma ve ĥırķasını cümle ferâmûş [K119b] itmişüz dirsün. Bir tekyeye gelürsün anuñ îrâd u maşrafını ve ekl ü şürbini niķün teftiş [M132a] idersin. Kendü işiñi eger bilürsiñ anuñ ardınca olsañ ma'ķül¹⁶³⁷ degil mi? Böyle evzâ' bârde-keşî kendüyi taşdan taşta çalmaķdur. Ve ĥâ'ib ü ĥâsir olmadur. Ömr-i nâzenînuñ ķadrini bil. Bîhûde yere şarf eyleme ki dinilmişdür.

¹⁶³⁰ ma'nîdür K ve S: ma'nâdur L ve M.

¹⁶³¹ me'ânî K ve S: ma'nâ L ve M.

¹⁶³² eyledüğünde K: eyledükde L, M ve S.

¹⁶³³ bilür misin S: bilür misün M: bilüp müsün L: bilür müsün K.

¹⁶³⁴ anı L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹⁶³⁵ istinţâķ L, M ve S: istinkâf K.

¹⁶³⁶ alavüz S: al üze M: el üze K: el üzre L.

¹⁶³⁷ ma'ķül L, M ve S: maķbül K.

MıŖra^c1638

[S133b]

[Mef^ulü Fāⁱlātü Mefāⁱlü Fāⁱlün]

Bil¹⁶³⁹ ƙadr-i 'ömriñi kiŖi dünyāya bir gelür

Hāmisen ünkü Ŗehvātuñda münhemiksin ħāliyā ‘abdü'l-baṭn ve'l-fercsin Ŗüret-i faƙr u fenā vü tecrîdde ne kâruñ vardur? DervîŖlik¹⁶⁴⁰ heves itmeden evvel rāh-ı dünyāda tek ü pü¹⁶⁴¹ eyle! Ve icrā-yı a‘rāz-ı nefŖāniyyede itmām-ı merāmdan Ŗoñra bārî gel tekyeler cāme-Ŗüyān dükkānına mümāŖıldür. Anda Ŗābün-ı tevbe ile Ŗüst ü Ŗü idesin. Ne¹⁶⁴² ān ki ħāne-i dünyāda merām-ı nefŖ üzre ekl ü Ŗürbden dağı ‘āciz olasın da, dervîŖ dağı olamam mı diyü *tebdîlü'Ŗ-Ŗekli li-ecli'l-ekli*¹⁶⁴³ meslegine sālîk olursun.¹⁶⁴⁴ Feyā Ėasretā! Ṭarîƙat-ı ‘aliyyelerde olan müsinn cānlar bu fiƙralarla terennüm-rîz olurlar imiŖ ki im‘ān-ı naƖar olınsa me‘ānî-i vāfireyi mutazammındur. [L104b]

MıŖra^d1645:

DervîŖlikde bulundum ne güç işde bulundum

*DervîŖlikde bulundum ne güzel işde bulundum*¹⁶⁴⁶

¹⁶³⁸ mıŖra^c L, M ve S: Ė K.

¹⁶³⁹ bil K, L ve M: bir S.

¹⁶⁴⁰ dervîŖlik K ve S: dervîŖlikde L: dervîŖlige M.

¹⁶⁴¹ tek ü pü K, L ve M: tek pü S.

¹⁶⁴² ne K, M ve S: be L.

¹⁶⁴³ Yemek için kılık deĖiŖtirmek.

¹⁶⁴⁴ olursun L ve M: olasın K ve S.

¹⁶⁴⁵ mıŖra^c L ve M: Ė K ve S.

¹⁶⁴⁶ Vezni tespit edilemedi.

[M132b] ve hazret-i vâlid-i mâcid kudde sırrihû buyururlar idi ki evân-ı seyâhatimizde her çankı tekye ve zevâyaya va[K120a]rıldı ise hâtıra huşur itmedi ki bunuñ evkâf irâdı nicedür. Ekşer zî-evkâf tekyelerde cânlar başımuza cem' olup hasret-âmîz cenâbıñuza bu tekyenüñ şeyhliği muqadder olsa dervîş-ân sâyeñüzde müsterih olsalar cevâbında [S134a] bizler dağı böyle serd kelâm iderdük ki bizler hâliyâ nev-mürîd-i Hazret-i Mevlânâ kudde sırrihü'l-a'lâ olmayı heft iklim şahlığına tercih iderüz ki dimişlerdür:

*Mışra*¹⁶⁴⁷:

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

*Şeyh-i şüyüh-i 'âlemest her ki şüd nev-mürîd merâ*¹⁶⁴⁸

¹⁶⁴⁷ mışra' L, M ve S: ع K.

¹⁶⁴⁸ Bize yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir.

Mısranın Dîvân-ı Kebîrdeki şekli:

Şeyh-i şüyüh-i 'âlemest ân ki tu râst nev-mürîd

Sana yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir.

Beytin Dîvân-ı Kebîrdeki şekli:

Şeyh-i şüyüh-i 'âlemest ân ki tu râst nev-mürîd

Ân ki girift dest-i tu haşbek-i zamân buved.

Sana yeni mürit olan, dünyadaki şeyhlerin şeyhidir. Elini tutan zamanın hasbeyi olur.

*"Has-bek" aynen böyle, Türkçe geçiyor. (Gölpınarlı'dan)

Mevlânâ Celâleddin, *Dîvân-ı Kebîr*, (haz. Abdülbaki Gölpınarlı), Eskişehir: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 89, C VII, G XVIII/4.

Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Dîvân-ı Kebîr (Dîvân-ı Şems)*, G 557/4.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh557/>.

-*İzā kāne'l-emru kezālik*¹⁶⁴⁹ Eger taqdīr-i ezelīde bizüm emr-i meşīhatimüz muḳarrer ise faḳīrūn¹⁶⁵⁰ dil-ḥvāhı budur ki bir tekyeye şeyḫ olayuz ki anda ašlā irād-ı evḳāf olmaya ancak fütūḫātla te'ayyüş olına. *Ba'de bürhetin mine'z-zemāni šāra'l-emru kezālike*¹⁶⁵¹ *Nevvera'llāhü ḫazīrahü ve ce'ale'l-cennete meşvāhü ve ce'ale e'ālī el-firdevsī me'vāhü*¹⁶⁵² Nazm-ı Ḥazret-i *Meşnevī* mürīd-i muḫliş ve şūfī-i muḫaḳḳıḳ aḫvālını tebyīn ile muḳallid-i şırfdan temyīz idüp buyurur: *Meşnevī-i Laṭīf* me'ānī-i celīlesin tedebbür iden sālīk,¹⁶⁵³ muḳallidāne serserī reftārından bī-zār¹⁶⁵⁴ olup şeyḫ-i 'ālī-himmet tecessüsine pūyān olur.

[L105a]

*Meşnevī-i Ma'nevī*¹⁶⁵⁵ [M133a]

[*Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün*]

Defter-i şūfī sevād u ḫarf nīst

*Cüz dil-i esfid hem-çün berf nīst*¹⁶⁵⁶

Zād-ı dānişmend āşār-ı ḳalem

*Zād-ı şūfī çīst envār-ı ḳadem*¹⁶⁵⁷

¹⁶⁴⁹ Durum böyle olduğu taktirde.

¹⁶⁵⁰ faḳīrūn K, L ve M: faḳīr S.

¹⁶⁵¹ Üzerinden biraz zaman geçtikten sonra iş onun dediği gibi oldu.

¹⁶⁵² Allah onun kabrini nurlandırısın cenneti onun durağı eylesin. Firdevsin en yüce makamlarını onun yurdu etsin.

¹⁶⁵³ tedebbür iden sālīk L, M ve S: tedebbür-i *Meşnevī* iden sālīk K.

¹⁶⁵⁴ bī-zār K, M ve S: bī-zārān L.

¹⁶⁵⁵ *Meşnevī-i Ma'nevī* L ve M: *Meşnevī-i Şerīf* S: K'de yazılmamıştır.

¹⁶⁵⁶ *Mesnevī*, 2/158., Süfinin defteri harf karalamak değildir; onunki ancak kar gibi beyaz gönüldür.

¹⁶⁵⁷ *Mesnevī*, 2/159., Bilginin azığı kalem eserleridir. Süfinin azığı nedir? Ayak izleri.

Çün bināled zār bī-şükr ü gile

Üfted ender heft gerdün gulgüle¹⁶⁵⁸

Her demeş şad nāme şad peyk ez-Ḥudā

Yārabbī zū şest lebbeyk ez-Ḥudā¹⁶⁵⁹

Ez-hezerān endekī zin şūfiyend

Bākiyān der-devlet-i u mīziyend¹⁶⁶⁰ [K120b][S134b]

Bāşed ibnü'l-vaqt şūfi der-mişāl

Lik şūfi fāriğ est ez-vaqt u ḥāl¹⁶⁶¹

Hest şūfi-i şafā çün ibn-i vaqt

Vaqt rā hem-çün peder begrifte saht¹⁶⁶²

Hest şāfi ğarḳ-ı baḫr-ı Zü'l-celāl

Hest şāfi fāriğ ez evḳāt u ḥāl¹⁶⁶³

¹⁶⁵⁸ *Mesnevî*, 1/1578., Şükür ve şikayet olmaksızın ağlayarak feryat ettiğinde yedi gökte vâveylâ kopar.

¹⁶⁵⁹ *Mesnevî*, 1/1579., Her anında Allah'tan yüz mektup, yüz haberci. Ondan bir "Ey Rabbim" Allah'tan almış "Lebbeyk (Buyur)".

¹⁶⁶⁰ *Mesnevî*, 2/532., Binlerden birazı bu sûfilerdendir; diğerleri onun devletiyle yaşarlar.

¹⁶⁶¹ *Mesnevî*, 3/1425., Örnek olarak sûfi vaktin oğludur; ama saf/berrak olan, vakit ve hâlden uzaktır.

¹⁶⁶² *Mesnevî*, 3/1432., Sefa/berraklık arayan sûfi, vaktin oğludur; vakti baba gibi sıkıca tutmuştur.

Pādişāhān rā çunīn ‘ādet buved

İn şenīde bāşī irādet buved¹⁶⁶⁴

Dest-i çepşan pehlevānān İstend

Zanki dil pehlū-yi çep bāşed be-bend¹⁶⁶⁵

Müşrif u ehl-i kalem ber dest-i rāst

Zanki ‘ilm-i haṭṭ u sebt an dest rāst¹⁶⁶⁶

Şūfiyān rā pīş-i rū mevzi‘ dehend

[M133b]

K‘āyne-i cānend z‘āyīne bihend¹⁶⁶⁷

Bā ezel hoş bā ecel hoş şādkām

Fāriğ ez teşnī‘ u goft-i hās u ‘ām¹⁶⁶⁸

[L105b]

¹⁶⁶³ *Mesnevî*, 3/1433., Sâfi/berrak olan, Hakk'ın aşkına gömülmüştür; kimsenin oğlu değildir; vakitlerden ve hâlden kurtulmuştur.

¹⁶⁶⁴ *Mesnevî*, 1/3149., Padişahların şöyle âdeti vardır; hatırıdaysa bunu duymuş-sundur.

¹⁶⁶⁵ *Mesnevî*, 1/3150., Sol taraflarında yiğitler durur çünkü kalp sol tarafta yer almaktadır.

¹⁶⁶⁶ *Mesnevî*, 1/3151., Defterdar ve yazıcılar, sağ tarafta durur. Çünkü yazı yazma ve kaydetme bilgisi sağındır.

¹⁶⁶⁷ *Mesnevî*, 1/3152., Sûfilere karşılarında yer verirler. Zira can aynasıdır ve aynadan daha iyidirler.

¹⁶⁶⁸ *Mesnevî*, 2/411., Ezelle hoş, ecele hoş ve mutluymuş; herkesin kötölemesinden ve sözünden uzaktı.

Ma'lûmumuzdur ki: İ'tilâ-i şe'nlerinde vüzerâdan ve şeyhü'l-İslâm'dan efrâd-ı müte'addide İstanbul'a meşîhat ile naql olunmaların murâd itdüklerince herbirini kavlı-i leyyin ile def' buyurmuşlardır. Hattâ Ebe-zâde şeyhü'l-İslâm olduğda meşîhat-i Bâb-ı Cedîd maḥlûl olmağla maḥşûş mektûb irsâl itmişdür. Aña dahı cevâb-ı şâfî taḥrîr ile me'münü'l-gâile olmuşlardır. Faḳîr-i kemîne bir vaḳt inşirâhlarında cür'et idüp didüm ki: "Şultânım ḥvâhiş-i kübrâya irḥâ-yı 'inân ile darü'd-devleyi teşrîf itseñüz. Hâzret-i Şâriḥ İsmâ'îl Efendi vaḳtine mümâsil olurdı. Böyle redd-i cevâb buyurdılar ki ḥâliyâ bizüm dergeh-i Hâzret-i Argun ḳuddise sırrihü'l-meknûnda olan zevḳ u sürürümüz şâh-ı heft iḳlîm ta'ayyüşinden ezyeddür. Size İstanbul aḥvâlini ta'rîf ideyüm: İbtidâ' âb u hevâsı vaḥîm [S135a] anda lezzet-i 'ömr ile zindegânî olmaz belki emrâz-ı gûn-â-gûn ḥâşıl olur. [K121a] Sâniyen lühûm u edhân ve bâḳî maḥ'ûmât kısmı anda olanlar ile bunda olan cümleññ ma'lûmıdır ki bundaki pâkîzedür. Şâlişen âmed ü reft-i ebnâ-i vaḳt sülûke ne ḳadar muḥill bir ma'nâdur. Vaḳtünü izâ'at-ı zamâne ricâlınden¹⁶⁶⁹ suḥan-fehm ve suḥan-senc, kemyâb olmaḳ ile ekşerî ḡıybet ü mesâviye mübtelâ', sen¹⁶⁷⁰ [M134a] dahı anlar ile vizrde müşterek olursun. İstanbul dedelerinden bu zümreye aḥbâb tesmiye itmişler. Hucerâtda bunlara ḥizmet-i vâfire ile izâ'at-ı evḳât idüp ne ḳadar rezâlet çekerler. Kübrâ-i ṭuruḳ buyurmuşlardır ki mürîde semm-i ḳâtil olmaz illâ meger ki şoḥbet-i bigâne ola. Râbi'an erbâb-ı devletüñ şıḳlet-i bî-hûdeleri ḥuşûşan böyle bir vücûd-ı bihbûd şöhret-şî'âr olunca nekbetiyân-ı [L106a] devletiyân İkbâl ümîdiyle ne ḳadar bâr- girân olsa gerekdür. Ekşerî Etrâk-i bî-idrâk çok def'a mu'âyene olunmuşdur ki vaşf olınan eclâf böyle şeyḫ-i 'âlî-ḳadr u menzilet degül belki her ser-i râhda bulunur. Dîvânegân-ı bî-ser ü pânuñ [S135b] ḳademine yüz sürerler. 'Acabâ 'acûze-i dünyâ bize iltifât ide mi diyü ḥâmisen eger bi'n-nefs kibâr ziyâretiyle me'lûf olursuñ. İstanbul'da kendü kendüye kibâr

¹⁶⁶⁹ ricâlınden L ve M: ricâlınde K ve S.

¹⁶⁷⁰ sen L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

geçinür çokdur. Cümlesine devr-i ebvâb müşkil ba'zını ziyâret ile ba'zı âher¹⁶⁷¹ 'adâvet iderler yok cümlesinden istiğnâ' ile küşe-i humülde¹⁶⁷² münzevî olursuñ. Maşşür olmak lâzım gelür ol dağı müşkildür. Sâdisen kırb-ı devlet olmak hâsebiyle bir şeyh riyâdan¹⁶⁷³ kırtulmaz. Seylâb-ı nuķuş-ı bûkâlemün gözi [K121b] alur. Ser-rişte-i tarîķ elden çıkar fi'l-vâķi' cümle kelâm-ı dürer-bârî nuş u pend-i garrâdur ki birkaç def'a İstanbul'a 'azîmet ile bu cümleyi 'ayne'l-yaķîn müşâhede eyledük. Bu kenârda olan yalnız âb u hevânuñ leţâfeti [M134b] bütün İstanbul'uñ zevkıyâtına mu'âdildir. Huşuşan sülük aķvâli bu kenârda olan inşirâh u infirâc dârü'd-devlede¹⁶⁷⁴ olmaz. Hattâ bunu mü'eyyid Akşemse'd-dîn Hâzretleri ki fetĥ-i Stanbul'a¹⁶⁷⁵ sebep-i küllîdür. Ba'de'l-fetĥ Sulţân Meĥmed -*tâbe serâhü-*¹⁶⁷⁶ hâzretleri hâzret-i şeyĥüñ iftirâķı olmasun için şeyĥüñ ikrâmında bezl-i cehd iderler. Ve meķşini murâd iderler. Kâbil olmaz 'âciz olduklarında su'âl iderler ki meķş itmemege bâ'is nedür? Şeyĥ hâzretleri buyururlar ki: [S136a] bu diyârda bir inķibâz görürüm hiç münşerih olmaz bunuñ iķtizâsı oldur ki yine bize izn viresiz tekyemüze varup anda sâkin olalum diyüp mavţın-ı aşlileri [L106b] Tırbalı Köyine gelmişdür. *Vâķi'ü'l-hâl kemâ ķâl*¹⁶⁷⁷ eş-şeyĥü'r-rabbânî kıddise sırrihü'l-'âziz. Bu irâduñ bir şâhid-i 'adli dağı budur ki Üsküdar'a varınca arz-ı muķaddesden 'add olunur deryânuñ ĥaylûleti güyâ arz-ı muķaddes tarafında olan inķişâfi ķaţ' itmişdür. Üsküdar tarafında bulunan inķişâfât u inşirâh Rümili tarafında bulunmaz. Ğarâbet¹⁶⁷⁸ bunda ki hâzret-i vâlid-i mâcidüñ İstanbul Hânķâhı'na meşîĥat ne kıadar menfûrı ise tekye şeyĥlerine bundan ezyed ĥavf u ĥaşyet ĥâşıl olur imiş ki Şeyĥ Şâķıb Hâzretleri [K122a] nüñ bu diyâra teşrifî ile

¹⁶⁷¹ âher K, L ve S: âĥeri M.

¹⁶⁷² ĥumülde L, M ve S: ĥumülde vü ĥamüşda K.

¹⁶⁷³ bir şeyĥ riyâdan K ve S: bir şeyĥden riyâ L ve M.

¹⁶⁷⁴ dârü'd-devlede K, L ve M: dârü'd-düvelde S.

¹⁶⁷⁵ Stanbul'a S: İstanbul'a K, L ve M.

¹⁶⁷⁶ Toprağı iyi olsun.

¹⁶⁷⁷ Gerçekte onun dediğı gibi oldu.

¹⁶⁷⁸ Ğarâbet K, M ve S: Ğarâ'ib L.

bizüm bāzār-ı süm'ā vü riyāmuza bi'l-küllüyye kesād müstevlī olur endişesiyle
h̄vāb u rāhatı terk iderler imiş. Derd-mendān yine şüreten [M135a] bilmezler ki
h̄azret-i 'azīzūñ çeşm-i cānına iqbāl-i sulṭān-ı heft iqlīm miqdār-ı per-i meges¹⁶⁷⁹
görünmez ki merd-i meydān-ı haḳīḳat şe'nlerinde H̄azret-i Meşnevī buyurur:

*Meşnevī-i Şerīf:*¹⁶⁸⁰

[Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün]

Genchā-yı h̄āk tā heftüm ṭabaḳ

*'Arza kerde būd pīş-i şeyh H̄aḳḳ*¹⁶⁸¹

Şeyh güfte H̄ālikā men 'āşīḳem

*Ger becūyem ğayr-ı tu men fāsīḳem*¹⁶⁸² [S136b]

Heşt cennet ger der ārem der nazār

*Ver konem h̄idmet men ez h̄avf-i saḳar*¹⁶⁸³

Mü'minī bāšem selāmetcūy men

*Zanki in her do buved h̄azz-ı beden*¹⁶⁸⁴

¹⁶⁷⁹ per-i meges M ve S: bir meges K ve L.

¹⁶⁸⁰ *Meşnevī-i Şerīf*: *Meşnevī* K, L ve M.

¹⁶⁸¹ *Mesnevî*, 5/2712., Hakk yedinci göğe kadar toprağın hazinelerini şeyhe verdi.

¹⁶⁸² *Mesnevî*, 5/2713., Şeyh dedi: "Ey yaratıcı! Ben âşığım. Senden başkasını ararsam, günahkarım.

¹⁶⁸³ *Mesnevî*, 5/2714., Sekiz cenneti gözümün önüne getirirsem ve cehennem korkusuyla hareket edersen.

Zellet-i ũ bih zi řā'at nezd-i Hařķ

Piş-i kŭfreř cŭmle ĩmānhā řalak¹⁶⁸⁵

Her demĭ ũ rā yekĭ mi'rāc-ı řāřř [L107a]

Ber ser-i tāceř nihed şad tāc-ı řāřř¹⁶⁸⁶

şureteş ber řāk u cān der lāmekān

Lāmekānĭ fevķ-i vehm-i sālĭkān¹⁶⁸⁷

Lāmekānĭ nĭ ki der fehm āyedet

Her demĭ der vey řıyālĭ z'āyedet¹⁶⁸⁸

Bel mekān u lāmekān der şukm-i ũ

Hemçŭ der şukm-i bihişti çārcŭ¹⁶⁸⁹

Māhiyān-ı şa'ı-ı deryā-yı celāl [M135b]

¹⁶⁸⁴ *Mesnevĭ*, 5/2715., Ben selametini arayan bir mŭmin olurum. Çŭnkŭ bu her ikisi beden hazzıdır.

¹⁶⁸⁵ *Mesnevĭ*, 1/1580., Hatası, Hak yanında itaatten daha iyi; inkārının yanında, bŭtŭn imanlar eski.

¹⁶⁸⁶ *Mesnevĭ*, 1/1581., Onun her anı űzel bir miraçtır; taç bařına yŭz űzel taç koyar.

¹⁶⁸⁷ *Mesnevĭ*, 1/1582., Sureti topraktadır ama canı mekānsız ālemde. Mekānsızlık, mŭritlerin tasavvurunun űzerindedir.

¹⁶⁸⁸ *Mesnevĭ*, 1/1583., Mekānsızlık anlayışına sışmaz, her an hakkında bir hayalin oluşmaz.

¹⁶⁸⁹ *Mesnevĭ*, 1/1584., Evet, mekān ve mekānsız olan onun hŭkmŭndedir; dűrt ırmak, cennettekilerin buyruęunda olduęu gibi.

Bahrişān āmūhte sihr-i helāl¹⁶⁹⁰

Pes muḥāl ez-ḥāl-i iṣān ḥāl şüd

Naḥs āncā ref̄t ü nīkūh fāl şüd¹⁶⁹¹

Şerḥ-i in kūteh kün ü ruḥ z'in bitāb

Dem me zen vallāhü a'lem bi's-şavāb¹⁶⁹²

Ma'lūm-ı pīr ü civān ve vazī' u şerīfdür ki: 'İlm-i zāhirde talebe-i bī-şümār tekmīl-i mevād idüp nefslerini cehlden istiḥlās ile bu kadar nüfusa reh-nümā olmuşlar. İlm-i bāṭın u taşavvuf ile ḥod ne kadar mürīdini vü muḥibbini menzile-i selāmete irgürmüşlerdür. Kıyās olına ḥayāt-ı müste'ārlarında olandan mā'adā 'ālem-i beḳāya 'urūclarından yedi sene murūrında ki tāriḥ Biñ Yüz Elli Beş Zi'l-ḥiccesinüñ Yigirmi Toḳuzuncı Cum'a Gicesidür. 'Ālem-i mişālde görürüm bir ḥavlı dört [S137a] dönüm miḳdārı ortasından bir dīvār çekilmiş. Dīvāruñ ṭaraf-ı kıblisinde bir çemen sofa üzre ḥazret-i vālid-i mācid ḳuddise sırrihū oturmuşlar. Vālid muḳābilinde dīvāruñ nihāyetinde mārru'z-zikr ḥullaş-ı mürīdinden Meḥmed 'Alī Dede diğeri Derviş 'Alī ile oturmuşlar. Mā-beynleri [L107b] ḥazret-i vālid ile taḥmīnen iki dönüm miḳdārı ola¹⁶⁹³ bu üslūb üzre ḥazret-i vālid bunlara ḥiṭāb ider gūyā bu iki mürīd-i muḥlişüñ ba'zı umūr-ı ṭariḳden ḳalben inkār itdükleri ḥuşūsı keşf¹⁶⁹⁴ şadedinde 'aḳl u [K122b] idrākleri [M136a] muḥiṭ olmadığı ma'nāyı ifāde

¹⁶⁹⁰ *Mesnevî*, 3/3598., Ululuk denizinin dibindeki balıklara deniz, helal büyü öğretmiştir.

¹⁶⁹¹ *Mesnevî*, 3/3599., Nice olmayacak şey, onların gücüyle olur; uğursuzluk oraya gider, uğurlu olur.

¹⁶⁹² *Mesnevî*, 1/1585., Bunun izahını kes ve yüzünü çevir. Konuşma, Allah doğruyu daha iyi bilir.

¹⁶⁹³ ola K, L ve M: S'de yazılmamıştır.

¹⁶⁹⁴ keşf K, M ve S: L'de yazılmamıştır.

ile ta'lim buyururlar. Bu kemine-i bi-çare dağı dīvaruñ beri¹⁶⁹⁵ tarafındaki Meḥmed 'Alī Dede'ye ve Dervīş 'Alī'ye nazārum mülḥaḳḳ olmaz lākin ḥazret-i vālid-i mācid ḳuddise sırrıhū dīvaruñ cānib-i āherinde olmağla mā-beyninde ḳapu ḳadar bir deriçe olup ol deriçenüñ bir tarafında bizler pāymāçānda gūyā bu¹⁶⁹⁶ güft ü şinīdi istimāc idermişüz. Bu üslūb üzre mübārek cemāl-i bā-kemāllerin müşāhede iderken gördüm ki bir beyāz çıbuḳdan duḥān mass iderler imiş. Yanlarına bıraḳdılar bu kemine dağı bir siyāh çıbuḳdan duḥān maşş idermişüm. Ḥazret-i vālide ināle iderüm faḳīr ol beyāz çıbuḳı aldum. Dedegān [S137b] yanına geldüm. Ol ḥālde bīdār oldum.

*Mıṣra'*¹⁶⁹⁷

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

*Dīden-i rüyeş müzeyyil şad düjem*¹⁶⁹⁸

Mā-şadaḳı dil ü cān şafāsı mezīd olup çend rüz ḥayāl-i mişāliyyeleri ile¹⁶⁹⁹ şafā-yāb olmışumdur. -*Mette'ana'llāhü bi-'ināyātihi'r-rūḥāniyyetihi*¹⁷⁰⁰ teebbür ve tefekkür-i munşıfāne ile münfehēm olur ki ba'de'r-rıḥle yedi sene tecāvüz itmiş ola. Yine mürīdinüñ şekk ü iştibāhın def' ü ref' ile 'ālem-i rūḥāniyyeden 'ālem-i cismāniyyeye te'alluḳı münḳaṭıc' olmaya ḳuvvet-i ḳudsiyye olduğına kim iştibāh ider.

¹⁶⁹⁵ beri K, L ve M: bir S.

¹⁶⁹⁶ bu L, M ve S: bir K.

¹⁶⁹⁷ mıṣra' L, M ve S: ḡ K.

¹⁶⁹⁸ Yüzünü görmek yüz kederi yok eder.

¹⁶⁹⁹ mişāliyyeleri ile S: mişāliyyeler ile K: mişāliyyeleriyle L ve M.

¹⁷⁰⁰ Allah, bizi ruhaniyyetinin yardımıyla nimetlendirsın.

Mesnevî-i Şerîf:

[Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün]

Goft Haqq ender sefer her cā revî [L108a][M136b]

Bāyed evvel t̄alib-i merdī şevî¹⁷⁰¹

Kaşd-ı gencî kon ki in şūd u ziyān

Der teba' āyed tu an rā fer' dān¹⁷⁰²

Her ki kâred kaşd-ı gendom bâşedeş

Kāh-i hod ender teba' mīāyedeş¹⁷⁰³ [K123a]

Keh bekārî ber neyāyed gendomî

Merdomî cū merdomî cū merdomî¹⁷⁰⁴

Kaşd-ı Ka'be kon çü vaqt-i hacc buved

Çun ki reftî Mekke hem dīde şevd¹⁷⁰⁵

¹⁷⁰¹ *Mesnevî*, 2/2210., Hak buyurdu: "Yolculukta gittiğin yerlerde önce adam aramalısın."

¹⁷⁰² *Mesnevî*, 2/2211., Defineye yönel; zira bu kâr ve ziyan peşi sıra gelir; kâr ve zararı parça/ayrıntı bil.

¹⁷⁰³ *Mesnevî*, 2/2212a., Ekin ekenin amacı, buğdaydır; saman onun peşi sıra gelir.

¹⁷⁰⁴ *Mesnevî*, 2/2212/b., Saman ekersen buğday çıkmaz. Bir adam ara bir adam ara bir adam.

Bu beyit Kanar'da ana metin içinde verilmişken Karaismailoğlu'nda Yazmanın kenarında olduğu ifade edilerek ana metin içine dahil edilmemiştir. Bu beyit her iki çeviride de *Mesnevî*, 2/2212., numaralı beyitten sonra gelmektedir. Kanar s. 446. Karaismailoğlu s. 235.

¹⁷⁰⁵ *Mesnevî*, 2/2213., Hac vakti olduğunda Kâbe'ye yönel; gittiğinde Mekke de görülür.

Kaşd der mi'rac dîd-i dūst būd

Der teba' 'arş u melā'ik hem nümūd¹⁷⁰⁶

Pāsbān-ı āfitābīm ez derūn

Ger konī bālā-yı mā teştī nigūn¹⁷⁰⁷

Evliyā rā hest kudret ez İlāh

Tîr-i ceste bāz ārendeş zi rāh¹⁷⁰⁸

ḤĀTİME

Ol şahbāz-ı bülend-pervāz-ı 'ālem-i lāhūtiniñ reng-āmiz-i kerāmetleri ve le'āfet-engiz-i zarāfetleri zikri¹⁷⁰⁹ beyānındadır ki ḥîn-i vaşiyetlerine varınca ve ba'de'r-riḥle ilā-hāzih'i'l-ān [S138a] rūḥ-ı muḳaddeslerinden şudūr u zuhūr iden vāḳı'āt u 'acā'ib-i kerāmāt ü garā'ib-i le'āfet 'alā-vechi't-tafşil rişte-keş-i silk-i taḥrîr u beyān kılınur. *Allāhümmeḥtim bi's-sa'āde.*¹⁷¹⁰

Ma'fūm-ı ulü'l-elbāb-ı vaḳtleridür ki:¹⁷¹¹ [M137a] Gerek taḥrîr-i ders buyururken gerek va'z u nuşlalarında bir edā-yı laḥif¹⁷¹² ile bir nükte îrād iderler. Umūr-ı ātiyyeye-i¹⁷¹³ muḥbir-i¹⁷¹⁴ zū'l-fiṭen olan telāmize nükteyi tedebbür ile

¹⁷⁰⁶ *Mesnevî*, 2/2214., Miraç'taki amaç dostu görmektir; peşi sıra arş ve melekler de görülür.

¹⁷⁰⁷ *Mesnevî*, 3/3332., Veliler güneşi gözetir; beşer içinde Hakk'ın sırlarına vakıfturlar.

¹⁷⁰⁸ *Mesnevî*, 1/1670., Velilerin Allah'tan -gelen- güçleri vardır. Fırlamış oku yoldan geri çevirirler.

¹⁷⁰⁹ zikri L ve M: zikr S: zikirleri K.

¹⁷¹⁰ Allah'ım saadetle sonlandır.

¹⁷¹¹ ki L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹⁷¹² laḥif M ve S: luḥf K ve L.

¹⁷¹³ ātiyyeye-i M ve S: ātiyyeye K ve L.

¹⁷¹⁴ muḥbir-i K, M ve S: muḥayyir-i L.

çend rûz ‘aķabinde zuhûrını müşâhede iderler idi. Ammâ ğâyet [L108b] daķık imâ buyururlar idi. Ba‘zı aĥyânda hemân şarâĥat üzre tenbîh buyururlar idi. **Mu‘âyenemüzdür ki:** Ĥacî ‘Alî nāmına¹⁷¹⁵ bir mütesellim ziyâretlerine geldükde bi'l-bedâhe buyurdılar ki sâbıķda bir vâlî bir mazınne-i kirâma budalâya mu‘teķid imiş. Ziyâretine gider. Meger ol budalâ ĥammâmda imiş. Vâlî daĥı ĥammâma girer.¹⁷¹⁶ Budalâ bunu görünce cevânibden¹⁷¹⁷ divşürnüp taşımı taraĥımı virüñ ben bu arada durmam dir. Vâlî bu [K123b] ĥarekâtı görünce azlini müsteş‘ır olur. Bu nükte-i şariĥadan mütesellim-i merķûm müteĝayyir olup tekyeden sarâyına varınca hemân ‘azli ĥaberi gelmişdür. Bunuñ emşâli mâ-lâ-yuĥşâdur. Ba‘zan hezl-âmîz kelimâtları cidd ü kerâmet [S138b] zuhûr eyledüĝi¹⁷¹⁸ kirâren mirâren¹⁷¹⁹ mücerrebimüzdür. Eger¹⁷²⁰ beynimüzde übüvvet ü bünüvvet cihetiyle münkirîn ü müte‘annidîn sū‘i‘z-zannı ber-taraf olsa göreydüñ. Ķalem-i çâpük-pâ deşt-i kerâmet-i lâ-yuĥşâda ve tavşîfât-ı lâ-yu‘ad itnâbıyla ne ķadar püyân olaydı. Lâkin ĥaķķü'l-inşâf kemîne vü kemînesine mu‘âdil hezâr suĥan-perver vâdî-i şenâsında ve evşâfında¹⁷²¹ ve kerâmet ü ihlâşında¹⁷²² ne ķadar hāmün-neverd olsa şemsden zerre deryâdan ķatre beyân idemiyeydi keyyis ü mütefatım [M137b] *Dîvân-ı bedî‘ü'l-üslûblarından* bir beytüñ mezâyâsıyla mütezevviķ olan¹⁷²³ muteyakķın olur ki ĝüftâr-ı¹⁷²⁴ faķîr-i pür-taķşîr cümle mâ-hüve'l-vâķi‘dur ve şemme beyânında ķâşırdir.¹⁷²⁵

¹⁷¹⁵ nāmına K ve S: nām L ve M. S'de nām kelimesi nāmına şeklinde düzeltilmiştir.

¹⁷¹⁶ girer K ve S: girüp L ve M.

¹⁷¹⁷ cevânibden K ve S: cevânibde M: cevâbında L.

¹⁷¹⁸ eyledüĝi K, L ve M: eyleĝüĝi S.

¹⁷¹⁹ kirâren mirâren K ve S: kirâren ve mirâren L ve M.

¹⁷²⁰ eger K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

¹⁷²¹ şenâsında ve evşâfında S: şenâ vü evşâfında L ve M: eşnâ vü evşâfında K.

¹⁷²² ihlâşında K ve S: aĥlâķında L ve M.

¹⁷²³ olan S: ola K, L ve M.

¹⁷²⁴ ĝüftâr-ı K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

¹⁷²⁵ ķâşırdir L, M ve S: ķâşırdir mâ-hüve'l-vâķi‘de dinilmişdür K.

*Li-muḥarririhī.*¹⁷²⁶

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Pîr-i dānā cūy ey sâlik borū

*Ki şevî ez-dest-i dīv āzāde rū*¹⁷²⁷

[L109a] Ma'lûm-ı ihvânü's-şafâdur ki: Eşnâ-i tavaṭṭunlarında hem-civârimuz¹⁷²⁸ olan mârru'z-zıkr Müftî Ḥasan ki maskaṭ-ı re'si Aydın olmak ḥasebiyle bir küllî taḳlîdi olup ol maḥall ki te'ehhül idüp fetvâ ile gerden-efrâz olduḡda ba'zan ḥuzûr-ı sa'âdet maḳrûnında dirler ki böyle bir müte'annid kimse [S139a] diyârimuzda müşîr olmak ehl-i tarîḳa keseldür. Ḥazret-i vâlid-i mâcid kuddise sırrihû buyururlar ki [K124a] kâr-ı ḥikmet-âmîz sizüñ mülâḥaza itdüñüz¹⁷²⁹ gibi degüldür. Aña ḥânesiyle şâhibetü'l-beyti belâ yeter. Anuñ¹⁷³⁰ ḡayrıyla mu'âmesi olmaz. Ve bir oḡul ḥasretiyle dünyâ aña zindân olup dürlü dürlü zenbûr-ı belâ başına üsse gerekdür. Fi'l-vâki' ibtidâ' bunuñ şâhibetü'l-beyti bir ḥâtûn ki muḳaddemâ 'Osmân Paşa-zâde Aḥmed Paşa'nuñ baş câriyesi imiş. Müftî 'aḡd itdükte taḥmînen altmış yaşında belki ziyâde imiş. Şâniyen bir ḥânesi ve ittîşâlinde bir¹⁷³¹ bâḡçesi [M138a] var idi. Vesî'u's-şâḡa bunlaruñ be her sene ta'mîri derd-mend müftinüñ medreseden ve fetvâdan ḥâsılını ḡâke rîzân iderdi. Merḡûme-i menkûḡhanuñ ḡod ḡüsn-i mu'âşereti olmaduḡından mâ-'adâ ḡüzîde kelâmı Aydın Türki dimekle ser-zeniş iderdi. Âḡir vaḡtinde biñ dürlü ḡıyel ile bir ezraḡu'l-'ayn müsınne câriyeye me'zûn olup şad hezâr taḡrî'ât ile maḡşûş

¹⁷²⁶ li-muḥarririhî L, M ve S: li-muḡabbihî K.

¹⁷²⁷ Bilgin piri ara ey salik yürü. Ki dev elinden azade giden olasin.

¹⁷²⁸ hem-civârimuz L, M ve S: hem-civârimuzda K.

¹⁷²⁹ itdüñüz K ve S: itdüḡüñüz L ve M.

¹⁷³⁰ anuñ L, M ve S: K'de yazılmamıştır.

¹⁷³¹ bir K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

qurbānından bir kıızı olup ol dağı fācire zūhūr itmışdür. *Fa‘tebirū yā uli’l e’l-bāb*¹⁷³² Ve müddet-i ‘ömrinde bir nefes refah üzre zindegānī itmeyüp Aydın'a gider gibi kev-i qābre duḡūl itmışdür. İbtidā-i emrden intihāya qadar [S139b] olacağı keşf buyurmaları taḡarrī¹⁷³³ iden ihvāna tesliyye-baḡş olmuşlardur. [L109b]

Mesnevī-i Şerīf:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Ekmeh u abraş çı bāşed morde nīz

*Zinde gerded ez füsün-ı an ‘azīz*¹⁷³⁴

Ançı tu der āyine bīnī ‘iyān

*Pīr ender ḡışt bīned bīş ez an*¹⁷³⁵

Hīç nekşed nefş rā coz zıll-i pīr

*Dāmen-i ān nefskoş rā saḡt gīr*¹⁷³⁶

Çün begīrī saḡt an tevfiq-i hūst [K124b]

¹⁷³² *Kur‘ān-ı Kerīm*, 59/Haşr-2., Ey akıl sahibleri ibret alınız!. Ayet-i Kerīmede ifade "Fa‘tebirū yā uli’l ebşār" şeklindedir.

¹⁷³³ taḡarrī K, L ve M: taḡrīr S.

¹⁷³⁴ *Mesnevī*, 1/3068., Anadan kör ve cüzamlı nedir ki? Ölü dahi o azizin efsunuyla dirilir.

¹⁷³⁵ *Mesnevī*, 2/166., Senin aynada açıkça gördüğünü, pır daha çoğunu kerpiçte görür.

¹⁷³⁶ *Mesnevī*, 2/2514., Şeyhin gölgesinden başka hiçbir şey nefsi öldürmez. O nefis öldürenin eteğini sıkı tut.

Der tu her kuvvet ki āyed cezb-i ūst¹⁷³⁷

Bī-silāhī der merev der ma'reke

Hemçü bī-bākān merev der tehlike¹⁷³⁸ [M138b]

Pīr İřāned k'in 'ālem nebūd

Cān-ı İřān būd der deryā-yı cūd¹⁷³⁹

Mu'āyenemüzdür ki: Sene 1135 tārīhinde vaqtā ki mārū'z-zıkr Müftī Kürd İbrāhīm fevt olup erbāb-ı istihkākdan maḥalli ḥālī kalmağla müderrisinden Aḥmed nām Ma'ni¹⁷⁴⁰ maḥlaş bir cāhil-i cesūr imdād-ı erāzil ü eclāf ile müftī olup cümle-i ṭabāyi'a nefret ḥāşıl olmağla bu faķır kemīneleri cür'et idüp sā'il oldı ki: Sulṭānum bu müftī olan şaḥş-ı mürtekib müderris iken itmedüğü menhī vü zılm kalmadı el-ḥāle ki müftī ola aḥvāl-i diyār niçe ola didüğümde cevāb-ı bā-şavāb-ı mükāşife-āmizleri ile buyurdılar ki emr-ber-'aksdür. Bu şaḥş müderris iken cümle fuḥşiyātı mürtekib idi lākin vaķār-iftā şimdi ānı her mezmūm [S140a] olacaķ işe tenezzül itmege kıomaz meşelā bu şaḥşuñ¹⁷⁴¹ müderris iken bir 'ādeti var idi ki mevālī vü nüvvāb yanına seḥeri gelüp aḥşāma kıadar her ne kıadar [L110a] de'āvī zuhūr iderse cümlesine bir taķrīb ile rişte-bend-i ḥıyel-i kelāmiyye olup¹⁷⁴² ṭarīķ-i rüşvete vesīle iderdi. Buña rüşvet virmeyen ṭaraf-ı ḥaķķı ibṭāle sa'y ile cümle

¹⁷³⁷ *Mesnevî*, 2/2515., Sıkıca tutarsan, bu Allah'ın başarılı yapmasıdır. Sana gelen her kuvvet, Hakk'ın çekmesidir.

¹⁷³⁸ *Mesnevî*, 6/4156., Savaşa silahsız gitme; korkusuzlar gibi tehlikeye girme.

¹⁷³⁹ *Mesnevî*, 2/167., Pīr, bu ālem yokken canları var olan ve cömertlik denizinde bulunan kişilerdir.

¹⁷⁴⁰ Ma'ni K ve S: Müfti L ve M.

¹⁷⁴¹ şaḥşuñ L, M ve S: şaḥş K.

¹⁷⁴² rişte-bend-i ḥıyel-i kelāmiyye olup K, L ve M: rişte-bend olup S.

ahālī-i diyār muğberr idiler ammā hāl-i fetvāda bu reftārı taḥavvül¹⁷⁴³ idüp maḥkemeye heftede bir gelmege ‘ār ider oldı. Ba‘zı kimseler vesāṭatıyla ba‘zı da‘vāyā qarışmaq murād eyledükde ḥükkām daḥı sū’-i zannı ziyāde idüp [M139a] kendüyi tevbihāt ile [K125a] terbiyye itmişlerdür. Şāniyen vüzerā vü ḥükkām aḥz-i emvāl ve icrā-yı mezālimde bunı raqīb ‘add idüp hiç biriyle ḥüsn-i zindegānī idemez¹⁷⁴⁴ hırāş ile mā-baḳī evḳatı mütelāşī olur. Şālişen ahālī-i belde yanında evvelden mezmüm manşıb-ı fetvāda yine evvelki ḥareket üzere olunca ḥalk ziyāde rü-gerdān olurlar. Rābi‘an rü-yı rāḥat görmez dürlü dürlü beliyye ile mübtelā olur, görürsüz buyurdılar. Ḥāmisen evlāddan daḥı ḥayrı olmaz buyurdılar. Fi’l-vāḳi‘ ba‘de şudūru’l-fetevā’ gerçi çend sāl istidrāc üzre gecdi lākin baḡteten müteḥavvil olup ibtidā nā’ibler keşākeşden [S140b] ser-zede olup¹⁷⁴⁵ bunuñ ḥālī ‘arz olunup nefy olundı bir seneden ziyāde Ankara’da menfī ḳaldı ba‘dehū vüzerā bunuñ mālına ṭama‘en kendüyi tehdīd iderler idi. Āḥir vaḳti Çelik Meḥmed Paşa nāmına bir vezīr gelüp bir zāviye ḥuşūşıyla vāfir mālını muşādara ile merḳūm müftī ṭama‘ı gālib ādem olmaḡın müte’eşşir olup ishāl-i girībān-gīr olup tā-be-gūr çeküp gitmişdür. Ba‘de rıhleti vālidī -kuddise sırrıhū- on yıl miḳdārı mu‘ammer olmuşdur. Ba‘de’l-fevt¹⁷⁴⁶ oğulları birbiriyle māl nizā‘ı ṭaşradan a‘dā vü ḥussād ve vülāt u ḥükkām istilālaryla çāk çāk olup āḥir bir cerī [L110b] oḡlını¹⁷⁴⁷ ba‘zı nā-şayeste ḥarekātđan¹⁷⁴⁸ muḳteżī¹⁷⁴⁹ Yaḥyā Paşa nām bir vezīr Anṭaliyye’ye ḳahren nefy itmekle anda kırḳ gün mürūr itmedin ḡam-ı merg olmuşdur. Mā-baḳī evlādı ḥālā hırāş [M139b] üzredür.[K125b] Bu umūruñ herbiri vaḳtiyle zuhūr eyledükçe ḥazret-i vālidüñ kuvvet-i ḳudsiyye ile umūr-ı ātiyeden ḥaber virmeleri ve bi-

¹⁷⁴³ taḥavvül K ve S: taḥvīl L ve M.

¹⁷⁴⁴ idemez K ve S: yaramaz L ve M.

¹⁷⁴⁵ olup S: olan K, L ve M.

¹⁷⁴⁶ ba‘de’l-fevt K ve S: ba‘de müḳteżī’l-fevt L ve M.

¹⁷⁴⁷ oḡlını L, M ve S: oḡlı K.

¹⁷⁴⁸ ḥarekātđan K ve S: ḥarekātından L ve M.

¹⁷⁴⁹ muḳteżī K ve S: L ve M’de yazılmamıştır.

‘aynihî zühür itmesi anuñ gibi bir velî-vâlâ-himmetüñ fiqdâniyla haserât-keş olup rüz şeb derd-i iftirâklarî sine-i bî-kînede âteş-efsûs¹⁷⁵⁰ işti‘âlinde¹⁷⁵¹ der-kârdur ki dinilmişdür.

Beyt:

[S141a]

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Hvâh âzâr-ı raķib ü hvâh cevr-i rûzgâr

Hep kolay ammâ ki kaç‘-ı iltifât-ı yâr güç

Mu‘âyenemüzdür ki: Kabilür-rıhletihî ‘Uşşâķiyyü'l-aşl İbrâhîm nâm bir mürid gelüp emâneten çend rüz külâh-püş olma ile hıdemâta sâ‘î-hulûş-nümâ dest ü pâsı hizmete şâyeste yevmen-min‘el-eyyâm ba‘de‘t-‘ta‘âm şüst ü şüya lâkin ibrık getürüp ba‘de ğasli‘l-yedi buyurdılar ki şu dervîş yakınuma geldükde baña bir ğazab müstevlî olur vechi nedür ma‘lûmum¹⁷⁵² olmadı. Ma‘-hazâ bu dervîşüñ ğazab irâş ider bir harekâtı yokdur. Çok zamân mürür itmedin bu dervîş sırr olup meger *Divân-ı* şeriflerinden vâfir ğazel sirka[t]¹⁷⁵³ itmiş ba‘de‘r-rıhleti vâlidî İstanbul‘a varup bu ğazeller benimdür diyü iddi‘â-yı câhilâne ile devr-i ebvâb ve âlet-i su‘âl ider ğayret-i rûhâniyyelerinden nâşî bu oğlanuñ üzerine nühûset-i küllî düşüp tekyelerden dür ve cümle yanında menfûr olduğı hâlde bir ‘avrat mekriyle maķtûl [M140a] bulunmuşdur¹⁷⁵⁴. Ğayret-i merdân-ı İlâhî ne rütbedür kıyâs oluna ve on sene muķaddem âyîne-i ğalb-i cihân-nümâlarında bunuñ [L111a] ‘âķîbeti

¹⁷⁵⁰ âteş-efsûs K ve S: âteş-efsûsın L ve M.

¹⁷⁵¹ işti‘âlinde K, L ve M: iştiğâlinde S.

¹⁷⁵² ma‘lûmum K, M ve S: ma‘lûmumuz L.

¹⁷⁵³ sirka[t] L ve M: seraka K ve S.

¹⁷⁵⁴ bulunmuşdur L, M ve S: olmuşdur K.

vaḥīm olması rū-nümā ola [K126a] ḥazret-i pīr ü kāmīl ü mükemmel olan vücūd-ı bihbūdlaruñ aḥvāl ü evzā'ı¹⁷⁵⁵ [S141b] ḥiṭa-i 'akl-ı beşerden ḥāric olduḡı *müstāḡnī 'ani'l-beyāndur*.¹⁷⁵⁶

Nazm:

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

'Aḡl-ı zāhir ile bu erbāb-ı ḡalb

Fehm olunmaz ey esīr-i nefis-i ḡalb

Mā-verā-yı 'aḡldur şāhib-himem

Cāhidū fil'lāhi¹⁷⁵⁷ degmişdür 'ilm

Mu'āyememüzdür ki: Nev-mürīdāndan bir siyeh-çerde Muştafā nām ḡura-i Şaruḡan'dan Selendi nām ḡāryeden olup sā'ıḡ-i taḡdīr sevḡiyle gelüp külāh-pūş ve dest-i 'īnāyet būsula kendüye hıdemāt-ı şāḡḡa taḡammüliyle müddet-i yesīrede sinni erba'ine ḡarīb iken ḡatm idüp rüz şeb ḡırā'ata tevaḡḡul ile āyīnesine inkişāf-ı cüz'ī ḡāşıl olup ba'zan vāḡı'a ile umūr-ı ātiyye¹⁷⁵⁸ irādet olınur olup ammā fūrū-māyelik derḡar olmaḡın ḡazret-i mürşīdūñ ḡilāf-ı marzīsi ṭarafında bulunup sa'y-i meşḡūr yedi sekiz sene muḡaddem īmā buyurmuşlar idi. Lākin cümleye ḡarāfetle bir ifhāmları daḡı vardır olmamaḡı ki muḡayyeretü'l-'uḡūldür. ḡazret-i vālid-i mācid kuddise sırrıḡū ḡabīlü'r-rıḡle mizāclarına [M140b] inḡirāf ṭarī olup üç ay

¹⁷⁵⁵ aḡvāl ü evzā'ı K, L ve M: aḡvāl-i evzā'ı S.

¹⁷⁵⁶ Açıklamaya ihtiyaç olmayan.

¹⁷⁵⁷ *Kur'ān-ı Kerīm*, 22/Hacc-78., Allah için cihad edin.

¹⁷⁵⁸ ātiyye K ve S: ātiyyeye L ve M.

miqdārı eyyām-ı şitāda tekyeden hāneye gelmeyüp taşhīh-i mizāca kadar fi'ş-şubh ve'l-mesā mekş itmişler idi. Ve beden-i müteverrihleri germābeden gāyet maḥzūz olmağla ekşer gicelerde ḥammāma cānlar ile gitmegi 'ādet itmişleridi. [S142a] Leylen-min'el-leyālī yine istiḥmām murād iderler kemāl-i za'f ve bāriş-i berf ü bārāndan nāşī zemīn [L111b] gil-ālūde olmağla¹⁷⁵⁹ [K126b] bir cān zāhrına süvār olmağ murād eyledüklerinde merķūm dede fuzulāne ḥareket idüp cümleye taḥaddüm ve inḥinā gösterdükde buyururlar ki sen Ḳara Muştafā biz Beyāz Muştafā yolda pā-yı lağzīde düşesin. Gil-ālūde olduğumuz ḥālde sivādla beyāz fark olunmaz diyü zarifāne def ile mārru'z-zikr mürīd-i muḥliş Meḥmed 'Alī Dede'ye süvār olmuşlardur. Bir iki ay mürūrunda dede-i merķūma vaṭan hevesi düşüp şıladan şoñra yine ṭaraf-ı bāhirü'ş-şerīfe rümāl olayum ümmīdiyle şehrimūze ḳarīb bir ḳaryede müsāfir-i dār-ı āḥiret olmuşdur. Mu'teberīne nümāyāndur ki sālīk her ḥālde şeyḫine iktidā ve anuñ ḥilāf-ı marzīsinden ictināb ve şeb ü rüz dīde-düz-ı işāret ü imāları ola. Ebdān ile ḥıdmet 'ubeyd ü imā' zümresinde daḫı bulunur. Sālīk-i keyyis ḳalben daḫı efkār-ı fāsıdeyi ṭard ve ḥulūş-ı fevādd ile bilā-'ayā her emrlerini cāna minnet bile hattā bir vaḳt-i şāfda nazār-ı kimyā-eşerlerine dūçār ola. [M141a]

Li-muḥarririḥī Nazm:

[Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün]

Sālīk-i rāh-ı Ḥudā'ya bu mühim ey merd-i ḥāş

Şeyḫinüñ emriyle bulur¹⁷⁶⁰ cānı her şeyden ḥalās

¹⁷⁵⁹ olmağla S: olmağın K, L ve M.

¹⁷⁶⁰ bulur K ve S: olur L ve M.

Şeyhinüñ emriyle me'mûr olmasa bir nefis-i bed

Râh u ref'târında nekbetler görür ol bi'-aded [S142b]

İhtirâz-ı dâ'im eyle inhirâf-ı pîrden

Yoğsa tecrîde heves merde ne aşşı¹⁷⁶¹ mîrden

Mu'âyenemüzdür ki: Meclis-i pürr-kerâmetleri şöhbetiyle müşerref olan suhan-fehmân her ne ki kalblerinden muhtefidür bir muşâhabet ile şaded-engiz olup herbiriniñ mâfi'z-zamîrine uğrayup herbirleri mütesellî [K127a] olduğu hâlde [L112a] müteferriğ olurlardı. Kezâlik va'z u tezkîrlerine hâzır olanlar bi'l-cümle tesellî-yâb olduğundan mâ-'adâ mürîdîn ü muhibbîn dahı def'-i 'aşş idüp sülûklerine mülâyim ü vâfir mütenaşşâh olurlar idi. Kemâl-i zarâfetlerinden nâşî takrîr ü beyânlarında olan hâlâvet ü lezzet ü çâşnî dimâğ-ı câna te'sîr idüp cum'a-i âtiye serî'an vuşûli herkes temennî iderdi. Mesmû'umuz olmuşdur ki ba'zı bülehâ sulţânım cenâbıñuzuñ kelâm-ı dürer-bârlarını biñde bir âdem añlamaz. Muştalah olmasa didüklerinde biz dahı o bir için söylerüz diyü iskât iderlerdi. Her meclislerinde¹⁷⁶² üç beş kerâmet îmâ ider elbet¹⁷⁶³ kelâmları olurdu. Lâkin sâmi'inden gâyet zekiyyü't-tab' gûş-ı cânla [M141b] istimâ' ider. Mürîd-i muhliş ü suhan-şinâs¹⁷⁶⁴ olmağa muhtâcdur ki dinilmişdür:

Mışra':¹⁷⁶⁵

[Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün]

¹⁷⁶¹ aşşı L, M ve S: ola K.

¹⁷⁶² meclislerinde L, M ve S: mecâlislerinde K.

¹⁷⁶³ elbet K, L ve M: elbetde S.

¹⁷⁶⁴ suhan-şinâs K, L ve M: sicc şifâsın S.

¹⁷⁶⁵ Mışra' L ve M: ξK: S'de yazılmamıştır.

Suḥan-şinās neī dilberā ḥatā incāst¹⁷⁶⁶

Li-muḥarririhi'l-fakīr:

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Kadriñi ey ber-güzide bilmedi ḥalk-ı cihān[S143a]

Anuñ için 'aynı 'ālemden bu dem olduñ nihān

Ṭavr-ı¹⁷⁶⁷ eflāk-i 'anāşır niçe yıllar devr ide

Tā senüñ mādūnuña sencide bir rehber gele

Yā Şefi'ī fi'l-kıyāmeti ḥuzyedī fi'l-mühliketi

Ente rūḥī fi'l-cesedi yā gāvşe vaḳti'l-melḥameti¹⁷⁶⁸

Mu'āyene-i ciger-şikāfdur ki: Vaḳtimüz her rüz 'ıyd ve her şebi ḳadr bunuñ gibi hümā-yı ma'nevī ve 'anḳā-yı mağrib sāye-i sa'ādetinde āsüde-ser ve maḳziyyü'l-merām ve herkes 'alā- merātibihim kesb-i ma'ārife meşğüller iken

¹⁷⁶⁶ Söz anlamıyorsun ey sevgili... yanlış burada.

Abdülbaki Gölpınarlı, *Hafız Divanı*, Milli Eğitim Basımevi İstanbul: 1985. s. 90, G LXXXVII/1. Ganjoor net'te G 22/1.

Beytin Abdülbaki Gölpınarlı ve Ganjoor net'teki şekli şöyledir:

Çü bişnevī sūḥān-ı ehl-i dil megū ki ḥatāst

Suḥan-şinās neī cān-ı men ḥatā incāst

Gönül ehlinin sözünü duyunca, "Yanlış" deme. Söz anlamıyorsun canım, efendim... yanlış burada.

¹⁷⁶⁷ ṭavr-ı M ve S: devvār-ı L: dāver-i K

¹⁷⁶⁸ Ey kıyametde benim şefaattim. Tehlike anında elimi tut. Sen benim ceseddeki ruhumsun. Savaş zamanlarında yardımcısın.

tünd-bād-ı [L112b] havādiş-i tefriķa [K127b] zuhūra āgāz idüp sene 1147 tārīhi evā'ili ol berūmend-i naḥl-i kerāmetüñ vücūd-ı bihbūdlarına şikestegi 'arız olmağla tekyede şāhib-firāş olup üç ay miķdārı tekyede ya'nī civār-ı āgūşdan istimdād ile bür'-i tām ḥāşıl olup beş altı ay miķdārı ḥāneye rākiben gelür gider oldılar. Dört beş ay şıḥḥat-i tām üzre olup ba'dehū inḥirāf-ı cüz'ī ile ḥānede münzevī olup üç ay miķdārı [M142a] ḥafif ḥastelik ile güzerān idüp yevmen-min-el'eyyām fī-sene 1147 Zil-ḥicce'si yigirmi altıncı pençşenbe günü ba'de şalātü'l-fecr bu kemīnei ḥuzūrlarına da'vet itmeleriyle meşiyen 'ale'l-ilhām¹⁷⁶⁹ varduğumda ibtidā-i kelām-ı feci'a-encāmları bu oldu ki bizler yolcu olduk sizler merdāne ḥareket idüñ ve [S143b] düşmenleriñüz kendüñüze¹⁷⁷⁰ handān itmeñ diyü buyurdıklarında dünyā başuma āsyāb-vār çevrilüp gözlerüm görmeden ḫalup hāy hāy giryeye āgāz eyledüm. Ehl-i beyt ve ḥuddām hem-āheng olup bir giriv peydā oldu ki belki semāda melā'ike¹⁷⁷¹ daḫı peyrev olmuşlardır. Bu ešnāda mübārek gözlerin açup bu kemīnelerine ḥiṭāb idüp buyurdılar ki sen daḫı nisvān-ı nāḫışāt gibi girye mi idersün? Bu faķirüñ daḫı ol maḥall-i tenk ü tārīkde 'aķlı başına gelüp didüm ki sultānum giryeye ben elyaķum ki cenābıñuzuñ iftirāķı ve düşmenānuñ¹⁷⁷² şemātetü ve ḥāne ve tekye bār-girānı bu faķir dūşında olup ne derd ü belāya¹⁷⁷³ giriftār olacağuma nālānum didüğümde buyurdılar ki sen elem üzre olma bizler senüñ aḫvālüne dīde-düzuz. Her ḫālde imdād-ı [K128a] rūḥāniyemüz saña niğeh-bāndur diyü tebşir buyurdıklarında [L113a] bir miķdār āteş-i derūnuma āb-pāş olup ba'dehū buyurdılar ki devāt, ḫalem kāğıd getür kendü dest-i ḫaṭlarıyla vaşiyet-nāme taḫrīr ve bu kemīneyi vaşiyi-i muḫtār-ı her umūr idüp buyurdılar ki tekye cānlarına ḫaber eyle nāy u ḫudüm ile [M142b] gelsünler. Ḥaber olunduğda cümlesi gelüp ibtidā bir sūz-i nāk faşl olup ba'dehū buyurdılar

¹⁷⁶⁹ 'ale'l-ilhām S: 'ale'l-hām K, L ve M.

¹⁷⁷⁰ kendüñüze L ve M: kendüñüz S: K'de yazılmamıştır.

¹⁷⁷¹ melā'ike K ve S: melā'ikeler L ve M.

¹⁷⁷² düşmenānuñ L, M ve S: düşmenüñ K.

¹⁷⁷³ derd ü belāya K ve S: dürlü belāya L ve M.

ki bir ‘aşr-ı şerîf [S144a] tilâvet olunsun. ‘Aķabinde ğülbānk-keş ba‘dehū muşt u sürme-dān isteyüp mübārek meħāsınların hemvār idüp dīde-i ğayb-bınlerine sürme çeküp buyurdılar ki işte ‘āşık ğuzūr-ı ma‘şūķa böyle müzeyyen gitmelüdür diyü cümleye¹⁷⁷⁴ vedā‘ buyurdılar ki¹⁷⁷⁵ yine bir ğıriv ü feryād peydā oldu ki ta‘biri mümkün degül. Bir zamāndan şöra herkes dest-būs-ı vedā‘ itdüklerinde buyurdılar ki bizüm muħtefi olmamız ile şaķınıñ müteferriķ olmayıñuz¹⁷⁷⁶ bu oğlumuzu hemān bizüm gibi bilüñ diyü herbirlerine tavsiyye ve du‘ā-yı ğayr buyurdılar. Cümle cānlar ‘āzim olup bu mehcūr daħı çārsū vü pāzārı āteş-i iftirāk ile dīvāne-vār geşt ü ğuzār iderken bu fikr geldi ki bu şīveler¹⁷⁷⁷ tehī degül vaķt-i rihletlerin niçün su‘āl itmedüm? ‘İcāleten ğuzūr-ı fā‘izü'n-nūrlarına geldüm āh-ı sūz-nāk ile su‘āl eyledüm ki sulţānum cenābıñuzuñ bu bu'l-‘aceb ğareketüñüz mesbūku bi'l-mişl degül elbet bu tehī degüldür ammā beyān buyursañuz vaķt-i irtiħālıñüz? Mübārek ğözlerin açup buyurdılar ki ğünlerden ğün nedür? Faķır didüm ki pençşenbedür. Yine ‘ayn-ı ‘ālem-ārāların yumdılar imālarından münfehım olup yine ğuzūr-ı [K128b] pūr-ħubūrlarından dil-i ğam-nāk ve dīde-i nem-nāk ile taşra oldum ol vaķt ki cānlar her biri derd-i iftirāk ile dest [S144b]-būs-ı vedā‘ u ğayr-ı himmet-ħvāh oldılar. Herbirine her ne ğüne du‘ā’ ile taħriķ-i şefe [L113b] [M143a] buyurdılar ise ba‘d-i zamān hemān buyurduķları ğüne zühūr itmişdür. Meşelā ‘ilm ile du‘ā buyurduķları cān irtiħālinden şöra rüz şeb ‘ilme meşğül olmuşdur. ‘Amel ile du‘ā buyurduķları evvel salāt-ı mefrūzaya keşlān iken teheccüd kılmağa ve nice izdiyād-ı nevāfile şurū‘ eyledi. Bunuñ emşāli cümleye fevā‘id-i cemme ğāşıl olmuşdur. Bu cümleden āğreb cānlar tekyeye müteveccih olduķda tā‘ife-i nisvān u benāt ğuzūrlarına varurlar. Herbiri nālān u ğiryān dāmen-būs-ı vedā‘a müsāra‘at itdüklerinde anlara daħı ğāllerine münāsib ğayr du‘ā

¹⁷⁷⁴ cümleye S: cümle L ve M: K'de yazılmamıştır.

¹⁷⁷⁵ ki S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

¹⁷⁷⁶ olmayıñuz S: olmayasuz K, L ve M.

¹⁷⁷⁷ şīveler S: şīveleri K, L ve M.

buyurmuşlar ammā benāt içinde bu bî-çārenüñ bir şulbî kızum var idi. Nāmına Zeyneb tesmiye itmiş idüm. Tahmīnen on iki yaşına varmışdı. Aña hayr du‘ā buyurmuşlar ki kızum bizi şefā‘atden unutmayasın bu maḥalde vālidesi yaḳın bulunur mütefekkir olup bir ḳālībā ifrāğ idemez. Şām-ı ğarībānda ḥāneye geldüm. Şāḥibe aḥvāl-i fecī‘adan naḳl iderken Zeyneb ḥaḳḳında olan güftarı daḥı naḳl idince derūnumdan bir āteş-i uḥrāyī¹⁷⁷⁸ daḥı müşte‘il¹⁷⁷⁹ oldı¹⁷⁸⁰ ammā ifşā itmeyüp te‘vīl-i müstaḥsen eyledüm. İrtihāllerinden dört ay soñra merḳūme daḥı peyrevleri olmuşdur. -*Nefe‘ana’llahü bi-şefā‘atihim*-¹⁷⁸¹ daḥı bu'l-‘aceb budur ki āḥirīn kerāmetlerinden ve umūr-ı [S145a] ātiyyeden [K129a] ḥaber-dār olmalarına [M143b] dāll veşāyā eyyāmında çünki her veşāyāyı bu müstemende itdiler. Şāḥibeleri olan Ümmühānī nām Ḥātun ḥıdmetinde Ḳaravīyyü'l-aşl¹⁷⁸² ‘Āyişe nām bir ḥādimesi var idi. Bunı daḥı oğluñuza tavsiye buyursañuz bir ara çirāğ eylese diyü mirāren söylemiş. Ḥazret-i vālid kuddise sırrıḥü sükūt iderler imiş. Bakmışlar ki mücāb olmaz bu faḳīri ihzār eylediler ve rü-be-rü olduḳda [L114a] buyurdılar ki baḳ şāḥibe ne söyler ol daḥı didi ki şu ‘Āyişe'yi söylerüm oğluñıza¹⁷⁸³ tavsiye itseñüz ba‘deḥü çirāğ eylese sükūt ile mu‘āmele iderler. Bu faḳīr cevābında didüm ki böyle vaḳt-i nāzikde niçün iz‘āc idersiz¹⁷⁸⁴ evāşıl-ı umūr-ı cüz‘iyeyi bize tavsiyeye mi muḥtāc inşāallāḥ vaḳti gelsün ol daḥı ḥuşūl-pezīr olur diyüp iskāt eyledüm. Merḳūme daḥı ba‘de'l-irtihāl iki māh mürūrunda ğunūde-i ḥāk ve peyrevleri olmada çālāk olmuşdur. Faḳīr didüm ki merḳūme ḥādime ḥaḳḳında sükūt ile mu‘āmeleleri bir budur ki eger ifşā-yı ḥāl itseler merḳūme ve şāḥibeleri müte‘ellim olacaḳ şifāhen tavsiyeye ecell müsemmə ḳurbı ma‘lūmları olduḳdan

¹⁷⁷⁸ uḥrāyī K: āḥer S: uḥrā L ve M.

¹⁷⁷⁹ müşte‘il K, L ve M: müşteğil S.

¹⁷⁸⁰ oldı K, L ve M: olur S.

¹⁷⁸¹ Allah şefaatinde istifadelendirsin.

¹⁷⁸² Ḳaravīyyü'l-aşl L ve M: Ḳardīyyü'l-aşl K ve S.

¹⁷⁸³ oğluñıza L ve M: oğluña K: oğluna S.

¹⁷⁸⁴ idersiz S: idersin K, L ve M.

şoñra tenbîh beyhüdedür. Bir ma'nā-yı müfid dađı budur ki merķūmenūñ¹⁷⁸⁵ ğāyet hizmeti şīrīn idi. Vaķt-i āhīrlerinde maķbūl-i řab'ı kerīmleri olmađla derūnlarında [S145b] bu muzmer ola ki bunuñ hizmetine mūkāfāt bizler bunu 'adn içre şūbbān-ı¹⁷⁸⁶ cennete inkāh [M144a] idelüm fikri ola. *Kila't -taķdīreyni*¹⁷⁸⁷ [K129b] ulū'n-nūhāya ma'fūmdur ki řarīb-i¹⁷⁸⁸ rıřletleri ma'fūm olduđdan şoñra bu aşılmē'ānī¹⁷⁸⁹ vü kerāmet zūhūr ide ve taşarrufda yed-i řulāları ne rütbedür kıyās olına bu ĥarekāt-ı fecī'alarına bā'ış¹⁷⁹⁰ rūz-ı vaşıyetūñ leylesinde beytütet itdükleri ĥānenūñ kıble dīvārı münşakķ olup Ĥazret-i Ĥācce Ĥānum temeşşül idüp mübārek 'aşāları elinde buyururlar ki ođlum gelecek yevm-i ĥamīs bize mülĥaķ olursun beynlerinde vāfir mūkālemeden şoñra pinhān olurlar. Buña şāhidīn-i 'ādilīn budur ki şāhibeleri bīdār imiş. Ĥazret-i vālid firāşda iken kıyām itmek isterler şāhibeleri bir ğayrı ĥareket kıyāsıyla řutup yatururlar bu ĥareket iki üç def'a [L114b] olmuş ammā keşf-i rāz itmeyüp şāhibelerine o maĥall ĥ'āb-ı ğaflet müstevlī olup merķūme Ĥācce Ĥānum Ĥazretleriyle vāfir mūkāleme iderler. Şāhidūñ biri dađı budur ki vaşıyyet ğünü ki yevm-i ĥamīsdür Ĥadīce nām řulbi kızıma bunu şīfāhen naķl iderler vaķtā ki ĥamīs-i ātiyye oldu ki fī-sene 1148 Muĥarremü'l-haramınuñ dördüncü ğünü¹⁷⁹¹ idi. Vaķt-i 'asrda bu hicrān-keşīdelerin istemiş ĥuzūr-ı fā'izü'n-nūrlarına varduđumda mübārek dīde-i [S146a] ğayb-īnlerin bu bī-çāre rüyuna diküp vāfir nazardan şoñra ğüyā derūnī buyurdılar ki pister-i rāĥata yaturıla. Pister [K130a] ĥāzırlanup [M144b] mübārek arķalarınıñ üzerine yaturduđum sa'āt hemān 'alāyim-i sekerāt zūhūr idüp on iki ism-i hüyla dem-zen olup on ikincide rūĥ-ı pūr-fütūĥları řafra-zen-i a'lā-yı 'illiyyīn olmuşdur.

¹⁷⁸⁵ merķūmenūñ S: merķūme ĥādīmenūñ K, L ve M.

¹⁷⁸⁶ şūbbān K ve M: siyyān L: řitābān S.

¹⁷⁸⁷ Her iki koşulda da.

¹⁷⁸⁸ řarīb-i S: ķurb-ı K, L ve M.

¹⁷⁸⁹ me'ānī K ve S: ma'nā L ve M.

¹⁷⁹⁰ bu ĥarekāt-ı fecī'alarına bā'ış K ve S: L ve M'de bu bölüm tebdil-tehir yapılarak bir satır aşığıya yazılmıştır. Ve karıştırmıştır.

¹⁷⁹¹ ğünü S: ğün K, L ve M.

Şeb-i Cum‘a beden-i metruhları müsâfir-i hâne olup cümle cânlar ‘ale’ş-şabâh¹⁷⁹² kıra‘at ve menkabe-i laîfin tezekkür ü yâd iderken encâm-ı kelâm buña muntehî oldu ki bu vücūd-ı bihbüduñ medfeni çankı hadîkatü's-sa‘dâda olacaqdur herkes ma‘lûmına göre bir söz söyledi. Faķire ise tavsiyeleri vâlide yanına çonmak idi. Faķir tavsiyelerini söylemezden muqaddem Dervîş Meħmed nâm bir ihtiyârımız buyurdılar ki bunuñ gibi ‘âlî rütbe türbe-i mükerremeye çonılmak vâcibdür faķir didüm ki ‘ale’ş-şabâh baçalum eger türbe-i ‘adne¹⁷⁹³ rütbede bir çabre mümkün yer var ise anda çoyalum ve illâ-felâ diyüp ba‘de edâ’i’ş-şalâtü’ş-şubħ baķılduğda meymene-i Hâzret-i Argun kuddise sırrihü'l-meknûnda bir çabri muħît maħall var imiş ki o vaķte çadar gūyâ kimse görmemiş. Cümle ta‘accüb-künân olduğda içimizden biri daħı tefe‘ül-i *Dîvân*-ı münîfleri olmasını münâsib görmek ile tefe‘ül [L115a] olunduğda bu beyt-i [S146b] laîf-i temennî-kerdeleri ‘ayn-ı kerâmet çuhûr itmişdür.

Beyt:

[Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün]

Harîm-i hânçâhuñda olan yek-vîje-i süknâ

Baña yegdür çuşûrından tamâmen rub‘-ı meskûnuñ¹⁷⁹⁴

[M145a] ba‘dehü hizmet-i âhirelerine teşmîr-i sâķ olunup ba‘de şalâtü'l-cum‘a cemâ‘at cemm-i ğaffire namâzına hâzır [K130b] olup ba‘de edâ’i’ş-şalât mevzı‘-ı ma‘hûde vaz‘ olunmuşdur. *Nefe‘ana’llahü bi-berakâtihi âmin. Yâ*

¹⁷⁹² ‘ale’ş-şabâh S: ğatte’ş-şabâh K, L ve M.

¹⁷⁹³ ‘adne S: ‘adîde K: ‘adn L ve M.

¹⁷⁹⁴ Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâķıb Dede ve Dîvânı*, Akçağ Yay. Ankara 2003. K18/30. s. 133.

*mücibe's-sâ'ilîn bi-ḥurmeti men lehü eş-şefâ'atü'l-uzmâ fi'-yevmi'd-dîni ve bi-
'inâyeti erbâbi'l-yaḳîni.*¹⁷⁹⁵

Mesnevî-i Ma'nevî:¹⁷⁹⁶

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Reft an ṭāvūs-i 'arşî sūy-i 'arş

*Çun resîd ez hâtifâneş büy-i 'arş*¹⁷⁹⁷

Rūḥ-i sulṭānî zi zindānî bicest

*Cāme çi'drānîm u çun hāyîm dest?*¹⁷⁹⁸

Çunki îşân ḥusrev-i dîn bûde'end

*Vaḳt-i şādî şod çu beşkestend bend*¹⁷⁹⁹

Sūy-i şādurvān-i devlet tāḫtend

*Konde vu zencîr rā endāḫtend*¹⁸⁰⁰

¹⁷⁹⁵ Kıyamet gününde en büyük şefaht kendisine ait olanın (Hz. Muhammed) ve yakın erbabının hürmetine Allah bizi bereketiyle istifadelendirsin. Âmin ey dualara cevap veren Allah.

¹⁷⁹⁶ Mesnevî-i Ma'nevî K ,L ve M: Mesnevî S.

¹⁷⁹⁷ Mesnevî, 6/3116., Kendisine gaipten gelen seslerden Arş kokusu ulaşınca o Arş tavusu Arş'a gitti.

¹⁷⁹⁸ Mesnevî, 5/797., Sultanın ruhu zindandan kurtuldu; niçin elbise yırtalım? Niçin el ısıralım?

¹⁷⁹⁹ Mesnevî, 5/798., Çünkü onlar din sultanlarıdır; bağı kırdıklarında sevinç vakti olur.

¹⁸⁰⁰ Mesnevî, 5/799., Talih otağına koştular; tomruk ve zinciri attılar.

Cān mücerred geşte ez gavgā-yı ten

Mīpered bā perr-i dil, bī-pāy-ı ten¹⁸⁰¹

Cism-i zāhir ‘ākıbet hod reftenist

Tā ebed ma‘nī beḥvāhed şād zīst¹⁸⁰²

Beyne'l-iḥvān **Ma‘lūmlarıdır ki:** Herkes bi-ḥasebi'l-ḳābiliyyetiḥi intikāllerini mūmā birer vāḳı‘a görmüşler idi. Ez-ān cümle Meḥmed ‘Alī Dede ki ḥullaş-ı mürīdinden [M145b] idi. Böyle [L115b] müşāhede-i ‘ālem-i mişāle¹⁸⁰³ iderler ki bir necm-i Şākıb vasetü's-semāya kadar gelüp [S147a] olduğu maḥalden sukūṭ ider toḡrı tekye baḡcesine düşüp biñ pāre olur. Hātıfdan bir nidā gelür ki necmü's-Şākıb düşdi¹⁸⁰⁴ o sâ‘at o mürīd mütezaccir olup bīdār olur.¹⁸⁰⁵ Bu bī-çāre daḫı efendimüñ ḥasteligi imtidādına ‘azīm maḡmūm olup nā’im olduğumda görürüm bir ḥammāma girmişüm ma‘lūmum¹⁸⁰⁶ oldu ki maḥall-i hemm ü ḡammda vaṭan tutacaḡuz ḳazāya rızā diyüp bāb-ı teslīmde iḳāf olunduḡda¹⁸⁰⁷ bunlardan ağreb bir Ḥasan nām [K131a] ḳarındaşımız var idi. Pederüñ ḫayātında me’zūnen Ka‘be’ye gitmiş idi. Birḳaç sene anda mücāvır ḳalmış¹⁸⁰⁸ bir gice görür:¹⁸⁰⁹ Ḥazret-i vālidüñ olduğu ḫānenüñ bacası yıḳılır ‘ale’s-seḫer anda bulunan

¹⁸⁰¹ *Mesnevî*, 5/1721., Can beden kavgasından soyunmuş, beden ayağı olmadan gönül kanadıyla uçuyor.

¹⁸⁰² *Mesnevî*, 6/4871., Görünen beden sonuçta gidicidir; mana sonsuza dek neşeli yaşayacak.

¹⁸⁰³ mişāle S: mişāl K ve M: mişāli L.

¹⁸⁰⁴ düşdi K ve S: L ve M'de yazılmamıştır.

¹⁸⁰⁵ olur K, L ve M: olup S.

¹⁸⁰⁶ ma‘lūmum K ve S: ma‘lūm L ve M.

¹⁸⁰⁷ olunduḡda L, M ve S: olunduḡ K.

¹⁸⁰⁸ ḳalmış S: ḳalup K, L ve M.

¹⁸⁰⁹ görür K ve S: görür ki L ve M.

mu‘abbirine ta‘bîr itdürür dirler ki pederüñ merhûm olmışdur,¹⁸¹⁰ fi'l-vâkı‘ târih
kor. O leyde peder intikâl ider. Biri dağı budur ki Zâhide nâm bir şâliha hâtun
hem-civârimuz var idi. Dâ'imâ teheccüd namâzı kırup üç aylar orucu tutar çok
kerre tecrübe olunmuş mükâşifesi ‘aynı ile zühür iderdi. İrtihâlden bir hefte
muğaddem dâ'imâ gelüp ağlardı. Hânede vech-i bükâdan su‘âl eyledüklerinde bir
hefteden şöña görürsüz dir imiş. O perişânlıkda kuvvet-i hâfızaya ‘ayâ¹⁸¹¹ gelmek
ile naql olunan mensiyy olmuşdur. Yoğsa yigirmi kadar kimse rihletlerine dâ'ir
vâkı‘a ile [M146a] iğbâr [S147b] olunmuşdur. Ez-ân cümle cenâb-ı sa‘âdet-
mâbları altı ay ve bir sene muğaddem zarâfetle mükerreren imâ buyurmuşlar idi.
*Nefe‘ana'llahü bi-berakâti enzârihi'l-hâfiyyeti âmin. Yâ mücîbe's-sâ'ilîn.*¹⁸¹²

Bu faķir-i pür-taksîr ba‘de'r-rıhile berâvât tecdîdine İstanbul'a bir dervîş
isrâ‘ itmiş idüm.¹⁸¹³ Anda bir ‘ammî-zâdemüz var idi. Ba‘de itmâmü'l-muşalağa
bize mektûbunda yazmış ki bir kaç aydur [L116a] vâkı‘ada ‘ammumuñ rihletine
dâ'ir terkîbât görürüm lâkin âyende vü revende ve mektûb inkıfâ‘ından şübhedede
[K131b] idüm. Mektûbumuzuñ¹⁸¹⁴ vürüdında¹⁸¹⁵ şübhe def‘ oldı diyü istircâ‘ ile
hatm-i kelâm itmiş. Şehrde ve etrâf-ı kaşabât u kûrâdan bunuñ emşâli çok zühür
eyledi lâkin aĥvâl-i fecî‘a-i intikâlleri cümleyi mensiyy itmişdür.

Ƙıı‘a li-mü‘ellifhi:

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Yâ Rab itme sâye-i merdâni farkımdan cüdâ

¹⁸¹⁰ olmuşdur L, M ve S: olmuş K.

¹⁸¹¹ ‘ayâ K, M ve S: ‘anâ L.

¹⁸¹² Allah bizi onun gizli nazarlarının bereketine nimetlendirsün âmin. Ey dua edenlere cevap veren.

¹⁸¹³ itmiş idüm K, L ve M: itmiş S.

¹⁸¹⁴ mektûbumuzuñ S: mektûbumuz K, L ve M.

¹⁸¹⁵ vürüdında K, M ve S: varduğunda L.

Dest-gİRim ola yevm-i ‘arz-ı ekberde şehā

İftirāḳ-ı mürşid-i kāmīl ne müşkil derd¹⁸¹⁶ imiş

Gelmesün başına bir ferdüñ ilāhā rabbenā¹⁸¹⁷

Li-mü’ellifihī.¹⁸¹⁸

Żayya‘atü ‘umrī sīnen zāḳa şadrī bi'l-firāḳi

Zāde ḫarḳi ve iştivāḳi seyyidī yā Müctebā¹⁸¹⁹ ¹⁸²⁰[M146b]

Leḫü:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Āzmüdem men hezerān żayf-ı tedbīrāt-ı ‘aḳl

Tā laḫid Ḥālīş keşīden ḫasreteş çün ğayreti¹⁸²¹

Leḫü:

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Çāre istimdād-ı rūḫānist üsküt yā fetā

¹⁸¹⁶ derd K, M ve S: L'de yazılmamıştır.

¹⁸¹⁷ Bu kıta K'de Li-müellifi başlığı altında 9 satır yukarıda dua cümlesi ile bitişik yazılmıştır.

¹⁸¹⁸ Li-mü’ellifihī K, M ve S: Li-muḫarririhī K.

¹⁸¹⁹ Ey seçilmiş efendim! Ömrümü senelerce zayi ettim. Göğsüm ayrılıkla daraldı. Ayrılık ateşim ve özlemim arttı.

¹⁸²⁰ Vezni tespit edilemedi.

¹⁸²¹ Ben yüzlerce akıl tedbirinin misafirliğini denedim. Bir gayret gibi hasretini mezara kadar çekmek imiş meğer Halis.

*Derd-i men nāsūr şod zikrem hemîn vâ firķatā*¹⁸²²

Ol mālîk-i mülk-i melekût¹⁸²³ ve ol sālîk-i menhec-i ceberrūtuñ ṭā'ir-i evkār-ı 'illiyîñ olup [S148a] yine taşarrufât-ı rûḥāniyyeleri bu ḥākdānda *Fe'l-müdebbirāti emran*¹⁸²⁴ naşş-ı kâṭı'ü'l-bürhānı üzre cārî olmasını beyān ve 'aşîkân-ı ḥasret-keşîdelerine muḥtefî olan şîve-i kerāmet-āgînlerini 'ayān ile bir nebze müte'aṭṭışın-ı ciger-süzān-ı mürîdîn-i muḥlişîne āb-pāş olunur. *Nef'ana'llahü bi-berākāti rûḥāniyātihim ve şayyerañe'l-fā'izîne bi-i'āneti esrārihim āmîn yā mücîbe's-sā'ilîn. Bi-ḥurmeti men lehü's-şefā'atü'l-'uzmā ve'l-kerāmetü'l-kübrā fi-yevmi'd-dîn ve bi-'izzeti ālihi ve aşḥābihî ellezîne fi-cihād'i-d-dîni zü'l-ḳuvveti ve't-temkîni.*¹⁸²⁵

[L116b] şālîḥātdan bir ḥātūn rıḫletlerinden üç gün şoñra 'ālem-i mişâlde böyle müşāhede ider ki āsmān-ı dünyānuñ ḳapuları açılıp içinden fevc fevc gürüh-ı¹⁸²⁶ Mevleviyye bedîdār olup āheste rû-yı zemîne inerler. Ḥāzret-i vālidi ortaya alup ibtidā' ḥal'-ı cennet ilbās idüp ba'dehü bir müzeyyen [K132a] beyāz esb-i rehväre irkāb ile [M147a] yine āheste bulut ḳalkar gibi ṭaraf-ı semāyā gider ḥattā o ḥātūnuñ gözinden gā'ib olmuş olunca¹⁸²⁷ biri daḫı bu faḳîr-i mehcür hasret-keşîdelerine olan mülāṭafedür ki rıḫletlerinden on gün miḳdārı güzerān eyledükde baḫrımı nār-ı ḥasret süzān ve cigerimi āteş-i firķat büryān itmiş idi. Bir gice görürüm ki ḥānelerinde mübārek arḳaları üzre müsteṭîl [S148b] yaturlar. Bu faḳîr

¹⁸²² Çare ruhani medetdir sus ey genç! Benim yaram kanadı zikrim şudur: Ah ayrılık.

¹⁸²³ mālîk-i mülk-i melekût L, M ve S: mālîk-i melekût K.

¹⁸²⁴ *Kur'ân-ı Kerîm*, 79/Nâzi'at-5, Yemin olsun emri uygun yol ve yöntemle yerine getirenlere.

¹⁸²⁵ Allah bizi onların ruhaniyeti ile bereketlendirsün. Onların sırlarının yardımıyla bizi kazananlardan eylesün. Âmin ey dua edenlere cevap veren. Kıyamet gününde en büyük şefaât ve en büyük keramet kendisine ait olanın hürmetine ve onun ailesinin ve din yolundaki cihatta kuvvet ve metanet sahibi olan ashabının izzeti için.

¹⁸²⁶ gürüh-ı K, L ve M : gürüh gürüh S.

¹⁸²⁷ olmuş olunca S: olunca K, L ve M.

dağı maḳām-ı hıẓmetde gencīne-i esrār olan şadr-ı pür-nūrların¹⁸²⁸ mālīş üzre imişüm. Bu vaḳıtde hātırıma geldi ki¹⁸²⁹ bunlar ʿālem-i beḳāya rāhī oldılar idi. Ol tarafuñ ahvālinden baʿzı nesne suʿāl ideyüm¹⁸³⁰ didüm ki sulṫānum cenābıñuz ne ḳadar merḫale yoldan teşrīf itdiñüz cevāb buyurdılar ki yigirmi biñ yıllık yoldan geldüm yine suʿāl eyledüm didüm ki sulṫānum vardıḡuñuz cāy-ı laṫıfden bize dağı haber virseñüz buyurdılar ki ol yerde ol ḳadar ḫüsniyyāt vardır ki taʿbiri¹⁸³¹ mümkün degil dağı baʿzı şeker-rīz ve cevāhir-engīz muşāḫebet [L117a] söylediler; lākin, faḳīr fehmi idemedüm. Anuñ için ki taraf-ı pāy-i mübāreklerinde şāhibeleriyle küçek birāder Şeyḫ Maḫmūd var idi. Bunlar beynlerinde mücākeşe peydā idüp dürüş-t-i muşāḫabetlerinden nāşī sulṫānum ḫāzretlerinüñ kelām-ı dürer-bārları münfehem olmadı ne ḳadar ki işāret-i iskāt eyledüm müfid olmadı. [K132b] Bunlara münzecir¹⁸³² [M147b] olduḡumdan bīdār olmuşum biri dağı budur ki baʿde'r-rıḫle bir nāʿib bizleri taʿcīz eyledi ki pederiñüñ mā-melekin taḫrīr iderüm bizler dağı muşırr olduḡ ki taḫrīr itdürmezüz. Bu keş-ā-keşüñ beyninde¹⁸³³ üç ay miḳdārı mürūr eyledi. Bir gece şāhibeye rü-nümā olurlar ve buyururlar ki [S149a] āḫırda olan baḡlı nāyibe virüñ ve mücādeleyi ḳatʿ idüñ diyü emr iderler faḳīre bu rüʿyā ilḳā olunduḡda fikr eyledüm āḫırda ne baḡl var ne ḫimār var bundan murād bir miḳdār dünyālık olmaḡ gerekdür diyü baḡl behāsı olacaḡ miḳdār derāhim ile defʿ-i maḡlaṫa eyledük biri dağı budur ki rebībemüz olan Şemse Ḥānum yetişüp nāmzed-i maḫallī gelmekle baʿzı yerlerde ḫvāhişḳārī itmege şürüʿ itdiler. Bizler dağı baʿzını defʿ baʿzına cevāb-ı leyyin ile muḳābele iderken yevmen min-el-eyyām İstanbul tarafından bir şāb aḡa baʿzı mīrī iltizāmlar ile

¹⁸²⁸ şadr-ı pür-nūrların K, L ve M: şadr-ı nūrların S.

¹⁸²⁹ geldi ki K, L ve M: geldi S.

¹⁸³⁰ ideyüm L ve M: idelüm K: ide S.

¹⁸³¹ taʿbiri K, L ve M: taʿbir S.

¹⁸³² münzecir S: münzecir K: münzaḫib L: münzecib M.

¹⁸³³ beyninde L, M ve S: mā-beyninde K.

zuhūr idüp geldi. Merķūmeye nāmzed olmak istedikde *le'alle ve sevfē*¹⁸³⁴ ¹⁸³⁵ ile cevāb virdük. Merķūme rebībemüz ḥazret-i vālidi bir gice görür bunun avcuna vāfir altun döküp bir eliyle daḥı merķūmenüñ avcunu yumar 'ale's-seḥer bu vāqı'ayı naql eyledükde ḥatırırma ba'zı nesne ḥuṭūr itmekle nāmzed eyledüm. Elli altun bir la'l yüzük virmiş idi. Ba'dehū [L117b] merķūm ağaya dürlü dürlü serencām peydā olup [K133a] bir daḥı gelmek müyesser olmayup kız daḥı āḥere inkāḥ olunup altunlar ile yüzük merķūmeye [M148a] qalmışdur. Ol¹⁸³⁶ maḥalde ta'bīri münfehēm olmuşdur. Avcuñ¹⁸³⁷ yumdurmaq gūyā bu senüñ olacaqdur dime ola. Biri daḥı [S149b] budur ki ziyāde ta'accüb olunur. 'Ālem-i beḳāya teveccühlerinden iki üç sene sonra mesbūku'z-zıkr hem-civārimuz olan Zāhide Bācī bir müteverri'a ḥātūn olmağla her müşāhedesi zuhūr iderdi bir gün gelüp bize dir ki saña bir müjde iderüm baña ne virürsün bizler cevābında didük ki müjdeñüñ zuhūruna göre 'aṭıyyesi daḥı olur. Ba'dehū didi ki bu gice pederiñüz size bir esb-i rehvār¹⁸³⁸ i'fā eyledi su'āl eyledüm ki at¹⁸³⁹ ne renkde idi. Didi ki bir kır at kıç ayağınuñ biri sekil¹⁸⁴⁰ bu ḥaberdən soñra üç gün mürūrunda meger pederüñ¹⁸⁴¹ ḥāl-i ḥayātında on beş sene muḳaddem bir çiftlik kethudāsınuñ oğlı bir ayğur atımuza binüp kaçmış idi. Bu at zahrında vāfir dünyālık cem' ve Edirne yanında Kırkkilisā nām bir qaşabada te'ehhül itmiş.¹⁸⁴² Karaḥişāriyyü'l-aşl olmağla şıla niyyetiyle şehrimüze geldükde bize ḥaber olundu atını giden ayğur yerine aḥz eyledükde¹⁸⁴³ fi'l-vāqi' rengi kır, kıç ayağı sekil¹⁸⁴⁴ vāqı'anuñ 'aynı zuhūr eyledi.

¹⁸³⁴ vesevfe K, L ve M: vesvese S.

¹⁸³⁵ Olabilir de olmayabilir de, umulur ki olur.

¹⁸³⁶ ol S: o K, L ve M.

¹⁸³⁷ avcuñ S: avuç K, L ve M.

¹⁸³⁸ rehvār K ve S: rehväre L ve M.

¹⁸³⁹ at K ve S: esb L ve M.

¹⁸⁴⁰ sekil K ve S: sekili L ve M.

¹⁸⁴¹ pederüñ S: peder K, L ve M.

¹⁸⁴² itmiş L, M ve S: idüp K.

¹⁸⁴³ eyledükde S: eyledük K, L ve M.

¹⁸⁴⁴ sekil K ve S: sekili L ve M.

‘Acāyibden¹⁸⁴⁵ biri daḥı budur ki dā’imā ḥāṭıra ḥalecān-dih bir ma’nā idi ki bizler ālūde-i dūnyā ve bu ḳadar meşgale-i dūnyeviyye ile ser-gerdān ve ‘amā-i baṣīret ile pīş ü pesi fark itmezüz ḳande ḳaldı ki ervāḥ-ı ‘āliye ile āşināyī. Bir gün bir dervīş-i dil-rīş-i hezār-zārī ile [K133b] didi ki [M148b] bu gice vālidinüz ḥazretlerinün [S150a] şadāsını işidürüm cenābınuzla [L118a] muşāḥabet ider meger sizün olduğunuz maḥalün penceresi ardında imiş. Mā-beyninde bir çārçeveye ḳāğıdı var bundan münfeheme oldı ki da’imā anlarun nazar-ı rūḥāniyyeleridür ki ne vaḳt murād-ı ‘aliyyeleri olsa feryād-res olacaḳlar. Lākin bizüm gibi nā-şüste-rūlar kemāl-i küstāḥiden, dūr olup nazar-ı merḥamet-eşerlerinden mehcūr olmuşuz. Ve beyne'd-dūnyā ve'l-āḥire perde-i raḳīḳa olduğı melḥūz lākin enāniyyet-i beşeriyyet¹⁸⁴⁶ ḡılzat virüp tū-ber-tū¹⁸⁴⁷ olmuş ervāḥ-ı ‘āliye āşināyī itmeden seyr olmuş zīrā sālīkūn riyāzat u mücāhede ile ṭaraf-ı rūḥāniyeti ḡālib olmalı ḥattā anlar ile münāsebet taḥşil ide bizler ki ḥāliyā ‘abdül-baṭn ve'l-ferc olduğumuz ḥālde evḳāt-güzāruz. Anlar ile ne münāsebetimiz ola ḥayf-şad-ḥayf ‘ömr-i girān-māye ḡaflet üzere güzerān ṭul-i emel ise girībān-ı bedeni elinden¹⁸⁴⁸ ḳomaz işte bu üslūb üzere yine hevā vü hevesde ser-gerdān ve ‘ummān-ı nefis-i emmāre-i ten-perverde şināverī iderüz ‘āḳıbet-i kār Şeyḫ Sa’dī Ḥazretleri'nün buyurduḡı ma’nādur.

Beyt:

Tersem neresi be-Ka’be ey A’rābi

¹⁸⁴⁵ ‘acāyibden S: ‘acāyib K, L ve M.

¹⁸⁴⁶ enāniyyet-i beşeriyyet K ve S: enāniyyet ü beşeriyyet L ve M.

¹⁸⁴⁷ tū-ber-tū K, L ve S: topraḳ M.

¹⁸⁴⁸ elinden S: elden K, L ve M.

Biri dahı istiğrāb olınanlardandır ki irtihāllerinden on 19 sene mūrūr ve sene-i merķūme māh-ı Zī'l-ħiccesinde [M149a] bir ŧeb-i deycūr-ı melālet zuhūrda [S150b]¹⁸⁵¹ rū-nümā olurlar. Ve faķīr-i pūr-taķŧire yarım demet melās-ı duħānī¹⁸⁵² [K134a] ināle iderler. Faķīr dahı mütebeħhic olup yed-i mübāreklerinden aħz iderüm. Bīdār olduğumda fikr eyledüm duħān merāreti münticedür.¹⁸⁵³ İki üç gün mūrūr itmedin ŧehrimüzde çiçek marazı eḧfāle [L118b] müstevlī idi. ‘Abdu'llāh nām bir ferzend-i dil-bendüm var idi. On yedi gün mezbūr hastelikden ŧāħib-i firāŧ olup āŧinā-yı rūħāniyyeti ve ķurb-ı infikākı ħasebiyle on 19 aylık iken dūnyādan seyr ve niyā-yı rūħ-perverine cān atmıŧdur. *Behhecena'llāhū bi-ħubūri ŧefā'atihī fi'l-āħirati*¹⁸⁵⁴ ba‘dehū ma‘lūm oldu ki tıfl-ı ħurd muŧibeti niŧf rütbedür. Yarım demet buña iŧāret imiŧ. Hezār böyle iŧāretleri der-kār idi lākin *taħte nesicū'n-nisyān*¹⁸⁵⁵ ħalmıŧdur ve eḧrāf-ı bilād u ħaŧabāt u ķurādan ħatı çok āŧār-ı rūħāniyyeleri zāhir olup¹⁸⁵⁶ lākin ferden ferden taħrīr¹⁸⁵⁷ bā'is-i sū'ı zann-ı ħaraf-ı

¹⁸⁴⁹

Behey bedevi, varamayacaksın Kābeye
Gittiğın bu yol götürür seni Tūrkistan'a

Sa‘dī-i ŧirāzī, *Gūlistān*, (çev. Mehmet Kanar), İstanbul: ŧule Yay., 2010, s. 75. II. Bāb Dervişlerin Ahlakı, Hikāye 6.

Ganjoor net'te ŧu ŧekildedir:<https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab2/sh6/>

Tersem neresī be-Ka'be ey A'rabī
Kīn reh ki tū mīrevī be Tūrkistān est

¹⁸⁵⁰ Vezni tespit edilemedi.

¹⁸⁵¹ Elimizdeki pdf dosyasında S nüshasında 150 ve 151. fotoğraflar aynı varakları mühtevidir. Fotoğraflar mükerrer çekilmiştir. Nüshada mükerrer yazım söz konusu değildir.

¹⁸⁵² melās-ı duħānī L, M ve S: melās-ı cāmı K.

¹⁸⁵³ münticedür L, M ve S: müstecid K.

¹⁸⁵⁴ Allah onun ŧefaatinin neŧesiyle ahirette yüzümüzü güldürsün.

¹⁸⁵⁵ Unutma perdesinin altında.

¹⁸⁵⁶ olup S: oldu L ve M: olur K.

¹⁸⁵⁷ taħrīr L ve S: taħrīri K ve M.

faķir olur mülāhazasıyla -kaṭretü-min-el-yemm-¹⁸⁵⁸ -ḥafnetün ‘ale'l-beyder-¹⁸⁵⁹
ile iktifā olunmuşdur.

*Li-muḥarririhī.*¹⁸⁶⁰

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Ān hümā-yı bā-sa‘adet refṭ refṭ

Vān Neciyy-i Nūḥ-ı vaḳteş būd refṭ¹⁸⁶¹

Eyyühel ihvān ān demhā çe būd

K'enderān evḳāt gavşem būd refṭ¹⁸⁶² [M149b]

Yā enīsī ente rūḥī fi'l-beden

Ḳālībem rā bī-eşer bü'gzāşt refṭ¹⁸⁶³

Mā nihānī derd-i ḥasret mī-keşīm

U ḫıramān ber ḳaşūr-ı ‘adn refṭ¹⁸⁶⁴ [S151a]

Ḥalişā dā'im taḥassür tā be key

¹⁸⁵⁸ Denizden damla.

¹⁸⁵⁹ Bir avuç (buğday) harmana (delil) olur.

¹⁸⁶⁰ li-muḥarririhī K: ḳıṭ'a L ve M: S'de yazılmamıştır.

¹⁸⁶¹ O saadetli hüma gitti gitti. O vaktin Nuh Neciyullah'ı idi, gitti.

¹⁸⁶² Ey kardeşler o anlar ne idi? Ki o vakitlerde gavsım idi, gitti.

¹⁸⁶³ Ey dostum sen bedenimde ruhum idin. Kalıbımı esersiz bıraktı(n) gitti(n).

¹⁸⁶⁴ Biz gizlice hasret derdini çekeriz. O ise mutlucu cennet sarayına gitti.

Muḥayyiretü'l-‘uḳūl ve müvellihetü'l-fühūmdan biri daḫı budur ki: Sālifü'z-zıkr mürīd-i muḫliş Meḫmed ‘Alī Dede [K134b] iftirāḳ-ı cān-güdāz-ı kāmīl-i¹⁸⁶⁶ mükemmele ṭāḳat getüremeyüp terk-i vaṭan ile ‘acabā tesliyye bulur mıyum diyü İstanbul'a [L119a] rāhī olup anda taşaffuḫ-ı kütüb ile ve seyr-i emākin-i diyār u aḡyār ile evḳāt güzār iken ḫāzret-i mürebbī rū-nümā olup biz saña tenbīh itmedük mi ki Ḥānḳāh-ı Kütāhiyye'den ayrılmayasın bīdār olduḡda endāmına lerze düşüp vālih olur anda bu şīve müte‘addid vāki‘ olup rāhatı endīşeye tebdīl olup¹⁸⁶⁷ Bursa'ya çıkar anda daḫı meḳs idemeyüp yine Ḥānḳāh-ı Ḥāzret-i Argun'a rümāl olup çend māh iḳāmet ba‘dehū tāziyāne-i sevdā¹⁸⁶⁸ sevḳiyle āsitāne-i sa‘ādete rümāl bir iki sāl bevvāblık ḫizmetiyle ‘atebe-i ‘aliyyede miyān-bend-i ḫidemāt-ı mebrüre üzre iken sā’ik-i taḳdīr Edirne meşīḫati ṭavḳ-ı gerdenī idüp iki sene daḫı anda dād-ı meşīḫati edā ve ne ḳadar tekyenüñ ḫarābı [M150a] var ise ma‘mūr idüp yine ḫāzret-i mürşid celāl-şifat görünmege ibtidā itmekle anda daḫı rū-yı rāḫat görilmeyüp me’zūnen meşīḫati terk yine ḫānḳāh-ı ḳādīme ‘avdet çend māh sükūnla yine fikr-i āḫir zuhūrı savṭ-ı taḫrīk-zen olup [S151b] yine āsitāne-i sa‘ādete rū-māl bu def‘a Ṭarīḳatī ḫizmetiyle müşerref olup çend sāl meḳs ile mürşid ü mürebbīlerinüñ tavşiyeleri daḫı ferāmüş olmaḡla yine ‘ālem-i mişālden rū-nümā olurlar. Ammā celāl-[K135a]şifat biz saña çend-bār tenbīh eyledük ki Ḥānḳāh-ı ḳādīm¹⁸⁶⁹ Ḥāzret-i Argun kuddise sırrıhül-meknūnda

¹⁸⁶⁵ Ey Hālis daima tahassür/hasret ne zamana kadar? Şafiim dedi ve nazlı gitti gitti.

¹⁸⁶⁶ kāmīl-i S: mürebbi-i kāmīl ü K, L ve M.

¹⁸⁶⁷ olup S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

¹⁸⁶⁸ sevdā K, L ve M: süvād S.

¹⁸⁶⁹ ḳādīm S: ḳādīmüñdür ki K, L ve M.

ser-sebz olursun ve illā cümle-i ‘alemi devr eyleseñ rû-yı rāhat u infirāc¹⁸⁷⁰ u inkişāf hāşıl olmaz ‘unvānıyla ta‘abbüs-i ğazûbāne turş-rüyî iderler ki dinilmiştir.

Mışra‘:¹⁸⁷¹

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

İki ‘alemde taşarruf ehliidür rûh-ı velî

[L119b] Bu bî-çāre kendü zu‘mında kıyās idermiş ki eşref-i emākine ilticā ile şeref-yāb ola emr ise bi'l-‘aksdür. *Şerefü'l-mekān bi'l-mekīndür*. Hemān bir şāhib-i himmet, şüre-zemīne büriyā-endāz olsa ol¹⁸⁷² maḥall-i tekye-i ‘ālī olur. Bu şıkkdan ḥabīr olmayan nüfūs-ı ‘alemde dil-ḥvāhī üzre bir cā-yı rāhat bulamaz kār-ı ezkiyā-i mu‘teber ise¹⁸⁷³ nefsi mürebbīden ser-i mū taḥallūf itmekdür. *Naḥnü* [M150b] *bi-şadedihi*¹⁸⁷⁴ Meḥmed ‘Alī Dede aḥvālidür. Bu vākı‘adan ğāyet te’şir ile yine tarafimuza teveccüh idüp Kırk Sekiz tārīḥinden Altmış Yedi tārīhine gelince beyhūde-gerd ü nice tecrübe-i germ ü serd idüp tārīḥ-i merķūmda Ḥānķāh-ı Ḥāzret-i Arġun’a rû-māl olma ile ibtidā kerem-i şūrī Altmış Sekiz Rebīü'l-ülāsında bir bākire-i dede-zāde ile tezevvüc itmişdür. Nefsi ḥāzret-i mürebbī üzre mekş olduķça¹⁸⁷⁵ rûḥānī neler zūhūr [S152a] idecekdür. *Ez’zāhiru ‘unvānül-bāḥın* ile kıyās eyle. *Eger der-ḥāne kes est, yek ḥarf bes est.*¹⁸⁷⁶ Mazmūnı bu menķabede

¹⁸⁷⁰ infirāc L, M ve S: infirāḥ K.

¹⁸⁷¹ Mışra‘ L, M ve S: K’de yazılmamıştır.

¹⁸⁷² ol L, M ve S: o K.

¹⁸⁷³ kār-ı ezkiyā-i mu‘teber ise S: kār ise K, L ve M.

¹⁸⁷⁴ Bizim sadedimiz.

¹⁸⁷⁵ olduķça S: olunduķça K, L ve M.

¹⁸⁷⁶ Anlayana sivrisinek saz.

A. Naci Tokmak, *Telaffuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Simurg Yayıncılık, 2001, s. 126.

çok maḥall-i i'tibār vardır. Eger zerre-i derd dāmen-gir ise leyālī-i tūvāle
tedebbür-i keşir eyle! *Ve-illā fe-lā*¹⁸⁷⁷ [K135b]

Meşnevî-i Şerîf:¹⁸⁷⁸

[*Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün*]

Evliyā rā hest kudret ez İlāh

*Tîr-i ceste bāz ārendeş zi rāh*¹⁸⁷⁹

"*Keyfe medde'z-zılle*"¹⁸⁸⁰ *naķş-i evliyāst*

*K'ū delîl-i nūr-ı ħurşîd-i Ĥudāst*¹⁸⁸¹

Sāye-i Yezdān buved bende-i Ĥudā

*Morde-i in 'ālem u zinde-i Ĥudā*¹⁸⁸²

Ṭab'-ı nāf-i āhūst an ķavm rā

*Ez burūn ħūn u derūnişān mişķhā*¹⁸⁸³ [L120a]

Deyimin "eger" sözcüğünün yer deġiştirmiş şekli şu şekildedir:

Der-ḥāne eger kes est, yek ḥarf bes est.

¹⁸⁷⁷ Deġilse olmaz.

¹⁸⁷⁸ *Meşnevî-i Şerîf*K ve S: *Meşnevî*L ve M.

¹⁸⁷⁹ *Mesnevî*, 1/1670., Velilerin Allah'tan -gelen- güçleri vardır. Fırlamış oku yoldan geri çevirirler.

¹⁸⁸⁰ *Kur'ân-ı Kerîm*, 6/En'âm-76., Gölgeyi nasıl uzattı.

¹⁸⁸¹ *Mesnevî*, 1/426., "Gölgeyi nasıl uzattı" ayeti, velilerin tasviridir. Zira ışığın delili Allah'ın güneşidir.

¹⁸⁸² *Mesnevî*, 1/424., Hakk'ın gölgesi olur, Allah'ın kulu. O, bu alemin ölüsü, Allah'ın dirisidir.

Ez hadîş-i evliyā nerm u duruşt

Ten mepūřān z'ānki dīnet rāst puřt¹⁸⁸⁴ [M151a]

Germ gūyed serd gūyed hoř begīr

Tā zi germ u serd bechī vez sa'īr¹⁸⁸⁵

Germ u serdeş nevbahāri zidegīst

Māye-i řıdķ u yaķīn u bendegīst¹⁸⁸⁶

Dāmen-i ū gīr zūter bīgūmān

Tā rehī der dāmen-i āķir zemān¹⁸⁸⁷

Bu faķire olan imdād-ı rūhāniyyeleri daķı istiğrāb olınacaķ¹⁸⁸⁸ mu'āyenedendür nā'ib-i vaķt bizi maķkemeye da'vet idüp bize 'arz ider ki bir mıřra' yapdum tārīķ-i intikāl-i peder olmaķ üzere hem ziyāde ve hem hezeyān-ı maķmūme¹⁸⁸⁹ müşābih ve hem bize teklīf ider ki bu mıřra'ı besleyesin bize daķı bu teklīf girān gelüp mütefekkir oldum gūyā bir nidā-yı ĥafī geldi ki sen maķřř

¹⁸⁸³ *Mesnevī*, 1/476., O toplulukta ahu göbeği kabiliyeti vardır; dışarıdan kan ama iķlerinde miskler.

¹⁸⁸⁴ *Mesnevī*, 1/2055., Velilerin yumuşak ve sert sözüne vücudunu örtme, çünkü dinine dayanaktır.

¹⁸⁸⁵ *Mesnevī*, 1/2056., Sıcak söyler, soğuk söyler, hoşça al; sıcak ve soğukla cehennemden kurtulursun.

¹⁸⁸⁶ *Mesnevī*, 1/2057., Sıcağı ve soğuğu hayat ilkbaharıdır; sadakat, kesin biliş ve kulluğun kaynağıdır.

¹⁸⁸⁷ *Mesnevī*, 1/425., Çabuk şüphe duymadan onun eteğini tut, böylece ahir zamanda kurtulursun.

¹⁸⁸⁸ olınacaķ K ve S: olıcaķ L ve M.

¹⁸⁸⁹ maķmūme L, M ve S: mecmū'a K.

tārīh [S152b] yapsañ olmaz mı mütevekkilen ‘ale'llāhi şürū‘ olındı ammā Hudā-yı Müte‘āl ‘Ālim'dür. O vaqte gelince ne gazel ne kıt‘a ne tārīh söylenmemiş; hattā, hāl-i hayātlarında gāhī emr buyururlardı ki sen dağı meşq eylesen bu fağır dağı bu beyt ile muqābele iderdüm.

Beyt:¹⁸⁹⁰

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Şi‘r goften gerçi dürr soften buved

*Lik fehmīden be ez goften buved*¹⁸⁹¹

İmdād-ı qudsiyyeleri manzūr-ı hāşş u ‘ām olsun için taħrīr olındı. **Minh:**¹⁸⁹² Mebnī-‘ale'l-ħikāyedür ki rihletleri günden kırk güne varınca yağmur yağmışdur. Mütevelliyen güyā āsmānda dağı ‘azāsı tütülmüş.^{1893 1894} [M151b]

Tārīh li-mü‘ellifihī: [L120b]

[Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün]

Cām-ı pür-zehr-i firākuñ ey dil-ārām-ı cihān

Neş‘e-bağş-ı merd ü zendür belki eyyām-ı şuhūr

¹⁸⁹⁰ Beyt S: Mışra‘ L ve M: K'de yazılmamıştır.

¹⁸⁹¹ Şiir söylemek inci dizmek gibidir. Ancak anlamak söylemekten iyi olur.

¹⁸⁹² minh S: K, L ve M'de yazılmamıştır.

¹⁸⁹³ tütülmüş L, M ve S: tütülmüş ola K.

¹⁸⁹⁴ Mihh bölümü K ve S'de sah kaydı ile derkenara yazılmıştır. M'de normal metin akışı içinde fakat ara söz/cümle şeklinde verilmiştir. L'de yazılmamıştır.

*Dîdeler hûn-bâr u sîne dâğ-ber-dâğ olmada
Nâzenînum neylesün çün müttekâ âgûş-ı hûr*

*Âh gûyân sîne kûpân zümre-i erbâb-ı dil
Beyt-i aḥzân içre garḳ-ı baḥr ism-i Yâ Şabûr*

*Şeb-çerâğ-ı bezm-i cem'î-i Mevlevîdür ol güher
Ḳadr-i fazlın 'âleme ifhâm için itdi 'ubûr*

*Hvân-ı yağma idi 'ilm ü fazlı zât-ı pâkinüñ [K136a]
Bu'l-'aceb ḡadr eyledi bu rûzgâr-ı kâr-ı zûr*

*Cümle-i evzâ' u eṭvârı 'adîmü'l-mişldür
Tâ'inen inkâra ḡâcet ne hüveydâ hem-çü nûr*

*Ḳuṭb-ı 'âlem ḡavş-ı âdem Şeyḡ Sâḳıṭb vâlidüm
Nevvera'llâh ḡabrahû şâra ilâ dâri's-sürûr¹⁸⁹⁵*

*Sırr-ı aḡdes dest-ḡiri Ḥâlişâ târiḡhine
Ḳaddesallâh sırrahû mâ-dâme züvvâru'l-ḡubûr¹⁸⁹⁶*

¹⁸⁹⁵ Allah onun kabrini nurlandırın. O sevinç yurduna gitti.

¹⁸⁹⁶ Kabir ziyaretçileri devam ettiği müddetçe Allah onun sırrını mukaddes kılsın.

Sene 1148

*Dest der-‘Arabî yedd est. Yedd der şümâr-ı ebced çâr-deh est. Çün târîheş
râ dest-gîrî kuned. Târîh tamâm mî-şevved ki înest.*¹⁸⁹⁷

Ve Duvâz-deh beyt dahı [S153a] merşiyye olmak [M152a] üzre şikeste-
beste mütetmim-i¹⁸⁹⁸ menkabe-i laîfeleri olmak için rişte-keş-i silk-i taħrîr
kılınmışdur. *Elhamdü li’llâhi’llezî hedenâ li hâzâ ve mâ künnâ li-nehtediye lev lâ
en hedâna’llâh.*¹⁸⁹⁹ *Ve mâ tevfiķi illâ bi’llâh.*¹⁹⁰⁰ *Ve lâ ħavle velâ kuvvete illâ
bi’llâh.*¹⁹⁰¹

Maṭla‘-ı merşiyye-eş înest li-mü’ellifihî: [L121a]

[Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün]

Tîr-i dildüz-ı firâķet cân-ı mârâ kâr kerd

*Çün ħırâmîdî verâ-yı nüh ħubâb-ı âsmân*¹⁹⁰²

Şad dirîgâ ħadr-i çün tu ‘arîfî ne’snâĥtîm

*Nâ-şinâsî kem şoden ârîd ħayfâ vâ fiġân*¹⁹⁰³

¹⁸⁹⁷ Dest Arapçada yedd'dir. Yedd ebced hesabında 14'tür. Çünkü tarihi elde edilirse tarih bununla tamam oluyor.

¹⁸⁹⁸ mütetmim-i K: tetmîm-i L: tetemmüm-i M: S'de yazılmamıştır.

¹⁸⁹⁹ *Kur'ân-ı Kerîm*, 7/Araf-43., Bizi buna hidayet eden Allah'a hamd olsun. Allah'ın bizi hidayete erdirmesi olmasaydı biz hidayete ermezdik.

¹⁹⁰⁰ *Kur'ân-ı Kerîm*, 11/ Hûd-88., Başarım ancak Allah'tandır.

¹⁹⁰¹ "Güç ve kuvvet ancak Allahtandır." Muhammed İbn İsmâil el-Buhârî, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* (mütercim Mehmed Sofuoğlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987. C 2, s. 664. Buhârî, Ezan, 7. Bâb, 11 numaralı hadis.

¹⁹⁰² Senin ayrılığının kalbi delen oku canımıza işledi. Gökyüzünün dokuz kubbesinin ötesine sen gidince.

Şad hezārān sāl ger eflāk dā'ir mişevēd

Perveriş nāred be-māned-i tu īn kōhne cihān¹⁹⁰⁴

İndirās-ı 'ilm ü dīnest ez-memāt-ı 'ālimān

Ĥod çe 'ālim īn bude devrān ra kuṭb-ı¹⁹⁰⁵ zamān¹⁹⁰⁶

Yek-be-yek aḥvāl-i ū maḥz-ı taşavvuf būde hīn

Der-ṭarīḳat ser-firāzī ḥatm şod ber-vey hemān¹⁹⁰⁷

Mū-şikāf-ı pend ü nuşḩeş kümmelīn rā rehnümā

Pīş-i esb-i ḩikmet ü dāniş Felāṭūn-ı cehān^{1908 1909}

Müşkilāt-ı dīn ü esrār-ı ṭarīḳat bāz-mānd

İḩtifā-i 'arifi zīn bīşter dāred ziyān¹⁹¹⁰

¹⁹⁰³ Yüzlerce yazık senin gibi bir bilginin kıymetini bilmedik. Kadri bilinmeyen birisinin azalması! Ah fiğan ve yazıklar getiriniz.

¹⁹⁰⁴ Yüz binlerce yıl eğer felekler devr eylese de, bu eski dünya senin gibi birini yetiştiremez.

¹⁹⁰⁵ devrān ra kuṭb-ı M ve S: devrān aḩṭab-ı K: devrānez kuṭb-ı L.

¹⁹⁰⁶ İlim ve dinin kaybıdır alimlerin ölümü. Kendi nasıl bir alim imiş ki devrana bir zamanın kutbu imiş.

¹⁹⁰⁷ Bir bir onun hālleri tasavvufun kendisiymiş işte. Tasavvufta başı dik tutma onun ile bitti hemen.

¹⁹⁰⁸ Felāṭūn-ı cehān S: Felāṭūnhā devān K, L ve M.

¹⁹⁰⁹ Kılı kırk yaran öğüt ve nasihatleri kamillere rehber. Onun hikmet ve bilim atının önünde Eflatunlar sıçrar.

¹⁹¹⁰ Tarikatın sırları dinin müşkilleri geri kaldı. Bir arifin kaybı bundan daha çok zararlıdır.

Hızr-ı vakteş bûd tahte'l-kubbe an 'alîcenâb

Ez sülûkeş kuvvet-i bâzû-yı Mevlânâ 'ayân¹⁹¹¹

Vaz' u tavr u dil-firîb pür-kerâmet ançünân

Çün kabâ-yı teng ber-ğaddeş bürîde ez-cinân¹⁹¹²

'Ârif-i âgâh u ğavvâş-ı bihâr-ı Meşnevî

Dürr-i yektâ-yı ma'ârif ser-țarîķ-i Şemsiyân¹⁹¹³

Sâ'ilî ğüftâ çe ğüne bûd ân nâdir-zuhûr

Rev be Dîvân u Sefîne dest zen bîni-'ayân¹⁹¹⁴

Cümme vaşşafân-ı ü lâl âmede ez midhateş

Der edâ-yı ħadd-i tavşîfeş çe bâşed yek zebân^{1915 1916}

¹⁹¹¹ Vaktinin Hızır'ıydı kubbenin altında o alicenab. Onun yolunda Mevlana'nın pazısının kuvveti belli olur.

¹⁹¹² Gönül çelen, öylesine keramet dolu tavır ve vaziyeti, cennetten boyuna göre uygun kesilmiş kaftan gibi.

¹⁹¹³ Mesnevî denizinin dalgıcı ve bilgili arifi, Şemsîler baş yolunun maarifin tam incisi.

¹⁹¹⁴ Suâl sahibi dedi ki nasıldı o az zuhur eden. Git *Divana* ve *Sefîne*ye el at açık bir şekilde görürsün.

¹⁹¹⁵ Onu medhette bütün vasfını beyan edenlerin dili tutulmuş. Onun vasfının sınırlarını çözme noktasında bir dil ne olur ki?

¹⁹¹⁶ L ve M'de Mersiyye'den (buradan sonra) sonra *Temmet* gelmekte onun ardından ise Şeyh Gâlib'in yazmış olduğu tarih manzumesi gelmektedir.

[M152b] **Temmet**

Harrarahi'l-fakîr Hâfîz Muhammed Hülûşî Sene İsnâ ve Hamsîn ve Mi'eteyn ve Elf. Min-Şa'bâni'l-Mu'azzam.

[M1523a] **Târîķ-i İrtihâl-i Mü'ellif-i İn Menâķib Şeyh Ahmed Hâliş Efendi Kıddise Sırrıhü**
[L121b]

[K136b] [S153b] *ve pūşīde nemāned ki*^{1917 1918} Biñ Yüz Yetmiş Şaferü'l-ḥayrınuñ on yedinci erbi'ā gicesi ba'de't-teheccüd 'ālem-i mişālde ḥazret-i vālid ile bir ḥānede imişüz. Anlar şadr-ı ḥānede bizler pīş-i kānūnda bu üftāde-i derd-i hicrān didüm ki sultānum bir ḥātırā gelür derūnuma ki her mütezevvic kaçan ehliyle cimā' eyledükde ol maḥalde aḥlāḳ-ı ḥasene ve reddiyyeden her ne ile muttaşif ise

[Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün]

*Ḥāliš Ahmed Dede ol kāmīl-i Şāḳıb-zāde
Kıldı bu mesnedi çil sāldan efzūn me'men*

*Pūte-i 'aşḳda ḳāl eyledi cism-i şāfin
Pederinden olup iksīr-i nazār tāb-efgen*

*Şāh-ı nev-sikke-i iḳlīm-i maḥabbet oldı
Meşnevi nūrı idüp naḳş-ı revānın rūşen*

*Nuḳre-i ḳalbi 'alāyıkla degüldi maḡşūş
Kān-ı iḥsān idi 'irfān idi ma'den ma'den*

*Kīmyā gibi 'adīm idi cihānda mişli
Ya'nī hem fāzıl [u]* hem şā'ir-i sencīde-süḥān*

*Sürḥ-ı rūyı mihek-i tecrübe-i mevt oldı
Tām mi'yār idi pür-ḳadr idi ol* nādīre-fen*

*Şeş cihetden gelür āvāz-ı te'essüf Gālib
Naḳd-i Ḥāliš gibi Ahmed Dede çıḳdı elden*

1191

- Şeyh Gālib'e ait olan bu târih manzumesi *Şeyh Gālib Dîvânı*'nda "Hâlis Ahmed Dede Hazretlerinin Dâr-ı Cemâle Teşriflerine Târîhdir" başlığı ile verilmiştir. Birkaç kelime ve tamlama haricinde *Tufeylû Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî*'nin L ve M nüshalarının sonundaki târih manzumesi ile *Şeyh Gālib Dîvânı*'ndaki târih manzumesi aynıdır. bk. Muhsin Kalkışım, *Şeyh Gālib Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay., 2013, s. 132, T/49.
- [u] L ve M'de yazılmamıştır. *Şeyh Gālib Dîvânı*'nda yazılmıştır.
- ol L ve M: hem *Şeyh Gālib Dîvânı*.

[L121b] Temmet

Dergāh-ı Sultān Dîvānī Dervīş Muştafiyyü'l-Mevlevî. Sâkin-i Ğalaḳa.1285

¹⁹¹⁷ Ve gizli kalmasın ki.

¹⁹¹⁸ Bu paragraf K ve S'de yazılmıştır. L ve M'de bu paragraftan önce metin tamamlanmıştır.

veled dağı o ħulķ üzre neşv ü nemā bulur. Bu fikrũ ħaķā vü şavābını¹⁹¹⁹ ifade buyuruñ didüğümde buyurdılar ki fi'l-vāķi' böyledür ki dinilmişdür: *El-veledü sırrı ebihî*.

Beyt-i Ferd li-muĥarririhî.¹⁹²⁰

[Fā'īlātũn Fā'īlātũn Fā'īlātũn Fā'īlũn]

İn seg-i kūy-ı tu ez derd-i firāket ħũn girist

Çũn segān-ı biĥũde ez-der merān rũz-ı cezā^{1921 1922}

Temmet

Ķad vaķa'ũl-ferāĝ min-taĥriri ĥāzihi'n-nüşati'ş-şerife 'alā-yedi 'Abdü'l-faķir Filibeve' es-Seyyid Derviş Ĥüseyn Ĥamdiyyü'l-mevlevi es-sākini fi-mevlevi-ĥāne-i bāb-ı cedid et-türbedār fi-ĥan-ķāhi'l-mezbūr fi et-tāsi' ve'l-ışrũn min-ramazāni'ş-şerifi li-sene ihdā ve selāşin ve mi'eteyn ve elf.

¹⁹¹⁹ şavābını K: şevābını S.

¹⁹²⁰ Beyt-i Ferd li-muĥarririhî S: Ferd li-muĥarririhî K: L ve M buradan önce tamamlanmıştır.

¹⁹²¹ Senin köyünün bu köpeği ayrılık acısından kan ağladı. Boş köpekler gibi hesap gününde kapıdan kovma.

¹⁹²² S nüshasında bu beyitten sonra **temmet** gelmektedir. K'nüşhasında ise metin 6 satır daha devam etmekte ardından **temmet** gelmektedir. **[K136b]**:Tarih-i evlād ve biñ iki yüz on yedi Şaferü'l-ĥayrınıñ evāsıtı Şeyĥ Aĥmed'de dünyāya geldi. Ol rüz vefāt eyledi. Allāhü 'azimü'ş-şā'n şefā'atci eyleye āmin. Bi-ĥürmeti's-seyyidi'l-mürselin. Ve biñ iki yüz on sekiz senesi mäh-ı rebiü'l-āĥirinüñ **[K137a]** yigirmi altıncı gicesi ki Ĥalime Ĥānum dünyāya zühür itmişdür. Allāhü azimü'ş-şān Ĥazretleri ŧül-i 'ömrile mu'ammer eyleye āmin bi-ĥürmetihî ĥazret-i pır ĥuddise sırrıhü'l-münir. Ve bi-ĥürmeti seyyidi'l-mürselin. el-evveline ve'l-āĥirin. Ve merķūme on sekiz gün mu'ammer olup istişmām-ı rāyiĥa-i a'lā-yı firdevs eylemişdür.

Tamām

SONUÇ

Ahmed Hâlis Dede H 1113/M 1701 tarihinde doğmuş, H 1191/M 1777 yılında vefat etmiştir. Kaynaklardan iyi bir eğitim aldığını öğrenmekteyiz. Arapça ve Farsçayı bu dillerde şiir yazacak kadar iyi bilmektedir. *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî* isimli eseri Mevlevî çevrelerce çok ilgi görmüş ve okunmuştur. Bir asitane olan Kütahya Arguniyye Mevlevîhanesinde kırk üç yıl şeyhlik görevinde bulunmuş bunun haricinde babası Sâkıb Dede'nin kırk sekiz yıllık şeyhliği döneminde de ona müşavirlik yapmıştır. Ahmed Hâlis Dede, babası Mustafa Sâkıb Dede'yi oğlu Abdurrahîm Atâ Dede'ye bağlayan ve Sâkıb Dede hânedânının oluşmasında en önemli role sahip şahsiyettir. Ahmed Hâlis Dede, babası Sâkıb Dede'den gördüğü terbiye ve usülle Anadolu eyalet merkezi olan Kütahya'da devlet idaresiyle sıkı münasebetler kurmuş ve Mevlevîhaneyi babasının bıraktığı yerden daha ileriye taşıma gayreti içinde bulunmuştur. Biz Bu çalışmamızda Ahmed Hâlis Dede'nin hayatını, eserlerini, Türk edebiyatındaki yerini ve Mevlevî çevrelerdeki konumunu ortaya çıkarmaya çalıştık. Elde ettiğimiz sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

Menâkıbnâmeler ile ilgili sonuçlar

Çalışmamızda İslam edebiyatında ve Türk edebiyatında menâkıbnâmelerin teşekkülü, Türk menâkıbnâmelerinin içerisinde Mevlevî menkabelerinin yeri ve Mevlevî menâkıbnâmeleri arasında *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* ve *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*'nin konumu üzerinde durulup *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'nin Bektâşî ve Sünnî menâkıbnâmelerle benzer ve farklı yönleri motifler özelinde tek tek ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla hazırlanan geniş bir tablo araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Ahmed Hâlis Dede'nin hayatıyla ilgili sonuçlar

Ahmed Hâlis Dede H 1113/M 1701 tarihinde, babası Mustafa Sâkîb Dede'nin Afyonkarahisar Mevlevîhanesi mütevelliliği zamanında Afyonkarahisar Asitanesi'nde doğmuştur. Pek çok tarikat şeyhinin doğum tarihi kesin olarak bilinemezken bu hususta Ahmed Hâlis Dede şanslıdır. Çünkü Sâkîb Dede bütün çocuklarının doğumuna tarih düşürmüştür. Bu sebeple onun doğum tarihi kesin olarak tespit edilebilmektedir. Bu tarih manzumelerine Sâkîb Dede'nin hem *Dîvân* hem de *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân*'ında rastlamaktayız. Ahmed Hâlis Dede hayatının ilk yıllarını Afyonkarahisar Sultan Dîvânî Mevlevîhanesi'nde geçirdikten sonra ailesiyle birlikte Kütahya Arguniyye Mevlevîhanesine dönmüştür. H 1148/M 1735 yılına kadar Sucî Dede'yle birlikte babasının yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Bu vazifeyi almasında ağabeyi Mehmed Muhlis'in on yedi yaşında vefat etmesinin etkisi büyüktür. Annesi Havva Hanım, Mevlevî soyundan gelmektedir. Dolayısıyla Ahmed Hâlis Dede ve hanedanı kendilerini Konya Mevlânâ dergahına nispet eden ünvanlar kullanmaktan çekinmezler. Babası Sâkîb Dede üç defa evlenmiştir. Bunlar çoklu evlilikler olmayıp annesinin vefatından sonra gerçekleşen ayrı ayrı iki evliliklerdir. Ahmed Hâlis Dede'nin bu evliliklerden on üç kardeşi olmuştur. Bunların hayatlarına dair bilgiler *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî*'de dağınık olarak fakat geniş sayılabilecek ölçüde verilmiştir. Biz de bu hayat hikâyelerini *eser incelemesi* bölümünde vermeye çalıştık.

H 1148/M 1735 yılına kadar babasının yanında Mevlevî adab ve erkânını öğrenen ve uygulayan Ahmed Hâlis Dede, bu tarihten sonra Arguniyye Asitanesi'nin Şeyhi olduğunda 34 yaşındadır. Babasının vefat tarihi aynı zamanda onun şeyhliğinin başlangıç tarihidir. Ahmed Hâlis Dede *Tufeylû Menâkıbî'l-*

Kibâri'l-Mevlevî'de H 1148/M 1735 yılından yaklaşık on varaklık bir yekünde geniş geniş bahseder; çünkü bu tarih babasının vefat tarihidir. Bu yıldan sonra Ahmed Hâlis Dede, Kütahya Mevlevîhanesi'ni bulunduğu konumdan daha ileriye taşıma gayreti içinde olmuştur. Babasının vefatından duyduğu teessürle 34 yaşında şiire başlamıştır. Arguniyye Asitanesi'nin işlerini yürütürken şehrin idareci sınıfıyla, yargının ileri gelenleriyle ve ilmiye sınıfıyla sürekli münasebet içerisinde bulunmuştur. İdareci sınıfından Menlikli Hacı Ali Paşa'nın kendine hediye ettiği ümmü veled cariye Rukiyye'den oğlan ve kız olmak üzere toplam on adet çocuğu olan Ahmed Hâlis Dede'nin çocuklarının bazılarının kendi sağlığında vefat ettiğini yine *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'den öğreniyoruz.

Ahmed Hâlis Dede her ne kadar babası Sâkıb Dede'den daha fazla süre şeyhlik yapmış olsa da hem kendisi hem de eseri babasının ve eserinin bir açıdan gölgesinde kalmıştır. Vefat ettiği H 1191/M 1777 yılında Sâkıb Dede hanedanına; oğlu ve torunlarına kurulu bir düzen, sağlam bir asitane ve güzel bir ev bırakmıştır. Vefat tarihine dair Şeyh Gâlib bir mersiye/tarih yazmıştır. Bu manzume hem *Şeyh Gâlib Dîvânı* 'nda hem de çalışmamızın tenkitli metnine dahil ettiğimiz L ve M nüshalarının sonunda yer almaktadır.

Ahmed Hâlis Dede'nin eseriyle ilgili sonuçlar

Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî* isimli menâkıbnâmesinin haricinde *Dîvân/Dîvânçe*'sinin olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Biz *Tufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî*'de Ahmed Hâlis Dede'ye ait olan 82 beyit tespit ettik. Bu beyitler eserin geneline dağıtılmış olup yeri ve zamanı geldiğinde nesirlerden önce ya da sonra yazılmıştır. Bu beyitlerin 42'si Farsça, 38'i Türkçe, 2'si Arapçadır. Tezkirelere alınan şiirleri ise menâkıbnâmesindeki şiirlerden farklı olarak şûhânedir. Bütün bunların ışığında Hâlis Dede'nin bir *Dîvânı/Dîvânçe*'si mevcut

olabilir kanaatindeyiz. Şiire başlaması ise babası Sâkîb Dede'nin vefatıyla olmuştur. H 1148/M 1735 senesinde 34 yaşındayken şiire başlamıştır.

Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî Fî-Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî eldeki veriler ışığında Ahmed Hâlis Dede'nin tek eseri olarak görülmektedir. Beş nüshasını tespit edebildiğimiz bu eserin müellif nüshası kayıptır. Biz eserin dört nüshasını karşılaştırarak tenkitli metnini hazırladık. Bu çalışmanın asıl konusu olması sebebiyle eser müstakil bir bölüm hâlinde ismi, yazılış sebebi, şekil özellikleri, muhteva özellikleri gibi başlıklar ve bu başlıkların alt başlıkları altında detaylı bir şekilde incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Ahmed Hâlis Dede'nin *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî* isimli eserini babası Sâkîb Dede'nin *Sefîne-i Neffse-i Mevleviyân* isimli eserine zeyl olarak yazdığı görülmektedir. Ahmed Hâlis Dede'nin bu eseri Mevlevî çelebilerini, dedelerini ve dervişlerini babası Sâkîb Dede'nin bıraktığı yerden başlayarak eserin yazıldığı tarihe kadar anlatmaktadır. Eser içerisinde Sâkîb Dede'nin menâkıbı ve Kütahya Mevlevîhanesi'nin tarihi ile Kütahya şehrindeki sosyal hayat da detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Eser *Mevlevî büyüklerinin ve Sâkıb Dede'nin menâkıbı* ismini taşısa da tarihî, coğrafi, dinî, ictimâî vb. konularda bahsettikleriyle dönemin XVII. ve XVIII. yüzyıl Osmanlı hayatı hakkında çok önemli bilgiler içermektedir. Özellikle Kütahya vezirleri hakkında verdiği bilgiler sebebiyle eser âdeta bir *Hadikatü'l-Vüzerâ* zeyli olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir.

ŞAHIS, ESER, YAZAR VE YER ADLARI DİZİNİ

(TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ'DE GEÇEN)

A

Afgāniyān, 402, 428
Ağa-zāde Efendi, 440
Aḥmed, 205, 223, 245, 339, 489
Aḥmed Ḥālîş, 181, 488
Aḥmed Ḥālîş Dede, 380
Aḥmed Ḥammāmî, 281
Aḥmed Efendi, 207
Aḥmed Eflākî, 181
Aḥmed Kūşec, 206
Aḥmed Kūşec Tekyesi, 206
Aḥmed nām, 277
Aḥmed nām Ma'ni maḥlaş, 457
Aḥmed Paşa, 265, 308
Aḥmedî, 182

Aḥmed-i Şālîş, 301
Alaybegi-zāde, 296
Anṭaliyye, 296, 431, 458
Anatolî, 292, 293, 427, 432
Anatolî Kazî'askeri İshāk Efendi,
429
Aḳşu, 275, 356
Aḳşehir, 209
Aḳşemse'd-dîn, 447
Argun, 287, 446, 468
Arslanapa, 277
Aslanapa, 352
A'cām, 219, 403
Aydın, 278, 297, 356, 455, 503
Aydın Türki, 455

‘A

‘Aṭṭār, 368
‘Abdî Paşa, 290, 291, 393, 404
‘Abdu'llāh, 196, 200
‘Abdu'llāh (çocuk), 477
‘Abdu'llāh Paşa, 197
Ḥamdiyyü'l-mevlevî, 489
‘Abdü'r-raḥîm, 380, 381
‘Acem, 196, 204
‘Acem Seferi, 311
‘Alî (Halife), 368
‘Alî nām, 277
‘Alî Paşa, 301, 305, 306, 383, 426
‘Alî Şâkir, 380
‘Alî Şîr Nevāyî, 360
‘Arab, 305
‘Ārif Aḥmed Paşa, 308

‘Abdü'l-vehhāb-ı Hemedānî, 182
‘Abdü'l-ḥalîm nāmına, 363
‘Abdü'l-bākî (kethudā yeri), 353, 355
‘Abdü'l-bākî Emîr Şeyḥ-zāde, 362
‘Abdü'l-faḳîr Filibevî es-Seyyîd
Dervîş Hüseyin
‘Ārifî, 430
‘Ārif-i Kūçek Meḥmed Efendi, 265
‘Arnavud, 296
‘Āyişe, 272
‘Āyişe nām bir ḥādime, 466
‘Aynaroz, 236

B

Başra, 289

Bağdad, 185, 263, 290, 267, 347,
348

Bağdād Vālisi Ḥasan Paşa, 290
Bāb-ı Cedīd, 264, 271, 361, 379, 489
Bāb-ı Cedīd Ḥānqāhı, 264
Başbüyük Muḥammed Ağa, 324
Bāyezīd-i Bistāmī, 188
Baykara, 253
Bektaşī, 267
Bektaşiyān, 218
Bektaşiyye, 219
Belde-i Ṭayyibe, 210
Belde-i Kütāhiyye, 288
Belgrad, 303
Beşiktaş, 262, 291
Beyāz Muştafā, 461
Boğazhişār, 215
Bolı, 209
Bosna, 224
Bū-bekr (Halife), 368
Bursa, 204, 289, 299, 479
Burusalı Ṭālib Efendi, 279
Büstān, 208, 246, 247, 253, 265, 268,
284, 286, 349, 377
Büstān Efendi, 247, 253, 284, 349
Büstāncı Başı Muştafā Paşa, 288

C

Cāmī, 194, 360, 395, 418
Cebel-i Ṭomanic, 380
Celāl, 196, 200
Celāle'd-dīn-i Rūmī, 276, 356
Celālī, 273
Cem, 230
Cibril, 234
Cidde, 301, 305

Ç

Çehrin Kāl'ası, 203, 340
Çehrin Seferi, 201
Çelebi Büstān Efendi, 253, 286
Çelebī Büstān-ı Şānī, 208
Çelik Meḥmed Paşa, 458
Çerkes Meḥmed Paşa, 294, 391, 434
Çeşme, 216, 217

D

Dāmād İbrāhīm Paşa, 310
Dārā, 230
Dāvūd (Peygamber), 436
Dāvūd (Hizmetçi), 357
Dazkırı, 296
Defter Kethudāsı Muştafā Ağa, 354
Deli Ḥācī, 285
Dergeh-i Ḥazret-i Argun, 233
Derviş Ebübekr, 378
Derviş el-Ḥācc Muḥammed, 241
Derviş Meḥmed (İhtiyar), 468
Derviş Muştafā, 221
Derviş Muḥammed, 242
Derviş Nūh, 284, 349
Derviş Rasūl, 368
Derviş 'Alī, 208, 378, 450
Derviş 'Alī Lā-mekān, 208
Derviş 'Alī (İzmirli), 378
Dilkü Mūsā, 366
Dīvān-ı Mışriyye, 241
Dolmabağçe, 223
Durmuş Çelebi, 278

E

Ebe-zāde (Şeyhü'l-İslām), 446
Ebu'l-Hasen-i Haraḳānī, 188, 385
Ebübekr Efendi, 379
Ebū-bekr (Mürid), 361
Edirne, 211, 212, 223, 241, 361, 378,
475, 479
Efrenc, 184
Ekrād, 267, 356, 431
el-Hācc İbrāhīm Ağa, 209
el-Hācc İsmā'īl Efendi, 187
el-Hācc Muḫammed Dede, 241
el-Hācc 'Alī Paşa, 295, 302, 307
el-Hācc 'Ārif Meḫmed Efendi, 378
Elmalılı Ḥalīl Efendi, 206, 208, 253
Emīr Şeyḫ-zāde, 274
Emīr Şeyḫ-zāde 'Abdü'l-ḫalīm, 373
Enderūn, 291, 435
Endülüs, 184
Eskişehir, 256
eş-Şeyḫ Meḫmedü'l-Muḫlişü'l-
Mevlevī, 374
Etrāk, 206, 219, 322, 352, 446
Etrāk-i Konya, 206
Eyālet-i Anaṫolı, 404
Eylice, 320

F

Fāṫıma Kūçek, 380, 381
Fāzıl Ahmed Paşa, 200
Fazlı, 266
Felāṫūn, 313, 486
Fevzī Efendi, 194, 196, 201, 202,
203
Feyzu'llāh (Müfti), 238
Filibe, 223
Fuşuş, 207
Fürs, 204

G

Gelibolı, 224, 226, 234
Germiyān, 275, 277, 348
Germiyān Medresesi, 356
Germiyān-zāde, 352
Gülbüy, 383
Gülek Miḫālıcı, 299
Gülistān, 377

Ġ

Ġalaṫa Ḥanḳāhı, 382
Ġalaṫa Ḥānḳāhı 214, 377
Ġalaṫa Tekyesi, 291, 348
Ġavşī Aḫmed Dede, 214, 221, 222,
248, 256
Ġonçe, 284

Ḥ

Ḥazret-i Ḥāfız, 335
Ḥazret-i Ḥavvā, 307
Ḥazret-i Argun, 267, 347, 377, 406
Ḥazret-i Arguniyye, 392
Ḥazret-i Çelebi, 246, 253, 256
Ḥazret-i Ḥünkār-ı Ekber, 248, 253
Ḥazret-i *Meşnevî*, 231, 268
Ḥazret-i Mehdī, 206
Ḥazret-i Mevlevī, 183, 186, 203, 264
Ḥazret-i Pīr, 185
Ḥazret-i Süleymān, 182
Ḥazret-i 'Alī, 234
Ḥacce Fāṫıma Ḥānum, 265, 267, 268,
269, 279, 284,
292, 332, 350, 351,
379, 467
Ḥacı Būstān Çelebi Efendi, 268

Ḥacī Ḥalīl Ağa, 372
Ḥacī Kıran Ḥasan Paşa, 289, 366,
371, 394
Ḥacī Bektaş-ı Velī, 219
Ḥacī Bostān Efendi, 412
Ḥacī Būstān Çelebi Efendi, 265
Ḥacī İbrāhīm, 194, 215
Ḥacī İbrāhīm Ağa, 194, 195
Ḥacī Meḥmed, 217
Ḥacī Muḥammed Dede, 241
Ḥacī ‘Alī (Mütesellim), 454
Ḥacī ‘Alī Paşa, 296
Ḥafīz, 204
367
Ḥekīmbaş-ı-zāde ‘Alī Paşa, 403, 431
Ḥızr, 193, 241, 280, 487
Ḥoton, 404
Ḥüseyn Ağa, 268
Ḥüseyn Baykara, 394, 418
Ḥüseyn (Çocuk), 380

Ḥ

Ḥvāce-i Aḥrār, 230
Ḥadīce, 415
Ḥalḥālī, 196, 200

H

Herī, 185
Hindī, 194, 419

I

Işfahān, 428
Isparta, 205, 226, 245, 288, 350

Ḥaleb, 290, 291
Ḥalīme, 184, 185, 187, 489
Ḥalīme Ḥānum 380
Ḥalvetī Tekyesi, 207
Ḥamīd, 205, 226
Ḥammāmī Aḥmed, 278
Ḥammāmlı (karye), 380
Ḥarem, 307
Ḥasan Aydınī, 357
Ḥasan, 470
Ḥasan, 277, 278, 380
Ḥavvā Ḥānum, 268, 379
Ḥaydar, 296,
Ḥālīş, 205, 472, 484
Ḥalīl (Peygamber), 402, 417
Ḥalīl Ağa, 380, 382
Ḥalīl Efendi, 205
Ḥānḳāh-ı Ḥazret-i Argun, 479, 480
Ḥānḳāh-ı Galata, 220, 222, 256, 347
Ḥānḳāh-ı Edirne, 211, 223, 414
Ḥānḳāh-ı Kütāhiyye, 264,
Ḥānḳāh-ı Mevleviyye, 219
Ḥānḳāh-ı kadīm Ḥazret-i Argun, 479
Ḥayra Oġlān, 300
Ḥoṭin, 293

İ

İbrāhīm, 427
İbrāhīm nām civān, 277
İbrāhīm Paşa, 311, 312, 397, 420,
426
İçil, 240
İki Tuġlı, 201, 308, 349
İki Tuġlı ‘Abdu'r-raḥmān Paşa, 296
‘İlmī Aḥmed Efendi, 327

İshak Efendi Şeyhü'l-islâm, 431
İskenderiyye, 216, 237, 239
İslâm, 244, 261, 303, 427
İsrâfil, 391
İstanbul, 192, 193, 194, 195, 199,
200, 203, 204, 205,
209, 210, 211, 214,
220, 222, 234, 248,
249, 254, 256, 261,
262, 264, 266, 280,
297, 301, 310, 314,
329, 335, 337, 358,
359, 361, 365, 368,
374, 377, 378,
380, 393, 397, 412,
420, 426, 429, 446,
447, 459, 463, 471,
474, 477, 479, 480,
485
İzmir, 184, 185, 186, 192, 203, 234,
235, 243
İzmirî Dede, 253
İznikmîd, 430
‘İzzet ‘Alî Paşa, 397, 419

İ

İrân, 308, 311, 312, 403, 426,
İrân Seferi, 311, 399, 423

K

Kağı-zâdeli, 321
Kâdiriyye, 374
Kal‘a-i Niş, 295
Kal‘a-i Revân, 308, 397, 420
Kandehâr, 402, 428
Kandilci-zâde, 374
Kandilî-zâde, 412
Kapankahvesi, 273,
Kara Muştafâ Paşa, 187
Karaşişâr-ı Şâhib, 285

K

Kâfiye, 194
Kâmile Hânım, 265
Ka‘be, 206, 230, 243, 265, 301, 302,
305, 375, 452, 470,
476, 477,
Ka‘be-i Mu‘azzâma, 265

Karaşişâr, 349
Karaşişâr-ı Şâhib, 248, 265, 284,
296, 349, 374
Karaşişâr-ı Şâhib Mevlevîhânesi,
412
Karaşişâriyyü'l-aşl, 475
Kara Muştafâ (Derviş), 461
Kıbrus, 240
Kırkkilisâ, 475
Konevî, 206
Konya, 202, 205, 253, 264, 265, 290,
307, 309, 349, 378,
430
Kur‘ân-ı Kerîm, 213

Ka‘betü'l-uşşâk, 211
Kaygusuz Baba Tekyesi, 217
Köprili, 193, 200, 278
Köprilivîrân, 361, 378
Köprili-zâde Muştafâ Beg, 193
Köprili-zâde Muştafâ Paşa, 234
Köprili-zâdeler, 197
Küşec Ahmed Efendi, 207
Külâh-ı Şerif Kaşidesi, 315

- Kürd İbrâhîm, 275, 356, 357
 Kütâhiyye, 241, 264, 267, 273, 287,
 289, 291, 299, 301,
 309, 327, 332, 347,
 348, 352, 356, 357,
 365, 373, 378, 379,
 383, 394, 404, 415,
 420, 479
 Kütâhiyye Hânkâhı, 378
- L**
- Limye, 237, 249
- M**
- Mağnisâ, 300, 301, 302
 Maḥmūd Hâmid, 380
 Maḥmūd Beg, 265
 Mâhir, 364, 374
 Maḳtûl-zâde, 290
 Maḳtûl-zâde ‘Alî Paşa, 305
 Meḥmed Ketḥudâ, 311
 Meḥmed Muḥliş, 272, 380, 382
 Meḥmed nâm şaḳî, 277
 Meḥmed Siyâhî Dede, 211
 Meḥmed Şidḳî, 361, 377, 398, 421
 Meḥmed ‘Alî Dede, 378, 414, 450,
 461, 470, 479, 480
 Meḥmed ‘Alî nâm, 361
Meşnevî, 181, 185, 190, 214, 219,
 220, 223, 228, 229,
 231, 238, 239, 244,
 245, 252, 255, 258,
 263, 287, 308, 322,
 325, 330, 345, 348,
 355, 388, 393, 395,
 401, 410, 416,
 424, 436, 438, 443,
 448, 481, 487, 488
Meşnevî-i Laṭîf, 255, 322, 359, 424,
 443
Meşnevî-i Ma‘nevî, 185, 245, 258,
 325, 330, 345, 360,
 443
Meşnevî-i Şerîf, 190, 214, 219, 223,
 228, 229, 231, 238,
 239, 244, 252, 258,
 260, 263, 312, 322,
 325, 330, 334, 338,
 345, 350, 355, 388,
 416, 421, 424, 443,
 448, 452, 456, 481
 Medîne-i Münevvere, 265,
 Mekke, 306, 425, 452
 Menlikli ‘Alî Paşa, 367, 396, 418,
 425
 Menḳabe-i Şeyḥ Aḥmed Eflâkî, 407
 Menteşâ, 205
 Mevlânâ, 201, 285, 442, 487
Mevlevî, 183, 187, 201, 203, 217,
 222, 240, 245, 247,
 254, 265, 273, 274,
 278, 285, 305, 317,
 334, 347, 350, 353,
 355, 356, 360, 361,
 362, 368, 377, 379,
 393, 412, 419, 484,
 488
 Mevlevî-ḥâne, 355
 Mevleviyân, 356
 Mevleviyye, 181, 211, 214, 218, 220,
 242, 245, 248, 265,
 268, 287, 317, 353,
 354, 358, 362, 363,
 378, 380, 407, 415,
 416, 473,

MıŖsr, 187, 190, 214, 215, 217, 235,
238, 240, 241, 243,
294, 323, 341, 404,
426

MıŖsr-ı Kāhire, 217, 238, 240, 294,
404

MıŖrıyye, 190

MıŖrī Efendi, 237, 239, 249,

Mısr ‘Arabı, 289

Mısr-ı Kāhire, 216

Mıhālıç, 298

Mīr Hālīl, 299

Mīr Hüseyn-i Mu‘ammāyī, 321

Mollā Tālib Efendi, 280

Mollā ‘Alī, 282

Mora Seferi, 143, 355

Moskov keferesine sefer, 354

MuŖtafā (Peygamber), 376

MuŖtafā Beg, 195

MuŖtafā nām ‘ārif, 374

MuŖliḥü'd-dīn (Müftü), 357

MuŖliḥü'd-dīn-zāde Mollā Şālih, 373

MuŖtafā nām kura-i Şaruḥan'dan, 460

Muḥliş, 273, 375, 376

Muḥammed, 202, 488

Muḥyi'd-dīn-i ‘Arabī, 184

Mudanya İskelesi, 204

Mūsā nām Kürdiyyü'l, 366

Muşqara'lı İbrāhīm Paşa, 301

Müftī Hasan, 356, 455

Müftī Kürd İbrāhīm, 457

Müneccim Aḥmed Dede, 222, 223

Müslümān, 237

N

Nābī, 291

Nebī (Hz. Muhammed), 291, 312,
398, 422

Necātī, 320

Neciyy-i Nūḥ, 478

Necmeddīn, 305, 361, 379

Necm-i Şākıb, 186

Nemçe, 402, 427

Nesib Dede, 253, 269

Nesibe Ḥātun, 380, 381

Nūḥ, 330

Nutef, 306

Nu‘mān Paşa, 197, 200, 278

O-‘O

‘Osmān Paşa-zāde Aḥmed Paşa,
455

‘Osmāniyān, 402, 427

‘Osmāniyye, 428

‘Osmān Paşa, 307

Ö

Özbek, 353, 354, 355

P

Pend, 377

Porsuq, 267

R

Rābi‘a, 264, 267, 381

Ravza-i Muḥahhara, 307

Receb Ağa nām bir mütesellim, 370

Revāfiz-ı ‘Acem, 428, 430

Revān, 308, 312, 397, 420, 430

Rey, 185

Rūm, 243

Rûmî (Mevlânâ değil) 374
Rûmili, 224, 378, 427, 430, 447
Rukıyye, 304

Ş

Şâkıb, 253, 266, 353, 447, 470, 484
Şâkıb Dede, 253

S

Sağız, 216, 217
Sağız Aatası, 216
Sebze-vâr, 308
Sefer-i Çehrin, 201
Sefer-i 'Acem, 311
Sefîne-i Nefîse, 181, 208, 223, 240,
245, 248, 254, 265,
268, 361, 377, 398,
421, 431, 440, 487
Sefîneler, 336
Sefîneti Nefîseti, 339
Selânîk, 223
Selendî, 460
Selîme, 381
Seyyid Şerîf, 328
Sinân Paşa, 419
Sipeh-sâlâr, 181
Siroz, 223
Siyâhî Dede, 240, 253
Sstanbul, 193, 204, 209, 210, 211,
220, 261, 264, 447
Sultân Aḥmed, 310, 311, 429
Sultân Aḥmed ƙal'ı, 428
Sultân Dîvânî, 248, 266, 268, 285,
286, 287, 488,
Sultân Dîvânî-i Semâ'î Meḥmed
Efendi, 266
Sultân Maḥmûd, 311, 329

Sultân Meḥmed, 193, 209, 221, 223,
261, 352, 447

Sultân Meḥmedî, 222

Sükûtî, 218

Süleymân Ağa, 284

Süleymâniyye, 193, 200, 201

Süleymâniyye Câmî'î, 193, 200

Süleymân-meniş, 230

Ş

Şâlih nâm derviş, 358
Şâ'ib-i Işfahânî, 293, 387
Şaruhan, 460
Şırtlan Ḥalîl, 371, 372
Şofya, 295, 383
Şucı Dede, 256, 263, 268, 273, 287,
316, 317, 318, 335,
336, 347, 348, 354,
357, 363, 384, 405,
408, 410, 491

Şultânbağı, 394

Ş

Şâh İsmâ'îl, 219
Şâhidî, 336, 377
Şâm, 265, 306, 426
Şâm Ḥânƙâhı, 265
Şâriḥ İsmâ'îl Efendi, 446
Şeb-dîz, 239
Şeh-nâme, 292
Şemse Ḥânum, 474
Şemse'd-dîn-i Tebrizî, 202
Şemsiyân, 487
Şengül Ḥammâmı, 278
Şerafû'd-dîn Câmî'-i, 205

Şerîf ‘Abdu’llâh, 301, 306
Şeyh Hâsan nâm bir veled, 380, 381
Şeyh Aḥmed, 181, 207
Şeyh Aḥmed Kūşec, 208
Şeyh Hüseyin, 380
Şeyh Maḥmūd, 380, 474
Şeyh Meḥmed, 211, 272, 361, 377,
378, 398
Şeyh Muştafâ, 241, 248, 332,
Şeyh Muştafâ-yı Ḥalvetî, 241
Şeyh Sa’dî, 476
Şi‘vâne, 265

Ṭ

Ṭâlib, 279, 280
Ṭamgacı ‘Alî Paşa, 396, 418
Ṭaraf-ı Rûm, 214
Ṭarîkâtî, 414
Ṭarîkâtî Dede, 378
Ṭaşcı-zâde Meḥmed ‘Alî, 377
Ṭaşcı-zâde Muştafâ Efendi, 414
Ṭavşanlı, 361, 377, 378, 398, 421
Ṭorbalı Köyine, 447
Ṭufeylü Menâkıbi’l-Kibârî'l-Mevlevî

fi-Menḳabeti
Ḥazreti's-Şeyhi's-
Şâkıbi'l-Ma‘nevî,
183, 305, 334, 360,
361, 379,

T

Teke, 226
Tiflis, 310, 430
Tiryâkî Dervîş Muştafâ, 292
Türk Aḥmed Paşa, 396, 418
Türkistân, 477
Türkmân, 296, 433

Türkman ‘Alî, 369
Türkmân-zâde ‘Alî, 432

U-‘U

‘Uşşâk, 205, 248
‘Uşşâkıyyü'l-aşl İbrâhîm nâm bir
mürîd, 459

Ü

Üftedli-zâde, 265, 278
Ümmühânî, 381, 466
Üsküdar, 447

V

Vânî-i mütemerrid, 238
Varadin, 396, 418
Vehbî Dede, 253

Y

Yaḥyâ Paşa, 458
Yahūdî, 215
Yalvac, 205
Ya‘kûb Ḥân, 282, 352
Yeñişehr, 292
Yezîdiyye, 218
Yoncalı, 355
Yörügân, 296, 298

Z

Zâhide Bâcî, 471, 475
Zeyneb, 466
Zıgra, 366

KAYNAKÇA

Ahmed Hâlis Dede, *Ṭufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî-Menķabeti Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Şâkıbi'l-Ma'nevî*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, No. 1186.

Ahmed Hâlis Dede, *Ṭufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî-Menķabeti Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Şâkıbi'l-Ma'nevî*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Halis Efendi Bölümü No. 2509.

Ahmed Hâlis Dede, *Ṭufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî-Menķabeti Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Şâkıbi'l-Ma'nevî*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü No. 4099.

Ahmed Hâlis Dede, *Ṭufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî-Menķabeti Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Şâkıbi'l-Ma'nevî*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 10145.

Ahmed Hâlis Dede, *Ṭufeylü Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî-Menķabeti Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Şâkıbi'l-Ma'nevî*, İlkay Ergun Özel Kütüphanesi, Yıldırım Beyazıt Mahallesi Kütahya.

AĞCAKAYA Kazım (2002). *Hâkim et-Tirmizî'nin nübüvvet ve velâyet teorisi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

AKALIN Şükrü Hâluk ve başk. (2012). *Yazım Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AKDAĞ Hasan (1999). *Arap Dilinde Deyimler ve Atasözleri*, Yersiz: Tekin Kitabevi.

Ali Enver Bey, *Mevlevî Şâirler Semâ'hâne-i Edeb* (haz. Tahir Hafizoğlu),
İstanbul: İnsan Yayınları.

ARI Ahmet (2003). *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*,
Ankara: Akçağ Yayınları.

Azîz Mahmûd Hüdâyî (2005). *Dîvân-ı İlâhîyât*, (haz. Dr. Mustafa Tatçı/Dr. Musa
Yıldız). Ankara: H Yayınları.

BAYRAM Mikail (1995). *Ahi Evren Tasavvufî Düşüncenin Esasları*, Ankara:
Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Celâleddîn Ergûn Çelebi (2016). *Genc-Nâme Hazine Kitabı*, (haz. Mustafa
Güneş). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

ÇAKMAK Muharrem (2000). *Cemâl-i Halvetî, Hayatı, Eserleri, Tasavvufî
Düşüncesi ve Cemâliyye Kolu*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Yayınlanmamış Doktora Tezi.

ÇAYCI Ahmet-Latife Durmuş. “Kütahya Erguniyye Mevlevihanesi (Dönenler
Camii) Haziresindeki Mezar Taşları”, *İstem* Yıl: 5, S 10, 2007, s. 205-
221.

DEVELLİOĞLU Ferit (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara:
Aydın Kitabevi.

DOĞAN D. Mehmet (1990). *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Rehber Yayınları.

ERDEM Melike (haz.), (1994). *Bursali Tâlib ve Divanı (Tenkidli Metin ve
İnceleme)*, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Esrar Dede (2000). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, (haz. İlhan Genç), Ankara:
Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Fatîn Davud, *Hâtîmetü'l-Eş'âr (Fatîm Tezkiresi)* (haz. Ömer Çifçi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Ferideddin-i Attar (1992). *İlâhîname*, (çev. Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ferideddin-i Attar (1990). *Mantık Al-Tayr*, (çev. Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ferîdüddin-i Attar (2001). *Pendname Öğüt Kitabı*, (çev. M. Nuri Gençosman). Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.

Ferîdüddin Attar (2013). *Esrâr-nâme*, (Farsça'dan çev. Mehmet Kanar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Feridûn Beg. *Mecmua-i Münşeatü's-selâtîn*, TBMM Kütüphanesi Matbu Nüsha.

GÖLPINARLI Abdülbaki (2006). *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

GÖLPINARLI Abdülbaki (Tarihsiz). *Hayyâm ve Rubâîleri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Hâfız-ı Şirâzî (1985). *Hafız Divanı*, (çev. Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Hüseyin Dâniş (Pedram) (2012). *Ömer Hayyam Rubailer*, (çev. Mehmet Kanar). İstanbul: Şûle Yayınları.

İPEKTEN Haluk (1999). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

İSEN Mustafa vd. (2005). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

KANAR Mehmet (2010). *Farsça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.

KARABEY Turgut vd. (2015) *Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân*, Ankara: Akçağ Yayınları.

KALKIŞIM Muhsin (haz.), (2013). *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Lokmanî Dede (1504). *Menâkıb-ı Mevlânâ* (haz. Halil Ersoylu), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mahmûd b. Kâdî-i Manyâs (1993). *Gülîstan Tercümesi* (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük), (haz. Mustafa Özkan). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed (2012). *Dîvân-ı Kebîr (Tıpkı Basım)*, Ankara: Sistem Ofset Bas. Yay.

Mevlânâ (2011). *Mesnevî (Türkçesi Adnan Karaismailoğlu)*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Mevlânâ Celâleddîn (1992). *Dîvân-ı Kebîr*, (haz. Abdülbaki Gölpınarlı). Eskişehir: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed Belhî-i Rûmî (Şemsî 1319). *Mesnevî-i Ma'nevî*, (haz. Muhammed Ramazânî), Tahran: Kulâle-i Hâver Yayınları.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (2014). *Mesnevî* (Farsçadan çev. Mehmet Kanar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî (Eski Yazıdan Yeni Yazıya)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Mehmet Nâil Tuman (2001). *Tuhfe-i Nâilî Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*,(haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı). Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Mehmed Tevfik (2017). *Kâfile-i Şu'arâ*, (haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz vd.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap.
- Muallim Nâci (2002). *Arap Edebiyatında Deyimler ve Atasözleri Sânihatü'l-Arab*, (haz. Ömer Hakan Özalp), İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınevi.
- Muhammed İbn İsmâîl el-Buhârî (1987), *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* (mütercim Mehmed Sofuoğlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Mustafa Sâkîb Dede (H 1283). *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, Kahire: Matbaa-i vehbiyye.
- Necâtî Bey (1992). *Necâtî Bey Dîvânı* (haz. Ali Nihad Tarlan), Ankara: Akçağ Yayınları.
- OCAK Ahmet Yaşar (2006). “Evliya Menâkıbnâmeleri”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. C I, s. 591-603.
- OCAK Ahmet Yaşar (2016). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Evliya Menâkıbnâmeleri XV-XII. Yüzyıllar*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ömer Hayyam (2007). *Bir Islak Ateş Ömer Hayyam Rubailer*, (Yorumlayan: Ozan Sağdıç). İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- ÖZKAT Mustafa (2005). *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- PALA İskender (1989). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- SARI Mevlût (1982). *El-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat*, İstanbul: Bahar Yayınları.
- Sa'dî-yi Şîrâzî (2012). *Bûstan*, (çev. A.Naci Tokmak), İstanbul: Şûle Yayınları.
- Sa'dî-yi Şîrâzî (2010). *Gülistân*, (çev. Mehmet Kanar), İstanbul: Şûle Yayınları.
- SAYLAN Fatma Betül, *Mevlânâ Âilesi ve Mevlevîlik'te Çelebilik Makâmı-Seffîne-i Nefîse-i Mevleviyân Örneği-*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul: 2013.
- SCHIMMEL Annemarie (1999). *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlânâ Celâleddîn Rûmî Büyük Mutasavvîfin Hayatı ve Eserleri*, (çev. Senail Özkan). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- SEZEN Tahir (2006). *Osmanlı Yer Adları*, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- ŞAHİN Haşim (2004). “Menâkıbnâme”, *DİA*, I-XLII, XXIX, Ankara: TDV Yayınları, s. 17-19.
- Şemseddîn Sâmî (1996). *Kâmûsü'l-Alâm (Tıpkıbasım/facsimile)*, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şemseddîn Sâmî (2004). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- ŞİMŞEK M. Sait ve Uzun Taceddin (Tarihsiz). *Arapça-Türkçe Deyimler Kalıp İfadeler Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: Elif Yayınları.
- TOKMAK A. Naci (2001). *Telaffuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Simurg Yayıncılık.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı (1932). *Bizans ve Selçukîlerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*, İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası.

YARDIM Emine Seval. *Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 1999.

YAZICI Numan (2003). *Arapça-Türkçe/Türkçe Arapça Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul: Rağbet Yayınları.

YAZICI Tahsin (çev) (2012). *Ahmed Eflâkî Ariflerin Menkıbeleri*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

YAZICI Tahsin (çev) (2011). *Feridun bin Ahmed-i Sipehsâlâr Mevlânâ ve Etrafindakiler*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

YEKBAŞ Hakan (haz.), (2011). *Sebzî Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

YILMAZ H. Kâmil (2015). *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Ensar Yayınları.

YILMAZ Mehmet (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, İstanbul: Kesit Yayınları.

YILMAZ Orhan, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, "Tıbbî Nebevî ve Bu Konudaki Bazı Hadislerin Değerlendirilmesi", S 2, Yıl 2017, s. 107-234.

www.yedinota.com/beste/safha-isadrında-daim-asikin-efkari-hu-14546. son güncelleme 13 Şubat 2017.

<https://ganjoor.net/ebusaeed/abyat-aa/sh27/> son güncelleme 14 Ağustos 2017.

<https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh181/1> son güncelleme 14 Ağustos 2017.

<https://ganjoor.net/khayyam/robaee/sh93/> son güncelleme 14 Ağustos 2017.

<https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh557/> son güncelleme 14 Ağustos 2017.

<https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab2/sh6/> son güncelleme 14 Ağustos 2017.

<https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab2/sh5/> son güncelleme 14 Ağustos 2017.

<https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab1/sh4/> son güncelleme 14 Ağustos 2017.

<https://ganjoor.net/saeb/divan-saeb/ghazal-saeb/sh135/> son güncelleme 14 Ağustos 2017.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Arif Edip AKSOY

Uyruğu : T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri : 01.09.1984 Osmancık

e-posta : arif.aksoy@bozok.edu.tr

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2008
Tezli Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2011

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2012	Bozok Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı KPDS(65) ÜDS (...) TOEFL (...) EILTS (...)